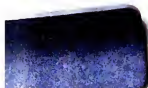
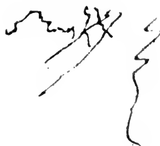

Daniel

ANALYSIS
METHODICA
IVRIS PONTIFICII:

QVA SVB TITVLIS DECRETALIVM antiquarum, distinctis quinque libris, succinctè, & perspicuè continetur, quicquid in Decretalibus, Decretis, & toto iure Pontificio sparsim traditur, adiectis ad singulos titulos propriis axiomatibus, & sententiis.

EXPLICANTVR ETIAM PLANE Methodica tractatione omnia iudicia, tàm ciuilia quàm criminalia, & processus iudiciarius ad vsum fori accommodatus, accuratè obseruatis discordantiis iuris Ciuilis, & iuris Canonici:

AVCTORE

DANIELE VENATORIO I. C.

Postrema hæc editio multò fœliciùs, quàm anteà renata: & à mendis propemodùm infinitis, quæ in prioribus editionibus resederant, quàm accuratissimè vindicata.

LVGDVNI,

SVMPTIBVS PETRI LANDRY.

M. D. C. IIII.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PRÆSVLI,

AC DOMINO, D. DANIELI, Sanctæ Moguntinæ Sedis Archiepiscopo, Sacri Rom. Imp. per Germaniam Archicancellario, Principi Electori, Domino suo clementissimo:

NEC NON

REVERENDIS, GENEROSIS, NOBILIBVS, AC MAGNIFICIS Dominis, D. Metropolit. Ecclesiæ Mogunt. Prælatis, & Canonicis Capitularibus Dominis suis, debita obseruantia colendis.

LATO, Quem diuinum appellarunt, Reuerendiss. Præsul, ac Princeps, & Elector Illustriss. Patresque Reuerendi, Viri ampliss. humanum animum ex mente diuina decerptum, cum alio nullo, nisi cum Deo (si hoc fas est dictu) comparari posse, qui si excultus, & eius acies ita curata est, vt ne cæcetur erroribus, fieri perfectam mentem, id est, absolutam, & cum virtute conuenientem rationem existimauit. Cauendum igitur summa industria, ne animus rebus se indignis, quibus eius nobilitas, excellentia,

† 2

diuinitas contaminari, violarique possit, applicetur, rebúsque perperàm intellectis locus detur erroribus, in quos natura hominis propensa est, & ob rerum varietatem, obscuritatem, perplexitatémque facilè labitur. Quæ sanè vitabuntur, cùm si res excellentissimæ, quibus contemplandis, intelligendísque animus oblectatur, deligantur. Ingenij enim humani naturale pabulum est, consideratio; contemplatióque rerum præstantissimarum, quæ honestam, mirandámque suauitatem vitæ afferunt: tum si certo, iustóque ordine, & compendiaria via, reiecta confusione, explicata perplexitate, & declarata obscuritate proponantur. Siquidem Intellectus, cùm non multiplicis, & varij obiecti simul capax, sed speciosa similitudine rerum, ordinata quadam serie foris oblata, vt alatur, iuxta Aristotelis approbatam sententiam, necessarium sit: Nihil est: quod in disciplinis percipiendis captui humano conuenientius sit, maiúsque afferat subsidium, quàm si plana, & methodica ratione omnia, quibus ipsa disciplina continetur, tradantur. Hac enim traditione ratio intelligens quasi conuenienti nutrimento refocillatur, alitur, delectatur: & confirmatur: & omnia quasi certis, distinctísque locis comprehensa benigniùs apprehendit. Quæ tradendi ratio, quantopere in disciplina legum, sine quibus(vt ait Cic.) nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens, nec hominũ vniuersum genus stare, nec ipse mundus potest, satis, supérque testatur Imp. Iustinianus titul. C. de iure veteri enucleando, & Franciscus Duarenus, Matthæus Gribaldus, Claudius Cantiuncula, aliíque viri celeberrimi, qui integra volumina de ratione legalis studij publicè deuulgarunt. Vt igitur nitor legum: non tantùm, repurgata omni obscuritatis, confusionísque fæce, conseruetur, verùm etiam clariùs splendescat, sanctitásque eluceat, & maiori auiditate cupida legum iuuentus ciuilem sapientiam, (quæ ab Vlp. sanctissima res dicitur) complectatur, quamplurimi Iuris interpretes fuerunt:

qui

qui methodica planè, & vtili tractatione, confusè iure ciuili traditas leges explanarunt, pauciores iuris Pontificij methodici extiterunt Commentatores: quamuis maior confusio rerum, quarum præstantia planam tractandi rationem flagitat, cuilibet legenti sese offerat. Hinc euenit, vt adolescentes iuris studio addicti, ob Canonum perplexitatem, obscuritatem, confusionem, varietatem, transpositionem, iuris Pontificij lectionem non modo fastidiant, verùm etiam nescio, quo materiæ insertæ prætextu aspernentur. Et hoc meo iudicio non absque magno studiorum, & profectus sui impedimento, multo scilicet aliud tam necessitate, quàm vtilitate iuris suadentibus. Cùm enim deficiente Ciuili lege, dispositio Canonum sit attendẽda, à rationis paritate, similibus, disparatis, contrariis, & aliis, iuxta vulgatam, & approbatam Doctorum opinionem inde ducantur argumenta, multóque planiùs, & ad vsum fori accommodatiùs, iudiciarius processus, aliáque ad processum requisita pertinentia, Pontificio iure, quàm ciuili tradantur, & omnes Practicæ obseruationes, & traditiones, quæ his temporibus ad prouehendum conatum adolescentum, animum ad Praxin applicantium, à viris doctissimis, & in causis forensibus versatis, in publicum emittuntur, textibus ex iure Pontificio potissimùm depromptis declarentur, fieri non potest: vt fonte fideliter non degustato, vnde declaratio petenda: neglecto hoc Ciceronis lib. 2. de Inuent. In studiis si varietas rerum non æquè præstantium sese offerat, eligendum esse quod commodissimum, aliquid parati iudicij, ad agendas causas forenses afferant; solidámque iuris cognitionem, quæ ipsis praxi exercendæ multùm prodesse posset, opera non rectè collocata consequantur. Cùm igitur (Illustrissime Princeps, Patrésque Reuerendi) vtilitatem, necessitatémque legalis studij lectionem Canonum suadere intellexissem, plus satis perlegendis, examinandísque Canonibus operam nauaui,

quamlibet materiam iuris Pontificij voluminibus hinc inde dispersam sigillatim sub Titulis Decretalium, in certos locos memoriæ confirmandæ gratia digerere elaboraui. Et licèt cum iis, qui desperatione debilitati, experiri id volunt, quod se assequi posse diffidunt, amplitudo, difficultásque rei crebriùs me ab incœpto retraherent, tamen spes compensandi cum laboribus eam, quam ex discendo capturus essem vtilitatem, in continuatione assidua propositi study me continuit. Quem huic operi conficiendo impensum laborem, cùm non tantùm mihi in materiis difficultate obscuris, & quotidiana praxi vsitatis intelligendis, memoriaq́; figendis proficere: verùm etiam iudicio celeberrimorum, iurísque peritia præstantissimorum virorum, studiosæ iuuentuti vtilem fore comperissem, illúdque Analyticum opus, vt prælis commissum iuuentuti communicaretur, amicè admonitus essem: quamuis multos celebres viros, qui hæc doctiùs, magísque politè, quàm à me congesta sint, tradere posse non ignorem, eorum tamen cōsilio, & hortationi morem gerere volui. Non enim in poëtis Homero soli locus est, aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro. Nec verò Aristotelē in philosophia deterruit à scribendo amplitudo Platonis, nec ipse Aristoteles (vt ait Cic.) admirabili quadam scientia cæterorum studia restinxit: nec opifices quidem se artibus suis remouerunt, qui aut Ialysi non potuerunt, aut Coæ Veneris pulchritudinem imitari, &c. Non igitur hæc opinio me deterrere, sed sufficere debuit præstantissimorum virorum authoritas, quorum consilio persuasus, & vestra humanitate, ac clementia, qua omnes complectimini, fretus, ea, quæ iure Pontificio confusè tradita sunt, distinctis locis, & succinctè comprehensa, iuuenilis conatus adiuuandi causa typis dare, æternitatique vestræ Illust. C. & R. P. consecrare non erubui. Et ad hoc me non leues causæ impulerunt. Cùm enim vestra Illust. C. & R. P. præëminenti dignitatis potestate, cui Deus Opt. Max. administratio

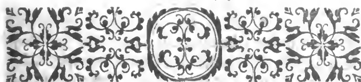
nistrationem iustitiæ, ob conseruationem societatis humanæ, commisit, præfulgeant, habitáque discretione officiorum, cuius dignitati destinatorum iurisdictiones competentes exerceant, & certam harmoniam corporis, apta compositione membrorum vniti referant: cuius Tu, Illustrissime Princeps, caput diuinitùs constitutum: vos autem membra, in gubernandis, regendísque fidei, & sinceritati vestræ concreditis subditis, non tantùm imperando, sed etiam parendo (nam ad gubernationem totius corporis, nec manus capiti, vbi præsidet ratio, resistere debet) cum imperio, authoritate, & obedientia officia mutua vobismetipsis præstatis, nemini conuenientiùs, quàm vestræ Illust. C. & R. P. hæ meæ primitiæ offerri debuerunt. Primò quidem, quia hæc analytica tractatio totius huius corporis, cuius partes instar corporis humani cum quodam quasi lepore (vt dixi) consentiunt, declarationem, descriptionémque planè methodicam complectitur, enarrandísque, & declarandis dignitatibus, officiis, potestatibus, iuribúsque vestris consumitur. Deinde cùm hæc sint præstantissima, operæpretium fuit, vt ad sui tuitionem hæc editio proprios, dignósque nanciscatur patronos, non tantùm nobilitate claros, authoritate graues, & pietate religiosos, verùm etiam præpollenti dignitate præeminentes. Accedit cùm patria omnium nostrum communis sit parens, cui nos primùm natura conciliat, & vt Plato ad Archytam scribit: præcipua vitæ nostræ pars, exigua nobis relicta debetur: ego vt quandam significationem amoris erga patriam, nécnon grati, & propensissimi animi, & obseruantiæ, ad quæ me, vt filium patriæ vestræ Illust. C. & R. P. qui eius gubernacula prouidentia quadam diuina tenetis, obstrictum fateor, testarer, non immeritò omnibus aliis in dedicatione huius operis à me præferri debuistis. Quamobrem humiliter, & officiosè rogo, vt hanc meam opellam, voluntatémque gratificandi studiosæ iuuentuti bo-

ni, æquique consulatis, méque sub clientela vestra benignè, & clementer esse patiamini. Quòd si sensero, ubi res fructus adhibitæ diligentiæ me percepisse indicabo, vestraq; Illust. C. & R. P. beneuolentia, & liberalitate incitatus, multò alacrius, quantùm sat erit, debita obseruantia breui plura dabo. Quos Deus Opt. Max. incolumes, florentésque quàm diutissimè esse velit, precor. Moguntiæ Calend. Februariis, Anno salutis M. D. LXXIX.

Vestræ. Ill. C. & P. R.

Subiectissimus, & obseruantissimus

DANIEL VENATORIVS D.

TITVLORVM QVINQVE LIBRORVM DECRETALIVM GREGORII,

Index Alphabeticus; affixo numero librorum & paginarum, vbi cuiusuis horum inuenienda Analysis.

A

C

Con

R

S

Suc

T

V

ANA

ANALYSIS METHODICA IVRIS PONTIFICII.

LIBER PRIMVS.

De Iure Canonico.

HVMANVM genus diuinis humanisque regitur legibus, c. humanum, dist.1. Hæ moribus, illæ natura constant, c. omnes, eod. à quibus constitutiones omnesq; leges tàm Canonici quàm Ciuilis iuris, varijs voluminibus dispersæ promanàrunt, per tot. dist. 1. Quod enim religioni conuenire, disciplinæ congruere, communiq; omnium saluti proficere naturá receptum moribusq; probatum est, hoc in omnem perpetuitatem valituræ constitutionis loco; nisi necessitatis, vtilitatis, honestatisque aliqua ratio abrogationem suaserit, promulgatione institutum, vtentium approbatione firmatum, monumentisq; solertia celeberrimorum virorum traditum est c. Consuetudo, dist.1.c. in istis, dist.4. Sic Ecclesiasticæ constitutiones, quæ canonum nomine censentur, c. 1. dist. à temporibus Constantini Imperatoris, qui primum Christianis liberè congregandi facultatem concessit, c. canones, dist. 15. celebratis Patrum concilijs, decretisque Pontificum eò vsque excreuerunt, vt Pontifices, inutilibus sublatis, certis voluminibus vni nomini iuris Canonici subnixis, cum sanctione religiosæ obseruationis, non tantùm in foro ecclesiastico, verum etiā seculari deficiente Ciuili lege, eas complecti summa industria curauerint. Vnde patet, ius canonicum ita rectè definiri posse.

Quid est ius Canonicum?

Ius Canonicum est, quod decretis Pontificum statutisque Conciliorum, tam generalium, quam prouincialium constat, normam rectè viuendi ostendens, c.3. dist.1.

Vnde dictum ius Canonicum?

Dictum à Canone, Græco vocabulo, quòd Latine Regula, eò quod rectè ducat, nec aliquem aliorsum trahat, imò, quod distortum prauumque est corrigat, dicitur, d. c. 3. c. 2. dist. 1.

Quot sunt partes huius Iuris?

Partes duæ principaliter sunt: Decreta & Decretales.

Quid Decreta?

Decreta sunt, Ecclesiasticæ constitutiones à summo Pontifice, adhibito consilio Cardinalium & Episcoporum, ad nullius petitionem vel consultationem factæ, 3. q. 1. c. generali.

Quot sunt partes Decretorum?

Partes Decretorum sunt tres: Prima continet 101. distinctiones. Secunda comprehendit causas 36. cui tractatus de pœnitentia est insertus. Tertia consecrationem eiusque species quinque distinctionibus declaratas comprehendit.

Quid Decretales?

Decretales sunt, Epistolæ & canonicæ scripturæ vim authoritatis habentes, quas vel summus Pontifex solus, vel ex concilio Cardinalium, aliquo interpellante, constituit, glos. in c. omnes, 3. dist. c. 1. extr. de rescrip. c. bonæ memoriæ, extr. de elect. c. in canonicis, dist. 19.

Quot sunt partes Decretalium?

Continentur Decretales distinctis quinque libris Decretalium antiquarum, sexto Decretalium & Clementinarum annexis extrauagantibus. Quorum primus & tertius ritus & cæremonias Ecclesiasticas: secundus autem, pars primi & tertij: quartus & quintus iudicialem processum, causas forenses, contractus, vltimas voluntates, & criminalia potissimum tractant.

Quæ causa efficiens iuris Canonici?

Causa efficiens, si primam originem spectes, est ipse DEVS, qui conditor omnis legislationis est legis diuinæ atque naturæ, quas Ecclesiastica constitutio complectitur, & ordinata serie consequitur, auctor & effector. Diuinæ enim leges cum natura constent, legem naturæ imitantur, cuius notitias Deus in creatione humani generis omnium mentibus inseuit insculpsitque, vt honesta à turpibus discernere,

cernere, mores in hac polytica vita ritè informare, omnesque nostras actiones in cognitionem Dei, vt salutarem finem, summumq; bonum, & mandatorum gratum obsequium rectà dirigere possimus. Quin & Paulus Apostolus legem naturæ esse notitiam & partem legis diuinæ hominis naturæ insitam testatur, Rom. 1. & 2. cum ait, Eam esse ius Dei & opus legis scriptum in cordibus quod Deus nobis ostendit. Et Ethnici suas leges originem à Deo traxisse crediderunt, vt Sophocles, Plato, & alij. Cicero 2. de legibus: Hanc, video, inquit, sapientissimorum fuisse sententiam, legem non hominum ingenijs excogitatam, nec scitum aliquod esse populorum, sed æternum quiddam, & alia quæ sequuntur.

Causa efficiens magis propinqua: Sunt 4. Concilia generalia, scilicet, Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Calcedonense, c. sicut, dist. 15. Summi Pontifices iunctis Cardinalibus & Episcopis, c. sunt quidam 25. q. 1. c. inter alia, extr. de sententiis excom. Decretales enim antiquæ à Gregorio nono suisque antecessoribus, vt inter canonicas scripturas connumerarentur, vimque auctoritatis haberent factæ, concinnatæque sunt, c. in canonicis, dist. 19. & procemio decr. antiquorum.

Quas ipse Gregorius quinque libris Decretalium nomine editis, certa quadam titulorum serie obseruata, redegit. Bonifacius octauus sextum Decretalium in concilio Lugdunensi, contrarietatibus sublatis, superuacaneisque resecatis, quæ inter varia Pontificum decreta abundare videbantur composuit. Accesserunt Clementinæ à Clemente V. in Concilio Viennensi, & Extrauagantes à Ioanne 22. compilatæ. Collegit etiam Gratianus ex Concilijs & scriptis Doctorum Ecclesiæ librum Decretorum in tres partes distinctum, quem Eugenius tertius approbauit publicisque Gimnasijs legendum concessit, in vita Grat.

Quid Obiectum?

Obiectum Iuris Canonici secundum Ioannem de Immo. in procemio ad Decretal. est res Ecclesiastica. Licet hoc iure de personis Ecclesiasticis, officiis, contractibus, iudicijs, vltimis voluntatibus, & similibus agatur: omnia tamen circa acquisitionem, retentionem, conseruationem, alienationem rerum Ecclesiasticarum, vitam, moresque secundum præscriptum Ecclesiæ in diuinis ministerijs,

alijsq; sacris administrandis rectè instituendos versantur.

Quæ Forma?

Dispositio & series titulorum, quæ in decretalibus antiquis, sexto & Clementinis ferè eadem est, nisi quod in antiquis numero plures, & subiecta materia auctiores tituli, quam in alijs ponantur. Liber autem decretorum Gratiani farraginem quandam multarum sententiarum & dictorum Patrum ordinata serie compræhendit.

Quis finis & Effectus?

Finis & effectus sunt, primò, agnitio Dei, in qua summa perfectio & beatitudo humanæ naturæ consistit: secundò, diuini cultus, secundùm veterum patrum præscriptum, rectè instituendi noticia: tertio, status religionis & Reipublicæ conseruatio: quarto, honesta à turpibus, æquum ab iniquo discernendi cognitio: quinto, quo ad leges diuinas, quæ natura constare dicuntur, sparsim iuri Canonico insertas, sicuti & Iuris Naturalis immutabilitas: sextò, salus populi Christiani, ad quam legum latores suas leges tanquam scopum referunt. Etiam huius operis finis rectè constituitur, vt absq; molestatione, iniurijs hostium Ecclesiæ tranquilliùs vitam traducamus, & post eam beatitudinem cum sanctis, in omne æuum perfruendam consequamur.

Quæ Cognata?

Cognata iuris canonici sunt, Theologia, Philosophia moralis, æquitas, ius naturale, ius Ciuile, lex Mosaica. Conuenit enim cum Theologia, & iure Ciuili, quoad diuinas humanasq; leges, quas complectitur, Abb. c. quomodo & quando, extr. de accusat. Cum Philosophia morali, secundum mores rectè formandos. Cum æquitate & iure naturali, quia omne quod fas est nomine diuinæ, vel naturalis legis accipitur, c. omnes, dist. 1. Cum lege Mosaica conuenit, quoad ritus in sacris à populo Dei obseruandos, & quia ius constitutionis, à iustificationibus, quas Dominus tradidit Moysi, cœpisse dicitur, c. ius autem, dist. 7. &c. non est, dist. 6.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia sunt, Theologia, lectio Patrum, legitima ætas, diuina gratia, veritas, falsitas.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia sunt, omnia decreta omnium gentium, quæ à norma Decalogi, lege naturæ, rectæque rationis, dictamino

mine longius recedunt, quibus superstitiones idolatricæ, hæreses, vel schismata, vel tyrannis, vel vagæ libidines inducuntur & stabiliuntur.

DE SVMMA TRINITATE, & Fide Catholica.

TITVLVS I.

Continuatio.

CVm iure Canonico potissimum de rebus diuinis & Ecclesiasticis, quæ non tàm iuris, quàm religionis sunt, agatur: religio autem constantia fidei; cuius principium sanctissimum est summa Trinitas, vt firmo fundamento nitatur, suadet dignitatis, doctrinæq; ratio, summæ, sanctissimæq; Trinitatis, & circa eam versantis fidei Catholicæ declarationem, principali loco collocare.

Quid est Trinitas?

Firmiter credimus, inquit Innoc. III. & simpliciter confitemur, Trinitatem, quæ est vnus solus Deus verus, æternus, immensus, incommutabilis, incomprænhensibilis, omnipotens, ineffabilis, pater, & filius, & spiritus S. tres quidem personæ, sed vna essentia, substantia, seu natura simplex, c. 1. extr. eod. in prin.

Quæ Causa?

Deus solus est causa causarum: Pater quidem omnibus quæ sunt, vt essent, dedit & ipse, quod est, à nemine accepit; principium enim est deitatis, qui, sicut nunquam fuit non Deus, ita nunquam fuit non pater, Aug. de trin. & vnit. Dei, ca. 2. & lib. de Eccl. dogma. cap. 1. Filius autem neq; creatus est, neque ab alio esse cœpit, sed fuit à principio vnà cum patre. Ioan. 1. Verum quia scriptura Christum filium appellat, ideò respectu patris, ad discernendas personas & officia, patrem illius causam, omni humano cogitatu deposito, esse intelligimus. Demum spiritus sanctus, respectu existentiæ, non habet causam, quia à principio existit cum patre & filio æternus Deus, respectu verò processionis dicuntur pater & filius quodammodò eius causæ, nam spiritus legitur à patre & filio procedere, Ioan. 15. Et hoc est quod Innocentius III. exprimit his verbis: Tres quidem personæ consubstantiales, coæquales, coomnipotentes, &

coæternæ: pater à nullo, filius à patre solo, ac spiritus sanctus pariter ab vtroque absque initio, semper ac sine fine, pater generans, filius nascens, & spiritus sanctus procedens, d.c.1.eod.

Quæ Forma?

Quod pater, filius, & spiritus sanctus, vera vnione non collectiua seu similitudinaria sint vna essentia, substantia seu natura diuina, quæ tamen secundum personales proprietates discreta sit, id est, proprietatibus & actibus, non substantiæ, sed personæ attributis, differat. Est enim generans, genita & procedens, quæ diuina essentia appellatur, & est Deus, æternus, incorporeus, impartibilis, immensa potentia, sapientia, bonitas, creator & conseruator omnium rerum, visibilium & inuisibilium, spiritualium & corporalium, c.damnamus, & d. c.1.ext.eod.

Qui Effectus?

Creatio omnium visibilium & inuisibilium, spiritualium & corporalium, eorumque quæ creata sunt dilectio & conseruatio. Esse enim æternam Dei potentiam ac diuinitatem, nihil aliud est, quàm Deum in æternum creare, gubernare & conseruare creata, vt in Actis scriptum est: In ipso viuimus, mouemur, & sumus. Officia autem ita distinguuntur: Patris est creare, fouere, curam habere, corrigere, vt seruet suos, & diligere, diligit autem, quia seruat, seruat, quia fecit ea: Filij est saluum facere populum à peccatis, iustificare, satisfacere, & esse propitiatorem pro peccatis, esse mediatorem, & pacem nostram, solum pastorem & Pontificem suæ Ecclesiæ, sacerdotem, & Pontificem in æternum, regem, ducem, & dominum super populum Dei: Spiritus sancti officium est, confirmare conscientias, de veritate Dei, & hæreditate in Christo accepta, illuminare, sanctificare, & conseruare in veritate, declarare, glorificare Christum, donare Ecclesiam omni genere donorum, efficere, vt omnis generis bonorum operum abundemus, Ioan.7.14.15.& 16.cap.

Quid Fides?

Fides, licet varijs modis accipiatur, hic tamen pro credulitate earum rerum, in quibus salus, vitæque nostræ redemptio consistit, accipitur. Et est secundum Paulum in Epist.ad Heb.c.11. substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium.

Quæ

Quæ causa efficiens?

Causa efficiens fidei, est Deus ipse. Clem. fidei, eod. tit. Fidem enim donum diuinum esse, docuit Apostolus in Epist. ad Ephes. c. 3. Gratia (inquit) estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis; DEI enim donum est, & 1. ad Cor. c. 12.

Quæ Causa impulsiua?

Ipsum verbum quod mouet corda ad credendum. Vnde dicitur: Fides ex auditu est, auditus verò per verbum DEI, ad Rom. 10. & in pœnitentia cognoscitur peccatum, cognitio verò peccati occasionem præbet accedendi medicum salutarem, id est Christum, qui fide apprehensus remittit peccata, pars autem verbi vel Euangelij est pœnitentia.

Quæ Materia?

Materia fidei est summa & sanctissima Trinitas, Deus Vnus in natura, & Trinus in personis, Christus seruator noster DEVS & Homo: Ecclesia, eiusque sanctissima sacramenta: ac demum omnia, quæ nobis in symbolo Apostolico credenda proponuntur, quæ perspicuè habentur in c. firmiter, ext. eod. c. per totum, 24. q. Clem. fidei Catholicæ, eod. c. 1. in 6. eod. l. 1. & l. inter claras C. eod.

Quæ Forma?

Forma est credulitas rerum diuinarum præsentium & præteritarum, quæ nec humano sensu, vel intellectu comprehendi possunt cum fiducia, in promissiones de Christo. Vnde Aug. tract. 4. in Ioan. Fides est virtus, qua creduntur ea, quæ non vides, & Paul. ad Heb. definit fidem, esse expectationem seu affectum in promissione Dei. Et in Abrahamo, ad Rom. 4. ait, verum ob promissionem Dei non hæsitabat, ob credulitatem, sed robustus factus est fide, tribuens gloriam Deo, plenissimè sciens, quòd is, qui promiserat, idem potens esset & præstare.

Quis Finis?

Finis est æterna felicitas, c. a. 1. §. non solum, extr. eod. vbi dicitur: non solùm virgines & continentes, verum etiam coniugati per rectam fidem & operationem bonam placentes Deo, ad æternam merentur beatitudinem peruenire; fides enim per dilectionem saluat, iuxta illud Aug. Hæc est vita æterna, vt te cognoscamus verum Deum: et gnoscimus autem per dilectionem, quæ coniuncta fidei est.

Aug. in lib. de fid. & ope. Et alibi: Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, c. Maiores, ext. de bap. & c. 1. §. hæc sancta extr. eod. Quoniam extra Ecclesiam, & fidem in Christum nullus saluatur, c. quoniam, 24. q. 1.

Qui Effectus?

Primò: Iustificatio, mediante merito Christi. Gen. 15. credidit Abraham Deo & imputatum est ei ad iustitiam. Ad Rom. 4. Arbitramur autem hominem iustificari absque operibus legis. Ad Rom. 5. Iustificati igitur fide. Ad Gal. Lex pædagogus noster fuit ad Christum, vt fide iustificaremur. 2. Inuocatio cum fiducia accipiendi petita. Ad Rom. Quomodo inuocabunt eum, in quem non crediderunt? 3. Confessio iustitię. Ad Rom. 10. Corde creditur ad iustitiam: ore autem fit confessio ad salutem. 4. Tranquillitas conscientiæ; reddit enim tranquillitas conscientias. Rom. 3. 5. Certitudo de promissione in Christo facta & de vita æterna, iuxta illud: Idcircò ex fide datur hæreditas, vt firma sit promissio. & Ioan. 3. Qui credit in filium habet vitam æternam. 6. Adoptio filiorum Dei. Ad Gal. 3. omnes Filij Dei estis, eò quod credidistis in Christo. 7. Nostri exhibitio, vt Deo placeamus; sine fide enim impossibile est placere Deo, d. c. 1. §. non solum extr. eod. 8. Puritas animi à sordibus vitiorum: nam Act. Apost. cap. 15. D. Petrus corda purificari per fidem ait. 9. Fortitudo animi: nam per fidem veteres sancti patres vicerunt regna, operati sunt iustitiam fortes facti sunt in bello, ad Heb. 11. 10. Timor: nam cum credimus, eum inquirentibus se, vt loquitur Paul. Hebr. 11. esse remuneratorem, in spem maximam salutis consequendæ erigimur. Accedit quòd notitia Dei non contingit, nisi per fidem, quæ apprehendit Deum & propellit ad sperandum in Deum propter Christum reconciliatum.

Quæ Cognata?

Cognata sunt dona pleraque spiritus sancti: vt est donum intellectus, quo abditissima quæque rerum super naturalium mysteria penetramus: donum sapientiæ, quo de diuinis rebus sapientissimè iudicamus: donum scientiæ, quo de rebus humanis rectissimè sentimus, & quæ credẽda sunt à non credendis accuratè secernimus: donum prophetiæ, quo futura certò prædicimus, aut cognoscimus ea, quæ ab humana cognitione penitùs sunt remota: denique cognitio totius Theologiæ Christianæ, quanquam enim multa in

eom

complexu ſcientiæ Theologicæ ſint, quæ humano ingenio comprehendi potuerint, aut etiam eiuſmodi ſint, quæ neceſſe non ſit credere, tamen omnia ferè ad fidem ipſam, tanquam ad principium quoddam reuocantur.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia fidei ſunt, Charitas: ſine qua, teſte Paulo in epiſt. ad Cor.ca.13. etiam maxima fides nihil eſt. & c. vbi ſana fides, 24.quæſt.1.Hoſt.in §.quot ſint, eod.Spes: Non.n. fides ſine ſpe ſubſiſtit, Cum, ſicuti corpus reficitur cibo, ita fides ſpe nutriatur, & quod fides credit, hoc ſpes expectet, vt ait Aug.de cog. veræ vitæ:& ad Creſcentium epiſtol.85. Quoduis opus bonum.quicquid enim ſine fide fit, hoc peccatum eſt, c.quærat §.etſi fides, de pœnit.diſt.3.& Rom.14. denique Humilitas, ſecundùm Gregorij magni dictum, non habet meritum, cui humana ratió præbet experimentum.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia fidei ſunt tria generatim, ſub quibus omnia quæ fidei aduerſantur comprehendi poſſunt, ſcilicet, infidelitas, apoſtaſia, & hæreſis. Infidelitas dicitur eſſe in Ethnicis, Iudæis, Turcis, ac iis, qui nunquam in Chriſtum crediderunt, tot.tit.de Iudæ.& cœlicolis,& per tot.28.quæſt.1. Apoſtaſia eſt in iis, qui fidem Chriſti ſemel receptam deſeruerunt.c.quod quidem §.& ex his, 1.quæſt.1.c.hæretici, 14.q.1.& l.fina.C.de Apoſt. Hæreſis dicitur, qua conuincitur is, qui alicuius temporalis commodi, & maximè vanæ gloriæ principatuſque gratia, falſas & nouas opiniones, vel gignit, vel ſequitur, eaſque pertinaciter defendit, c.hæreticus c.qui in Eccleſia, c.qui aliorum, 24.q.3. Quorum varia genera ponuntur in c.quidam autem, 24.q.3. Et l.Ariani, C. de Hæret.

AXIOMATA ET SENTENTIAE.

Fides, quæ per dilectionem operatur, eſt fundamentum omnium virtutum, c.ante baptiſmum, diſt.4.

Fides ſinè operibus mortua eſt, c. ferrur, 1.q.1.

Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt, non ita intelligendum eſt, vt quicquid fit ab infidelibus credatur eſſe peccatum, ſed omne quod contra conſcientiam fit, c. omne, 27.q.1.

Omne quod aliter fit, quàm probatum est, peccatum est: non tamen omne quod fit cum fide, bonum est, ignorantia enim quæ est ex culpa nocet, d.c. omne, 28.q.1.

Vbi deest agnitio æternæ & incommutabilis veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus, d. cap. omne, 28. q. 1.

Sancta Trinitas secundum communem essentiam indiuidua, sed secundum personales proprietates discreta est, d.c. firmiter, ext. eod.

Fideles Christi vnum esse est. Non eandem rem vnam, quæ sit communis omnibus, sed vnam Ecclesiam propter Catholicæ fidei vnitatem. Et tantum vnum regnum, propter vnionem indissolubilis Charitatis, cap. damnamus, extr. eod.

Licet alius sit pater, alius filius, alius spiritus sanctus, non tamen aliud, sed id, quod est pater, est filius, & spiritus sanctus idem omninò, d.c. damnamus, eod.

Spiritus sanctus æternaliter à patre, non tanquam ex duobus principiis, sed ex vno principio & vna spiratione procedit, c. fidei, eod. in 6.

Quæ malo inchoantur principio, non peraguntur bono exitu, c. principatus, 1.q.1.

Non superædificatur bonum opus, vbi Christus fundamentum non est, c. cùm Paulus, 1.q.1.

Qui recedit ab Ecclesia, nec baptisma, nec ius dandi amittit, c. quod quidem, 1.q.1.

Qui aliorum defendit errorem damnabilior est illis, qui errant, quia non solùm errat, sed etiam aliis offendicula erroris præparat, & confirmat. Vnde, qui magister erroris est, non tantùm hæreticus, sed etiam hæresiarcha dicendus est, c. qui aliorum, 24.q.3.

Inter hæresim & schisma, hoc interest, quòd hæresis peruersum dogma habeat, schisma post Episcopalem decessionem ab Ecclesia pariter separat, quod quidem in principio aliqua

aliqua ex parte erat diuersum, c.inter hæresim,24.q.4.

A fide recedens spiritus perfectionem non habet, c. hæretici, 24. q.1.

Oportet esse hæreses, vt probati manifesti fiant: hi autem à Deo probati sunt,qui benè docere possunt, cap. eod. 24.q.3.

Fidem Christo non exhibet, qui corpus eius discerpit. c.aduocauit,24.q.1.

Eligenda est fides cum vita, fides enim meritum non habet,cui vita deest, c. fertur, 1.q.1.

DE CONSTITVTIONIBVS.

TITVLVS II.

Continuatio.

STatuta Conciliorum auctoritate Pontificis Romani, vel Patriarcharum, Primatum, vel Metropolitanorum eiusdem prouinciæ celebratorũ, & Decreta, quibus totum ius canonicum constare dictum est,Ecclesiasticæ constitutiones, quæ canonum nomine censentur,dicuntur c.2.& 3. dist.2.

Quotuplex Constitutio & quid Ciuilis?

Constitutio alia Ciuilis,alia Ecclesiastica:Ciuilis constitutio,forense vel ius Ciuile appellatur,c.1.dist.3.

Quotuplex ius Ciuile,& quid commune?

Ius Ciuile,vel est commune, vel municipale. Commune dicitur, quo omnes,qui imperio Romano subiecti sunt, ligantur, quodque in libris iuris Ciuilis habetur:nec potest condi, nisi per Imperatorem vigore in regiam maiestatem translatæ potestatis, Iason in l. imperium,ff.de iuſ.& iure.

Municipale est, quod quisque populus, vel ciuitas sibi proprium diuina humanaq; causa constituit, c. ius ciuile, dist.1. Et ius Quiritum, quod ex legibus, plebiscitis, senatusconsultis, constitutionibus principum, & responsis prudentum constat, ius ciuile & propriè Romanorum esse dicitur,c.fin. dist.1.c.constat, distinct.2.

Quotu

Quotuplex constitutio Ecclesiastica & quid Generalis?

Constitutio Ecclesiastica duplex est, Generalis & Specialis. Generalis est sanctio eius, qui ius statuendi habet in vtilitatem subditorum facta, qua omnes qui statuenti subiecti sunt ad illius obseruationem tenentur, c.1.ext. eod.& c.3.dist.2.

Quid specialis?

Specialis constitutio proprio nomine appellatur Priuilegium, dictum eò quòd in priuato feratur, vel quasi priuatam legem singulis, quibus conceditur, generet. Et nihil aliud est, quàm iussio speciale quid cuique petenti singulariter indulgens, c.ideò, §. Neque enim, 25. quæst. 1. c. priuilegia, dist. 2.

Quæ est origo constitutionis & legis?

Generaliter acceptum constitutionis ius, sicuti in titulo ponitur, duxit originem partim à iustificationibus, quas Dominus tradidit Moysi, c. ius autem distinct.7. partim ab alijs variarum gentium legibus tàm scriptis, quam moribus obseruatis: quarum quædam à Romano populo duodecim tabulis inscriptæ in ius Ciuile & Canonicum postea dimanârunt, c. Moyses, dist. 7. Fuit autem Moyses primus omnium, qui Genti Hebreæ diuinas leges sacris litteris explicauit. Phoroneus Rex Græcis primus leges iudiciaque constituit. Mercurius Trismegistus primus leges Atheniensibus edidit. Licurgus primus Lacedæmonijs iura ex Apollinis authoritate confixit. Numa Pompilius, qui Romulo in regno successit, primus Romanis leges præscripsit. Deinde cùm populus seditiosos magistratus ferre non posset, decemuiros legibus scribendis creauit. Qui leges ex libris Solonis in latinum sermonem translatas xij. tabulis exposuérunt, c. Moyses, dist.7. Atque ex his, accedentibus postea alijs iuris partibus; scilicet senatusconsultis, principum placitis, responsis prudentum, prætorum edictis, & plebiscitis, ius Ciuile compilatum est, c. Fuerunt autem, distinct.7.

Quæ causa efficiens Ecclesiasticæ constitutionis?

Causa efficiens constitutionis Ecclesiasticæ, est primò authoritas Pontificis, c. fi.ext.eod. c. inter alia, ext. de sent. excomm

excommunicat. Secundò, authoritas Prælati, c. fin.ext.de offi.leg. Tertiò, authoritas Episcopi,c. si quis ext.de Maio, & obedientia. Quartò, authoritas Capituli, c.cùm accessisset,ext.eod. Quintò authoritas Vniuersitatis clericorum, c.ex literis, ext. eod. solent etiam conuocatis Patriarchis, Episcopis,& Prælatis in concilijs, quæ generalia, prouincialia & Episcopalia sunt,constitutiones Ecclesiasticæ vnanimi consensu confici, c.3.dist.2.c.sunt quidam,25.quæst. 1.c. quod dicitis,dist.16. c.fin. distinct. 18. Et Conciliorum generalium quidem constitutiones magis proprio vocabulo Canones appellantur, & omnes ad illorum obseruationem obligant. Quod verò in conciliis prouincialibus & Episcopalibus, per Primates, Metropolitanos, vel Episcopos, vocatis ius statuitur, non propriè canon, sed constitutio dicitur, eorumq́; prouinciæ ciuitatis & diecœsis homines duntaxat,deuincit, nec de maioribus negotiis decernere potest,c.1.dist.18.vbi glo. Et sola immediati Prælati authoritas, hisce conciliis congregandis sufficiet. Quare nec Episcopus concilio suo diecœsano Metropolitani authoritatem:nec Metropolitanus Primatum, aut Superiorum adhibere tenetur,glos.in c.1.dist.17.

Quæ materia?

Materia constitutionum sunt, personæ, res, & Iudicia. Personarum ordines sunt tres: sunt enim quidam in minoribus ordinibus, quidam in maioribus, & quidam in supremo dignitatis gradu constituti. Et hi, vel regulares, vel seculares, &c. Res sunt etiam in triplici genere: vel diuinæ, vel ecclesiasticæ, vel humanæ. Iudicia hic vel ciuilia, vel criminalia dicuntur.

Quæ forma?

Forma constitutionis est ipsa ratio, quæ quoque dicitur anima legis,c.sedulò,38.dist.c.consuetudo,dist.1. Ratione autem minime carere dicitur, si honesta, possibilis, secundum naturam, & secundum consuetudinem patriæ, loco, temporique conueniens,necessaria,vtilis, manifesta quoq;, ne aliquid per obscuritatem in captione contineat, nullo priuato commodo, sed pro ciuium subiectorumq́; vtilitate conscripta fuerit,c.erit autem,dist.4. Et hoc est,quod alibi dicitur, legem ratione consistere dici, si religioni conueniat, si disciplinæ congruat, & si communi omnium saluti proficiat,c.consuetudo,dist.1.

Quæ

Quis Finis?

Finis est, vt Deus decenti religionis cultu honoretur, & earum metu humana coerceatur audacia: tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refrenetur audacia, & nocendi facultas, cap. 2. dist. 4. & c. causa, eod.

Quis Effectus?

Effectus est, quòd constitutiones habeant vim legis, obstringantque ad earum obseruantiam omnes qui statuenti subiecti sunt, Felin. in c. 3. num. 5. de iureiur. & c. 1. extr. eod. princeps autem illis solutus est, legibus tamen vt obtemperet, nec in se posse damnare iura, quæ in subiectis constituit iustum est, cap. iustum, dist. 9.

Quæ Cognata?

Cognata constitutionis sunt pragmatica sanctio, annotatio, consuetudo, priuilegium, rescriptum, lex Mosaica, stylus, præscriptio.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia sunt, possibilitas, honestas, iustitia, veritas & continentia, c. 2. dist. 4. c. veritate, dist. 8. c. ego, dist. 9.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia sunt, omnes constitutiones, quæ canonibus, decretis Præsulum Romanorum, vel bonis moribus, aduersantur, c. constitutiones, distin. 10. Et desuetudo in contrarium: sicuti enim moribus vtentium leges confirmantur, ita moribus vtentium in contrarium, nonnullæ leges abrogantur, c. in istis, dist. 4.

AXIOMATA, SENTENTIAE, variæ definitiones & diuisiones, quæ in Decretis ponuntur.

Ius naturale est, quod in lege & Euangelio continetur, quo quisque iubetur alij facere, quod sibi vult fieri: & prohibetur alij inferre, quod sibi nolit fieri, cap. humanum, distinct. 1.

Differunt lex humana & diuina: cùm omne, quod fas est, nomine diuinæ vel naturalis legis accipiatur, nomine

vero

verò legis humanæ, mores iure conscripti & traditi intelliguntur,c.omnes,dist.1.

Lex est constitutio scripta, mos autem, longa consuetudo de moribus tantummodo facta,c.lex,c. mos,dist.1.

Consuetudo est ius quoddam institutum, quod pro lege suscipitur,cùm lex deficit,c.consuetudo,nec differt, an scriptura,an ratione consistat,eod.

Sicuti ratio consuetudinem, ita legem,commendat,d.c. consuetudo.

Lex est, si ratione constiterit, si religioni conueniat, si disciplinæ congruat, & si communi omnium saluti proficiat,d.c.consuetudo.

Ius naturale est commune omnium nationum, eò quòd vbiq; instinctu naturæ, non constitutione habetur aliqua,c. ius naturale,eod.

Ius ciuile est,quod quisque populus, vel ciuitas sibi proprium diuina humanaque causa constituit, c. ius ciuile, eod.

Ius gentium est, sedium occupatio,ædificatio, munitio, bella,captiuitates,seruitutes, postliminia, fœdera pacis,induciæ,legatorum non violandorum religio, connubia inter alienigenas prohibita,c.ius gentium.

Ius gentium dicitur, quia eo iure omnes ferè gentes vtuntur,d.c.ius gentium.

Ius militare est, belli inferendi solennitas, fœderis faciendi nexus,signo dato egressio in hostem, item signo dato receptio, flagitij militaris disciplina, si locus deseratur, stipendiorum modus, dignitatum gradus, præmiorum honor, prædæ decisio, pro personarum qualitatibus & laboribus iusta diuisio,c.ius militare,eod.

Ius publicum est in sacris, & sacerdotibus, & Magistratibus,c.ius publicum.

Ius Quiritium, est propriè Romanorum, quod nulli tenen. nisi Quirites,id est,Romani,c.fin.dist.1.

Con

Constat ius Quiritum ex legibus, plebiscitis, senatusconsultis, constitutionibus Principium, & responsis prudentum, c. constat, dist. 2.

Lex constitutio est populi, quâ maiores natu simul cum plebe aliquid sanxerunt, c. constat, eod.

Plebiscita sunt, quæ plebes tantum constituunt, & vocantur plebiscita, eò quòd ea plebs sciat, vel quòd sciscit & rogat vt fiant, c. plebiscita, eod.

Senatusconsultum est, quod tantum senatores populis consulendo decernunt. c. senatusconsultum, eod.

Constitutio vel edictum est, quod tantum Rex, vel Imperator constituit, vel edicit.

Responsa prudentum sunt, quæ Iurisconsulti respondere dicuntur consulentibus, c. responsa.

Satyra lex est, quæ de pluribus simul rebus loquitur, dicta à copia rerum, & quasi à saturitate, c. satyra. eod.

Rhodiæ leges, naualium commerciorum sunt, ab insula Rhodo cognominatæ, in qua antiquus mercatorum vsus fuit, c. Rhodiæ. dist. 2.

Constitutionum alia est Ciuilis, alia Ecclesiastica. Ciuilis constitutio, forensе vel ciuile ius dicitur: Ecclesiastica Canonis nomine censetur, c. 1. dist. 3.

Canon, Græcum vocabulum est, Latinè regula dicitur. Regula dicta est, eò quòd rectè ducit, nec aliquem aliorsum trahit, vel ab eo, quod regat, vel quod normam rectè viuendi præbeat, vel quod distortum, prauúmque est, corrigat, c. 3. distinct. 3.

Canonum alij sunt decreta Pontificum, alij sunt statuta Conciliorum Conciliorum, alia sunt vniuersalia, alia sunt prouincialia. Prouincialium alia celebrantur authoritate Pontificis Rom. præsente, videlicet, Legato Rom. Ecclesiæ, alia authoritate Patriarcharum, vel Primatum, vel Metropolitanorum eiusdem prouinciæ, d. c. 3.

Priuilegia sunt, priuatorum leges, quasi priuata leges,

nam

nam priuilegium dictum est, quod in priuato feratur. c. priuilegia.

Omnis lex, aut permittit aliquid, aut vetat, aut punit, aut præcipit, c. fin. dist. 3.

Causa constitutionis legum est, humanam coercere audaciam, & nocendi facultatem refrenare, c. causa, dist. 4.

In constitutione legum, maximè qualitas constituendarum obseruanda est, vt contineat in se honestatem, iustitiam, possibilitatem, continentiam, c. 2. dist. 4. non legibus, sed secundum leges iudicandum est, c. erit autem, dist. 4.

Leges instituuntur, cùm promulgantur, firmantur, cùm moribus vtentium approbantur, c. in istis, dist. 4.

Sicut moribus vtentium in contrarium nonnullæ leges abrogatæ sunt, ita moribus vtentium, ipsæ leges confirmantur, d. c. in istis.

Ius constitutionis cæpit à iustificationibus, quas Dominus tradidit Moysi, c. ius autem, dist. 7.

Generale pactum societatis humanæ, est, obtemperare Regibus suis, quantò magis, DEO regnatori vniuersæ creaturæ suæ, ad ea, quæ iussit, sine dubitatione seruiendum est? sicut enim in potestatibus societatis humanæ, maior potestas minori ad obediendum præponitur: ita Deus omnibus præferri debet, c. quæ contra, dist. 8.

Non consuetudinem hominum, sed veritatem ipsam sequi oportet, c. si solus, dist. 8.

Ius naturale inter omnia primatum obtinet, tempore & dignitate: cœpit enim ab exordio rationalis creaturæ, nec variatur tempore, sed immutabile semper permanet, c. hæc quæ, dist. 5. & c. non est, dist. 6.

Differt ius naturale à consuetudine & constitutione: nam iure naturali omnia sunt communia omnibus: iure autem consuetudinis vel constitutionis, hoc meum est, illud tuum, vel alterius, c. differt, dist. 8.

Platoni illa ciuitas iustissimè ornata dicitur, in qua

quisq; proprios nescit affectus,c.differt,dist.8.
Diuinum ius illud est, quod in scripturis diuinis: Humanum, quod in legibus Regum continetur. cap. quo iure. dist.18.

Non iure diuino,sed humano, rerum dominia sunt distincta,d.c.quo iure.

Iustum est, Principem legibus obtemperare suis; tunc enim iura sua ab omnibus custodienda existimet, quando & ipse illis reuerentiam præbet,c.iustum,dist.9.

Principes legibus tenere suis, nec in se posse damnare iura,quæ in subiectis constituunt, iustum est: iusta est enim vocis authoritas eorum,si,quod populis prohibent,sibi licere non patiantur.d.c.iustum.

Ratio exemplis anteponenda est,c.fin.dist.9.

Constitutiones Principum Ecclesiasticis constitutionibus non præeminent,sed obsequuntur,c.1.dist.10.

Lex Imperatorum Ecclesiastica iura dissoluere non potest,c.lege,dist.10.

Leges Principum & Regulas Patrum contemni non licet,sed obseruari, cap.quis autem, cap. de capitulis, & c. fin. dist. 10.

Quicquid contra leges accipitur, per leges dissolui meretur,c.vides fili charissime,dist.10.

Constitutiones contra Canones & Decreta Præsulum Romanorum:vel bonos mores,nullius sunt momenti, c. constitutiones,dist.10.

Nulli licet sine discretione iustitiæ contra disciplinam Romanæ Ecclesiæ agere,c.1.&c.non decet,dist.12.

Contra naturale ius nulla dispensatio admittitur, nisi fortè duo mala ita vrgeant, vt alterum eorum necesse sit elegi,c.1.dist.13.

Minus malum de duobus malis eligendum est, c. duo mala,dist.13. Quod verum, si fortè duo mala ita vrgeant, vt alterum eorum necesse sit elegi,c.item aduersus,dist.13.

Dispen

Dispensatio locum habet non tantum in vna persona, sed etiam diuersis: vt si quis committat minus malum, ne alius grauiori implicetur, c.1.dist.14.

Non sunt à nobis committenda delicta, ne alij grauiora committant, c.2.dist.14.

Sicut quædam sunt, quæ nulla possunt ratione conuelli: ita multa sunt, quæ, aut pro necessitate temporum, aut pro consideratione ætatum, oportet temperari, cap. final. distin. 15.

Quatuor generalia Concilia probantur, scilicet, Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Calcedonense, c. sicut, dist. 15. Nicæno, peruersum Arriani dogma destruitur. Constantinopolitano, Eunomij & Macedonij error conuincitur. Ephesino, Nestorij impietas iudicatur. Calcedonensi, Eutichetis & Discori prauitas reprobata est, d. c. sicut.

Inter canonicas scripturas decretales Epistolæ connumerantur, & vim authoritatis habent, c. in canonicis, dist. 19.

Necesse est, vt iuxta diuersitates locorum, temporum & hominum, quibus diuersæ scripturæ factæ sunt, diuersas causas, & argumenta, & origines habeant, c. necesse, dist. 29.

Constitutio futura respicit, & non præterita, nisi de præteritis caueatur, c. quoniam, extr. eod.

DE RESCRIPTIS.

TITVLVS. III.

Continuatio.

Rescripta inter partes, quibus conceduntur, ius constitutionis habent, ideo constitutionibus rectè subijciuntur, c. constitutus, extr. de concess. præbend.

Quid Rescriptum?

Rescriptum est iussio principis, in scriptis facta, quæ translata iurisdictione in eum, ad quem dirigitur, vel etiam nulla translata iurisdictione (si non ad lites: sed beneficia, vel alia petatur rescribi) ad preces impetrantis mandatur aliquid fieri, d.c. constitutus.

Vnde dictum Rescriptum?

Dictum à rescribendo, quasi ab Apostolico, vel Imperatore, ad consolationem, relationem, intimationem, vel supplicationem literæ scriptæ, c. consuluisti, 2. quæstio. 5. c. ex parte, extr. eod. c. querelam, extr. de procurat.

Quotuplicia Rescripta?

Rescripta sunt, ratione causæ efficientis, materiæ, formæ, effectus, & causæ impulsiuæ, varia.

Quomodo ratione causæ efficientis?

Ratione causæ efficientis, quædam rescripta sunt Apostolica, Imperialia, & Episcopalia. Apostolica sunt, quæ in spiritualibus à Pontifice conceduntur, c. ex parte, extr. eod. Imperialia sunt, quæ ab Imperatore in temporalibus, l. sancimus, C. de diuers. rescript. Episcopalia, quæ à vicario vel Episcopo emanant, c. pen. de off. vicarij.

Quomodo ratione causæ Procatarticæ variè intelliguntur?

Ratione causæ impulsiuæ, siue causæ procatarticæ, sunt duplicia. Quædam enim Pontifex, vel Imperator, ob merita, vel nulla ex causa, vltrò, proprio motu, & ad nullius petitionem impartit, & hæc dicuntur annotationes, & indulgentiæ, d.c. constitutus, & l. vniuersa rescripta, C. de diuers. resc. Quædam, quæ ad alicuius factam querelam, petitionem, vel supplicationem conceduntur, c. querelam, extr. de procurat.

Quotuplicia ratione Materiæ?

Ratione materiæ etiam sunt duplicia. Quædam enim super rebus priuatorum, de quibus controuersia esse potest, vel beneficiis conceduntur, c. ad aures, c. hoc, extr. Quædam super rebus Ecclesiæ, & negotiis Vniuersitatum, quæ propriè dicuntur pragmaticæ sanctiones, requirentes causæ cognitionem, gl. in c. 1. extr. de rerum permutat.

Quomodo secundum formam varia?

Secundum formam sunt vel generalia, vel specialia. Genera

neralia sunt, in quibus generales, seu indefinitæ clausulæ continentur. Specialia autem, quæ inter certos dirigunrur, & super certis & expressis rebus seu negotiis, sine clausula generali fiunt, c. 1. & c. pastoralis, extr. eod. inter hæc, specia-le derogat generali, illudque prorsus tollit, c. pastoralis, & c. 1. extr. eod. Sin autem vtrunque sit generale, vel speciale vtrunque, non valebit posterius, nisi de primo fecerit mentionem, c. veniens, de præscript. c. institutionis, 25. q. 2.

Quotuplicia secundum effectum?

Sunt & duplicia, ratione effectus, scilicet, personalia, quæ ad personam concedentis restringuntur: & impersonalia, quæ indefinitè, nulla personæ consideratione, vel mentione habita, dantur, c. si gratiosè, extr. eod. Effectus personalis est, vt concessio simul cum persona concedente expiret, secus autem impersonalis; durat enim, nisi à successore expresse reuocetur, d. c. si gratiosè, c. 2. de vsucap.

Sunt denique ratione diuersi effectus, quorum nunc quædam commemorata sunt, varia rescripta, omnia tamen, siue sint secundum ius, siue præter ius, siue contra ius, vim & authoritatem constitutionis habent, c. 1. 2. dist. 19. c. 3. distin. 29. nisi sint contra ius publicum, vel diuinum. vnde dicitur, Rescriptum contra ius impetratū, è tenentis manibus euellendum esse, l. 3. c. de sacri. paga. pari ratione rescripto, contra consuetudinem impetrato præualet consuetudo, si sit laudabilis, c. fin. de consuet.

Quot sunt species Rescriptorum?

Species Rescripti sunt quinque: Annotatio, Pragmatica sanctio, Gratia expectatiua, Priuilegium, & Rescriptum ad lites, siue literæ de iustitia.

Quid Annotatio?

Annotatio est rescriptum, quod Princeps vltrò, proprio motu indulget, & concedit, l. vniuersa, C. de diuers. rescript.

Quid Pragmatica sanctio?

Pragmatica sanctio, est sacra Principis iussio, super rebus non priuatis, sed publicis, & vniuersitatum, ad petitionem collegii, scholæ, curiæ, ciuitatis, prouinciæ, vel cuiusdam vniuersitatis, ob publicam causam emissa, d. l. vniuersa, c. dicenti, 25. quæst. 2.

Quid Priuilegium?

Priuilegium est iussio specialis & priuata, in odium, vel

fauorem alicuius, contra communes iuris normas singulariter facta:quod ad exemplum non est trahendum. Atque vbi super priuilegiis sedis Apostolicæ causa vertitur, non debet de ipsis,per alios,quam per Summum Pontificem iudicari,c.regula.dist. 3.c.cùm venisset,extr.de iudiciis.

Quid Gratia expectatiua?

Gratia expectatiua, vel litteræ de gratia, sunt,quæ super aliqua dignitate, vel beneficio vacaturo, conferendo diriguntur,Clem.gratiæ,& Clem.literas,de rescriptis.

Quid litera de Iustitia?

Rescriptum in specie, vel literæ de iustitia, sunt, quibus causæ controuersæ cognitio, ad petitionem cuiusdam priuati, inferiori committitur, c.statutum, extr.eod.c.cum dilecta,eod.

Quæ causa efficiens?

Causa efficiens est,quilibet in dignitate aliqua constitutus.Generaliter enim sumpto rescripto, quilibet, qui delegare potest, potest etiam per rescriptum mandare: aliàs in spiritualibus, tantùm Papa: & in temporalibus, Imperator per rescripta mandant. vel indulgent, Hostiens. in §. quis possit,eod.

Quod Obiectum?

Obiectum rescriptorum sunt, omnes res corporales, & incorporales, de quibus controuersia moueri potest: siue sint priuatorum,siue vniuersitatum, siue sint spirituales, sacræ, religiosæ, siue temporales, c.querelam,extr.de elect.c. 2.c.inter cæteras,c.olim,c.adeò,c.capitulũ,extr.de rescript. c.ex parte,extr.de sepul.

Quæ Forma?

Forma rescriptorum est,vt nomen Pontificis, vel Imperatoris præponatur,annus incarnationis & pontificatus, (si Pontificis,vel si Imperatoris,dies,consul,indictio)locúsque subiiciatur: faciantque literæ mentionem, inter quos, ad quem iudicem, & per quam personam fuerit dictitata iussio,& de his, quæ processum negotij, causamque principalem contingunt. & si hæc, prout narrantur, veritate nitantur,mandetur aliquid fieri, vel omitti: debetque imperiale rescriptum, purpurea scriptura scribi,signarique ardore cocti muricis, & triti cochilij, manuque Imperatoris subscribi.c.

bi.c.ex parte,c.eam te,c.ſignificauit,extr.eod. c. gratum, de offic. delegat.c.ex tenore,extr.de teſt.l. ſancimus, & l. ſacri affatus,C.de diuerſ.reſcript.

Quæ cauſa Procatartica & Impulſiua?

Sunt neceſſitas, vtilitas, euidens meritorum prærogatiua, & querela impetrantis, 1. quæſt. 7. c. tali coniugio, c. cùm nobis, extr. de elect. cap. ad aures, cap. ſicut, extr.eod.

Quæ cauſa finalis Reſcriptorum?

Cauſa finalis eſt,vt Principis iuſſio in cauſis, quibus ipſe Princeps præeſſe non poteſt,ad conferendam gratiam, vel iuſtitiam adminiſtrandam, per eos, quibus hoc delegatum eſt,executionem ſortiatur.

Qui ſunt executores Reſcriptorum?

Executores reſcriptorum ſunt, delegati canonici cathedralis Eccleſiæ,principalis Officialis Epiſcopi, & religioſus conuentualem Prioratum obtinens: vel quilibet alij in dignitate conſtituti, & habitantes eo loci, quo Actor & Reus fixa ſede commorantur, Clem. etſi principalis,de Reſcript. Sunt tamen 6. caſus, quibus, Actore & Reo eiuſdem diocœſis, cauſa committi extra diocœſim poſſit, ſcilicet, niſi ab Epiſcopo contra aliquem de ſua diocœſi, vel ab aliquo contra eum,aut contra eius capitulum, ſeu contra vniuerſitatem ciuitatis, villæ, aut caſtri fuerit actio dirigenda: vel niſi Actor eandem ciuitatem ſeu diocœſim intrare non audens, aut ſui aduerſarij potentiam meritò perhorreſcẽs; cùm inter ipſas nequeat conuenire ſecurè, c. ſtatutum, §. cùm verò,de reſcript.in 6.

Qui Effectus?

Effectus reſcriptorum ſuper litibus impetratorum ſunt duo: primò, quòd reſcriptum ſpeciale ius ſtatuat in negotijs & perſonis, in quibus, & inter quas conceditur, cap. conſtitutus,extr. eod. Secundò, ſicut actiones annales prætoriæ, quæ de ſui natura temporales ſunt, & anno expirant, per litis conteſtationem perpetuantur, ita etiam perpetuantur, ſi libellus Principi porrigatur, & ille ad eum reſcribat, l. 1. C. quando libel. prin. dat. litis cont. faciat. Si alia ex cauſa reſcriptum concedatur vim & authoritatem conſtitutionis ſcriptæ habet, obligátque ad eius obſeruationem omnes, ad quos dirigitur, cap. ſi quando, extr. eod. ſpeciale tamen derogat generali, d. cap. paſtora-

lis,§.quoniam, c. studuisti, extr. de offic. deleg. præferturque posterius priori,c. cæterum,§.1. ext. eod.& ibi DD. extra quos casus antiquius præfertur, modò segnis non fuerit impetrator illius in eo reddendo,vbi nullum certum beneficium in eo designaretur, Abb. c. Capitulum, num.4. eod. Sin autem inter duos impetrantes non appareat prioritas vter præferendus alteri,deciditur illa quæstio in c. duobus, de rescript.in 6. is,cui præbenda collata est,præferendus est alteri, qui nondum consecutus est, & sic melior est conditio possidentis, tueturque is in possessione. Si verò neutri eorum,vel vtrique præbenda collata est, præfertur is, qui primò præsentauit. Quòd si forsan simul in præsentando concurrant illi, ad quos spectat Canonicorum receptio, & collatio præbendarum: vel eorum maior pars, ex ijs alterum, quem voluerint, eligere tenentur, quo electo, alter omninò carere debet impetratis, nisi ex tenore literarum expressè appareat,quod vtrique ipsorum prouisum sit, d. c. duobus,de rescript.in 6.

Quæ Cognata?

Cognata sunt, omnes constitutiones scriptæ & statuta singularia,Principum placita, senatusconsulta, & aliæ iuris partes.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia sunt, lites, controuersiæ, veritas petitionis, possibilitas,& honestas rei,cap.dicenti, §. vniuersa, 25.q.2.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia sunt,falsitas impetrationis, abusus rescriptorum,vitium formæ,& dolus culpaque impetrantis.

In quibus consistit Falsitas?

Falsitas in expressione falsitatis,& suppressione veritatis, consistit, c. in literis, extr. de rescript. circa quæ distinguer aut per fraudem & malitiã, aut per simplicitatem & ignorantiam rescriptum impetratum est. Si primo modo, falsitate expressa, & suppressa veritate,in suæ peruersitatis pœnam,nullum ex literis cõmodum consequitur impetrans,c. dicenti, 25. quæst. 2. d. c. in literis. Si posteriori modo:distinguendum,quæ falsitas suggesta,& quę veritas suppressa fuerit:Nam si talis expressa sit falsitas,vel veritas occultata, quæ,quamuis fuisset tacita vel expressa,nihilominus in forma communi literæ datæ fuissent, tunc delegatus non sequens formam in literis appositam, secundum ordinem iuris in

ris in causa procedere potest: sin autem per huiusmodi falsitatis expressionem,& suppressionem veritatis, literæ fuerint impetratæ, qua tacita vel expressa, nullæ datæ fuissent literæ, à delegato non est aliquatenus procedendum: nisi forsan eatenus, vt partibus ad suam præsentiam conuocatis de precum qualitate cognoscat, vt sit in vtroque casu eadem ratio, quæ delegantem mouerit, moueat etiam delegatum: & vbi delegans suas denegaret, literas, delegatus etiam commissæ cognitionis officium nullatenus, interponat,c.super literis,extr.eod.

Abutentes etiam rescripto priuantur commodo rescripti,& condemnantur in sumptibus & damnis aduersario,c. quia nonnulli,eod.

Qui sunt modi abutendi Rescripti?

Modi abutendi rescripti sunt. 1. Si obtentas sub nomine suo literas,alijs eiusdem nominis tradunt. 2. Si quos volunt fatigant indebitè per easdem. 3. Si tales eodem modo recipiunt. 4. Si illos, contra quos nihil habent quæstionis, faciunt in iudicium euocari. 5. Si literas ipsas ad futuras trahunt controuersias: quæ nondum erant tempore impetrationis exortæ. 6. Si quępiam super vero negotio, vel etiam malitiosè super plurib. personalib. actionib. quæ sub vno iudice tractari commodiùs possunt,per varias literas coram diuersis iudicibus trahunt, vt laboribus fatigatus aduersarius,& sumptibus, vel componere,vel cedere iuri suo compellatur. 7. Si Reus Actorem eodem tempore ad diuersa loca,vel indeterminatè ad villam, quæ commune cum pluribus eiusdem prouinciæ villis habet vocabulum, citari procurat,& dum non comparuerit,quasi contumax excommunicatur, & sic eum à sua intentione repellat, c. nonnulli. c. quia nonnulli,extr.eod.c.dispendia,de rescript.in 6.

Quæ vitia formæ obstant Rescriptis?

Vitium formæ vires Rescripti eneruat: quod etiam varijs modis contingit. Primò. Si Rescriptum non continet annum incarnationis,diem,consulem,indictionem,locum, nomen,& subscriptionem Pōtificis,vel Imperatoris, c.eam te,c.constitutus, c. significauit, de Rescrip. eod. c. gratum, extr.de offi.deleg. c. inter dilectos, extr.de fide instrum. 2. Si Rescriptum ad beneficium impetratum de beneficio impetrantis non faciat mentionem,c.à Deo,extr. eod. 3. Si in secundo Rescripto per aduersarium impetrato non fiat

mentio de primo, subsistit primum, & non secundum, alias valet secundum: Et si primum fuit impetratum communi consensu partium, non valet secundum impetratum per alteram partem, c. cæterùm, c. ex parte, extr. eod. 4. Si in Rescripto taceatur dignitas impetrantis. 5. Si falsa in Rescripto fuerit Latinitas, c. ad audientiam, eod. 6. Si primæ literæ sint speciales, & primæ generalitatem contineant. Speciales enim literæ derogant literis generalibus, super non specificatis in eis, quamquam de illis nullam faciant mentionem, c. pastoralis, §. quoniam, c. si propter, de Rescript. in 6. Hinc est, quòd iurisdictio per generales literas concessa, per speciales, quantum ad ea, quæ specialiter exprimuntur, penitùs eneruaretur, d. c. pastoralis, §. quoniam, vers. nos igitur. 7. Si per Rescriptum frangatur in Ecclesia numerata numerus præbendarum, non facta in ijs de numero mentione, c. constitutus, extr. de Rescript. 9. Si Rescripta continent, vt quis vltra duas diætas extra suam diœcesim per literas Apostolicas ad iudicium trahi possit, c. nonnulli, §. cùm autem, extr. eod.

Quibus modis dolus, vel culpa impetrantis Rescripta eneruant.

Dolum & culpam impetrantis validitati Rescriptorum aduersari, varijs etiam modis contingit. Si primus impetrans beneficio impetrato, dolo vel negligentia non fuerit vsus, c. ad aures, extr. eod. 2. Si callidè subreptitias consecutus fuerit literas, c. cùm dilecta, eod. 3. Si in literis Gratiæ tacuit perpetuam vicariam, c. postulasti, eod. 4. Si literæ ad lites, fuerint impetratæ sine speciali mandato domini, nisi impetrentur per coniunctam personam. Ratio est: ne propter eas laborum, vel expensarum dispendio molestetur, vel indebitè fatigetur aduersarius, c. nonnulli, extr. eod. 5. In culpa etiam dicitur impetrans, si nimis diu expectauit, & longas in petendo traxit moras, vt ab alio præueniretur. Secundum enim Rescriptum super beneficio nihil prodest, si alius priùs id per preces impetrauit: primus enim præfertur & solus admittitur, c. capitulum, extr. eod. 6. Si habens literas Papæ ad beneficium, eis propter annuam pensionem renunciet, literæ beneficiales per eum, hoc tacito, impetratæ non subsistunt, c. ad audientiam, eod. 7. Si procurator reuocatus, & de hoc certificatus, extra iudicium impetrauit, non valet Rescriptum: secus

secus tamen, si in iudicio dummodò reuocatio ad notitiam aduersarij, vel iudicis non peruenit, c. ex parte, extr. eod. 8. Si in literis executorijs impetrans falsò dixit, monitorias præcessisse, c. ex insinuatione, eod. 9. Si impetretur ab excommunicato, ipso iure nullum est, & inde secutum; nisi in causa excommunicationis & appellationis, c. ipso iure, de Rescript. in 6. 10. Si impetrans peruersè petat, quod iuri diuino, iuri publico, & laudabili consuetudini aduersetur, c. Rescripta, 25. q. 2. 11. Si qualibet alia ratione impetranti possit dolus, vel negligentia imputari, c. si autem, c. plerunque, extr. eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Per iudicium iniurijs aditus patere non debet, c. nonnulli, extr. eod.

Lites restringendæ sunt potius, quàm laxandæ, c. nonnulli, §. cum autem, eod.

Gratia generalis non præiudicat speciali priuilegio, consuetudini, vel statuto, c. si propter, eod.

In literis ad beneficia impetratis inspicitur tempus datæ, c. si eo tempore, eod. in 6.

Rescripta, quoad illos, quibus, & inter quos conceduntur, vim constitutionis habent, c. 2. cap. cum dilecta, eod. c. nouit. de Appell.

Diuina consilia non sunt adeò sapienti corde & alta mente diiudicanda: sunt enim inscrutabilia & incomprehensibilia, c. Nabuchodonosor, 23. q. 4.

Rescriptum contra ius impetratum, est è manibus tenentis euellendum, nec laudabili consuetudini praualet, c. fi. de consuet.

Ordinaria iurisdictio à Deo est, sed delegata ab homine.

Mutato indice, mutatur iudicium.

Reus in exceptionibus partibus Actoris fungitur.

Conditio, si preces veritate nitantur, semper inesse literis intelligitur, c. 1. eod.

Rescri

Rescriptum causæ inhibens cognitionem, falsi suspicione non caret, c.2.eod.

Consuetudo interpretatur Rescriptum, quæ est optima legum interpres, c.cum dilectus, de consuet.

Eius est interpretari, cuius est condere: ergo interpretatur Rescriptum, qui concessit, c.inter alia, extr.de sententiis excom.

Obtentu alicuius exceptionis peremptoriæ principale negotium contingentis, non retardatur litis contestatio, nisi de re iudicata, vel transacta, vel finita excipiat litigator, c. exceptionis, extr.de litis contest.

Potestas dandi iudicem ex iurisdictione procedit.

Rescriptum, vel priuilegium, vel indulgentia, quod contra, vel præter ius aliquid continet, derogat generali, id est, mandato, vel rescripto, vel priuilegio, c.1.eod.

In iudiciis non est habenda acceptio personarum, 4. q. 4.

Papa omnia iura in scrinio præsumitur habere recondita, 30.q.1.

Vacante sede, ea, quæ sunt iurisdictionis, deuoluuntur ad Capitulum, c.cùm in cunctis, de elect.

Delegatio non debet excedere fines mandati, c. cùm olim, extr.de offi.deleg.

Rescriptum salua intentione mandantis, & proprietate verborum latè, licèt alias strictè, interpretandum est, c.sede, extr.eod.

Consilium in alterius præiudicium mutare non licet, c. ex parte, eod.

Partes Rei fauorabiliores sunt partibus Actoris, d. c. ex parte, eod.

Spoliatus ante restitutionem, de facto non cogitur respondere accusatori, nec alij in criminali causa, nec libellus dandus, nec deliberandum; an sit recipienda eius accusatio, imò saluæ sunt eius exceptiones, tam peremptoriæ, quam declina

declinatoriæ iudicij,2.quæst.2.c.1.per totum,3.quæst.2.c.1. & 3.per tot.2.quæst.7.c. Symmachus.

Verba ambigua sunt interpretanda secundum ius commune & statuta,c.cùm dilectus,extr.de consuetu.

Fraus nemini debet patrocinari,c.ex tenore,extra.eod.

Mentiri plus est,quam lenocinium facere, c. postulâsti, eod.

Si dominus ratum habuit factum procuratoris falsi, siue expressè,siue tacitè, dummodo eius nomine agatur vlterius contrauenire non potest.Innoc.c. ex parte,eod.

Iurisdictio priorum iudicum est suspensa, vbi causa appellationis est commissa ex certa scientia, c. pastoralis,eod.

In literarum impetratione non sufficit narrare factum, nisi quis narret causam facti,alias præsumitur scriptum falsum,c.cùm dilectus,extr.eod.

Non potest quis de vna eademq; re sub pluribus iudicibus conueniri,c.ex tenore,c.super literis,extr. eod.

Appellationi non est deferendum , quando causa iudicibus appellatione remota,est commissa,cap. sicut,eod.

Duo alternatiuè proposita in Rescripto , ad vnum effectum consequendum,sufficit vnum probari, c.inter cæteras. Secus autem si plura narrantur diuersos effectus operantia,c. olim,eod.

Is,ad quem Rescriptum Papæ dirigitur , debet illi parere,vel causam rationabilem dare , quare parère non possit,c.adsignare,c.si quando,c.cùm te,eod.

Delegatus debet exequi rescriptum , nisi fuerit reuocatum,de quo cognoscit Ordinarius, c.cùm contingat,eod.

Si occasione duorum rescriptorum , vnius scilicet in causa principali,alterius in causa appellationis, contenditur,non iudex super principali: sed deputatus super appellatione,cognoscere debet de validitate appellationis , c. dilectus,eod.

Rescripta contra ius elicita ab omnibus iudicibus refutanda

tanda sunt: nisi fortè sit aliquid, quod non lædat alium: & prosit petenti, vel crimen supplicantibus indulgeat, c. Rescripta, 25. quæst. 2.

Rescriptum sortitur effectum, quod cum iuris & legum ratione concordat, c. dicenti, 25. q. 2.

Rescripta, siue sint annotationes, siue pragmaticæ sanctiones, expressam debent in se habere conditionem, si preces veritate nitantur: mendax enim precator debet carere impetratis, & quibus scripta diriguntur sunt puniendi, si precum mendacia vetuerint argui, c. dicenti, 25. q. 2. §. rescripta, & §. vniuersa.

DE CONSVETVDINE.

TITVLVS IIII.

Continuatio.

Diuturni mores, consensu vtentium approbati, legem imitantur: ideò inueterata consuetudo, modò bonis moribus, decretis, concilijs non aduersetur, in rebus & iuribus Ecclesiasticis, constitutionis scriptæ habent vigorem, c. diuturni, dist. 12. c. consuetudo, dist. 1.

Vnde dicitur consuetudo?

Dicitur Consuetudo ab eo, quòd in communi est vsu, d. c. consuetudo. Et post naturalem legem exordium habuit, ex quo, homines conuenientes in vnum, cœperunt simul habitare, c. non est, dist. 6.

Quotuplex Consuetudo?

Ea genericè, vel specificè accipitur. Genericè quidem, vt consuetudinem, constitutionem, omnésque iuris partes cótineat. Vnde dicitur in c. in istis, dist. 4. Firmantur leges, non si institutæ, vel promulgatæ sint: sed si vtentium moribus approbentur. Specificè autem, quæ moribus tantùm vtentium reseruata, in consensu popularu tacitè consistit, & per vsum longi temporis comprobatur: nec scripturam, nec institutionem, vel promulgationem solennem requirit, c. consuetudo, dist. 1.

Consuetudo specifica quotuplex?

Duplex. Vniuersalis vel Localis. Vniuersalis est, ius non scri

scriptum, in solo populi vsu consistens, quod non in certo aliquo loco: sed ab omnibus, vel à multis, indifferenter, moribus obseruatur & custoditur. Localis autem est consuetudo, quæ ad certum locum restricta in vim legis municipalis valet. Cynus & Dd. in l. 2. C. quæ sit long. consuetudo.

Quid est Consuetudo?

Consuetudo est ius non scriptum, tacito Maiorum consensu inductum, & diuturnis vtentium moribus comprobatum, c. diuturni, dist. 12.

Quæ causa Efficiens?

Causa Efficiens sunt tacitus consensus, & mores Maiorum, potestatem legis faciendæ habentium, l. de quibus, ff. de legibus. Et vsus longæuus, c. fin. extr. eod. c. non est, de consuet. in 6. c. mos est, dist. 1.

Quæ causa Materialis?

Causa materialis sunt res incorporales: vt iura seruitutum, iurisdictionum, electionum, & similium, quæ speciem aliquam iuris habent: nec exinde peccatum, iniquitas, absurditas, aut præiudicium Ecclesiæ proueniat. Vnde consuetudo in præiudicium Ecclesiæ, vel quæ derogat iuri naturali, seu diuino; cuius transgressio peccatum inducit; ipso iure non subsistit, c. consuetudines, c. cùm olim, extr. de consuet. c. 1. de cons. in 6. c. cum contingat, de foro compet. c. scriptum, c. Cumana, extr. de elect.

Quæ Forma?

Forma Consuetudinis est, vt tacito Maiorum consensu, vrgente recta ratione, frequentia actuum maximè iudicialium, vel, si illi non sint, extraiudicialium, non tamen minus duorum, & diuturnitate temporis, quod ad præscriptionem sufficiat, introducatur, l. 1. C. quæ sit longa consuet. l. nemo. Cod. de Episcopali audientia, c. fi. eod. c. diuturni, 12. dist. Nam in his 4. tacita, scilicet conuentione, iusta ratione, frequentia actuum, & temporis diuturnitate, consuetudinis natura, vis, atque conditio, consistit. Et vt Alberic. in Rub. C. quæ sit longa cons. ait, consuetudinem concipi, nasci, perfici, & roborari. 1. Concipitur in Ratione, sicuti partus in vtero matris. 2. Nascitur, dum, quod recta ratio suadet, vnus, aut alter facere cœperit. 3. Perficitur similium actuum multitudine; dum paulatim omnes, quod

aliquan

aliquando per aliquos cœptum est, imitantur. 4. Et vltimò roboratur crebrioribus exercitijs & tempore legibus præscripto.

Qui effectus?

Effectus consuetudinis sunt 1. Vt legem imitetur, c. diuturni, dist. 12. Vbi dicitur: Diuturni mores (nisi legi sint aduersi) consensu vtentium approbati legem imitantur. 2. Si secundum legem inducta sit, interpretatur & confirmat legem: Optima enim interpres legum, est consuetudo, c. cum dilectus, extr. cod. l. si de interpretatione, ff. de legib. 3. Cùm in neutram partem scripta lex est, neque prohibens, neque permittens, ipsa obtinet vim legis, & secundum eam iudicatur, c. consuetudo, dist. 1. l. sed & ea, ff. de legibus. Quod verum est non tantùm in contractib. verùm etiam in pœnis. Nec ab ea recedere iudex debet. l. quòd si nolit, §. quia, ff. de ædilit. edict. Auth. qua in prouincia, C. vbi de crim. 4. Si contra ius positiuum, constitutionem scriptam, vel legem, inducta sit consuetudo, ipsum tollit, derogat, & præiudicat, vt inquit Gregorius IX. in c. cùm tanto. extr. cod. Licet longæuæ consuetudinis non sit vilis authoritas, non tamen est vsque adeò valitura, vt vel iuri positiuo debeat præiudicium generare: nisi fuerit rationabilis & legitimè præscripta. Præscribitur autem in foro ciuili decennio: quadraginta verò annis in foro Ecclesiæ, in d. c. fin. extr. cod. Bart. & Iason in l. de quibus, ff. de legibus, c. de quarta, extr. de præscrip. c. cum beneficio: vbi glos. in ver. legitima, de præbendis, in 6.

Quæ Cognata Consuetudinis?

Cognata sunt, omnes constitutiones scriptæ, & statuta, legesque morales, vt sub. tit. de constitutionibus.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia sunt, veritas, possibilitas, honestas, mores & vsus, c. veritate, c. si solus Christus, dist. 8. c. diuturni, dist. 12. c. 2. dist. 4.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia sunt, contrarius actus, desuetudo, corruptela, & mala irrationabilisque consuetudo, c. fin. & ibi Cano, extr. cod. c. consequens, c. nolite, dist. 11. Abb. in d. l. fin. extr. de consuet.

AXIO

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Consuetudo est, ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cùm lex deficit, c. consuetudo, dist. 1.

Sicuti ratio consuetudinem, ita legem commendat, cap. consuetudo, eod.

Ius consuetudinis post naturalem legem exordium habuit, ex quo homines conuenientes in vnum, cœperunt simul habitare, c. non est, distin. 6.

Vsus authoritati cedit, prauum vsum, & lex, & ratio vincit, c. 2. dist. 11.

Inuiolabilis consuetudo est, quæ nec humanis legibus, nec sacris canonibus obuiat, c. consuetudinis, c. Ecclesiasticus, c. consequens, c. nolite, dist. 11.

Non locus consuetudinem, sed consuetudo locum commendat, c. nouit. extr. eod.

Quod neque contra bonos mores esse conuincitur, indifferenter est habendum: & pro eorum, inter quos viuitur, societate seruandum, c. illa autem, dist. 12.

Resecanda sunt, quæ neque authoritatibus, neque moribus vniuersitatis comprobantur, c. omnia, c. illud, c. nos consuetudinem, c. consuetudo, dist. 12.

Sicut quædam sunt, quæ nulla possunt ratione conuelli: ita multa sunt, quæ aut pro necessitate temporis, aut pro consideratione ætatum, oportet temperari, c. fi. dist. 14.

Consuetudo, optima legum interpres est, c. cùm dilectus, extr. eod.

Capitulum sine Episcopo statuta, seu consuetudines nouas facere, vel antiquas mutare non potest, c. cùm consuetudinis, eod.

Consuetudo non derogat iuri naturali, seu diuino, cuius transgressio peccatum inducit, c. cùm tanto, eod.

Diuturni mores, (modò legibus non aduersi) consensu vtentium approbati, legem imitantur, c. dicitur, dist. 12.

Veritati & rationi consuetudo est postponenda, per tot. dist. 8.

DE POSTVLATIONE PRÆLATORVM.

TITVLVS. V.

Continuatio.

SVnt certi modi, quibus clerici ad dignitatem aliquam euecti, hoc ipso etiam iudices ad exercendam iurisdictionem dignitati annexam, iuráque reddenda constituuntur, vt sunt Postulatio, Electio, Translatio, &c.

Quid Postulatio?

Postulatio est vnanimis, certa, simplexque Collegij petitio Antistiti facta eius personæ, quæ aliquo defectu ad regendam, vel administrandam Ecclesiam admitti non poterat, secundum Abb. in rub. extr. eod.

Quotuplex Postulatio, & quid solennis?

Duplex est Postulatio, solennis & simplex. Solennis est, quæ rectà ad superiorem instituitur, qui omne postulandi impedimentum remouere potest.

Quid simplex Postulatio?

Simplex est, quæ nullam solennitatem desiderat; sed ei fit, cuius consensus ad promotionem Postulati necessarius est, Abb. c. 1. Vt si religiosus ad dignitatem aliquam assumeretur, hoc fieri non potest, nisi consentiente Abbate: imò, vt quidam dicunt, totius Conuentus, quia promotio hæc personæ quandam alienationem inducit, quæ rei alienatione maior est, 16. quæst. 1. c. 5. si quis monachus, c. statuimus, 19. quæst. 3.

Quæ causa efficiens Postulationis?

Causa efficiens postulationis est consensus & voluntas eorum, qui ius postulandi & eligendi habent, iuncta auctoritate & licentia superioris, c. etsi vnanimiter, extr. de elect. c. bonæ, 2. §. Cæterum, extr. eod. c. 1. innotuit, §. vlt. extr. de elect.

Qui habent ius Postulandi?

Ius postulandi habent Episcopus, Abbas, Capitulum, Colle

Collegium:& omnes,nisi quibus canones eligendi facultatem non dant, vel ex causa euidenti adimunt: vt sunt omnes, qui elegerint indignum postulandum scienter, id est, malæ vitæ,vel minoris scientiæ, vel illegitimum, c.cum in cunctis,c. innotuit,c.scriptum,extr.de elect. Secus si postularint eligendum, tunc non priuantur, cap. bonæ memoriæ, eod. 2. Si recipiunt in Episcopum postulatum, vel electum,cuius nulla est postulatio, vel electio, d. c. bonæ memoriæ,extr.de elect. extrauagan. dispendijs, eod. 3. Si sint postulantes in capitulo suspensi, & excommunicati, c. cum dilectus, de consuet. 4. Si non eligant intra tempus in Lateranensi concilio constitutum, de con. præb. Et Ecclesiæ non va.c. 2.extr.de sup.ne g.præla.c.3. 5. Prohibent canones laicis postulare.c.Messan 2,de elect. fac. sanct. 6. Prohibent Capitulo vel Episcopo, qui quidem ob delictum non sint priuati iure postulandi,tamen à tertio quodam, qui sua interesse, ne alius postuletur, asserit, interposita appellatione inhibetur postulandi actus,c.bonæ memoriæ, extr.de elect.

Quod Obiectum?

Obiectum postulationis est, quælibet persona clericalis, quæ vel ratione Ordinis, ætatis, natalium, criminis, irregularitatis,vel ob aliquem similem defectum eligi non potest: Vt sunt laicus,seruus,libertus,adscriptitius, clericus alterius professionis, Ordinis,& Collegij, monachus professus, vel non professus in alio monasterio constitutus, minor,illegitimus,excommunicatus: & quæuis aliæ personæ irregulares,quæ ratione irregularitatis à priuilegijs, dignitatibus, & iuribus clericis competentibus arcentur. Quarum 18. recenset Innocent. in c.etsi vnanimiter, extr. eod. 58.dist.c.2.& c.officij,extr.de elect.c.monasterium, extr.de elect.c.innotuit,de elect.c.cùm inter,de elect. c. si quis, 15. quæst.fin.c.Tantis Daniel,dist.81.

Quæ Forma?

Forma postulationis eadẽ est,quæ in electionibus,quoad hoc,vt per scrutinium,vel compromissum fiat, Abb.c. quia propter,colum.3.de elect.Debet etiam personã intelligibilis per verba, (postulo eligendum) vel (eligo & postulo, sicut potest melius de iure valere,(si dubitetur,an eligi vel postulari possit,)postulari ab his,ad quos spectat confirmatio. Nam qui confirmandi authoritatem habet, is & postulationem admittere potest, dum maior non sit defectus,

quàm ab ipſo tolli queat : ideò rectè ab illis poſtulatur, qui & ratione dignitatis diſpenſare poſſunt,vt ad Epiſcopatum poſtulatur quis à Papa, ad alias dignitates ab Epiſcopis. Clericus alterius profeſſionis ſeu ordinis, poſtulandus ab Epiſcopo,Prælato, Abbate, & Conuentu, quorum conſenſus coniunctim & diuiſim in promotione religioſi requiritur,c.2.diſtin.58.Clem.perpetuò,eod. §. ſub ea.

Quæ cauſa Impulſiua?

Neceſſitas & vtilitas. Neceſſitas quidem : vt ſi nullus ſit in Collegio,cui tutò vacans præfectura committi poſſit: alioquin enim poſtulatio non concederetur. Quia,quandiu in eadem Eccleſia idoneus reperitur,non debet aliunde poſtulari,c.nec emeritis,diſt.61.&c.nullus inuitus, eod. Vtilitas autem:vt ſi ſpectata probitas, inſignis pietas, literarum doctrina, magnus rerum vſus, morum vitæque integritas Poſtulati, eum dignitati vel officio præfici ſuadeant, c. ad hoc,& c. bonæ memoriæ,extr.eod.

Quis effectus Poſtulationis?

Effectus poſtulationis eſt,quòd in Poſtulatum transfundatur ius & poteſtas regendi, conſtituendi, inſtituendi, & confirmandi, aliáque pro cuiuſque Poſtulati dignitate & conditione: Non ſecus ac ſi electus veréque confirmatus eſſet,Abb.cap.1.col.fin.num.34.de poſtul. Quod in ſolenni poſtulatione verum eſt:in ſimplici tamen poſtulatione adhuc electione & confirmatione opus eſt,cùm ea ſecum non trahat.

Secundus effectus eſt,quòd cùm poſtulatus omnium poſtulantium accommodato conſenſu ius conſequatur, ſimul omnibus poſtulantibus ius reuocandi adimatur: ita vt ſine Superioris licentia,& permiſſu à poſtulatione recedere non poſſint,argumento,c.bonæ memoriæ,extr.eod.

Quæ Cognata?

Cognata ſunt, nominatio canonica, ſolennis electio, tranſlatio,prouiſio.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia ſunt,inquiſitio,confirmatio,præſentatio, inſtitutio, poſtulationis receptio & admiſſio, gratia, conſecratio,& examinatio.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt,vitium formæ,graue peccatum,non acta pœnitentia Poſtulati, pernicies Reipublicæ, & inde exurgens

gens iniquitas,quam postulatio continere videtur, si in ea priuata vtilitas communi, & maiori bono Reipublicæ & Religioni præferatur.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Frustra legis auxilium inuocat,qui committit in legem, c.bona memoria,extr.de elect.

Quilibet eligi potest, qui sine alterius requisitione electioni de se facta consentire potest.c.1.extr.eod.

Interrogatus non respondens pro confesso habetur, c. 1. eod.

Approbatio postulationis & Postulati, pro electione & confirmatione habetur:ideò datur Episcopis transeundi licentia sine confirmatione alia, c. bonæ, eod. cap. in causis, de elect.

DE ELECTIONE, ET ELECTI POTESTATE.

TITVLVS VI.

Continuatio.

PEr electionem clerici in sacris ordinibus dignitatis gradus conscendunt, in quibus constituti non tantum ea,quæ ordinis:sed etiam,quę Iurisdictionis sunt,post confirmationem & consecrationem acceptam exercent. Modus igitur alter conferendæ dignitatis, constituendique iudicis,est electio.

Quid est Electio?

Electio est personæ cuiusdam dignæ Ecclesiasticæ, per eos,qui ius eligendi habent, ad præfecturam, vel dignitatem canonicè facta vocatio,glos.c.1.de post.prælat.in 6.

Quotuplex est Electio?

Canonica electio ratione formæ accipitur strictiùs, strictè,& largè. Strictiùs vbi omnia interueniunt, etiam quæ sunt de solennitatibus, quæ à iure præcipiuntur. Et sic loquitur 63. dist. c. 1. Strictè, vbi omnia interueniunt,non

quæ sunt de solennitate, secundum c. quia propter, cod. sed quæ sunt de substantia. Largè autem dicitur canonica, quæ scilicet secundum ius naturale, vbi nulla est seruata forma, sed tantum consensus eligentium & electi interuenit, & non causæ, ex quibus fit nulla electio, c. considerauimus, eod. Dicitur etiam electio ratione formæ duplex. Quia vel fit per compromissum, vel per scrutinium, vt infra.

Quot modis dicitur Electio, ratione Obiecti?

Dicitur electio multiplex ratione obiecti. Est enim electio, vel summi Pontificis, vel Imperatoris, vel Episcopi, vel Abbatis, Abbatissæ, aliorúmque Prælatorum.

Quid electio summi Pontificis?

Electio summi Pôtificis fit per Cardinales, si non maior, vt in alijs electionum speciebus; sed duæ partes, cùm ad superiorem recursus haberi non possit, in vnum consenserint, c. vbi periculum, de elect. c. 6. c. licet de vitanda, de elect.

Quomodo fit electio Imperatoris?

Electio Imperatoris est, quæ fit per tres Archiepiscopos, & quatuor principes laicos, quos Electores vocant Germaniæ: ita, vt si maior vel sanior pars in vnum consenserit, is præferatur, c. venerabilem, extr. de elect.

Quomodo fit electio Prælatorum?

Electio aliorum Prælatorum fit, vel per Papam, vel suffragijs Capitularium, vel Conuentualium Collegij, ex quo Prælatus desumitur.

Quæ causa Efficiens?

4. Causa efficiens electionum, sunt vota eorum, qui in qualibet electionis specie ius suffragiorum habent, iuncto electi consensu: Vt in electione Papæ Cardinales: in electione Imperatoris septem Principes Germaniæ: in electione aliorum Prælatorum, Papa, Capitulum, Conuentus: dummodo in Collegio, cui pastor vel Prælatus quæritur, sint idonei; non impuberes, excommunicatione, vel suspensione illegitimi, inordinati, non professi, c. nemo, & c. ex eo, de elect. in 6. Nota tamen, quòd Cardinales per exceptionem excommunicationis, suspensionis, vel interdicti ab electione Pontificis non repellantur, Clem. ne Romani, §. cæterùm, eod.

5. *Quod Obiectum Electionis?*

Obiectum electionis est, quæuis persona eligibilis. Dicitur autem eligibilis persona de Collegio, à quo electio

celebra

celebratur, vel si ibi idonea persona non inueniatur, de alio: cuius meritis, quæ in scientia, moribus, ordine, vita, ætate, & natalibus consistunt, eligentes permoti ad eligendum procedunt, c. cùm in cunctis, 36. dist. c. in nomine Domini, §. eligatur, dist. 23. vbi glo. verb. gremio. Is enim, qui ad dignitatem, vel præfecturam assumitur, ex legitimo matrimonio, triginta annorum, item grauitate morum, & literarum scientia conspicuus esse debet: minor enim 14. annis, illiteratus, excommunicatus, vel ob delictum suspensus & illegitimus promoueri non potest, 24. dist. cap. qui Episcopus, 38. dist. c. omnes, c. vltimo & penul. de ætate, & qualit.

Quæ Forma?

Forma electionis duplex est; vel enim fit electio per Scrutinium, vel per Compromissum.

Quomodo Electio fit per Scrutinium?

Per Scrutinium fieri dicitur, si præsentibus omnibus, qui debent, & volunt, & possunt commodè interesse, assumantur tres de Collegio, fide digni, qui secretò & sigillatim vota cunctorum diligenter exquirant, & in scriptis redacta mox publicent, nullo prorsus appellationis obstaculo interiecto, vt is, collatione habita, eligatur, in quem omnes, vel maior & sanior pars Capituli consentit, c. quia propter, eod. Hic enim ordo obseruatur: vt si per Scrutinium electio instituatur. 1. omnium, qui ius suffragiorum habent, fiat congregatio. 2. scrutatorum constitutio. 3. votorum exquisitio. 4. Scrutinij publicatio. 5. votorum collatio. 6. collationis publicatio. 7. electionis celebratio. 8. electionis decretũ. 9. decreti præsentatio. 10. electi inquisitio. 11. electi confirmatio. 12. electi consecratio. Quorum omnium breuis, & ad electionis ex scrutinio formam intelligendam accommoda declaratio, ex subiectis descriptionibus patebit.

Quid est Congregatio?

Congregatio est, in loco idoneo ad hoc electionis negotium obeundum destinato, eorum, quibus eligendi potestas est, conuentus, c. in nomine, §. eligatur, vers. fieri, dist. 23. c. cùm congregatio. eod.

Quid est Constitutio?

Constitutio est, quorundam de Collegio, ad sententias omnium Collegarum secretò, & sigillatim exquirendas & describendas ordinatio, d. c. quia oportet.

Quid est Exquisitio?

Exquisitio est, suffragiorum eligentium secretò, & sigillatim facta inuestigatio.

Quid est Publicatio?

Publicatio, est consensuum per inquisitionem descriptorum manifesta recitatio, c. cùm post petitam, eod.

Quid est Collatio?

Collatio est numeri ad numerum, zeli ad zelum, & meritorum ad merita eorum, qui elegerint, facta comparatio, c. dudum, & c. in Genesi. eod.

Quid collationis Publicatio?

Collationis publicatio est maioris & sanioris Partis votorum, in quantùm aliorum votis, numero & zelo, meritisque præpolleat, declaratio.

Quid Decretum?

Decretum, est scriptura publica per Tabellionis, vel alicuius authenticæ personæ, manum confecta, omniúmque de Collegio sigillis subsignata: qua tota series, & forma electionis, nomina eligentium & consentientium, subscriptionésque cuiuslibet continentur, cap. Episcopus, 61. dist. c. innotuit, extr. de elect. 63. dist. c. vota, 1. q. 2. si quis autem, c. cùm inter canonicos, extr. eod.

Quid Decreti Præsentatio?

Decreti præsentatio, est scripturæ publicæ, cui electionis series inscripta est, electio infra 8. dies facta oblatio.

Quid electi Inquisitio?

Electi inquisitio est ab eo, qui ius confirmandi habet, in personæ præsentatę mores, scientiam, ætatem, conuersationémque: num muneri, cui præficiendus est, idonea sit, diligens facta inuestigatio, c. si fortè, in 6. c. in cunctis, c. dudum, extr. eod.

Quid est Confirmatio?

Confirmatio est, approbatio promoti ad dignitatem, post examinationem electionis, eiúsque processus & personæ electi ab immediatè Superiori facta. Abb. c. cùm Ecclesia, num. 8. extr. de elect.

Quid Consecratio?

Consecratio fit vnctione capitis & manuum, Chrismate, solennibus verbis, precibúsque additis, examinatione etiam præuia: qualem Carthaginense concilium IIII. præmonstrauit.

ſtrauit. Et quidem horâ 3. Dominicæ lucis, forma illa ſolennii ſeruata, quæ alibi edocetur. gloſſ. & Abb. de ſac. vnct. & c. Epiſcopus, 23. diſt. ſeu Sylueſt. verſ. conſecratio.

Quomodo per compromiſſum Electio celebratur?

Ex compromiſſo celebratur electio, ſi eligendi poteſtas aliquibus viris idoneis committatur, qui vice omnium Eccleſiæ viduatæ prouideant de prælato vel paſtore, d. c. quia oportet, c. cùm dilectus, c. cùm in iure, eod. Et in hac electione ordo ferè idem, qui in electione ex ſcrutinio, obſeruatur.

Quid electio per Spiritum ſanctum, vel inſpirationem?

Eſt & alia electio, quæ ratione diuinæ cuiuſdam concordiæ, ſiue præſcripta forma ſeruata ſit, ſiue non, per inſpirationem dicitur. Et celebrari fertur, quando ſubitò omnes eligentes, quaſi diuino numine afflati ſuos conſenſus vnanimiter in vnum dirigunt. Ad quam requiritur, vt abſque vitio ſimoniæ, conſpirationis, coniurationis, requiſitionis, vel conſenſus extra Capitulum habiti proceſſerit, Cano. in d. c. quia propter, eod. & c. cùm poſt petitam, eod.

Qui modus eligendi Pontificem, Imperatorem, & Abbatiſſam?

Speciales etiam formæ, ſolennia, & modi eligendi, examinandi, approbandi, conſecrandi, coronandi, præſcribuntur in electione Imperatoris, in cap. venerabilem, extr. de elect. Summi quidem Pontificis, in c. vbi periculum, §. hoc ſacro, eod. in 6. Et Abbatiſſæ, in c. indemnitatibus, §. ſanè, extr. eod.

Quis effectus Electionis?

Effectus electionis conſideratur circa alteram partem Rubricæ; ſcilicet, electi poteſtatem. Eſt autem illa poteſtas ferè nulla ante confirmationem: Quia clericus ad Epiſcopatum, vel præfecturam electus, nondum confirmatus, neque beneficia conferre, neque alia, quæ muneris ſui ſunt, adminiſtrare poteſt, c. noſti, c. cùm vobis, & c. quod ſicut, §. ſuper, extr. eod. Sed per confirmationem, nedum conſequitur poteſtatem exercendi ea, quæ ſunt Ordinis; ſed tantùm ea, quæ ſunt iuriſdictionis, Abb. c. qualiter, extr. eod. & c. auaritiæ in 6. eod. Sed per conſecrationem, qua fœdus coniugij ſpiritualis, quod eſt inter Epiſcopum & Eccleſiam, intelligitur conſummatum: quod electione fuerat initiatum,

& confirmatione ratificatum, plenam poteſtatem adminiſtrandi ea, quæ ſunt iuriſdictionis & ordinis adipiſcitur, c. tranſmiſſam, & ibi gloſſ. eod.

Quæ dicuntur eſſe Iuriſdictionis?

Iuriſdictionis eſſe dicuntur veluti poteſtas iudicandi, excommunicandi, corrigendi, iuramenta à vaſallis accipiendi: item confirmandi, inueſtiendi, beneficia conferendi, & quæ his ſunt ſimilia.

Quæ dicuntur Ordinis?

Ordinis ſunt, quæ maioris inquiſitionis diſcuſſionem exigunt, in quibus cenſetur clericorum ordinatio, & depoſitio actualis, Chriſmatis confectio, virginum benedictio, Eccleſiarum & altarium conſecratio, & ſimilia.

Infra quod tempus Confirmatio poſt electionem peti debet?

Infra quod tempus autem peti debeat Confirmatio, varia iura diuerſis temporibus fuerunt obſeruata: circa quæ vide gloſ. fin. c. quàm ſit, de elect. in 6. Crebriùs tamen poſterioribus conſtitutionibus obtentum, vt confirmatio infra 3. menſes, Conſecratio autem infra 6. peti & expediri debeat; aliàs promoti per electionem Eccleſijs ipſo iure priuantur, c. 2. vbi Abb. num. 22. de tranſ. Epiſc. c. 1. & 2. diſt. 73. & c. 1. & 2. diſt. 100. Abb. in c. cùm in cunctis, §. cùm verò, eod. Trid. conc. c. 9. ſeſſ. 7. & 23.

Quæ Cognata?

Cognata ſunt, poſtulatio, nominatio canonica, tranſlatio, collatio, inſtitutio, prouiſio, præſentatio.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia ſunt, citatio, decretum, collatio, præſentatio, deuolutio, diſpenſatio, ſuffragia, examinatio, inquiſitio, approbatio, confirmatio, conſecratio, iuramentum fidelitatis.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt, omnes modi, quibus electio non procedit: ſed ipſo iure nulla, vel ex poſt facto irrita fit. Quod vel ratione formæ, vel facto eligentium, vel electi contingit.

Quot ſunt modi infirmandæ electionis, ob vitium Formæ?

Modi infringendi electionem, ob vitium formæ, ſunt.

1. Si

1. Si electionum collatio non præcessit:vel quæ facta est à maiori parte Capituli, vel quæ non fuit communis,c. in Genesi.

2.Si electio post collationem ex interuallo celebrata sit, c.cùm post petitam,& c.Romana Ecclesia,extr.eod.

3. Si instituatur electio ex scrutinio, & contra præscriptam scrutinij formam celebretur electio,d.c.quia propter, & c.in Genesi,eod.

4.Si compromissarius, secundum traditam sibi metam, exquisitis & in scriptis redactis voluntatibus singulorum, illum eligat,in quem non maior pars Capituli; sed plures aliorum computatione consenserunt, non tenet electio, cùm præter formas Concilij fuerit celebrata, c. si cui eligendum,extr.eod.

Quomodo ratione eligentium nulla dicitur Electio?

Ratione eligentium nulla dicitur, vel infirmatur Electio.

1. Si per alios,quàm per Collegium, cui eligendi potestas est,electio fiat,c.1.extr.eod.

2. Si ad clamorem populi facta sit: quia possunt ad hoc plures præmio & mercede corrumpi,cap. Osius Episcopus, eod.

3. Si Pontifex non à duabus partibus Cardinalium, nulla exceptione obstante, vel alius Prælatus non per maiorem & saniorem partem fuerit electus,c.licet,c.audivis, c.si quando, eod.

4. Si non ex libertate,sed coactione eligentium fiat,cap. cùm terra.

5. Si ab ijs,qui suspensionis censurâ notati sunt, ca. cùm inter.

6. Si contempta minore parte electio fiat per partem maiorem,c.quòd sicut. Ratio est in c.bonæ memoriæ: plus enim consueuit in talibus contemptus vnius obesse, quàm multorum contradictio in præsenti.

7. Si maior pars Postulantium, & minor eligentium in indignum sit,& hoc ignorent postulantes,cap.scriptum, eod.

8. Si non per eos,qui ius eligendi habent, & præsentes sunt:sed per eorum procuratores electio celebretur, d. cap. quia oportet,§.illud autem.

9. Si electio Pontificis per laicos & canonicos iure consuetudinario,vel nullo iure facta sit,c.Massana,eod.

10. Si simoniacè,siue sciente, siue ignorante electo, electio celebrata fuerit,c.si alicuius,eod.

Quibus modis Electio non subsistit ex parte Electi?

Ex parte electi non subsistit electio variè.

1. Si electus non præstet fidelitatis & obedientiæ iuramentum,c.significâsti.

2. Si schismaticus ad vnionem Ecclesiæ reuersus, non subsecuta,per dispensationem,confirmatione electus sit, c. quia diligentia.

3. Si electus ad dignitatem triginta annorum non sit, ca. cùm nobis,c.cùm in cunctis.

4. Si ex nefario & vetito coitu,vel non legitimis nuptijs natus,c.innotuit,d.c.cùm in cunctis.

5. Si non sit sufficienti scientia, vel morum integritate præditus,c.qualiter,c.dudum.

6. Si ante confirmationem superioris res sacras administret,c. nosti,c.cùm nobis,c.quod sicut. §.super,eod. Quod verum est,siue administret per se, vel per alium, in totum, vel pro parte,sub quocunque prætextu,c.auaritiæ,in 6. eod. & extrauag.in iniunctæ,eod.

7. Si non professus eligatur ad regimen Ecclesiæ regularis,c.cùm causam,c.nullus,eod.

8. Si Abbas electus non sit instructus regula monachali,c. officij sui.

9. Si eligendus consenserit electioni de se factæ per abusum potestatis secularis,c.quisquis,extr.eod.

10. Si electus habeat plures dignitates, & plura beneficia curata, sine dispensatione Papæ, cap. dudum, cap. vt quis in 6.

11. Si,dato pretio,vel factis promissis, se curet eligi, c. si alicuius.

12. Si electus intra vnum mensem electioni non consenserit,vel,post accommodatum consensum, intra tres menses confirmationem non petierit, c. quam sit Ecclesijs,in 6.

13. Si quis religiosorum ad præfecturam extra administrationem sui Ordinis electus sit,c.quorundam,in 6.

14. Si quis clericorum ad duas prælaturas simul electus fuerit, vna apprehensa, electio alterius corruit,cap.vt quis duas, eod.

15. Si electi vitium reueletur,quod anteà erat occultum, eò quòd si notum fuisset, eligi non potuisset, c. si electio, in 6.

16. Si

16. Si electus, præbito consensu, renunciet electioni de se factæ, d.c.si electio, in 6.

17. Si post consensum electioni datum vitam cum morte commutet, d.c.si electio, in 6. de elect.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Vnus est electionis actus, licèt habeat plures partes: scilicet initium, in scrutinio, vel compromisso: medium, in collatione; & finem, in publicatione electionis, cap. Ecclesia, extr. eod.

Si confirmationem electionis, propter debitam iuris solemnitatem in confirmatione ipsa omissam: vel ex eo, quia is, qui confirmauit, eam potestatem confirmandi non haberet, irritam nuntiari contigerit, non propterea præcedens electio canonica infirmatur, cap. si confirmationem, de elect. in 6.

Electio ad Episcopatum fieri debet de digno scientia, moribus, ætate, & natalibus, c. si fortè, in 6. c. cùm in cunctis, c. dudum, eod.

Par in parem non habet imperium, c. innotuit, eod.

Canonicis cathedralis Ecclesiæ ipso iure, vel per sententiam (præterquàm in casu negligentiæ) eligendi potestate priuatis, ad Papam ius deuoluitur eligendi: in inferioribus Ecclesijs semper ad proximum superiorem: quanquàm malitiis hominum non est indulgendum, c. auaritiæ, §. cùm itaque, eod.

Vota conditionalia & incerta in electionibus reprobantur, & habentur pro non adiectis, & recidunt in purè consentientes, c. in electionibus, eod. in 6.

Per confirmationem electionis non transfertur potestas exercendi ea, quæ sunt ordinis, quia illa transferuntur per consecrationem, c. transmissam, eod.

Non solùm in temerariis, sed etiam illicitis iuramentis licet contrauenire sine authoritate Superioris, si necessitas

vrgeat,

vrgeat, vel non possit haberi superior, à quò petatur absolutio, eod.

Contradictio, pro consensu non habetur, vbi expressus non requiritur, eod.

Qui confirmandi ius habet, si eligat, confirmâsse videtur, arg. 67. dist. c. in synodo.

In electionibus, eligentium numerus, qui consistit in quantitate: & auctoritas, quæ consistit in partibus, in qualibet dignitate maioribus ordinibus, prouectiori ætate, & tempore ordinationis attendi debent. 74. dist. c. Episcoporum.

Vbi periculum maius intenditur, ibi pleniùs consulendum, c. vbi periculum, eod.

Potestas data commissario ad eligendum Prælatum, re non integra, non potest reuocari: & desinit esse res integra, postquàm compromissarij cœperunt habere tractatum, c. in causis, & c. cùm dilectus, eod.

Nemo rei, in qua se ius habere credit, renuntiare præsumitur, c. licet.

Quod nullum est, impedimentum non præstat, c. considerauimus, eod.

Iura iuribus concordare, & correctiones legum vitari debent, c. cum expediat, in 6. eod.

Vbicunque electio est nulla propter personam electi, tum ipso iure eligentes priuati erunt potestate eligendi: non autem, si propter defectum formæ, electio sit nulla, c. quia propter, extr. de elect.

Qui permittitur electioni de gratia interesse, nec ius, nec commodum aliquod sibi acquirit, c. solicitudinem, extr. de appellat.

Cardinalium pacta, obligationes, iuramenta, quæ data, vel facta sunt de aliquo eligendo in Summum Pontificem, inania sunt, c. vbi, §. cæterum, eod.

DE

DE TRANSLATIONE EPISCOPI.

TITVLVS VII.

Continuatio.

QVandoque Prælatus Ecclesiam,cui electionis celebratæ vigore præfectus,deserit,& ad aliam paris dignitatis consequendæ, officijque in ijs, quæ ordinis & iurisdictionis sunt,exercendi gratia,vtilitate, & necessitate Ecclesiæ flagitante transfertur.

Translatio quid est?

Translatio est, cuiuslibet personæ in sacris Ordinibus constitutæ, quæ postulari potest ab vna Ecclesia ad aliam, causa necessitatis, vel vtilitatis consensu superioris Prælati facta transpositio,8.quæst.1.per totum, & 21. quæst. 2. per totum,c.cùm ex illo.c.inter corporalia,extr.de translat. cap. gratum,extr.de postulando.

Quot modis accipitur Translatio?

Translatio accipitur genericè & specificè. Specificè quidem,si de solo Episcopo intelligatur; vt hoc titulo.Genericè autem,vt de omnibus personis Ecclesiasticis,quæ postulari possunt, intelligatur;sic non tantùm Episcopus, verùm etiam Cardinalis,Archiepiscopus,Abbas,Præpositus,& quiuis beneficiatus transferri potest,c.dilectus, de præbend. c. scriptum,extr.de elect.c.bonæ, extr.de postul. c. cùm venerabilis,extr.de consuet.c.dudum,de elect. c.admonet, extr. de renuntiat.

Quæ causa efficiens?

Causa efficiens,si Cardinalis,Archiepiscopus,Episcopus, Abbas, vel Præpositus transfertur, est solius Papæ authoritas,c.inter corporalia,extr.eod.Sin autem beneficiatus trãsfertur, authoritas immediatè superioris Prælati, ad cuius diœcesim quis transfertur, iuncto consensu clericorum, à quibus transfertur,c.admonet,extr.de renuntiat.c.eo libentiùs,extr.de ser.non ordinand.c. fin,extr.de cler. peregr. c. ex frequentib.extr.de institut.

Quod obiectum Translationis?

Obiectum translationis est, persona, quæ transfertur, sc. Cardinalis, Archiepiscopus, Abbas, Præpositus: & quilibet benefi

beneficiatus,qui postulari potest,c.dilectus,de præben. cap. dudum,de elect.

Quæ Forma?

Forma est, vt ab Ecclesia, cui transferendus adstrictus erat,per absolutionem liberetur,facultas transeundi,per dimissorias literas concedatur, & pallium ad nomen & vsum eiusdem Ecclesiæ, si translati dignitas hoc requirat, transmittatur,c.bonæ memoriæ,2.§.fin.extr.de postul.c.gratum, in fin.& c.in causis,extr.de elect.c.1.21.quæst.2.

Quæ causa Impulsiua?

Est necessitas & vtilitas, quibus cessantibus translationis actus non facilè celebratur.

Quæ causa Finalis?

Causa finalis est, vt Ecclesiæ necessitati personis dignis rectè succurratur.

Qui Effectus?

Effectus primus est: per translationem spirituale coniugium,quod inter Episcopum &Deum est,dissoluitur,transferendúsque omnimodò à prima Ecclesia liberatur, & eximitur,c.inter corporalia, extr.eod.c.si quis, 21. q. 2. c.bonæ memoriæ.§.fin.extr.de postulan.

Secundus: translatus eandem potestatem consequitur, perinde ac si concordibus eligentium suffragijs esset electus,& per Pontificem,vel alium Superiorem,præstito fidelitatis iuramento, confirmatus, d. c. inter corporalia, extr. eod.

Tertius:translatus Ecclesiam,à qua discedit,repetere non potest: nec quid cum ea post translationem commune habet,7.quæst.1.c.eos,de renun.c.quod in dubijs, 21. quæst.2. c.si quis iam translatus.

Quæ Cognata?

Cognata,quoad discessionem ab Ecclesia,sunt, depositio & cessio, renuntiatio & resignatio: Sed quoad adeptionem alterius,electio &postulatio.Conuenit enim translatio cum electione,& postulatione:quòd sicut vnanimi Capituli, vel maioris partis consensu clericus ad Episcopatum,vel aliam præfecturam, per electionem, euehitur; ita translatus per Papam (qui in hoc Capituli suffragia, necessitate,vel vtilitate ita suadente,sedis Apostolicæ authoritate supplet,) per translationem,dignitatem, vel Ecclesiam aliam consequitur. Conuenit cum depositione & cessione, renuntiatione,

vel

vel resignatione: quòd pari ratione, sicuti ipsis, coniugium spirituale, per translationem, separetur, c. inter, ça. licet, extr, eod.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia translationis sunt, postulatio, authoritas Superioris, dimissoriæ literæ, honos, onus, necessitas, vtilitas, examinatio, præsentatio, absolutio, liberatio, c. 1. & c. 2. 21. quæst. 2. d. c. inter, §. sicut autem, extr. eod.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia sunt, temeraria transitio, depositio ob crimen facta, concupiscentia alterius dignitatis, beneficij, vel officij, per ambitionem & auaritiam, pernicies Reipublicæ & religionis, c. quanto. extr. eod. c. quoniam, & c. si quis, 21. q. 2.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Inter spiritualia & corporalia hæc differentia est, quòd corporalia faciliùs destruantur, quàm construantur: spiritualia verò faciliùs construantur, quàm destruantur, c. inter corporalia, extr. eod.

Sicuti carnale coniugium Deus solo suo iudicio dissoluendum reseruauit, ita etiam spirituale, d. c. inter corporalia, cap. quanto, eod.

Parium est eadem iuris dispositio, & iudicium, c. inter, c. sicut ergo, extr. eod.

Nonnunquam intelligitur prohibitum, quod non inuenitur concessum, d. c. inter corp. §. vnde si, extr. eod.

Non probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse. c. inter, §. cùm quis, eod.

Gradatim honores sunt deferendi, c. legimus, 93. dist.

Translationes Episcoporum, & Sedium mutationes ad summum Apostolicæ sedis Pontificem de iure pertinent: nec super his quicquam, præter eius assensum, debet immutari, c. 1. extr. eod.

DE AVTHORITATE, ET VSV PALLII.

TITVLVS VIII.

Continuatio.

Licet Prælatus inferior electus postulatus, vel translatus, post confirmationem & consecrationem, plenius officium sibi demandatum exercere possit: sunt tamen Patriarchæ, Archiepiscopi, & quidam Episcopi, qui plenissimam officij & dignitatis administrationem (nisi impetrato Pallio à Superiore) hoc ipso, quòd electi, postulati, vel translati sunt, consecuti minimè dicuntur.

Quid est Pallium.

Pallium est, insigne ornamentum Patriarcharum, Archiepiscoporum, Metropolitarum, & quandóque etiam Episcoporum, plenitudinem Pontificalis officij, cum translatione dignitatis designans, 25.quæst.3.cap.in Galliam, cap.nisi specialis, & cap.cum sis, eod. Abb.in rub.eod.tit.

Qui tradunt Pallium?

Pontifex in quatuor principes Patriarchas, videlicet, Constantinopolitanum, Antiochenum, Alexandrinum, & Hierosolymitanum, solus conferendi potestatem habet. In cæteros verò inferiores Episcopos, ipsi quatuor principes Patriarchæ conferre possunt, cap.antiqua, de priuileg. Ex quibus intelligitur, qui Pallium impetrent, & quibus tradi solitum sit. Archiespiscopi, Metropolitani, & quandoque Episcopi, Abb.in Rub.eod.tit.c.duo simul, extr.de off.ordi.quæst.2.ca.1.2.& 3. Et quædam Ecclesiæ ex priuilegio personali, cap. cùm in iuuentute, extrauag. de præsumpt.

Quæ Forma tradendi Pallium?

Forma, modúsque tradendi Pallium est, vt post præstitum Sedi Apostolicæ sacramentum, Pontifex, vel quatuor Patriarchæ, in plenitudinem pontificalis dignitatis instanter petenti tradant, vt eo, infra Ecclesiam, vel prouinciam suam, diebus, qui exprimuntur in priuilegiis Ecclesiæ suæ concessis, vtatur, vt habetur c.1.extr.eod.c.ad honorem, extr. eod.ca. significasti, extr.de elect.c.optatum, c. ex tuarum, extr. de autho. Pallij.

Quæ

Quæ causa Finalis?

Causa finalis traditionis Pallij est, vt plena dignitatis administratio, quæ sunt: Consilium vocare, Chrisma facere, basilicas dedicare, clericos ordinare, Episcopos consecrare, & similia, transferatur, ca. ex tuarum, extr. eod.

Qui effectus?

Effectus primus est: In Patriarchis plenissima, in Archiepiscopis plenior, & in Episcopis plena pastoralis officij exercendi permissis, infra prouinciam suam, diebus potestas, cap. antiqua, extr. de priuileg. c. nisi, & c. honorem, extr. eodem. & exempla habentur, d. cap. ex tuarum, extr. eod.

Secundus effectus est: Vsus nominis Patriarchalis, Archiepiscopalis, & Episcopalis, ca. cum super, c. ad hæc, & c. ex tuarum, cap. nisi specialis, extr. eod.

Quæ Cognata?

Cognata traditionis Pallij sunt, consecratio & confirmatio: quia sicuti traditio Pallij superioribus, ea quæ sunt suæ dignitatis: ita illa inferioribus Episcopis, ea quæ sunt ordinis & iurisdictionis exercendi, tribuit potestatem, cap. cùm sis, extr. de elect.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia sunt, præstatio obedientiæ, & fidelitatis iuramentum, instans petitio, præfixio temporis vtendi Pallij, litteræ traditionis Pallij, Extrauag. iniunctæ, eod.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia sunt, manifesta impietas, peruersitas, mors impetrantis, & obiectio criminis, quod probationibus promptis ostendi possit. Quoniam traditionem Pallij obiectio criminis non remoratur, nisi obiiciẽs præmisso iuramento de obiectis promptam fidem faciat, Extrauag. malitiis hominũ, eod. Prompta autem fides hoc in casu fieri dicitur, si intra bimestris temporis spacium, à die collationis numerandum, quod opponit legitimè probauerit, d. extrau. malitiis, §. promptam, de auth. Pallij. Sanxit etiam Bonifacius VIII. quòd, qui apud Sedem Apostolicam Pallium recipiunt, absque litteris traditionis Pallij non discedant: aliàs prouentibus, potestatéque administrandi ea, quæ Pallij concessio tribuit, priuantur, extrauag. iniunctæ, §. illi etiam, de elect. Morte etiam eius, qui Pallium impetrauit, potestas tributa per Pallium, quod vltra personam non prodest, extinguitur, cap. 3. eodem.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Cum augmento honoris Pallij, crescere debet cura solicitudinis pastoralis, vt ornatui vestium, actionum conueniant ornamenta, c. diu, §. priuilegia, & c. sequenti.

Augeri debet vtilitas, per dignitatem, 24. q. 1. cap. qui contra.

Pallium dandum est cum concessione noui priuilegij, & renouatione antiqui, d. c. diu. §. priuilegia.

Pallium non est de substantia collationis ordinum de natura sua; sed tantùm ratione priuilegij, quod extra prouinciam commissam non extenditur, c. ex tuarum, extr. eod. & ibi Abb.

Archiepiscopus alteri Archiepiscopo Pallium suum accommodare non potest, c. adhac, eod.

Archiepiscopus extra suam prouinciam, Pallio vti non potest, etsi hoc habeat consuetudo, d. c. ex tuarum, eod.

DE RENVNTIATIONE.

TITVLVS IX.

Continuatio.

Contingit, Prælatum iuri, ex postulatione, electione, vel translatione, sibi competenti renuntiare. Qui renuntiandi actus ab Ecclesia, in qua Prælatus præfecturam, vel dignitatem obtinuit, exemplo translationis, discessionem inducit.

Quid est Renuntiatio?

Renuntiatio est abdicatio dignitatis, personatus, prælaturæ, beneficio collati, vel iuris sibi competentis, ex causa Capitulo, vel Superiori permittenti facta, c. cùm inter, c. ad supplicationem, c. admonet, extr. de renunt.

Quotuplex Renuntiatio?

Est Renuntiatio duplex, spontanea & coacta. Spontanea dicitur, quando renuncians libera voluntate, legitimam ob causam, & ad cessionem sufficientem in manus Superioris resignat,

signat, c. super hoc, extr. eod.

Quid Coacta?

Coacta est, quæ non sponte, sed vi, metu, oppressione, interuentu pecuniæ, vel illicita promissione (quæ ferè semper à malo est) & nulla iusta ex causa extorquetur, d. cap. super hoc, extr. eod. Cle. si te præbendam, eod.

Quæ causa Efficiens?

Causa efficiens spontaneæ renuntiationis est, voluntas personæ, ad quam ius, cui renuntiatur, spectat, cap. ad Apostolicam, & cap. statuimus, extr. de regul. c. vlt. extr. de crimine falsi.

Quæ Materia?

Prælaturæ beneficium, ius proprium, quod in præsenti competit, & in fauorem renuntiantis introductum est, non, si fuerit alienum, non competens, & in odium aliorum, vel totius Collegij, vel vniuersitatis inductum fauore. Vnde Clericus priuilegio, quod habetur in c. si quis suadente, 17. q. 4. non renuntiat. Et regulare est, quòd iuri alieno, vel non competenti renuntiari non possit, licet ius competiturum pacto remittatur, vt tradit Alc. in l. 1. C. de pactis.

Quæ Forma?

Forma renuntiationis spontaneæ est, vt renuntians permissu Superioris iustæ causæ impellentis recitatione in manus eius, ius sibi competens liberè & sponte per verbum resignationis simpliciter, vel adhibito iuramento resignet. Vt si Episcopus sit, in manus Papæ; si prælatus, in manus Episcopi; si clericus, in manus Episcopi, Capituli, vel Prælati, huiusmodi beneficium, cui renuntiatur, conferendi, confirmandi, & instituendi potestatem habentis, c. quod in dubijs, extr. eod. 18. quæst. 2. Abbas, 7. quæst. 1. c. non oportet, 33. q. 5. c. mulier.

Quæ causa iusta renuntiandi?

Iustæ causæ, ob quas à Superiore recipienda est renuntiatio, sunt sex: scilicet conscientia criminis, debilitas corporis, defectus scientiæ, malitia plebis, graue scandalum, & personæ irregularitas. Comprehenduntúrq; his versibus:

Debilis, ignarus, malè conscius, irregularis,
Quem mala plebs odit, dans scandala, cedere possit.

c. post translationem, & c. nisi iam pridem, extr. eod.

Cur criminis conscientia admittit Renuntiationem?

Primò igitur conſcientia criminis præſtat cedendi licentiam,non cuiuſlibet;ſed duntaxat illius, propter quod, ipſius officij executio,poſt peractam pœnitentiam,impeditur:vt eſt ſimonia,1.q.1.c.erga ſimoniacos.Notatur de hoc in c.penul.& c.apoſtata,extr.de apoſt.c.fin.& c.ſchiſma.de ſchiſ.c.vbi notatur,7.q.1.c.factus,16.q.7.c.ſi quis deinceps.

2. Si in electione non ſit ſeruata forma, in c.quia oportet, extr.de elect.

3. Quodlibet crimen,quod ipſo iure irrogat infamiam, 3. q.7.§. porrò; quia talis infamia per pœnitentiam aboleri non poteſt,2.q.3.§.hinc colligitur.

Quæ debilitas corporis?

Secundò:Debilitas corporis, quæ ex infirmitate, vel ſenectute procedit. Nec tamen omnis, ſed illa ſolummodò, per quam impotens redditur,ad exequendum officium paſtorale, c.niſi cùm pridem,§.alia verò,extr.eod.7.q.1.quia frater.

Qualis defectus ſcientiæ?

Tertiò: Ob defectum ſcientiæ quis petere poteſt ceſſionẽ, ſi non didicerit ea,quæ ad officium ſuum pertinent,38.diſt.c. 1.& ſeq. Licèt enim defectus non ſit peccatum, ſed pœna, 15. q.1.§. 1. hîc tamen negligentia diſcendi pro peccato habenda eſt,d.diſt.38.

Quæ malitia plebis?

Quartò:Malitia plebis ad renuntiandum impellit. Quando plebs adeò duræ ceruicis exiſtit, vt proficere nequeat apud ipſam; ſed propter eius pertinaciam quò magis ſatagit, eò magis iuſto iudicio deficere permittatur, c. niſi cùm pridem, §.propter malitiam,eod.

Malitia plebis in quibus conſiſtit?

Malitia plebis in perſecutione extrinſeca, & perſecutione intrinſeca,obſeruata quadam diſtinctione,verſatur.

Quæ extrinſeca perſecutio?

Extrinſeca intelligitur,quæ conſiſtit in manifeſtis, & præciſis inimicis Eccleſiæ, qui nos perſequuntur. Et tunc aut ſolus Prælatus quæritur,aut totus clerus,aut tota Eccleſia. Si ſolus Prælatus,aut eo recedente tuta eſt Eccleſiæ ſalus:& fugiat, ſi non poteſt:ponat animam pro ouibus,d.c. niſi cùm pridem, §.non tamen. Si totus clerus quæritur, ſi aliàs poteſt conſuli Eccleſiæ,totus clerus fugiat cum Prælato:ſi non poteſt conſuli,remaneant cum Prælato, vel omnes; vel quidam ex his. Si eſt altercatio inter eos,de remanſuris,res ſorte dirimitur, 26. quæſt.

q.2.c.fors.Si autem tota Ecclesia quæritur, & fides impugnatur, tunc non fugiat; sed omnes ex aduersò pro domo Israël consurgant,43.dist.c.sit rector.

Quæ intrinseca persecutio?

Intrinseca persecutio dicitur,quæ consistit in subditis præfractæ naturæ, qui corrigi nolunt, & se sanæ doctrinæ opponunt.Et tunc aut subditi omnes sunt mali, aut etiam quidam boni:si boni sunt admixti malis,eos non deferet, 23.q.4.c. tu bonus:si mali omnes sunt, aut spes est de correctione; & non sunt deferendi;si nulla spes,sunt deferendi, vt in fi.c.vlt. imò, 33.q.7.c.igitur.

Quod Scandalum?

Quintò:Scandalum causam præbet renuntiationi,per cuius euitationem non committitur peccatum:alioquin vtilius scãdalum nasci permittitur,quàm vt veritas bonæ vitæ,vel iustitiæ deseratur.c.qui scandalizauerit,de reg.iur.

Quæ irregularitas?

Sextò: Personæ irregularitas omnis est, quæ ordinationi clericali, absque dispensatione præstat impedimentum: Vt sunt bigamiæ,vitium natalium,& huiusmodi generis, c. cum in cunctis,extr.de elect.c.non confidat, 50.dist.

Qui effectus spontaneæ Renuntiationis?

Effectus spontaneæ renũtiationis est,priuatio iuris,vel beneficij,cui renuntiatum est,in tantùm, vt qui semel legitimè beneficio renuntiauit,illud repetere non possit,c.ex transmissa,& c.in præsentia,extr.eod.Et licèt renuntiatio ex parte eius personæ,cui renuntiatur,nulla sit;tamẽ beneficio, cui nulliter renuntiauit,priuatur,c.quod in dubijs,extr.eod. Nota tamen, cùm renũtiatio sit stricti iuris,eam non ad aliud,sed ad ipsum beneficium,cui renuntiatur,restringendam esse, nisi ex causa criminis cessio facta esset,c.ad translationem,extr.eod.

Quæ cognata spontaneæ renuntiationis?

Cognata sũnt,submissio gratiæ,translatio,dimissio,abiuratio,c.veniens,& c.super hoc,extr.eod.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia sunt,prouisio,absolutio,&c.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia sunt, coacta renuntiatio, subtractio iuris,deiectio,& denegata licẽtia Papæ,vana & temeraria, nulláque ex causa resignatio facta.

Quæ causa efficiens & procatarctica coactæ Renuntiationis?

Causa efficiens & procatarctica coactæ renuntiationis sunt: vis,dolus,metus,terror,potentia,illicita promissio , d.c. super hoc, eod.

Quæ Forma?

Forma est,vt renuntians vi oppressus, vel dolo circumuentus,non requisito Superiore , absque iustæ causæ allegatione, statim Episcopatum, præfecturam, personatum, beneficiumque,vel,quoduis aliud sibi competens ius,in manus potentioris,non habentis facultatem acceptandi cessionem , resignet, d.c.super hoc.

Qui effectus?

Effectus est : quòd , nulla probatione spontaneæ renuntiationis Rei admissa , sed tantùm probata spoliatione , siue renuntiatio præcedat spoliationem,siue sequatur,non impediatur restitutio, d. c.super hoc. Si tamen non iuri beneficij tantùm , sed etiam petitioni restitutionis , per pactum,renuntiatum fuerit,locus non datur restitutioni,d.cap.super hoc, extr. eod.

Quæ Cognata?

Cognata sunt,spoliatio, simonia , quoad illicitam promissionem , &c.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia, vis, metus, dolus, culpa, potentia,illicita promissio,turpitudo,malitia.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia sunt,spontanea cessio,religio, fidelitas, turpitudo , & impietas renuntiantis , spectata authoritas & dignitas eius,in cuius manus renuntiatur.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Illegitimi, si parentum vitia non sequuntur , ad dignitates, cum dispensatione , admittuntur. Illo tamen discretionis adhibito moderamine,vt inter nothos,manzeres,naturales,& spurios,distinguatur,c.nisi,§.vnde patet,extr.eod.

Negantis factum per rerum naturam nulla est probatio, c.super hoc,eod.

Dolus

Dolus suus nemini patrocinari debet, Clem. si te praebendam, eod.

Non extenditur iuramentum ad ea, de quibus in iuramento cogitatum non fuit, c. cùm inter, eod.

Actoris probationes admittendae sunt super implicita assertione, d. c. super hoc.

Si intentetur possessorium Reo nullae probationes sunt admittendae, secus si petitorium. Ratio est: Quia in possessorio ei fit modicum praeiudicium, cùm statim possit de proprietate agere, petitorio, cùm è contra agenti rei iudicatae obstet exceptio, d. c. super hoc.

Post sententiam non sunt proponendae peremptoriae exceptiones, d. c. super hoc.

Duobus testibus de affirmatione deponentibus plus creditur, quàm mille de negatione testificantibus, c. 1. extr. quod metus causa.

Qui metu vendidit, recipiendo precium, non videtur renuntiare actioni.

Licet falsae causae subijciantur in sententia, tamen sententia tenet, quia non est contra ius scriptum, sed ius litigatoris, c. in praesentia, eod.

Maius malum minori est consideratione praeferendum, 7. quaest. 1. omnes, quaest. 3. c. si quis.

Publica vtilitas praefertur priuatae, 7. q. 1. c. mutationes.

Nonnunquam corporis infirmitas solitudinem cordis augmentat, d. c. nisi, eod.

Iudex non semper ad vnam speciem probationis applicare mentem suam, sed ex confessionibus, depositionibus, allegationibus, & aliis, quae in eius praesentia proponuntur, formare animi sui motum debet. Tanta est authoritas iudicialis, vt semper pro ipso praesumatur, donec contra ipsum aliquid legitimè comprobetur, c. in praesentia, eod.

Quantocunque virtutum flore refulgeat quis, & in se charitatem nõ habeat, nihil videtur habere. Nulla siquidem maior

charitas poterit esse, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis,c.nisi cùm pridem,§.quippe,eod.

DE SVPPLENDA NEGLIGENTIA PRÆLATORVM.

TITVLVS X.

Continuatio.

PRęlati Ecclesiarum non sunt adeò diligentes,vt commissi muneris functio, aliquam reprehensionem quandoque non possit incurrere. Ne igitur, si quam negligentiam committi contingat, Ecclesia damnum patiatur, iustissimè Superiores,defectus,& Inferiorum neglectus,supplere permittuntur, & iubentur.

Quid suppletio Negligentiæ?

Suppletio negligentiæ Prælatorum est, suscepta administratio muneris, ab inferiore, per malitiam, vel supinam negligentiam omissi,c.licet magister,extr.eod.

Quotupliciter negligentia suppletur? Et quæ causa efficiens Suppletionis?

Suppletur negligentia bifariam: per Superiorem, vel per Inferiorem. Per Inferiorem, quando Episcopus ter requisitus in conferendis benedictionibus negligens fit, potest tūc Abbas,donec Episcopus suam duritiam recognoscat, monachos suos benedicere,c.statuimus,extr.eod.63. distinct.c.quoniam videmus, cuius tenor ponitur in c. cùm contingat, extr.de ætate,& qualit.

Per Superiorem suppletur negligentia dupliciter: vel per susceptionem muneris neglecti, vel per missionem coadiutoris,vel visitatoris. Cùm enim prælati, vel clerici in conferendo, administrando, constituendo, præsentando, negligentes sunt,vel vltra legitimum tempus,longas moras trahunt, licet tunc diœcesano, vel Episcopo ordinario regulariter vicem eorum subire,c.si Episcopus,in 6.Clem.quia regulares, c.sicut nobis,c.licet magister,c.literas,& c.dilectio,extr. eod. Quòd si autem Superior vice Negligentes fungi nolit, potest ipse vel Summus Pontifex,ad defectum supplendum,&emendandum,Coadiutorem,Visitatorem, vel Administratorem deputare,

tare,c.grandi,c.Ecclesiæ,in 6.eod. Distingue tamen, si Capitulum in spiritualibus,vel temporalibus negligenter, vel perperam administrat,Archiepiscopus,ob negligentiam,vel malitiam Capituli, eo vocato, causǽque super hoc, cognitione præmissa,Visitatorem, vel Administratorem deputat. Si nulla intercedat vel malitia, vel negligentia Capituli, tunc solus Papa Administratorem,vel Visitatorem constituit,c.Ecclesię, in 6. Visitatoris autem munus est, spiritualia & temporalia administrare:Sed beneficia,quę ad collationem Episcopi pertinent,conferre non potest,d.c.Ecclesiæ,§.huiusmodi,in 6.Ex quibus patet,causam efficientem suppletionis esse, solertiam superioris,& quandoque inferioris Prælati, & missi Visitatoris adiuuamen.

Quod Obiectum?

Obiectum suppletionis est,cuiuslibet generis commissa negligentia & defectus,in quolibet officio, ratione ordinis, vel dignitatis, iniuncto,scilicet in competentibus prouisionibus, beneficijs & benedictionibus conferendus, alijsque sacris administrandis,& iurisdictionalibus,d.c.statuimus,eod.

Quæ causa Impulsiua?

Causa impulsiua supplendæ negligentiæ est,periculum instans,ob malitiam & negligentiam Prælati: iurisq; Ecclesiastici conseruandi necessitas & pietas, religióque, c. grandi, in 6.§.per hoc autem,c.Ecclesiæ,in 6.eod.

Quæ causa Finalis?

Causa finalis est,ne status Ecclesiæ benè institutus, per insolentiam,vel malitiam alicuius,subuertatur: sed cura & solicitudine Superiorum omnimodò conseruetur,c.sicut nobis,§. nolentes,eod.

Qui Effectus?

Effectus est,quòd, si per Superiorem negligentia inferioris suppleta sit,inferioris ius,quoad hoc,cesset,d.c.licet, & c. literas,extr. eod. Et pro diuersitate & qualitate eorum, quæ negliguntur:quandoque excommunicatur,quandoque deponitur,& quandoque omninò ab officio remouetur, c. quicquid, 1.quæst.1.c.dictum,dist.81.c.1.extr.de officio custodis.Secundò, quod Visitator, ob negligentiam Capituli constitutus, consequatur facultatem administrandi spiritualia & temporalia:conferre autem beneficia, quæ ad collationem Episcopi pertinent, non possit, d. cap. Ecclesiæ, §. huiusmodi, in 6. eod.

DE

DE TEMPORIBVS ORDINATIONVM, ET QVALITATE Ordinandorum.

TITVLVS XI.

Continuatio.

QVamuis omnes Christiani, per baptismum in ministerium (in quo se si benè quis gesserit condignum præmium, per diuinam gratiam, reportet) à Deo recepti sint, ita quòd meritò sacerdotes (vt spirituales hostias, id est, semetipsos Deo offerant, nomen eius laudent, & inuocent) dici possint: Non tamen omnes Ecclesiæ ministri; sed iam inde ab Ecclesiæ initio selecti sunt quidam, quibus munerum Ecclesiasticorum administratio commissa est.

Quid Ordinatio?

Ordinatio est ritus consecrandi personas Ecclesiasticas: quo confertur gratia & potestas ad obeunda decenter Ecclesiastica munia: ab Ecclesia institutus & obseruatus, c. sanè, extr. eod. & c. fin. extr. de sacram. non iterand.

Quotuplex Ordinatio?

Ordinatio generatim continet maiorem & minorem ordinationem. Minor est, quę minores ordines continet: maior, quæ maiores.

Quot sunt minores ordines?

Minorum ordinum sunt quatuor, scilicet, Ostiariorum, Lectorum, Exorcistarum, & Acolytorum. Est & Psalmistæ infimus ordo, qui tamen inter minores non recensetur, licet ordo sit, c. cum contingat, vbi glo. & c. quod, extr. de ætate & qual.

Quot sunt Maiores?

Maiorum ordinum pariter sunt quatuor, Subdiaconorum, Diaconorum, Presbyterorum, & Episcoporum.

Quotuplex ordo Episcoporum?

Ordo Episcoporum quadripartitus est. Sunt enim Patriarchæ, Archiepiscopi, Metropolitani, & Episcopi, c. cleros, §. Episcoporum, dist. 21. Et hi nomine & appellatione maiorum Prælatorum, magna potestate & reuerenda dignitatis præeminentia excellentium veniunt. Alij inferiores vel minorum Præla

Prælatorum,vel clericorum nomine cenſentur,qui ſub Maioribus ſunt , & Eccleſiæ miniſterio deſeruiunt, atque in curanda dominica meſſe,tanquam operarij exiſtunt.

Quis Pontifex,& vnde dicatur?

Pontifex omnium Prælatorum, maiorum & minorum, ſacerdotúmque eſt, vel dicitur eſſe, quaſi via ſequentium, & ſummus Sacerdos,& Pontifex Maximus,d.c.cleros. Olim autem Pontifices reges erant:ſiquidem maiorum hæc conſuetudo fuit,vt Rex eſſet Sacerdos & Pontifex. Vndè & Pontifices Romani Imperatores appellabantur,d.c.cleros.

Quis Patriarcha,& vnde dicatur?

Patriarcha dicitur ἀπὸ τοῦ ἀρχὸς τῶν πατρῶν, id eſt, principe Patrum.Quia is ſummus Patrum dicitur:eùm & primum poſt Apoſtolicum teneat locum,d.c.cleros.

Quis Archiepiſcopus,& vnde dicatur?

Archiepiſcopus dicitur,ἀπὸ τοῦ ἀρχὸς καὶ σκοπῶν,id eſt, principium ſuperintendentium. Quia Archiepiſcopus ſummus eſt Epiſcoporum,& tenet vicem Apoſtolicam,præſidetq; tam Metropolitanis,quàm alijs Epiſcopis,d.c.cleros.

Quid Metropolitani,& vnde dicantur?

Metropolitani dicuntur à menſura, vel magnitudine ciuitatum. Sunt enim, qui ſingulis prouincijs præeminent, quorúmque authoritati, & doctrinæ cæteri ſacerdotes ſubiecti ſũt:ſine quibus nihil agere licet reliquis Epiſcopis,d.c.cleros.

Qui Epiſcopi, & vnde dicantur?

Epiſcopi Græcè dicti:Latinè,ſpeculatores dicuntur. Quòd ille, qui efficitur Epiſcopus, ſuperintendat, curámque gerat ſubditorum: quoniã ſpeculator in Eccleſia ideò dictus, quòd ſpeculetur & proſpiciat populorum infra ſe poſitorum mores, & vitam,d.c.cleros.

Quis Presbyter?

Preſbyter ſenior interpretatur, non modò pro ætate, vel decrepita ſenectute,ſed propter honorem & dignitatem, d. c. cleros.

Qui Diaconi?

Diaconi Latinè miniſtri dicuntur: quia ſicuti in ſacerdote conſecratio,ita in Diacono miniſterij diſpenſatio habetur, d. c. cleros.

Qui Subdiaconi?

Subdiaconi dicuntur, quia ſubiacent præceptis, & officijs

Dia

Diaconorum, d. cap. cleros.

Qui Lectores?

Lectores, à legendo, quòd sacra legant, dicti sunt, d. c. cleros.

Qui Acolyti?

Acolyti, Latinè ceroferarij, dicuntur, à deportandis cereis luminibus, d.c.cleros.

Qui Exorcistæ?

Exorcistæ adiurantes, siue increpantes, vocantur, qui super catechumenos inuocant ad expellendum malum spiritum, d. c. cleros.

Qui Ostiarij.

Ostiarij sunt ianitores, qui in veteri testamento electi sunt ad custodiam templi, d.c.cleros.

Sunt & alia nomina, quibus olim diuinis ministerijs dediti, appellabantur: vt sunt Flamines, Vates, Antistes.

Qui Vates?

Vates à vi mentis dicitur; cuius significatio multiplex est; nam modò sacerdotem, modò prophetam significat, modò poëtam, d.c.cleros.

Qui Flamines?

Flamines sunt gentilium sacerdotes: à filo dicti, quasi filamines. Hi enim in capite habebant pileum, in quo erat breuis virga, desuper habens lanæ aliquid, quod cùm propter æstum ferre non possent, filum tantùm in capite religare cœperunt: nam nudis capitibus incedere nefas illis erat, d.c.cleros.

Qui Antistes?

Antistes sacerdos dictus est ab eo, quia ante stat. Primus est enim in Ecclesię ordine, vt supra se nullum habeat, d.c.cleros.

Quis Sacerdos, & vnde dicatur?

Sacerdos, nomen compositum habet à Græco & Latino: quasi sacrum dans; sicuti rex à regendo, ita sacerdos à sacrificando dicitur: consecrat enim & sacrificat. Et hæc duo postrema, adhuc hodiè vsurpantur, d.c.cleros.

Quæ causa Efficiens?

Causa efficiens Ordinationis est, persona, quæ ius ordinandi habet. Ordinat autem Episcopus ad sacros & maiores ordines. Verùm ad minores Prælatus, etiamsi Episcopus non sit, c.de ordi.ab Episcopo qui rem.Epis.§.quid iuris, c.cùm cõtingat, extr.de ætat.& qual.c.veniens, extr.de præscrip.

Quod

Quod Obiectum? & qui ad ordines non admittuntur?

Obiectum Ordinationis est, ipsa persona, ad ordines recipienda, dummodò talis sit, quæ promoueri possit. Promoueri autem prohibentur quidam, ob ætatem, vitium animi, vitium corporis, & vitium originis, vinculum reale, vinculum personale, & vinculum ciuile.

Qui ob ætatem prohibentur?

Ob ætatem, infans ad minores ordines: minor 8. annorum ad Subdiaconatum: minor 20. ad Diaconatum: & minor 35. annorum ad Sacerdotium non admittuntur. Cùm absurdum sit, eos ad Ecclesiasticos ordines recipi, qui, quod agitur, non intelligunt, vel fari non possunt, Clem. c. fin. de ætat. & qual. Si tamen minor ordinatus fuerit, ab ipsius executione, vsque ad legitimam ætatem suspenditur, c. vel non est compos, extr. eod.

Quæ animi vitia competunt?

Secundò: ob animi vitia clericus ordinari prohibetur: vt si sit homicida, adulter, periurus, alijsque criminibus, quæ peccatum mortale cum perpetua infamia inducunt, addictus. Tamen circa crimina, secundum Innocentium, sunt consideranda quatuor. 1. Quantitas criminis, scilicet, an sit modicum, mediocre, vel enorme, vel tale, quod etiam post peractam pœnitentiam, impediat executionem officij. 2. Qualitas criminis: an sit occultum vel manifestum. 3. Modus publicationis: an per euidentiam operis, vel per sententiam, vel confessionem spontaneam. 4. Satisfactio vera, & pœnitentia non simulata. Et siquidem enorme & manifestum est, deponitur, nec promouetur, nisi ex dispensatione ordinarij Episcopi, 50. dist. c. minor. Si enorme & occultum, parte pœnitentiæ peracta, poterit ministrare in susceptis ordinibus: & monendus est, ne abstineat ab vlteriori susceptione Ordinum. Tamen si voluerit, non est prohibendus, c. ex tenore, extr. eod. Nec hic requiritur dispensatio Ordinarij; sed sufficit sacerdotis absolutio, arg. 6. quæst. 1. c. illi qui. Et hoc verum, nisi sit tale crimen, quod impediat executionem officij post pœnitentiam, c. nisi cùm pridem, §. 1. extr. de renunt. Si verò est modicum, siue mediocre & occultum fortè, non est monendus vt abstineat à susceptione Ordinum. Si verò mediocre & manifestum, si cõuictus est in iudicio, vel timore probationis cõfessus deponitur, 15. q. 8. c. si quis, & c. 1. dist. 80. Si verò operis publicatione,

vel

vel spontanea confessione, acta pœnitentia, cum eo poterit misericorditer agi, quandoque plùs, quandoque minus, inspecta probitate personæ, & alijs circumstantijs, 15. quæst. 8. c. si quis presbyter, 50. dist. c. presbyterum.

Quod vitium corporis impedit?

Tertiò: Vitium corporis præstat impedimentum Ordinationi; vt si quis volens vel virilia, vel digitum, vel pedem sibi amputauerit, vel oculum eruerit, c. pœnitentes, c. si quis absciderit, c. qui partem, c. lator, c. si Euangelica, dist. 55.

Quomodo ob vitium originis prohibetur?

Quartò: Ob vitium originis prohibentur quidam, vt filij presbyterorum, & alij, ex illicito & nefario coitu procreati: qui ex incontinentia parentum, quasi maculati & dehonestati, infames, & turpes personę censentur, quibus dignitas & excellentia Ordinis clericalis non debet committi, c. inter dilectos, extr. de excess. præla. c. infamibus, de reg. iur. ob quam dignitatem lex diuina prohibuit, spurios, & huiusmodi turpes personas, vsque in decimam generationem Ecclesiam Dei intrare, c. per venerabilem, extr. qui filij sint leg. Distingue tamen, vt infrà tit. de filijs presbyterorum.

Quod vinculum personale?

Quintò: Vinculum personale Ordinationem impedit, quo persona personæ, ob dominicam potestatem, cui subiecta est, ad quælibet seruitia præstanda obstringitur, vt est seruus in potestate domini constitutus, qui, donec per tacitam, vel expressam manumissionem, beneficentia domini, libertatem consequatur, ab Ordinibus arcetur, toto tit. extr. de ser. non ord. & per tot. dist. 54.

Quod vinculum reale impedit?

Sextò: Ob vinculum reale: vt sunt procuratores, actores, executores, & pupillorum tutores, vel curatores, qui, suscepta gestione alieni negotij sese obstrinxerunt, ordinari non possunt, nisi administratione finita, & rationibus redditis, à nexu obligationis liberati sint, c. 1. extr. de oblig. ad ratioci.

Quale vinculum ciuile præstat impedimentum Ordinationi?

Septimò, modus impediendi ordinationem est, vinculum ciuile, quo quis ciuilibus oneribus se subiecit, forique secularis coercitioni perpetuò se alligauit, vt bigamus, qui cum duabus vxoribus legitimis contraxit, à foro seculari ad Eccle-

siasticos

siasticos ordines,quibus indignum se fecit, migrare non potest,c.vnico,extr.de Bigamis,& c.de Digamis, extr. eod. dist. 32.per totum.

Quæ causa Impulsiua?

Causa impulsiua est,honor Deo & Ecclesiæ debitus,dignitas,excellentia & sanctitas diuini ministerij, ne cuilibet, discretione personarum non habita,illotis, vt dicitur, manibus, Ecclesiastica munia & sacra tractare liceat.Cùm, vt testatur scriptura,nemino honorem exercendorum mysteriorum Ecclesiæ,nisi à Deo vocatus sit,sibi assumere possit.

Quæ causa Finalis?

Causa finalis est, vt Ecclesiastica munia decenti quadam serie, ad honorem Dei exprimendum, diuinúmque cultum propagandum,fideliter expediantur, &c. Gratiáq; spiritualis ad expedienda ea conferatur.

Qui Effectus?

Effectus est, potestas administrandi munia Ecclesiastica, cuilibet ordini in suo genere destinata.

Quæ Forma?

Forma Ordinationis est,vt superior Prælatus, vel Episcopus,ordinando, qui suæ diœcesi subiectus est, præuia examinatione, per manus impositionem, aliorúmque solennium adhibitionem,statuto canonibus tempore,Ordines gradatim conferat. In minoribus quidem, quilibet, die festo, in sacris quatuor temporibus, vel Sabbatho sancto ante Dominicam passionis,c.dilectus,c.literas,extr.eod.

Quæ Cognata?

Cognata sunt omnes dignitates:vt sunt, Archidiaconatus, Archipresbyteratus, Abbatia, Præpositura,Prioratus, Archiepiscopatus,Episcopatus,& reliqua.

Quæ Adiacentia Ordinis?

Adiacentia sunt,omnia munia & officia Ecclesiastica,onus, honos,dignitas,& personatus,omnésque virtutes,quibus persona Ecclesiastica commendatur. Differunt dignitas, personatus, & officium. Dignitas est,Ecclesiasticarum rerum cum iurisdictione administrandarum potestas.Personatus est,prærogatiua in Ecclesia omni carens iurisdictione. Officium est ius administrandarum rerum Ecclesiæ, sine iurisdictione, Abb.c.de multa,num.22.de præben.Felin.in d.rub.Io. de Selua in tract.de benef.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt, omnia vitia animi, corporis & originis, ſeruilis conditio, excommunicatio, ſuſpenſio, bigamia, neglectus formæ Ordinationi præſcriptæ hæreſis, ſchiſma, ambitio, ſimonia, &c.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Sicuti pro non facto habetur, quod fit ab eo, qui poteſtatem faciendi non habet: ita pro non dato habetur, quod datur ab eo, qui dandi poteſtatem non habet, c. quod autem, extr. de iure patronatus.

Propter ſimplicitatem repellitur quis ab obtinendo, ſed non reijcitur ab obtento, ſed datur ei coadiutor, 39. diſt. c. Petrus, 7. quæſt. 1. c. quia frater, c. cùm in cunctis, extr. de elect.

Domus clericorum omnibus debent eſſe communes, 16. quæ. c. quoniam.

DE SCRVTINIO IN ORDINE FACIENDO.

TITVLVS XII.

Continuatio.

QVi ad ſacros ordines contendunt, priuſquam ordinentur, examini per Archidiaconum faciendo, qui deinde eos probatos Epiſcopo ordinandos præſentet, ſubijciuntur.

Quid Scrutinium?

Scrutininm eſt, inquiſitio ſcientiæ, morum, vitæ, fideíque, inſtitutionis eius, qui Ordines petit, per Archidiaconum, vel Epiſcopum facta, c. vnico, extr. eod. c. licet, extr. de off. leg. c. 1. diſt. 24. per tot.

Quæ cauſa efficiens?

Cauſa efficiens, de iure communi, eſt Archidiaconus, argumento, 23. d. c. Pſalmiſta. Item Epiſcopus: nam dicitur in cap. quando, diſt. 24. quòd Epiſcopus ſacerdotibus, & alijs prudẽtibus viris diuinę legis peritis, atque in Eccleſiaſticis ſanctionibus exercitatis, ſibi adſcitis, ordinandorum genus, ætatem, perſonam, inſtitutionem, mores, doctrinam, & fidem, vitam, patriam,

patriam, locúmque, vbi educati sint, diligenter inuestigare & examinare debeat, d.c. quando.

Quod Obiectum?

Obiectum scrutinij sunt, vita, mores, institutio, doctrina, & alia, quæ circa ordinandi personam, educationémque inquiruntur.

Quæ Forma?

Forma est, vt Archidiaconus, feria quarta proxima ante Sabbathum, quo ordinatio celebrari debet, de moribus, institutione, conuersatione, doctrina, & alijs similibus ordinandi, diligenter inquirat, quibus probatis, eum præsentet Ordinatori, interrogandum: num dignus sit? si ipse (quantum humana fragilitas nosse sinit) responderit, non peccat, licet postea contrarium probetur, d. c. vnico. extr. eod. Dum tamen contra conscientiam non loquatur, aliâs contrà, 28. qu. 1. §. 1. de præscript. c. quoniam, 24. distinct. c. quando. Quæ autem forma inquirendi sit, si Episcopus fide & doctrina conspicuis quibusdam viris id muneris committat, habetur in c. quando Episcopus, dist. 24.

Qui effectus & Finis?

Effectus & finis scrutinij est, examinati coram Episcopo præsentatio: hoc casu, quo Archidiaconus ordines petentem examinauit, & eum examine dignum probauit. Sin autem indignum inuenit, reiectio. At, si Episcopus iunctis sacerdotibus, alijsque fide dignis & doctrina præditis viris examinationem fecerit, admissio ad ordinationem, vel reiectio, prout examini satisfecerit, d.c. quando, dist. 24. c. 1. de offic. Archidiaconi.

Quæ Cognata?

Cognata sunt, alia scrutinia, quæ vel à confirmatore in electum, vel post confirmationem ex officio per inquisitionem contingunt, c. nihil est, extr. de elect. & electi potestate.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia sunt, impedimenti, ob quod promoueri non poterat, detectio, veritatis suppressio, mendacium, dolus, culpa scrutatoris & Simonia, c. si qui sine examinatione, 81. dist. c. si seruus, dist. 54. c. quando, distinct. 24. & c. si quis, dist. 24.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Fauores sunt ampliandi, odia autem restringenda, c. renouantes, 22. dist.

Qui asserit falsum, dum opinatur verum, si non contra conscientiam loquatur, non peccat, c. vnico, extra de serui.

Nullus ordinetur clericus, nisi probatus fuerit, vel examine Episcoporum, vel populari testimonio, c. nullus, dist. 24.

Ipsi, quibus cura inquirendi committitur, cauere debent, ne aut fauoris gratia, aut cuiuscunque muneris cupiditate illecti à vero deuient, vt indignum & minus idoneum ad sacros gradus suscipiendos Episcopi manibus applicent: alias vterque, & examinator & examinatus, & promotus ab altari Ecclesiasticaque dignitate remouentur, cap. quando Episcopus. dist. 24.

DE ORDINANDIS AB EPISCOPO, QVI RESIGNAVIT EPISCOPATVI.

TITVLVS XIII.

Continuatio.

Quomodo intelligatur, quòd ab Episcopo, qui Episcopatui renuntiauit, ordinatus, officij executionem non habeat?

Effectus renuntiationis est, vt quicquid post eam fit, quod officio vel iuri, cui renuntiatum est, cohæret, non subsistat. Ideò sacros ordines ab Episcopo, qui Episcopatui renuntiauit, suscipiens, executionem officij non habebit. Requiritur tamen. 1. Vt Episcopus non loco tantum, sed simul loco & dignitati renuntiauerit. 2. Vt non minores, qui etiam à non Episcopo conferri possunt; sed maiores & sacros ordines contulerit. 3. Quòd ordinatus sciuerit Episcopum renuntiâsse; aliàs si ignorâsset, cùm culpabilis non sit, ei per dispensationem succurritur. Idem obseruatur, si ab Episcopo excommunicato ordines, à sciente vel ignorante suscipiantur, cap. 1. & 2. extr. eod. cap. gratia, 1. quæst. 1. & cap. statuimus decretum.

DE

DE AETATE, QVALITATE, ET ORDINE PRAEFIciendorum.

TITVLVS XIIII.

Continuatio.

INter Ecclesiasticas personas, quidam simplici nomine clerici, qui in octo, vel nouem classes distincti sunt, dicuntur: quidam prælati, magna potestate & reuerenda dignitatis præeminentia excellentes, & sub his alij Ecclesiasticorum munium functioni addicti, in quorum promotione certa ętas, vitæ & doctrinæ integritas, & ordo requiruntur, esse censentur.

Quæ ætas requiratur, vt quis muneri alicui præfici possit?

Primò: minor 30. annorum ad Episcopatus dignitatem non ascendit. In dignitatibus autem inferioribus, & beneficijs, curam animarum habentibus, ætas 25. annorum determinata est, in qua sufficit, si vltimus annus cœptus sit, c. cum in cunctis, §. inferiora, extr. de electio, quòd si cura animarum solutum sit beneficium, regiminis tamen alicuius onus sentiat, 14. annus sufficiat: sed nullo dato regiminis onere, vel titulo, septem annorum ætas, dum nullam consilij maturitatem eiuscemodi beneficium desideret, promouendum idoneum facit, Abb. c. super inordinata, col. fin. ęxtr. de præbend. Abbas quidem 25. anno: Abbatissa, vel Priorissa 30. promoueri possunt: sed Prior, qui vel Collegio præsit, vel curam habeat animarum per se illam exercens anno pariter 25. sin curam animarum per se non exerceat anno 20. At si neque Collegium, neque animarum curam talis Prior habiturus sit, anno 14. esse concederetur, Abb. c. super ordinata. Tamen in dignitatibus, personatibus, alijsque beneficijs, quæ curam animarum non habent, non tantùm à Papa, verùm etiam ab Episcopo, circa ætatem dispensatur. c. vnico, permittimus, eod. in 6. c. cùm nobis, §. fin. & c. innotuit, extr. de elect. c. 1. 2. 3. 4. extr. de translat. Episcop. c. quòd translationem, extr. de offic. legat.

Qualitas præficiendorum circa quæ consideretur?

Secundò: cùm ad dignitates non admittatur, vel præficia-

tur quis munijs Ecclesiasticis, nisi in ordinibus constitutus; non debet, exemplo ordinandi, præficiendus vitio animi, corporis, vel vitio originis, vel natalium, laborare, & diffamatus esse, vel seruituti, coercitioni fori secularis, vel administrationi aliorum negotiorũ obstrictus: sed omnibus virtutibus præditus, & ab omni suspicione sceleris immunis esse, secundum traditionem Pauli Apostoli ad Timoth. 1. cap. 3. asserentis: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, sobrium, prudentem, pudicum, ornatum, hospitalem, doctorem, non vinolentum, non percussorem: sed modestum, non litigiosum, non cupidum, suæ domui benè præpositum, non neophytum. Quæ omnia fusè explicãtur in Gratiani decreto, à 23. distinctio. vsque in finẽ 100. distinctionis. Et specialiùs exprimuntur in c. his igitur, dist. 23. & c. qui Episcopus, dist. 23. Quibus locis, qualis præficiendorum clericorum conuersatio esset debeat, latissimè differitur.

Potissimùm autem præficiendorum qualitas circa commemoratas virtutes attenditur: quibus non tantùm crimina, quibus animus deprauatur, verùm etiam inscitia, mali mores, & crassa rusticitas aduersantur. Ob quæ nõ tantùm ad præfecturas non admittũtur: sed etiam promoti deponuntur. Vnde Episcopus Calinensis, qui confessus est, se nunquam Grammaticam didicisse, vel legisse Donatum, ab Honorio III. Pontifice depositus est. Ratio huius est in c. quamuis, extr. eod. Quia contra Deum & Canonicas sanctiones est, tantum in Episcopo tolerare defectum. Alia ratio est in c. indecorum, extr. eod. Indecorum est, vt hi debeant Ecclesias regere, qui non nouerunt gubernare seipsos: cum ad Ecclesiarum regimen tales personæ sint admittendæ, quæ discretione, prudentia, & doctrinæ præstantia præemineant, & morum fulgeant honestate, d. c. indecorum, extr. eod.

Præficiendus in quibus Ordinibus debeat esse constitutus?

In admissione clericorum ad præfecturas & dignitates, Ordinis etiam habetur ratio, scilicet vt præficiendus in sacris Ordinibus, & ad minimum, in inferiori sit constitutus. Quoniam Subdiaconus absque dispensatione in Episcopum eligitur, c. à multis, extr. eod. Tametsi ad regimen parochialis Ecclesiæ is, qui nondum est in sacris: sicuti monachus in minoribus Ordinibus in Abbatẽ, instante necessitatis articulo, dispensatiuè possit assumi, c. præterea, & c. tuam in domino, extr. eod.

AXIO

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Exigente necessitate & vtilitate, potest Episcopus clericos ad suscipiendos Ordines cogere, c. quaeris, extr. eod.

Qui reputatus est dignus ad vnum ordinem vel honorem, non debet indignus ad alium reputari, c. gesta, dist. 74. c. Christus, quaest. 1.

Sanctius est paucos bonos, quàm multos malos habere ministros, c. cùm sit ars, extr. eod.

Delictum personæ non debet in damnum Ecclesiæ redundare, c. si Episcopum, 16. quaest. 6.

In ambiguis rebus non debet esse absolutum iudicium, c. habuisse, dist. 33.

Ordinatus ad sacros sine titulo ab Ordinatore iustè petit beneficium, c. accepimus, extr. eod.

Necessitati & vtilitati Ecclesiæ omnibus modis succurrendum est, c. quaeris, extr. eod.

DE SACRA VNCTIONE.

TITVLVS XV.

Continuatio.

QVidam Prælati, antequam ea, quæ dignitatis sunt, exerceant, cum quadam solennium obseruatione sacra deliniuntur vnctione, vt hoc in signum adeptæ gratiæ rectiùs officio iuncto fungi possint.

Quid est sacra Vnctio?

Sacra vnctio est, visibile signum interiùs infusæ gratiæ, qua Deus cor mentísque synceritatem ad ministeria & officia, secundum cuiusque vocationem, summo cum pietatis & charitatis feruore, administranda delinit c. 1. §. per oleum, extr. de sacr. Vnctione.

Quotuplex est sacra Vnctio? & quid exterior?

Duplex est sacra vnctio, exterior & interior. Exterior est, materialis & visibilis, quæ corpus inungit, illiúsque interioris

significatiua, cap. 1. extr. eod.

Quid interior?

Interior est, spiritualis & inuisibilis, qua cor ad nitorem conscientiæ conseruandum & augendum, diuinámque adipiscendam gratiam vngitur, d.c.1.§.scire te, extr.eod. Sunt & aliæ vnctiones, quibus Episcopi, vel clerici vtūtur in conferēdis Ordinibus, Baptismate, Chrismate, consecrandis altaribus, dedicandis templis, benedicendis calicibus, quin & Imperator Romanus in brachio, seu in humero vel armo, non autem in capite (vt olim) vngitur, d.c.1.§.refert, & §.quia verò, & §. vngitur, extr.eod.

Quæ causa Efficiens?

Causa efficiens interioris vnctionis est, Deus ipse: exterioris, Episcopus, vel presbyter, vel alius, vngendi potestatem habens.

Quæ Materia?

Materia ex qua est, dicitur esse Chrisma: quod conficitur ex oleo & balsamo. Manus enim inunguntur oleo pietatis, caput autem balsamo charitatis, d.c.1.§.per caput.extr.eod.

Quod Obiectum?

Obiectum est, corpus, & animus eius, qui ad dignitatem euehitur, & vngitur.

Quæ Forma?

Forma exprimitur illa solenni verborum conceptione: quibus Episcopus vel presbyter in vngendo vtitur, & legitur de his, 23.distinct.c.Episcopus, 75.distinct.c. 1. in eod. vsque ad §. vnde in veteri. Qualiter autem clerici ordinentur, legitur 23.dist.c.presbyter, & c.sequent. vsque ad c. psalmista, & not. supr.de tempo.ord.§.& à quo, & §.& qualiter, per Host.

Quis Finis & Effectus?

Finis & effectus est, auctio gratiæ diuinæ, ad exequendum rectiùs ea, quæ cuiusque ordinatio, dignitas, & conditio requirit, c. Episcopi, §. qualiter, extr. de translat. epis. addit Alphonsus in suo thesauro Christ.relig.adhuc 7.effectus. 2.effectus est, consolidatio spiritualis debilitatis per peccatum inductę. 3.sanitas corporalis. 4.remissio peccati venialis & mortalis. 5. diminutio pœnæ peccato mortali debitæ. 6. interior lætitia. 7.arctatio diabolicæ potestatis. 8.protestatio decedentis. Quarum explicationem apud Alphonsum, tit.hoc, vide.

DE

DE SACRAMENTIS NON ITERANDIS.

TITVLVS XVI.

Continuatio.

SI quid in Ordine prætermissum sit, non de nouo instituenda est ordinatio:sed, quoad fieri possit, cautè supplebitur id,quod per errorem,vel incautè neglectum est,c.1.& c. presbyter,extr.eod.Rationem quære in c.1.quæst. 1.& c. sacramenta,& c.manus. Nisi omninò contra formam Ecclesiæ ordinatio fuerit facta,arg.12.quæst.2.c.sine exceptione, 35. qu. 5. c. alter.

DE FILIIS PRESBYTERORVM.

TITVLVS XVII.

Continuatio.

Et quid Illegitimatio?

DIctum est suprà, vitium natalium impedimentum præstare Ordinationi.Quod nihil aliud est,quàm,si filius ex parentibus, qui iuxta Imperiales & Ecclesiasticas traditiones, matrimonium non contraxerunt, natus sit. Vnde illegitimatio,id est,vitiosa conditio natalium,ex iniustis nuptijs, vel illicito coitu parentum contracta dicitur.

Quæ causa Illegitimationis?

Causa illegitimationis est,coitus nefarius, incestuosus, & concubinatus parentum.

Qui Effectus?

Effectus principaliter sunt, priuatio paternæ hæreditàtis, distinctione quadam obseruata. Siquidem filijs ex concubinatu natis,vnà cum matre tantum debentur duæ vnciæ hæreditatis paternæ,id est,sexta pars,§.si quis autem, cum similib. in Auth.quibus modis nat.eff.sui,& Auth.licet,§.ab intestato,

C.de natural.lib.Spurij autem, id est, ex publico scorto nati, cùm patrem demonstrare non possint:sed de matre certi: non patri;sed matri,si non fuerit illustris persona mater,succedũt, gl.in l.si qua illustris, C.de Sen. conf. Orphiçiano. Si verò ex incestuoso & nefario concubitu sint procreati, neque ad successiocem patris, neque matris admittuntur. Nec de rigore iuris ciuilis, illis alimenta debentur à parentib.cùm sint omni parentum substantia indigni:nec nomen habeant filiorum, §. fin. Auth. quibus modis nat.effi.sui,col.7.Auth.ex complexu, C. de nefar. & incest.nupt. De æquitate tamen canonica debentur eis alimenta,c.cùm haberet,& ibi glos. extr.de eo, qui dux.in matri.quam per adul.pol.

Secundus effectus est, quòd filij illegitimi; ex quocunque coitu, extra matrimonium procreati, ad Ordines, vel dignitates promoueri non possint.Sunt & alij effectus, qui passim colliguntur.

QVÆSTIO.

An filij presbyterorum ordinari possint?

Hic quæritur:an filij presbyterorum ordinari possint? Circa quam quæstionem sciendum, filium presbyteri variè dici. Dicitur enim filius presbyteri & legitimè natus, qui ex matrimonio,in quo parens cum legitima vxore,ante presbyteratum,vixit,progenitus est.

Secundò, filius presbyteri dicitur, quem patris in presbyteratu consistentis,effusa libido in lucem produxit:& hic spurio, & ex incestu, damnatóque coitu nato filio,comparatur. Nefas enim est,patrem diuino cultui deditum,rem veneream exercere,illicitósque quærere coitus,c.proposuisti,&c.presbyter,dist.82.& per tot.dist.83.

1 Tertiò, filius presbyteri dicitur legitimatus, qui quidem à patre presbytero, extra legitimas nuptias natus; sed per diploma Summi Pontificis, vel rescriptum Principis, de plenitudine potestatis legitimationem consecutus est: regulariter enim aliàs legitimari non potest, Bart.in l. si quæ illustris, C. de Senatusconsul. Orphi. Nunc distinguitur: Aut filij presbyterorum sunt ex legitimo matrimonio procreati: aut ex illicito coitu,legitimati. Si ex legitimo matrimonio, aut sunt filij Episcopi, aut clerici in inferioribus Ordinibus cõstituti. Si clerici, aut petunt se promoueri in Ecclesia paterna, vel in qua pater rector mediatè, vel immediatè extitit: Si pater immediatè Ecclesiæ præfuit, non possunt promoueri ad benefi-

cium

cium in eadem Ecclesia, cap. ad extirpandas, & cap. quando, extr. de filijs presbyterorum ord. vel non. Ratio est in cap. ex transmissa, eod. Quia Apostolici rescripti decretum successionem hæreditariam in Ecclesia Dei detestatur: Sin autem mediatè, videlicet, interposita alia persona, pater rector extitit, tunc cùm prohibitionis ratio cesset, promoueri possunt, d. c. ex transmissa. Si autem petant beneficia in Ecclesia, quam pater non rexit, proculdubio admittendi sunt: cùm hi non tantùm ad beneficia peruenire: verùm etiam pro qualitate morum & doctrinæ, dignitatis gradus conscendere non prohibeantur, cap. literas, extr. eod. & c. nisi, §. vnde patet, extr. de renunt. Sin autem Episcopi filij fuerint, & legitimè nati, licitè possunt ad sacros Ordines peruenire: & in eisdem Ecclesiis, in quibus prosunt, vel immeditatè præfuerunt genitores eorum, nullo impedimento obstante, beneficia obtinere, c. ad hæc, extr. eod. Sin autem filij non ex legitimo matrimonio, sed ex illicito coitu, extra matrimonium, sint progeniti: tunc, aut in vitiis & vestigiis parentum insistunt, aut parentum vitia non sequuntur: si parentum vitia æmulantur, tunc cum duæ prohibitionis rationes concurrant, ab Ordinibus omnimodè sunt arcendi: sin autem vitia parentum non sequantur, tunc, aut petunt se promoueri ad dignitatem aliquam, aut ad beneficium. Si ad dignitatem, tunc discretionis adhibito moderamine, vitæ, institutionis, doctrinæ, & similium, præuia dispensatione, admittuntur, vel repelluntur, argumento, c. nisi, §. vnde patet, extr. de renunt. c. Cœnomanensem, dist. 56. Si autem petũt beneficium: aut in Ecclesia petunt, cui pater immediatè præfuit. Et iterum distingue: aut Episcopus cõtulit filijs sacerdotium, beneficium scienter, & eos remouere nõ potest, c. veniẽs, extr. eod. aut ignoranter, vel per patrẽ: vel aliàs filij promoti sunt, & audiendi non sunt, c. ad præsentiam, c. præsentiũ, c. conquerente, c. quoniam, c. vt filius, extr. de filijs presbyt. ord. Sin autẽ in Ecclesia, cui pater immediatè non præfuit: distinguitur: aut beneficium est curatum, aut non curatum: si curatum, tunc illegitimus, sicuti ad dignitatem & personatum, ita ad beneficium curatum, absque dispensatione, peruenire non potest, c. nimis in sua. extr. eod. si autem curam animarum non habeat, promoueri cum dispensatione non potest, c. constitutus, c. ex transmissa, c. proposuit, extr. eod.

Cùm verò filius presbyteri de plenitudine potestatis fuerit legitimatus, nihilo magis promoueri potest, quàm iuxta distinctiones præmissas, quia legitimatus est similis Alchimiæ,

quæ

quæ facit apparere, quod non est, inquit Bal. in c. 1. col. 5. de const. quem refert & sequitur Iason in l. cùm acutissimi, C. de fideicommis. & idem Bal. in c. fin. extr. de translat. Episcoporum, ait, legitimatum assimilari homini mediato à morbo, in quo semper aliquæ remanent cicatrices. Vtcunque ergo spurij efficiantur legitimi, remanent tamen infames de facto, inter bonos & graues viros, Bald. in l. 4. ff. de lib. & posth. infamibus autem portæ dignitatum patere non debent, c. infamibus, de reg. iuris, in 6.

Quæ causa impulsiua prohibendi?

Causæ impulsiuæ prohibendi illegitimis Ordines, sunt tres. 1. dignitas & excellentia Ordinis clericalis, quæ turpibus & infamibus committi non debent, c. inter dilectos, extr. de excess. prælat. 2. detestatio criminis paterni, quod plerunque in filijs detestatur & punitur, vt in crimine læsæ maiestatis, 6. qu. 1. §. verùm, & c. vergentis, c. hæresi, extr. de hæret. 3. causa est, timor paternę incontinentiæ: cùm sæpè filius patris mores sequatur, c. literas, extr. eod. arg. c. quando generaliter, 24. distin. c. si gens, dist. 56. c. penult. 2. quæst. 7.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Illegitimus filius sacerdotis, qui, hoc tacito, per rescriptum Apostolicum paternam Ecclesiam impetrauit, remouetur ab ea, c. ad præsentiam, eod.

Filius, siue sit legitimus, siue illegitimus, remouetur ab Ecclesia, in qua immediatè successit patri vicario, vel rectori, ca. ad extirpandas, extr. eod. c. cùm decorem, eod.

Illegitimus, absque dispensatione Papæ, ad dignitatem, vel personatum, vel beneficium curatum, promoueri non potest, c. nimis, eod.

Si illegitimus, maximè filius spurius, instituatur in Ecclesia, in qua institutus est pater, institutio non valet, & instituens à suis beneficiis suspenditur, c. ad abolendam, extr. eod.

Culpa parentum non debet nocere filiis, arg. eod. dist. 56. multorum, 27. q. 2. contra habetur, 6. q. 1. §. verum, & c. vergentis, extr. de hæret.

Indulta principis, intelliguntur sine præiudicio tertij: nisi Impe

Imperator hoc exprimeret,& motu proprio, & ex certa scientia hoc prouideret,l.2.§.si quis,ff.ne quid in loco pub.

Quod singulari fauore conceditur, hoc non est trahendum ad consequentiam:filius igitur sacerdotis, suffragantibus meritis,in Episcopum electus,non deponitur,licet in posterum pro regula hoc non sit assumendum,c.Cœnomanensem,56.dist.

Nasci ex adulterio,non est eius culpa,qui nascitur: sed illius,qui generat. Iniquitates enim parentum filiis obesse non possunt: cùm non parentum, sed propria culpa quemque condemnet,c.nasci,distinct.56.& duobus sequentibus c.

Vitia parentum etiam ad posteros transferuntur, c.si gens Anglorum,dist.56.

Spurij & serui in Ordinatione æquiparantur,c. consuluit, tit. seq.

Filius sequitur conditionem matris:hinc dicitur:partus sequitur ventrem,c.nullus,tit.seq.

DE SERVIS NON ORDINANDIS, ET EORVM manumissione.

TITVLVS XVII.

Continuatio.

STatus & conditio personæ impediunt Ordinationem,nisi is, qui seruituti obnoxius, in libertatem, & ex veteri, in nouum hominem, per manumissionem transmutetur,tot.tit. eod.

Quid Seruitus?

Seruitus est constitutio iuris gentium,vt inquit Imperator, Inst.de iure personarum,qua quis contra naturam, alieno dominio subijcitur.

Quæ causa Efficiens?

Causa efficiens sunt,ius gentium,& ius ciuile; quia vel iure gentium,vel iure ciuili,serui fiunt.

Quod

Quod subiectum?

Subiectum est, persona serui dominicæ potestati subiecti.

Quod Obiectum?

Obiectum seruitutis est, seruitium, ad cuius præstationem seruus domino obligatur.

Quæ Forma?

Forma seruitutis est, obligatio illa partim iure gentium, partim iure ciuili introducta, qua seruus domino tenetur. Variè autem in potestatem dominicam redigitur. Iure gentium quidem, per captiuitatem, vel natiuitatem: nam capti in bello publico, serui hostium efficiebantur, l.4.ff. de statu hominum, & natus ex ancilla seruituti obnoxia conditionem sequitur matris, licèt aliàs quoad honores & dignitates patris status prosit. Ius etiam ciuile certos modos efficiendi seruos tradit. Primus est, venditio sui ipsius, ad quam requiruntur quatuor. 1: iusta ætas, scilicet 20 annorum. 2. consensus vendentis. 3. participatio precij. 4. notitia conditionis, gloss. in c. ius gentium, dist. 1. Abb. c. sicut, extr. de iureiuran. Et nota, infrà, de Treuga & pace, vide c. de famulis, & c. nullus, extr. eod. c. Episcopus, §. libertus, 12. quæst. Secundus, authoritas Principis in confugientibus ad latronum familiam, l. 2. C. quibus ad liber. procla. non licet. Tertius, assertio principalis, l. 1. §. omnes, C. de assert. toll. Quartus, ingratitudo erga patronos, l. 2. C. de liber. & eorum lib. Quintus capitale supplicium. nam damnatus ad mortem per sententiam, seruus pœnæ efficitur, l. qui vltimò, ff. de pœnis.

Quæ causa Finalis?

Causa finalis seruitutis est, vt homines in publico bello capti seruarentur. Imperatores enim captiuos vendere solebant, & per hoc seruare ne occiderentur, l.4. ff. de statu hominum.

Qui effectus seruitutis?

Effectus sunt. 1. quòd seruus, quicquid acquirat, domino, cuius potestati subiectus est, acquirat, l. 1. §. igitur, ff. de statu hominum. 2. quòd omnes ei actus ciuilis iuris sunt interdicti: nec testamenta facere, nec testificari: licet ex persona domini contrahere possit, l. si filiusfam. ff. de testamentis, & l. qui testamento, §. seruus, ff. de testamentis. 3. quòd sacra & Ecclesiastica munia ei sint prohibita: nec ad Ordines promoueri possit, nisi per expressam manumissionem, vel tacito domini cōsensu libertatem sit consecutus, tot. tit. hoc, & per tot. dist. 54.

Quæ causa prohibitionis?

Causa

Causa prohibitionis est, vtilitas conditionis seruilis, & è diuerso dignitas clericalis, c. admittuntur, 54. dist.

Quæ Cognata?

Affinitatem quandam cum seruiture, quoad subiectionem, habet, adscriptitiorum, propriorum hominum, & monachorum, vel religiosorum, cuiuslibet Collegij Prælato subiectorum, conditio: in quibus omnibus est quædam seruituris imago, Nouel. de monach. §. cogitandum.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia sunt, ingenuitas, & libertinitas.

Qui dicuntur Ingenui?

Ingenui sunt, qui, quamprimùm, vt nati sunt, liberi sunt: quod fit si ex vtroq; parente libero, vel matre tantùm, vno ex tribus temporibus, videlicet, conceptionis, gestionis, vel natiuitatis tempore, in libertate existente, natus est, l. & seruorum, §. ingenui, ff. de stat. hom.

Qui sunt Libertini?

Libertini sunt, quibus per manumissionem à domino libertas concessa est, l. libertini, ff. de stat. hominum.

Quæ causa Efficiens?

Causa efficiens libertinitatis est, beneficentia & voluntas domini manumittentis seruum.

Quod Obiectum?

Obiectum est, ipsa libertas.

Quæ Forma?

Forma libertinitatis est, ipsa manumissio, quæ est constitutio iuris gentium secundarij, qua quis dominio alieno secundum naturam eximitur, l. manumissiones, ff. de iustitia & iure. Et huius, veteri iure Romanorum, tres erant modi, vt apud Ciceronem in Top. & Vlp. in frag. ti. 1. Census videlicet, vindicta, & testamentum. Censu dicebantur manumitti, qui iussu domini, siue eius voluntate nomen deferebãt in censum anno quoquo lustrali. Est de ea re pulcher locus in Orat. pro. Arch. poë. Manumissio vindicta fiebat apud magistratum, prætorẽ, consulem, & proconsulem, quibusdam solennibus obseruatis. De hac, & de testamentaria manumissione multi sunt in ff. & C. titul. His tribus modis adiicit Iustinianus, in Instit. tit. de libertinis. §. multis autem, alios manumittendi modos.

Qui Effectus?

Inter alios effectus, hic vnus est, quòd seruus manumissus quodam

quodammodò sui iuris effectus, actus iuris ciuilis exercere, & ad ordines promoueri, eáque, quæ muneris Ecclesiastici sunt, liber peragere possit. Circa hunc tamen effectum distingue: aut seruus ordinatus est, domino sciente, aut ignorante, aut contradicente; si domino sciente, & non contradicente, tacitè præsumitur manumissus, & per promotiones ad Ordines liber & ingenuus fit, c. si seruus, distin. 54. Si domino ignorante, præsentatore & ordinatore etiam ignorantibus, minores ordines acceperit, restituendus est domino, c. nulli, distinct. 54. Quod si in presbyterum ordinatus fuerit, mulctabitur peculio, si habet, c. ex antiquis, extr. eod. si non habet, tenetur domino ad operas canonicas, c. frequens, distinct. 54. Quòd si contumaciter hoc recuset, deponi poterit, c. nullus, extr. eod. Cùm autem ordinator & præsentator defectum ordinati sciebant, ad duplicatam mancipij æquiualentis præstationem domino tenentur, c. si seruus, distinct. 54.

DE OBLIGATIS AD RATIOCINIA.

TITVLVS XIX.

Continuatio.

Obligatio, qua quis ad redditionem rationum obstringitur, ab Ordinibus remouet petentem.

Quæ dicuntur Ratiocinia?

Sunt ratiocinia rationum redditiones, ad quas aliquis obligatur, ex administratione rerum publicarum, vel priuatarum: quæ aliàs dicuntur actionalia & ratiocinalia, c. hæc huius, 12. quæst. 2.

Quid est obligatio ad Ratiocinia?

Obligatio ad ratiocinia est, ius reddendæ rationis, in quolibet negotio, quod quis altero nomine, ex mandato, vel sine mandato, voluntariè, vel à magistratu coactus administrauit, gessitque.

Quæ causa Efficiens?

Causa efficiens huius obligationis est, contractus, vt mandatum, & quasi contractus, vt negotiorum gestio, & tutelarum administratio.

Quæ

Quæ Materia?

Materia sunt, negotia publica & priuata, tam in iudicio, quàm extra iudicium.

Quæ Forma?

Forma certa non potest dari,cùm non sit vnum genus negotij,cuius administratio suscipitur.

Quis Effectus?

Effectus est,actio directa nogotiorum gestorum,mandati, & tutelæ,qua tenentur gestores, vt sunt procurator ad lites, executor testamentorum,tutor, vel curator pupillorum, rei administratæ rationem reddere domino:qua non reddita,aspirantes ad Ordines repelluntur,tot.titul.eod.& c.1.dist.51.

Quæ causa Impulsiua?

Causa impulsiua prohibitionis est,vilitas personæ, quæ facilè ex officio irregularitatem cõtrahit.Secundò, præsumptio contra eos,quòd non transeāt ad clericatum voto religionis, sed vt fugiant ratiocinia dominorum,c.legem, dist. 52.c.1,2, & 3.dist.51.

Quæ causa Finalis?

Causa finalis est ne Ecclesia molestetur,& incommoda patiatur propter tales,si ob redditas rationes repetantur, capite præterea,dist.51.

DE CORPORE VITIATIS ORDINANDIS, VEL NON.

TITVLVS XX.

Continuatio.

VItium corporis magnam deformitatem inducens, licèt non appareat;mala tamen vitiati intentione acquisitum Ordinationi impedimento est.

Quis dicitur vitiatus corpore?

Vitiatus corpore dicitur, qui debilitate, deformitate, aut impotentia membri,vel totius corporis laborat,c.cùm de tua, extr.eod.

Quæ vitia corporis sunt causa efficiens Irregularitatis?

Causa irregularitatis sunt, vitia apparentia,quæ magnam

deformitatem faciei, vel corporis inducunt: siue culpa vitiati, siue absque culpa & casu contigerint: vt est cæcitas, vel magna deformitas faciei, vel defectus corporis apparens, vndè cæcus, monoculus, vel maculatus in facie, promoueri non possunt, cap. cùm de tua, extr. eod. c. si euangelica, dist. 55. Et censetur potissimùm deformis defectus corporis, qui sacris tractandis impedimentum præstat. Vndè Innocentius III. Abbatem mutilatum manu, qui in promotione sua id fraudulenter tacuerat, ab Abbatiæ officio amoueri iussit, c. exposuisti, extr. eod. Secundò irregularem efficiunt, vitia non apparentia, vel apparentia quidem, sed quę non adeò deformem clericum reddunt; sub distinctione quadam. Aut enim clerico, casu, vel nolenti, & inuito, vi, vel iniuria Medicorum, vel hostium, sunt illata: vt si per insidias hominum, incutiam Medicorum, vel in persecutione hostium Eunuchus factus, vel in aliquo membro, ad sacri tamen ministerij functionem necessariò non requisito mutilatus, vel ita natus fuerit. Et his casibus, neq; ab Ordinibus, neque dignitatibus arcetur, c. si quis à Medicis, c. si quis pro ægritudine, dist. 55. c. ex parte, extr. eod. c. Eunuchus, dist. 55. Aut sua culpa abscissio virilium, vel membrorum mutilatio contigit; vt si maritus clericum apud vxorem inueniat, & de membris eius vindictam sumat, vel sanus seipsum abscidit, vel membrum aliquod amputauit. Aut sine culpa, tamen voluntariè affectauit, vt ab alijs abscinderetur, vel læderetur. Et ad sacerdotij iura, alió sque Ordines, vel dignitates non admittitur, 24. quæst. 5. c. placuit, c. maritum, dist. 33. si quis absciderit, & c. lator. dist. 55.

Quæ causæ huius prohibitionis?

Causæ prohibitionis sunt. 1. quia, qui sibiipsi virilia diminuit, vel abscidit, vel mutilationem membri inducit; vel ab alio, vt fieret, affectauit, sui homicida est, & conditioni Dei inimicus, c. si quis absciderit, distinct. 55. Verùm in alijs, qui sine culpa sua, ab alio; vel casu fortuito, mutilantur, est, sicuti irregularitatis, ita etiam prohibitionis, causa deformitas in membris apparentibus, & debilitas tam in apparẽtibus, quàm non apparentibus. Cuius consideratio: quæ scilicet deformitas, vel debilitas impedimento ordinationi, vel vlteriori promotioni sit: relinquitur Superioris arbitrio & discretioni, argumento, cap. 1. & cap. 2. & penul. extr. de cler. ægrot.

AXIO

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Sacerdos, qui sine culpa virilia sibi fecit abscindi, credens se obsequium præstare Deo, præter altaris ministeriũ, officium suum exercere potest, c. significauit, extr. eod.

Vitium magnam deformitatem corporis inducens promotioni ad dignitates, & Ordines obstat, c. cùm de tua, extr. eod.

DE BIGAMIS NON ORDINANDIS.

TITVLVS XXI.

Continuatio.

Bigamia est irregularitatis causa impediens Ordinationem.

Quis dicitur Bigamus?

Bigamus dicitur, non qui cum virgine contraxit, licèt prius alij fuerit desponsata: nec qui cum vidua, vel qui plures cognouit concubinas, sed qui duarum vxorũ maritus legitimus fuit, c. debitũ, c. à nobis, c. quia circa, c. nuper à nobis, extr. eo.

Quæ causa efficiens Bigamiæ?

Causa efficiens bigamiæ est, duplex, & iteratum matrimonium cum duabus legitimis vxoribus successiuè contractum, & copula carnali consummatum.

Quis effectus?

Effectus est, quòd bigamus coërcitioni fori secularis ita obstringatur, vt inde recedere non possit: ob idque omni priuilegio clericali nudatus, ab Ordinibus arceatur, c. altercationis, de Biga. in 6. c. maritum, dist. 33. licèt necessitate instante in Subdiaconum promoueatur, 34. distinct. c. lector.

Quæ causæ prohibendi?

Causæ prohibendi bigamis Ordines secundum Hostiensem, sunt quatuor. 1. Propter defectum sacramenti vnionis: cùm carnem suam in plures diuiserit, 26. distinct. c. acutiùs. 2. Propter prærogatiuam Ordinis, c. vna, distinct. 26. 3. Propter signum incontinentiæ: cùm, vxore mortua, aliam duxerit, cap. proposuisti, distinct. 82. 4. Ex eo, quòd frequentator coniugiorum non habeat frontem ad viduitatem hortandi, d. c. vna, distinct. 26.

DE CLERICIS PEREGRINIS.

TITVLVS XXII.

Continuatio.

CLericus peregrinus dicitur, qui in remòtis regionibus, extra prouinciam, ordinatus est: is si ordinationem suam quinque Episcoporum sigillis probare non poterit, ad administrationem sacri ministerij, etiamsi se ordinatum iuret, non admittitur.

Quæ causa prohibitionis?

Causa prohibitionis est, præsumptio, quæ contra ipsum militat, non esse ipsum ordinatum, vel per saltum suscepisse Ordines.

Quis dicitur Ordinatus per saltum?

Per saltum Ordinatus dicitur, qui vel ex negligentia, vel superbia, prætermissis aliquibus gradibus, ad maiores confugerit Ordines, c. qui verò, & c. solitudo, dist. 52.

DE OFFICIO ARCHIDIACONI.

TITVLVS XXIII.

Continuatio.

DVo sunt Prælatorum genera: quidam in Episcopatu constituti, magna potestate & reuerenda dignitatis præeminentia clari: alij autem maioribus subsunt, & in Ecclesiæ ministerio deseruiunt, vicémque maiorum, si ipsi præesse non possint, subeunt. Quorum inferiorum cuilibet officium suum, ordine & gradibus præeminentiæ obseruatis, assignatur.

Archidiaconus quis dicitur?

Archidiaconus est, vicarius proximus Episcopo, omnem solicitudinem & curam, tam in clericis, quàm in Ecclesijs eorum, cognitionémque & ordinariam iurisdictionem habens, c. 1. extr. de off. Archidia.

Quod

Quod est officium Archidiaconi?

Officium Archidiaconi est, omnia Ecclesiastica officia, vt ritè exequantur, prouidere, Acolytum ordinare, custodiam vasorum habere, de tertio in tertium annum diœcesim, & Ecclesias Episcopo subiectas visitare, quæ emendatione indigent corrigere, promouendos ad sacros Ordines, & beneficijs Ecclesiasticis præficiendos, examinare: posteà Episcopo examinatos & probatos præsentare, sedibus condignis quemlibet Prælatum locare, omnem curam & solicitudinem, tam in clericis, quàm in Ecclesijs eorum, (cùm super his sit districti examinis iudicio rationem Deo redditurus) impendere cognitionem, & iurisdictionem ordinariam exercere, iurgia singulorum audire, Archipresbyteris, Diaconis, & reliquis inferioribus præsidere, & demum in omnibus vicem Episcopi gerere, nisi ardua negotia maiorem authoritatem desiderent, c.1. c.ad hæc, c.officium, c.mandamus, c.vt nostrum, extr.eod.

DE OFFICIO ARCHIPRESBYTERI.

TITVLVS XXIIII.

Quis dicitur Archipresbyter?

ARchipresbyter dicitur prælatus cæteris presbyteris eminentior, vicem absentis Episcopi in spiritualibus gerens, c.ministerium, & c.officium, extr.eod.

Quod est eius Officium?

Archipresbyteri officium est, officia sacra in cantanda Missa, benedictionibus conferendis, sacramentis administrandis, & vt sacerdotes in ijs administrandis se probè gerant, curare, pœnitentem infirmum consulto Episcopo reconciliare, pœnitentiam cunctis alijs sacerdotibus iniungere, atque Archidiaconi præceptis, sicuti etiam Episcopi, obsequium præbere, c. officium, extr.eod.c.nunquã, dist. 5.de consecrat. 25.quæst. 1.§.is ita, c.cùm venerabilis, extr.de consuet.

DE OFFICIO PRIMICERII.

TITVLVS XXV.

Quod est Primicerij officium?

AD Primicerij, qui & Cantor, Præcentor, vel Succentor dicitur, curam specialiter pertinet, vt præsit in docendo Diaconis, reliquis gradibus Ecclesiasticis in Ordine positis, lectionésque Diaconis, quæ ad nocturna officia clericorum pertineant, absque vlla negligentia donet. Atque in his, quæ sibi commissa sunt, iurisdictionem ordinariam habet, cap. cùm ab. extr. eod. de off. ordina. & cap. vnico, extr. eod.

DE OFFICIO SACRISTÆ.

TITVLVS XXVI.

Quod est Sacristæ officium?

SAcrista, aliàs thesaurarius dicitur, subijcitur Archidiacono, & est eius officium sacrorum vasorum, vestimentorum Ecclesiasticorum, seu totius thesauri Ecclesiastici, necnon, quæ ad luminaria pertinent, custodiam habere. c. vnico, extr. de officio sacristæ, & c. perlectis, 15. dist.

DE OFFICIO CVSTODIS.

TITVLVS XXVII.

Quod custodis officium?

CVstos dicitur, cui omnia, quæ Ecclesiæ sunt, custodienda committuntur: siue sint Ecclesiastica ornamenta, vtensilia Ecclesiæ, & linteamenta altaris, & similia. Cuius officium est, commissa suæ industriæ, & fidei diligenter custodire, canonicis horis signa tintinnabulorum pulsare, lampades & laternas accendere, & extinguere, omnes

nes oblationes, eleemosynas, seu decimas pariter inter fratres diuidere, c.1.& c.2.eod.

DE OFFICIO VICARII.

TITVLVS XXVIII.

Continuatio.

Contingit, vt Prælati, inferioresque quidam clerici, quandóque varijs occupationibus & negotijs districti, non possint omnibus, quæ officij ratio exigit, interesse: ne igitur ex tali neglectu ad Ecclesiam, vel priuatum, quid detrimenti dimanet, in commissis, ratione officij, sibi negotijs, alterius cuiusdam Ecclesiasticæ personæ opera tanquam fide vicaria vti permittunt Canones.

Quid est Vicariatus?

Vicariatus est, munus ab Ordinario, vel clerico, ad celebranda diuina ministeria, aliáque, quæ ad munus Ordinarij pertinent exercenda, & expedienda, commissum, c. 1.dist.94. & c.fin.dist.93.

Quotupliciter intelligitur Vicariatus.

Vicariatus, vel in ministerijs diuinis celebrandis, vel in iurisdictione exercenda consistere dicitur. Atque hi, qui ad officia sacra obeunda constituuntur vicarij: Qui autem ad iurisdictionem exercendam, Officiales, vel Missi dominici, alijsque nominibus appellantur, gloss. cler. ver. officiales, de rescript.

Quæ est causa efficiens?

Causa efficiens est, consensus cleri, iuncta authoritate Episcopi. Quilibet enim clericorum, qui iusta causa impeditus officio suo fungi nequit, & necessitas, religióque suadeat, ministerio huic peragendo alterius cuiusdam fidem vicariam supponi, potest permissu Episcopi, vicarium, per quem deseruiat constituere. Ex quo apparet, ad constitutionem vicarij duo requiri. 1. Iustam causam, quarum aliquot Hostiens. in §.& in quibus, extr. eod.12. recenset; cùm alioquin in propria persona deseruire teneatur, cap. quia nonnulli, & cap. relatum, extr. de clericis non residen. 2. Authoritatem Episcopi, consentientis & confirmantis talem constitutionem, cap. non sine, extr. de Arb. Possunt etiam, Papa summus, Pa-

triarcha, Archiepiſcopus vices ſuas preſbyteris, diaconis, & ſubdiaconis committere, c. ſubdiacono, diſt. 94. c. ſua nobis, c. ad hæc, extr. de offic. vicarij.

Quod eſt Subiectum?

Subiectum eſt, clericus ſecularis in Ordinibus conſtitutus: hic ſiquidem vicarius conſtitui poteſt. Non ordinis mendicantium religioſus, neque monachus, vel clericus regularis, niſi cum licentia Prælati ſui, cui ſubiecti ſunt, c. in nouo, 16. quæſt. 7. c. ille, §. ad prioratus, extr. de reſcrip. Neque laicus cõſtitui poteſt. Ratio horum eſt: quia in vno eodémque officio non debet diſpar eſſe profeſſio, & indecorum eſt, vicarium Epiſcopi laicum eſſe, & viros Eccleſiaſticos iudicare, c. in nona, 16. quæſt. 7.

Quod eſt Obiectum?

Obiectum eſt, negotium, quod vicario committitur adminiſtrandum. Et in ſpiritualibus & temporalibus conſiſtit: nam ſi in altero horum tantum conſtitueretur, nihil actum eſſet, Rebuff. in praxi, tit. de vicar. Epiſc. num. 18.

Quæ forma conſtituendi Vicarium?

Forma conſtitutionis eſt, vt allegata per conſtituentem iuſta cauſa conſtituendi, Epiſcopus, authoritate & conſenſu conſtitutionem confirmet. Quòd ſi autem Superior in dignitate conſtituat in vrbe, vel in caſtris, municipijs, locíſque inſignibus ſuæ diœceſis, ad iuriſdictionem, tam in ſpiritualibus, quàm temporalibus, ſimul exercendam conſtitutio fieri debet.

Quæ cauſa Finalis?

Cauſa finalis eſt, ne Eccleſia, vel quis priuatorum, ob intermiſſum munus, damnum aliquod incurrat.

Qui Effectus?

Effectus conſtitutionis eſt, facultas adminiſtrandi ſpiritualia & temporalia, ſi vicarius à ſuperiore quodam prælato iuriſdictionem ordinariam habente conſtitutus ſit: ſin autem ab inferiore Clerico; poteſtas adminiſtrandi tantùm ea, quæ ipſe adminiſtrare potuiſſet. Et ſciendum eſt, ſpiritualia, iuriſdictionis & ordinis eſſe, ſicque adminiſtrationem triplicem hîc intelligi. 1. Spiritualium, quoad iuriſdictionem: quæ conſiſtit in excommunicando, ſuſpendendo, interdicendo, conferendo, inſtituendo, confirmando, eligendo, præſentando, diſpenſando, & ſimilibus. 2. Spiritualium, quoad ordinem: quæ conſiſtit in ordinando, deponendo, chriſmate conficiendo,

virgini

virginibus benedicendis, Ecclesijs altaribusque consecrandis, &c. 3. Administratio temporalium: quæ versatur in iurisdictione omnimoda tàm meri, quàm mixti imperij exercendi, atque etiam in actibus quibusdam extraiudicialibus: putà, in quauis alienandi specie, in concedendo ad formam, census, reditus, pensiones exigendo, Rebuf. in praxi for. tit. de vica. Episcop. fol. 59.

QVÆSTIO.

An Vicarius mandatam, vel ordinariam iurisdictionem habeat?

Hinc quæritur: an vicarius iurisdictionem ordinariam habeat, vel delegatam? Videtur quòd delegatam. Quia alieno nomine exercet iurisdictionem. Sed contrarium verius: quia vicarius decretum alienationibus minorum, & emancipationibus dare, & omnia facere potest, quæ pertinent ad iurisdictionem ordinariam, l. 2. C. de offic. eius, qui vi. sed hæc, cùm causæ cognitionem requirant, delegari non possunt, l. nec quicquam. §. 1. ff. de offic. proconf. Ergo ex his patet, vicarium iurisdictionem ordinariam habere, iurisdictionémque Episcopi, & vicarij esse eandem, c. 2. de consuet. in 6. Vnde appellatio à vicario ad Episcopum, qui vicarium constituit, non instituitur, cùm hoc modo ad eundem appellaretur, à quo appellatur, sed ad Archiepiscopum rectà dirigitur.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Vicarius consensu Episcopi constitutus, per constituentem, vel rectorem, eiúsque successorem, non potest remoueri, portionéque sua fraudari, nisi aliqua culpa meritus sit, c. 3. extr. eod.

Idem pluribus Ecclesijs vicarius perpetuus eodem tempore esse non potest: Et qui, dum alicuius esset vicarius perpetuus in diuinis, beneficium curatum postea est adeptus, ampliùs vicarius esse non permittitur, c. penult. eod.

Clerici in presbyteratu, vel alijs inferioribus ordinibus cõstituti in vicariatibus Ecclesiarum, quos adepti sunt, alios sibi substituere non possunt, c. clericos, extr. eod.

Vicarius iurisdictionem ordinariam, non delegatam ab Episcopo habet: ergo appellatio à vicario, non ad Episcopum constituentem, sed ad Archiepiscopum legitimè constituitur.

Quilibet regulariter debet in persona propria deseruire, c. si laicus, dist. 31.

Non debet percipere beneficium, qui negligit officium, ca. diuersis, extr. de cler. coniug.

Non est ferendus, qui lucrum amplectitur, & onus ei annexum subire contemnit, Hostiens. §. & an possit, eod.

DE OFFICIO, ET POTESTATE IVDICIS DELEGATI.

TITVLVS XXIX.

Continuatio.

EST & Delegati iudicis officium, ab Ordinario vel Delegato Pontificis, mandatas sibi iudiciales causas cognoscere, & definire, sicque vice Superioris cognitionem de his habere, vel nolentis, vel non valentis iuste subire.

Quid Delegatio?

Delegatio est, vnius causæ, vel plurium, vel vniuersitatis causarum iudicialiter cognoscendarum & terminandarum ab Ordinario, vel Delegato Papæ inferiori facta commissio, cap. per literas, c. si pro debilitate, extr. eod.

Quæ causa Efficiens?

Causa efficiens est, consensus & voluntas Ordinarij & Delegati Papæ, accedente consensu eius, cui delegatur. Possunt enim Ordinarius & Delegatus Papę causas iudiciales, per Delegationem alijs committere: Delegatus autem Ordinarius nullo modo, nisi delegetur causarum vniuersitas, c. significasti, c. in literis, extr. eod. & l. cum prætor. ff. de iudicijs.

Quod Subiectum?

Subiectum delegationis sunt, delegans & delegatus. Delegans quis sit, dixi. Quod ad Delegatum attinet, requiritur, vt sit liber homo, masculus, legitimæ ætatis, ingenio & iudicio præditus, prouidus, peritus & persona Ecclesiastica, quæ iurisdictioni delegantis subsit: quia, qui de iurisdictone delegan-

tis

tis non eſt, inuitus dari non poteſt. Diſtingue tamen circa Eccleſiaſticam perſonam. Aut delegatio fit ab Epiſcopo, aut à Pontifice, vel eius Legato: ſi ab Epiſco, ſimplex clericus, modò peritus, ætatiſque legitimæ ſit, delegatus iudex eſſe poteſt. Ætas legitima hoc caſu 20. annorum cenſetur; licèt ſi in minorem 18. annorum conſenſerint partes, vel cùm dederit Princeps, delegatio teneat, cap. cùm vigeſimum, extr. eod. Quòd ſi à Papa, vel eius Legato delegetur, exigitur, vt aliqua in dignitate, vel perſonatu conſtitutus, aut ſaltem Eccleſiæ alicuius cathedralis canonicus ſit, c. ſtatutum, ver. vbi ſancimus, & ver. Sedis Apoſtolicæ, & ibi gloſſ. extr. eod. Hinc eſt, quod principalis Officialis Epiſcopi, & religioſus conuentualem obtinẽs Prioratum, à Sede Apoſtolica, & eius Legato delegari poſſunt, licèt Officialis foraneus, aut religioſus monaſterij ſui Prior clauſtralis non poſſit, Clem. 2. de reſcript.

Qui delegari prohibentur?

Ex quibus patet, quibus delegari prohibitum ſit. Quidam enim lege impediuntur, ne delegati iudices fiant: quidam naturâ: quidam moribus. Naturâ, vt ſurdus, mutus, perpetuò furioſus, & impubes; quia animi iudicio carent, c. cùm vigeſimum, extr. eod. c. iudices, 11. quæſt. 1. c. neque furioſus, 32. q. 7. Lege prohibetur is, qui ſenatu motus eſt, & omnes infames, c. licet, extr. de teſt. Moribus, fœminæ & ſerui. Non, quia non habent iudicium: ſed quia receptum eſt, ne ciuilibus officijs fungantur, c. ad probandum, extr. de ſententijs, c. mulier, 33. quæſt. 5. c. tria, quæſt. 7.

Quod Obiectum?

Obiectum ſunt omnia negotia Ordinis, & iuriſdictionis. Si delegatio fiat in ijs, quæ ſunt Ordinis, requiritur, ſecundum Hoſtienſ. in §. quæ delegari poſſunt, eod. vt is, cui demandantur, habeat ordinem competentem, c. Pontifices, 7. quæſt. 1. c. aqua, extr. de conſecr. Eccleſ. c. quòd ad tranſlationem, extr. de tempo. ord. In ijs autem, quæ ſunt iuriſdictionis, principium, medium, vel finis cauſæ delegari poteſt, c. ſuper quæſtionum, §. intentionis, extr. eod. Principium, vt ſi citatio, vel litis conteſtatio delegetur. cap. paſtoralis, extr. eod. & cap. ſuper quæſtionum, §. 1. eod. Medium: quòd dupliciter contingit; vel delegatur aliquis certus articulus, putà, receptio & examinatio teſtium, vel ſimile quid, vel medium, habens cauſæ cognitionem annexam, putà, committitur totius cauſæ examinatio à tempore litis conteſtationis vſque ad ſententiam; & priori caſu, delegatus non videtur

videtur iudex, quia iurisdictionem per commissionem non consequitur: posteriori autem est iudex, c. cùm te consulente, & d.c. super quæstionum, §. nos autem, & §. intentionis, extr. eod. Finis etiam bifariàm delegari potest: aut definitiua sententia tantùm, reseruata executione, & hic iudex est, c. quærenti, extr. eod. aut executio mera & pura, publica sententia, per alium, & is iudex non est, d.c. super quæstionum, §. verùm, extr. eod.

QVÆSTIO.

An iudex Ordinarius, ea, quæ meri & mixti imperij sunt, delegare possit?

An autem iudex Ordinarius ea, quæ meri vel mixti imperij sunt, delegare possit? videtur quòd non, l. 1. 2. & 3. ff. de offic. eius, cui mandata est iuris. & l. ea, quæ sunt, ff. ad Municipalem. Sed iure Canonico, cùm Episcopus temporalem iurisdictionem habeat, & potestatem meri & mixti imperij: neque ea per semetipsum exercere possit, infr. ne cler. vel monach. §. quæ sunt, vers. Episcopus. horum exercitium alteri mandare debet, 23. quæst. illud, c. in Archiepiscopum, extr. de raptorib.

Quæ Forma?

Forma Delegationis est, ipsius commissionis tenor: qui iuxta causarum, clausularum, & personarum cõditionem, & qualitatem, varius esse potest. Siquidem, aut totum negotium, vel principium, vel medium, vel finis causæ controuersæ, vni, vel pluribus, cum adiectione clausulæ, (quòd si non omnes) vel duobus, cum clausula (quòd si ambo) vel cum clausula (appellatione remota, &c.) vel ad certum tempus, vel in certo loco, committitur. Quòd si in literis certa forma præscripta, vel clausula adiecta non fuerit, iuris forma seruatur, c. ex parte, & d.c. super quæstionum, extr. eod.

Quæ causa finalis?

Causa finalis est, administratio iustitiæ: ne ipsa per Ordinarium, si is aliijs negotijs distentus causæ cognitioni incumbere non possit, differatur, vel penitùs negligatur.

Qui effectus Delegationis?

Effectus est, translatio iurisdictionis & potestatis, de controuersis causis cognoscendi, eásque sententia diffinitiua dirimendi, & secundum iuris formam executionem faciendi, ca. super quæstionum, extr. eod. Sciendum tamen est: si non vni, sed

ſed duobus,tribus,vel pluribus, negotium definiendum committitur,ſimpliciter,abſque clauſula, (quòd vnus vel alius ex ipſis, ſine alijs, vel ſubdelegatione eorum procedere in delegatæ cauſæ cognitione non poſſunt,) & ſi proceſſerint, ſententiámque tulerint,erit ſententia prolata ipſo iure nulla,cap. cùm cauſa,extr.eod.Dixi ſine aliorum ſubdelegatione. Quia illi, qui impediti ſunt, loco ſuo alios ſubdelegare poſſunt, quos ſi collegæ non admiſerint,proceſſeríntque, proceſſus irritus fiet,c.quamuis,Abb.in c.coram,extr. eod. Vel ſi vnus ex Delegatis,rebus humanis eximatur,vel grauem infamiam incurrat,vel propter ſuſpicionem remoueatur, omniũ officium ceſſabit:quia delegatio morte vnius expirat, c. vno delegatorum,extr.eod. Et nemo illorum in ſolidum iudex eſſe, ſed ſimul omnes iudicandi poteſtatem accepiſſe cenſentur,gloſſ.in d.c.vno,extr.eod. Secùs tamen eſt, ſi duobus, vel pluribus delegatur, cum clauſula: (Quòd ſi non omnes intereſſe potuerint, reliqui nihilominùs exequantur,) vel cum clauſula: (ſi ambo intereſſe nequiuerint,vnus ex illis cognoſcat.) Quibus clauſulis,impotentia includit voluntatem: vt ſi vnus vel plures intereſſe non poſſint,vel nõ velint; dummodò per certum nuntium,vel literas de hoc conſtet; cæteri ad cauſæ cognitionem procedant, adeſſe nec Subdelegatus impediti Delegati permittitur,nec mors,vel infamia,vel remotio vnius ex delegatis obeſſe poteſt,c.cùm cauſa,c.cùm ſuper,c.prudentiam, §. 1.& §.adiicimus,extr.eod.

Secundus effectus eſt, quòd Delegatus Papæ in cauſa ſibi commiſſa iuriſdictionem habeat ſupra Ordinarium,& quemcunque maiorem,c.ſanè quia,extr.eod.ita vt eos,alióſque extraneos officium ſuum impedire enitentes,interdicti, vel ſuſpenſionis,aliáque cenſura coërcere poſſit,c.1.extr.eod. Quod & Subdelegato(cuius conſtituendi poteſtatem Delegatus Papæ habet)conceditur,c.ex literis,extr.eod.c.prȩtereà,eod.poſſitque ſuam ſententiam executioni mandare infra annum, licèt ab alio Delegato ſententiam latam ſaltem Ordinarius, quam iniuſtam etiam ſciat,exequatur,c.quærenti,& c. paſtoralis,§.quia,extr.eod.

Quæ Cognata?

Cognata ſunt,mandatum,vicariatus,reſcriptum.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt.1.mors Delegantis, mors Delegati, mors impetrantis reſcriptum, mors eius, contra quem impetratum reſeri

rescriptum est,re integra,c.significauit, extr. de rescript. & ibi gloss. & Dd.c.cæterùm,de rescrip.gloss.in c.in literis,eod.cap. licet, eod. 2. Contrarium rescriptum priori impetrato, & de eo expressam mentionem faciēs,d.c.cęterùm,extr.de rescript. 3.Finitio iurisdictionis Delegati,per sententiæ executionem, c.in literis,extr.eod.4. Lapsus diei,ad quam causa, iuxta delegationis formam,finiri debuerat,cap. consuluit, extr. eod.nisi à partibus prorogata sit, ca. de causis, extr. eod. 5.Mors vnius ex Delegatis causa pluribus commissa, absque clausula (quòd si non omnes) cap. vno Delegatorum, extr. eod. 6. Excessus finium mandati,cap.cùm dilecta,extr.de rescript. 7. Formæ à delegante,vel iure neglectus,c.ex parte tua, extr. eod. 8. Recusatio Iudicis delegati,ob suspicionem.Quod quibus modis contingit,recenset Hostien.tit.de recusa.iudi.deleg..§quę sint iustæ causę,& c. 9.Reuocatio delegationis re integra,l.iudicatum solui,ff.de iud.c.quamuis, eod.in 6.10.Super causa controuersa & delegata, facta trāsactio, compositio, acceptilatio, pactum de non petendo, & similia, quibus liti finis imponitur, per Host. hic. Omnibus enim his commemoratis modis delegatio tollitur.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Delegatus iudex hoc diligenter obseruare debet, ne fines mandati egrediatur,c. venerabile, extr.eod.&c.cùm dilecta, de rescrip. si nulla in mandato forma præscripta est, iuris formam seruabit Delegatus,d.c. ex parte,extr.eod.

Integrum est iudicium,quod plurimorum sententiis confirmatur,c.prudentiam,extr.eod.

Cui mandata est iurisdictio, omnia,sine quibus iurisdictio expediri non potest, mandata esse intelliguntur, c. sufficiens, extr.eod.

Cùm clausula est contra substantiam commissionis, non tenet commissio, quoad sententiam, c. aliquando solet, 3. quæst.2.

Clerici non possunt prorogare iurisdictionem iudicis laici, etiam consentiente Episcopo, sed nec iudicis Ecclesiastici,non sui ordinarij, sine licentia sui Episcopi, c. si diligenti, extr. de foro competen.

In foro

In foro pœnitentiali nullus habet potestatem prorogandi & abosoluendi, nisi de consensu propri Prælati, Inno.c. de causis, eod.

Solennitates in fauorem partium introductæ, de consensu partium remitti possunt: secùs in his, quæ pro publica vtilitate introducta sunt, 3.quæst.5.c. accusatores, & 23.dist. c. quorundam.

Prohibito vno, prohibetur omne id, per quod venitur ad illud, c. præterea, extr. eod.

Quod iuris est in vno connexorum, idem in altero, c. translato, extr. de constitut. c. si quis ob, 1.quæst.3.

Ordinarius etiamsi sciat iniustam sententiam, necesse tamen habet executioni mandare, c. pastoralis, §. quia verò, extr. eod.

Ordinarius, vel Delegatus sententiam latam reuocare ampliùs non possunt, c. in literis, extr. eod.

Verba cum effectu sunt accipienda, c. relatum, extr. de cler. non resid.

Illum, in quem consensum est, recusare non possunt, c. super quæstionum, extr. eod.

Infames sunt hæretici, fures, sacrilegi, capitalibus criminibus irretiti, sepulchrorum violatores, & qui se Episcopis opponunt, incestuosi, homicidæ, periuri, raptores, malefici, venefici, adulteri, anathematizati, & omnes, quos Ecclesiastice & ciuiles leges infames pronuntiant: probantur hæc, c. infames, 6.quæst.1.c. hi qui Episcopos, 3.quæst.4.

Delegatus Papæ potestatem habet non solùm in partes, sed etiam in alios, qui suam iurisdictionem impediunt, etiamsi se multò sint superiores, c.1. & c. sanè, extr. eod.

Delegatus Papæ, nisi malitiosè se exoneret, Subdelegatum, ad suscipiendam commissam causam, compellit: in coactione tamen, dignitatis & personæ rationem habere debet, c. pastoralis, extr. eod.

Tres sunt casus, in quibus suspicionis causa, coram arbitris non

non tractatur. 1. cùm recusatur vnus ex Delegatis datis cum clausula:(quòd si non omnes,&c.)2.si Delegatus Episcopi. 3. cùm Officialis recusatur, quia coram Episcopo causa suspicionis agitur,c.si contra,in 6.eod.

Delegatus Papæ subdelegare potest, licèt datus sit ex officio,vel de partium consensu, vel cum clausula: (quòd si non omnes,&c.)c.quoniam Apost.extr.eod.

Delegatus Papæ sententiam suam vsque ad integrum annum exequi potest:secus autem in Delegato ab Ordinario, ca. querenti,extr.eod.c.significasti,eod.

Si causa committitur intra certum diem decidenda, nisi partes prorogent,per lapsum diei expirat iurisdictio, c.de causis,extr.eod.

Per simplicem commissionem causæ potest Delegatus citare,cōtumacem punire,& reliqua facere, quæ spectant ad causam,c.præterea,extr.eod.

Si causa pluribus simpliciter est commissa, quilibet subdelegare potest,c.quamuis,eod.secùs si adiecta clausula: (quòd si non omnes,&c.)vel,(quòd si ambo,)c.prudentiam, & c. cùm causa,iuncto c.cùm super,extr.eod.

Post diffinitiuam executionis mandatum expirat.

Morte Delegantis non expirat iurisdictio Delegati,coram quo lis erat contestata,c.relatum,eod.

Si primus impetrauit primam dignitatem in Ecclesia vacaturam, secundus impetrauit certam dignitatem illius Ecclesiæ,cùm vacaret, & illa postmodum vacat, debetur primo & secundo,c.ex parte,eod.

Delegatio facta dignitatis non expresso nomine proprio transit ad successorem,c.quoniam,eod.

Si causa simpliciter delegata sit pluribus, reliqui omnes absque vno aliquo, sententiam ferre non possunt, nisi delegationis clausula(quòd si non omnes,&c.)adiecta sit, c.causam, c. cùm causa,extr.eod.

Si iurisdictio Delegati expiret, in termino peremptorio, quem

quem partibus assignauit, post congruam horam peremptory, iudex non expectabit contumacem: si non expirat, potest expectare in diem alteram,& iterum citare,cap.consuluit,extr. eod.

Iurisdictio Delegati,re integra,morte mandantis expirat, c. licet, eod.

Arbitri electi ad causam recusationis assignant partibus terminum, ad probandum causam suspicionis: & iudex recusatus compellit arbitros ad causam finiendam, cap. suspicionis,eod.

DISCORD. IVRIS CANONICI, ET CIVILIS.

I.

Iure Canonum, ad perpetuandam iurisdictionem Delegati sufficit citatio, c.gratum,extr.eod. c.anteriorum, 2. quæst. 6. Sed iure ciuili & citatio,& litis contestatio perpetuitatem iurisdictionis inducit in Auth.deleg.§.omnes.

II.

Iure Canonum Delegatus à summo Pontifice, causa media alteri subdelegare,quamuis sibi sententiam reseruet,potest. At leges ciuiles neminem ab Imperatore Delegatum,permittunt causa media, nisi cum sententiæ etiam ferendæ potestate, alij demandare,c.super quæstionum,in prin. vbi Dd. eod. tit. Authen.ad hac,vbi Iason & alij,C.de iudic.

III.

Iure ciuili,ea,quæ sunt meri imperij,delegari non possunt,l. 1.2.& 3.ff.de off.eius,cui mand.est iurisd.l. ea,quæ.ff. ad Municipal. Sed iure Canonum Episcopus merum & mixtum imperium habens ea delegare iubetur, cùm ipse per seipsum hoc exercere non possit,23. quæst.4. c.illud, & c. Archiepiscopum,extr.de Rapt.

G

DE OFFICIO LEGATI.

TITVLVS XXX.

Continuatio.

CVm Summus Pontifex quandoque in prouincijs,ea,quę Apostolici muneris sunt, administrandi necessitatem imminere videat:nec tamen,ob distantiam loci,ipse, vel Ordinarius eò loci constitutus, eò quòd ipsi absque singulari Pontificis permissu talia tractare non liceat; commodè expedire possit: mittit Legatos, qui instar Delegatorum vicem suam in his gerant.

Quid est Legatio?

Legatio est, ardui cuiusdam negotij, quod Pontificis authoritatem desiderat, in prouincia administrãdi cuidam clerico facta commissio,c.quòd translationem,extr.eod.

Quotuplex Legatio?

Legatio triplex est: nam quidam de latere Summi Pontificis sunt,& de collegio Cardinalium,c. decreto,c.si quis Episcopus,2.quæst.6. & Specula. tit.de leg. vers. superest,num.3. Quidam missi & constituti Legati dicuntur, Cardinalibus multò inferiores, Speculator d. loco, & c. penul. extr. eod. Tertiò, sunt quidam, qui Legationis officium alij dignitati annexum habent,vnde & Legati nati appellantur, c.1.extr.de off. leg. in 6.

Quæ causa efficiens?

Causa efficiens legationis est, authoritas Summi Pontificis: qui solus Legatos rebus arduis expediendis constituit.

Quod est Subiectum?

Subiectum est,vtraque persona, & constituentis Papæ, & in Legatum constituti clerici.

Quæ Materia?

Omnia negotia supremi Pontificis authoritatem requirentia: quæ nec ordinarius judex, absque speciali Pontificis mandato exequi potest; licèt quandoque & Legatis ea, quæ Ordinarius expedire possit,exercenda committantur.

Quæ Forma?

Forma consideratur circa constituendi modum. Quod variè fit:vel enim ratione certi alicuius negotij, ad certum tempus,in certa aliqua Prouincia: vel indefinitè & generaliter,

ad om

ad omnia negotia, quæ ad Pontificis administrationem pertinent, gerenda constituitur Legatus, capit. quòd translationem, cap. studuisti, & cap. excommunicatis. extr. eod.

Qui effectus, & Finis?

Effectus, & finis considerantur circa officij, & potestatis demandatæ exercitium: quod consistit in absoluendo, conferendis beneficiis, cognitione causarum, statutis etiam, post depositum officium, valituris, in prouincia commissa faciendis, confirmanda sententia per Pontificem lata, eáque executioni mandanda. Primò enim Legatorum officium est, causas audire eorum, qui in prouinciis suis ad se accedunt, & de querelis ad se delatis cognoscere, & Concilium vocare, cap. 1. vbi Imm. col. 1. & Abb. cap. quod translationem, num. 7. extr. eod. Secundò, statuta rationabilia, etiam, post depositum officium, valitura condere, ca. fin. & ibi Abb. extr. eod. Tertiò, potest Legatus de latere suæ prouinciæ beneficia suæ oblationi reseruare: quæ tamen reseruationes suæ legationis authoritate factæ, post legationis depositum officium, & processus super eis habiti, inanes erunt: vt sunt decreta super hisce reseruationibus interposita, denuntiationes, inhibitiones per eum, vel per executores factæ, si tamen beneficij collatio celebrata adhuc non fuerit, cap. præsenti, eod. in 6. & ibi gloss. Quartò potest excommunicatos, propter manuum iniectionem in clericos, absoluere, cap. nisi specialis, ca. quòd translationem, extra. eod. Quod Legato, qui non est de latere, non conceditur, cap. excommunicatis. eod. Quintò, potest legatus de latere conferre beneficium vacans, licèt illud spectet ad præsentationem alicuius clerici, c. dilectus, extr. eod. ca. 1. eod. in 6. Sed non illud beneficium, quod in laici est patronatu, quamuis tunc possit, cùm sub patronatu clerici est, ratione Ecclesiæ, quam clericus ipse habet, d. c. dilectus, & ibi gloss. & Abb. eod. Sextò possunt cuiuslibet generis Legati vices suas aliis subdelegare: quorum tamen iurisdictio vnà cum Legati officio, nisi citatio, qua Legati vel subdelegati iurisdictio perpetuatur, præcesserit, extinguetur, cap. fin. vbi Abb. extra. eod. Notandum tamen, quòd Legatus ex generali legatione non possit transferre Episcopos, vel vnam Ecclesiam cathedralẽ alteri subiicere, & alteri ius primatiæ cõcedere, vel duos Episcopatus vnire, vel vnũ diuidere. Quia licèt Legato in vna prouincia cõsistenti generalis legatio cõmissa sit; ad ea tamẽ, sine speciali mãdato, non debet extẽdere manus, quæ in signũ

priuilegij singularis sunt tantùm Summo Pontifici reseruata, cap. studuisti, c.nisi specialis, c.quòd translationem, extr.eod. Quare nec commissionem alij specialiter factam impedire potest: quia mandatum speciale derogat generali, d.c.studuisti, extr.eod.

Quæ Cognata.

Cognata sunt, proconsulatus, præfectura, c.legatos, eod.tit. in 6.mandatum, rescriptum, delegatio, vicariatus, &c.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia sunt, iurisdictio, dignitas.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia sunt. 1. Lapsus temporis; si ad certum tempus datus sit, c.de causis, extr.de off.dele. 2. Reuocatio Pontificis, ca. vlt.& c. excommunicatis, extr. eod. 3. Finitio iurisdictionis, per relationem factam Pōtifici, c.licet, extr.eod. 4. Mors Legati & eius, qui ipsum misit, re integra, c.mandata, extr. de præsumpt. Quia his modis Legati officium finitur.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Cùm speciale mandatum deroget generali, Legatus generalis commissionem alij specialiter factam, impedire non potest, c.studuisti, extr.eod.

Ex quo Legatus retulit causam Papæ, illius desinit esse iudex, c.licet, extr.eod.

Citatione perpetuatur Delegati iurisdictio, c.fi.extr.eod.

Generalis commissio ad ea, quæ in signum priuilegij singularis, sunt Summo Pontifici reseruata, non extenditur, c. quòd translationem, extr.eod.

Legatus plurium locorum iurisdictionem habens, in quolibet iurisdictionem suam exercere potest, ita quòd facta vnius loci in alio explicare possit, c.nouit ille, extr.eod.

Sicuti iudex secularis cogitur sententiam per iudicem Ecclesiasticum latam executioni mandare: ita iudex Ecclesiasticus sententiam iudicis secularis exequi tenetur, arg: c. cùm ad verum, 96. dist. nunquam tamen ad petitionem secularis excommunicabit, nisi canonica monitione præmissa, c. sacro, extr.de senten.excom.

Laicus

Laicus patronus non debet se intromittere rebus Ecclesiæ, nisi quoad defensionem,c.1.2.3.& 4.dist.10.

Sententia lata contraria primæ non valet, §. diffinitiua, 2. q. 6.

Excommunicatio est mucro Episcopalis,c.corripiatur, 24. q.3.& c.1.16.q.2.

DE OFFICIO ORDINARII IVDICIS.

TITVLVS XXXI.

Continuatio.

QVi non ab inferiore quodam prælato iurisdictionem ordinariam habente; sed lege aliqua, vel consuetudine confirmatus per se iurisdictioni præest, vel à Principe aliqua potestate præditus est, iurisdictionem ordinariam habere dicitur,l.qui neque,ff.de iud.

Quid iurisdictio Ordinaria?

Ordinaria iurisdictio est, potestas vniuersaliter exercendæ iurisdictionis inter subditos,proprio iure, vel principis beneficio competentis,c.transmissam, extr.de elect. l. more maiorum,l.& qui vniuersaliter,ff.de iurisdict.om.iud.

Quæ causa efficiens?

Causa efficiens.1.est,consuetudo,vel lex.c. cùm contingat, extr.de foro comp.& c.cùm ab Ecclesiarum,extr.eod.l.qui neque; ff.de iud. 2. consensus principis tam Ecclesiastici, quàm secularis.Sicuti enim Pontifex Patriarchas,Archiepiscopos,& Episcopos Ordinarios facit, ita etiam Imperator,Duces,Marchiones,Comites,Barones,& similes,ordinarios constituit, c. in nouo,dist.21.3.vniuersitas, per electionem,c.decernimus, extra de iud.c.cùm in Ecclesijs, extr.de maior. & obedi. Hinc dicitur ordinaria iurisdictio,quæ à Pontifice,Imperatore,Rege,lege vel consuetudine,aut vniuersitate,& non ab alio conceditur,Panorm.in c.cùm contingat,extr.de foro comp.& Felinus,ibidem.

Quæ Materia in qua,vel Subiectum?

Materia in qua,vel subiectum, in quo iurisdictio subsistit,

est persona, quæ territorium habet, id est, exercitium iurisdictionis. Quia per territoriũ denotatur iurisdictionis exercitium, Clement. Romani: §. sanè, extr. de elect. glos. in l. quæcũque, C. de fundis limitrophis. Exercet autem Princeps non tantùm iurisdictionem in loco, vbi proprietas terræ ad ipsum spectat, verùm si tantùm potestatem in certas personas eo loci habeat: propter illas enim territorium habere videtur, Ioan. Andr. in d. c. cùm contingat, & Felin. in cap. Rudolphus, vers. territorio, extr. de rescript. cùm territorium dicatur eò quòd magistratus eius loci infra eos fines terrendi, id est submouendi ius habeat, glos. in c. fin. de constitut. lib. 6, Innocen. in c. cùm ad sedem, extr. de restitut. spoliat. Ex his patet, iurisdictionem potiùs personæ, quàm in territorio, pro loco, vbi iurisdictio exercetur, accepto, cohærere, Chassa. fol. 91. Personæ autem, quæ iurisdictioni præsunt, iure Pontificio sunt, Legati Apostolici, Patriarchæ, Primates, Metropolitæ, Episcopi, principalis Officialis, & quiuis collegiatæ Ecclesiæ præfectus: quamuis Episcopo inferior, eique subditus sit, cap. nullus, 7. quæst. 2. cap. cùm ab Ecclesiarum, in princip. gloss. vbi Abb. extr. eod. & idem Abb. in cap. 2. eodem.

Quæ Materia circa quam, vel Obiectum?

Omnia ea, quæ iurisdictionis esse dicuntur: vt sunt, institutio, destitutio, correctio, reformatio, causarum omnium ad forum Ecclesiasticum, de iure spectãtium, cognitio, Ecclesiasticarum censurarum promulgatio: quæ Honorius III. in cap. conquerente, extr. eod. recenset.

Quæ forma?

Forma varia est. Nam aut de plano, & absque iudicij figura iurisdictio exercetur: aut solenni iudiciorum forma obseruata: quod quidem illi, qui iurisdictioni præest, pro causæ qualitate obseruare licet. Forma autem probandæ iurisdictionis varia quoq; est. Nam per tacitas, vel expressas assertiones fit: vel per vulgi opinionem: vel per iudicum sententias: vel per captionem redituum, custodum appositionem, & exercitium iurisdictionis, de quibus vide Chassa. fol. 91. in consuet. Burgun.

Quis Finis & Effectus?

Potestas exercendi ea, quæ ad legem iurisdictionis spectant: licèt ordinario iudici, ratione dignitatis, in qua constitutus est, plenior potestas in sua diœcesi permittatur. Vnde ius Episcopale, vel pastoris potestas, in tria membra deduci dicitur.

dicitur. Quædam enim ad Episcopum pertinent, iure Ordinis: vt Ecclesiæ, & altarium consecratio, virginum benedictio, clericorum ordinatio. Quædam lege iurisdictionis: vt, corrigendi, conferendi, excommunicandi, instituendi, de causis ad forum Ecclesiasticum de iure spectantibus cognoscendi, examinandíque potestas. Quædam lege diœcesana: vt ius exigendi procurationem, cathedralicum, siue synodaticum ius exigendi & percipiendi census,& decimas, vidè cap. conquerente, & Abb. in cap. dilectus, extr. eod.& cap. 1. 10. quæst. 3. Est & actio confessoria & negatoria effectus iurisdictionis, quæ ex iurisdictione producta ad defensionem eius, iudici ordinario competit, Innocent. in d. cap. conquerente, extr. eod. Et hodie pœna fractæ pacis plectitur, qui alienam iurisdictionem violentiâ dolosè adhibita, violat, Henning. in cauf. de territor. Sax. libr. 2. art. 71. Finis etiam est, tuitio subditorum, quam si non iustè curet, diuina vindicta illi erit reformidanda; quoniam, vt dicitur in cap. 1. extr. de off. Archidiaconi, sanguis subditorum à Deo, coram quo tenebitur de omnibus rationem reddere, de manibus suis in die iudicij requiretur.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Licet in genere, quod non licet in specie, cap. si sacerdos, extr. eodem.

Lex diœcesana, & lex iurisdictionis differunt: vnde res iudicata in vna non obstat agenti in alia, c. dilectus, extr. eod.

Episcopi, qui per se non possunt, tenentur assumere idoneos coadiutores in diuinis ministeriis, cap. inter cætera, extra. eodem.

Ad hoc, habeat vt iurisdictionem Prælatus in clericos, vel in Ecclesiis electus, oportet quòd & vniuersitas, quæ eligit, sit clericorum, vel religiosorum, vel aliàs idem Prælatus iurisdictionem de Ecclesiastico Prælato recipiat, & quòd electus sit clericus vel religiosus: cùm aliter nec dare, nec recipere possint spiritualem, scilicet, excommunicandi, interdicendi, & consimilium iurisdictionem, cap. contingit, extra. de arbitris.

DE OFFICIO IVDICIS.

TITVLVS XXXII.

Continuatio.

CVm iurisdictiones sint variæ, vario etiam iudicis officio administrantur. Merum quidem & mixtum imperium nobili; simplex verò iurisdictio mercenario iudicis officio expeditur.

Quid Iudicis officium?

Iudicis officium est, potestas, quæ ad dirimendas lites, tollendáque grauamina quomodolibet secundum æquitatem exercetur, vt per hoc Religionis, & Reipublicæ statui publicè & priuatim consulatur.

Quotuplex Iudicis Officium? Et quæ causa efficiens?

Officium Iudicis duplex est, nobile & mercenarium. Vtriusque causa efficiens est, iuris, vel consuetudinis authoritas, vel constitutio Principis, vel eius, qui ius dandi iudicem habet.

Quod Subiectum?

Subiectum est, quilibet, nisi natura, lege, vel moribus prohibeatur.

Quod nobile Iudicis Officium?

Nobile iudicis officium est, quod iudex sua, id est, iuris authoritate exercet, etiamsi nulla proponatur actio, & interdum nomine proprio, nemine petente.

Quod obiectum nobilis officij Iudicis?

Obiectum huius est, inquisitio, & punitio sceleratorum, in integrum restitutio minorum, facultas concedendi veniam ætatis, constituendi tutores, vel curatores adultis, restitutio natalium, restitutio famæ, honoris, creatio notariorum, executio sententiæ diffinitiuæ, & omnia alia, in quibus Iudex impertit officiũ suum alicui priuatim imploranti, aduersus eum, cum quo de stricto iure nullam habet actionem: sed qui interim ex sola æquitate: & quod dicitur, de bono & æquo ei obnoxius est: vel quotiescunque quis petit à iudice quicquam, in quo alterius personæ non vertitur consideratio, vt notat Zas. in l. 1. ff. de iurisd. omnium iud.

Quid Mercenarium?

Mercenarium iudicis officium est, quod actioni propositæ cohæret, eique deseruit.

Quod

Quod Obiectum mercenarij?

Obiectum huius sunt, omnia interloquutoria, cui cœpto iudicio iudex aliquid præcipit, vetat, vel permittit, l. ædiles, §. item sciendum, ff. de ædilit. edicto. Quinimò, cognita iam controuersia, illud iudicis officium deseruit etiam causæ definiendæ. Nam omnes sententias, iudex ex officio pronuntiare dicitur, tàm super re controuersa, quàm super fructibus, damnis, sumptibus litis, aliísque accessionibus.

QVÆSTIO.

An iudex secundum allegata, contra conscientiam iudicare debeat?

Quomodo autem in officio suo se gerere, an secundum allegata & probata, & ex Actis contra conscientiam iudicem iudicare oporteat quæstio est, multis temporibus, varijs doctorum rationibus & opinionibus in diuersas partes agitata. Tu distingue: Aut agitur de causa ciuili, & iudex propriam conscientiam in iudicãdo sequi non debet; sed propter publicam iudiciorum authoritatem, secundum allegatas à partibus probationes sententiam ferre, l. illicitas, §. veritas, ff. de off. præsid. c. pastoralis, §. quia verò, extr. de off. deleg. gl. & Dd. in c. 1. extr. de off. ord. Imò etiam, secundum leges & Canones, postposita conscientia, c. summopere, 11. quæst. 2. c. iudicet ille, 3. quæst. 7. c. si tantum. 6. quæst. 2. l. rem non nouam, C. de iud. Nec obstat, quod ab alijs affertur, veritatem omnibus rebus præualere: & propter inquirendam veritatem iudiciorum solennia esse instituta, non vt seruiret iudicijs veritas, c. vnde vi, & c. veniens, extr. de iureiur. peccaréque in eos iudices, qui contra conscientiam iudicant, Eccl. 4. Hisce enim respondetur, ne iudiciorum authoritas vilescat, non conceditur iudici, neglecta cognitione publica, quæ ex probationibus hinc inde factis elicitur, ex priuata scientia iudicare. Quia secundum allegata & probata iudicando non peccat: cùm non ex cuiuslibet priuati instructione: sed ex confessionibus, depositionibus, allegationibus, & alijs, quæ in eius præsentia proponuntur, formare animi sui motum debeat, c. in præsentia, extr. de renuntiat. &, vt publica persona, postpositis proprijs phantasijs & conscientia, quæ plerunque erronea esse solet, prout facta in iudicio sibi est fides, iudicare, c. placuit, 6. quæst. 2. Si autem de causa criminali agitur, rectiùs faciet, si sequendo conscientiam Reum absoluat, vel in tanta ambiguitate &

discrimine rerum deponendo iudicandi officium, causam alteri cognoscendam & definiendam committat, Ioan. And. in add. ad Spec. tit. de dis. & alleg. aduocat. §. fin.

DE MAIORITATE, ET Obedientia.

TITVLVS XXXIII.

Continuatio.

DEcorum est, cùm certi clericorum sint gradus, vt illi, qui in inferioribus sunt constituti, Prælatorum superiorum præeminentiam & dignitatem debita obediétia reuereantur.

Quid Maioritas?

Maioritas est, prærogatiua, qua quis cæteris paribus vel inferioribus dignior, maiori honore afficiendus est, c. extr. eod.

Qua causæ Maioritatis?

Causæ esse possunt; prærogatiua Ordinis, consecrationis, dispensationis, prioritas & præeminentia ordinantis. Ordo enim efficit, vt Pontifex presbytero, & presbyter diacono, &c. maior, honorabilior, & magis reuerendus sit. 2. Consecratio, vt Episcopi, qui consecrant clericos, c. olim, dist. 95. 3. Dispensatio: vnde Archidiaconus maior est Archipresbytero, cap. 1. extr. de off. Archipresb. 4. Prioritas: vnde prior tempore alteri præferendus est, c. 1. extr. de parœciis. 5. Præeminentia ordinantis: quia ordinatus à Superiore inter alios eiusdem Ordinis magis est honorandus, c. per tuas, extr. eod.

Qui Effectus?

Effectus maioritatis sunt. 1. Quòd prior in Ordine, etiam in sessione, subscriptione, responsione, dignitate, vacantium collatione, & etiã in perceptione beneficij præferatur, c. hinc igitur, 18. dist. c. episcoporum, dist. 74. & habet hoc locum in æqualiter meritis: nam digniores etiam pòst ordinati, in electionibus præferentur, c. licet, 8. quæst. 1. Item in his, qui eiusdem sunt ordinis & dignitatis; aliàs secus, c. consuluit, dist. 74.

2. Quod ille, qui maioris dignitatis est in Ecclesia, vel si non est ibi dignitas, qui maioris est Ordinis, vel si sunt æqualis Ordinis, ille qui prius ordinatus est, magis honorandus, & pos

& possit nominare, vel solenniter eligere personam in Scrutinio: nisi forte alius de iure consuetudinario, vel ex priuilegio hoc habet, c.1.eod. Similiter, vacante Ecclesia, Præpositos, vel Abbates, vel alius prior vocare debet, & alij tenentur intendere, c.à Subdiacono, dist. 93.

3. Quòd non obstante absentia vocatorum, valebit per præsentes actus celebratus.

4. Quòd ad sacros Ordines promotus in minoribus ordinibus constituto in electione præferatur, c. statuimus, extr. eo.

5. Maior in ordine, licèt in Ecclesia posteriùs receptus, in loco & portione præferatur, c. statuimus, extr. eod.

6. Quòd alij omnes huic, ob maioritatem, obedientiam præstare teneantur, toto tit. extr. eod.

Quid Obedientia?

Obedientia est, subiectio, quam inferior clericus superiori, iuxta iuris statutique normam, vel manu data, vel præstito iuramento promittit, c. cùm in Ecclesiis, & c. legebatur, extr. de maior, & obed. c. dilecti filij, eod.

Quæ forma Obedientiæ?

Forma obedientiæ, quam præstant Episcopi Metropolitanis, habetur in c. dilecti filij, extr. eod. De forma Abbatis, c. ne Dei Ecclesiam, extr. de simon. Quomodo Canonici fidelitatem iurant, habetur c. cùm inter, extr. de sententiis, & re iud.

Quod Obiectum?

Obiectum obedientiæ est, præstatio reuerentiæ, obsequij, honestorumque officiorum, c. statuimus, extr. eod. cap. non oportet, dist. 93.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia sunt, inobedientia, proteruitas, & pertinacia clerici, in quem pœna infamiæ, excommunicationis, vel depositionis, & expulsionis Canonibus statuta est, c. si quis venerit, extr. eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Sede Episcopali vacante, iurisdictio potestasq́; ordinaria, quæ Episcopo competebat, omnis tàm spiritualium, quàm temporalium administratio interim ad Capitulum spectat, c. cùm olim, c. his quæ, extr. eod.

Pri

Primus Ordinatus cæteris paribus prior & maior habendus est, c 1. extr. eod.

Qui maior est ordine, licèt in Ecclesia posteriùs receptus, in loco & portione præfertur, c. statuimus, extr. eod.

DE TREVCA, ET PACE.

TITVLVS XXXIIII.

Continuatio.

NIhil magis Prælatos Ecclesiæ commendat, quàm si prouidentia, studioque efficiant, vt subditorum salus, non seditionibus, contentionibus, vel iniuria hostium conturbata periclitetur: sed in tuto, summaque tranquillitate sit collocata. Quod sanè fiet, si conuentione, de pace seruanda, publicè habita, animi Principum, quasi furore perciti reconcilientur.

Quid Treuga?

Treuga est, nondum pacatis turbis discordiisque, personis & rebus ad tempus securitatis promissio facta, & dicitur in l. fœdus, & induciæ.

Quotuplex Treuga? Et quid conuentionalis?

Treuga duplex est, conuentionalis & canonica. Conuentionalis dicitur: quæ ex conuentione recipit formam, sicuti quilibet contractus: & hæc hosti Romano seruanda est, c. noli existimare, 23. q. 1. & c. innocens, 22. quæst. 4.

Quid canonica Treuga, & quotuplex?

Canonica est, vel perpetua, vel temporalis. Perpetua est, concessio securitatis personis priuilegiatis, absque vlla temporis præfinitione facta: & illa potiuntur clerici, monachi, conuersi, peregrini, & rustici cũ animalibus & ministris omnibus rusticanis, dum sunt in agricultura, siue eò se conferant, vel illinc redeant, c. innouamus, extr. eod. c. si quis, 24. quæst. 3. Habent autem hoc securitatis priuilegium rustici, quamdiu fuerint in agricultura; sicut milites à ciuilibus oneribus, quãdiu militant, immunitatem habent, l. fin. C. de rustic. mili. Ita etiam clerici tàm seculares, quàm religiosi & conuersi, dùm in Ecclesiis canonicè & regulariter viuunt, gaudent priuilegio clericali, c. fin. extr. de vita & honest. cler.

Quid

Quid temporalis?

Temporalis treuga, sunt induciæ, ratione temporis omnibus communiter concessæ & datæ: & durat hæc temporalis treuga, à quarta feria, post occasum solis, vsque ad secundam feriam ante ortum solis, feria quinta propter Ascensionem Domini, feria sexta, propter Domini Passionem, die Sabbatho, quia dies est requiei, die Dominica, propter Resurrectionem. Item aduentu Domini, vsque ad octauas Epiphaniæ, & à Septuagesima, vsque ad octauas Paschæ. c. 1. ext. eod.

Quæ causa efficiens?

Causa efficiens est, ius gentium; inde enim bella, captiuitates, fœdera pacis, induciæ, & postliminia, &c. cap. ius gentium, dist. 1. Sed magis propinqua conuentionalis treuga est; conuentio Principum belli, qui quadam iusta causa moti gerendo bello, & expeditioni ad tempus renuntiant, cap. 1. extrauag. eodem.

Quod obiectum?

Obiectum treugæ sunt, expeditiones, contentiones, discordiæ, turbæ, bella iusta, vel iniusta.

Quid Bellum iustum?

Bellum iustum est, quod pro defensione propriæ patriæ, & legum paternarum, pace vel iustitia tenenda, instituitur, cap. si nulla, 23. quæst. 8. cap. noli. 23.

Quid iniustum?

Iniustum bellum censetur tripliciter. 1. Ratione rei; si non pro repetendis rebus; sed ad furta, latrociniáque exercenda, bellum geratur, cap. 1. 23. quæst. 2. & quæst. vlt. c. noli. 23. Ratione causæ: vt si voluntariè, non necessariò, ad cōsequendam pacem: sed ad vindictam, & vltionem pugnetur, ead. quæst. cap. noli, & c. quid culpatur, eod. 3. Ratione personæ: vt si quis absque authoritate Principis, vel persona talis sit, cui non licet sanguinem effundere, nec per se, nec per alium: vt si persona Ecclesiastica bellum instituat; cap. 1. quæst. 2. eod. cap. ex multa, extrauag. de voto.

Quæ causa finalis?

Causa finalis est, vt in tuto sit Reipublicæ salus, c. 1. ext. eod.

Qui Effectus?

Effectus treugæ est, ipsa securitas, quam durante tempore, ad quod induciæ factæ sunt, sub pœna excommunicationis nemo turbare debet, c. 1. extr. eod. c. fin. extr. de transf. c. nulli, 2. quæst.

quæſt.1.Secundò,eſt ipſa obligatio naturalis,quæ ex conuentione inter Principes belli celebrata proficiſcitur: qua omnes fidem ſeruare promiſſis conuentis tenentur.

Quæ Cognata?

Cognata ſunt, tranſactiones, iuris gentium conuentiones, & pax. Differt pax à treuga, quòd treuga ad certum tempus ſuſpendat diſcordias; pax autem penitùs finem imponat. Hoſt.hic.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt, violationes, fidei promiſſæ non obſeruatio,calliditas,deceptio,iniuriæ,oppreſſio.

DE PACTIS.

TITVLVS XXX.

Continuatio.

COnuentionum ſpecies,aut ex publica, aut priuata cauſa, proficiſci docet Vlp.lib.4. ad Edictum. Vnde publica conuentio,quæ per Principem celebratur,aut quoties inter ſe Duces belli quædam paciſcuntur, de qua ſuperiori titulo: & legitima conuentio,quæ lege aliqua,vel Canone,qui legis loco eſt,confirmatur,l.5.& l.6.ff.eod.quæ non tantùm ad agendum, verùm etiam excipiendum proficit, Actoriſque experiuntis intentio hac exceptione pacti per Reum in iudicio conuentum obiecta perimitur,c.1.extr.eod.

Quid pactum?

Pactum eſt,duorum vel plurium,de rebus corporalibus,vel incorporalibus hominum commercio non exemptis, ſeu negotio contrahendo,honeſta & licita conuentio.

Vnde pactum dicitur?

Dicitur à pactione, vt Vlp.ait. Vnde pacis nomen deſcendit: pactum enim eſt effectus pactionis, & quaſi obligatio, quæ ex pactione,conuentione,vel paciſcendi actu, naſcitur,l.1.ff.de pactis.

Quotuplicia ſunt Pacta,& quæ publica?

Duplicia in genere;publica ſcilicet,& priuata.Publica ſunt, quæ per Principem, Summum Pontificem, Archiepiſcopum, Clerum, vel quemcunque alium, qui poteſtatem regendi habet,Religionis,vel Reipublicæ cauſa fieri contingit.

Quid Priuatum,& quotuplex?

Priuatum eſt, conuentio licita & honeſta, quæ de rebus pri

priuatorum celebratur,l.conuentionum,ff.de pactis. Et illud vel est iuris gentium,vel legitimum,seu canonicum.

Quid Pactum iuris gentium,& Legitimum?

Iuris gentium pactum dicitur, omnium hominum, qui ratione vtuntur, approbata conuentio, l. iuris gentium, ff.eod. Legitimum autem,seu canonicum,quod lege aliqua, vel Canone,sicuti hodie ferè omnia pacta nuda sunt,firmatur,l.legitima,ff.eod.& c.1.extr.eod.

Quæ causa efficiens?

Est duplex,propinqua & remota. Propinqua est,consensus paciscentium,d.l.iuris gentium,ff.eod.Remota est Canon,vel lex gentium, ciuilis vel prætoria, quæ eiusmodi consensum approbant, & ad obligandum volunt esse efficacem, c.1.extr. de pactis, l.1.§.penult.ff.eod.l.an inutilis, ff.de accep.l.in venditionib.ff.de contrah.empt.l.5.6.7.ff.eod.

Quorum consensus ad paciscendum efficax, vel qui pacisci possint?

Omnes pacisci possunt,qui non prohibentur. Nam pacisci & contrahere, est de genere permissorum, l.quòd si minor, §. non semper, ff.de minor.l.sicut, C.de act. l.mutos, ff. de procurat.Prohibentur autem quidam natura,quidam Canone, & lege. Natura,quidem, qui nullo iudicio & intellectu præditi sunt, nec consensum accommodare possunt:vt sunt amentes, furiosi,infantes;puta,qui sunt intra septennium, muti & surdi coniunctim, l.1.§.furiosum,& §.penult.ff.de act.l.4.ff.eod.l.in quibuscunque,de act.l.vbi, ff.de regul.iur. Canone prohibentur pacisci de rebus Ecclesiasticis omnes illi, quibus non est concessa facultas alienandi illam rem,absque consensu Capituli,vel superioris Prælati. Lege prohibentur impuberes,minores,prodigi,& mulieres:Qui licèt adeò iudicio mentis polleant, vt negotium intelligant: tamen ne facilitate ducti in perniciem suarum rerum ducantur, volunt leges & senatusconsulta, vt hæ per pactum alterius obligationem in se non transferant:illi verò adeò alterius arbitrio regantur, vt indifferenter pactis,vel contractibus iis, cum quibus paciscuntur, vel contrahunt, non obstringantur, licèt ipsos in vtilitatem eorum habeant obligatos,l.in negotiis,ff.de regul.iur.l.1.ff.de minor.Instit.§.1.de auct.tut.l.contra, ff.eod.l.is cui,ff.de verb. oblig.l.3.C.de in integ.restitut.

Quæ

Quæ diuisio Pactorum sumitur à causa efficiente? Quid expressum, & quid tacitum?

Quòd quædam pacta sint expressa, quædam tacita. Expressum pactum est, duorum vel plurium in idem verbis, vel literis expressus consensus, l. 2. ff. eod. Tacitum est, conuentio, quæ ex præsumpta & quasi ex coniecturata contrahentium elicitur voluntate, l. 2. C. de pact. l. aduersus, C. de vsu. & l. qui in futurum, ff. eodem.

Quæ Materia?

Dignitates, prælaturæ, & omnia beneficia, tàm curata, quàm non curata. Res, quæ in commercio hominum consistunt, siue præsentes sint, siue absentes, dum tamen sint paciscentium propriæ, cap. plerique, c. cùm pridem, extr. eod. l. si in exceptione, §. omnium. ff. de contrah. empt. l. pactum, ff. eod. l. 3. C. de donat. l. interdum, ff. de verb. oblig. l. 1. & 2. ff. de except. rei iudic. Et in genere, omnes res, de quibus pacisci Canonis vel legis nulla extat prohibitio.

De quibus rebus Canones vel leges pacisci non permittunt?

De illis rebus, quæ impossibiles, turpes, vel ex quarum conuentione periculum animæ, turpitudo, impossibilitas, vel absurditas inducitur, vel Ecclesiæ nocumentum infertur. Vnde non valet pactum, quo id agitur, vt beneficium pro pecunia resignetur, quia committitur simonia, cap. cùm pridem, extr. de pact. Et sicut pactum de hæreditate viuentis, absque eius voluntate iure ciuili improbatur, l. pactum, l. licet, & l. fin. C. de pactis, ita etiam pactum de succedendo post mortem Prælati, in ipsius Ecclesia, iuxta canones, nullius momenti est, cap. accepimus, extr. eod. Ratio est. Quia Canones hæreditariam successionem in Ecclesia Dei detestantur, 8, quæst. 1. c. Apostolica, c. ad extirpandas, ca. præsentium, & c. ex transmissa, extra. de filiis Presbyterorum. Et in spiritualibus omnis pactio rei conuentio illicita videtur potissimùm, si de iis obtinendis fiat, 1. quæst. 2. ca. quàm pio, & infr. de simon. c. tua, & infr. tit. prox. ca. præterea, ca. super, eod. & infr. vt Ecclesiastica beneficia, cap. vt nostrum. Etiamsi iuramento talis pactio sit firmata; quia in animæ detrimentum vergit, capit. grauis, extr. de censibus & cap. tua nos, extr. de iureiur.

Turpes pactiones sunt, quæ vel fiunt de turpi re; vt si quis promit

promittat, se facturum homicidium, sacrilegium, vel quid aliud, l. veluti, ff. de ver. oblig. §. quæ turpi, Inst. de incestis, & inutilibus nupt. Vel, ob turpẽ causam: veluti si paciscar, ne furti, iniuriarum, vel de dolo agam, l. si vnus, §. pacta, ff. de pactis. Quæ omnes Canonibus sunt prohibitæ, 22. q. 4. c. vnusquisque, & c. in malis promissis, & c. non semper promissa, c. definitio, c. si ad peccatum, & c. mulier, eod.

Impossibilis dicitur res, & ob id impossibile pactum, cuius commercium per rerum naturam haberi non potest, l. impossibilium, ff. de re iud. c. pactiones, extr. eod. Denique de rebus aut iuribus publicis, nisi secundum iura publica pacisci non licet. Nam quæ publica sunt, pactis priuatorum mutari posse, absurdum esset, l. ius publicum, l. contra, l. ius agnationis, ff. eod. l. 3. §. fin. ff. ad l. Iuliam, de vi pub. l. si vnus, §. pacta, ff. eod. c. si diligenti, extr. de foro comp. Sic etiam pacta, quibus redditibus Ecclesiæ detrahitur, vel grauamen adijcitur, vel aliquod præiudicium fit, infirma sunt, c. plerique, 16. quæst. 1. & c. si quis laicus, & l. inter debitores, ff. de pact.

Quæ diuisio Pactorum sumitur à materia? Et quid pactum reale, & quid personale?

Quòd quædam sint personalia, quædam realia. Omne pactum generali quadam ratione transmissionis cùm in rem dirigatur, reale est. Dicitur tamen sic reale propriè, quod circa rem principaliter versatur, Bart. in l. pactorum, & Iason in l. 7. §. prætor, ff. eod. Personale autem pactum dicitur, quod personam paciscentium respicit, nec eam egreditur, cùm in hæredes non descendat, l. si vnus, §. ante, & l. idem, ff. eod. Sumuntur & aliæ diuisiones ab ipsa re, de qua pactio celebratur. Vnde & pacta dicuntur legitima & illegitima, ratione rei honestæ, vel turpis, super qua interponuntur, d. l. si vnus, & c. vnusquisque, 22. quæst. 4.

Quæ Forma?

Quòd absque obseruatione solennium, quæ in stipulationibus requiruntur: sed promissione tantùm, vel absque promissione, inuicem datis manibus, vel interrogatione & responsione, siue congruat, siue non, & ex interuallo, inter præsentes: inter absentes autem per nuntium, vel epistolam, literis vltrò citroque missis pacta conficiantur, l. 2. ff. eod. Iason numer. 7. §. sed cùm nulla, numer. 32. & in rub. de verbor. oblig. 5. & 6.

Quæ diuisio sumitur à Forma? & quid Pacta nominata, & innominata?

Quædam pacta sunt nominata, quædam innominata. Nominatum pactum est, quod, ob certam contrahendi speciem, quam obtinet, certum aliquod contractus nomen induit, l. iuris gentium, ff. eod. Pactum innominatum est conuentio, quæ, cùm nullum permutationis synallagma contineat, nomine destituta æquitati naturali subnixa manet, l. si tibi, C. de locato. Sunt & quædam pacta iudicialia: quædam extraiudicialia, quædam verbis; quædam scriptis & instrumentis celebrantur.

Quæ causa finalis?

Causa finalis pacti, est acquisitio, vel remissio, l. 1. cùm donationis, C. de contract. Cùm enim pacta, iure Canonum & ad agendum, & excipiendum sint efficacia, sicuti ijs de iure Actoris quandoque remittitur, ita ius Actori tribuitur, & quandoque confirmatur, 12. quæst. 2. c. quicunque, c. 1. & c. 2. extr. de pactis.

Quomodo iuxta finem Pacta diuiduntur? & quid Pactum obligatorium & liberatorium?

Pacta quædam sunt obligatoria, quædam liberatoria. Pactum obligatorium est, quo paciscentes ad aliquid dandum vel faciendum obligantur, Iason in rubr. de verb. oblig. Dd. in l. tale pactum, ff. eod. Liberatorium est, quo actio ex iure cõpetens mediáte accepti latione, vel nouatione ipso iure, vel ope exceptionis tollitur, d. l. tale pactum, ff. eod. Et hæc diuisio etiam diuersum pactorum effectum concernit.

Quis effectus Pactorum?

Effectus pactorum iure pontificio est, condictio ex Canone, c. 1. & 3. extr. eod. 20. q. 1. c. puellæ, 22. q. 4. c. innocens, 18. q. 2. c. Eleutherius. Licèt enim, de iure ciuili, ex nudo pacto non detur actio, tamen cùm eiusmodi pacta obligent naturaliter, & ex bono & æquo, l. 1. ff. eod. & l. 1. ff. de const. pec. sequitur, eum, qui pacta non seruat, contra naturam, conscientiam, atque adeò contra officium boni viri facere; ac peccare mortaliter, glos. in c. 1. extr. de pactis. Nam & Paulus ad Ro. 1. eos, qui pacta non seruant, inter illos numerat, qui capitaliter delinquunt. Ergo indistinctè, ex pactis nudis seriò & deliberatè initis, etiam in foro ciuili hodie datur actio. Quoniam definitum

definitum est inter Dd. vt quotiescumque agitur de vitando peccato, déque causa conscientiæ, toties etiam in foro ciuili ius pontificium seruari debeat, cap. 1. & cap. 2. vbi Dd. extr. de operis noui nunt. Castrens. in auth. At qui semel, num. 3. & 4. C. de probat. cum similibus, quia inter simplicem loquelam & iuramentum non facit Deus differentiam, 22. q. 5. cap. iuramenti, & 12. quæst. 2. cap. quicunque suffragio.

Ratione effectus quomodo diuiduntur Pacta? Et quæ Pacta nuda & vestita?

Quædam pacta dicuntur nuda, quædam vestita. Vestita sunt, quæ vel cohærentia contractus, vel rei traditione, vel iuramento, vel lege, sunt firmata. Nuda autem sunt, quæ nudo paciscentium consensu, absque alio adminiculo nituntur. Et hæc ad producendam actionem inefficacia sunt: sed cùm & ea, si deliberato animo fiant, canonica sanctione comprobentur, in hoc à vestitis pactis non discrepant, d. cap. 1. & ibi Dd. extr. eod. Quandoquidem & tale nudum pactum donationis causam, ex qua hodie datur actio, in se continere videtur, argumento l. Campanus, in fin. ff. de operis liber. l. si quis argentum, C. de donat. Cùm is, qui paciscitur donationis causa, rem certam & indubitatam iure ciuili liberaliter remittat, l. 1. ff. de transact. Agi igitur ex eo potest, l. iuris gentium, §. quinimò, ff. eodem.

Quæ Cognata?

Treuga, pax, transactio, literarum obligatio, verborum obligatio, & contractus in genere. Differt autem pactum in genere à contractu & transactione, sicut genus à specie. Nam contractus illas tantùm conuentiones continet, in quibus obligatio inest mutua; seu, vt loquitur Iustinianus, synallagma, transactio tantùm ad ea conuenta pertinet, quibus res dubiæ remittuntur, l. transacta, cum l. seq. ff. de verbor. signif. Pactum autem, velut genus, omnes contractus, transactiones, & si qua similia sint, promissa & conuenta complectitur, siue synallagma contineant, siue non contineant, siue rem transigant, siue non transigant, l. 1. §. 1. ff. de pact. In specie tamen pacisci & transigere hoc differunt, quòd is, qui transigit, quasi de re dubia & lite incerta transigit; qui verò paciscitur donationis causa, rem certam & indubitatam iure ciuili liberaliter remittit, l. qui. ff. de transf. Sic cõuentio idem est, quòd pactio,

causa ipsius pacti, quod effectum est, actum paciscendi significat. Et sicuti literarum obligatio, literis, & verborum obligatio verbis, contrahitur: ita etiam pactum literis & verbis, absque tamen obseruatione solennium; quæ in illis requiruntur, fieri contingit, l.2.eod.l.1. §.1. l.continuus, ff. de verbor. obligat.

Quæ Pugnantia?

Primò: Error, dolus, metus, imbecillitas, intellectus. Hæc enim substantiam pactorum, id est, consensum impediunt, quò minùs rectè, & ad producendum effectum, adhibitus videatur, l.si per errorem, ff.de iurisd.Bart.in l.& eleganter, ff.de dolo. Secundò: Vitium materiæ; vt cùm turpis res, illicita, vel publica, in pactum deducitur, l.non dubium, C.de legibus, 8. quæst. 1. cap. Apostolica. Tertiò: Contrarium posterius pactum, l.ab emptione, ff.eo.& l.pacta nouissima, C.eod. Quartò, Pernicies Ecclesiæ, cap.plerique, extr.de pact. Quintò, Periculum animæ, cap.pactiones, & c.cùm pridem, extr.eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Quandoque detrahendum est seueritati, vt maioribus malis sanandis charitas syncera subueniat, cap.vt constitueretur, 50.dist.

Satius est, pro veritate pati supplicium, quàm pro adulatione beneficium, cap.nemo peritorum, 11.quæst.3.

Proniores debemus esse ad absoluendum, quàm ad condemnandum, cap.ex literis, extr.de probat, cap.tempora pœnitudinis, 26.quæst.7.

Inter iuramentum & simplicem loquelam Deus nullam facit differentiam. Quia, sicut in iuramento nullam conuenit esse perfidiam: ita quoque in verbis nostris nullum debet esse mendacium, cap.iuramenti, 22.quæst.5.

Pacta, quantumcunque nuda seruari debent, cap.1. extr.eodem.

Quoties in conuentionibus Superioris desideratur consensus, toties ratihabitio Superioris in iis, quæ geruntur, posteà superueniens sufficit, cap.quotiens, extr.eod.

Studiosè attendendum est iudici, vt ea, quæ promittuntur,

opere

opere compleantur, cap.qualiter, extr.eod.

Pactum hæreditariæ successionis in spiritualibus, vel beneficiis, Ecclesia detestatur, cap.accepimus, extr.eod.

Sicuti, iuxta legitimas sanctiones, ita quoque secundum Canones, pactum turpe, vel rei turpis, aut impossibilis de re, vel de facto, nullam obligationem inducit, cap. pactiones, extra. eodem.

Pactio, vel conuentio pro spiritualibus obtinendis celebrata, nullo modo subsistit. Quod etiam de iis dicendum, quarum obseruatio vergit in animæ detrimentum, cap. pactiones, extr. eodem.

DE TRANSACTIONE.

TITVLVS XXXVI.

Continuatio.

TRansactio pacti species est, qua plerumque, ob dubium litis euentum, contentionis odium, grauitatem sumptuum, aliáque incommoda à lite discceditur. In hoc tamen à pacto differt, quòd qui transigit, quasi de re dubia, & lite incerta, neque finita transigit: qui verò paciscitur, rem certam & indubitatam remittit, l. 1. ff. eod.

Quid Transactio?

Transactio est, de re dubia & incerta, non gratuita pactio, l.1.ff. de transact.

Vnde dicitur Transactio?

Dicitur ab actionis transitione: eò quòd, qui transigit, ab actione transit & discedit. Et sic propriè dicitur transigere is, qui agit, l.2.C.eod.

Quotuplex Transactio, & quid generalis?

Duplex est transactio, generalis & specialis. Generalis est, cuiusque negotij, de quo futura lis non timetur, definitio: Et hæc extenditur ad pactum, iusiurandum, & rem iudicatam, l. 1. vbi Iason, ff. de pact. l. tres fratres, ff. de iureiur. l. transacta. ff. de verb. signif.

Quid specialis, & quotuplex?

Specialis est, contractus innominatus, quo inter litigatores res dubia & litigiosa, aliquo contrà dato promisso, vel

æquali permutato,remittitur vel finitur, l.1.§.1.de pact.gloſſ. fin.l.ſub prætextu, C.eod.Bald.in l.ſumma, ff.de cond. indeb. vide Alex.in rub.C.eod.Et hæc duplici ratione celebratur:vel per nudum pactum,vel per Aquilianam ſtipulationem,gloſſ. & Dd.in l.ſi cauſa, C.eod.vbi Bart.num. 5. Iaſon,num.10.

Quæ cauſa efficiens?

Eſt eorum,qui tranſigere poſſunt, conſenſus & voluntas,l. interpoſitas, verſ.conſenſu terminata, l.non minorem, l.cùm donationis, C.eod. l. iuſiurandum, §. 1. ff. de iurciur.

Qui tranſigere poſſunt?

Omnes, qui liberam ſuarum rerum habent adminiſtrationem : alij autem , quibus alienæ rei adminiſtrandæ cura , vel functio commiſſa eſt , cum diſtinctione quadam tranſigere poſſunt. Procurator enim,niſi cum ſpeciali mandato,vel omnium bonorum , vel in rem ſuam conſtitutus, tranſigere non poteſt, l.iuſiurandum, cum l.ſeq. ff.de iureiur.l.procurator,ff. de procurat.Hos enim tres caſus excipit gloſſ.in l.tranſactionis, C. eod. Sic tutores , procuratores fiſci, vaſalli, & ſimiles, quamuis tranſigere poſſint, non tamen contra legis prohibitionem, tranſigendo donare, vel alienare poſſunt, vide gloſſ. Bart.& Dd.in l.præſes,C.eod.l.4.C.de prædiis minorum, l.1. ff.de off.procurat. Cæſ. l.nulli, eod.vide in cap.1.§.ſi vaſallus, ſi de feud. def. Curt. in tractat. feud. parte 4. qui tres caſus in Vaſalli tranſactione diſtinguit. Denique Prælatus , abſque conſenſu Capituli, vel ſuperioris, non poteſt tranſigere, cap. contingit,cap.decreto,cap.veniens, extr.de tranſ.

Quæ Materia?

Res ſpirituales , ciuiles , ſiue temporales, & criminales, de quibus lis eſt,vel futura eſſe poſſit, l.1.ff.eod.l.2.vbi Iaſon, & Dd.C.eod.ca.ſuper eo,extr.de tranſ. Primò tamen circa ſpirituales diſtingue. Aut conuentio fit,vt pro ſpirituali,vel re ſacra detur temporalis : Et tunc,cùm hæc pactio ſit ſimoniaca, iure canonico reprobatur,c.præterea,c.ſuper eo,extr.eod.cap. cùm pridem, extr.de pactis, cap. vlt. extr.de rerum permutat. Aut fit,vt res ſacra,vel ſpiritualis detur pro ſpirituali:Et tunc, aut ea petitur,tanquam beneficium, aut tanquam proprietas. Si agetur ſuper beneficio, vt aliquis recipiatur ad beneficium Eccleſiæ, vel quantùm ad prælationem, nulla poteſt interuenire tranſactio propriè : quia incideret in vitium ſimoniæ, & talis titulus non habetur ex tranſactione ; ſed per canonicam inſtitutionem, cap.ex frequentibus, extra.de inſtitutionibus,

ca-

cap.admonet,extr.de renunt.16.quæst.7.cap.nullus omninò. Si verò res sacra,vel spiritualis in litigium deducatur,vt proprietas, tunc bene potest interuenire transactio, cap. ad quæstiones,extr.de rerum permut.cap.statuimus,extr.eod.Et hæc conuentio etiam non propriè transactio,sed amicabilis compositio dicitur, d.cap. super eo,extra eod.Secundò, distingue circa res ciuiles, vel temporales. Aut res tunc transacta & finita est, & ampliùs de ea transigi, vel finiri non potest, l. si causa, C. eod.l. post rem, ff. eod. & l.& eleganter, ff.de cond. indeb.

Ideò de rebus, super quibus iudicatum est, transactio esse nequit,aut res nondum finita est:Et tunc aut ex conuentione captiositas, improbitas, & peccatum inducitur. Et talis transactio omni iure nullius momenti censetur; vnde de controuersiis ex testamento oriundis, non inspectis tabulis, transigi non potest,nec de futuris alimentis, nec de matrimonio,l.de his,cùm hi,ff.eod.l.de præteritis, C.eod.cap.ex parte,extra.de transact. Si autem de re nondum finita transactio non fuerit captiosa, improba, vel sacris literis contraria, tunc siue certum ius,siue incertum contineat, ob timorem & odium litis, super ea transactio celebrata valet, l. 2. C. eod. Tertiò, circa criminales distingue. Aut transactio fit de crimine capitali, quod pœnam sanguinis ingerit: Et tunc, aut transigens eadem pœna punitur,qua punitus esset, si non transegisset (vt, qui de adulterio transigit, cùm hoc ipso in lenocinium incidat, eandem pœnam subit, (& tunc transigi non potest. Aut non punitur aliqua pœna: & tunc transactio conceditur. Quia cuilibet sanguinem suum, quocunque modo redimere licet,l.1.ff.de bo.cor.Aut transactio de aliis publicis criminibus, quæ pœnam sanguinis non ingerunt, contingit: & tunc aut iudicium cœptum nondum est, & transigere licet: aut cœptum est; tunc, citra falsi accusationem, non licet, l.transigere, C. de transaction. & ibi Dd.

Quæ Forma?

Vt transactione per pactum nudum, vel Aquiliana stipulatione facta, lis remittatur, & pro remissione litis aliquid præstetur.Quia transactio,nullo dato vel retento,non procedit, l.transactio, C. eod.& l. 3.ff.eod. Fit etiam purè, sub conditione & modò, adiecta pœna, & per iuramentum, in iudicio,vel extra iudicium,scriptura,vel sine scripto, l.si super,C. eod.l.cùm mota,l.pacto,l.vbi,l.cùm proponas,l.si quis maior.

l.siue, C.eod.vbi Iason, num.1.& 2. & idem Iason in l.tale,§. qui prouocauit, num.9.de pactis, l.5.C.eod.

Quis Finis?

Vt finis litibus imponatur : ob id enim transactio inuenta est: ideò Imperatores lites transactione legitimè sopitas,nec Imperiali rescripto resuscitari volunt, l. transactiones, & l. fratris, C. eod.l.1.ff.eod.

Quis Effectus?

Non minor,quàm rei iudicatæ,aut iurisiurandi.Quare nec rescripto Principis, nec prætextu instrumentorum postea repertorum, vel specierum, retractari potest, l.nòn minorem,l. causas.l.sub prætextu, & l. si diuersa, C.eod.l. 2.vbi Bart. & l. admonendi,ff.de iureiur.c.1.extr.eod. Non tamen iure ciuili tollit transactio primam actionem iure conuentionis, d. l. si diuersa:sed tantùm ope exceptionis, l.cùm proponas, C.eod. quæ hodie est litis finitæ, c. 1.de litis contest.in 6.vbi gloss.& Dd.in verb.finitæ, l. & eleganter, §.penult. ff. de cond.indeb. Ratio est : quia cùm sit conuentio tantùm iuris gentium,non potest actionem, quæ iuris ciuilis est, ipso iure tollere : nisi addita sit Aquiliana stipulatio, l. sub prætextu, C. eod. Et acceptilatio, quæ dicitur esse ciuilis solutio. Iure autem Canonum, cùm ex quolibet pacto detur actio, non inconueniens erit dicere, etiam ex transactione, per nudum pactum facta, competere condictionem, vel præscriptis verbis actionem, & transactionem priùs competentem actionem extinguere. Vide suprà, de pact.eod.

Quæ Cognata?

Amicabilis compositio,quæ nihil aliud est,quàm rei spiritualis,vel sacræ,pro spirituali,permutatio,44.distinct.ca. generalis,& c.ex antiquis,& 10.quæst.2.ca.casellas, in fine,23. quæst.4.cap.si illic,& c.ad quæstiones,extr.de rerum permut. ca.statuimus,& cap.super eo,extr.eod. Pactum, iusiurandum, compromissum, res iudicata, diuisio, & contractus innominati, l.si quis cùm aliter, ff. de verb. oblig.decis. Neapo.220. num. 3. Decius cons. 6.viso. nume.4.& cons. 597. num. 10. Corn.cons. 27. in princ.libr.4. Schurpff. cons.50.num.16.& 17.cent. 3.& cons. 16.casus,num. 17. cent. 2.& cons.97.Pro magis clariore, num. 12.cent.3.

Quæ Pugnantia?

1.Error : obstat enim transactioni,quia consensus, cui ipsa innititur, deest, l. sub prætextu; C. eod.2. Metus : quoniam, cùm

cum prætoris edictum de metu rescisorium sit, retractatur per in integrum restitutionem id, quod metu gestum est, l.interpositas, C.eod.3.Dolus : ob quem quidem non ipso iure rescinditur transactio, sed exceptione, vel replicatione, l.4.l.sub prætextu, & l.siue, C.eod.4. Falsitas: si nimirùm altera pars ad transigendum, falsitate, vel calumnia quadam inducitur, l.penult.C.eod.l.in summa, C. de cond.indeb.5. Simoniaca conuentio: vt si quid temporale pro spirituali, vel re sacra detur, c. constitutus, c.super eo.extr.de transact.6. Læsio Ecclesiæ : ob quam datur in integrum restitutio ad quadriennium, c.1 .extr. de in integ.restit.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Instrumenta, & alia iura partium, contraria transactione tolluntur, c.sicut graue, extr.eod.

Prælatus simpliciter ad agendum constitutus, sine licentia Capituli transigere non potest, gl.in c.contingit, eod.

Allegans turpitudinem suam non est audiendus, c. cùm super, extr. de concess. prabend. & c. inter dilectos, extr. de donat.

Sublato principali, & accessorium corruit, c. si diligenti, extr.de foro comp.& c.inter dilectos, extr.de fide instr.

In pari causa turpitudinis potior est possidentis conditio, c.lator, extr.de re iud.

Super Ecclesiastico beneficio transigi non potest, etiam cum iuramenti interpositione, c.constitutus, extr.eod.

Non potest quis esse testis & aduocatus in eadem causa, 16.q.2.c.statuendum.

Super Ecclesiastico beneficio propriè non potest transigi sed amicabiliter componi, c.super eo, extr.eod.

Iudicis officium est, componere partes si potest, priusquam ad iudicium veniant, c.si primates, 5.q.2.c.studendum, distin. 90.c.si quis membrorum, 24.q.8.

Iudex ob oculos æquitatem habere debet. Et æquitas præfertur rigori iuris, gloss.in c.fin.extr.eod.

Vbi ius scriptum non est, de similibus ad similia est pro-

cedendum,c.in causis,extr.de re iud.c.recolentes, extr.de statu monach.c.inter cæteros,extr.de rescript.

DE POSTVLANDO.

TITVLVS XXXVII.

Continuatio.

Lite per transactionem non sopita, vel pacto transigendi negotij causa nullo interposito,iudicium procedit, tenetúrque Reus conuentus vel intentionem Actoris fateri, vel eius desiderio per se, vel alium, ad præstandum patrocinium idoneum contradicere,l.1.ff.de postulando.

Quid est Postulare?

Postulare est, desiderium suum, vel amici sui,in iure, apud eum,qui iurisdictioni præest, exponere,vel alterius desiderio contradicere, 3.quæst.6.§. sunt autem, l.1.§.postulare, ff.de postulando.

Quæ causa efficiens?

Iussus magistratûs, vel ordinarij iudicis, qui petentibus litigatoribus eorum nomine postulandi gratia dat patronos, etiam inuitos, l.1.§.ait prætor, ff.eod.& l.fi.C.eod.gl.in c.1.§. item ad verb.perdit, quæ fuit prima causa benef.amitt.nã postulare, publicum munus est:ad publica autem munera etiam inuiti coguntur, l.2.ff.de reg.iur.l.in prin.de administ.tuto.& tot.tit.ff.de munerib.

Qui postulare possunt?

Quilibet,qui,aut edicto,lege vel Canone,non prohibetur: vt ingenuus,libertus,literatus,& illiteratus, dummodò experientiam causarum ex consuetudine habeat,l.nec cæterorum, & l.prouidendum, C.eod.& in auth. de iud.respon.1. ibi nos igitur,&c.col.7.

Qui prohibentur postulare?

Prætor in edicto prohibitorio tres ordines facit. Primus ordo,tam pro se,quàm pro aliis postulare prohibetur. Secundus, pro aliis tantùm prohibetur, non autem pro se. Tertiò ordini, tam pro se, quam pro coniunctis personis, non autem aliis,postulare licet,l.1.ff.de postulando.

Qui neque pro se,neque pro aliis Postulare possunt?

Minor 17.annorum, & naturâ surdus, qui magistratûs iussum,

sum,vel Prætoris decretum exaudire non potest:quo non audito,quasi non obtemperasset,pœna contumacium plectetur, l.1.§.initium, ff.de postul. vel monachi,23.quæst.8.cap. his à quibus.

Qui pro se possunt,non autem pro aliis?

Primò fœminæ.Ratio est:ne contra pudicitiam sexui congruentem alienis causis se immisceant, & ne virilibus officiis fungantur mulieres,l.1.§.secundo loco,eod. Secundò,cæci & vtrisque luminibus orbati. Quia insignia magistratus non possunt videre,neque reuereri. Tertiò,insigni quadam turpitudine notati;vt omnes infames ipso iure,damnati de calumnia iudicio publico, condemnati capitali crimine, passi muliebria, & ij, qui operas ad depugnandum cum bestiis suas elocarunt,d.l.1.§.2.& §.remouetur,ff.eod.

Qui postulare possunt pro se,& coniunctis personis tantum?

Omnes,qui lege,plebiscito,Senatusconsulto,edicto,decreto, Principum placito,prohibentur,&c.vt sunt, iudices, & arbitri in ea causa,quam iudicaturi sunt,addictus pœnæ,seruus, muliebria passus,is qui pactus est de Quota parte litis,hęreticus,excommunicatus,potentiores:& qui per sententiã iudicis infames sunt. Omnes enim hi nõ in totum pro aliis postulare prohibentur; sed tam pro se,quàm pro personis certis; putà, pro parente,fratre,sorore,vxore,socero,patrono, patrona,eorumq; liberis, aliisq;, de quibus sub titulo, De in iure vocando;itẽ pro genero,nuru, vitrico, nouerca,priuigno, priuigna, aliisq; coniũctis,fortè ad quartum vsque gradum, gl.in l.4.de testibus, gl.& Dd.in c.fin.extr.eod.& Bart.in l.sed & hæ, ff.de procurat. Item pro personis, quarum tutelam, curationémve gerunt; vtpote pro pupillo, furioso, mente capto, d.l.1.§.fin. cum seq.ff.eod. Prohibentur etiam clerici regulares postulare, nisi pro vtilitate Ecclesiæ, vel sui monasterij, & præcepto Abbatis,c.ex parte,extr.eo.16.q.1.c.alia, & c.placuit,extr.eod. sic clericus in sacris vel minorib. beneficiatus in seculari foro postulare,nisi pro se,vel sua Ecclesia,vel miserabilib.personis postulet,non potest,c.clerici,& c.fin.extr.eod.16.quæstio.1.c. peruenit,88.dist.c.1.& c.Episcopus, extr.ne cler.vel monach. & c.de præsentium portitore,16.quæst.1. Interdicitur etiam prælatis Ecclesiarum secularium postulãdi facultas. Vnde iubentur Episcopi, aliiq; Prælati, non per se; sed per aduocatos litigare, c.quia Episcopus, 5.quæst.4. Ratio huius habetur in c.

in c.perlatum, 88.dist.c.denique, 14.quæst.5.& c.te quidem, 11.q.1.non enim Episcopus, vel alius quidam Prælatus committere debet,quo eius dignitas vilescat.

Quod Subiectum?

Est persona, quæ iussu iudicis competentis, vel à partibus ad postulandum constituitur:Et dicitur patronus vel aduocatus.Qui describitur esse vir graui authoritate, & existimatione præditus, qui propter excellentem iuris cognitionem, natiuam prudentiam, eloquentiam, & rerum multarum vsum, ad causas forenses agendas vel defendendas, quasi patronus, vocatur, vt in negotiis grauibus & arduis patrocinium litigantibus præbeat; idque plerunque in scriptis pugnando, & consulendo, vt notatur in titulo C.de aduocatis diuers.iud.

Quæ Materia?

Omnes causæ ciuiles & criminales, ex variis generum figuris proficiscentes.

Quæ Forma?

Cùm causæ ciuiles & criminales variæ sint, in quibus aduocati patrocinium præstant,non potest certa forma præscribi.Officium autem aduocatorum,& quid ipsi in postulationibus obseruare debeant, recensetur per Imp. Valent, in l.quisquis,C.de postulando.

Quis Finis?

Vt dignitas & reuerentia magistratûs conseruetur; quod fieri non posset,si cuilibet illiterato,inidoneo,deprauatis moribus corrupto, postulandi munus concederetur: fieret enim, vt causæ,cum graui detrimento litigantium agerentur,& authoritas iudiciaria vilesceret:cùm aduocatus vir authoritate, & existimatione grauis, cuius meritum ipsum in foro nobilissimum faciat,esse debeat,l.prouidendum,C.eod.

Quis Effectus?

1.Vt quæstiones patrocinio aduocatorum disputatæ, examinatæ, & declaratæ, in quamcunque partem victoria ceciderit,per iudicem definitæ, etiam velamento absentiæ patroni causa resuscitari non possint,l.velamento,C.eod.

2.Effectus prohibitionis est, quòd, qui contra Ecclesiam postulat, non modò repellitur à postulando; sed etiam pœna mulctatur arbitraria, l.1.§.aduersarius, ff.eod. Nam quotiescunque lex aliquid prohibet, nec adiicit certam pœnam, quæ contrauenienti irrogetur, toties pœna arbitrio iudicis com-

mis

missa intelligitur, gloss. & Dd.in l.3. C. de sacrosanctis Ecclesiis.

3.Quamdiu quis idoneum non habet aduocatum, aut habere non potest, tamdiu propter contumaciam, perinde ac si aduocatum haberet,damnari nequit, c.1.extr.vt lite non contest.vbi gl.ad verb.aduocati.

4.Clericus qui contra Ecclesiam, à qua beneficium habet, aduocat, tanquam ingratus beneficio priuatur, c.fin.extr. de postul.ar.1.quæst.8.c.96.dist.c.Imperator, c.nulli, 3.quæst.1.

Quæ Cognata?

Procuratio, defensio; differunt enim hæc à postulatione: Primò, quia procuratio propriè ad curam alienorum negotiorum refertur;postulatio & defensio autem sunt in iudicio, siue suo nomine, siue alieno,quid petatur, l.1.eod. Secundò: Procurationis & defensionis officium, est priuatum: postulationis autem publicum, l.1.& 2.tot.tit.de postulat.& l.1.§.1.ff. eod.Tertiò:Aduocatus non timet damnum, cùm se in aliquo non obligauit.Non enim obligatur ex processu causæ,nec secum fundatur iudicium: sed in procuratore & defensore hæc fiunt,gl.in l.1.in vers.compleuit,ff.de postul.

Quæ Adiacentia?

Iussus iudicis, & voluntas litigantium, experientia & cognitio iuris & statutorum, perspicacia, industria aduocati & salarium: quod si litigatores præstare, ob paupertatem non possunt, non tamen eorum causa deseri debet;sed potest magistratus, vel ex publico, vel ex ærario eleemosynarum communi,suppeditare, glo.& Dd.in d.l.1.ad verb.non habebit, ff. eod. Paris de Puteo, in tractatu synd.ad verb.carcer, & carceratus, c.4.numer.2.& 3.per l.2.& l.iudices, C.de Episcop.audientia,&c.

Quæ Pugnantia?

Præuaricatio, conuiciandi, & maledicendi temeritas, opprobria,protractio iurgij ex industria,procacia, præteritio, & defectio meritorum causæ quæsita occasio, ad turpe compendium,stipemque deformem,l.quisquis vult esse causidicus,C. de postul.l.1.& l.post duos, C.de aduocat.diuers.iud. Vltimò, pactio de quota litis. Circa hoc tamen distingue: aut pactio illa fit, pendente lite: & aduocatus notatus infamia aduocationis officio priuatur, l. si qui aduocatorum. Aut fit post actam causam: & talis non est illicita, dummodo licitam quantitatem non excedat; licita autem quantitas, vt ait Vlp.

in l.

in l.1.§.licita,ff.de extraord.cog.intelligitur,pro singulis causis vsque ad centum aureos.

DE PROCVRATORIBVS.

TITVLVS XXXVIII.

Continuatio.

INter personas, quæ alienam litem, causámque suscipiunt, procurator est. Is enim ad alienam litem ex mandato Rei principalis accedit, siue agat, siue defendat: hoc discrepans à defensore, quòd is sine mandato rebus alienis spontè se offerat in iudicio.l.item ait,ff.ex quibus causis.

Quis dicitur Procurator?

Procurator est, qui aliena negotia mandato domini, gratuitò administrat.l.1.ff.eod.c. quia Episcopus, 5.q.3. Quod verbum (*gratuitò*) ideò adiicitur, quòd procuratoris non sit pacisci de Quota, licèt salarium impenso labore dignum accipere possit; vt propter interuentionem mercedis, procuratorem à locatore operum discernamus.

Quot modis constituuntur, vel quotuplices sunt Procuratores?

Ratione causæ efficientis, materiæ, formæ, & effectus variè constituuntur, & appellantur procuratores.

Quomodo ratione causæ efficientis, vel effectus?

Quidam dicuntur veri Procuratores, quidam falsi. Veri sunt, qui à domino ad hoc, porrecto mandato, legitimè constituti sunt. Falsi sunt, qui à domino mandatum non habent: vel qui quidem habent, sed reuocatum, vel alio quouis modo extinctum, l.licet,C.eod.l.falsus,C.de furtis,c.ex parte,extr.de rescript. Et ab his administrata in effectu ipso iure nulla sunt. Sunt etiam quidam, qui in specie procuratores dicuntur; putà, à priuato quodam constituti: quidam syndici, qui ab Vniuersitate, vel Collegio constituuntur.

Quomodo à Materia?

Quidam speciales, vniuersales, generales, & cum libera: Quidam in rem vel causam alienam, & quidam in rem, vtilitatemque suam, dicuntur. Procurator specialis dicitur, qui certæ alicuius rei, seu litis, negotiíve expediendi causa constituitur, l.procurator, ff.eod.c.5.eod. in 6. Vniuersalis dicitur, qui vni

vniuersorum bonorum, vel in genere, omnium litium, mandato domini constituitur; & hic generalis nonnunquam etiam nuncupatur, l. mandato, & d. l. procurator, ff. eod. Et constituitur tam in spirituali, quàm in ciuili: Spirituali, vt in cap. cùm venissent, extr. de in integ. restitut. pecuniaria & ciuili, vt l. licet. C. de procurat. Procurator cum libera dicitur, cui rerum gestio liberè, vt omnia perinde ac dominus peragere, absque vllo impedimento, possit, committitur; d. l. procurator, ff. eod. c. 4. §. fin. de procurat. in 6. Procurator in rem alienam dicitur, qui aliena negotia administranda mandato domini suscepit, l. 1. ff. eod. Procurator in rem suam est, qui quidem alienum negotium mandato domini gerit, sed ad suum tamen emolumentum, l. seruum, ff. eod.

Quomodo à forma?

Quidam procuratores sunt iudiciales, quidam extraiudiciales. Iudicialis est, qui lites alienas vigore concessi à domino mandati, vel cautionis de rato in iudicio persequitur; & ille non potest alium substituere procuratorem, nisi post litis contestationem, postquam ipse dominus litis constituitur, & non datur nisi maior 25. annis. Extraiudicialis est, qui negotia domini, eius vel tacito, vel expresso mandato, extra iudicium administranda & expedienda suscipit. Et hic alium substituere procuratorem potest, & liberè. c. 1. eod. in 6. Et potest dari post 17. annum. Est & alia differentia inter procuratorem ad iudicia, & ad negotia, quæ notatur in c. ex parte decani, extr. de rescript.

Quæ sit causa efficiens?

Iussus iudicis, & ratificatio domini, quæ pro mandato est, consensusque tam constituentis, quàm constituti, l. 1. vbi glos. & Dd. ff. de postul. Mynsing. obser. 44. cent. 1. vide glo. & Dd. in l. pecuniam, C. de neg. gest. glo. in l. mutus, eod. l. 1. ff. de mand. l. filiusfam. §. inuitus, §. fin. & l. 2. in verb. quia consensus abest, ff. eod.

Qui constituere possint Procuratores?

Omnes, qui vel lege, vel Canone non prohibentur. Prohibentur autem, excommunicatus, pupillus, furiosus, minor, qui curatorem habet: nisi tutore, vel curatore auctore, l. mutus, ff. eod. l. neque, C. eod. c. fin. extr. de probat. Syndicus vniuersitatis, tutor, curator, procurator, nisi lis cum illis contestata sit. Ratio est: Quia procurator à domino constituitur: hi autem lite nondum contestata, domini litis non sunt, d. l.

neque

neque,l.nec ciuitas,ff.eod.l.nulla, C.eod.& ibi gl.& Mynsing. obseruat.43.cent.1.

Filiusfamilias in iudicio, nisi in Castrensi, vel quasi Castrensi peculio,l.filius,ff.eod.l.sed si vnus, §.filius.ff.de iureiur. Seruus non constituit,nisi sit in quasi possessione libertatis, & moueatur ei quæstio statûs, l.seruum, ff.eod.l.1. C.de adsert. tollend.Ab hostibus captus;constitutus enim in potestate hostium dominus rerum suarum non dicitur,l.ab hostibus, ff.ex quibus causis.Quilibet Prælatus,absque consensu Capituli,c. fin.extr.eod.c.causam,extr.de iud.Innocen. III. in c.edoceri, extr.de rescript.

Qui constitui Procuratores possint,vel non?

Quiuis procurator,constitui potest,nisi ex causa prohibeatur. Prohibiti autem in triplici genere sunt: quidam omninò non possunt procuratores dari; vt sunt, qui vitio nouercata natura, vel ex accidenti, contracto laborant; vel rebus suis, ob defectum intellectus, præesse non possunt; vt sunt mutus, surdus,furiosus,prodigus,&c.vel qui in dignitatis aliquo gradu & functione publica sunt constituti, quorum decor huius functionis vilitate non debet dehonestari, vel obscurari: vt sunt quælibet illustres personæ,consules,decuriones, medici, professores,&c.Procuratoris enim officium, non est dignitas; sed onus, vt notat glos.in l.2.C.de dignit.lib.12. & Panor. in c.Imperatorum, numer.9. de iuram.calum. & ab aliquib. pro munere vili & nullius existimationis iudicatur, l.si quis procuratorem, vbi glos. & Bart.Ang.& alij.C.de dig.lib.12. Dynus in c.infamib.de reg.iur.in 6.Panorm.in c.post cessionem, num. 2.de prob. Ob id illustres personæ, ne iacturam existimationis faciant, possunt ab officio procuratorio abstinere, l. quicunque,C.eod.Auth.ibi signata,quod ius, & in Auth.vt ab illustri,Spec.de procur.§.1.nu.35.nec Episcopi,vel Prælati,ne à diuinis obsequiis auocentur,& litib.contentionibusque incumbant; cùm seruos Dei ab omni discordia auersos & pacificos esse oporteat; procuratores constituuntur, c.sicut sacerdotes,2.quæst.7.c.cùm simus,9.quæst.3.l.omnes, C.de Episc. & cler.Secundò: quidam tantùm in iudicio ad lites non possunt constitui,licèt ad negotia possint:Vt sunt seruus,excommunicatus, cùm in iudicio legitimam personam standi non habeant,c.intelleximus,extr.de iud.minor,ob beneficium restitutionis,l.exigendi,C.eod.Panor.in c.iniustè,eod.infames; si dentur pro Ecclesiasticis personis, & non pro laicis, Panor. in c.Imperatorum,num.9.ext.de iureiur.mulier, ob pudorem sexûs,

fextus,l.alienam.C.eod.l.3.§.1.ff.de neg.gest.l.neque fœmina, ff. eod. exceptis quibusdam casib. scilicet, 1. Si in rem suam constituta sit,l.quia te, C.de procu. 2. Pro parente in necessitate,l.fœminas, ff.eod. 3. Quando filiorum tutelam gerit, c. ex parte,extr. de appella.4. Cùm agitur pro libertate filij, vel patris,vel fratris,vel alterius consanguinei, l. 3. ff. de liberali causa.5.In causa filij per sententiam condemnati,quia appellat pro eo,& causam prosequitur, l. 1. §.fin. ff. de appell.recip. vel non. Denique quidam neque ad lites, neque ad negotia constituuntur, tantùm in temporalibus, licèt in spiritualibus procuratores esse possint; vt sunt monachi, & clerici tam regulares,quàm seculares,in quolibet gradu constituti,c.1.extr. de synd.c.sed nec procuratores,& c.1.verb. conductores,extr. ne cler. vel monach. & in Auth. de sanctis Episcopis, §. Deo amabiles:cùm pro miserabilibus personis, coniunctis, & pro Ecclesiijs suis, maximè in causis laicorum & foro seculari procuratores dari possint,c.1.& fin.extr.de postul.

Quæ Materia?

Negotia, vel omnium bonorum, vel alicuius patris extra iudicium, & omnes lites,vel quædam in iudicio, quæ ex causis, quibus adhiberi potest procurator,proficiscuntur, l.in copulandis,C.de nupt.

Quæ causæ in iudicio agitari possunt,& quæ non?

Per procuratorem agi possunt omnes causæ ciuiles,nisi interesse Reipublicæ aliud suadeat, siue lis contestata sit, siue non,l.2.l. nihil arbitramur, C.de procurat.l.1. ff.an causæ appell. per alium red.l.qui populari, ff. de popul. act. Circa criminales causas distinctio hæc habenda est. Aut de crimine agitur ad pœnam ciuiliter,aut criminaliter: si ciuiliter, etiam in causa criminali interuenire procurator potest,c. extra mediatores,extr. de test.l.vlt. C.ad l.Cor. de fal. c.super his,extr. de accus. c. tuæ frat. extr.de procurat.c.1.extr.vt lite non contestata,&c. Sin autem criminaliter, tunc non admittitur procurator, neque in agendo vel defendendo,c. Reos sanguinis, 23.quæst.5.& c.veniens,extr. de accus.& c. tuæ, extr. de procurat.c.si quando, 2.quæst.6.c. in criminalibus, 5.quæst.3. & c. absens, 3.quæst. 11. Et est duplex ratio. 1. Quia si interueniret procurator, & succumberet, ipse condemnaretur, qui non deliquit, l. liberto, ff. de neg. gest. quod esse non debet, æquitate aliud suadente, c. cognoscentes, extr. de constitut. 2. Quia id, quod amitteret, non posset consequi per actio-

nem mandati, contrariam, licèt secus sit in causa ciuili. Excipiuntur tamen aliquot casus, quibus & in criminalibus admittitur procurator. 1. In crimine iniuriarum, si sit illustris persona, c.absens, 3.quæst. 9.2.In accusatione ingratitudinis, l.sed & hæ,§.patronus,ff. eod.3. In accusatione suspecti tutoris,l.non solum, §. fin.ff. eod. 4. In accusatione suspecti Prælati, secundum Innocentium III. c. veritatis, extr.de dolo, & cont. 5. Si crimen,siue publicum sit, siue priuatum, non excedit pœnam relegationis, vel etiam ab ordine remotionis,secundum Azo. Tancr. in l.absentem, ff. de pœnis. 6. In actione populari,pro priuato damno,intentata,l.licet,ff.eod. 7.Ad proponendum excusationes, c. reos,23.quæst.5. 8. Cùm seruus accusatur,quem dominus defendit,l.si seruus, C.de accus. 9. In leuibus criminibus, l. leuia, ff. de accusat. 10. Ad excusandum & excipiendum,c. cum dilecti,extr. de dolo. & cont. Hodie tamen vsu frequentiori obseruatur, vt causæ criminales indifferenter, ob grauitatem,qua ciuilibus præponderant, per procuratores agantur.

Quæ forma constitutionis Procuratoris?

Vt expresso (puta,per actum,nuntium,literas,ratihabitionem) vel tacito, (vt si dominus præsens, patiatur rem suam agere) domini vel Capituli, (quod loco domini est) consensu,quis procurator generaliter, ad omnia negotia:vel specialiter,ad certam causam, litemque, vel cum clausula, Cum libera,in diem,vel ad diem,vel sub conditione,in iudicio,vel extra iudicium constituatur,l.1.l.inuitus,C.eod.l.1. & l.seq.ff. eod. Myn. sing.obseru. 44. cent. 1. l. qui patitur, ff. mandati, Clem.1.eod.l.1. & l. 2.l. 5.& 6.l. seruum,ff.eod.l.1.ff.mandati, l.3.eod.l.mandato, l.procurator, ff. eod. Bart.in l. creditor, ff. mandati;l.2. ad Trebel,gl.in c.ex parte,extr.de arb.per tex.in c.cùm dilectus,extr.de relig.domib.

Quæ forma constituendi Procuratoris in iudicio?

Vt dominus mandatum actis insinuet, hoc est, literas procurationis parti, vel iudici dirigat, offerat iudici, aut mittat, & ad acta redigi curet:aut vt ipse coram iudice procuratorem eligat, eiusque personam confirmet, & se ratum habiturum, quicquid ille gesserit,polliceatur & caueat,l.si procuratorem, vbi Bart. num. 3. ff. eod. l.ne satisdatio,ff. rem ratam habere. Et Specu. in titu. de procuratore, §: ratione formæ, num.13. & 19.

Quæ

Quæ forma constituendi extra iudicium?

Vt coram notario & testibus; aut, si is haberi nequit, literis, priuato vel publico sigillo, consignatis constituatur, iuribus supra allegatis, &c. Et hoc casu quando sic de mandato constat, non cogitur procurator Actoris cauere rem ratam dominum habiturum. Quòd si autem nullum omnino mandatum exhibere potest, tunc ne offerens quidem cautionem, inuito aduersario, nisi pro coniuncta persona, recipitur, l. sed hæ, ff. eod. l. maritus, l. exigendi, C. eod. Sin autem probabiliter dubitetur, vtrum quis mandatum habeat, an non: Hoc casu cum cautione de rato admittitur, Cuia. obseru. lib. 7. ca. 26. Procurator autem Rei eodem modo, aut in iudicio, aut extra iudicium constituitur: sed adhibita satisdatione iudicatum solui, l. iudicatum, ff. iud. sol. eóque nomine hypothecam suorum bonorum supponere pignori Reus debet, l. qui proprio, ff. eod. Nemo enim in re aliena iustus defensor est, nisi satisdet de iudicato soluendo, d. l. qui propria, ff. eod. & Bart. in d. l. si procuratorem. Vbi addit etiamsi mandatum habeat idoneum procurator, tamen ad hanc cautionem teneri, nisi dominus ipse satisdederit, per l. vnicam, C. de satisd.

Quæ forma mandati, seu instrumenti Procuratorii?

Vt mandatum contineat nomen iudicis, coram quo litigatur, constituentis, constituti, & eius contra quem, item quæ causa, & ad quid (puta, an ad agendum vel defendendum) constituitur, & quod ratum habebit dominus, quod cum eo actum erit. Et potissimùm, si à Reo detur, exponatur in literis satisdatio, per quam ipse dominus sub hypotheca rerum suarum fideiussor procuratoris existat iudicatum solui, etiam cùm apud acta constituitur, cap. accedens, c. constitutus, extr. eod. cap. Nicolao, extra. de appellat. §. si verò alii eius, instit. de satisd. l. vnica, C. eod. l. 2. C. de consortibus eiusd. lit.

Quis Finis?

Vt, quia domini rebus suis superesse nolunt, vel nequeunt, eorum negotia, per alios ad id idoneos, expediantur, l. 1. ff. eodem. Cùm & publicè intersit, vt absentes defendantur, l. seruum, §. publicè, ff. eod. l. 4. §. 1. ff. de actionibus.

Qui Effectus?

Primus effectus est, vt procurator, qui vel sua sponte, vel coactus, suscipit negotium demandatum, & tractare incipit, ipsa tractatione fit dominus negotii, postquam res desiit esse integra, tam extra iudicium, quàm in iudicio, l.

eum, §.fin.ff.de constit.pecun. Bart.in l.1. C.de sentent.& interloc.l.1.ff. de stipulat. seruorum.

Secundus: Vnde post litis contestationem procurator dominus litis fit, & omnia facere, agere, & gerere ex bona fide potest, quæ dominus facere posset, l.procuratoribus, l.nulla, C.eod.cap.1. §.1.eod.in 6. Mynsing.obseruat. 43.cent.1.cap. 1.extr.vt lite non contestata.

Tertius: Sicut omnes contractus ab initio sunt voluntatis, ex post facto autem necessitatis; ita etiam mandati procuratorij susceptio sese habet; vt,qui suscepit, etiam inuitus, absoluere & exequi mandatum authoritate magistratus cogatur; prætor enim se coacturum edicit, l.filiusfamilias,§.fin. l. sed hæ, ff. eod. nisi iustissima causa procurator se excusare possit,l.sed si quis,ff.quemadmodum testamenta,&c.

Quartus: Quòd citationes non ad dominum, sed ad procuratorem dirigantur, actúsque iudiciarij ab ipso exigantur: ita, vt sententia non in dominum, sed in ipsum procuratorem etiam proferatur,l.1.C.de sententiis & interloc.c.1.extr. vt lite non contest.cap.querelam,extr.de elect.l.liberto,§.fin. ff. de neg. gest. Et sanè in his, in quibus executio sententiæ perinde fieri potest in procuratorem ac in dominum; vt in ciuilibus & pecuniariis causis; secus est in iis, in quibus executio fieri nequit in procuratorem; vt in matrimonialibus & criminalibus,in quibus procurator,iuxta prius notata, nō admittitur, & id genus aliis,l.fin.vbi gloss.Bart.& l.nihil,c.eod.

Quintus: Mandati actio directa & contraria,quæ ex obligatione,quæ inter dominum,& procuratorem consistit, proficiscitur. Directa quidem datur domino, contra procuratorem, ex variis causis, quæ sunt in d.l.filiusfamilias, §.sed etsi, ff.eod.d.l.si procuratorem, ff.mandati, l.si quis, §.si quis, ff.de pœnis,d.l.qui proprio,§.procuratores, ff.eod.Contraria datur procuratori, contra dominum, ad consequendum id, quod bona fide expendit ex mandato,cap.cùm pro causa, extr.eod. cap.quicunque, 12. quæst.4. Quod si mandatum non habuerit; quod extra mandatum, in vtilitatem tamen domini, expendit, consequitur negotiorum gestorum actione. Æquum enim est, nusquam illi officium esse damnosum, l.sed si quis, ff. quemadmodum testamenta, &c. Item ad consequendum salarium, l.salarium, cum l.sequent.l. mutuam, ff. mandati, l. salarium, C.mandati, l.sumptus, ff.de pact.

Sextus: Vt quicquid fuerit in iudicio, ex quo apparet de mandato legaliter facto, omnimodò ratum sit, cap. 1. extra. eod.

cod. Poteſt enim procurator domino & nocere, & prodeſſe, cap.1.& cap.2.de confeſſ.in 6.

Quæ Cognata?

Affinitatem quandam cum procuratoribus, ratione ſuſceptæ defenſionis, vel adminiſtrationis rei alienæ, vel in iudicio, vel extra iudicium, habent aduocati, cauſarum patroni, defenſores, ſyndici, actores, executores, notarij, vindices, negotiorum geſtores, cognitores, œconomi, curatores, tutores, operarum locatores, nuntij, cap. cauſam, extra. de teſt. l. Pomponius, l. Plautius, ff. eod. Cuiacius ad Paul. lib.1. tit.2.

Quæ Adiacentia?

Mandatum, cautio de rato, cautio mandati portandi, cautio iudicio ſiſti, & cautio iudicatum ſolui, poteſtas ſubſtituendi, ſalarium, diligentia, cura, cùm de malè & perperàm geſtis; vel incuriâ neglectis procurator teneatur domino.

Quæ Pugnantia?

Mors alterutrius tàm conſtituentis, quàm conſtituti, re integra, ætas procuratoris minùs apta negotiis, valetudo, occupationes, & impedimenta, quibus ita diſtringitur, vt ſuis rebus præeſſe nequeat, inimicitiæ, affinitates, aut amicitiæ cum aduerſario contractæ, infortunium, & calamitas, tàm procuratoris, quàm domini, finitæ inſtantiæ: Quæ ſint reuocandi procuratoris iuſtæ cauſæ, Felin. in ca. ex parte, num.21. extr. de reſcript. Cyn. & Fab. in l. falſus, C. de fur. Denique omnes exceptiones peremptoriæ, quæ contra procuratorem in rem ſuam, ſeu alienam conſtitutum, vel ratione ſui & cauſæ, vel ratione conſtituentis, vel ratione formæ conſtitutionis competentes ante litis conteſtationem in vim dilatoriarum opponuntur, l. itaque, & l. ſi quis, ff. eod. Exceptiones contra procuratorem in rem ſuam competentes ſunt. Nullus titulus eſt in procuratione inſertus: nam nuda traditio, & ſine cauſa facta in rebus corporalibus non transfert dominium, l. nunquam nuda, ff. de acq. rer. dominio. 2. Actio ceſſa eſt dubitata, id eſt in iudicium deducta, quare non tenet ceſſio, c.2. extr. de alienat. iud. mutan. &c. 3. Actio eſt pro parte vendita, pro parte donata, l. fin. C. man. 4. Ceſſio fuit ſimulata, capit. per tuas, extra. qui filij ſint legitimi. 5. Ceſſa iura ſunt ab eo, qui cedere non potuit: vt ſunt minor ſine tutoris vel curatoris authoritate; tutor vel curator ſine pupillo, niſi abſens ſit, vel fari non poſſit, furioſus, prodigus, l. reſtitui, ff. ad Treb. l. is cui, ff. de verb. obl. Auth. minoris, C. qui dare tut. vel, &c.

Exceptiones, quæ opponuntur contra procuratorem in rem & causam alienam constitutum, & competunt ratione sui & causæ, sunt, 1. Quòd sit excommunicatus, cap. post cessionem, extra. de off. deleg. 2. Quòd sit mulier, l. neque fœmina, ff. eod. 3. Quia minor 25. annis, l. minor, ff. eod. 4. Quia miles, l. militis, C. eod. 5. Quia causa est criminalis, publica vel priuata, in qua procurator, ne in agendo, vel defendendo, interueniat, prohibetur, cap. tuæ, extr. eod. cap. veniens, extr. de accusat. 6. Quia mandatum est generale, & talis est causa, in qua exigitur speciale, Spec. in §. ratione, titul. de procurat. 7. Non habet literas de rato, quamuis habeat procuratorias, cap. penul. extr. de relig. dom. 8. Procurator, ex contra Ecclesiā, in qua beneficium habet, cap. fin. extr. de postul. 9. Constitutus est in iudicio, ante litis contestationem à tutore, vel curatore, vel procuratore, quod fieri non potest, l. neque ad negotia, & l. quod quis, C. de procurat. 10. Quia mandatum solum ad agendum, vel, licèt de rato cauerit, non tamen ad defendendum, quòd tamen necesse est, cap. accedens, extr. eod. 11. Non cauit de rato, & dubius est de mandato, excedit fines mandati, non iurauit iuxta tenorem constitutionis, cap. properandum, extra. de postul. cap. innotuit, extra. de elect. 12. Quia reuocatus est Episcopus, vel sacerdos secularis, vel in sacris ordinibus existens, vel in minoribus monachus est, nec habet mandatū sui Superioris: laicus est, & est causa spiritualis, cap. non iniustè, extra. eod. cap. 11. & 12. extr. ne cler. vel monach. cap. 2. extra. de postul. ca. sacrosancta, extr. de elect. 13. Quia est magistratus, furiosus, potentior, fiscus, vel Respublica, infamis, seruus, accusatus de crimine capitali, filiusfamilias, medicus, redemptor litis, falsus procurator, ignarus causæ, habens mandatum nullum, finitum vel reuocatum.

Secundò: ratione constituentis opponuntur exceptiones contra procuratorem; vt sunt: quia cōstituens fuit monachus, seruus, deportatus, vel bannitus, excommunicatus, minor 25. annis, infamis, reus criminis, mortuus re integra, vel quidam alius, cui, ob iustam causam, constituendi potestas est interdicta.

Tertiò: ratione formæ, competentes exceptiones obiiciuntur contra procuratorem. 1. Quòd non contineatur in literis, seu instrumento constitutionis, ad quid sit constitutus; putà ad agendum, vel defendendum, cap. accedens, & c. constitutis, extra. eod. 2. Quòd mandatum actis non sit insinuatum, l. si procuratorem, ff. eod. 3. Quòd in literis procurationis rei, do-

minus non exposuerit satisdationem, per quam ipse dominus, sub hypotheca rerum suarum, fideiussor procuratoris existat iudicatum solui, etiam si apud acta constituatur, l. 2. C. de consor. eiusdem litis, §. si verò aliquis, instit. de satisdat. 4. Licèt habeat mandatum ad agendum, non tamen ad defendendum, cap. Nicolao, extra. de appellat. 5. Quòd ipse generaliter, licèt alter specialiter, priùs fuerit constitutus, capit. 1. extra. eod. & cap. 1. extr. de rescript.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Nec Prælatus, sine consensu Capituli: nec Capitulum sine consensu Prælati, potest iudicium exercere, vel conueniri. 12. quæst. 2.

Sententia cum falsò procuratore lata, est ipso iure nulla, nec præiudicat domino, cap. ex insinuatione, & cap. in vestra præsentia, extra. eod.

Non debet quis alterius odio prægrauari, cap. nobis, extr. de simonia.

Quælibet præsumptio probatione in contrarium facta, elidi potest, cap. in nostra, extr. eod.

Exceptio falsi procuratoris, non solùm ante litis contestationem, verùm etiam post, obiici potest, d. c. in nostra, extr. eod.

De nemine præsumendum, quòd sit immemor salutis æternæ, 1. quæst. 7.

Quilibet præsumitur bonus, nisi probetur malus, ca. vnico, extr. de seruit. & cap. dudum, extr. de præsumpt.

Nunquam proceditur contra absentem, nisi vel tacitè, vel expressè citatum, gloss. in d. cap. in nostra, in verb. irritandum, extr. eod.

Sublato principali tollitur accessorium, cap. inter dilectos, extr. de fide instrum. cap. qualiter, extr. de elect. c. hæc scripsimus, 16. q. 7. cap. 1. extr. de schismat.

Cùm verba generalia siue ambigua ponuntur in instrumentis procurationis, recurrendum est ad intentionem constituentis. Verba enim debent deseruire intentioni, non intentio verbis, cap. ex multiplici, extr. de decimis, ca. humanæ au-

res,22.q.5.c.1.sedulo.38.dist.c.intelligentia,extr.de verb.signif. cap.praeterea,& cap.retulerunt,dist.4.de consecrat.

Si post conclusionem in causa apparet procuratorem reuocatum, nihilominus fertur sententia, capit.auditis, extra.eod.

Procurator constitutus ad prosequendum iudicium petitorium, videtur etiam constitutus ad exercenda iudicia praeparatoria & possessoria, etiamsi aliud mandatum non habeat,c.ad legatum, extr.eod.

Cum quid mandatur, omnia intelliguntur iniungi, sine quibus commode ad exitum res mandata perduci nequit, codem.

Posterius mandatum derogat priori,iuxta regulam, pacta nouissima,&c.

In duplicibus iudiciis procurator datus ad agendum, videtur etiam datus ad defendendum,cap. Nicolao,extra.de appellat.

Pluribus procuratoribus simul, & in solidum datis potior est conditio occupantis,cap.sancta crucis,extr.de rescript. gloss.in cap.non iniuste,extra.de procur.

Pluribus procuratoribus simul datis, non videntur dati in solidum, sed pro parte, nisi aliter cautum sit, cap. si duo, extr.de procur. Mynsing. obseru.47.cent.1.

Obscuritatis in mandato interpretatio contra dominum fit, iuxta l. veteribus, ff.de pactis.

Nota. Iure Canonum indifferenter, quilibet administrator rei alienae dicitur procurator: quia Canones non faciunt differentiam in vocabulis, dummodo is, qui alienae rei administrandae constitutus est, habeat potestatem agendi & defendendi,cap.petitio,extr.eod.& cap.saluator,1.quaest.3. Ius autem ciuile procuratores ab aliis alienarum rerum administratoribus distinguit,gloss.in cap.quia in caus.extra. de procur.

DE

DE SYNDICO.

TITVLVS XXXIX.

Continuatio.

PRocuratores à causa efficiente bifariàm intelligi dictum est; vel procuratores in specie, qui à priuato quodam; vel syndicos, qui ab vniuersitate, vel collegio constituuntur; debent enim vniuersitates cùm iudicio præsentes commodè interesse non possint, causas suas per constitutos syndicos agere, Dd. in l. 1. ff. quòd quisque vniuers. &c.

Quid est Syndicus?

Syndicus est procurator, qui ad agendas causas vniuersitatis, vel Collegij, seu defendendas præsentes & futuras communi mandato constituitur, c. 1. & c. idem, extr. eod.

Vnde dicitur Syndicus?

Dicitur, secundum Speculatorem, Syndicus, quasi singulorum, de vniuersitate, vel Collegio, causas dicens, l. munerum, ff. de muneribus & honorib. §. 2. sed verius dicitur Græco verbo συνδικεῖν, quod est, adesse, patrocinari, defendere, patrocinium suum in causam communem adferre. Hinc qui à singulis vrbibus ad tuendam causam vnius prouinciæ mittuntur patroni, syndici dicuntur secundum Budæum.

Quæ est causa efficiens?

Causa efficiens est, lex, consuetudo, vel statutum, consensus vniuersitatis, collegij, vel maioris partis, aut ordinis, vel eorum, quibus ordo hoc commisit, non autem consensus constituti. Quia etiam inuitus quis syndicus constitui potest, Specul. de syndi. in princip. allegans l. 1. & l. fin. §. defensores, ff. de munerib. & honor. & l. nulli, ff. quodcunque, &c. Vbi dicitur: nulli permittetur nomine ciuitatis, vel curiæ experiri, nisi ei, cui lex permittit, aut lege cessante ordo dedit, cum duæ partes adessent, aut amplius quàm duæ.

Quid Vniuersitas?

Vniuersitas est, multorum hominum in vna Republica simul degentium communitas. Aliud autem est vniuersitas, aliud singuli de vniuersitate: adeò quòd, etsi quid faciant omnes de vniuersitate, nisi tamen faciant vniuersitatę solenniter congregata, & communicato consilio, non censeatur actus gestus à communitate, etsi actus Reipublicę commodum respiciat, iuxta Bart. Ang. & Castrens. in l. sicut, §. si quid vniuers-

ſitati, ff.quod cuiuſque vniuerſ.nomine, &c.& l.ciuitas, ff.de reb.cred.

Quid Collegium?

Collegium eſt, plurium perſonarum in vnum corpus col-lectio.Hoſtienſ.hic:& Dd.in d.l.ciuitas.

Quid Ordo?

Ordo eſt,ſtatus & præeminentia quibuſdam in vniuerſitate ad regendam Rempublicam populi ſuffragiis attributa.

Quæ Materia?

Omnia Reipublicæ, collegiorumq; negotia,& cauſæ, tàm ciuiles,quàm criminales,ſiue præſentes,ſiue futuræ ſint.Siquidem in criminalibus vniuerſitas per Syndicum rectè defenditur.Spec.hoc tit.nu.5.& tit.de accuſat.verſ.fin.

Quæ Forma?

Vt Vniuerſitate, Curia, Collegio, vel Ordine, in loco publico, ſolenniter congregatis, omnibus vel maiore parte, vel his,quibus ab illis hæc res ſpecialiter commiſſa eſt, præſentibus. Syndicus per ſuffragia ad eliciendum ſingulorum conſenſum , decreto interueniente , conſtituatur, & deſuper inſtrumentum ſyndicatus , quod ſecundum Specul. quatuor continere debet , ſcilicet , quis ſyndicum conſtituat, & quis ſyndicus conſtituatur,ad quas cauſas,& lites,contra quos:denique quomodo & quare conſtitutus ſit,iuramento fidelitatis & diligentiæ præſtito conficiatur, l.8.C.de decu.l. ſi procuratorem, ff.de procur.l.penul.ff.de legatio.l.ſi actor.C.de appellationibus.

Quis Finis?

Neceſſitas,& vtilitas,cùm Vniuerſitatis,tùm etiam eorum, quibus lis, & negotium cum Vniuerſitate intercedit. Quoniam Vniuerſitas, neque agere,neque conueniri,niſi per Syndicum,qui Vniuerſitatem repræſentet,poteſt,Specul.de ſynd. numer.5.

Qui Effectus?

Primus eſt : quòd generalis conſtitutio Syndici conſenſu totius vniuerſitatis, vel duarum partium, vel maioris partis ex vniuerſitate approbata, Syndico liberam agendi poteſtatem tribuat : etiam in iis, in quibus aliàs ſpeciale mandatum deſideratur,Iaſ.in l.præſes, con.12.num.7.C.de tranſ.qui licèt diſtinguat, tamen Alexand. dicit eſſe verius, conſ.22.numer. 12.vol.1.

Alter

Alter effectus est:quòd omnia,quæ Syndicus,etiam absque cautione,egit,ab vniuersitate rata haberi debeant:ita vt commodum,& damnum per talem gestionem in eam redundet,l. fin.vbi Dd.ff.eod.

Tertius effectus est:quòd per litis contestationem fiat Syndicus dominus litis,adeò vt promissio ei facta,& delatio,præstatioque iuramenti,aliaque omnia,quæ in iudiciario processu ab ipso aguntur,iure subsistant,l.item,§.fin.ff.eod.gloss.ibi, §.fin.ad verb.de rato.

Quæ Cognata?

Actor, œconomus, procurator, curator,administrator, seruus publicus. Actor dicitur, qui ad agendom seu defendendum causas vniuersitatis præsentes tantùm constituitur,l.item suffragium, §.decuriones, ff.eod. Differt in hoc à syndico, quòd is detur ad vniuersitatem causarum, tàm præsentium quàm futurarum, non autem ad vnam præsentem & certam causam, sicuti actor, l.8.ff.eod. Oeconomus est dispensator Ecclesiæ, cui res Ecclesiastica administranda mandatur, c. quoniam,16.q.7.c.1.dist.88.c.hoc ius porrectum, 10.q.2.Curator dicitur,qui negotia ciuitatis extraiudicialia persequitur. Serui sunt,qui publico scribendi munere funguntur, & etiam actuarij dicuntur,l.fi.vbi Dd.ff.eod.Administrator dicitur,qui præest pecuniæ,aliaque negotia ad vniuersitatem pertinentia tractat.tot.tit.de admin.rerum ad ciuit.pert.

Quæ Adiacentia?

Iuramentum fidelitatis,cura,industria,instrumentum,syndicatus.

Quæ Pugnantia?

Mors Syndici,& reuocatio Vniuersitatis seu Collegij,omnesque exceptiones, quæ contra personam Syndici, eiusque constitutionem,ratione causæ efficientis,materiæ,vel formæ, possunt opponi. Contra personam:vt si Syndicus sit inhabilis ad agendum;quia excommunicatus,miles,minor, mulier,vel criminis accusatus.Contra constitutionem, ratione causæ efficientis : vt quia constitutus ab vniuersitate, cuius rectores sunt excommunicati,vel tales,qui ob causam constituere non possint, c.fi.extr.de proc. vel qui constitutus est sine consensu Episcopi , vel quorum consensus desideratur, l.omnes, C.de episcop. & cleric. vel quia à Collegio illicito, l.1.ff. quod cuiusque vniuers. nomine. Ratione constituti, vt quia laicus

con

constituitur in rebus Ecclesiasticis. Ratione formæ, quòd non est à duabus partibus Curiæ, vel Collegij constitutus, vel saltem à maiori parte, extr. de elect. c. in Ecclesia: vel quòd aliqui non sunt vocati ad constitutionem, c. quia propter, extr. de elect. vel constituti, vel constituentium nomina instrumento non sunt inserta.

DE HIS, QVÆ VI, métúsve causa fiunt.

TITVLVS XL.

Continuatio.

Litigatores quandoque, ex iusta & legitima causa, agendo & excipiendo contra aduersarium, restitutionem in integrum merentur: quibus non iniustè annumerantur hi, qui vi, aut metu compulsi, aduersariò, per fraudem, vim inferenti, quid dederunt, vel promiserunt.

Quid est Vis?

Vis est, maioris rei impetus, qui repelli non potest, secundum Iurisconsul. in l. 1. ff. eod. & l. si ea, ff. de act. empt.

Quod sunt species?

Vis variæ sunt species. Alia compulsiua, per quam compellitur quis ad id faciendum, quod non faceret, si esset liberi arbitrij. Et ex hac nascitur edictum: Quod metus causa, l. 1. ff. eod. Alia expulsiua, quæ nihil aliud est, quàm si quis per vim alium de possessione sua rerum immobilium deiiciat, vel res immobilibus cohærentes mobiles rapiat. Et hac inducitur interdictum, Vnde vi, tot. tit. C. vnde vi, l. 1. §. 3. ff. de vi armata, & l. si quis in tantam, C. vnde vi. Alia ablatiua, quæ contingit in rebus mobilibus, & inducit actionem, vi bonorum raptorum, l. si fundus, ff. de vi & vi armata, Institut. Vi bonorum raptorum, per tot. & notatur de hac per Canonistas, in tit. extr. de treuga, & pace. Alia turbatiua, ex qua datur interdictum, vti possidetis, in rebus immobilibus, & rebus mobilibus interdictum, Vtrubi, cùm duo se possidere contendunt, ff. vti possid. & vtrubi, per tot. Alia inquietiua, quæ fit, cùm quis non sinit alium vti re sua quietè, vel in alieno ædificat, vel ædificare, inuito domino, conatur. Et ex hac datur interdictum, Quod vi, aut clàm, per tot. tit. ff. quod vi, aut clàm.

Quid Metus?

Metus est, instantis vel futuri periculi, mentis trepidatio, l. 1. ff. eod.

Metus quotuplex & quid iustus?

Metus duplex est, iustus & probabilis, & vanus vel improbabilis. Iustus est, qui in constantem virum cadere potest: Et est vitæ, cruciatus corporis, status, seruitutis, fortunarum, pudoris, & instantiæ realis, c. cum dilectus, extr. eod. l. 7. 8. 9. ff. eod. l. 4. l. isti, cod. l. 4. & 9. C. eod.

Quid vanus metus?

Vanus & non probabilis est, qui non in constantem, sed abiectum, vecordemque hominem cadit: qui facilè commouetur, & non timenda timet, Iason, Inst. in act. quod metus causa, num. 54. vsque ad 73. & Zas. num. 10. Et est potentiæ, reuerentiæ, perfidiæ, accusationis, infamiæ verbalis, & minarum, c. cum dilectus, extr. eod. l. etiamsi, ff. eod.

Quæ causa efficiens?

Causa efficiens vis, metusque probabilis est, ipsa impressio, violenta coactio, & minæ accusationis, & infamiæ capitalis, eius, qui dolo vim infert: vel est necessitas imposita contraria voluntati faciendi id, quod non faceret, si liberum esset arbitrium, l. fin. & l. penul. C. eod. l. donationis, l. penult. ff. eod. glos. & Dd. in l. metum, C. eod. vide Spec. de præsumpt. §. vlt. numer. 7.

Quod Obiectum?

Obiectum est, corpus & animus patientis vim: vel metum in virum constantem cadentem. Est enim quædam vis, quæ corpori: & quædam, quæ animo: vtraque metum inducens, infertur.

Quæ Forma?

Forma certa præscribi non potest, cum variis modis, & re, & verbis, vis, metusque inferri possint, vt Dd. in l. vt vim, ff. de iust. & iure.

Quis Finis?

Finis est, vt aliquid extorqueatur, licèt non semper traditio rei extortæ, sed illatam vim promissio sequatur.

Quis Effectus?

Effectus est, actio & exceptio quod metus causa. Siquidem vis compulsiua, cùm plerumque dolo fiat, delictum est, ex quo datur obligatio producens actionem, Quod metus causa,

quæ,

quæ licèt ob delictum personalis sit, tamen ex æquitate naturali,non tantùm contra vim, metumque inferentem;sed contra quemcunque possessorem rei per vim extortæ, vt officio iudicis restituatur, competit infra annum quidem in simplum,post annum in quadruplum.Et hoc verum,si res incontinenti post vim illatam tradita sit, sin autem nondum tradita, sed promissa ob consensum vim passi quidem, contractus iure ciuili subsistit,ex quo petenti vi obligationis constitutæ, datur actio,quæ tamen per Reum,obiecta exceptione, Quod metus causa,eliditur,& penitus eneruatur,l.metum, §.prætor, ff.eod.l. non fraudulenter, ff. de regul.iur.cap.Abbas, §.vnde, extr.eod.

Quibus casibus gestum ob vim, & metum ipso iure nullum est?

Sunt tamen nouem casus, quibus vtrinque nulla datur actio, sed gestum per vim metumque, licèt iureiurando firmatum,ipso iure nulle est.1. Si per vim & metum matrimonia sint contracta:cùm inuitæ nuptiæ difficiles exitus consueuerint habere,c.requisiuit,c.gemma,c.cùm locum,& c.veniens,extr.de spon.2.In promissione dotis,l.si mulier,§.si dos, ff.eod.3.In alienatione rei Ecclesiæ,15.q.6.c.1.de iurei.& c.2. de reb.Eccles.non alienan.4.In iurisdictione proroganda, c.si diligenti,extr.de foro comp.5.In voto,c.1.extr.de voto, 15.q. 1.6.In authoritate tutoris, l.1.ff.de auth.tutorum.7. In testamentis,l.qui testamento,§.si.ff.de testam.8. In sententiæ pronuntiatione,c.iniustum, 11.q.3.9. In procuratoris constitutione,arg.c.accedens,extr.de procur.

Nota tamen hîc, quod omne iuramentum, iure Canonico seruandum sit, quod absque dispendio salutis æternæ seruari potest,cap.cùm contingat, extr.de iureiur. & cap.licèt mulieres,de iureiu.In 6. Quod procedere etiam putant, si vi,metúque iuramentum extortum sit:iuramentum enim seruandum est, nisi eius petita fuerit relaxatio. Nam in subditis, qui ob causas,etiam ciuiles,à suis dominis iniquè mancipantur, nec aliter relaxantur,nisi sub iuramento securitatis, id est,nisi iuramentum præstent de non vindicando carcere. In ordinat. Cam.par.2.titul.24. constitutum est,vt à tali iuramento relaxatio ad effectum agendi peti possit in Camera:iuramentum enim non vinculo iniquitatis : sed veritate , iudicio, iustitia, tamquam suis comitibus, fulcitum esse debet, cap.quantò, & cap.etsi Christus,extr.de iureiurando. Forma autem relaxandi est:

di eſt:Primò magiſtratui vel domino territorij, ſub quo ſupplicans captus fuit, pro ſtatu cauſæ ſcribitur, quia in dubio pro magiſtratu præſumitur, quòd legitimis ex cauſis quis captus ſit. Dein facti ſerie tranſmiſſa fit communicatio petenti citationem ſuper relaxatione iuramenti ad effectum agendi, & ſiquidem eam probabiliter confutare poterit, decernitur petita citatio: quia in principio litis, in dubio magis Actori, quàm Reo fauetur: & cùm relaxatio à iuramento ad effectum agendi cauſæ cognitionem requirat,partis aduerſæ præſentia, quæ per huiuſmodi abſolutioné lædi poſſit, exigitur.Ergo citatione opus eſt,l.de vnoquoque,ff.de re iud.

Quæ cauſa Efficiens huius actionis?

Cauſa efficiens actionis,quod metus cauſa,eſt,vis compulſiua,& metus in conſtantem virum cadens,vt dictum.

Quæ Materia?

Materia ſunt, res mobiles, & immobiles, corporales, & incorporales,per vim mutatæ,& ablatæ,omneſque earum acceſſiones.

Quæ Forma?

Forma eſt, bona per vim compulſiuam, & metum in conſtantem virum cadentem, dolo aduerſarij extorta, iuſſu iudicis reſtituenda eſſe; quòd ſi iudicis iuſſui obtemperatum non fuerit,condemnationem in quadruplum faciendam.

Quis Finis?

Finis eſt,vt rerum tàm mobilium, corporalium, quàm immobilium, & incorporalium, ablatarum & mutatarum, intra annum ſimplex reſtitutio, & poſt annum, ob protractam recuſationem,condemnatio in quadruplum fiat.

Quæ Cognata?

Cognata ſunt, actio vi bonorum raptorum, & interdicta prohibitoria, & reſtitutoria: vt ſunt, Vnde vi, vti poſſidetis, vtrubi,quod vi,aut clam.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia ſunt,voluntas vim paſſi,ſpontanea traditio,longum interuallum inter impreſſionem & metum, abſentia periculi, vana timiditas, vecordia, l.2.C.eod. l.metum autem præſentem, ff. eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Negatiua probanda eſt,ſi in ſe includat affirmatiuam.

ſiua

perlatum, extr.eod.c.homine,extr.de elect.

Quod ab initio non tenet, ratihabitione potest roborari, c. significatum,& c.cùm virum,de reg.iuris.

Iuramentum si factum sit super eo,quod seruari potest sine interitu salutis æternæ,valet,aliàs non,c.si aliquid, 22.q.4. c.cùm dilectus,extr.eod.

Potius est mala pati, quàm malo consentire, c.itáne, 32. quæst.2.

Si non tenet principale,nec accessorium tenet,c.si diligenti, extr.de foro competenti.

Periuriis via non est aperienda, c.cùm dilectus, extr.eod.

Coacta voluntas, etiam voluntas est, 15.quæst.1.cap.meritò quæritur.

Licèt pœna ad hæredes non transeat, attamen quod turpiter & scelere quæsitum est, ad compendium hæredis pertinere non debet,eod.

Qui terrore laicorum electioni de se factæ renuntiat: si renuntiatio, iuramento, vel fide firmata non sit, regimini, ad quod electus erat,præfici poterit,c.ad aures,extr.eod.

Probata violentia per testes, res amissæ probantur per iuramentum.Et super valore rerum amissarum taxatione iudicis præmissa,& secreto petentis iuramento fit condemnatio, c. super eo,extr.eod.

Si interesse proficiscitur ex maleficio,id probatur per iusiurandum:si autem ex contractu,tunc per testes probandum est, c.in primis,2.quæst.1.

DE IN INTEGRVM restitutione.

TITVLVS XLI.

Continuatio.

ECclesia,si grauiter læsa fuerit,nec ordinarium iuris remedium, ad corrigendum, vel emendandum id, quod gestum,vel recuperandum,quod amissum est,competat, iudicis off-

officio extraordinariè, exemplo minorum ad quadriennium in integrum restituitur.

Quid est in integrum Restitutio?

In integrum restitutio est, extraordinarium iuris remedium, quo Ecclesia, vel alij (quibus leges, vel Canones restitutionis beneficium, ob iustam causam non inuident,) læsi & decepti, officio iudicis ordinarij, vel alterius causæ cognitionem habentis, in eum statum, in quo erant ante læsionem, reducuntur, 2. quæst. 3. in fin. & l. 1. C. de sententiam passis.

Quotuplex Restitutio?

Restitutiones variæ sunt: Vel enim sunt minorum, vel maiorum. Iure minorum censentur Ecclesia & Respublica: quæ, sicuti minor, postquam excessit 25. annos, si petat restitui, vsque ad quadriennium, in his, in quibus læsus fuit infra 25. annos, restituitur. Sic & Ecclesia, & Respublica, quadriennium restitutionis beneficio gaudent, vbicunque læduntur, à tempore læsionis computandum, l. respublica, C. quibus ex causis maiores in integrum, &c. glos. in cap. 1. in ver. iure minoris, & cap. auditis, extr. eod. cap. quid ergo, 23. quæst. 4. cap. ius publicum, dist. 1. Maiores autem, si quid, vel dolo aduersarij, vel per metum compulsi perdiderunt, vel propter iustam absentiam, vel ex probabili & iusto errore, vel ex alia legitima causa, quæ reprehendi non possit, læsi sunt, restituuntur, tot. tit. extr. quod vi, metusque causa.

Quæ causa Efficiens?

Causa efficiens est, Episcopus, Potestas. Alij etiam minores ordinarij, contentiosam iurisdictionem habētes, qui præsunt vniuersitati, & administrationem cum iurisdictione habent, c. de persona, 11. quæst. 1. l. 1. §. vlt. ff. de postul. l. fin. C. vbi & apud quos, &c. Etiam Delegatus: quia & hic de causa restitutionis cognoscere potest, distinctione tamen seruata, quam ponit Gregorius IX. in c. causa restitutionis, extr. eod. Inquit enim: Causa restitutionis in integrum, coram iudicibus ordinarijs administrationem habentibus, vel Delegatis ab eis, tractari poterit, & finiri: siue hoc ipsis Delegatis specialiter demandatum fuerit, siue in commisso eis negotio contingat incidere huiusmodi quæstionem. Delegati verò ab ordinarijs, qui administrationem non habent, sed tantummodò facultatem iudicandi, seu arbitri, de hac causa cognoscere nequeunt, nisi coram eis mota fuerit incidenter.

Qui sunt Ordinarij administrationem non habentes?

Ordinarij administrationem non habentes dicuntur, quibus Imperator indulget,quòd causas possint audire, definire, & iurisdictionem voluntariam per totum Imperium exercere,qui honorem & dignitatem habent, sed non administrationem commissam, quorum etiam potest iurisdictio prorogari,l.1. & 2.ff. de iureiur. l. rem non nouam, C. de iud. per Hostiens.extr.eod.§.à qua facienda.

Quæ Materia?

Materia est,res magni momenti, vt causa matrimonialis, liberalis, criminalis, vel ciuilis: siquidem propter satis minimam rem,vel summam, si maiori rei, vel summæ præiudicetur, postulans restitui in integrum non auditur, l. scio, & l. penult.ff.eod.c.causa restitutionis,§.in matrimoniali,ext.eod.

Restituitur etiam Ecclesia & minor, quotiescunque in iudiciario processu læsi fuerint, contra condemnationem factam ob contumaciam,contra omissionem promissionis, allegationis, vel eorum, quæ faciunt ad instructionem causæ: & hoc non solùm in damno,verùm etiam in lucro,contra iuramenti delationem, vel relationem, & confessionem, vel si quid procurator ex neglectu officij malè gessit, contra sententiam, omissam appellationem contractus & præscriptiones iure ciuili inductas,vt notat glos.in c.auditis,extr.eod.

Quæ Forma?

Forma est, vt intra quadriennium continuum, à tempore læsionis computandum,pro restitutione facienda imploretur iudicis officium apud Ordinarium illius, contra quem petitur, iuxta solennium iudiciorum obseruationem, præmissa citatione, & approbatione læsionis facta, minor & Ecclesia, vel qui his, quoad hoc restitutionis beneficium comparantur,in eum statum,in quo ante læsionem erant, restituantur, tot.tit.C.vbi,& apud quem,l.in causa, §.1. & l.3.ff. eod. l. superuacuam,C.de temporibus in integ.rest.cap.tum ex literis, in verb.officium,extr.eod. Spec.de in integ. rest.§. 1. num.3. Bal.in l.minor,ff.de minor.

Quæ causa Impulsiua?

Causa impulsiua est, vtilitas, æquitas, & necessitas. Quia hoc extraordinarium restitutionis beneficium datur, cùm alia actio non competit, vel competit quidem, sed publicè expedit, vt læso pluribus iuris remedijs succurratur,

l.1.&

l.1.& l.diuus, ff.eodem.

Quis Finis?

Finis est, ne minores, Ecclesia, Respublica, maiores, & quiuis alij, qui ex legitima causa restituuntur: immeriti, rerum suarum damnum, quo se extricare non possunt, faciant. Cùm æquitati consentaneum sit, Ecclesiam ab omnibus incommoditatibus illæsam seruari, & deceptis sine culpa sua, maximè si fraus aduersarij interuenerit, per in integrum restitutionis beneficium subueniri, l.diuus, ff.eod.l.minoribus, ff.de minor. cap. satis peruersum, dist. 56.& cap.cognoscentes, extra.de constitut.

Quis Effectus?

Effectus est, vt quilibet ius suum saluum habeat, scilicet, tam is, qui restituitur, quàm alius, contra quem restitutio fieri postulatur, & æqualitas, quoad fieri possit, seruetur. Nec enim æquum esset, vt Ecclesia, minor, vel quicunque alius, qui restitutionis beneficio gaudet, locupletaretur cum alterius iactura: imò ab hoc Ecclesia abhorret, capit. generalis, distinct. 54.cap.suam, extr.de pœnis, l.nam hoc natura, ff.de cond.indeb.l.vbi. C.de reputat. Lait prætor, l.quòd si minor, l.etiam, l.tutor, l.si iudex, ff.eodem.

Quæ Cognata?

Cognata sunt, actio rescissoria, actio de dolo, beneficium legis 2. C. de rescin. venditione, redintegrandæ nullitatis quæstiones, actio negotiorum gestorum: & omnia edicta vel interdicta restitutoria.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia sunt, damnum non culpa aduersarij, sed euentu & casu illatum, defectus probandæ læsionis, lapsus legibus præscripti temporis petendæ restitutionis, dolus, delictum, sacramentum, seu iusiurandū eius, qui se restitui petit, &c.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Beneficium restitutionis, ex quacunque causa competens, ad hæredem transmittitur, l.ex persona. C. de tempor. rest. in integr.

Si petitur dilatio, quæ metas restitutionis non excedit, tam Actori, quàm Reo conceditur: poterit tamen Actor vti dilatione Reo concessa, l.petendæ, C.de tempor.in integr.

Pro anno vtili datur quadriennium continuum, ad implorandam restitutionem in integrum, ex quocunque capite petatur, l. superuacuam, C. eod.

Ecclesia læsa in probatione necessaria omissa, potest petere restitutionem in integrum, non obstante termino iuris probationis exclusæ, & petere potest, non solùm contra priuatum, sed etiam contra Ecclesiam, cap. auditis, extr. eod.

Ecclesia censetur iure minoris, iure Reipubl. & iure Imperij, ca. 1. extr. eod. cap. quid ergo, 23. quæst. 4. c. duo, dist. 96.

Ecclesia generaliter restituitur, non solùm cùm de bonis diminuitur, sed etiam cùm interest Ecclesiæ, litibus & sumptibus non vexari, gloss. in cap. ex literis, extr. eod.

In causa appellationis, iudex altera parte absente, etiam lite non contestata, procedere potest, cap. per tuas, & cap. interposita, extr. de appell.

Differt appellatio à supplicatione: quòd appellatione interposita, nihil est innouandum: sed, pendente supplicatione, mandatur sententia executioni, præstita cautione, quòd omnia restituat, si sententia fuerit retractata, gloss. in cap. ex literis, extra. eod.

Petitio restitutionis in integrum contra sententiam, suspendit regulariter executionem sententiæ, nisi contra petentem est præsumptio malitiæ, quòd causa differendi executionem hoc petat, cap. suscitata, extr. eod.

Generale est, quòd quando quis ad aliquid in dubio admittitur, semper præstare cautionem teneatur, d. cap. suscitata, & ibi gloss. extr. eod.

Quod vna via prohibetur, alia non debet concedi, fallit in cap. tua, extr. de procurat. & cap. constitutus, extr. eod.

Quicquid habet vxor, totum præsumitur de bonis esse mariti, gloss. in cap. constitutus, extr. eod.

Filius in potestate patris constitutus, alienare, vel aliàs disponere de rebus suis non potest, gloss. in cap. constitutus, extra. eodem.

Tutor

Tutor vel curator alienare rem minoris absque prætoria authoritate non possunt, gloss. d. c. constitutus, extr. eod.

Quæ de nouo emergunt, non auxilio indigent, capit. fin. extr. eodem.

Propter nouas defensiones, petens restitutionem iterum auditur. Nouæ autem defensiones dicuntur siue tempore primo petitæ restitutionis fuerint: sed non allegatæ, quoniam occultæ: siue postea emerserint, &c. gloss. in cap. fin. extr. eod.

Restitutio denegata Ecclesiæ, vlteriùs ipsi non conceditur, nisi ex noua causa: restituitur tamen ad appellandum à sententia denegationis, cap. beneficio, extr. eod.

DE ALIENATIONE IVdicij mutandi causa facta.

TITVLVS XLII.

Continuatio.

EDictum, de alienatione iudicij mutandi causa facta, speciem restitutionis constituit: qua prospicitur omnibus, in quorum damnum & præiudicium possessiones, vel res, de quibus moueri quæstio timetur causa mutandi iudicium futurum, in alios transferuntur.

Quid est alienatio iudicij mutandi causa facta?

Alienatio iudicij mutandi causa fieri dicitur, cùm quis credens, se ab aliquo conueniendum reali actione vel personali, quæ in rem scripta sit, dolo malo, iudicij futuri mutandi & vitandi causa dominium rei in alium transfert, lege ex hoc, ff. eodem.

Quid fieri dicitur mutanda iudicij causa?

Mutandi iudicij causa fieri dicitur, cùm molestior aduersarius subiicitur, aut alia ratione agendi conditio durior fit & deterior, l. 1, 2, 3, & 4. ff. eod.

Quæ causa efficiens?

Causa efficiens huius prohibitæ alienationis est dolus debitoris, actione reali, vel personali in rem scripta, conueniendi, l. item si res, §. hæc actio, ff. eod.

Quod Obiectum?

Obiectũ est, res, super qua cõtrouersia moueri timetur, siue sit mobilis, siue immobilis, siue corporalis, siue incorporalis.

Quæ Forma?

Forma alienationis, vt producat effectum, id est, actionem in factum; desumitur ex tribus ad illam actionem necessariò requisitis. 1. Vt fiat alienatio causa mutandi iudicij futuri & non præsentis; quia alienans rem litigiosam incidit in edictum de litigiosis, l. vlt. C. de litigios. l. ex hoc edicto, ff. eod. 2. Vt dolo fiat alienatio, ratione loci, vel personæ: vt si duriorem agendi conditionem opposito potentiori, vel alterius prouinciæ aduersario nobis fecerit, l. 1. & l. 2. ff. eod. 3. Vt nostra intersit: fortè si quis fecerit impensas, vel aliam incommoditatem ratione alienationis factæ, vel potentioris aduersarij substituti passus sit.

Qui Effectus?

Effectus est, actio in factum: quæ restitutoria est, & rei persecutionem præstationémque eius, quod interest, alium aduersarium habuisse, arbitrio iudicis continet. Dabitur autem hæredi, & in hæredem, vel similem, quatenùs ad eum peruenit: Non post annum; quia, licèt pertineat ad rei persecutionem, tamen ex delicto, hoc est, dolo & fraude alienantis competere censetur, l. item si res, §. hæc actio, l. vel similem, l. vel post annum, l. quia pertinet, ff. eod.

Quæ causa Efficiens actionis huius?

Causa efficiens hujus actionis in factum, est delictum, vel dolus alienantis.

Quod Obiectum?

Obiectum est, alienatio rerum mobilium, immobilium, corporalium, incorporalium, quas alienandi, & distrahendi legibus & Canonibus concessa facultas est.

Quæ Forma?

Forma est, quòd si quis, alienando rem, alium nobis aduersarium suo loco, data opera, & in fraudem nostram, substituerit, in factum actione, quanti nostra interfit, alium aduersarium nos non habuisse, conueniatur, l. 1. ff. eod.

Quis Finis?

Finis est, ne alterius conditio, litigandíque facultas ex alieno facto fiat deterior, vel dolo debitoris & possessoris rem alienantis remoueatur & impediatur.

Quis Effectus?

Effectus actionis est, ipsa restitutio, non tantùm rei in fraudem alienatæ; sed etiam ipsius interesse, quod nobis, ob factum debitoris, defuit.

Quod Cognatum Alienationis?

Affine alienationis est, cessio: differunt tamen in hoc, quòd alienatio futuri iudicij causa fiat: cessio autem, lite pendente, & durante iudicio, fieri contingit. Cuius effectus est, actionum directarum transitio: quòd cui cessæ sunt, eas nomine suo intentare possit: licèt secus sit, si absque actionis cessione, nomen ematur. Emptor enim vtilibus tantùm actionibus tunc experitur, l. emptor, C. de hæred. & act. vend.

Quæ cognata actionis in factum?

Cognata actionis in factum, hoc loco, sunt, omnes vindicationes, actiones mistæ, & personales in rem scriptæ, Cuia. obser, lib. 10. cap. 3. per l. 24. §. vlt. ff. communi diuidundo. Et, quoad restitutionem, omnia edicta, & interdicta restitutoria.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia sunt, primò necessitas alienandi, ignorantia iuris petitoris, vel defectus iuris debitoris: Vt si possessor, absque dolo, ex necessitate ignorans petitorē ius in ea habere, rē alienet: vel si sciat, ipsum ius autem, vel per vsucapionem, vel alio modo est extinctum. 2. Si inchoatum fuerit iudicium, vel res facta litigiosa: quod fit per citationem, libelli oblationem: aut alio modo, causa mota in realibus, sicuti litis contestatione in personalibus, gloss. & Bart. in l. 3. ff. eod. Denique cessatio interesse, si videlicet, æquè cōtra tertium possessorem agere possit, nec petitoris intersit, contra alienantem actionem dirigere, gloss. & Dd. in l. 2. & auth. litigiosa, C. de litig.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Delegata iurisdictio nō potest prorogari ad personas alias, in rescripto non comprehensas, gloss. in cap. 1. extr. eod.

Clericus, causa mutandi iudicium, non debet recipere cessionem à laico, cap. ex parte, extr. eod.

Edictum de alienat. iud. mutand. causa, ad futura iudicia pertinet, cùm quis metu impendentis litis alienat rem, vel

alienatione duriorem aduersarij conditionem reddit, capit. 1. extra. eod. & ibi gloss.

Fraudem non committit, qui iure suo vtitur, gloss. in cap. 1. extra. eodem.

DE ARBITRIS.
TITVLVS XLIII.
Continuatio.

Litigatores quandoque, sumptus, alteriúsque ex contentionibus proficiscentis incommodi, vitandi gratia, vel etiam odio protractionis litium, controuersias, sub stipulatione certæ pœnæ, vt eius metu à placitis nō recedatur, alicui, vt viro bono, dirimendas, per compromissum committunt.

Quid Arbitrium?

Arbitrium est, potestas de causa controuersa cognoscendi, & pronuntiandi, partium consensu, sub stipulatione certæ pœnæ, vt sententiæ stetur, vel à lege, vel Canone alicui, qui arbitrium recipere potest, tributa, cap. perpetuas, & cap. 1. extra. eodem.

Vnde dicitur Arbitrium, & quid significat?

Arbitrium dicitur ab arbitrando, quasi arbiter ex æquo & bono de causa per compromissum commissa arbitretur & statuat: Et significat sententiam boni viri, iuris formulis, & angustiis solutã. Cicero pro Sex. Ros. & libr. 3. Off. & l. 1. ff. de leg. 2. Quæ compromissum & laudum etiam dicitur, ex eo, quia ad arbitrum ex compromisso itur, hoc est in arbitrum, sub certa pœna, vel cautione standi sententiæ per ipsum latæ à partibus, compromittitur. Vnde arbiter à potestate iudicandi etiam iudex compromissarius dicitur, l. 2. C. de iureiur. prop. calum. dand. l. cùm lege, & l. penult. C. de pactis, l. societatem, ff. pro socio.

Quotuplex est Arbitrium?

3 Arbitrium à causa efficiẽte, forma & materia variè dicitur.

Quotuplex à causa efficiente?

A causa quidem efficiente arbitrium, vel est voluntarium, vel necessarium, & iuris.

Quid Voluntarium?

Voluntarium est, si partium voluntate in arbitrium, qui volens receperit arbitrium, compromittatur.

Quid

Quid Arbitrium iuris?

Arbitrium iuris est, si vel à iudice, vel statuto, consuetudine, lege aut Canone, priuato alicui causa decidenda committatur, Bart. l. prætor, nu. 12. de rato. dat. l. arbitrio, cum l. seq. ff. qui satisd. cog. l. apertissimi, de iudiciis.

Quæ causa Efficiens?

Causa efficiens voluntarij est, consensus & voluntas partium facultatem in arbitrium compromittendi habentium, accedente arbitri consensu. Tametsi enim nemo cogatur arbitrium recipere, quoniam hæc res libera & soluta est, & extra iurisdictionis necessitatem posita: attamen vbi semel quis in se receperit arbitrium, ad curam & solicitudinem suam hæc res, quà se, ante pronuntiationem sententiæ, liberare non potest, pertinebit. Non tantùm quòd studerent lites finire, verùm, quoniam non deberent decipi, qui eum, quasi virum bonum disceptatorem inter se elegerunt, l. Labeo, §. tametsi, ff. eod. l. rem non nouam, C. de iud.

Qui compromittere possunt?

Compromittere omnes possunt, qui non prohibentur: vt sunt omnes, siue sint sui iuris, vel alieni: vt filiusfamilias, seruus iussu domini, siue in re sua, vel aliena, vt sunt administratores, quibus libera rerum administratio commissa est, tutores, curatores, Prælatus, vassallus, siue Christianus, vel non, vt Iudæus, paganus, vt notant Blanc. de compro. q. 2. & Hostiens. & l. non distinguemus, ff. eod. & Alex. cons. 23. nu. 5. volum. 2. Prohibentur tamen serui per se, ob statum: impuberes, ob ætatem: mulieres in causa aliena, ob sexum: furiosi, ob defectum intellectus, &c. d. l. non distinguemus, & l. diem, ff. eod.

Qui Arbitri esse possunt, vel non?

Pari ratione in omnes compromitti potest, cuiuscunque dignitatis & conditionis sint: siue persona Ecclesiastica, siue secularis, siue filiusfam. siue paterfam. siue celebris & bonæ famæ, siue infamis, 3. q. 7. §. tria, cap. per tuas, extr. eod. l. 5. ff. eod. exceptis his, qui lege, vel Canone prohibentur: vt sunt seruus, furiosus, mutus, surdus, minor 20. annis, fœmina. Maior tamē 20. annis arbiter esse potest: & clerici de tēporalibus compromittentes in mulierem, aliàs de consuetudine iudicantem, arbitrium subsistit, c. dilecti, extr. eod. & cap. cùm, vigesimum, vbi glo. & Dd. extr. de officio & potest. iud. delegati. Specul. de arb. §. potest.

Quæ Materia?

Materia compromissi, sunt, controuersiæ quarũlibet rerum, de quibus in arbitrum compromitti Canones & leges ciuiles permittunt. In causa autem criminali, nisi agatur ciuiliter, causa populari liberali, matrimoniali, in rebus spiritualibus in laicum, pernitiosis Ecclesiæ & Reipublicæ, & de re, de qua transigi non potest., vt de alimentis futuris, iudicatis, &c. vel rebus alienari prohibitis, velut, emphiteusi, & feudo non compromittitur, c. contingit extr. eod. l. non distinguemus, ff. eod. Guido. Pap. decis. 69. num. 2. Blanc. quæst. 2. num. 64. & q. 4. num. 78.

Quotuplex à materia dicitur Arbitrium?

A materia, arbitrium vel generale, vel speciale, vel plenum dicitur. Generale est, si de rebus & controuersiis omnibus compromittatur, l. de rebus, ff. eod. Speciale est, si de vna tantùm controuersia compromissum in arbitrum factum sit, cap. exposita, extr. eod. Plenum est; quod doli clausulæ expressam mentionem facit, c. ita demum, §. plenum, ff. eod.

Quæ Forma?

Forma arbitriorum ex conuentione partium colligitur. Vel enim partes sub stipulatione pœnæ certæ, vel cautione, addito iuramento, vel simpliciter pacto nudo, sine pœna, cum adiectione certi diei, ad quem causa definiri debeat, vel indefinitè in vnum, vel plures compromittant; quòd si nihil specialiter conuentum fuerit, ad iudiciorum ordinem dirigitur secundum consuetudinem, & statuta cuiusque loci, l. non distinguemus, ff. eod. l. Pomponius, cum l. 1. ff. eod. Innoc. in c. quintauallis. nu. 7. de iureiu. Maranta in Spec. parte 4. dist. 14. nu. 2. Blanc. parte. 1. nu. 20. 29. & q. 2. nu. 47.

Quotuplex à Forma?

A forma arbitrium dicitur, vel conuentum, vel stipulatum, vel iuratum. Conuentum est, si partes absque compromisso simpliciter & nudo pacto in arbitrum consentiunt, hac conditione, vt non simpliciter eius sententiæ stetur; sed pronuntiatum ad arbitrium boni viri reduci possit, l. societatem, ff. pro socio. Stipulatum dicitur, si sub stipulatione certæ pœnæ, vt metu eius placitis stetur, à partibus fuerit compromissum, l. 1. C. eod. c. litigatores, extr. eod. Iuratum dicitur, si compromissum fuerit à partib. præstito iuramento, confirmatum, l. ne in arbitris, C. eod.

Quis

Quis Finis?

Finis est, vt lites & controuersiæ minoribus sumptibus, inter amicos, extra iudicij vexationes, & moras terminentur & finiantur, l. 1. & l. quamuis, ff. eod.

Qui sunt Effectus?

Effectus sunt. 1. Actio & exceptio, quæ siue ab vtraque parte promissa sit pœna, siue non sit: & nudo pacto, & sine pœna, assumptus sit arbiter, oriuntur ex sententia, quam arbiter, postquam recepit arbitrium, pronuntiare tenetur. Quod quidem verum est, si tacitè vel expresse partes approbauerint sententiam, nec intra decem dies, alterutra pars: (si arbitrium iuris sit) non appellauerit, vel si voluntarium ad arbitrium boni viri reduci non petierit, l. 4. & l. penul. ff. eod. Blan. quæst. 5. num. 8. cap. per tuas, extr. eod. si verò arbitrium à partib. non fuerit approbatum, vel receptum, & pœna apposita fuit, tunc agitur ad pœnam, cuius metu arbitrio parere debebat: & per eam ad obseruationem arbitrij compellitur, cap. dilecti, extr. eod. c. per tuas, extr. eod. si nulla pœna compromisso fuit adiecta, sed simpliciter stare arbitrio conuentum, agi ex stipulatu potest, ad interesse. sic distinguit glo. in c. per tuas, eod. Secundus effectus est, quòd, sicuti litis contestatione præscriptio rei, de qua agitur, interrumpitur, ita etiam per receptionem arbitrij. Tertius: quòd omnia acta coram arbitro inter easdem partes in iudicio ordinario probent, l. cùm anteà, C. eod.

Quæ Cognata?

Cognata sunt transactiones, amicabiles compositiones, pacta, iudicia, arbitramenta.

Quæ Adiacentia?

Adiacentia sunt, tempus idoneum, locus competens, salarium decens, & honestum.

Quæ Pugnantia?

Pugnantia sunt, lapsus diei, quo arbitrium fieri debeat, mors arbitri, vel alterutrius partium casus talis interueniens, à quo arbitrium incipere non potest, omnes exceptiones impedientes litis ingressum, & defectus causarum omnium, efficientis, materialis, formæ, finis, corruptio arbitri, dolo alterutrius partis proueniens, rei, super qua compromittitur, peremptio, solutio, acceptilatio, transactio, iudicium, pactum de non petendo interpositum.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Arbitria ad similitudinem iudiciorum sunt redacta, & ad finiendas lites pertinent, l.1 ff.eod.

Clerici de temporalibus in mulierem, aliàs de consuetudine iudicantem compromittere possunt, c.dilecti, extr.eod.

Fœminæ, secundum regulam iuris ciuilis, à publicis officiis sunt remotæ; nec iudicandi munere fungi possunt, nisi Princeps scienter eis delegauerit causam: d. c.dilecti, & 3.q.7.§. tria, & 33.q.5.c. mulierem constat, c. cùm deuotissimam, 12. quæst.2.

Si contemplatione alicuius aliquid fit, eius est periculum, gl.c.dilecti, eod.

Arbiter non habet potestatem iudicandi vltra comprehensa in compromisso: ideò coram eo locum non habet reconuentio, c.cùm dilectus, eod.

Arbitrium pro parte valere, & pro parte non valere, non potest, c.Raynutius, extr.de testam. Contrarium habetur, c.dilectus, extr.de præb.& c.nisi, eod.

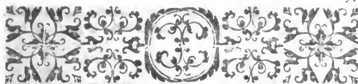
Authoritate iudicis causa etiam delegati, potest tam in temporalibus, quàm spiritualibus in clericum & laicum compromitti, & si arbitrium est à partibus receptum, debet à partibus executioni mandari: si autem non fuerit approbatum, & pœna fuit apposita, agetur ad pœnam: non si fuit adiecta, agitur ad interesse, c.per tuas, extr.eod.

Compromissum non extenditur in compromittentis hæredes, nisi de hoc specialiter cautum sit, c.fin.extr.eod.

De omnibus rebus controuersis vna vel pluribus compromitti potest; quæ sint facti, non iuris, nisi ipsum quoque ius sit incertum, Salicet.cap.cùm proponas, C.de reb.creditis, & iureiurando.

FINIS LIBRI PRIMI.

LIBER

LIBER SECVNDVS.

Libri secundi Obiectum est, Iudicium: quicquid enim in eo traditur, ad præparatoria tam necessaria, quàm incidentia iudiciorum, partésque, quibus ipsum iudicium constat, refertur.

DE IVDICIIS.

TITVLVS I.

Continuatio.

SI mota controuersia, partium transactione, vel pactis, vel per arbitros dirimi non possit, ea in iudicium legitimè deduci, liteque contestata, examinari, & denique iudicis pronuntiatione definiri solet.

Quid est Iudicium?

Iudicium est, actus legitimus trium personarum; Iudicis scilicet, Actoris, & Rei, super eadem quæstione; vel coram eodem iudice contracta, gl. in c. forus, extr. de verb. sign.

Vnde dicitur Iudicium?

Iudicium vocatur quasi iurisdictio, priùs inquisitio vocabatur. Vnde & auctores iudiciorum præpositos, quæstores, vel quæsitores appellabant, vt Isidorus in libr. Etymologiarum notat, c. forus, extr. de verbor. signif. Et à causa efficiente, obiecto, forma, fine & effectu variè diuiditur, vt ex sequentibus patebit.

Quot sunt partes Iudicij?

Partes iudicij sunt tres: principium, vt citatio; vel, vt alij volunt, litis contestatio; medium, vt probationes, quouis modo illæ

do illæ fiant: & finis, vt sententia vel executio, Iason in auth. ad hæc, C. de iud. l. iudex, ff. de re iudicata, & l. 1. C. de litis contestat.

Quæ causa efficiens?

Causa remota est, ius gentium. Siquidem iure gentium iudicium tàm ciuile, quàm criminale introductum est: quorum illud primum iuris gentium præceptores esse diligendos: hoc autem, alterum scilicet, sontes puniendos, nititur. Causa propinqua sunt, omnes personæ, quib. iudicium constituitur. Constat autem iudicium duplici personarum genere, litigatoribus & iudice: & rursus litigatorum alij sunt Actores, alij Rei: & horum quidam suo nomine litigant, quidam alieno. Eorum, qui alienam litem, causámque suscipiũt; quatuor sunt species; putà, patronus, aduocatus, procurator, & defensor, quorum significatio ex his Asconij Pediani verbis facilè intelligitur. Qui defendit alterum (inquit) in iudicio, vel patronus dicitur, si orator est: vel aduocatus, si ius suggerit, aut præsentiam suam amico accommodat: vel procurator, si negotium absentis suscipit, vel cognitor, si præsentis causam nouit, & sic tuetur vt suam. Vnde Cicero ipsum familiarissimum defensorem appellauit: Sed cùm satiùs sit, ad propositæ materiæ intelligentiam, nominibus ad forum accommodis & vsitatis vti: & hi in vniuersum sunt, qui suo vel alieno nomine, in iudicio interueniunt, scilicet Iudex, Actor, Reus, Aduocati, Procuratores, Defensores, Tabelliones, Apparitores, & Assessores litis.

Quid Iudex?

Iudex est persona, quæ iurisdictioni præest: ac populo, iuxta legis præscriptum, locique consuetudinem, ius dicit, c. forus, §. iudex, extr. de verb. sign. Et hic vel est ordinarius, vel extraordinarius. Ordinarius iudex dicitur, qui iure suo, vel Principis beneficio vniuersaliter iurisdictionem exercere potest, l. more maiorum, ff. de iurisdictione omnium iud. Quod locum habet, siue in Ecclesiasticis, vt sunt Primates, Archiepiscopi, Episcopi, & cæteri, qui habent iurisdictionem à Papa, c. omnes, dist. 22. siue in spiritualibus, vt sunt Duces, Marchiones, Comites & alij. Extraordinarius est, qui non suo iure, vel Principis beneficio, vel à lege, & consuetudine iurisdictionem habet: sed vel ex partium consensu, vt arbiter: vel ex Superioris commissione, vt Delegatus, alicuius causæ iudicialem cognitionem recipit, cap. sanè quia, & cap. cùm olim,

olim,extr.de offic.delegat.

Quid Actor?

Actor ab agendo dicitur, estque is,qui actionem proponit, & prior ad iudicem prouocat,l.qui prior,ff.de re iud.

Quid Reus?

Reus est,qui defendit & propulsat actionem vel accusationem:non à reatu,sed à re,de qua controuersia est,dictus, c.forus,extr.de verb.sign.l.properandum,C.de iud.

Quid Procurator?

Procurator dicitur, qui aliena negotia, domini mandato, in iudicio administrat: & ea, quæ ad causæ iustificationem pertinent,iudici exhibet,l.1.ff.de procu. Qui,si ab vniuersitate, vel collegio, ad vniuersitatis causas in iudicio defendendas, constituatur, syndicus dicitur:inde nominatus, quasi singulorum de vniuersitate,vel Collegio,causas dicens, l.munerum,§.2.ff.de muner.& honor.

Quid Aduocatus?

Aduocatus est,qui clientis petitionem,apud competentem iudicem,adhibito consilio maturo,& industria,in scriptis explicat: vel extenuando aduersarij intentionem ipsum in iure defendit. Inde differentia inter procuratorem & aduocatum. Procurator enim causam præsentis: aduocatus autem causam absentis defendit, atque quæ à procuratore iudicialiter exhibita sunt,confecit.Bart.in l.Paulus,ff.de legat.

Quid Defensor?

Defensor est, qui voluntariè, & absque mandato sese defensioni alterius offert. Qui,si cautionem de iudicato soluendo non præstiterit, idoneus defensot esse non potest, nisi Actor cautionem exigere negligat, c.1.& c.mandato, extr. de procurat.

Quid Tabellio?

Tabellio est persona, habens publicum officium scribendi instrumenta ad fidem faciendam.

Quid Executor?

Executor,secundum Speculatorem,est officialis, per quem litis executio, & ipsius causæ præparatio, iubente suo iudice, expeditur,c.nullus, §.aliquando, 4.q.4.& c.parati, extr.de appellat.Et is in iure variis nominibus appellatur,scilicet apparitor,officialis,nuntius, minister, Cæsarianus,Catholicianus, & portarius,Speculator in tit.de executore.

Quid

Quid Assessor?

Assessor est is, quem ille, qui iudicandi potestatem habet, sibi associat, vt sibi in causæ cognitione assideat, vel assistat, & eum ad rectè decidendam causam instruat, Spec. tit. de assessor. l. 1. C. de assessor. & is aliter vocatur consiliarius, infr. de consf. cap. requis.

Quotuplex est iudicium à causa Efficiente?

Potest dici varium. Sed iuxta summam diuisionem est, vel Ecclesiasticum, vel seculare. Ecclesiasticum est, quod coram iudice Ecclesiastico, habente iurisdictionem ordinariam, vel mandatam, inter personas Ecclesiasticas, vel etiam laicos causa ad iudicem Ecclesiasticum pertinente agitatur, c. decernimus, extr. de iud. c. causam matrimonij, extr. de offic. deleg. cap. fin. de foro compet. Iudicium seculare est, quod coram iudice laico, inter personas seculares exercetur, d. c. decernimus.

Quod Obiectum?

Est causa, quæ dicitur in c. forus, extr. de verbo. signif. materia iudicij, & origo negotij: quæ dum proponitur causa propriè est, dum discutitur, iudicium, & dum finitur, iustitia dici potest, d. c. forus. Causarum genera licèt varia sint, tamen summatim in ciuilia & criminalia distinguuntur. Vnde cognitionum numerus, ex variis causis descendens, licèt in genera diuidi non possit, tamen in genere quadruplici consistere Callistrato iureconsulto dicitur. 1. In honorum & munerum gerendorum controuersia. 2. Rei pecuniariæ disceptatione. 3. Alicuius existimationis cognitione. 4. Capitalis criminis quæstione: quorum duo priora ad causas ciuiles: duo autem posteriora ad criminales referuntur, l. cognitionum, ff. de extraord. &c.

Quæ diuisio iudiciorum sumitur ab Obiecto?

Quòd aliud iudicium sit ciuile, vel priuatum: aliud publicum, vel criminale. Ciuile est, quo Actor suum, vel alterius commodum priuatum prosequitur. Criminale est, quod accusator ad vindictam publicam, vel pœnam fisco applicandam, instituit, l. item capitale, ff. de pub. iud. I

Quæ Forma iudiciorum?

Vt à personis, quibus constituitur, iudicium legitimè instituatur, partésque omnes, iudiciarij processus ordinata quadam serie obseruentur. Scilicet: vt actor agendi ius habens, iustamque causam & occasionem litigandi adeptus, iudicem

compe

competentem per se,vel per procuratorem, adeat, libellumque actionis proponat;quo accepto, Reus,qui aliàs legitimè conueniri possit, citatus infra temporis à iudice concessi spatium deliberet, an contendere,necne in iudicio velit:quòd si iustas defensiones se habere, atque ob id sibi contendendum putat, exceptionibus, vel etiam vlteriùs replicationibus, duplicationibus, triplicationibus, & quadruplicationibus, &c. (quæ in iure variæ sunt) vtrinque propositis, inficiando vel affirmando intentionem actoris, litem contestetur. Exhibitísque ab Actore articulis, vel libello articulorum loco repetito,& exceptionibus, quæ post litis contestationem in vim defensionis admittuntur à reo conuento obiectis, horúmque probatione, & post allegationes omnes causæ, conclusione vtrinque facta, sententia diffinitiua feratur. Quæ nisi infra decem dies à tempore scientiæ computandos ab ea appellatum fuerit, transit in rem iudicatam, executionique mandatur, Auth. offeratur, C.de litis contest. Quòd si autem Reus peremptorijs edictis euocatus non compareat, contra eum, vel per comminationem ferendæ sententiæ, vel immissionem ex primo, & vlteriùs, secundo decreto in bona litigiosa proceditur, licet etiam contumacia absentis, ad hoc quòd damno litis coërceatur,varijs modis secundum Dd.in l.1.ff.si quis ius dicenti non obtemper. puniatur, l.contumacia, ff.de re iud.l. in peremptorio, & l. post edictum, ff. de iudicijs, c. Romana,§.contrahentes,de foro comp.in 6.

Quotuplex iudicium ratione formæ?

Duplex, ordinarium,& extraordinarium. Ordinarium est, quod certum procedendi ordinem, à iure præscriptum, exigit.Extraordinatium autem dicitur,quando non in figura iudicij;sed ex iudicis officio, per modum inquisitionis, vel denuntiationis,vel aliàs de plano, ex æquitate proceditur, c.super his,& c.qualiter,extr.de accusat.

Quis Finis?

Finis est, vt innocentia protegatur, & culpa ac delictum puniatur:vnusquisque suum seruare,vel,iniuria alicuius ablatum consequi possit: æquitas & paritas custodiatur: & sit certus litium terminandarum modus,c.quæ Lotharius, 2. quæst. 1.cap.non frustrà, 23.quæst. 5.c.1.eod.in 6.

A fine, quæ diuisio iudiciorum sumitur?

Licèt complures à fine, & effectu sumantur iudiciorum diuisiones, illa tamen inter alias est notanda: quod quæ-

L

dam iudicia sint priuata, quæ in hunc finem, vt aliquid detur, vel fiat, instruuntur: Alia publica, in quibus ad vindictam & pœnam fisco applicandam, vel corporaliter sufferendam, agitur. Quod notauit Cicero pro Cæcinna, cùm ait: Omnia iudicia aut dirimendarum controuersiarum, aut puniendorum maleficiorum causa esse comparata, & tot.tit.ff.de pub.deli.

Qui sunt Effectus iudiciorum?

Effectus est multiplex. Primò enim iudicio actionis non vltra annum, vel aliquantulum diutius duraturæ perpetuitatem, l.vni. C. ex delictis defunctorum quando hæredes conueniantur. 2. Inducit etiam præscriptionis interruptionem, l. vlt. C.de præscrip.30.3. Iudicio constituitur obligatio, l.3.ff. de peculio. 4. Nouatur actio, l.aliam, ff. de nouat. 5. Deteriorem causam nostram non facit: sed meliorem, eò quòd actionem tempore, vel morte perituram perpetuet, & moræ purgationem excludat, d.l.aliam.ff.de nouat.

Quotuplicia iudicia ab effectu?

Alia sunt principalia, alia præiudicialia, alia præparatoria. Principale est, quod principaliter exercetur: & dictum ita, ad differentiam incidentis. Præparatoriũ dicitur, quod ad exercenda alia iudicia parat viã, l.1.& l.3. ff. ad exhib. Præiudiciale est, quod præiudicium alijs iudicijs, nisi priùs definiatur, præstruit, l.fundum, ff.fam.her.

Quæ Affinia?

Arbitria, quæ ad similitudinem iudiciorum sunt redacta, transactio, & iuramentum: quorum vigor non minor, quàm iudiciorum est, cùm rei iudicatæ authoritatem habeant, l.1.ff. de arb.l.non minorem, C.de transf.l.4.ff.de iureiur.

Quæ Adiacentia?

Scriptio actorum, sportulæ, sumptus iudiciales, vel honoraria personarum forensium, aut certa & ordinaria, aut incerta & extraordinaria, debita vel ex conuentione, vel officio iudicis extra ordinem, tempus commodum, locus idoneus & honestus, & iura statutaria.

Quæ Pugnantia?

Eremoditium, desertio Vadimonij. Contrahitur autem eremoditium, cùm lis contestata deseritur: & differt à desertione vadimonij; quæ nihil aliud est, quàm desertio promissionis iudicio sistendi causa factæ; quòd ex hac causa leuior, quàm ex illa pœna sit. Nam eremoditium damno litis coercetur,

cetur, quia desertori non licet appellare, vel ex integro causam agere; quod tamen ei, qui promissioni iudicio sisti non paret, non prohibetur, Dd. in l. properandum, C. de iudic.& Nouell. 68. vt omnes obediant præsidibus. Defectus iurisdictionis, cap. scriptum, 6. quæst. 3. Dolus iudicis: vt si litem ex amore, fauore, gratia, odio, prece, vel alio affectu, suam fecerit. Vel, si pretio corruptus, metu compulsus, vel iussu alicuius potentis deprauatus, iniustè pronuntiet, 11. quæst. 3. cap. quicunque Fori & iudicis incompetentia. Neglectus naturalis æquitatis, & ordinis processus. Conditio iudicis, ob quam reddi possit iudicium nullum: vt si sit surdus, mutus, furiosus, minor, infamis, seruus, inimicus Rei conuenti, familiaris, & socius Actoris & Rei. Si procurator, assessor, & aduocatus in eadem causa, si testis, excommunicatus, hæreticus, infidelis, schismaticus, periurus, illiteratus, imperitus sit, cap. omne, extr. de pœnitentia, & remissione. Et omnia, quibus iudicia soluuntur: vt in criminalibus, lapsus biennij, & in ciuilibus triennij, l. properandum, C. de iudic. mors iudicis, status mutatio, sententia, transactio, solutio, satisfactio, prohibitio Superioris, litis pendentia in alio foro.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Duo sunt, quibus principaliter orbis regitur, authoritas sacra Pontificum, & Imperialis ac Regia potestas. Vnde, sicut ciuilium legum non nisi ciuilis esse debet executor: ita etiam Ecclesiasticarum Ecclesiasticus iudex est administrator, cap. sicut, 10. quæst. 1. & per tot. cap. nouit, extr. eod.

In iudiciis non est acceptio personarum habenda, cap. in iudicio, de reg. iur. in 6.

In arbitriis vtile est habere iudicem fauorabilem & gratiosum, cap. consuluit, extra. de off. deleg.

Iudicium dicitur bifariam cœptum: Primò per litis contestationem: & hoc quidem propriè: Secundò, impropriè per simplicem citationem, capit. proposuisti, extra, de foro comp.

Instantia iudicij termino prorogata, non perit per lapsum ipsius termini: innatur regula hæc tribus rationibus. 1.

Quia iurisdictio ipsa est perpetua. 2. Quia & rescripta perpetua sunt: ergò virtute perpetuitatis eorum agi potest, non obstante lapsu temporis. 3. Ne quis ex malitia prorogans videatur inde commodum reportare, vnde foret puniendus, cap. venerabilis. extr. de iudic.

Iudicium iustum vel iniustum nequaquam vendere licet, cap. non licet, 10. quæst. 3.

Is, qui agere, vel accusare intendit: priùs consulere amicos & deliberare, an ei expediat agere, debet, cap. de iudiciis. 3. quæst. 3.

Accusationem criminalem debet præcedere charitatiua monitio, vt se emendet, cap. 2. extr. de accusat.

Consultissimum est Christiano, vt ad componendum vel transigendum pronior sit, quàm ad contendendum, cap. per totum, dist. 9.

Contumax in non comparendo, vel non respondendo excommunicari potest, beneficio autem priuari non debet, cap. 1. extra. eodem.

Laici Ecclesiastica negotia tractare non debent, sed Prælatorum iudicio disponuntur, capit. decernimus, extra. eodem.

Episcopus potest clericum de crimine coram se confessum, vel conuictum deponere, & curiæ seculari tradere: quod tamen præcipitanter facere non debet, cap. cùm autem, & ca. & si clerici, extra. eod.

Actor obtinens in possessorio coram iudice Rei, non tenetur coram eodem iudice, super proprietate respondere, si est prorsus alterius fori. Quia causa proprietatis cum possessione nihil commune habet, capit. significauerunt, extra. eodem.

Iudices de exceptionibus præiudicialibus, & principali negotio simul cognoscere, vel, lite non contestata, testes recipere non possunt, cap. exhibita, extra. eod.

Si actio & intentio actoris sint incœptæ, debet Reus absolui

ſolui ab inſtantia iudicij, iterum tamen actor audietur, ſi aptè egerit, cap.examinata.extra.eod.

Vaſſallus coram domino feudi conueniendus eſt, etiamſi dominus feudi ſit Eccleſiaſtica perſona: dummodò Actor poſſit ſuam iuſtitiam ibi conſequi, aliàs iudex ordinarius adiri poterit, cap.cæterùm, extr.eod.

Clerici ad ſeculare forum à laicis trahi non debent, etiamſi Prælati illis iuſtitiam adminiſtrare non velint, nec valet conſuetudo in contrarium, Clem. clerici, & cap.qualiter.extra.eodem.

Principales perſonæ non per Aduocatos, ſed per ſeipſas factum proponere debent. Niſi fortè ſint adeò indiſcretæ, vt earum defectus de iudicis licentia per alios ſuppleri debeat, cap. paſtoralis, extr.eod.

Huic priuilegio fori, cùm non ſit perſonale: ſed collegio Eccleſiaſtico indultum, pactionibus priuatorum, aut iuramento illicito derogari non poteſt, capit. ſi diligenti, extra.de foro comp.

Nomen actionis in libello exprimere Actor non cogitur: debet tamen factum ita clarè proponere, vt ex eo ius agendi colligatur, cap.paſtoralis, extr.eod.

Debitis ſolennitatibus omiſſis iudicium redditur fruſtratorium,cap.cauſam,quæ vertitur,extr.eod.

Excommunicatus in iudicio legitimam perſonam ſtandi non habet, niſi contra agentem ſe defendat, cap. intelleximus,extr.eod.

Iudex Eccleſiaſticus poteſt per viam denunciationis Euangelicæ, ſeu iudicialis, procedere contra quemlibet peccatorem,etiam laicum, cap.nouit,extr.eod.

In cauſis etiam pendentibus beneficialibus, decimarum, matrimonialibus,& vſurarum,& ipſas tangentibus, procedi poteſt ſimpliciter,& de plano, abſque iudiciorum ſtrepitu,& figura,cap.diſpendioſam,Clem.eod.

L 3

DE FORO COMPETENTI.

TITVLVS II.

Continuatio.

Actor litigare volens competentem iudicem adire, & aduersarium, cui iudicium dictandum putat, in ius vocari petere debet, cap.1.extr.de iud.

Quid est Forum competens?

Forum dicitur exercendarum litium locus: à fando dictus, siue Foroneo rege, qui primus Græcis legem dedit. Et competens esse dicitur, in quo Reus conuentus domicilium habet: vel aliàs cotam illius fori iudice, tanquam competenti, conueniri possit, cap.vbicunque, 13.quæst.2.

Quæ est causa Efficiens competentiæ fori, vel iudicis?

Licet complures per Speculatorem, in titul.de competent. iud.aditione, & Hostiensem, in tit.de foro comp.recenseantut modi; quibus quis forum sortiatur; quatuor tamen potissimùm competentiam efficiunt: scilicet, domicilium, contractus, delictum, & situs ipsius rei controuersæ; siquidem vbi Reus domicilium habere, contraxisse, deliquisse, vel res sita comperitur, ibi conueniri, nec declinare Reus forum potest, d.cap.vbicunque, 13.quæst.2.

Quod Obiectum competentiæ iudicis?

Quælibet causa, siue de negotio aliquo ciuili agatur, siue de crimine, possessione, siue proprietate: omnésque iudiciales actus, & partes iudicij.

Quæ est Forma competentiæ Iudicis?

Forma desumitur ex variis modis, quibus competens iudex constituitur.

Quæ est forma adeundi competentem iudicem?

Vt Actor per se, vel procuratorem legitimum, tempore & loco congruis; nimirùm die, non noctu; iudice pro tribunali sedente, eat; libellóque porrecto, petat aduersarium in ius vocari, cap.vxor, 17.quæst.4.cap.biduum, 2.quæst.6.cap. consuluit, extr.de off.deleg.

Qui sunt effectus Aditionis?

1. Purgat moram, & contumaciam non commissam; vt patet ex condemnato propter contumaciam, redeunte, iudice adhuc

adhuc pro tribunali sedente, cap.biduum, 2.quæst.6.

2.Aditio facta ab aduersario potentiori dolo Actoris principalis substituto, pœnam Edicti, de alienatione iudicij mutandi causa facta, inducit, l.prohibere, §.fin.ff. quod vi, aut clàm, &c.

3. Interrumpit præscriptionem, cap.pastoralis,extr.de off. Ordinarij.

4. Aditio maioris iudicis excusat vocatum à minore, cap. si quis Episcoporum, 18.dist.

5.Aditio competentis iudicis liberat à mulcta, quæ non venienti infligi poterat, cap.consuluit,extr.de off.deleg.

6. Facit querelam in hæredem transire,qualitercunque denuntiatione,vel protestatione secuta, l.quemadmodum,ff.de inoff.testam.

7. Facit, stipulationem committi, & adeuntem puniri, l.si quis maior,C.de trans.

8. Facit liberari quem ab officio suscepto, l.ei apud, §.2.ff. depositi.

9. Pleniorem securitatem præstat iudici, l.3. ff. de pignoribus.

10. Tribuit potestatem manumittendi ei, qui aliàs non haberet,§.ea lege,Instit.ex quibus causis manu.

11. Per eam expeditur actus adoptandi, & emancipandi, qui aliàs expediri non posset; l. 2. ff. de adopt. l. 2. C. de emancip.

12. Per simplicem aditionem, vel postulationem alicuius, interdum suspenditur iudicium in causis criminalibus, & ciuilibus, & differtur, l. seruum quoque, §. publicè, ff. de procurat.

13. Post simplicem postulationem restitutionis in integrum, nihil omninò faciendum est, l. vnica, C. de in integ. rest.postul.ne quid noui fiat, &c.

Quis Finis Aditionis?

Vt is, quem Actor conuenire velit, per citationem solenniter vocetur, ad hoc, vt in iudicio coram competenti iudice compareat; Actorísque intentionem libello comprehensam cognoscat.

Quid est Citatio?

Citatio est, actus iudicialis, quo is, qui Reus asseritur, ad instantiam Actoris, per iudicem in iudicium, iuris experiundi causa, venire iubetur. Siquidem in ius vocare alibi

dicitur: iuris experiundi causa, alicui diem dicere, quod olim sine Apparitore fiebat: sed qui ad Prætorem, iuris experiundi causa, venire recusásset, duci, & obtórto collo rapi, etiam inuitus, ab Actore poterat, adeò vt Nonius Marcellus hoc loco, Vocare, positum, pro trahere, & ducere, annotârit. Vnde Horatius: *Rapio in ius, clamor vtrimque, vndique concursus.* Et inde quoque est, quòd actio, interprete Theophilo, ad prin.tit. de act.Inst.ab agendo, hoc est, ducendo, nomen habeat.

Quot sunt Citationis partes?

Secundum Socinum sunt tres, in tract.de citat.art.4. Iussus iudicis, Vocatio verbalis per Apparitorem facta, & eiusdem Relatio, quæ nisi ex actis appareat, citatio nullius momenti est, Spec.de citat.§.sequitur, num.11.

Quot sunt species Citationis?

Sunt tres: vocalis, literalis, & realis. Vocalis est, quæ fit viua voce, vel per nuntium, vel per partem, vel per notarium, argumento, cap.circumcelliones, 23.quæst.5.& cap.parati, extra.de appellat.

Item vel signo dato per præconem, vel campanam, vel tubam: quæ tunc demum vsurpantur, si Reus se ita absentet, vt nullibi offendi possit, Maranta parte 6.ſca.de citat.num.98.

Liberalis est, cùm quis per iudicium in scriptis vocatur: quod fit vel ad domum citati, vel, si copiam sui non faciat, in publico affixis citationis literis, Felin. in cap. quoniam, §. porrò, extra.vt lite non contest. Et hæc citatio propriè vocatur edictalis: quæ quibus casibus fiat, vide Geyl.obseru.57.lib.1.pract.obseruat.

Realis est: cùm persona citanda, de fuga suspecta, realiter apprehenditur, & ad iudicem ducitur. Licet enim ius vetus de ducendo Reo, abolitum fuerit, quasi vtilius, vt legitimè per iudicem euocarentur, quàm ab ipsis Actoribus, tædio diuturnæ dilationis fatigatis per vim eriperentur: tamen hoc casu, ob suspicionem fugæ, Reique legitimè citati non comparentis contumaciam, haud iniustè Actor, qui forsitan alia via suum ius consequi non possit, excusatur. Et hæc citatio per capturam prima esse non debet, nisi in malitiis, & propter suspicionem fugæ, auth.vt nulli, §.si quis verò, & l.ait prætor, §. si debitorem, ff.de his, quæ in frau.cred.

Quæ causa Efficiens?

Causa efficiens est, iussus iudicis tam Ordinarij quàm Arbitri,

Arbitri,& Delegati. Quia mandatam iurisdictionem absque citatione exercere non possunt.Ergo etiam videtur Delegatis concessa,c.si clericus,de sententiis excom.lib.6.l.cum dies,ff. de arb.

Quod Obiectum?

Omnes lites & causæ, quarum definitio iudicis discretioni & examini subiicitur, actusque singuli causarum , de quibus iudex cognoscit,c.Romana,de appell.in 6.

Quæ autem personæ citari debet? Et notandum,in ius vocari omnes,quorum interest,vel quorum causa agitur,etiamsi sunt præsentes,exceptis in edicto Prætoris comprehensis personis,ff.de in ius vocando:quæ citari non possunt, nisi impetrata iudicis venia. de quibus l.4.ff. de in ius vocando, & l.3. C.eod . Procurator etiam,qui litem contestatus est in causa, ipse ad singulos actus citari debet,non dominus,aliàs, si citetur dominus, non valet processus : nisi procurator impeditus esset, Mynsing.obser.39.cent.2. & Panor.& Felin.c.pen.extr. de testibus.

Quæ Forma?

Forma citationis est, vt tribus edictis, interuallo decem dierum discriminatis:vel vno peremptorio, quod tãtum temporis,quantum tria edicta,continet, ex causa necessaria,putà, propter distãtiam viarum:vel si res celeritatem desideret, fiat, c.cùm ex literis, extr.de in integ.rest.cap.cùm dilecti, extr.de dolo,& cont.c.1.extr.de dilat.Hac ratione,vt iudex apparitori, seu præconi præcipiat, vt Reum mandato suo citet, & ad instantiam Actoris tali die,hóra,& loco,compareat,petitioni responsurus. Literalis autem citatio hæc sequentia continere debet:Quis citat,eius nomen,& cognomen. Quem & super quo,& ob quam causam,vbi,quando,ad quem,& ad cuius instantiam citat. Quod per se,vel legitimum procuratorẽ idoneum, & ad causam sufficienter instructum compareat. Debentque hæ citatoriæ literæ sigillo proprio iudicis, vbi per manum publicam non fuerint scriptæ,esse munitæ, Specul.§. iam de citatione, Clem.pastoralis, de re iudicata, Panor.in c. cùm olim, extr.de sententia,& re iud. & And. Geyl.obser.48. & quinque sequentibus obseruat.lib.1.pract.obseruat.

Quæ causa Procatarctica?

Causa procatarctica est,petitio & instantia litigatoris, c.significasti,extr.de foro compet.in verbo,petitionem.

L

Quis Finis?

Finis est, vt Reus in iudicio compareat, causámque suam defendat, d.c.significasti, eod.

Qui sunt Citationis Effectus?

1. Quòd citationes sint omnium iudiciorum instituendorum principium & fundamentum, sine quibus omnia, quę aduersus absentes in omni negotio, aut loco aguntur, viribus carent. Nam, neque ciuilis, neque naturalis ratio quenquam indefensum iudicare permittit, Clem.pastoralis, eod.cap.cùm inter, extr.de maio.& obed.

2. Operatur præuentionem. Vnde is, qui incipit, debet formare processum, l.2.c.de requi.Reis. Quia ex pluribus iudicibus melior est conditio præuenientis, Spec.de citat.§.fin.vers. item pone.

3. Interrumpit longi temporis præscriptionem: quod tamen de reali citatione non intelligitur, sed de aliis citationis speciebus, Socin.de citat.art.30.nu.31.Bal.de citat.vers.nunquam tamen legi, &c.

4. Perpetuat iurisdictionem & actionem.

5. Suspendit iudicis potestatem, per interuallum termino datum.

6. Inducit litis pendentiam. Ad illum tamen effectum inducendum sex debent interuenire. 1. Quòd citatio emanârit. 2. Quòd à competēte iudice. 3. Quòd ad citatum peruenerit, aut per eum non steterit, quò minus perueniret. 4. Quòd ex tenore citationis plenè cognoscere potuerit citatus, qua de re sit controuersia. 5. Quòd citatio sit apta. 6. Quòd nuntius eam legitimè, & sufficienter insinuauerit: vt notat. Mynf. in obser.26.cent.4.per Clemen.cum lite, tit. vt lite pend. nihil innouetur.

Quæ Pugnantia?

Vitium seu defectus causæ efficientis: vitium Materiæ, & vitium Formæ. Ratione causæ efficientis: vt si Apparitor iussum iudicis non habeat: vel habeat quidem, sed iudex sit incompetens, ob fauorem, gratiam, vel odium suspectus, inimicus, cap.quia suspecti, 3.q.5. Vitium materiæ dicitur, si citatio continet euidenter iniustum, vel iniquum, vel impossibile, c. præterea, extr.de dilatio. quod esse potest pro ratione iudicis: vt quia citat non subditum, vel clericum, vel exemptum, hoc expresso, quòd sit exemptus.

2. Ratione Actoris: vt si Iudæus petat mancipium Christianum,

num, vel bigamus beneficium, vel laicus ius decimarum, vel monachus vxorem.

3. Ratione Rei conuenti: vt si citatur, morbo, vel vi detentus, cognito impedimento: vel si sit Consul, Prætor, Magistratus, Episcopus dum sacra facit: vel ducens vxorem. Vitium Formæ committitur: vt si iudex citet ad locum suæ iurisdictioni non subiectum: vel, si sit pestilens, incertus, vel vltra duas diætas à finibus diœcesis, vel inhonestus: vel si in citatione dies non fuerit præfixus, nomen Actoris, vel Rei, non expressum: terminus admodum breuis fuerit, intra quem cóparitionem fieri impossibile sit: si noctu vel die feriata citetur, Bal. in tract. de cita. §. citatio est. Ex quibus patet, citationem ex iudicis litigantiumque qualitate, loci conditione, temporis ratione, citandique forma vitiari.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Omnium iudiciorum instituendorum principium & fundamentum sunt citationes: sine quibus omnia, quæ aduersus absentes in omni negotio, aut loco aguntur, non subsistunt, Clem. pastoralis, eod.

Neque naturalis, neque ciuilis ratio quemquam indefensum iudicare permittit.

Parentem, patronum, patronam, liberos, & parentes patroni, patronæue in ius, nisi venia priùs impetrata, sub pœna 56. aureorum, vocare non licet, cap. Episcopus qui mancipium, 3. quæst. 2.

Quatuor sunt capita, ex quibus inualiditas citationis oritur, scilicet, personæ qualitas, loci conditio, temporis ratio, & forma citationis.

Legitimè citatus, licèt postmodum alterius fiat iurisdictionis, quasi præuentus, ius reuocandi domum non habet. Ratio est: quia per solam citationem perpetuatur iurisdictio tam Ordinarij, quàm Delegati, c. proposuisti, extr. eod.

Spoliatus ante omnia est restituendus, nec tenetur ad citationem factam in iudicium comparere, priusquàm restituatur, cap. & c. priùs, 3. q. 2.

Diebus feriatis, nisi vel necessitas cogat, vel pietas suadeat, etiam

etiam consentientibus partibus, processus habitus nullius momenti est, argum. c. vtinam, dist. 76. & c. nunquam, dist. 5. l. 1. ff. de damno infecto.

Discretus iudex in assignatione peremptorij non debet iurisdictionem suam, nisi necessitas vrgeat, adeò coarctare, cap. consuluit, extr. de offi. deleg. c. appellare, 2. q. 6.

Episcopus, vt suspectus recusatus, de cuius suspicione notoriè constat, potest dare delegatum partibus non suspectum: cuius sententiam poterit per se executioni mandare, cap. si quis, extr. eod.

Generale est, vt actor sequatur forum Rei, c. experientiæ, 11. q. 1. c. si clericus, de foro compet.

Laicus à laico coram iudice seculari, non autem Ecclesiastico conueniendus est: quod vsque adeò continet, vt etiamsi alteruter litigantium ab Apostolica sede literas ad Ecclesiasticum iudicem impetrauerit, irritæ sint, & inanes, cap. licet, eod.

Priuilegiatus vt non teneatur respondere, nisi in certo loco: si in alio loco vel respondere, vel soluere promittit, ibi poterit conueniri, c. dilecti, eod.

Quisque clericus potest in curia Romana conueniri, licèt alias specifiè forum ibi non sortiatur: habet tamen ex causa ius reuocandi domum, c. licet, extr. eod.

Si à iudice seculari denegetur iustitia: vel consuetudo loci sit, vel calamitas personarum adire Ecclesiasticum forum suadeat: vel causa talis sit, quòd eò pertineat, vt est matrimonij, simoniæ, adulterij, vsuræq́, periurij, etiam à laicis iudex Ecclesiasticus adeundus est, c. si dilectus, c. licet, & ibi glo. c. ex tenore, c. ex parte, extr. eod.

Clerici habent priuilegium, ne coram iudice laico conueniri possint: cui priuilegio, cùm non sit personale, sed Collegio Ecclesiastico inductum, pactionibus priuatorum, vel iuramento illicito renuntiari non potest: in iudicem tamen Ecclesiasticum,

cum,non suum, possunt consentire, accedente consensu diœcesani,c.placuit,11.q.1.

DE LIBELLI OBLATIONE.

TITVLVS III.

Continuatio.

IN termino comparente Reo citato, Actor actionem edere, hoc est, libello complecti suam intentionem debet: Cuius copia facta ipsi Reo, an cedendum liti, vel contendendum actione,is deliberare possit: & si litigandum existimet, paratior exceptionib. & defensionibus iure sibi competentib. ad iudicium veniat,3.q.3.c.induciæ,§.offertur.

Quid est Libellus?

Libellus est,scriptura breuis intentionem,causam, & petitionem Actoris continens, contra aduersarium necessariò concludens,c.fin.extr.eod.l.ampliorem,C.de appell.§.1.

Vnde dicitur Libellus?

Libellus dicitur à libro; est enim diminutiuè dictum, propter sui breuitatem: Sicut & codicillus à codice diminutiuè dictus est,Spec.tit.de libel.concep.§.libellus.

Quot sunt partes?

Sunt tres,causa, obligatio, & actio. Causa dicitur,quæ in ipso facto, ex quo oritur, consistit, l.certi condictio, ff.si cert. petat.Obligatio est,quæ ex ipso facto descendit,& dicitur iuris vinculum. Actio dicitur ius persequendi id, quod iure sibi debetur;& est obligationis effectus.

Quot species?

Sunt duæ. Quandoquidem alius est accusatorius,siue querimonialis;alius postulatorius,siue conuentionalis. Accusatorius dicitur, qui in criminalibus per inscriptionem: Postulatorius, qui in ciuilibus, offertur, 2.quæst.1.cap.legum,cap.1, & c.fin.eod.

Quæ causa efficiens?

Causa efficiens, est authoritas legis sancientis libelli oblationem,auth.offeratur, C.de insa.Olim enim, qui aliquem in ius vocasset,edere actionē ei debebat, vt proinde sciret Reus, vtrùm cedere vltrò,an contendere deberet,l.1.ff.de eden.Hodiè

diè verò, post formulas & impetrationes actionum sublatas, l.1. C.de form. &c. in locum editionis introduxit lex libelli oblationem. Debet autem iudici, vel etiam Reo non petenti, ab ipso iudice, vel Actore, pro loci consuetudine, offerri, c. 1.extr.eod.

Quod Obiectum?

Quælibet causa, tàm ciuilis, quàm criminalis: tàm petitoria, quàm possessoria: iure tamen antiquo in ciuilibus libellus regulariter necessarius non erat, nisi in cōuentione illustrium personarum, l.quoties, C.de dignit.lib.12. In criminalibus verò contrà: quia inscriptio requirebatur, siue publicum, siue priuatum esset. Hodiè autem, & in ciuilibus libellus offerendus est, exceptis quibusdam casibus.

1.Si res, de quibus agitur, sint modicæ, vel longiorem indaginem non poscant, c. si quis cum clerico, & ibi glos. 11.q. 1. Nam id genus causarum iurisiurandi delatione, vel ex pactione ipsorum litigatorum, vel ex iudicis authoritate dirimi, & consopiri solet, l.1.ff.de iureiurando. Quæ autem modicæ causæ sint, consuetudine fori diiudicandum est: Censentur tamen interdum vsque ad quinquaginta solidos, l.1.C. de defenso.ciuitat. interdum vsque ad decem libras auri, vt in auth. de appellationibus, §.illud, colum.4. nonnunquam vsque ad quinque aureos, l.diuus Adrianus, ff. de bonis dam. interdum vsque ad duos aureos, l.10.ff.de dolo. aliquando vsque ad centum aureos, auth.de iudiciis, §.si quis autem, col.6. Minimæ causæ autem esse dicuntur, quarum æstimatio ad sumptus iudiciales non sufficeret, auth.de appellationibus, col.4.

2.Libellus non offertur in causis, in quibus proceditur simpliciter, & de plano, sine strepitu & figura iudicij: cùm sufficiat petitionem Actoris viua voce factam actis inserere, Clem. sæpè, ver. verum, de verb.signif.

3.Si causæ non sit tanta præstantia, vt intentionem Actoris libello complecti suadeat: sed etiam sine scriptis de ea cognosci possit: hoc enim casu, consensu partium, libellus omitti potest, l.vlt.C.de priuil.

4.Quando non agitur in modum inquisitionis aliquo denuntiante, c.cùm olim, extr.de testibus.

5.Si Episcopus cognoscit de causa ciuili inter clericos sibi subiectos, c.si quis, 2.q.1.

6.Excipiūtur omnes illi casus, in quibus testes recipiuntur, lite non contestata: Et illi, in quibus audientia denegatur, Spec.in §.in quib.vers.generaliter, de libelli concept.

7.Quan

7.Quando aliquis de necessitate iuris prosequitur accusationem, sicut hæres, qui tenetur vindicare necem defuncti, l. tutorem,ff.de his,quibus vt indig.

8.Si agatur de leuibus criminibus. Leuia crimina sunt, vt abigeatus,furta domestica,& modica,& iniuriæ verbales.

9.Quando officium iudicis, quod actioni deseruit, imploratur.

10.Cùm postulatur cautio damni infecti: Et hoc, quia desiderat celeritatem, vel quia iudicis officiò expeditur, l. 4. ff.eod.

11.Quando de possessione litigatur quocunque modo, & hoc propter sui vtilitatem,l.momentariæ,C.vnde vi.

12. Quando agitur actione in factum, quæ ex re iudicata descendit,l.actori, C.de reb.cred.Sunt & alij casus per Spec.§. in quibus, tit.de libell.concep.relati;sed hæc notasse hoc loco sufficiat.

Quæ forma libellorum?

Forma libellorum certa præscribi non potest, cùm iuxta cuiuslibet curiæ stylum & consuetudinem sint concipiendi, Specul.lib.4.par.1.tit. de libelli concep. iure tamen communi exprimere debet,non solùm agentis & conuenti nomen; sed & ius dicentis, & petitæ rei, & actionis qualitatem. Non est tamen necesse conceptis verbis actionis nomen, præsertim iure Canonico, in libello exprimere,c.dilecti, extr.de iud.vbi Pan.num.12.& Dd.in l.1.ff.de edendo. Et si personali experiundum sit actione, causa exprimenda est, non quidem proxima;sed remota,qua,quasi medio concludendi, nititur actio instituta: In actione personali causa proxima, est obligatio: remota autem, contractus: in reali autem actione, causa proxima,est dominium: remota verò, ipsum factum,ex quo dominium,vel ius agendi descendit: in qua actione alterutram causam exprimere licet, alioquin nec conuentus respondere tenebitur, & iudex libellum legitimam conuentionis formam non continentem discerpere & destruere potest. Vnde dicitur.

Quis,quid,coram quo,quo iure petatur,& à quo:Rectè compositus quisq; libellus habet.

Quæ omnia si continebit in modum Syllogismi, necessariò contra aduersarium concludit.Hinc etiam est,quòd libellus syllogismus iuridicus dicatur: siquidem in primis, tanquam pro Maiore, continet: Quis petat, à quo, & coram quo.

quo,id est,nomen actoris, Rei & iudicis : subinde pro Minore continet causam agendi, id est, actionem siue petitionem cum narratione facti, id est, quo iure petatur. Vltimo loco subnectitur conclusio inferens conclusiuam petitionem, qua Actor concludit petendo,meritò ex præmissis Reum sibi fore condemnandum, non tantùm in principali causa, verùm etiam in expensis.

Porrò in libello concipiendo,tria potissimùm Actor curare debet.1.Vt sit dilucidus & breuis.Ratio est;Quia satius est,ob euitandam probandi difficultatem, pauca vtiliter proponere, quàm multis inutilibus aures iudicum fatigare, & in labyrinthum, quo se non facilè extricabit, coniicere, l.tantùm, C.de veteri iure enucle.Accedit, quòd propter obscuritatis vitium, nisi declaratio litis contestationem præcedat, processus iudiciarius corruat,Spec.de libel.concep.§.vlt.V.cautus.2.Vt in eo ponantur necessaria & vtilia, quæ scilicet probata Actoris iuuent intentionem,c.examinata, extr.de iud.3. Vt narratio sit generalis, vt in processu Actor habeat plures vias & diuerticula ad intentionem suam stabiliendam,Spec.d.loco.

Quis Finis?

Finis est triplex.1. Vt libello ius Actoris, causaque agendi declaretur.2. Vt Reus ita instruatur, quò consilium ad cedendum liti,vel contendendum actione, capere possit.3. Vt sciat iudex, qualiter debeat formare sententiam, quæ secundum petitionis formam ferenda est. Vnde dicitur, sententiam debere esse conformem libello : quod verum est, non tantùm in re, sed etiam causa & actione, Bald.in l.1.C.si plures vna sententia,&c.

Qui effectus oblationis libelli?

1. Secundum petitionem in libello factam formatur sententia,c.qualiter,extr.de accus.2.Facit rem litigiosam, secuta per executionem denuntiatione.c.quia res, 11.q.1.3. Perpetuat actionem annalem, si Princeps ad eum rescribat, l.1.& l.2.C.quando libell.prin.dat.4.Obligat Actorem,ad finem perducere causam,auth.qui semel,C.quomodo & quando, &c.5, Interrumpit præscriptionem, etiamsi nullam causam,vel saltem vnam,ex omnibus,contineat,l.sicut, C.de præscr.30,&c. l.ex multis,C.de annali except.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

In qualibet actione vtramque causam,remotam scilicet, & pro

& propinquam, exprimere licet: sufficit tamen quod in reali propinqua causa, scilicet dominium: in personali vero remota, nimirum contractus, vel quasi, exprimantur. Ratio est: Quia realis actio vniformis est, ideoque causam propinquam exprimi sufficit in libello: sed actio personalis diuersæ naturæ & qualitatis est, cùm alia sit bonæ fidei, alia stricti iuris: quare remotam causam exprimi necesse est.

Effectus huius doctrinæ: Si in reali actione causa remota omissa sit, omne ius suum in iudicium deduxisse videtur Actor: Et sic quamcunque causam probauerit, obtinet, c. cùm Ecclesia, extr. de causa possess. & propriet. quod si tamen in probanda causa deficiat, & Reus absoluatur, obstabit Actori iterum in rem agenti rei iudicatæ exceptio. l. & an eadem, § actiones, ff. de excep. rei iud. Econtrà, non obest rei iudicatæ exceptio, si assignata remota causa, vel in rem, vel in personam agens succubuit.

Non tenetur Reus respondere libello, in actione personali, si non exprimatur causa petendi, c. dilecti, extr. eod.

Nomen actionis in libello exprimere Actor non cogitur: debet tamen ita clarè proponere, vt ex eo ius agendi colligatur, c. dilecti, extr. de iudiciis.

In vniuersalibus & generalibus iudiciis, licet vsque ad Sententiam, addendo & detrahendo, emendare libellum, l. 4. ff. de petit. hæred.

In singularibus emendatio in re petita, vsque ad sententiam, conceditur: quod obtinet, si addendo corrigat: quòd si autem detrahendo, correctio quidem admittitur etiam vsque ad Sententiam; sed si ab Aduersario post litem contestatam cautionem exegerit Actor, iuxta normam l. vnicæ, C. de plus peti. & deinde detrahere velit, nisi hoc faciat ante acceptum iudicium, pœnam legis non effugiet.

Si emendatio, siue addendo, siue detrahendo, respiciat substantialia libelli, ante litem contestatam impunè fieri potest: non etiam postea, quod generaliter procedit, tam in

M

criminali, quàm in ciuili causa.

Circa qualitates principales, ante litis contestationem tantùm emendari libellus potest, post non; sic enim mutaretur actio, seu facti substantia, Zas. in §. fin minùs, Inst. de act.

Circa qualitates aduentitias correctio vsque ad Sententiam admittitur, l. in delictis, §. si contracta, ff. de noxa. Sunt autem aduentitiæ qualitates, quæ nec vitiant, nec mutant libellum: sed huic præter necessitatem adijciuntur.

Mutatio libelli regulariter ante litis contestationem, non post, admittitur: quibusdam casibus exceptis, quos notant Dd. in l. edita, C. de edend. Quia litem contestando quis instantiæ, ex proprio contr actu, astringitur l. 3. §. idem ff. de peculio.

Homo rectus factus est: sed seipsum, propter suam malitiam, infinitis subiecit quæstionibus, cap. omnis ætas, 12. quæst. 1.

Mutari dicitur libellus, si rem priùs per aliquam actionem petiitam, nunc peto per aliam, Specul. lib. 4. §. nunc ostendamus.

Libellus non continens causam agendi, nomen Actoris, vel Rei, vel aliquo alio vitio Formæ laborans, iure non subsistit, Specul. lib. 4. de libell. concep. §. fin. num. 1.

DE MVTVIS PETITIONIBVS.

TITVLVS IIII.

Continuatio.

AB Actore libello oblato, si Reus contendendum existimet, nec habeat exceptiones iure sibi competentes, quibus Actoris intentionem confundere possit, vicissim Actorem ratione rei; vel alicuius negotij obligatum apud eundem iudicem, ne continentia iudicij diuidatur, reconuenire potest.

Quid est Reconuentio?

Reconuentio est, petitio Rei conuenti apud iudicem conuentionis principalis, contra Actorem, per vicissitudinem instituta, Auth. & consequenter, C. de sententijs & interlo.

Quæ causa Efficiens?

Est Reus conuentus, intercedente lege, qua coram eodem

dem iudice inter Actorem & Reum mutuas petitiones proponi introduxit. Cùm æquitati consentaneum sit, cuius in agendo quis obseruat arbitrium, eum habere etiam contra se iudicem in eodem negotio non dedignetur, cap.accusatores, §.cuius in agendo, 3.quæst.8.cap.1.& cap.2.extr.eod.

Quod Obiectum?

Quælibet causa, in qua ad rem, vel ius, vel ex obligatione debitum, aliquid agi potest. Vnde in criminalibus reconuentio non permittitur, cap. neganda, 3.quæst. 11. Quia non relatione criminum, sed innocentia Reus purgatur, l.is qui, ff. de publicis iudic. Nec in præiudicialibus actionibus, quæ licèt à Reis vicissim proponantur, tamen cum petitione Actoris tractari non possunt, cap. 1.extra.de extraord.cog. Nec in spiritualibus. Ratio est. Quia de his laicus non potest cognoscere; vt est causa iuris patronatus, decimarum, matrimonialis, & huiusmodi, cap.decernimus, extr.de iudic.cap.de tua, de decimis, cap.relatum, §.ad hoc, de iure patron. cap.grauem, extr.de exces.prælat. Nec in quæstione spoliationis, qua proposita, non habet locum reconuentio; nisi alia sit spoliatio, cap.super, extr.de ord.cogniti. Nec excommunicatus reconuenire potest, licèt vti possit defensione, recusatione, & appellatione, cap.cùm inter priorem, extra. de exceptione. Nec in possessione momentaneæ possessionis: nam si pupillus agit contra me, Vti possidetis; vel, Vnde vi; vel, Quod vi, aut clàm, non possum eum reconuenire, l.vlt.C.qui leg.person.stan.

An autem in causa appellationis locum habeat reconuentio? Respondet Speculator, tit.de reconuentión. §.nunc dicamus, nnmero sexto. Quod non; probat l.2.§.legatis, ff.de indicijs. Quod intelligitur de eo, qui de causa iudicialis appellationis tantùm cognoscere potest; de quo, antequam pronuntiet, dubium est, an sit iudex inter partes, cap.vt debitus, extr.de appellatione. Coram eo verò, qui cognoscit de pronuntiatione, vel de tali appellatione extraiudiciali, in qua venit cognitio negotij principalis: puta cùm appellatur super prouisione huiusmodi, cap.statuimus, extra.de election.benè potest reconuentio fieri, cùm sit certum eum iudicem partium esse, cap.accusatores, §.cuius in agendo, 3.quæst.8. Talis enim appellatio, est citatio ad causam. Denique coram laicó reconuentioni non est locus, cap.cùm dilectus, extr.de arbitr. Quod intelligas, nisi plenum compromissum factum sit de omnibus controuersiis, quæ inter Actorem & Reum sunt:

tunc enim non aliter auditur Actor, nisi se defendat, & reconuētioni Rei respondeat, l.si cùm dies, §.plenum, ff.de arb. & l.non distinguemus, §. sed & compromissum illud, eod.

Quæ forma Reconuentionis instituendæ, & quomodo in ea procedatur?

Libello ab Actore oblato, Reus, si eum velit reconuenire, porrigat similiter ante litem contestatam libellum reconuentionis: &, deliberatione super vtroque hinc inde habita; fiat primò litis contestatio super libello Actoris, & consequenter super libello reconuentionis. Pari ratione in delatione iuramenti, probationibus, aliísque actibus, obseruandum: ita quòd in vna, eadémque die vtraque quæstio, quasi vna sententia, concordia, vel iudicio terminetur, extra.cod.cap.1.& cap.1.de causa poss.& propriet.cap.cùm Ecclesia, & cap.dilectus, iuxta Regulam: Qui prior appellat, prior agit, capit.2. extr.de ord. cog.

Et notandum hoc loco: quòd reconuentio generaliter fieri possit, antequàm in petitione Actor litem contestatus sit, postea verò nunquàm nisi libellus recōuentionis sit antea porrectus: vel nisi protestatus fuerit de reconuentione facienda, ca.per totum, extr.de mutuis petit. Licèt Speculat.etiam post litis contestationem, reconuentionem fieri putet, per cap.1. extr.eod.per verb.& responsione facta. Sed eius opinio, quasi nulla ratione euidenti fulta, non est recepta.

Quis Finis & Effectus Reconuentionis?

1. Vt iudex vtramque causam, & conuentionis, & reconuentionis vna sententia definiat. Quæ sententia licèt non vna sit, sed duæ, varietate causarum inspecta, quæ simul feruntur super duabus quæstionibus sese minimè contingentibus; & etiamsi se contingant, putà, quia agitur petitorio, & possessorio super eadem re: tamen vna & eadem sententia dicitur, propter temporis continuationem, Speculat.titul.de reconuent. §.videndum, num.4.

2. Quòd Reus conuentus impunè non respondeat petitioni Actoris, si is Rei conuenti per reconuentionem institutæ petitioni respondere deneget, cap.imperatorum, & cap. fin. extr.de iurament. calum.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Quotiescunque vel per citationem, vel per libelli oblationem

nem Actoris perpetuata est actio,toties reconuentionem Reus inchoare potest, cap.cuius,3.quæst.8.

Non debet Actori licere, quod Reo non licet,4.q4.cap.2.

Non solùm coram ordinario, sed etiam Delegato reconuentio admittitur, cap.dispendia,de resc.in 6.

Vno & eodem tempore non est quis trahendus ad diuersa iudicia, cap. fin.extr.de resc.

Qui prior appellat, prior agat, cap.cùm dilecti, extra.de ordin.cog.

Clericus ante litem contestatam: coram seculari iudice, potest à laico reconueniri, nisi sit causa spiritualis, vel alia, quæ coram Ecclesiastico iudice sit tractanda, cap. decernimus, extr.de iud. cap.tuâ.extr.de decimis.

Reconuentio fieri potest apud quemlibet iudicem, coram quo fit conuentio principalis: non autem coram Arbitro, qui non potest iudicare, nisi de his, quæ in compromisso continentur,cap.cùm dilectus, extr.de arb.d.cap.accusatores,3.quæst.8.

Cuius quis in agendo obseruat arbitrium, eundem habere iudicem se in eodem negotio dedignari non debet, d. cap. accusatores, 3. quæst.8.

Causa conuentionis & reconuentionis eadem causa dici potest, eò quòd index, ijdem litigatores, eadem instantia, & vna sententia determinanda. Accedit, quòd prohibita appellatione in conuentione, probibita etiam in reconuentione censeatur, cap.cùm dilectus, extr.de ordi.cog.& c.2.eod.

Iudex, qui non potest per modum conuentionis de causa cognoscere, consequenter, nec per modum reconuentionis potest,cap.si diligenti,extr.de foro comp.

DE LITIS CONTESTATIONE.

TITVLVS XLII.

Continuatio.

Litis conteſtatio, cùm ſit principium, & fundamentum iudicij, qua omiſſa, iudex, quaſi poteſtate iudicandi

destitutus, causæque controuersæ ignarus, non possit ad eius definitionem procedere, litigatores illam nec expresse, nec tacitè prætermittere debent, per Afflict. decis. 83, numer. 4. & Rotam, decis. 88. numer. 1.

Quid est litis Contestatio?

Litis contestatio, est principalis negotij, apud competentem iudicem, facta narratio, & ad eam secuta responsio, capit. vnico, extr. eod. cap. dudum, extr. de elect.

Quæ causa efficiens?

Interlocutorium iudicis, & declaratio animi, contestandi litem, cap. prout, extr. de dolo, & contu. cap. penult. extr. de iuram. calum. Vnde Azo litis cōtestationem tunc demum valere existimat, quando ea mente fit, vt in ea procedatur: & protestans, se dicere animo, non contestandi litem, licèt postmodum vlteriùs in responsione, vel in narratione facti negando procedat, non tamen litem contestari. Nec obest, si dicatur protestationem facto repugnantem non iuuare protestantem, cap. cùm M. Ferrariensis, extr. de constit. Illud enim verum est, quando ordinatur ad tollendū factum: Facta enim pro infectis haberi non possunt: sed si protestatio ordinetur ad tollendam mentem facto, tunc benè operatur, Innocent. cap. vni. extr. de litis contest. Mynsing. obseru. 74. cent. 3. Speculat. eod. tit. §. nunc dicamus, num. 14.

Fit autem litis contestatio per principales personas: si sunt tales, quæ possint in iudicio esse, vel etiam per eorum procuratores, per tutores, curatores, syndicos, vel Actores, cap. cùm ad sedem, extr. de restit. spoliat. capit. prout, extra. de dolo & contum. cap. cùm causam, extr. de iuram. calum. Fit quoque litis contestatio per confessionem aduocati, etiam illicitam, nisi fuerit reuocata, cap. cùm causam, extr. de appellat.

Quæ Materia litis Contestationis?

Sunt omnes causæ, tàm ciuiles, quàm criminales in iudicium deductæ, de quibus non de plano, absque figura iudicij: sed processu iuris habito ordinariè cognoscitur. Is enim, cui committitur causa, vt in ea summariè, vel simpliciter, & de plano procedat, debet, neglecto iuris ordine, procedere: ita vt statim deueniatur ad testium examen, & diffinitiuam, lite contestata, vel libello exhibito, ita docet Lanfran. in Clem. sæpe, verb. de plano, nu. 6. de verb. signif. Mynsin. obseruat. 70. cent. 3. Et hoc differt Delegatus ab Ordinario, quòd si Delegato causa delegetur, clausula, *Vt simpliciter, & de plano procedat,*

præcisè

præcisè seruare teneatur formam rescripti & commissionis, ita vt possit iure ordinario, etiam partibus volentibus, procedere: Secùs autem in ordinario; eius enim voluntati relictum est, num summariè in casibus iure notatis, vel iuris ordine seruato, procedere velit. Vtrumque enim etiam partibus, vel alterutra parte inuita, ei concessum est, Bart. in tract. suo ad reprimendam, & Clem. sæpe, de verb. sig.

Causæ, in quibus solennis iudiciorum ordo non seruatur, notantur in Clem. dispendiosam, de iud. Et sunt causæ beneficiales, Ecclesiasticæ, causæ decimarum, causæ vsurarum, & causæ matrimoniales: Et aliæ his quatuor annexæ & accessoriæ: Vt sunt causæ super electionibus, collationibus, promissionibus, præsentationibus dignitatum, & beneficiorum Ecclesiasticorum, &c. In quibus igitur causis simpliciter, & absque figura iudicij, proceditur, in iis nec libelli oblatio, vel litis contestatio necessaria est, quod Socin. in c. quoniam, extr. Vt lite non contestata; eleganter ostendit. Sic quoque, processus in causis appellationum, ob omissam litis contestationem non vitiatur: si modo in prima instantia litis contestatio sit facta. Nam effectus litis contestationis durat post sententiam in causa appellationis, nec per appellationem extinguitur, aut suspenditur, per tex. in cap. per tuas, extr. de appellat. & ibidem Innocent. & Rot. decis. 207. & 668. Tamen in Camera imperiali regulariter in omnibus causis ad Cameram, per appellationem deuolutis, litis contestationem necessariam esse indistinctè, tàm in interlocutoriis, quàm diffinitiuis, nec sufficere litis cōtestationē in causa principali semel factam fuisse, tradit And. Geyl. obser. 76. l. 1. pract. obseruat. ex ordinat. par. 3. tit. 32. §. 4. cōtrà tradit Mynsing. obser. 1. cent. 1.

Quæ Forma litis Contestationis?

Forma est, vt per Actorem petitio in iure, id est, coram iudice competenti, libello comprehensa proponatur, & per Reum post transactas ad deliberandum, inducias, vel loco eius, legitimum defensorem, Responsio congrua, per verba; (Nego narrata, prout narrantur, & dico petita fieri non debere) animo contestandi litem, fiat, cap. offeratur, 3. quæst. 3. cap. 1. extra eod. Quòd si autem Reus dixerit: Nego narrata, vel: Nego petita, litis contestatio non fit, secundum Speculat. de litis contest. lib. 2. §. nunc dicimus, & Bart. C. de litis contest. num. 3. Et ratio est. Quia in libello duo continetur, videlicet, narratio, & petitio, quorum hoc, ipsum ius; illud autem,

factum respicit: Vt si dico: cùm tenearis mihi in decem, ex causa mutui, (ecce factum, seu narratio) peto te mihi condemnari: (ecce ipsum ius, seu petitio.) Si ergo negetur alterum tantùm, non est lis contestata. Vnde debet subiici: Et dico, petita fieri non debere: contingere enim potest, quòd factum, prout narratur, negari possit, & tamen secundum illud condemnatio iure sequatur, Speculat.d.loco. Quid si autem peremptoria exceptio, porrecto libello obiiciatur? Et placet, litem contestatam non videri, cap. fin.eod.libr.6.nec impedire, quò minus Reus super petitione Actoris litem contestari cogatur, exceptis tribus, scilicet exceptione rei iudicatæ, transactæ, & finitæ, cap. 1.eod.libr.6. Lis enim tunc contestatur, cùm iudex per narrationem negotij causam audire cœperit, lege vnica, C. eod. Quòd non fit per exceptiones, vel per positiones & responsiones ad eas; sed per petitionem in iure propositam, & responsionem congruè secutam, cap.vnico, extr. eodem.

Quis Finis?

Finis est, vt, cognita causa, iudex certò sciat, quomodo petitioni libello comprehensæ conformem, vel etiam pro Reo; si eius defensiones intentione Actoris æquiores sint, sententiam ferre debeat, Socin.cap.vnico,extr.eod. Mynsing. obseru. 66. cent.4.

Qui sunt Effectus?

1. Post litis contestationem, iudex non recusatur.

2. Actiones alioqui interituras; vt sunt pœnales actiones ex maleficiis, item omnes actiones personales, quarum aliæ anno, aliæ sex mensibus, aut minori temporis spatio finiuntur, facit perpetuas, id est, facit, vt ad 40. annos extendantur, & postea transeant ad hæredes, l.sæpè C.de præscript.30.&c. l.non autem, ff. de petp. & tempot.act. leg. in honorariis, ff. de act.& oblig. Excipitur actio de dolo, quæ non perpetuatur per litis contestationem, l.fin. C.de dolo.

3. Post eam causa fit vsuraria, quæ priùs non erat, l.lite, ff. de vsur.

4. Interrumpit quamlibet præscriptionem, etiamsi facta coram arbitrio, cap. potest, 16.quæst.3.

5. Excludit omnes exceptiones dilatorias & declinatorias, cap.inter, extr.de sentent.& re iud.

6. Post eam non potest reuocari mandatum procuratoris, nisi certis ex causis, l.post litem, ff.de procurat.

7. Post

7.Post litis contestationem procurator, vel tutor, domini litis efficiuntur, & procuratores constituere & substituere possunt.l.neque,C.eod.

8.Lite contestata ab alio, quàm à Principe, potest alij causam committere, cap.cùm Bertholdus, extr.de sentent. & re iudic.

9.Post eam iuratur, & probationes recipiuntur, quod ante litis contestationem regulariter non conceditur, tot.tit.extr. vt lite non contest.

10.Actor & Reus ex contestatione, vt ex quasi contractu, inuicem fiunt obligati, paratamq; eo nomine habent inter se, ex sententia & re iudicata, actionem, non secùs, quàm ex quouis alio contractu; ciuilem & perpetuam, l.3.§.idem, ff.de peculio, argum.l.2.ff.de seru.l.actori,C.de reb.cred.

11.Excindit libelli mutationem & emendationem, quæ eius substantiam concernit: illa enim tantùm ante litis contestationem sunt concessa, Dd.in d.l.3.C.de edend.

Quæ Affinia?

Quælibet negatiua responsio, iuri agendi obiecta, citatio, denuntiatio, &c.

Quæ Pugnantia?

Omnes exceptiones dilatoriæ, declinatoriæ, & peremptoriæ impedientes litis ingressum, protestatio de non contestanda lite, cõditionalis responsio, negatio facti & iuris, quod inde proficiscitur ante oblationem libelli factam, Soci.in d.c. quoniam, extr.vt lite non contestata, &c.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Animus litem contestandi, ex verbis aptis propositis ad litem contestandam præsumitur: quia humanæ aures talia verba iudicant, qualia foris sonant, c.humanæ aures, 22.q.5.

Non solet deterior conditio fieri eorum, qui litem contestati sunt.

Nemo in persequendo deteriorem causam, sed meliorem facit.

Post litis contestationem, heredi quoque prospicitur, & hæres tenetur ex omnibus causis.

Omnes actiones, quæ tempore, aut morte pereunt; semel

inclusa indicio, salua permanent.

Iudiciorum quasi fundamentum quoddam litis contestatio est, c. ex parte de verb. sign.

Aduocati responsio, nisi statim sit reuocata, litis contestationem facit, c. fin. 25. q. 9.

Non per positiones & responsiones: sed per petitionem in iure propositam, & responsionem secutam fit litis contestatio, c. 1. extr. eod.

Nemo tenetur sine libello litem contestari: potest tamen, si velit, solennitatibus renuntiare, cap. de causis, extr. de offic. deleg.

Multum prodest & potest animi destinatio, c. nuper, extr. de pign.

Litis contestatio facta per personam, quæ legitimam personam standi in iudicio non habet, nullius est momenti, Spec. lib. 2. de litis contest.

Litis contestatio habita coram arbitro, non valet coram Ordinario, quoad definitiuam sententiam: licet, quoad alia, quæ fiunt coram eis, subsistat, Speculat. d. loco.

Non solùm, cùm per actionem iudicium instituitur, lis contestanda est: verùm etiam vbicunque iudicis officium pro ipsa actione proponitur: Veluti, cùm restitutio in integrum non incidenter, sed principaliter postulatur, cap. fin. extr. de offic. iudicis.

VT LITE NON CONTESTATA, NON PROCEDATUR AD TESTIUM RECEPTIONEM, VEL AD SENTENTIAM DIFFINITIUAM.

TITVLVS VI.

Continuatio.

CVm litis contestatio sit de substantiali ordine iudicij, ita vt ea omissa, iudicium, quasi viribus destitutum, corruat: sequitur, nullam testium receptionem, ante litis contestationem,

nem fieri, nec in principali causa, ad liquidationem & sententiam diffinitiuam, procedi posse.

Distingue tamen: Aut Actor contumaciter abest, aut Reus: si Actor, vocandus est tribus edictis, per interualla XXX. dierum: & si non venerit, indulgetur ei annus: sed intra ipsum annum veniens non auditur, nisi restitutis expensis Reo: si verò intra annum non venerit, iudex Rei testibus receptis, allegationibusque intellectis, ex veritate rei sententiam ferre potest, in causa principali, Authentic. qui semel, C. quomodo, & quando, &c. Quòd si Reus nihil probate potest, nihilominùs tamen Actore in expensis damnato absoluitur ab instantia iudicij. Si autem Reus ante litis contestationem contumax est; prudenter attendendum venit, vtrùm contumax reali actione, an personali conueniatur. Si reali, mittendus est Actor in rei petitæ possessionem, vt tædio affectus Reus, veniat responsurus. Qui, si venerit intra annum, (iudicio sisti sibi præstita cautione, & exhibita satisfactione congrua expensarum) possessionem recuperat. Quòd si autem cautionem neglexerit intra annum, Actor post annum verus constituetur possessor: super proprietate duntaxat aduersæ parti defensione legitima reseruata: Sin autem super personali actione conueniatur: vel mittendus est Actor in possessionem mobilium ipsius, vel immobilium: si fortè mobilia non habeat, causa custodiæ pro modo debiti declarati, vel in contumacem est Ecclesiastica sententia proferenda, ita videlicet, quòd alterutra pœna, quæ magis timeri debeat, iudex à principio sit contentus: ad alteram nihilominùs processurus, si hoc meruerit contumacis proteruitas. Missus tamen non efficitur verus possessor, imò restitutis expensis & præstita cautione, venienti Reo restituitur possessio, quandocũque, c. quoniam, §. in aliis, extr. eod. nisi, iudicis authoritate, sit ab
11 Actore distracta. Qui ad hoc debet statuere tempus moderatum, intra quod res distrahatur: vel iustus, vel verus possessor efficiatur, l. si prius, C. de distract. pign. l. si finitæ, ff. de dam. infect.

111 Quamuis igitur post litem contestatam contracto eremodicio de iure communi tantùm procedi possit, in principali causa, ad liquidationem, sententiam diffinitiuam, & receptionem testium: tamen cùm multis modis nostra interesse possit, ne pereat nobis, nostrisq; successoribus rerum gestarum memoria, vel probationis facultas, permittitur quandoque contra communem iuris regulã, testes ante litis contestationem

reci

recipi, atque examinari, cuius rei 36. casus Specul. in tit. de teste, §. nunc tractemus, commemorat.

Quid est Receptio testium ante litis contestationem?

Est testium, de quorum obitu, vel diuturna absentia periculum subsit, ad testificandum, lite in principali negotio non contestata, per Iudicem facta admissio, c. quoniam frequenter, extr. eod.

Quæ est causa Efficiens?

Legis, siue Iudicis, tam ordinarij, quàm delegati authoritas: qui perspecta negotij, & personarum qualitate, num, ante acceptum iudicium, receptio admittenda sit, æstimat: Mynsing. obseru. 72. cent. 4. Potest enim ipse Iudex ordinarius causæ principalis recipere, & examinare testes, vel alteri examen committere: sicuti, ad obtinendam commissionem, ad perpetuam rei memoriam, Iudex causæ principalis, siue petatur à Reo, siue ab Actore, adiri debet: Panor. in c. quintauallis, num. 39. in fine, de iureiurando: & in c. si quis contra, num. 3. de for. comp. & c. significauit, extr. de testib. Nota tamen, quòd de stylo Cameræ, in petenda commissione, ad perpetuam rei memoriam, priuilegium primæ instantiæ non habeat locum: idque indistinctè, tam in futuro Actore, quàm Reo. Igitur si à personis immediatè Imperio subiectis, talis commissio petatur, non coram Commissariis, vel Iudicibus primæ instantiæ; sed immediatè superiore, hoc est, Camera postulari debet: seruata tamen differentia inter Actorem & Reum, quoad actionem instituendam, intra annum, vt infr. Et est ratio: Quia cùm periculum sit in mora, solennitas, quæ secundum ordinationem, in requirendo, & nominando Iudice requiritur, non posset, absque præiudicio alterius partis, obseruari. Quò pertinet, quòd à regulis iuris communis recedatur, vbicumque periculum est in mora, per text. in l. de pupillo, §. si quis riuos, ff. de noui operis nuntiat.

Quæ materia in qua?

Est causa tam ciuilis, quàm criminalis, si de morte, vel diuturna absentia testium probabiliter timeatur, cap. quoniam, nisi fortè, extr. eod. Inter hæc tamen interest: Quia in criminalibus, parte altera absente, testes ad perpetuam rei memoriam acceptari non possunt, glos. in cap. veritatis, extr. de dolo, & contum. & communiter Dd. in l. absentem, C. de accusat. Sed in ciuilibus citatio partis aduersæ non requiritur, si periculum sit in mora: aliàs secùs. Quia tunc pars, contra quam testes

quam testes prpducuntur, citari debet ad videndum iurare testes, & dandum interrogatoria, &c. Socin. in d. cap. quoniam, extr. eod.

Nouem autem numerantur casus ab Innoc. in d. cap. quoniam, Verb. (procedendum) quibus receptio testium ante litem contestatam permittitur, licèt Speculator, titul. de test. §. nunc tractemus, vsque ad 36. addat.

1. In causa appellationis, l. cùm notissimi, §. penul. C. de præscript. 30. annorum.

2. Vbi quis iurauit non repetere vsuras, & vbi idem vsurarius in testamento reddi mandauit, cap. ad nostram, extr. de iureiur.

3. Vbi aliquid petitur officio iudicis seruiente actioni, vt in expensis, pendente lite, factis; secus si non seruiret actioni, c. 2. extr. de off. iud.

4. Vbi causa est merè spiritualis, & sine alterius commodo, vt est crimen hæresis, 24. q. 2. c. sanè profert.

5. Vbi offenditur publicum commodum, cap. quia ea, 2. q. 2. Vel vbi de statu Ecclesiæ, c. cùm olim, extr. de testibus.

6. In denuntiatione, c. nouit, extr. de iud.

7. Si Reus fuerit præsens, & Actor contumaciter absit, dict. Auth. qui semel, C. quomodo, & quando.

8. In causa appellationis interpositæ à grauamine, c. interposita, extr. de appellat.

9. In omnibus causis, in quibus proceditur simpliciter & de plano, vel in quibus libellus non admittitur: possunt enim tunc, lite non contestata, testes recipi. Et nota, quòd commissio, ad perpetuam rei memoriam, in optima & meliori forma, nimirùm ad transsumenda instrumenta, in Camera non decernatur, sed tantùm in communi forma: hoc est, ad recipiendum, & examinandum testes, & rem controuersam oculis subiiciendam. Ratio sumitur ex d. cap. quoniam, extr. eod. Quia huiusmodi commissiones decerni non debent, nisi vel ob ætatem, vel valetudinem aduersam, aut diuturnam absentiam testium: Sed in recipiendis & transsumendis instrumentis, nullum subest periculum interiùs: diligenter enim custodiri debent, & postulante necessitate, quandocunque produci possunt. Præterea, in casu necessitatis instrumentorum exemplatio legitimè fieri potest, nimirùm parte, cuius interest, ad hoc legitimè citata, Dd. in auth. si quis in aliquo, C. de edend. Panorm. in c. Alberic. enim, 5. de testib.

Qui

Quæ Forma?

Vt testium, de quorum morte, vel diuturna absentia timetur, designatio, vnà cum articulis, super quibus testes examinandi, iudici competenti exhibeatur in casu, quo controuersia moueri potest. Quibus legitimè citatis & examinatis, dicta eorum in publicam scripturam redacta, & consignata, iudex penes se, donec in actione (quam petens receptionem testium, vel commissionem, ad perpetuam rei memoriam, intra anni spatium instituere tenetur,) litis contestatio fiat, retineat: nec nisi cum aliis testibus posteà receptis publicentur, Specul. in §. nunc tractemus, nu. 15. tit. de teste

In hac autem receptione testium, ad perpetuam rei memoriam, obseruanda est differentia inter Actorem & Reum. Ad hoc enim, vt Actor eam obtinere possit, requiritur.

1. Vt testes sint senes, vel valetudinarij: ita vt mortis subsit periculum; aut diu absfuturi: quia mors & longa absentia æquiparantur, cap. faciat, 22. quæst. & c. præsentata, extr. de testib. & attest.

2. Requiritur, vt in supplicatione, pro commissione ad perpetuam rei memoriam, ista, an testes sint senes, valetudinarij, aut diu absfuturi: coniunctim & sigillatim exprimantur, & articuli, super quibus testes examinandi, vnà cum designatione testium, & eorum ætate, exhibeantur, ad hoc, vt iudex cognoscat ex narratis supplicationis, vtrùm supplicãs futurus sit Actor & Reus, & an periculum, ob ætatem, vel diuturnam absentiam testium, sit in mora. Item, an articuli tales sint, qui ad probandum admitti debeant.

3. Vt præmissa citatione, vel denuntiatione aduersarij, testes, iuxta formam examinandi testes infra præscriptam, examinentur.

4. Vt omnia hæc fiant coram competente iudice; vel eo, cui hoc legitimè commissum est. Quis autem competens iudex in hac, ad perpetuam memoriam, receptione testium sit, dixi suprà: Quod tamen cum hoc temperamento accipitur, nisi periculum sit in mora. Hinc est, quòd receptio testium, coram incompetenti iudice facta, etiam, parte altera non citata valeat: si hoc præsens necessitas, putà periculum mortis testis postulet, per tex. in l. fin. C. de test. Bart. in l. admonendi, ff. de iureiur. & Fel. in c. 2. extr. de test.

5. Vt absoluto examine, si Commissarius examinauit, ipsum ad ordinarium iudicem consignatum ipsius Commissarij

ſarij ſigillo tranſmittatur: vel penes ordinarium iudicem, ſi ipſe examinauit, in ſcripturam redactum & conſignatum, donec lis conteſtata ſit, conſeruetur: nec niſi cum aliis teſtibus, poſt litis conteſtationem receptis, publicetur, Panormitan. & Imol. in cap. ſignificauit, extr. de teſt. & atteſt. In Camera autem ita obſeruatur: Si à perſonis Imperio immediatè ſubiectis commiſſio, ad perpetuam memoriam, petita fuerit, Commiſſarius à Camera deputatus, examen ſub ſuo ſigillo obſignatum, ad Cameram tranſmittit, vel procurator Cameræ, huiuſmodi examen iudicialiter, vel extraiudicialiter producit, adiuncta petitione, vt tantiſper ibidem ab actorum magiſtris, ſiue actuariis conſeruetur, donec, lite coram iudicibus priuilegiatis cœpta ad petitionem partis producentis, iterum à iudice Cameræ, qui commiſſionem decreuit, repetatur: ad eum nimirùm effectum, vt ſuo loco & tempore, in prima inſtantia exhibeatur & publicetur, And. Geyl. obſ. 93. libr. 1. pract. obſer. Denique conceſſa commiſſione, & teſtibus ritè examinatis, requiritur, vt Actor intra annum actionem inſtituat; qui quidem annus ab initio vtilis eſt, hoc eſt, non currit, niſi à tempore, quo potuit agere, gl. in d. c. quoniã frequenter, extr. eod. & Panor. ibi. nu. 7.

Quod ad Reum attinet, is indifferenter, & ſine diſcrimine ætatis, valetudinis, aut abſentiæ, non modò ſenes, aut valetudinarios, ſed quoſlibet producere poterit. Ratio diuerſitatis eſt: Quia in ipſius poteſtate non eſt poſitum, quando conueniatur, & ratione iſtius incertitudinis, ne ei probationes pereant, huiuſmodi receptio teſtium indiſtinctè valet, cap. ſignificaſti, & ibid. Panorm. extr. de teſtibus: & l. purè, §. fin. ff. de dolo malo. Excipitur vnus caſus: niſi exceptio Rei competat per modum actionis: veluti in exceptione non numeratæ pecuniæ: quia tunc idem eſt, quòd in Actore: vt ſcilicet, intra annum agere debeat, cùm ſit in poteſtate Rei, quando eum opponat, auth. hanc querelam, C. de non num. pec. Secùs ſi exceptio non habeat vim actionis, vt eſt propriè natura omnium exceptionum, ita Lanfran. in c. quoniam contra, extr. de probat. cap, 8. num. 34. Vbi dicit, etiam actorem, ante litis conteſtationem, teſtes ad perpetuam rei memoriam producere poſſe, ſi Reus compareat; & exceptionem litis conteſtationem impedientem opponat. Quia cùm talis exceptio inducat moram, perinde eſt, ac ſi non haberet poteſtatem agendi, & hoc in Camera obtinere teſtatur And. Geyl. obſeruat. 92. lib. 1. pract. obſeruat.

Qua

Quæ causa Procatarctica?

Petitio & instantia partis.

Quæ causa Impulsiua?

Est æquitas, quæ receptionem testium, ne probandi facultas pereat, suadet, d.c.quoniam.extr.eod.

Quæ causa Finalis?

Ne veritas occultetur, & probationis copia fortuitis casibus subtrahatur, vt ait Innoc.III.d.c.quoniam frequenter, extr.eod.

Quis Effectus?

Quòd tales testium depositiones, perinde ac si debito tempore post litis contestationem factæ fuerint, fidem faciant: non tantùm in prima instantia coram iudice ordinario: verùm etiam in secunda, & appellationis causa, per text.in cap. præsentium, extr.de testib. & c.fidem faciant, extr.eod.atque ex his iudex discretus, in sententia ferenda, animi sui motum formare bona conscientia possit, c.præterea, extr. de testibus. Et nota, quòd huiusmodi examen, ad perpetuam fidem, quoad effectum iuris, non intelligatur ante litis contestationem receptum: nam publicatio testium tunc demum fit, quando iudicium coram ordinario iudice inchoatum est, & lis super causa principali contestata. Sententia enim ex actis probatoriis, lite non contestata, in causa principali ferri nequit: ita notat gl.in d.c.quoniam, & ibi Panor. Ratio: Quia ante litis contestationem iudicium propriè cœptum non dicitur, vt sup.de litis contest.

Quæ Affinia?

Affinitatem quandam cum hac receptione testium habet, receptio testium ad perpetuam rei memoriam, de qua in cap. significauit, extr.de testibus. Vtraque enim ob rationabilem causam, ne probandi facultas pereat, ante litis contestationem fit: differunt tamen in multis, quas differentias notat glossa, in d.c.significauit, in ver.testes: eas examinat ibidem Panormit. nu.3.& Batt.in l.4.§.prætor, ff.de dam.infect.

1. Differunt: quia ibi testes, non modò senes & valetudinarij: sed omnes idonei, indifferenter suscipiuntur: hîc tantùm hi, de quibus mortis, vel diuturnæ absentiæ periculum subest.

2. Ibi suscepta testimonia, ad perpetuam rei memoriam, statim publicantur: hîc consignata remanent apud iudicem, donec

donec litis conteſtatio fiat: nec publicantur, niſi cum alijs teſtibus poſteà receptis.

3. Teſtes ibi recepti perpetuò valent, tanquam publicum inſtrumentum: hîc teſtimonia poſt annum concidunt, niſi producens, intra annum conuenerit aduerſarium.

4. Ibi ſuſcipiuntur teſtes, etſi nullum ſit dictatum Iudicium, nec vlla de præſenti immineat controuerſia: hîc ſecus. Quia ceſſat hoc remedium extraordinarium, cùm de proximo ſperetur lis, in qua ordinaria via teſtes produci poterunt, Myn ſing.obſer. 71.cent.4.

Quæ Pugnantia?

Sunt omnes exceptiones, quæ caſibus obijci poſſunt: ſi teſtes ſint in iuuenili ætate conſtituti, ſi peregrè proficiſci, vel extrauagari non conſueuerint: fraus petentis, vt quia proptereà petat teſtes recipi, vt ſucceſſu temporis, exceptiones legitimæ ad repellendum teſtes, vel aliæ locum habere non poſſint, c.ex tenore, & c. præſentium, extr. de teſtibus: lapſus anni, ex quo conueniendi facultas data fuerit, & omiſſa denuntiatio receptionis teſtium, c.quoniam, §.ſed ſi, extr.eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Publicatis atteſtationibus, licet ſuper eiſdem, vel directò contrariis articulis, ex partium conſenſu, nouos teſtes producere, c.præſentata, extr.de teſtib.

Ante litis conteſtationem recipiuntur teſtes: ne probationum facultas anguſtetur, ſed probatio veritatis ſalua ſit, c. quoniam, extr. eod.

Ex parte Rei conuenti, Actore cõtumaciter abſente, teſtes quocunque tempore recipiuntur, ſiue de morte eorum, ſiue diuturna abſentia timor ſit, ſiue non, d.c. quoniam, §. ſint & alij, extr.eod.

Si Reus, lite non conteſtata, eſt contumax, & agitur reali actione, mittitur Actor in poſſeſſionem rei petitæ, cauſa cuſtodiæ, quam tamen recuperat Reus veniens intra annum, ſi offerat cautionem de ſtando iuri, & reſtituat expenſas: poſt annum verò, his non ſeruatis, non auditur, niſi ſuper proprietate, d. c. quoniam, §. in aliis, extr. eod. Si verò Reus contu-

max conuenitur actione personali, mittitur Actor in possessionem bonorum mobilium, vel immobilium ipsius Rei pro modo debiti declarati, d. c. quoniam, & c. tuæ fraternitatis, extr. eod.

DE IVRAMENTO CAlumniæ.

TITVLVS VII.

Continuatio.

IVramentum Calumniæ, vt plurimùm, lite contestata, ad petitionem alterutrius partium, à iudice exigitur: debetque regulariter, post litis contestationem præstari; quia ad totam causam pertinet. Causa autem, post litis contestationem propriè in iudicium deducta esse censetur, in tantum, vt si eius præstatio recusetur, Actor ab instituta actione cadat: Reus autem instar confessi condemnetur, c. cùm in causa, §. pœna verò, extr. de iuram. calum. & c. 1. eod. tit. in 6.

Quotuplex est Iuramentum?

Quadruplex ponit Specul. tit. de iur. Calum. lib. 2. par. 2. §. est autem: scilicet, decisorium, quod in defectum probationis, super principali negotio præstatur, de quo infrà tit. de iureiurando.

Alterum est iuramentum malitiæ, quod præstatur super exceptionibus, vel cùm aliquid loco exceptionis proponitur, & præstatur hoc antè, vel post litis contestationem, semel vel pluries in ciuilibus & spiritualibus, & criminalibus causis: quoties præsumptio est contra aliquem, quod aliquid malitiosè proponat, c. cùm dilecti, extr. de elect. & c. in appellatione, §. in omnibus, eod. tit. in 6. Licèt, ex sententia Specul. post litem contestatam hoc iuramentum non præstetur: quia iuramentum de calumnia, in principali præstitum, ad omnia, quæ posteà accidunt, vel emergunt in causa, extenditur: alioquin bis iuraretur, quod esse non debet, auth. hoc sacramentum, C. de iura. calum. Sed prior opinio vsui iudiciorum, & iuri magis est consentanea, cap. cùm dilecti, extr. de elect. c. in causis, extr. de test. & c. penul. c. vlt. & c. præsentium, extr. de restitut. spol. c. literas, & auth. eò. col. 7. §. quia verò.

Tertium est, iuramentum de veritate dicenda, quod præstatur in spiritualibus, vel spiritualibus annexis, cap. literas,

ras, extra eodem. Quartum est iuramentum calumniæ.

Quid est Iuramentum Calumniæ?

Iuramentum calumniæ est, quod, ad petitionem partis, iudex præstandum imponit: quo litigatores, vel eorum ministri, iurant, se bona fide, & non animo calumniandi, actionem, vel defensionem instituere, quódque lis, vel defensio iusta sibi videatur, cap. 1. gloss. in verb. criminali, extr. eod.

Quæ causa Efficiens?

Ius diuinum: nam iure diuino, iuramentum calumniæ introductum probatur, Exodi cap. 22. Vbi dicitur: Si quis commendauerit amico pecuniam, aut vas in custodiam, & ab eo, qui susceperat, furto ablata fuerint, si inuenitur fur, duplum reddet: si latet fur, dominus domus applicabitur ad Deos, & iurabit, quòd non extenderit manum in rem proximi sui, ad perpetrandam fraudem, tàm in boue: & quæ ibi sequuntur. Qua lege sacrosancta adductus Bart. in extra. ad reprim. in verbo, & figura, num. 11. scribit, quod etiamsi data sit potestas, & arbitrium iudici, procedendi in causa summariè, & sine figura iudicij, non tamen possit remittere hoc iuramentum calumniæ. Quam quidem iuris sententiam clariùs probat text. Clement. sæpè, §. citationem, & ibi Card. de verbo signif. statuerúntque leges & canones hoc iuramentum in quauis causa, tàm ciuili, quàm criminali præstandum esse. Vnde causa efficiens etiam dicitur lex Iustiniani, & canon. l. 1. & l. cùm & iudices, C. de iurament. propter calumniam. Non tamen par est vtriusque introductæ præstationis iuramenti calumniæ ratio. Siquidem iure ciuili illud neque expresso partium consensu, neque per dissimulationem potest remitti; sed tenetur iudex, etiamsi petitum non fuerit, exigere, & sub pœna legibus statuta ad eius præstationem litigatores compellere, d. l. cùm iudices, §. sed quia veremur, C. eod. Licèt alij existiment, iuramentum calumniæ tunc demum de substantia iudicij esse, si ab alterutra parte exactum sit: adeóque, vt eius omissio vitiet processum, & sententiam latam nullam reddat, per eandem leg. 2. §. sed quia veremur, C. eod. Iure autem canonico, propter tacitam omissionem calumniæ iuramenti in tota causa, iudicialis processus, aliàs legitimè factus, non irritatur, nec cogitur iudex ante petitionem factam litigatores hac periculosa præstandi iusiurandi religione prægrauare, text. est in cap. 1. §. propter omissum, eod. tit. in 6. & cap. 1. extra. eod. Verùm in Cameræ licèt in prima,

vel secunda instantia iuramentum calumniæ exactum à parte, sed præstitum non sit, attamen processus ob id non annullatur: sed, eo non obstante, in causa principali pronuntiatur. Et hoc vigore ordinationis, quæ nullitaris processus, si aliàs ex actis de meritis causæ iudicij plenè constet, non attendit, per Vant.tit. Quibus mod. repara.pos.num.125.

Tamen à parte iuramentum calumniæ in Camera petitum, vt legibus obseruetur processus, omitti non potest: adeò vt si iuramento calumniæ exacto, eóque non præstito, à partibus hinc inde in causa conclusum sit, ex officio facta conclusio rescindatur, & parti, vt petitum iuramentum sub pœna legali præstet, per interlocutoriam iniungatur, vt tradit And. Geyl.obseruat.83. lib.1. practica.obseruat.

Iurare autem de calumnia vitanda debent regulariter personæ principales, cap.3.extr.eod. Item tutor, curator, œconomus, syndicus, Actor, Episcopi, Archiepiscopi, parentes, orphanotrophi, & omnes alij, qui rei alienæ legitimam habent administrationem, vel à lege, vel iudicis auctoritate, l.2. §. quod obseruari, C.eod.auth. principales, C.de bonis mater.l. orphanotrophos, C.de episc.& Cler.auth. sed hodie, C. eod. cap.3.& 4.& cap.cùm causam, extr.eod.

Potest tamen hodie per procuratorem apud acta constitutum tale iuramentum præstari, per text.in cap. fin. eod.tit.in 6.& Barth. in l.fin. C. eod. sed ad hoc non sufficit generale mandatum, sed speciale; sicuti ad cuiuslibet iuramenti præstationem desideratur, per text.in cap.fin.extr.eod.

Quæ Materia?

Omnes causæ tàm ciuiles, quàm criminales: debet enim iuramentum calumniæ, in quauis causa præstari; cùm semper cauendum sit, ne veritas occultetur, & vt fraudes euitentur, & hoc quidem regulariter post litis contestationem, quia ad totam causam pertinet: causa verò, post litis contestationem, propriè in iudicium deducta esse censetur, etsi ante litis contestationem quandoque præstari debeat; purà super exceptione dilatoria, vel declinatoria, cap.si de calumnia, §.quamuis, eod.tit.in 6.ca.in appellatione, eod.tit.in 6.& Socin.num.26. & num.49.cap.fin.extra.eod.& præstari non solùm debet in prima instantia, sed etiam in causa appellationis, cap.2. eod. titul.in 6. Nec potest huic præstationi expresso partium consensu renuntiari; quia Iuramenti calumniæ præstatio non solùm vtilitatem partis aduersæ, sed etiam commoditatem iu-
dicis,

dicis,& vtilitatem publicam, ne per calumniam frustrà defatigentur iudices,& lites in infinitū multiplicentur,concernit. Quare, nec pactum, quo tale iuramentum remittitur, iure subsistit; nec consuetudo contrarium disponens, tanquam fauori publico derogans, rationabilis censenda est,ca.constitutus,extr.de fideiuss. Hac enim ratione calumniis,ex quibus omnis generis turpitudo manat, via paratetur, & fraudes committerētur,quod omni iure vetitum est, l.si vnus,§.illud, & §.pacta,ff.de pactis,& Socin.in cap.cæterùm,extr.eod.

Sed hodie illud iuramentum calumniæ parùm curatur,magísque ex facilitate quadam procuratores, huius præstationi incumbunt,quàm conscij iuris,& innocentiæ partis aduersæ eius grauissimam pœnam non præstando declinent,reformidandóque sibi meliùs consulant. Vt non male dixerit Bald.in l.post perfectum,C.de euict.Iuramentum calumniæ hodie ne obolo quidem existimari: Quia facti sumus contemptores Dei,& religionis,vt ex eo refert Maranta, par.6.tit.de iuram. num. 11. Et notandum, quòd in mutuis petitionibus, & duplicibus iudiciis, scilicet communi diuidundo, Familiæ herciscundæ, Finium regundorum, Vti possidetis, & Vtrubi, in quibus vterque est Actor & Reus,vterque iuramentum Actoris & Rei præstat, Speculat.eod.tit.§.restat,lib.1.part.2.

Quæ Forma præstandi huius iuramenti?

Formam ponit Speculat.tit.de iuram. calum. lib. 2. part.2. Quòd litigatores,vel ipsorum procuratores, & ministri constituti,in præsentia iudicis,tactis sacrosanctis Euangeliis,vel erectis duobus digitis,iurent.1. Quòd credant se bonam causam habere.2. Quòd interrogati non negabunt, quod verum esse credant. 3. Quòd non vtentur scienter falsa probatione, siue in testibus,siue in instrumentis, siue in alia specie probationis. 4. Quòd dilationem, litis differendæ gratia, non petent. 5. Quòd aliquo dono vel promissione non corruperunt iudicem, vel tabellionem, vel corrumpent per se, vel per interpositam personam,ea causa vt pro se feratur sententia, l.2. & auth.principales,C.eod.& in auth.in litiga.iurent,in princ. co.9.§.1.Vnde versus in gloss.ca.1.verb.calumniæ,eod.notati:

Illud iuretur, quòd lis sibi iusta videtur:
Et si quæretur, verum non inficietur:
Nihil promittetur, ne falsa probatio detur,
Vt lis tardetur, dilatio nulla petetur.

Et sanè imperiali constitutione cautum est, vt ipsæ prin-

cipales personæ subeant calumniæ iuramentum: Et Actor quidem iuret, non calumniandi animo, litem mouisse, sed existimando, bonam causam se fouere. Reus autem non aliter suis defensionibus, & allegationibus vtatur, nisi priùs & ipse iurauerit, quòd putans se bona instantia vti, ad reluctandum venerit, l. 2. C. eod. Tamen iure Pontificio statutum est (quod & vsus iudiciorum probauit) hoc iuramentum calumniæ per procuratorem ad causam constitutum, habentem ad hoc speciale mandatum, præstari posse, cap. fin. de iuramento calumn. in 6. non tantùm in animam suam, sed etiam domini. Quo mandato in certa causa dato, iudex non poterit citare principalem ad iurandum de calumnia, etiamsi iustior foret procuratore: fieret enim illi iniuria, si procurator eius non admitteretur. Quanquam ad respondendum particularibus interrogationibus iudicis, aut positionibus dominus citari possit, si procuratore vel iustior, vel instructior sit, l. vlt. C. de procurato.

Quis Finis?

Vt via præcludatur calumniis, cap. 1. §. quamuis, in 6. eod. tit. partes à probationibus exonerentur, veritas causæ manifestetur, & fraudes euitentur, vel calumniosa petitio defensione legitima refutetur, authen. de his qui ingred. ad appellat. §. fin. column. 5. cap. cæterùm, verb. ad eliciendam veritatem, & ibi gloss. eod. & Speculat. d. loco, eod. tit.

Quis Effectus?

Euitatio falsitatis, & præsumptio bonæ conscientiæ in exercenda, vel defendenda lite: cùm de præstiti iuramenti veritate quæstionem moueri non liceat. Habet enim periurus solum Deum commissi periurij vltorem, l. 2. C. de rebus credit. Nisi post præstationem periurium manifestetur. Quo casu non tantùm diuinæ vltioni subiectus, sed etiam canonicis & legalibus pœnis coërcetur, l. si quis maior, C. de transact. l. si duo, §. vlt. ff. de iureiur. & l. fustibus, C. ex quibus causis infamia irrogetur, & ca. animaduertendum, 22. quæst. 2. Quæ autem pœna imponatur de iure Ciuili & Pontificio vide infr. tit. De crimine falsi, libr. 5. Pœna verò nolentis iurare de calumnia est, vt Actor ab instituta actione cadat, per sententiam, qua Reus, tanquam iniustè conuentus, absoluitur. Reus autem iurare recusans, cùm pro confesso habeatur, condemnationem patiatur, cap. fin. §. pœna, extra. eod. l. 2. §. quòd si Actor, C. eod. Quod ita intellige: vt ad imponendam talem

pœnam

pœnam requiratur sententia declaratoria, per text.in authen, principales, §.si quis autem, C.eod.& d.cap.fin.in verb.pœna, eod. Nam si sententia interlocutoria euentualis, qua iniungitur parti, vt petitum iuramentum calumniæ intra certum tempus, sub pœna non iurantis, præstet, purificata sit, tunc sequitur diffinitiua declaratoria, quæ est, quoad Actorem contumacem, absolutoria; quoad Reum verò, condemnatoria. Quid si pars purificata iam euentuali sententia ante declaratoriam sententiam, moram purgare, iuramentúmque petitum præstare velit, an admittatur: Et cùm ista pœna non ipso iure irrogetur, sed sententiam declaratoriam requirat, ad purgationem moræ, vsque ad pronuntiationem huius sententiæ declaratoriæ, communiori Doctorum opinione admittitur, Socin.in cap.fin.de iuram.calum. Nam ius aduersarij deterius factum esse non censetur, donec sententia feratur, cùm & hæc contumacia in non iurando ficta potiùs, quàm vera sit, per text. in l.alia, C.de his, quibus vt indig.& l.Papinianus, §.meminisse, ff.de inofficios. testamento.

Quæ affinia?

Iuramentum de malitia, & iuramentum de veritate dicenda. Quid vtrumque sit, suprà dixi. Differt autem iuramentum malitiæ à iuramento calumniæ. 1. Quòd iuramentum de calumnia vitanda, regulariter præstetur post litis contestationem, cap. literas, extra. de restitut. spoliat. cap. in causis, extra. de testibus, & cap. cùm dilecti, extr. de elect. Iuramentum autem de malitia, ante & post litis contestationem, capit. cùm dilecti, extra. de elect. 2. Iuramentum calumniæ tantùm semel ad totam causam præstatur: Iuramentum malitiæ toties, quoties aliquid dici, vel fieri maliciosè præsumitur. 3. Per istud prouidetur, ne quid calumniosè fiat in tota lite: per hoc verò, ne, quod petitur, vel proponitur, in quo suspectus proponens habetur, maliciosè petatur, vel proponatur. 4. Illud regulariter locum habet tantùm, vbi agitur de rebus prophanis & temporalibus: hoc autem vbi tàm de prophanis, quàm Ecclesiasticis agitur. 5. Differunt, quòd iurare recusans de calumnia, si Reus sit, habeatur pro confesso; si Actor, causâ cadat. Sed recusans iurare de malitia puniatur pœna iudicis arbitraria, per regulam, Quoties pœna certa à lege non est expressa & determinata, tunc officio Iudicis arbitrariam, siue extraordinariam imponendam esse, l. 1. §. expilatores, ff. de effract. & Bartol. ibidem capit. de causis, §. fin. extra. de off.

delegat. Nam licèt in cap. penult. §. fin. extra. eod. huius iuramenti de malitia, mentio fiat; tamen nulla pœna exprimitur: quæ quidem certa & expressa est in iuramento calumniæ, cap. fin. §. fin. eod. Attamen illa pœna, ad hoc iuramentum malitiæ referri nequit, cùm pœnæ sint restringendæ, capit. in pœnis, de regul. iur. in 6. Sed opinionem Socini secutos esse dominos assessores Cameræ tradit And. Geyl. obseruat. 87. lib. 1. obseru. pract. putantis, quòd respectu illius articuli, super quo pars petit iurari de malitia, recusans habeatur pro confesso, & quòd articuli Actoris, vel exceptiones Rei, non debeant recipi, neque à iudice attendi, etiamsi releuantes sint, si de malitia per sententiam iurare iussus, nolit iurare.

Differt etiam à iuramento de veritate dicenda iuramentum calumniæ. 1. Præstatur enim hoc in ciuilibus, & pecuniariis, cap. cùm causam, extr. eod. illud verò in spiritualibus, & illis annexis, cap. literas, extr. eod. 2. In hoc respondetur de credulitate; sed in illo non, nisi de scientia, quam scit, cap. hortatur, 3. quæst. 9. 3. Hoc continet multa capitula, illud vnum solùm. 4. In hoc non datur dilatio: secùs in illo, tit. tot. ff. de interrog. act. Plures differentias notat Specul. eod. tit. §. est autem, lib. 2. part. 2. quæ tamen vsu fori non probantur.

Quæ Pugnantia?

Omnis generis falsitates; vt sunt periurium, mendacium, præuaricatio, &c. quæ quid sint, infr. lib. 5. traditur.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Iuramentum in principali causa præstitum, ad omnia, quæ posteà accidunt, vel emergunt, extenditur. ca. fin. extr. eod.

Ante litis contestationem quis non dicitur agere, sed agere velle.

Iuramentum, si omissum sit, poterit quandóque ante sententiam exigi.

Reus excipiendo fit Actor.

Si de calumnia, seu de veritate dicenda, in primo litis exordio non iuretur, poterit postmodùm in qualibet parte iurari: cùm huiusmodi iuramenta præstari ab initio, de substantia ordinis iudiciarij non existat, cap. 1. eod. in 6.

Propter omissum tacitè in tota causa iuramentum calumniæ,

lumniæ, iudicialis processus, aliàs factus legitimè, non est nullus, nec etiam annullandus, d.c.1.§.propter, eod. in 6.

In criminalibus propter calumniandi frequentiam, tam de malitia, quàm calumnia, iurandum est, d.cap.1.§.quamuis, eod. in 6.

Iudex, quoties sibi videtur, exigit iuramentum malitiæ, etiamsi de calumnia, vel veritate iuratum sit, c.in appellationis, §.in omnibus, eod. tit. in 6.

Sacramenti timore contentiosa litigantium instantia compescitur.

Iuramentum calumniæ non tantùm in prima instantia: sed etiam in causa appellationis præstandum est, cap.2.eod. tit. in 6.

DE DILATIONIBVS.

TITVLVS VIII.

Continuatio.

IVramento de calumnia præstito, litigatores non præsumuntur, animo differendi negotij: sed bona fide, inducias petere. Non iniuria igitur iudex, vel iubente lege, vel æquitate suadente, causaque cognita, eas concedit, cap. vlt. §. à iudice, 3. quæst. 3.

Quid est Dilatio?

Dilatio est, temporis interuallum, ad faciendum actum iudicialem à lege, vel iudice concessum, vel moderatum, c.1.2. & 3. extr. eod.

Quotuplex Dilatio?

Aliæ sunt iudiciales, aliæ extraiudiciales. Quarum species multæ recensentur, & explicantur per Spec. lib.2. part.1. tit. de dilat. §. experiundoriæ. & Hostiens. §. quot sint, eod. Et aduerte, quòd ferè indifferenter omnes dilationes siue à iudice, vel à lege dentur, (quia & Prætor tempus lege datum, inspecta qualitate negotij, vtilitate, vel necessitate partium, producit & arctat) ex causa arbitrariæ reddantur, cap. vltim. extra. de transact. cap. si ægrotans, 5. quæstio. 3. & cap. Episcopus, 3. quæst. 2.

Quæ est causa Efficiens?

Causa efficiens est, lex, iudex, & partium conuentio, Cynus in l.1.C.de dilat.

Quod Obiectum?

Sunt actus iudiciales in qualibet causa, tàm ciuili, quàm criminali. Nam præfixio termini, seu dilatio, siue à iudice fiat, siue à lege, conceditur quandoque ad testes producendos, c. licet, extr.de probat. Quandoque ad peremptorias proponendas, c.1.&, c.seq.3.q.3. quandoque ad probationem per instrumenta faciendam, Nouel.115.§. sed & hoc, vers. dilationes: quandoque ad solutionem faciẽdam, l.2.& 3.C.de vsur. quandoque ad se purgandum, c.tàm literis, extr.de testibus: quandoque ad accusandum, vel agendum, c.licet, extr.de accusat.& c.fin.extr.de clan.desponsat. item ad optandum legatum, cap. cùm in veteri, extr.de electio. item ad prosequendam appellationem: item ad excessus puniendos, c. irrefragabili, extr. de off.ord. ad negotium decidendum, c.de causis, extr. de off.deleg. ad restitutionem petendam, c. frequens, extr.de restitut. spoliat. ad exceptionem excommunicationis probandam, c. pia, de except.in 6. Denique ad litem contestandam, l.si quis, ff.de petit.hæredit.

Quæ forma concedendæ Dilationis?

Dilatio tàm Actori, quàm Reo, tàm ante, quàm post litis contestationem, iudice pro tribunali sedente, causa cognita, & vtraque parte præsente, concedenda est. Quòd si autem legalis dilatio est, ea, inuitis partibus, etiam, absque causæ cognitione conceditur; licèt eam iudex, qualitate personæ, & causæ, aliisque circumstantiis consideratis, interdum moderari possit, 3.q.3.c.induciæ, §.spatium, l.à procedente, C. de inducijs, & l.4.de dilationib.

Quis Finis?

Vt parti commoda sit deliberandi facultas: vt veritas rei salua sit: vt possit haberi consilium: vt in omnibus æquitatis ratio obseruetur, Hostiens.hîc, §.& quare.

Quis Effectus?

Expeditio causæ: data enim dilatione, & adueniente termino peremptoriè assignato, iudex eum vlterius non prorogat. Nec eo elapso quis vltrà audiendus est, cùm peremptorius terminus vim habeat interlocutoriæ, quam si, absque causa termini prorogandi gratia, reuocaret, nullus esset litium finis,

nis,c.de illicita,24.quæst.3.& l.qualem,ff.de arb.Regulariter enim omnis probatoria dilatio peremptoria est, & non, nisi semel,datur, nec potest prorogari. Quod verum est in causa ciuili,non autem criminali: in ea enim pluries dilatio conceditur,Bar.& Dd.in l. : .C.de dilat.Abb.c.licet, 4.not.de probat. Quandoque tamen etiam in causis ciuilibus plures dilationes concedi possunt,vt notat Mynſ.obseru.71.cent.1. Vt quia iustum impedimentum extabat in prima,l.oratione,ff.de feriis: Vel nouæ superuenerint litiganti probationes, idq; iuramento aff rat, c.pastoralis, extr.de excep. Aut litigans impeditus sit facto aduersarij, Iason,l.si eum, §. qui iniuriarum, ff.si quis caut.Aut nouam actionem cumulauerit, gloss.in l.edita,C.de eden.Aut,si in iudicio emergat noua exceptio, vel aliud incidens:quia noua dilatio dabitur ad probandum id, quod consistit in facto super illo emergenti, d.c.pastoralis, extr. de excep. Sic iure ciuili dilationes ad alios actus iudiciales faciendos,à iudice præfixæ,ex causa prorogari possunt,prout quotidie in praxi obseruatur, dummodò intra terminum prorogatio petatur. Quia effluxo termino, quod non est, prorogari non potest,l.iuris gentium, §.adeò,ff.de pactis:sed nouus terminus petendus esset.Prorogatio enim nihil aliud est,nisi dilationis labentis nondum lapsæ extensio,& dicitur eadem dilatio cum prima, l.si manente, ff.de minor.Maran.par.4. dist. 12.numer.2.fol.225.& notat And. Geyl. obseruat.91.libr.1. pract.obser.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Ad impetrandam quartam dilationem non requiritur speciale mandatum,sed generale sufficit, c. qui ad agendum, de procurat. in 6. Contrarium tamen obseruatur in Camera, Mynſ.obseruat.70.cent.1. Ratio est: Quia in iuramento omni requiritur speciale mandatum, & exprimitur qualitas iuramenti in specie, non autem extenditur illa species ad aliā non expressam,Clem.non potest,de procur.& c.vlt.extr.de iud.

Quando impedimentum est in iudice,vel commissario, quo minus testium examinatio fiat,aut ad finem perducatur, tunc tempus dilationis supplendum, & non dicitur noua dilatio. sed suppletio prioris,Mynſ.obseru.71.cent.1.

Reg.

Regulariter omnis dilatio, est peremptoria, & non datur, nisi semel in causa ciuili, nec potest prorogari: sed in causa criminali pluries dari potest, Abb. in cap. 1. extr. de probationibus.

Prorogatio quartæ dilationis conceditur, quando causæ releuantes allegantur, & quòd petens prorogationem iuret, talem causam veram esse: adiecta tamen eadem solennitate legali, cuius fit mentio in cap. vltra tertiam, extr. de testib. quæ quarta dilatio fuit concessa, Mynsing. obser. 72. cent. 1.

Si iudex assignat simpliciter terminum ad aliquid faciendum, tota dies termini cedit illi.

Peremptorius terminus vim habet interlocutoriæ, l. qualem, ff. de arbit.

Concessa dilatio nec à iudice coarctari potest, nisi iusta causa abbreuiandæ dilationis interueniat, c. cùm sit Romana, extr. de appellat.

Omnes dilationes iudiciales, præterquàm appellatoriæ, arbitrariæ sunt, d. c. cùm sit Romana.

Conceduntur dilationes, quando bona fide, & non causa litis prorogandæ, petuntur, à iudice pro tribunali sedente: nisi triennium, quo & ipsa causa perit, instet, l. properandum, C. de iud.

Dilationes conceduntur, ad opponendum, iurandum, testes producendum, aliasq; probationes afferendas, Actori & Reo, ordine seruato: vt prius Actori, quàm Reo, terminus assignetur, cap. 1. 4. q. 4.

Non nisi causa cognita, dilatio danda est, c. fin. §. à iudice, 3. quæst. 3.

Probationum causa danda dilatio est trium mensium, in eadem prouincia: in continentibus prouinciis, sex mensium, & in transmarinis nouem, c. vlt. 3. q. 3.

Petens nomine alterius actionem sibi dari, debet satisdare de ipso defendendo in reconuentione arbitrio boni viri,

Spec.

Specul.eod.titul.§.experiundoriæ.

Terminus ad omnes dilatorias proponẽdas simpliciter datus, intelligitur peremptorius, c.licet, extr.de probationibus.

Termino assignato, ad dandum omnes exceptiones dilatorias, elapso, non possunt probari exceptiones litis contestationem impedientes, ante litis contestationem: quia ante litis contestationem in vim dilatoriarum opponuntur, Specul. d.loco.

Si Reus aduocatum conduxit, & quandoque cum eo in iudicio comparuit, & posteà eum habere non potest, imputet sibi, si talem conduxit: si verò nondum conduxit, danda dilatio est ad quærendum aduocatum, non tamen sæpè, si id malitiosè petatur, cap. prout, extr.de dol. & contum. Spec. d.loco.

Materia dandarum dilationum amputanda est, l.2. C.de temp.appell.

Conceduntur dilationes, si bona fide petantur: bona fide peti præsumuntur in casibus à iure concessis, & postquam iuratum est in causa: quòd si non est iuratum, & iudex dubitat an malitiosè, vel calumniosè petantur, potest à parte exigere iuramentum, Spec.d.tit.§.nunc videamus.

Ea, quæ causæ cognitionem desiderant, per sententiam partibus absentibus, latam, nequeunt expediri, l. omnia, ff. de regul.iur.

Processus nullus non potest ratihabitione confirmari, c.auditis, extr.de elect.

Termino peremptorio, ad dandum omnes exceptiones, elapso, cùm nunc intersit partis, non potest eum iudex, sine causa prorogare, Spec.d.loco.

Cuiq; licitum est iuri pro se introducto renuntiare, cap.ad Apostolicam, extr.de reg.

Si post citationem ad causam Reus pro publica vtilitate vocetur, circumducitur peremptorium, & habebit nouas inducias, c.fin.extr.eod.

Iure

Iure ciuili 20. dierum ſpatium ad proponendas exceptiones ſtatuitur, incertum habetur, c.paſtoralis, extr. de except. Reſpon. per auth. offert, C. quomodo, & quando, non tollitur d.cap.paſtoralis, ſed per illud cap.paſtoralis, poteſt index reſtringere tempus 20. dierum, cap. cùm ſit Romana. extr. de appellat.

DE FERIIS.

TITVLVS IX.

Continuatio.

FEriæ, ſiue repentinæ, ſiue ſolennes ſint, dilarionum temporibus non eximuntur: ſed ad conſtituendum actus iudicialis peragendi terminum, proficiunt, l.ſiue pars, §.feriæ, C. de dilat.

Quot ſunt genera Feriarum?

Feriarum aliæ ſunt ſolennes, aliæ repentinæ, aliæ indictæ, ſiue publicæ, ſeu ruſticæ. Solemnes ſunt, quæ ad Dei cultum, & honorem, & Sanctorum reuerentiam introductæ ſunt, quæ recenſentur per Spec.tit. de feriis, §.feriarum, c.fin.extr.de reliq.& venera.ſancto. Repentinæ feriæ dicuntur, quas ſolus Princeps, ob publicam gratulationem indicit; putà, ob diem naralis ſui, vel filij ſui, vel coronationis ſuæ: vel quia vxorem duxit, vel ob res proſperè geſtas; putà, propter gaudium victoriæ de inimicis habitæ. Dicuntur repentinæ, quia incertæ ſunt, imò repentè & ſubitò indicuntur, Spec.d.loco, Ruſticæ ſunt, quæ propter rem ruſticam, ſeu, propter publicam vtilitatem, concedunrur, ſcilicet pro meſſibus & vindemiis colligendis, quæ etiam publicæ, indictæ, & quandoque ſolennes vocantur, l.1 .ff.eod.

Quæ cauſa Efficiens?

Decreta & ſtatuta Principum, & conſuetudines locorum, Specul.tit.de feriis, §.feriarum, l. à nullo, C.eod.l.præſides, ff. de feriis.

Quis Finis, & Effectus?

Cultus & honor Deo debitus, reuerentia Sanctorum, publicaque vtilitas & obſeruantia. Quare in omnibus prædictis feriis nihil fieri debet, quo horum vnum violari, lædi, vel impediri poſſit. Quod igitur huius loci eſt: non debent tractari ea,

quæ

quæ ad contentiosam spectant iurisdictionem; puta: Non debet quis in ius vocari, nec causa tractari, nec sententia ferri, c. 1. & c. 2. 15. quæst. 4. Et si processus hisce diebus haberetur, ratificari non posset, cùm sit ipso iure nullus, cap. auditis, extr. de electionib. Item, nec ad mortem, vel pœnam damnari, nec placitum, vel mercatûm fieri, nisi in casibus, extr. eod. cap. 1. & 22. quæst. 5. cap. decreuit, conceditur. Potest tamen illis diebus agi, si necessitas vrgeat, vel pietas suadeat. Necessitas vrget: vt si res sit tempore, vel morte peritura, cap. fin. extr. de iud. Pietas suadet: si sit causa debilium, vel miserabilium personarum. Quia in operibus misericordiæ, dierum non est habenda distinctio, argum. c. vtinam, dist. 76. c. nunquam, dist. 5. de consecrat. Pari ratione, ea, quæ ad voluntariam iurisdictionem spectant, quolibet tempore fieri possunt. Voluntariæ iurisdictionis sunt adoptare, emancipare, tutores constituere, manumittere, excommunicare, & absoluere, vbi causæ cognitio requiritur, & similia, l. actus, C. eod.

An autem feriis renuntiari possit? Et responsum est sub quadam distinctione, quòd feriis repentinis & solennibus non possit renuntiari, c. fin. extr. eod. l. si feriatis, ff. de arbit. Rusticis autem, seu publicis renuntiari possit; tamen, si renuntiatum non fuerit, quod actum est, nòn subsistat, d. c. fin. c. si diligenti, extr. de foro comp.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Scæuola iureconsultus interrogatus, quid feriis agere liceret, respondit, quod prætermissum noceret: Vt si bos in foueam decidisset, non erat piaculum, patremfamilias illum, adhibitis operis, extrahere. Nec ille ferias polluebat, qui trabem lecti fractam fulciendo ab imminente ruina liberasset.

More Romano dies à media nocte incipit, & sequentis noctis media parte finitur, itaque quicquid in his viginti quatuor horis: id est, duabus dimidiatis noctibus, & luce media actum est, perinde est, quasi quauis hora lucis actum esset, l. more Romano, ff. de feriis.

Feriis introductis in honorem Dei, & Sanctorum, nisi ob necessitatem, vel pietatem, iudicium exerceri non potest, etiam

etiam de consensu partium: feriis tamen introductis fauore hominum partes renunciari possunt, c. conquestus, extr. eod. & c. licet. eod.

Iudex pro tribunali sedens, si scienter assignat diem feriatam partibus præsentibus, & feriatam esse non ignorantibus, si partes non contradicant, renuntiasse exceptioni feriarum videntur, c. quod ad consultationem, extr. de re iud.

DE ORDINE COGNITIONVM.

TITVLVS X.

Continuatio.

Lapsis feriis, omnique impedimento alio sublato, iudex audiendis, cognoscendisque causis, vt absque mora ad finem perducantur, operā nauare debet. Sed quia plures quandoque quæstiones ab vna & eadem, vel à diuersis partibus, proponuntur, aliquando incidunt, aliquando emergunt in iudiciis, ne confusio definitioni pariat impedimenrum, inter eas certum cognoscendi, & definiendi ordinem seruabit.

Quis ordo Cognitionum?

Cùm duæ quæstiones in iudicio proponuntur, aut sunt ambæ principales, aut vna est principalis, & altera incidens: siquidem vtraq; sit principalis & ciuilis, quæ priùs proponitur, primò tractabitur, & vna sententia non terminantur, licèt sint æquales, dūmodò se non contingant, c. 2. extr. de ord. cog. & sit talis quæstio, de qua iudex alias cognoscere possit; si verò sint criminales & inæquales, tunc maior minori præponetur. Si à diuersis partibus diuersæ quæstiones proponuntur, quarum vna est ciuilis, altera criminalis: & quidem si Actor ciuilem proponit accusationem, Reus autem criminalem, criminalis priùs tractabitur, quàm ciuilis, c. ciuili, 3. q. 11. tex. in l. fi. C. de ord. iud. Nisi ciuilis præiudicialis sit criminali: quia tunc primò tractabitur ciuilis, c. si crimen. 3. q. 11. Si non ambę fuerint principales, sed vna incidit alteri, tunc de incidenti principali priùs cognoscendum & pronuntiandum est, l. ordinata, ff. de liberali causa, c. si de hæreditate, 33. q. 11. Quod verum non est, si incidens sit talis, quæ non patiatur litem contestari; sed impediat cognitionem principalis negotij, nisi primò

pro

pronuntietur super ea. Quòd si patiatur, priùs est cognoscendum de principali, Gul. l. 3. ff. de præuar. & Bal. tit. de inciden. quæst. Est enim regula: quòd quotiescunque aliquid opponitur in iudicio, propter quod impeditur cognitio principalis negotij, priùs de eo cognoscendum, & pronuntiandum esse, cùm iudex aliter iurisdictionem expedire non possit, c. tuam, extr. eod. Verùm in Camera, non obstante incidenti quæstione præiudiciali, imponitur Reo litis contestatio; saluis tamen ipsi suis exceptionibus & defensionibus quibuscunque post litem contestatam proponendis. Vnde, si post litem contestatam, per viam conuentionis, vel alio modo Reus obijciat quæstionem præiudicialem, quæ de sui natura coram alio iudice terminanda sit, eaque verè existente, perimatur quæstio principalis, tunc illa principalis quæstio remittitur ad iudicem ordinariū, & interim, donec ea terminetur, principalis causa quiescit, Mynsing. obser. vlt. cent. 1.

Multifariàm autem incidere quæstio dicitur. Primò incidit ciuilis ciuili: vt si petenti hæreditatem patris, opponitur, quòd sit spurius, c. lator, extr. qui filij sint leg. 2. Ciuilis incidit criminali: vt si accusatus de plagio, dicat se dominum, l. præses, C. de plag. Vel, si agenti de adulterio, obijcitur quæstio status, l. quoniam, C. de adult. 3. Criminalis incidit ciuili: vt si agenti per aliquod instrumentum, obijciatur quæstio falsi, l. damus, C. ad legem. Cor. de fal. 4. Criminalis incidit criminali, cùm agenti de adulterio opponitur de lenocinio, l. 2. ff. ad leg. Iul. de adult. Dicitur etiā incidens quæstio, emendatio & mutatio libelli, quæ fieri potest ex eadem instantia, quando libellus peccat in materia, secùs si in forma. Quia omninò debet esse nouus libellus, forma substantiali mutata, l. si accusaturus, ff. de adult. Dicitur etiam incidens quæstio, replicatio, quæ potest cumulari cum petitione, si Actor velit: vt peto decem ex mutuo, non obstante pacto, De non petendo, quod posteà fecisti. Dicitur etiam incidens quæstio, reconuentio, præsertim si contingat principalem petitionem, l. si idem, ff. de iurisdict. omnium iudicum.

DE PLVS PETITIONIBVS.

TITVLVS XI.

Continuatio.

SOlet iudex Actoris plus petentis fraudē post determinationem incidētium q. pœnis legitimis quandoq; coërcere

Quis dicitur plus petere?

Plus petere dicitur, qui plus debito, vel ita quidem, vt commoditas, & optio præstationis creditori auferatur, lite contestata, petit.

Quot modis plus petitur?

Quatuor modis,causa,tempore,re, & loco. Causa plus petitur: vt, si in generali, vel alternatiua obligatione, præcisè petatur species,c.vnico,extr.eod. Tempore,si priùs,quàm solutionis dies extiterit, petatur. Re: vt si maior summa, vel quantitas, quàm debeatur. Loco quoque plus petitur: vt, si non vbi conuenit soluere,sed alibi petatur,d.c.vnico.

Quæ causa efficiens?

Dolus, vel opinatio Actoris, vel etiam Rei Actorem, ante litis contestationem, reconuenientis. Nam in causa reconuentionis Actoris vicem subit.

Quod Obiectum?

Ipsum debitum,siue actione reali, siue personali debeatur, l.hæc adiectio,ff.de verb.sign.& Socin.c.vnico,extr.eod.

Quæ Forma?

Quòd plus petatur vel causa, vel re,vel tempore, vel loco: & in ea petitione, vsque post litis contestationem perseueretur. Quia, ante litis contestationem, non petere: sed petere voluisse,dicitur Actor,l.quamuis,ff.de in ius vocando.

Quis Effectus?

Quòd si quis plus petierit causa, iudicium non procedit: sed condemnabitur Actor ad omnes expensas in triplum, & omne damnũ, quod pertulit Reus occasione institutæ actionis,§.sed hoc quidem,Instit.de actionibus.Si quis autem plus petit re,condemnabitur Actor in triplum eius,quod Reus expendit, §. tripli. Instit. de act. Si loco plus petat, cùm locus actionem arbitrariam efficiat, tenetur Actor in illa actione quanti Rei interest,potiùs conuento loco,quàm vbi actio instituta est,soluisse,l. 1 .ff. quod certo loco, c.vnico, extr. eod. Nihilominùs tamen vltra præstationem interesse in triplum eius, quod Reus nomine sportulatum impendit, in triplum condemnabitur Actor, §.hoc quidem, Instit. de actionib. Si verò tempore plus petitum sit,duplicantur induciæ,quibus finitis, Reus, nisi omnibus ab Actore expensis præstitis, litem suscipere non tenetur,d. c.vnico, extr.eod. §. in triplum,Inst. de actionib.

Quæ

Quæ Adiacentia?

Restitutio sportularum, perpessum damnum, interesse, expensæ, cap. vnic. extr. eod. cap. examinata, de iud.

Quæ Assiua?

Præpostera petitio, defectus desideratæ formæ in libellis, petitio rei, quæ neque ciuiliter, vel naturaliter debetur, Felin. cap. 2. extra. de rescript.

Quæ Pugnantia?

Intermissio litis, antequàm contestetur, compositio partium, iuramentum, à parte Actoris præstitum, reiectio libelli inepti per officium iudicis, &c. Iason. in l. 3. numer. 18. C. de edend. Bart. l. prætor, ff. de iureiur.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Si Actor ante litis contestationem à pluris petitione desistat, pœnam legis effugit: Host. hic.

Si quis per fraudem induxit aliquem, vt cùm deberentur X. tantum, XX. se debere in instrumento cauerit, posteà illa XX. vt instrumenti lite contestata petierit, à toto debito, saluis transactionibus, & secundis cautionibus, & confessionibus super hoc habitis, cadit, l. vnica, C. eod. & l. si mulier, C. ad Velleia.

DE CAVSA POSSESSIO-nis, & Proprietatis.

TITVLVS XII.

Continuatio.

Contingit, causam proprietatis & possessionis, ab eodem, vel diuersis, vno tempore, in iudicium deduci. Cùm autem altera alterius definitioni impedimento sit, in hac cōtingentia vtra in cognitione præferatur, scire cōuenit.

Quid est causa possessionis, & proprietatis?

Est lis, inter duos, vel plures, separatim, de proprietate & possessione contendentes, iudicio inclusa. Siquidem licèt in constitutione dominij vnum sint; sicuti omnia humani corporis membra, quoad constitutionem integri corporis, vnum intelliguntur: quæ aliàs, quoad officia, & similibus singulatim considerati, discrepant: tamen separatim, & in

abstracto causa proprietatis & possessionis accepta, nihil habent commune, l.notum taliter, §.nihil, ff.de acquir.poss.

Quid est Possessio?

Possessio est ius insistendi rei corporali, non prohibitæ possideri: dicta à sedibus, quasi sedium positio, l.1.ff. de acqui. poss.

Quotuplex est Possessio?

Duplex: Naturalis & Ciuilis. Naturalis in facto, Ciuilis in iure, cōsistit: eadémque naturalis ciuilis fit, si iuris auctoritate approbetur, Alc.in l.quinque pedum, C. de ter. mo. Zasius in suis sing.intellect.c.1.num.2.& Hostiens.de causa possess.§.1.

Quæ est causa Efficiens?

Apprehensio, corpore & animo, facta. Quia licèt solo animo amittatur possessio, acquiri tamen non, nisi corpore & animo simul, potest, l.3.§.1.& §.in amittenda, ff.de acq.poss.

Quod Obiectum?

Est res corporalis, siue mobilis, siue immobilis, hominum commercio non exempta. Quia res incorporales, vt sunt omnia ea, quæ in iure consistunt, propriè non possidentur, sed quasi possidentur, Bartol. l.1.num. 3.ff.de acquir. possess.cap. querelam, extra.de elect.

Quæ Forma?

Est ipsum ius insistendi rei, quoad acquisitionem possessionis attinet, non autem retentionem. Quia etiam solo animo tenetur: Nec opus est rei semper corporaliter insistere, l. qui vniuersas, & l.3.ff.de acq.poss.

Quis Finis, & Effectus?

1. Præscriptio, quæ per longam possessionem, iuris auctoritate adiicit dominium possidenti. 2. Interdicta, quæ, pro retinenda, vel recuperanda possessione, competunt, l. fin. ff. vti poss. l.1.§.deiicitur, ff.de vi, & vi arm. 3. Lucrum fructuum ex re aliena, bona fide perceptorum, l.certum, C.de rei vind.

Quæ Cognata?

Quasi possessio, quæ propriè est rerum incorporalium, l.si ædes, ff.de ser.vrb.præd. Detentio, quæ est eorum, qui ratione suæ detentionis non habent conditionem vsucapiendi illam rem, vel alios possessionis effectus consequendi: vt est in creditore pignus tenente, & aliis, Bartol. l. 1. ff. de acquir. poss. num.21. Et proprietas, quæ inuicta possessione iusta, ius dominij constituit.

Quæ

Quæ Pugnantia?

Interitus rei, deiectio, rei mutatio causa religionis facta, amissio, animus possidere non volentis, &c.

Quid est Proprietas?

Proprietas est, dominium rei legitimis modis conquisitum, Hostiens. tit. de causa propriet.

Quæ causa Procatarctica?

Ius gentium, & ius Ciuile: quæ certos modos acquirendi rerum dominia introduxerunt, §. singulorum, Instit. de rerum diuis.

Quod Obiectum?

Omnes res corporales, quæ humano commercio subiiciuntur, l. rectè dicimus, ff. de verb. sig.

Quæ Forma?

Titulus acquirendi iuris gentium & ciuilis: qui circa formam proprietatis acquirendæ, vel quæsitæ potissimùm consideratur.

Qui Effectus?

1. Rei vindicatio, quæ pro amissa rei proprietate recuperanda competit, §. omnium, Instit. de actionibus. 2. Libera disponendi facultas, nisi vel lege, vel conuentione impediatur, l. in re mandata, C. mandati.

Quis ordo cognoscendi in causa possessionis, & proprietatis seruandus?

Ordo cognoscēdi varius est. Nam vbi duæ quæstiones possessoriæ principales proponuntur à diuersis, & de diuersis rebus, illæ tanquam mutuæ petitiones, simul & vicissim sunt tractandæ, secundum regulam: Qui prior appellat, prior agat, cap. 2. extr. de ord. cog. Si autem vtraque possessoria quæstio sit super eadem re, iudex vltimò factam violentiam priùs purgabat, l. colonus, ff. de vi, & vi armata. Quòd si Actor agit primò petitorio, & Reus secundò possessorio, conquerens de spoliatione, distingue. Aut vtraque quæstio est circa eandem rem, vel circa diuersas: Si circa eandem rem, tunc patiatur præiudicium petitorio priùs proposito, per possessorium secundò, etiam in modum reconuentionis propositum, & super possessorio cognoscetur priùs, & pronuntiabitur, petitorio priùs proposito suspenso, cap. ex conquestione, ca. lite-

ras,extr.de restit.spoliato.c.accedens,extr.vt lite non contest. Et hoc,siue possessorium præcedat,siue sequatur,ca.in literis, extr.de rest. spoliat. Porrò si petitorium & possessorium sunt circa diuersa, subdistinguitur. Nam aut spoliatio proponitur in modum reconuentionis; aut in modum actionis, aut in modum exceptionis.Si in modum reconuentionis,putà,quia Reus conuentus reconueniendo petit restitui, tunc sunt duæ petitiones, quæ vicissim tractandæ, & vna sententia terminandæ sunt, paucis casibus exceptis, quos notat Speculat.tit. de reconuent. §.videndum. Si verò in modum actionis, tunc siue ciuiliter, siue criminaliter ab Actore conueniatur, priùs de quæstione spolij tractari & cognosci debet. Quia omnes leges, tàm Ecclesiasticæ, quàm seculares, antè omnia spoliatis reintegranda,& damna sarcienda esse præcipitur,c.grauis, extra.de restit.spoliat.

Si verò spoliatio in modum exceptionis proponitur, tunc primò tractabitur exceptio spoliationis, suspenso petitorio, cap.2.extra.de ord.cog. Nec, hoc casu, post litem contestatam, de spoliatione excipi potest. Huius tamen doctrinæ diuersi sunt effectus: quia,spoliatione, per modum exceptionis, probata, agens repellitur, sed non restituitur: sed si probetur in modum actionis,restituetur opponens ante ingressum causæ principalis.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Causa possessionis,& proprietatis sub eodē iudice terminari debet: nec contra absentem est pronuntiandum,ca.1.extr.eod.

Qui agit de proprietate, ante conclusionem causæ possessorio adipiscendæ, vel recuperandæ agere potest: post conclusionem vero,& ante sententiam hoc non potest, nisi iusta causa subsit, cap.pastoralis, extr.eod.

Si petitorio & possessorio simul est actum, vna sententia terminatur, & præmittitur possessorium in definiendo, licèt prius in petitorio executio fieri debeat: cap.cum dilectus,cap. cum Ecclesia,cap.ad vltimum, extr.eod.

Succumbens in possessorio, de proprietate agere potest,cap. cùm olim, extr.eod.

Si petens rem ex vna causa succumbat, ex alia causa repetere non prohibetur. cap.fin.extr.eod.

Ex

Et iure tertij iuri meo non subiecti mihi non competit defensio, sicut nec actio l. si vnus ff. de pactis.

Quæstio spoliationis in modum actionis, vel exceptionis proposita, semper repellit agentem in causa criminali, 3. quæst. 1. per totum.

Vbi ciuiliter agitur, non potest excipi de spoliatione ab alio, quàm ab Actore, facta: vbi verò criminaliter, tunc excipi potest de spoliatione facta, à tertia persona; & hæc exceptio probanda est intra 15. dies, à die obiectionis computata, Spec. tit. de petit. & possess. §. 1. num. 8.

Post publicationem attestationum potest quis adhuc redire ad possessorium. Vbi enim non renuntiauit, adhuc poterit instrumenta, confessiones, & probationes inducere. Post conclusionem autem, vel renuntiationem, non potest fieri suspensio petitorij, nisi malitia spoliatoris, vel casus, vel alia iusta causa iudicem mouerit, vt in possessorio, petitorio suspenso procedat, cap. pastoralis, extr. eod. & Specul. d. loco.

Causa possessionis nihil habet commune cum proprietate.

DISCORD. IVRIS CIVIlis, & canonici.

Iure ciuili quæstione, de possessione & proprietate orta, priùs possessionis quæstio finiri præcipitur, l. 3. C. de interd. l. si de vi, ff. de iud. Sed iure pontificio simul agi potest vtraque, & licet in pronuntiatione præmittenda sit possessio, in executione tamen debet proprietas præualere, cap. cùm dilectus, extra. eod. cap. 2. extr. de Capell. Monachorum.

DE RESTITVTIONE Spoliatorum.

TITVLVS XIII.

Continuatio.

Ante restitutionem obiecta, in modum exceptionis, spolij quæstione, Actor non auditur: nec spoliatus eius pe-

titioni respondere tenetur. Sciendum igitur, quis spoliatus dicatur, & quomodo ei succurratur.

Quid est Spolium?

Spolium est, priuatio possessionis, vel quasi, rei alicuius, aut iuris, inutili iudicis sententia, vel alterius cuiusdam vi, vel do malo, facta, Dd. in cap. conquerente. extr. eod. Est enim vis de genere illicitorum: quæ semper præsumuntur dolo malo fieri, nisi error, aut alia violentiæ causa iusta probetur, l. si non conuicij, C. de iniuriis, l. 1. C. ad leg. Iul. de sica. & l. 2. ff. vi bon. rap.

Quæ est causa Efficiens?

Inutilis sententia iudicis, aliquem, non seruato iuris ordine, vel iniustè possessione sua priuantis, & vis, vel fraudulosa voluntas spoliantis, cap. grauis, extra. eod. & cap. in literis, & cap. conquerente, extra. eodem.

Quod est Obiectum?

Res mobilis, immobilis, corporalis & incorporalis: vt sunt omnes res, quarum humanum commercium est, iura, & beneficia clericorum, d. cap. grauis, ca. in literis, cap. solicitè, cap. accepta, cap. sæpè contingit, extr. eod.

Quæ Forma?

Spolium non tantùm fit, si quis per vim, vel dolum alicuius priuati hominis ex possessione rerum suarum eiiciatur, verùm etiam, qui per iudicis sententiam, iuris ordine prætermisso, beneficio, vel aliis rebus carere coactus est; vel, si iuris quidem ordinem seruauerit, spoliati tamen, & de facto damnati iudex erat incompetens: vel si iudex fit competens circa priuationem nulliter pronuntiauit, cap. conquerente, extra. eod. & cap. causam matrimonij, extra. de off. iud. deleg. & ibi Dd. Pariter non tantùm is, qui spolium patrauit, spoliasse dicitur: sed etiam, qui mandauit spoliari, aut Spolium suo nomine factum ratum habuit, vel spoliatori in vitium successit, cap. cùm ad sedem, extra. eodem.

Quis Finis?

Vt spoliatus possessione rerum suarum, vel quasi possessione iurium, restituatur, cap. solicitè, & cap. Pisanis, extr. eod.

Quis Effectus?

Interdictum Vnde vi, actio & exceptio spoliationis, cap. cùm ad sedem, extr. eod. Et sciendum, quòd spolij quæstio, vel in modum actionis, reconuentionis, vel exceptionis obiici possit:

possit: si Actor actione instituta conqueratur de spolio, non potest ab aduersario vel ciuiliter, vel criminaliter reconueniri ante restitutionem nisi pariter super spoliatione, c. 1. & c. fin. extr. de ord. cognit. Restitutionis enim petitio in hoc priuilegiata esse dicitur, vt ipsam intentans nullo iure teneatur, ante restitutionem, petitioni spoliatoris respondere, nisi in pari quæstione, Abbas, c. 1. extr. de ord. cog. Si autem in modum reconuentionis opponatur, tunc, cùm multæ petitiones esse intelligantur, simul & vicissim tractandæ, & vna sententia terminandæ sunt. Quòd si spolium in modum receptionis proponitur, etiam ea legitimè probata, nulla fertur restitutionis sententia: sed quādiu Reus restitutus non fuerit, non cogitur Actori super petitionibus suis respondere. Et hoc est, quod anteà dixi, diuersos esse proponendæ spoliationis effectus: cùm spoliatione per modum exceptionis probata agens repellatur, sed non restituatur: sed si probetur in modum actionis, restituatur opponens ante principalis causæ ingressum: verùm restitutio ita fieri debet, vt non tantùm res ablata restituatur, verùm etiam omnes fructus, tàm à violento possessore percepti, quàm ij, qui à veteri possessore verisimiliter percipi potuissent: imò etiam ad omnia damna resarcienda, & de illatis iniuriis satisfaciendum, c. grauis, extr. eod.

Quæ sunt Restitutioni Contraria?

Renuntiatio spoliati ante spoliationem facta, c. solicitè, eo. Resignatio beneficij, super quo spolium factum probatur, c. accepta, eod. Rei iudicatæ exceptio, cap. ei, qui appellat, 3. q. 6. Simonia, c. tanta, de simonia. Criminis euidentia, c. de manifesta, 2. q. 1. Infamia publica, c. presbyter, 2. q. 5. Scandalum, c. hæc quippe, 3. q. 6. Intrusio in Romanam sedem, c. Deus, 3. q. 1. Spoliatio à iudice in figura iudicij facta, c. notum, 2. q. 1. In modum exceptionis spoliationis obiectio, cap. cùm dilectus, extr. de ord. cog. Spoliatoris inopia, c. olim, extr. eod. Hæresis spoliati, c. quo iure, dist. 8. & 13. q. 1.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Si contra petentem restitutionem coniugis, opponitur consanguinitas in gradu prohibito, & offeruntur probationes paratæ, recepto ab opponente iuramento de malitia, negabitur restitutio, quoad thorum, & fit quoad reliqua. Si verò probationes promptæ non sint, fiet plena restitutio viro probanti de-

sponsationem & copulam,c.literas tuas, & c. ex transmissa, extr.eod. Sunt autem septem casus matrimoniales,in quibus non habet locum restitutio,his versibus comprehensi:

Si non continuit si mox probat impedimentum,
Sitque vir austerus, Mosi sit lege relicta:
Si virgo fuerit,& corrumpi timeatur:
Si non possedit iustè,vel si violenter:
Casibus his septem,dominis non restituantur.

Aduersus restitutionem petentem, non est audiendus reus de proprietate opponens: nisi Actore consentiente, cap. licet, extr.eod.

Spoliatus etiam à iudice,iuris ordine prætermisso,ante omnia restituendus,c.conquerente,extr.eod.

Si Actore agente petitorio, Reus super eadem re deducit possessorium,proceditur in solo possessorio,suspenso petitorio,c.ex conquestione,extr.eod.

Violentus rem cum fructibus,etiam qui percipi potuissent, restituere,damna resarcire, & de iniuriis satisfacere compellitur,c.grauis,extr.eod.

Recipiens scienter rem inuasam à spoliatore, tenetur eam spoliato restituere, etiam non probato dominio, cap. sæpè, extr.eod.

Per solam traductionem mulieris ad domum viri factam, non præcedentibus sponsalibus, vel inualidis, non adquiritur possessio: Vnde ea recedente propria auctoritate non competit restitutio,c.ex parte,eod.

Actori,qui possessionem non habuit, vel in eius probatione deficit,non conceditur restitutio,d.c.ex parte.

Spoliatus potest, suspenso petitorio, ante conclusionem in causa, intentare possessorium: secùs si sit conclusum, vel iudicialiter videatur, cap. pastoralis, extr. de causa pos. & propri.

Cùm spolium proponitur in modum exceptionis, nulla fertur restitutionis sententia, sed quamdiu non fuerit Reus resti

restitutus, non est cogendus Actori respondere, cap. 2. extr. de ord. cog.

DE DOLO, ET CONTVMACIA.

TITVLVS XIIII.

Continuatio.

Videntur litigatores rebus suis destitui, si per alterutrius dolum, vel contumaciam, iuris definitio retardetur. Ne igitur fraudulosè moratori, vel contumaciter absenti contumacia sua patrocinetur, sunt certa iuris remedia statuta, quibus, in pœnam contumacis, obedienti subuenitur.

Dolus quotuplex?

Duplex, bonus & malus. Dolus bonus dicitur, machinatio aduersus latronem, inimicum, vel publicum hostem, instituta, c. vtilem, 22. q. 2. & c. vt pridem, 23. q. 8.

Quid est Dolus malus?

Labeo dolum malum, dicit esse omnem calliditatem, fallaciam, machinationem, ad circumueniendum, fallendum, decipiendum alterum, adhibitam, l. 1. ff. de dolo.

Quæ causa Efficiens?

Est animi conatus ad decipiendum directus: quia delicta ex affectu animi discernuntur, l. qui iniuriæ, ff. de furtis.

Quod Obiectum?

Obiectum est, ipsa deceptio, quæ in omni negotio, non iure, sed dolo committentis, fieri potest, l. 1. & l. 4. ff. de dolo.

Quæ Forma?

Committitur dolus per calliditatem, tacendo & dissimulando; per fallaciam decipiendo: mentiendo, & asserendo falsum: per machinationem, vtendo fuco & arte verborum, cap. quacunque arte, 22. q. 5. c. is autem, 22. q. 2. l. 1. ff. de dolo.

Qui Effectus?

Exceptio, & actio personalis, arbitraria, & famosa, quæ infra biennij spacium datur damnum passo, eiusque hæredibus contra dolosum, & hæredes, inquantum ad eos ratione commissi doli peruenit, ad hoc, vt restitutio fiat: vel, si re perempta fieri non possit, ad id, quod interest Actoris, vel quanti Actor

in li

in litem iurauerit.l.arbitrio,ff.de dolo,l.si plures, & l.sed & ex dolo,ff.eod.Potest etiam iudex cõtra dolosum pariter, vt contra contumacem,scilicet excommunicando,deponẽdo, damnando in expensas, mittendo in possessionem rerum suarum, vel aliam,pro arbitrio infligendo pœnam,procedere.Host.eo. tit. §. qualiter deprehendatur.Et notandum hîc, quòd,licèt actio doli sit biennalis, exceptionem tamen doli esse perpetuam. Nam quæ temporalia sunt ad agendum, illa perpetua sunt ad excipiendum,l.purè,ff.de exc.eod.

Quid est Contumacia?

Contumacia est erga iudicem,vel prælatum commissa inobedientia,gl.in c.ad aures,extr.vt de temp.obed.

Quotuplex Contumacia?

Duplex, vera & præsumpta. Vera dicitur,cùm quis,citatus & inuentus, nullum habens impedimentum, dicit se venire nolle. Et contra talem procedi potest, nulla alia citatione facta, l.Fulcinius, ff. ex quibus causis,&c. Præsumpta est, cùm quis solenniter citatus,licèt non inuentus,non comparet, nec sufficientem procuratorem, in termino constituto, mittit, l. contumacia,ff.de re iud.

Quæ Causa Efficiens?

Proteruitas, & inexcusata absentia Actoris vel Rei, c. cùm dilecti,extr.eod.c.quoniam,extr.vt lite non contest.

Quod Obiectum?

Quilibet iudicialis actus,quem contumax, per præceptum iudicis,peragere,vel eidem adesse iubetur.

Quæ Forma?

Vt trinis edictis, vel vno peremptorio (quod tantùm temporis, quantùm tria illa edicta continere debet) non compareat:vel in termino non compareat, vel non obediat : vel sine licentia iudicis recedat, c.certum, 11.q.3.c. ex literis,extr. de excess.prælatorum, c.de illicita,24.q.3. Ad duo enim tenetur citatus,scilicet,comparere,& in termino comparere. Vnde,si alterum complere non possit, ad alterum tenetur. Ex quibus colligitur,variis modis committi cõtumaciam, vt etiam Specul.tit.de contu.§.contumax,& Hostiens.§.qualiter,eod.Putà, si citatus non veniat : si veniat & non respondeat, vel obscurè respondeat:vel sine licentia recedat : si se absentet,vel latitet, & impediat, ne citatio ad eum peruenire possit : si ad mandatum iudicis non restituat,exhibeat, [illegible]et, vel defendat, l.mu-

tus,

tus,l.omnino, ff.de procur.c.fin.extr. de iura.calum.c.cùm locum,extr.de sponſ.c.2.extr.de mutuis petit.

Quis contumaciæ Effectus?

Quòd contumax, in omnem cauſæ euentum, ſiue vincat, ſiue vincatur, condemnetur ei, qui in iudicio præſens fuit, in expenſas,priuetur appellationis beneficio, puniatur per immiſſionem obedientis in poſſeſſionem ſuorum bonorum, excommunicetur,vel deponatur,Odofred.Bart.Bal.Ang.Salicet. & Fulgoſ. in l. properandum, §. ſin autem ex geſtis, C. de iudiciis.

Circa hunc tamen effectum, & modum procedendi contra contumacem Actorem, vel Reum diſtingue. Et primò, ſi Actor in primo vel ſecundo termino non venerit ad Reum, quem citare fecerat,Reo condemnabitur in expenſis,& etiam in damnis, & intereſſe totius litis, quia ad hoc ſpecialiter ſe debuit obligare,l.eum,ff.de iud.cap.libellum, 3.q.4. Si autem cauſa criminalis fuerit, excommunicationis cenſura coërcetur, atque à iudicio repellitur: niſi iuſtas ſuæ abſentiæ afferat excuſationes. Si verò venerit in peremptorio, Reus abſoluitur, cùm Actoris contumacia Rei improbior cenſeatur, eò quòd Actori fidem ſtandi apud iudicem facere, Reo autem fugere & cauſam extenuare liceat, c. 1.3.q.4. Hodie autem punitur in expenſis: niſi veniat in primo, vel ſecundo termino. Nec admittitur ad aliam citationem,niſi præſtita cautione idonea,quòd in termino fideliter comparebit, c.Actor, extra.eod.

Intereſt tamen,an lis conteſtata ſit,vel non ſit,Actore contumaciter abſente. Nam ſi lis conteſtata non ſit, euocandus eſt tribus edictis per interualla, 30.dierum: & ſi non venerit, indulgetur ei annus,ſed intra ipſum annum veniens, non auditur, niſi reſtitutis expenſis Reo: ſi verò intra annum non comparuerit, iudex per allegationes & dicta teſtium, rei veritate cognita,ſententiam ſuper principali negotio ferre poteſt,c.cauſam,extr.eod.auth.qui ſemel,C.quomodo, & quando. Quòd ſi lis conteſtata ſit, tunc Actor contumax citandus eſt ad petitionem Rei,tribus edictis,quorum quodlibet debet eſſe decem dierum:& ſi,perſpectis cauſæ meritis,cauſam examinauit,pronuntiare diffinitiuè poterit. Si verò ipſe plenè ex actis inſtructus eſſe non poſſit, abſoluet Reum præſentem ab obſeruatione iudicij, nullo regreſſu ad cauſam reſeruato Actori, & in omnem cauſæ euentum, ſiue vincat,ſiue vincatur,

con

condemnabit Actorem in expensas. Sciendum etiam, quòd quando iudex absoluit Reum à termino, hoc fiet absque vlla citatione: secùs si absolutio ab instantia iudicij, quæ ante litis contestationem peti debet, fiat. Hoc enim casu, cùm omnia acta iudicij illi pereant, maior solemnitas requiritur, d.l. properandum, C. de iud.

Si verò Reus sit contumax, tunc in actione reali, post litis contestationem, potest iudex, si ei de causa liqueat, vt putà, quia testes recepti, vel instrumenta exhibita, vel confessiones factæ, vel absoluendo, vel condemnando, ad pronuntiationem sententiæ procedere, Reumque in expensas actori, in omnem causæ euentum, damnare: à qua nec appellans; cùm hoc casu appellationi non deferatur, auditur, cap. prout, extr. eod. c. decernimus, 3. q. 9. Quòd si iudici, ob probationum defectum, vel aliud impedimentum, causæ merita perspecta esse non possunt, tunc adiudicanda est Actori possessio, statimque fiet verus possessor, salua proprietatis quæstione absenti, d.c. prout, extr. eod.

Cæterùm, si lis est nullo modo contestata, Reo contumaciter absente, non potest Actor petere, vt sententia feratur; sed summatim examinato negotio, mittendus est in possessionem rei petitæ, c. quoniam, extr. vt lite non contestat. Et tunc Reus, vsque ad annum, poterit recuperare possessionem, restitutis expensis, & præstita cautione de iudicio sisti: anno verò elapso non audietur, nisi super proprietate, d.c. quoniam. Et si propter Rei dolum, vel potentiam, nequit potiri possessione, vel nactam perdit, nihilominùs post annum efficitur possessor, c. contingit, extr. eod. Si autem agitur actione personali, & Reus contumax est ante litis contestationem, tunc mittitur Actor in possessionem bonorum ipsius Rei, causa custodiæ, pro modo debiti declarati in libello, exceptis paucis casib. per Spec. eod. titulo notatis, quibus in possessionem omnium bonorum missio conceditur. Missus tamen non efficitur verus possessor, imò, restitutis expensis, & præstita cautione, venienti Reo restituitur possessio quandocunque, d. cap. quoniam: nisi iudicis auctoritate sit ab Actore distracta.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

In ordinatione Cameræ, inter cætera, disponitur, quòd siue Actor, siue Reus contumaciter sit absens, nec compareat in iudicio, semper præsens possit in causa principali procedere, & cau

causam liquidare: adeò vt etiam iudex teneatur diffinitiuè pronuntiare, si de causa constet, non attenta partis contumacis absentia: & tali casu, si principalis causa definiatur, semper is, qui contumaciter absuit, siue vincat, siue succumbat, condemnari debet in expensas ei, qui iudicio præsens fuit, tit. 42. in fine, & tit. 43. §. pen. in 3. part.

Contumax est, qui trinis edictis, & vno peremptorio citatus non venit, c. certum, 11. q. 3.

Si iudex velit contumacem excommunicare, priùs debet eum monere, vt adhuc obediat, comparendo intra certum terminum competentem, & suam contumaciam expurget.

Actore contumace testes recipi, & sententia ferri debent, etiam lite non contestata, c. causam, extr. eod.

Si Reus, post litem contestatam, est contumax, si aliàs liquet de causa, fertur sententia: si non liquet Actor in veram possessionem inducitur, c. prout nobis, extr. eod.

Beneficia Ecclesiastica sine dispendio diu vacare non possunt, c. finem litibus, extr. eod.

Exceptionem peremptoriam opponens, si in eius probatione deficiat, causa dilatæ litis, in expensas damnari debet, c. finem, eod.

Si Reus non inuenitur, literis valuis Ecclesiæ affixis, citatio celebratur, c. venerabilis, extr. eod.

Sententia in causa beneficiali non transit in rem iudicatam, respectu Superioris, quo minùs possit de iuribus partium inquirere, maximè quando sententia fuit lata contra absentem, licèt contumaciter & indefensum, cap. cùm olim, extr. eod.

Actor non admissus in possessionem sibi decretam per iudicem, causa rei seruandæ, vel ab ea expulsus, per lapsum anni verus efficitur possessor, c. contingit, eod.

Contumax melioris conditionis, quàm obediens, esse non debet, d. c. contingit, §. ne igitur.

In Ecclesiasticis personis, & negotiis rigor, & districtio

iuris non requiritur, cap. 1. extr. eod.

Cùm variarum pœnarum datur optio, vnam ex pluribus, quæ magis timetur, iudex infligere debet, c. à crapula, extr. de vita & honest. cler.

DE EO, QVI MITTITVR IN possessionem causa rei seruandæ.

TITVLVS XV.

Continuatio.

DIctum est, in reali actione, mittendum Actorem in rei petitæ possessionem, causa rei seruandæ, vt tædio affectus Reus contumax veniat responsurus. Qui, si venerit intra annum, iudicio sisti, præstita cautione, ac exhibita satisfactione congrua expensarum, possessionem recuperet. Quòd si cautionem intra annum offerre neglexerit, Actor per iteratam iudicis missionem verus constituetur possessor, super proprietate duntaxat, aduersæ parti defensione legitima reseruata. Debet autem vtraque missio per interpositionem decreti iudicis fieri.

Quotuplex est Decretum?

Duplex, Primum & Secundum.

Quid est Primum?

Primum decretum est, prima, à iudice iubente in possessionem rei seruandæ causa, facta missio, c. nos sumus, 13. q. 1.

Quæ causa Efficiens?

Iussus iudicis ordinarij mittentis obedientem in possessionem bonorum, causa rei seruandæ, ob contumaciam absentis, c. constitutis, extr. eod.

Quæ causa Procatarctica?

Petitio & instantia Actoris, Rei contumaciam accusantis, c. quoniam, extr. vt lite non contest.

Quæ causa Impulsiua?

Est proteruitas contumacis Rei, & æquitas conseruandi iuris competentis, c. 1. extr. eod. c. contingit, §. ne igitur, extr. de dolo, & cont.

Quod Obiectum?

Missio in possessionem rerum mobilium, & immobilium, tam

tàm in actione reali, quàm personali, c. quoniam, extr. vt lite non contest.

Quæ Forma interponendi primi Decreti?

Vt si tribus edictis, vel vno peremptorio citatus Reus non veniat, in actione reali mittatur Actor Rei contumaciam accusans, & se mitti petens, in rei petitæ possessionem, vt tædio affectus Reus, veniat responsurus. In personali autem decernat iudex Actorem mitti in possessionem mobilium ipsius, vel immobilium, si fortè mobilia non habeat, pro modo debiti in libello declarati, d. c. quoniam. Exceptis quibusdam casibus, quibus non pro modo debiti, sed simpliciter in possessionem mittitur. Primò, si petitur liber homo exhiberi, neque exhibetur: quia tunc fit missio in possessionem omnium bonorum, l. 3. ff. de lib. homine exhib. Ratio est: Quia libertas est res inæstimabilis, l. libertas est, ff. de reg. iur. Secundò, quando quis in possessionem mittitur ex beneficio Carboniani edicti, per totum tit. ff. de Carb. edict. Tertiò, quando quis mittitur in possessionem ex ventre, ff. de ventre in possessionem mitt. l. 1.

Qui sunt Effectus primi Decreti?

Si in actione personali decretum interpositum fuerit, primus effectus est: quòd missus habeat custodiam & defensionem rerum, quod dicitur iudiciale & prætorium pignus: Videtur enim sibi constitutum, simul atque in possessionem inductus e. l. 1. un. C. de prætor. pign. l. si legati, C. vt in poss. leg. 2. Interdictum, vti possidetis, quod competit pro defensione illius possessionis: & actio in factum quanti illa res erit. 3. Quòd missus potior est alijs venientibus posteà: quia habet hypothecam lege tacitè constitutam, & etiam his, qui postmodum simili iussu iudicis capiunt. 4. Missus in possessionem ex primo decreto, verè non possidet, sed detentionem & custodiam habet, l. si finita, ff. de dam. infect. l. si duo, ff. vti poss. 5. Perceptio fructuum, quæ in possessionem misso, tanquam conuentionali creditori, conceditur, licèt Reo intra annum venienti præstita cautione solita restituantur, c. 2. extr. de sequestr. poss. l. Fulcinius, ff. ex quibus causis in poss. 6. Quòd nisi debitor satisfaciat creditori misso in possessionem, poterit ipse creditor, sine libello petere à iudice bona vendi, in quorum possessionem missus est, si debitor latitat. 7. Quòd missio vnius creditoris prosit omnibus eiusdem tituli, l. 1. ff. de bo. auct. iud. possid.

Sin autem in reali actione, ob contumaciam absentis Rei, missio ex primo decreto facta sit, erit huius effectus. Primò: quòd acquiratur misso actio ex illo edicto, ne fiat vis ei, &c. toto tit. ff. ne fiat vis ei, qui, &c. Hoc enim prætoris edictum pertinet ad omnes cuiuslibet generis in possessionem missos, l. 1. d. tit. 2. Quòd idem de perceptione fructuum, vt in actione personali, obseruetur. 3. Quòd statim incipiat possidere verè, non tamen incommutabiliter. Quia si Reus intra annum venerit, cautionémque iudicio sisti, & exoluendarum expensarum præstiterit, restituetur ei possessio. Quòd si autem cautionem offerre neglexerit intra annum, Actor post annum verus & incõmutabilis, etiam absque secundi decreti interpositione efficitur possessor, c. quoniam, extr. vt lite non.

Ratio autem diuersitatis, cur missus in personali non possideat, in reali verò sic, hæc est: Quia, quando ago personali, ago contra illum, qui mihi obligatus est ex contractu, vel quasi: ex maleficio, vel quasi. Quare si mittor in possessionem pro mensura debiti declarati in libello quodam extraordinario iure mihi subuenitur: quia, vt ita dicam, mittendus essem in personæ possessionem, quæ obligata est: sed quia persona libera possideri non potest, ideò mihi succurritur in rebus, non vt eas possideam, sed vt custodiam, donec tædio affectus cõtumax, vel mihi soluat, vel ad iudicem veniat responsurus. Sunt tamen qui dicunt, missum nec in reali possidere, sed custodire & detinere, per tex. in c. pastoralis, de off. ord. & c. contingit, extr. de dol. & cont. vbi dicitur: quòd post annum verus efficiatur possessor, ergò antea non fuit, c. 1. extr. eod. Sed verius est, missum ex primo decreto in actione reali, verè possidere. Quia verbum in d. c. quoniam (verus) debet exponi, id est, incommutabilis. Quia verè possidebat intra annum, sed commutabiliter, quod etiam probat d. c. pastoralis, vbi dicitur quòd post annum recuperet Reus possessionem, ergo apparet, quod amiserit. Et huic opinioni consentit etiam c. 1. extr. de sequestr. possess.

Quid est secundum Decretum?

Secundum decretum est, secundus iussus iudicis, quo missus in possessionem verus & incõmutabilis efficitur possessor, c. 1. extr. de eo, qui mitt. in pos. l. prætoris, ff. de dam. infecto.

Quæ causa Efficiens?

Est secundus iussus iudicis cuiuslibet ordinarij, habentis merum vel mixtum imperium. Est enim hoc meri imperij, & cogni

& cognitionem habet pecuniariam, l.iubere, ff. de municip. cap.ex literis, extra de off.deleg.cap.1.extr.eodem.

Quod est Obiectum?

Iterata missio in possessionem earum rerum, quas missus ex primo decreto anteà, non nisi detinebat & custodiebat, quod locum habet in causa damni infecti, duplicibus iudiciis, & omnibus actionibus personalibus: non autem realibus. Quia in iis transitus vnius anni, à tempore interpositionis primi decreti computati, absque sententia, vel vlteriori decreto, facit missum ex primo decreto, verum & incommutabilem possessorem, cap.contingit, extr.de dol.& cont.cap.pastoralis, extr.de off. & ord. Quod non est in personalibus, in quibus lapsus anni non facit missum possessorem sine secundo decreto, imò etiam post annum audietur Reus super possessione, nisi res iudicis authoritate sit distracta & vendita, Speculat.tit.de secundo decreto, &c. qui etiam huius diuersitatis rationem ponit, & Bart.in gloss.vlt.cap.1.extr.eod.& ca. contingit, extra.de dolo, & cont.

Quæ Forma secundi Decreti interponendi?

Secundum decretum nunquam interponitur, nisi cum causæ cognitione, & vtraque parte præsente, ideò ad petitionem missi in possessionem aliquarum rerum, pro mensura debiti in libello declarati, iudex contumacem citabit, mouebitque vt pareat, & iudicio sisti caueat: quòd si intra annum à tempore primi interpositi decreti computandum, hoc contumaciter recusauerit, per notarium, vel tabellionem, omnium rerum inuentario confecto, & earundem æstimatione facta, constituet creditorem ex secundo decreto, verum & incommutabilem possessorem: vel rem, in cuius possessionem missio facta est, eidem in solutum adiudicabit, vel authoritate publica vendendi facultatem concedet.

Qui Effectus?

Primò est, quòd per secundum decretum aliquando acquiratur dominum, cap. 1.eod. Secundò, quòd creditor, cui res in solutum data est, habeat iustam causam possidendi, & præscribendi, siue debitor fuerit dominus illius rei; siue non, cap.Abbate, de sentent.& re iud.in 6. Et est ratio: Quia iustè possidet, qui prætore authore possidet, l.iuste, ff. de acquir. poss. Tertiò, per hoc creditori facultas fit istam rem vendendi. Tamen ad venditionem hanc, secundum Speculat. quatuor coniunctim requiruntur. 1. Quòd missionem

P 2

passus latitet. Dicitur autem latitare, quando turpiter, & fraudulenter se occultat, vt euitet creditores, l. cùm proponas, C. de bon. auct. iud. poss. 2. Quòd fraudandi causa latitet, l. Fulcinius, ff. quibus ex causis in pos. 3. Vt de debito constet. 4. Vt tempus sit præteritum, & dies soluendi effluxerit, d. l. cùm proponas. C. de bon. auct. iud. poss. Decreta igitur venditione, & facta sententia diffinitiua, nunquam Reus auditur, verùm decreto in solutum facto Actori, auditur adhuc Reus, volens de iure suo probare, Si verò res creditori adiudicata, vel vendita non fuerit, vsque ad 30. annos; Actori tamen, impensis, & interesse solutis, &c.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Missus in possessionem ex primo decreto in reali, per lapsum anni veram, & incommutabilem illius rei possessionem acquirit, cap. 1. extr. eod.

Voluntas, ad effectum non deducta, nulla est, d. cap. 1. eod.

Si passus missionem, repetens possessionem, allegat, se contumacem non fuisse, restituitur in pristinum statum, præstita cautione, & dilata condemnatione expensarum, quam euitat, si posteà constiterit, eum non fuisse contumacem, cap. penult. extr. eod.

Si agitur actione personali, primò mittitur Actor in possessionem mobilium, si extent, alioquin immobilium, postremò etiam nominum, sicuti fit in executione rei indicatæ, l. à diuo, ff. de iud.

Missus in possessionem ex primo decreto, non vtetur bonis illis, vel fructibus, in quorum possessionem missus est, sed eos restituet infra annum cum ipsa re, cap. extra. de sequestrat. poss.

Vbi agitur personalibus actionibus pro temporalibus, non fit missio in possessionem spiritualium, pro mensura debiti declarati, cap. 1. extr. de iniuriis.

Creditor quiuis, siue purè, siue in diem, siue sub conditione quid ei debeatur, potest postulare, vt in possessionem mittatur.

Hæredi

Hæreditate petita ex testamento, vel ab intestato, fieri potest missio in possessionem bonorum totorum.

Primum decretum generaliter interponitur, quotiescunq; quis non defenditur, tam in realibus, quàm personalibus actionibus, cap. quoniam, extr. vt lite non contest.

Iuris beneficium nemini est denegandum, cap. frequens, §. solet, extr. de rest. spoliat.

Secundum decretum nunquam interponitur, nisi cum causæ cognitione, & vtraque parte præsente, cap. 1. extra. eod. & c. quoniam, §. quòd si super, extr. vt lite non contest.

Creditor, cui res in solutum data est, per secundum decretum, iustam causam possidendi & præscribendi habet, capit. Abbate, in 6. de re iudic.

Iustè possidere censetur, qui authore prætore possidet.

Iudex potest decernere, iurisdictionem esse faciendam in bonis non suæ iurisdictionis.

Superfluum est, petere quod de iure communi competit.

Quod meum est, ampliùs meum fieri non potest, cap. inter dilectos, extr. de fide instrument.

VT LITE PENDENTE nihil innouetur.

TITVLVS XVI.

Continuatio.

Lite pendente nihil innouandum: ita, vt nec per missum in possessionem, causa rei seruandæ, nec missionem passum; vel si missio facta non sit, per alterutrum litigantium ad interuertendam, vel alienandam rem litigiosam quid attentari debeat.

Quomodo litis pendentia fiat?

Lis pendere dicitur, non tantùm per litis contestationem, sed etiam per citationem, qua Reus de negotio principali, super quo instituitur actio, instruitur, deducto nomine litis, à contentione limitis. Vnde Virgilius.

Limes erat positus, litem vt discerneret agris:

cap. forus, extra. de verb. sign. Clem. cùm lite, tit. vt lite pendente nihil innouetur.

Quæ causa Efficiens litis pendentiæ?

Est litis contestatio. Quia lis, absque contestatione, propriè non est, neque iudicium, vel instantia; cùm litis contestatio sit fundamentum iudiciarij processus, ex quo instantia & iudicium constant, Alc. in l. postquam, C. de pactis, cap. ex parte, extra. de verb. signif. Tamen cùm lis etiam à citatione incipiat, sitque sufficiens ad perpetuandam iurisdictionem, cap. grauem, extra. de off. deleg. traditum est, citatione etiam induci litis pendentiam. Ad quam tamen sex requiruntur, secundum Clem. cùm lite, eod. tit. 1. Quòd citatio emanârit. 2. Quòd à iudice competente. 3. Quòd ad citatum peruenerit, aut per eum steterit, quò minùs perueniret. 4. Quòd ex tenore citationis plenè cognoscere potuerit citatus, qua de re futura sit controuersia. 5. Quòd citatio sit apta. 6. Quòd nuntius eam legitimè, & sufficienter insinuauerit, per gloss. in Clem. cùm lite, eod. tit. Mynſ. obseru. 26. cent. 4. ideò rectè Afſl. dixit per citationem circundactam litis pendētiam non induci, decis. 266. num. 14. Inducitur etiam litis pendentia, per petitionem, vt quis carceribus mancipetur, ac per ipsam capturam: vt Calecial. voluit in Tract. de deb. susp. quæst. 27. Item per bonorum sequestrationem, vt eo loci, num. 3.

Quis Effectus?

Quòd nec iudici, nec aduersario liceat, lite pendente, propria temeritate aliquid innouare, nec etiam Principis authoritate, absque causæ cognitione. Vnde priuilegium, vel rescriptum, lite pendente, impetratum, non valet, nisi de hoc expressè mentionem faciat, cap. vlt. extra. eod. & cap. causam, extr. de testibus. Nec matrimonio, ob causam consanguinitatis, accusato, priuandus est alter coniugum iure suo, quousque consanguinitas probata fuerit. Nec deiiciendus, excommunicandus, vel suspendendus est, in dignitate vel officio constitutus, per inquisitionem impetratam. Quælibet enim innouatio in præiudicium vocati tendens prohibita est: non debet igitur ille, iure, vel priuilegio, quo vti consueuit, lite pendente, destitui, cap. 1. per totum, extr. eod.

Quòd si autem aliquid innouatum fuerit, immutans non tantùm in expensas damnatur, verùm etiam attentato in pristinum statum reducto iure sibi competenti priuatus, infamis

mis efficitur, l. penult. & vlt. C. vt lite pendent. vel post prouocationem, aut definitiuam sententiam nulli liceat. Imperatori supplicare.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Accusatus de adulterio, ad separationem thori, non debet, lite pendente, possessione coniugali priuari, cap. laudabilem, extra. eodem.

Rem litigiosam alienare non licet: ea tamen ita alienata, vt redhiberi non possit, illius loco æquiualentem substituere tenetur, cap. Ecclesia, extr. eod.

In decidendis litibus iura, quæ tempore controuersiæ fuerunt, inspicienda sunt: Non autem priuilegium, lite pendente, impetratum, nisi de litis pendentia mentionem faciat, cap. fin. extra. eodem.

DE SEQVESTRATIONE possessionum, & fructuum.

TITVLVS XVII.

Continuatio.

PEr sequestrationem inducitur litis pendentia: quæ, licèt rei, in cuius possessionem missio facta est, regulariter non concedatur; eò quòd nemini possessio temerè sit auferenda: tamen quandóque, exigente iusta rei conseruandæ causa, vel partium consensu, vel iudiciaria authoritate, sequestratio fieri legibus iubetur.

Quid est Sequestratio?

Sequestratio est, rei controuersæ, vel fructuum eius, partium consensu, vel iudiciaria authoritate, apud quendam tertium, & medium inter litigatores, facta depositio, l. licet, ff. depositi.

Quotuplex est Sequestratio?

Duplex: voluntaria & necessaria. Voluntaria est, si litigatorum consensu, translata possessione rei litigiosæ depositio fiat. Necessaria autem dicitur, si iudicis authoritate res cōtrouersa ex causa deponatur: vt quia veretur iudex, ne partes de

possessione contendentes ad arma procedant, vel quia missus in possessionem causa custodiæ, malè in re ipsa versatur, vel fructus dissipat, ca. dilectus, extr. eod. l. æquissimum, ff. de vsuf. l. interesse, ff. de acq. pos. l. si soluturus, §. fin. ff. de solut.

Quæ causa Efficiens?

Consensus litigatorum, & iudicis authoritas, d. l. æquissimus, ff. de vsuf. & l. interesse, ff. de acq. poss.

Quod Obiectum?

Est res controuersa & litigiosa, l. licet, ff. depositi. Non tamen quælibet res controuersa sequestrari debet: sed sunt certi casus, quibus hoc conceditur, extra quos sequestratio summa ratione, cùm nemini possessio temerè sit auferenda, prohibetur. 1. Si veretur iudex, ne ad arma, & rixas partes procedant. 2. Cùm post appellationem fructus agri, de quo disceptatur, ab aduersario, qui condemnatus est, depopulantur: nam eos fructus apud sequestrum deponi, æquũ est, l. Imperatores, ff. de appellat. 3. In odium Rei contumaciter absentis res controuersa potest sequestrari, cap. ex literis, extr. de dolo & contum. 4. In peculio & aliis rebus eius, qui ex possessione seruitutis ad libertatem proclamat, quæ in tuto, pro iudicis arbitrio, collocantur, l. 1. C. de asser. toll. 5. Si partes in sequestrationem cõsentiant, d. l. si soluturus, ff. de sol. 6. Fauore religionis, cap. 2. extr. de dol. & contum. 7. Quando persona, à quà res mobilis petitur, suspecta sit de fuga, l. si fideiussor. ff. qui satisd. cog. Suspecta autem esse potest, vel ob deprauatos mores, vel si immobilia non possideat, l. sciendum, ff. qui satisd. cog. 8. Cùm à sententiæ executione appellatur. Quoniam si res, de qua cõtenditur, mobilis est, sequestratur, si immobilis, possessione apud appellantem remanente, fructus sequestrabuntur, l. ab executione, C. quorum appell. non recip. 9. Cùm inter dominum & colonum est de dominio rei controuersia. Nam si recusauerit colonus de restituẽdis fructibus satisdare, fructus illi sequestrabuntur, l. litibus, C. de agri. & cens. lib. xj. Cui tamen obstare videtur l. si quis conductionis, C. de locato, Vbi traditur, conductorem domino, dominij quæstionem referre nõ posse. 10. Cùm maritus petit vxoris virginis restitutionem matrimonium cõtractum negantis: sequestratur enim puella quousque causa terminata sit, c. cùm locum, extr. de spons. 11. Si vxor, cuius restitutionem maritus postulat, de sæuitia viri probabiliter timet: quia vir eam capitali odio prosequitur.

Namque

Namque tunc probæ & honestæ mulieri, vsque ad finem litis, committi debet, c.ex transmissa, & c.literas, extr.de rest.spol. 12. Cùm apparet, maritum dissipare; oportet quippe tunc dotem sequestrari, quatenùs ex ea mulier competens habeat solatium, l.si cùm dotem, ff.sol.matri. 13. Cùm præsidis prouinciæ familiares furtum passi sunt: nam de hoc furto ipse etiam præses cognoscere poterit, vsque ad contestationem litis, vt per eam actio perpetuetur, & vltrà poterit iubere, vt res ablata exhibeatur, & apud sequestrum deponatur, l. senatusconsulto, ff.de off.præsid. 14. Si quæstio sit de possessione, & non possit probari, quis possideat, l.in sequestro, ff. de acquir.possess. 15. Quando possessor victus appellauerit, & incipit dissipare, vel alienare fructus: item si missus in possessionem causa rei seruandæ dissipet, sequestrantur fructus, 2.q.6.quot.2.inf. eod.c.vlt.& c.dilectus, extr.eod. 16. Propter contumaciam nolentis cauere, etiam conceditur sequestratio, l.1.ff.de col.bo. Et denique, ne impediatur vendendi commoditas, l.si oleum, ff.de dolo.

Quæ Forma?

Vt litigatores rem controuersam litis causa deponant apud sequestrum, id est, medium quendam inter litigatores in solidum: hoc fine, vt ipse possidens vsque ad tempus restitutioni destinatum custodiendo seruet rem, eamque tempore elapso, restituat, l.sequester, ff.de verb.sign.l.5.& l.6.ff.depositi.

Quis Finis?

Vt res sequestro commissa seruetur.

Quis Effectus?

Est actio sequestraria, quæ, pro restitutione rei sequestratæ, competit, l.si in Asia, & l.si oleum, ff.de dol.malo. Vnde ratione possessionis, ius percipiendi fructus, & ius præsentandi beneficia habet: si forsitan apud eum factum est sequestrum Ecclesiæ, ac iuris patronatus, & sacerdotium, valet, Felin.in c. Bertoldus, extr.de sent.& re iud.gloss. in Clem.vni.de sequest. possess. Sequester enim possidet, quoniam ea depositione id agitur, vt neutrius litigatoris possessioni id tempus procedat, l.licet, ff.depositi. Quod verum est in voluntaria, hoc est, consensu & voluntate partiũ facta sequestratione: & nisi expressè contrà actum sit. Hoc enim casu partium conuentioni, quæ legem contractui dat, standum est, l.interesse, ff.de acqui.poss. At in necessaria sequestratione, quæ præcepto iudicis fit, secùs est. Quia is non præsumitur litigatoribus possessionem

P 5

auferre velle, Bart.in d.l.licet, cap.1.& c.2.extr.eod. Accedat quòd exploratum sit, actum voluntarium necessario longè potentiorem esse,Accurs.l.1.C.de iud.

Quæ Affinia?

Depositum,missio in possessionem,&c.

Quæ Pugnantia?

Existentia conditionis & temporis,quo res restituenda est, l.si quis,ff.de dolo. Dissipatio rei sequestratæ. Satisdatio litigantis,Pan.in c.2.col.fin.extr.de sequest.poss.& fruct.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Sequestrum factum loco missionis, propter scandalum euitandum,reuocari debet,oblata cautione,& restitutis expensis, c.ad hoc,extr.eod.

Sicuti,qui à sententia appellauit:ita is,qui in possessionem custodiæ causa missus est,si fructus dissipat,sequestratio fit, c.dilectus,& c.fin.extr.eod.

Vbi titulus,ad translationem dominij habilis,non præcedit, rei traditio custodiæ causa facta præsumitur l.cùm pater, §. pater,ff.de leg.2.

DE CONFESSIS.

TITVLVS XVIII.

Continuatio.

AD instruendam causam,vtriusque partis probationes recipiendæ sunt, quæ vt commodiùs expediantur, articuli & positiones (quæ nihil aliud sunt, quàm breues verborum formulæ,intentionem litigantium continentes, ad veritatem eliciendam conceptæ)in locum interrogationum, quibus ante litis contestationem iudex olim vti solebat; in hunc effectum, vt opponens ab onere probationis per confessionem aduersarij releuetur,inductæ sunt. Is enim confessus,non ad probationes faciendas,quibus aduersarius liberatus est;sed ad diffinitiuæ sententiæ pronuntiationem proceditur: quia in confitentem iudicis partes nullæ aliæ sunt,quàm vt condemnet,& pronunciet, c.præterea,extr.de transact.c.statuimus, in 6.de confessis.

Quo

Quotuplex est Confessio.

Duplex: Iudicialis & extraiudicialis. Iudicialis est, eius, de quo in iure quæritur, clarè, spontè & liberè, coram competenti iudice, aduersario præsente, facta responsio, c.1.15.q.6.c.2. extr.eod.c.præterea, extr.de transf. Extraiudicialis est eius, de quo quæritur, extra iudicium facta assertio.

Quæ causa Efficiens?

Est confitentis voluntas, spontanea & libera, vel inductione, vel aliis legitimis modis conuicta.

Quod Obiectum?

Obiectum confessionis est, rei gestæ, vel ipsius negotij veritas. Quia non, nisi quod verum est, & ipso facto ita contigisse, constat vel in rerum natura existit, in confessionem venit: modo illud certum sit vel incertum, cuius tamen incertitudo declarari possit, c.4.& 6.extr.eod.

Quæ Forma?

Vt maior vigintiquinque annorum, qui sit sanæ mentis, & dominus causæ, contra se in iure coram competenti iudice liberè, spontè, & scienter confiteatur veritatem rei gestæ, vel negotium: vnde versus in Hostiensi, eod. titul. §. qualiter:

Maior, spontè, sciens, dominus, pars, lis, sed & in se
Confessus certum, compos, pro iudice, iure,
Damnatur, nisi lex, fauor, aut natura repugnet.

Minor enim, vel pupillus absque tutoris authoritate, in iure non confitetur: nec procuratoris confessio domino absenti nocet: nec furiosus, nec propria confitentis confessio per se iure subsistit: vel si coram incompetenti iudice fiat: nec coactè, metu, vel adhibitis tormentis facta confessio pro iudiciali confessione habetur; nisi in iudicio constanter persistat: nec si factum confiteatur, & tale quid, quod in rerum natura non fuit, c.2.extr.eod.c.1.15.q.3.in 6.cap.præterea, extr. de transf.

Non tamen ore tantùm confessio fit, sed etiam rei euidentia, quæ nulla tergiuersatione celari potest, contumacia nimia, paciscendo super crimine, taciturnitate: nam qui tacet, consentire videtur. Quod quidem obtinet, si in iure contumaciter tacet, & interroganti iudici respondere nolit, vel ab aduersario allegata non neget, cap.1.& c.2.15.q.6.cap.tuam, & c.vlt.extr. de cohabit.cleric. & mul.cap.nullus, & cap. nónne, extr.

extr.de præsumpt.c.ex cod.15.q.3.c.sanè,24.q.2.

Quis Finis?

Si citra solennem iudiciorum ordinem processum fuerit,est ipsa condemnatio, alioquin confessio in eum finem fit, vt iudici ad sententiam ferendam fides fiat veritatis,c.1.vbi Dd.& gloss.de confess.in 6.

Qui sunt Effectus Confessionis?

Confessus pro iudicato habetur.Quia confitens,se sua sententia quodammodo damnat, arg.c.nunc autem, 21.dist.l.1. ff.& C.de confes.vnde ad condemnationem sententia non est necessaria:nisi libellum petierit,receperit,& lite contestata in forma iudicij confessus fuerit, l.Iulianus, ff.eod.In criminalibus igitur,in quibus exactè iudiciarius processus obseruandus est, diffinitiua, ad condemnandum confessum, requiritur, l. confessus, ff.de custod.& exhib. Reorum, & Specul.eod.tit. §. effectus autem,licèt Bart.in l.si cōfessus,ff.de custod.& exhib. reorum,confessionem vim probationis,non sententiæ,habere existimet:quòd de sententia vera esse non possit:attamen, cùm Reus confitendo seipsum quodammodo iudicet, secundum illud:ex ore tuo te iudico,arg.c.tunc autem, dist.21.& c. qui quod nouerit, 5.q.5. Non conuenienter vim sententiæ, quæ ex adductis Actoris probationibus formatur, habere dicitur.Ex quibus patet,confessionem præiudicare,cùm iudicatum inducat. Interest tamen : an confessio in causa ciuili, vel criminali fiat:& hoc : an in iudicio, vel extra iudicium. Si in criminali, & extra iudicium, non nocet nisi ad torturam, ad quam indicium facit contra confitentem, quia nullus priuandus est,nisi per viam iuris.Quæ triplex est:scilicet, accusationis,denuntiationis,& inquisitionis. Si autem fiat coram competenti iudice, præiudicat : in ciuili verò confessio in iudicio legitimè facta,si non reuocetur, præiudicat, cap.2.& c.3.extr. eod. Secùs autem in extraiudiciali, nisi quis vel ad obligandum se alteri,vel ad liberandum alium sibi,solenniter adhibitis testibus,vel super possessione,quæ solo animo admittitur, confiteatur,Spec.§.videndum,vbi ea latiùs explicat.

An autem confitens confessionem suam reuocare possit? Et traditum est per Spec.tit.eod.§.postremò, ante litis contestationem ex iusta causa posse reuocare. Quòd si per aduocatum,vel procuratorem, tutorem, vel principalem, lite contestata confessio fiat,tunc,errore probato ante sententiam, litigator ad confessionis reuocationem admittitur, cap.fin.extr. eod.

eod.c.cùm olim,extr.de off.deleg.c.2.14.q.2. Non post sententiam;nisi fuerit appellatum, l.sub prætextu, C. de transact. Licèt etiam ante sententiam in continẽti, absque erroris probatione, reuocari possit, l.fin.C.eod.c. præterea, extr. de test. cog. Si igitur confessus ad probandum errorem,siue in ciuili, siue in criminali non admittitur, appellationis remedio sibi consulere potest,c.cùm causam,extr.de appellat. Nisi conuictus,confessus,& manifestis argumentis superatus fuerit,l.fin. C.de errore aduocatorum,&c.Denique cùm in causa appellationis nouis allegationibus & defensionibus, & exceptionibus peremptoriis in prima instantia omissis vti liceat, errorem etiam in principali commissum corrigere nemo prohibetur. Quia hoc ipsum, est exceptionem peremptoriam proponere, c.fraternitatis, extr.de test.cap. cùm Ioannes, extr.de fide instrum.

Quæ Cognata?

Sententia, iusiurandum,transactio, euidentia facti, probatio,præsumptio iuris,&c.

Quæ Adiacentia?

Minor ætas,furor, aliudque vitium, vel defectus confitentis,c.paruuli,22.q.5.confessio extraiudicialis,absentia aduersarij vel procuratoris, c.2.extr, eod. si non fuerit super re litigiosa,vel contra ius,c.mancipia,dist.54.Si à procuratore:quia ea non obest domino, metus, incompetentia iudicis & error facti,c.1.quod metus causa,c.fin.extr.eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Confessus,pro iudicato habetur,l.1.ff.eod.

Sicuti sententia, ita nec confessio, reuocari potest, prater quàm ex incontinenti. Nam confessiones repentinæ calore iracundiæ effusæ non obligant,& statim reuocari possunt.Panor.c.cùm venerabilis,extr.de excep.

Cùm ordine iudiciario proceditur, & præcipuus ordo iudicij sententiam exigat, definitiuè, super confessione pronuntiare iudex debet: secus, si de plano, & sine figura iudicij iudex cognoscat. In criminalibus autem, cùm exactè iudiciorum ratio obseruanda sit, in iis definitiua requiritur, Bal.in l. fin.C.de edendo.

Nulli

Nulli in propria sua causa pro se creditur, sed contra se: & propria sua confessio non alij, sed sibi praeiudicare debet, c.1.extr.eod.

Confessio in articulo mortis facta, etiam pro confitente, eiusque haeredibus, praesumptionem inducit: quòd nemo eo tempore praesumatur mendacium dicere, Hip. in rub. C. de probat.

In criminalibus confessio extraiudicialis indicium facit ad torturam contra confitentem, non aduersus alium, nisi in tortura dixerit, Boer. decis. 319. parte 2.

Confessio non valet facta metu mortis, vel tormentorum, vel cruciatus causa, nisi perseueret in confessione, c.1. extr. quod metus causa, c. Lotharius, 31. q. 2.

Confessio per errorem facta iure non subsistit, unde reuocatur, quandocunque ante sententiam, errore probato, c. fin. extr. de confess.

Confessio procuratoris, tutoris, vel curatoris, absente domino, facta ei obesse non potest, cap. cùm tempore, extr. de arb.

Si quis in instrumento confiteatur, se dotem ab vxore accepisse: attamen talis confessio sibi non praeiudicat: imò vxor eam repetens se eam numerasse probare debet, l. 1. C. de dote cauta non numerata.

Confessio metu tormentorum nullis legitimis praecedentibus indiciis facta confitenti non praeiudicat, nec ex ea Reus potest condemnari, etiamsi millies ratificetur, Mynsi. obser. 23. cent. 5.

Si eadem causa de vno iudice ad alium transeat, acta habita coram vno iudice faciunt idem coram alio, c. causam, extr. de test.

Factum procuratoris non nocet domino, nisi in causa, in qua datus est, c. cùm olim, extr. de off. deleg.

Confessio in iudicio facta praeiudicat, dummodò facta sit legitimè, c. 2. extr. eod.

Con

Confitens, se non possidere, statim perdit possessionem, quia solo animo amittitur.

De crimine aliquo infamato est indicenda purgatio, cap.1. extr.eod.

Fauor matrimonij facit, vt nulla confessio coniugum ei praeiudicet, ex quo publicè est contractum, cap.ex literis, extr. de diuor.

Confessio sine causa extra iudicium coram testibus facta non inducit plenam probationem, Specul. hic, §. nunc videndum.

Praeceptum confesso factum obtinet vim sententiae. Nam mandatur executioni, & actio ex eo nascitur, vt ex sententia, l.fin.C.de except.rei iud.

Confessio criminis, per contrarij probationem potest reuocari.

Error, per procuratorem, in iudicio commissus, praeiudicat: nisi eum reuocet, quod potest facere quandocunque ante sententiam, errore probato, c.cùm olim, extr.de off.deleg.

Probatio per confessionem aduersarij, potest fieri post lapsas omnes dilationes datas ad probandum; Innocen. in cap. vltra, extr.de testam. & Mynsing. obser.94.cent.1.

DE PROBATIONIBVS.

TITVLVS XIX.

Continuatio.

ACtor, ab onere probandi releuatur, si aduersarius intentionem suam confitetur, quam si neget, probatio dicti sui ei incumbit. Actore enim non probante, Reus, etiamsi nihil praestiterit, absoluitur, 2.q.1.§.1.vt Eccl. bene.c.1.de caus. pos.& propri.c.cùm Ecclesia, de iurei.c.fin.

Quid est Probatio?

Probatio est, rei dubiae in iudicio legitimè facta probatio, c.3.extr.de testibus cog.c.qualiter, extr.de accusat.

Quot

Quot sunt probationum Species?

Variæ sunt. Nam probationes fiunt. 1. Per testes, c. 2. extr. de probat. 2. Per confessionem partium, c. nos in quenquam. 2. q. 1. 3. Per instrumenta iuris præsumptione debita solennitate confecta, c. omne, extr. de fide instr. 4. Per euidentiam facti, c. de manifesta. 2. quæst. 1. Vt si clericus habet paruam filiam, ex hoc probatur, virginitatem & continentiam non fouere, cap. priusquam, dist. 28. 5. Per præsumptionem, per totum, extr. de præsumpt. vt si sæpè inuenitur solus cum sola, in loco secreto, & sunt personæ suspectæ, præsumitur fornicatio, c. literas, ext. de præsumpt. Vera tamen probatio præsumptionem vincere dicitur, c. fin. extr. de præsump. 6. Per famam cum aliis probationibus, c. tertio loco, extr. eod. 7. Per iuramenti delationem factam à parte parti, c. fin. extr. eod. vel factam à iudice alicui litigantium, putà, quia semiplenè probauit, c. 2. ext. eo. & c. ex insinuatione, ext. de procur. 8. Per libros antiquos, & per scripturas antiquas in lapidibus, vel columnis sculptas, cap. cùm causam, extr. eod. c. peruenit, 30. q. 1. 9. Per litteras sigillatas sigillo Episcopi, c. post cessionem, extr. eod. c. curæ, 11. quæst. 3. Item sigillo Legati, Cardinalis, Abbatis, Capituli, vel Conuentus, c. tertio loco, extr. eod. c. statuimus, 19. q. 3. 10. Per denuntiationem publicarum personarum. 11. Per communem opinionem. 12. Per iudicia indubitata, c. excommunicanimus, extr. de hæret. Quarum probationum species vsitatiores his versibus continentur:

Aspectus, cultus, testis, notoria, scriptum,
Iurans, confessus, præsumptio, fama, probabunt.

Et habent prædicta locum in probatione facti: probatio verò iuris per leges, canones, consuetudines, interdum directè, interdum per argumenta fieri debet, Specul. tit. de disputationibus.

Quæ causa Efficiens?

Est, ipsa lex, accedente iudicis præcepto, præcipiens probationes afferri tàm ab Actore, quàm à Reo, cum distinctionis quodam moderamine. Primò enim Actori incumbit, vt intentionem suam probet, qua non probata, Reus etiamsi nihil præstiterit, absoluitur, l. qui accusare, C. de edendo. l. Actor, l. si scriptum, C. de probat. Quòd si, productis probationibus actoris, Reus excipiat, pari ratione, illam exceptionem probare tenetur. Quia excipiendo Reus etiam Actoris vicem subit, c. in exceptionibus, ff. eod. c. inter memoratos, 16. q. 4.

Sunt

Sunt tamen quædam à Doctoribus hîc notata,quæ etiam non probata intentione Actoris, onus probandi in Reum transferunt. Primò exceptio; putà: peto à te decem,tu excipis,quòd soluisti:vel peto fundum , quem probo meum : tu excipis de præscriptione,& similia.Sanè his casibus in Reum transfertur onus probandi:quia excipiēdo fit Actor, c.ex literis,extr.eod. c.auditis,extr.de præscrip. Et hoc verum est, cùm Reus excipiendo aliquid asseuerat:secùs est, si excipiendo neget, vt patet in excèptione non numeratæ pecuniæ.Quia ea à Reo proposita , Actor numerationem probare tenetur , & non Reus exceptionem,l.si ex cautione,C.de non num.pec.

Secundò,præsumptio pro Actore , quæ transfert onus probandi in Reum, c. contra morem, 100. distinct. Vnde, si aliquid relictum sit Episcopo in testamento ab extranea persona, præsumitur intuitu Ecclesiæ, ipsi esse relictum. Quamuis igitur ipse sit in possessione , & neget ille ad Ecclesiam pertinere,tamen probare debet sibi soli esse relictum,c.pontifices, 12.quæst.3.

Tertiò, spontanea probationis assumptio: si enim reus velit onus probandi subire,mos ei gerendus est, vt, volens probare,admittatur, c.1.extr. de restitut. spoliat. c.cuius rei causa, 29.quæst.2.

Quartò,iuramenti delatio : Si enim iudex Reo deferat iuramentum,suscipere debet ipsum: quod præstitum loco probationis habetur,c.dilectio,16.quæst.4.

Quintò , Actoris priuilegium : nam qui repetit tanquam indebitum,tametsi repetens sit priuilegiata persona,putà,pupillus,vel minor,vel miles, vel agricola , Reus probare tenetur se debitum recepisse.

Sextò,delictum:si quidem,si Reus, à quo indebitè solutum repetitur,negat se ab Actore pecuniam recepisse,certè Actore solutionem probante, Reus necesse habet probare posteà sibi debitum recepisse,c.fin.extr.de solut.

Septimò, in duplicibus & communibus iudiciis probationes vtriusque partis admittuntur, c.ex literis,extr.eod.l.in his tribus,ff.de iud.

Octauò,cùm vterque se asserit posſidere , eámque possessionem probat,c.licet,extr.eod.

Nono,in crimine falsi & læsæ maiestatis,& in sacramentis desertis, & proditione patriæ,& crimine peculatus, vtriusque testes admittuntur,c.vbi,extr.de fal.c.quid ergo, 23. quæst.4. Denique negatiua habens in se implicitam affirmatiuam à

Q

Reo probari debet.

Quod Obiectum probationis?

Obiectum probationis est affirmatiua facti incerti, vel negatiua iuris propositio; siue in modum actionis, siue exceptionis, siue replicationis in iudicium deducatur. Factum enim incertum, quod affirmatur, probari debet: non autem, si certum sit, vel si ius affirmetur. Nam quæ certa sunt, vel per sententiam, vel iuramentum, vel transactionem definita, vel si ius affirmetur, nulla est opus probatione, Bald. in addit. ad Specul. titul. de test. §. nunc videndum. Pari ratione, negans factum onere probandi non est grauandus, cùm negantis factum per rerum naturam nulla sit directa probatio, c. bonæ, extr. de elect. Negatiua tamen iuris: quæ nihil aliud est, quàm cùm negatur aliquid iure factum esse: vt, iuris solennitatem abfuisse: vel negatur concedi, quod iure communi conceditur, vt aliquem emancipare, matrimonium contrahere, adoptare, testari posse: ab opponente probari debet. Sed cur Neganti ius incumbit probatio, & non neganti factum? Respondetur: Quia præsumitur contra negantem ius. Omnia enim præsumuntur licitè, & debitis solennitatibus confecta esse, nisi contrárium probetur, c. aliud, 11. q. 1. sed contra negantem factum, nulla est præsumptio, nisi in casibus suprà recensitis, quibus Reus etiam factum negans probationis onus subit.

Quæ Forma?

Quòd si per responsionem ad positiones non est opponentis intentio probata, lite tamen purè contestata, debet Iudex partibus terminum 15. dierum, pro prima dilatione: vel vnum mensem, pro prima, secunda, & tertia dilatione statuere (quarta enim dilatio absque solennitate legali, cuius forma extat apud Specul. tit. de teste, §. qualiter autem) non dabitur, Specul. tit. de probat. §. 1. lib. 2. par. 2. Et, ad productionem testium in termino faciendam aduersus partem, citare etiam debet Iudex, vel is, cui id negotij à Iudice commissum est. Et cùm sententia debeat esse conformis libello, sequitur non ad impertinentia quædam narrata, sed potissimùm omnem probandi rationem ad ius ipsum agendi, quod necessariò ex narratione libello comprehensa fluit, esse dirigendam. Sicuti igitur Actori post litis contestationem (anteà enim ignoratur, an Reus negaturus, vel confessurus sit:) ad probandam suam intentionem terminus assignatur: ita etiam

etiam Reo, ad fundandam suam exceptionem. Distingue tamen: aut exceptio peremptoria est, aut dilatoria solutionis, vel pacti: aut dilatoria, & declinatoria iudicij. Si peremptoria, eam Reus proponere & probare, quandocunque ante sententiam, scilicet postquàm Actor fundauerit intentionem suam, potest, cap. ex tenore, & cap. præsentium, extra. de testibus. Si verò dilatoria sit exceptio solutionis, vel pacti, opponi debet ante litis contestationem, & probari, postquam aduersarius fundauerit intentionem suam, cap. inter monasterium, extra. de sententia & re iud. Sed declinatoria iudicij, quam quis sibi competere scit, obiicienda & probanda ante litis contestationem erit, l. fin. C. de except. secùs si ignoret eam sibi competere: eo enim casu, etiam post sententiam opponi potest, l. licet, C. de procurat. Nota etiam, quòd iis casibus, quibus neque libelli oblatio, neque litis contestatio requiritur, quod contingit, si simpliciter, & citra solennem iudiciorum ordinem proceditur: quocunque tempore ante sententiam probationem fieri posse.

Quis Finis, & Effectus?

Vt iudex probationibus instructus, & de causæ controuersia edoctus, secundum allegata, etiam postposita priuata conscientia, sententiam ferat. Debet enim, vt inquit Clemens III. cap. in præsentia, extra. de renuntiatione, ex confessionibus, depositionibus, allegationibus, & aliis, quæ in eius præsentia proponuntur, formare animi sui motum: & tanta sit iudicialis auctoritas, vt semper pro iudice præsumatur, donec contra ipsum aliquid legitimè comprobetur.

Quæ Cognata?

Confessio, communis opinio, iudicia indubitata, euidentia facti, iuramentum, præsumptio iuris, & fama.

Quæ Adiacentia?

Totus processus examinandorum testium: Vt sunt commissiones, dilationes, productiones testium, adiunctio Notarij, exhibitiones interrogatorum, exceptiones, replicatio, & rotulus examinis, &c.

Quæ Pugnantia?

Actoris probationi contrariatur quandoque diuersa probatio Rei, vitium formæ, & materiæ probationis conditio: vt si legitimam personam in iudicio standi non habeat, & contradictio in probationibus inuenta, Dd. in l. vbi repugnantia. ff. de reg. iuris.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Actore non probante, Reus, etsi nihil præstiterit, absoluitur, cap. fin. extr. de iurei.

Negantis factum per rerum naturam, nulla est directa probatio, cap. bona, extr. de elect.

Negatiua facti pura, simplex, & indeterminata, quæ non habet determinationem temporis, loci, vel alterius rei, probari non potest: quia nullæ sunt negationum causæ, cap. iurauit, extr. de probat.

Negatiua facti determinata, scilicet habens determinationem loci, vel temporis probatur, saltem indirectè, cap. ex tenore, extr. de test.

Præsumptio pro Actore transfert onus probandi in Reum, cap. contra morem, dist. 100.

Probatione per instrumentum facta, præsumendum est, debitas solennitates præcessisse, per totum, extr. de fide instru.

Probatio semper facienda est contra producentem, cap. in præsentia, de probat. gloss. in c. cum clamore, extr. de test.

Probationes in vno iudicio factæ fidem faciunt in alio: & etiam factæ coram arbitro fidem faciunt coram iudice, & è contrà. Ratio est: Quia iudicium dignius est arbitrio, & acta perpetuò sunt, Specul. §. fin. eod. tit.

Probato vitio falsitatis rescinditur sententia, & omnia, quæ ex ea sequuntur.

Cuilibet in arte sua credendum est, c. proposuisti. extr. eod.

Post quartam productionem, aut post publicata testimonia non est probatio admittenda, vt nec post conclusionem in causa: nisi in criminalibus ad probandam defensionem, vel Rei innocentiam, gloss. c. sæpe, extr. de verb. signifi.

In contrarietate testium plerumque maiori, & digniori parti creditur, cap. licèt causam, extr. eod.

Contrarietas probationum omnem fidem documentis derogat, l. scripturæ, C. de fide instrument.

Vbi

Vbi ex conuentione, circa solennem iudiciorum ordinem, litigatores procedunt, possunt etiam ante libellum probationes fieri, Bald. in l. diffamari, C. de inge. manu.

In communi iudicio Actor & Reus probare tenentur, & si pariter probant, Reus absoluitur, nisi fauorabilem causam foueat Actor, cap. ex literis, extr. eod.

Non creditur marito adserenti etiam cum iuramento, vxorem se cognouisse, si vxor per matronas attestantes per ipsius corporis aspectum, probat contrarium, cap. proposuisti, extra. eodem.

Nec falsitas veritati praeiudicare, nec iniquitas aequitati praeualere debet, cap. quoniam, extr. eod.

Si Actor & Reus in interdicto retinendae possessionis probant, obtinet is, qui antiquiorem possessionem probat, titulo maximè iustificatam, vel meliores probationes respectu possessionis adduxit, ca. licet causam, extr. eod.

Si rogatus restituere totam haereditatem, eo sine liberis decedente, intret monasterium, euanescit fideicommissum, & haereditas applicatur monasterio, ca. in praesentia, extr. eod.

Iudex non semper ad vnam speciem applicat mentem suam: sed ex confessionibus, depositionibus, allegationibus, & aliis, quae in praesentia eius proponuntur, formare debet animi sui motum, ca. in praesentia, extr. de renuntiatione.

Quòd traditur, probationes imperfectas coniungendas esse, vt faciant plenam probationem, hoc verum est, quando probationes tendunt ad vnum finem, non autem, si ad diuersum, Felin. c. cùm causam, extra. de probat. siue sint eiusdem generis, vt est in duobus testibus, siue diuersi, vt vnus testis cum fama, Mynsing. obseru. 100. cent. 2. Nisi tales probationes coniungendae essent in sua specie imperfectae, putà, si fama probetur per vnum testem, & fuga probetur per alium testem, tunc non coniunguntur, cùm quodlibet indicium requirat duos testes, Abbas in cap. transmissa, extra. qui filij sint. leg.

Probationes non coniunguntur, quando repugnant in modo, licet conueniant in fine, l. vbi pugnantia, ff. de regul. iuris.

Plures imperfectæ probationes regulariter in criminibus non possunt coniungi ad faciendam probationem plenam, & perfectam: quod verum est, si in causis criminalibus ad pœnam corporalem, siue effectum puniendi, agatur: secus si tantùm ad effectum torquendi, vel inquirendi, aut suspendendi, Mynſ.obſeru.33.cent.5.

Si testes varient in circumstantiis, an sint singulares? Distinguit Speculator, tit. de teste, §. iuxta, de interrogatoriis, num.13. Si tempus & locus sint de substantia actus, ita quòd ex temporis & loci varietate, veritas causæ variet, tunc testes in tempore & loco singulares non probant. Sin verò ad substantiam actus, ad articulum causæ principalis, tempus & locus non sint necessaria; singularitas in huiusmodi qualitatibus testibus non nocet, & dicit Bald. in l. Actor, C. de probat. quòd si eadē veritas reluceat, tunc procedit ratio concordiæ in testibus singularibus, licèt variis mediis percepta.

DE TESTIBVS, ET ATTESTATIONIBVS.

TITVLVS XX.

Continuatio.

INter omnes probationum species efficacior est illa, quæ fit per testes, quorum fides ad alicuius rei dubiæ confirmationem inuocatur, cap. illud. extr. de præsumpt.

Qui sunt testes?

Testes appellantur personæ, quarum dictis & testimonio Actor, vel Reus ad fidem alicuius rei faciendam vtitur, Socin. conſ. 39. num. 10. vol. 1.

Quæ causa Efficiens?

Admissio, citatio & coactio iudicis. Hoc enim generale est, omnes, quibus non specialiter interdicitur testimonium, neque

neque qui vlla lege à dicendo testimonio excusantur, admittendos, citandos, & cogendos esse, l. 1. ff. eod. Specul. de test. §. 1. num. 96. Sunt autem quidã, etsi à parte in iudicio quasi testes nominati sint, tamen ex causa non admittuntur, vel, si admittantur, tamen non citantur, & si citentur, tamen quandoque ad perhibendum testimonium non coguntur. Circa primum nota versus in Hostiens. §. quis possit, eod.

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Fortuna, fides, in testibus ista requires.

Primò igitur conditio impedimento est, quò minùs quis ad testimonium dicendum admittatur: vt seruus in dominũ, nam sæpè seruus metu dominantis supprimit veritatem, cap. forus, extr. de verb. significatione; nisi aliis probationibus deficientibus: tum enim cum tormentis admittitur, 4. quæst. 3. Sexus repellit mulierem à testimonio in criminali & testamento, non autem ciuili, vel criminali, quod ciuiliter intentatur. Et ratio est: Quia varium, & mutabile animal est mulier: nec præsumitur firmum aliquod & constans testimonium producere, cap. de crimine, 15. q. 3. & ca. forus, §. vlt. extr. de verb. signifi. Admittitur tamen secundum Canones, si de crimine ciuiliter (vt dixi) vel in modum denuntiationis, vel inquisitionis, seu exceptionis agitur, etiam contra clericos, cap. quoniam, & cap. tàm literis, extr. eod.

Ætas, causa est prohibitionis testimonij ferendi in pupillo, l. 2. ff. de testam. nisi agatur de crimine læsæ maiestatis: tunc enim de minore 14. annis quæstio haberi poterit, eiúsque testimonium admittitur, l. de minore, ff. de quæst. Alioqui minor viginti annis in causa criminali testis esse non potest, l. in testimonium, ff. de testibus: Sed nunquid pupillus factus pubes possit testificari de his, quæ vidit in pupillari ætate? crebrior opinio est, quòd possit, secundum gloss. super verbo, *contigerit*, in l. ad testium, ff. de test. & gloss. super verbo, *neque impubes*, §. testes autem, Instit. de test.

Discretio in testimoniis desiderata repellit furiosos, mente captos, & huiusmodi homines mentis sensu priuatos, 3. quæst. 7. cap. vlt. extr. de success. ab intest.

Fama impedit admissionem infamium: Vt sunt damnati publico iudicio, qui, ob testimonium dicendum, vel non dicendum, pecuniam accepisse iudicati, conuictíque fuerint, damnati repetundarum, aut crimen famosum, aut calumniam, aut adulterium, ob vitæ turpitudinem senatu moti,

hæretici, mulier, quæ corpore quæstum palàm facit, fecerítque, & omnes infames, quos leges seculares infames esse asserunt, & lex Iulia iudiciorum publiciorum à perhibendo testimonio arcet, cap. constitutus, 3. quæst. 5. & l. 3. ff. eod. Nonnunquam tamen hæreticorum testamentaria testimonia, & quæ in vltimis elogiis, vel contractibus consistunt, admittuntur, propter vtilitatem, necessarij vsus, ne probationum facultas angustetur, l. penult. C. eod. Denique, ratione consanguinitatis testimonij ferendi extat prohibitio: vt est inter personas ascendentis lineæ, & proximiores collaterales, sub quadam distinctione, vt ex sequentibus patebit. Pater enim in testimonio filij de peculio testantis testis esse potest, similiter & frater, l. qui testamento, ff. de testament. Parentes quoque, fratres & cognati vtriusque sexus in testificatione suorum, ad matrimonium coniungendum, vel dirimendum, admittuntur. Nec obstat quòd dicitur, patrem filio, vel filium patri, idoneum testem esse non posse, l. testis idoneus, ff. de test. Hoc enim in criminalibus causis, & contractibus obtinet: non autem in matrimonio coniungendo, vel disiungendo, ex ipsius coniugij prærogatiua. Atqui hoc à fratribus distinguuntur parentes, & liberi, quòd parentes vtriusque sexus & liberi, siue volentes, siue nolentes, pro se, vel aduersum se prohibeantur testimonium dicere, l. parentes, C. de testibus. Frater autem contra fratrem, nec in ciuili, nec in criminali causa testimonium dicere cogitur. Volens autem contra fratrem testificari, in nullo iudicio repellitur; lex enim Iulia solùm dicit, non cogi inuitos, volentes autem non prohibet, l. lege Iulia. ff. de testibus. Quòd si autem frater pro fratre testificari velit in criminali causa, non, nisi in defectum aliorum testium, admittitur, Panorm. in cap. cùm dilectus, extr. de elect. sed in ciuili indistinctè testimonium fert: nisi vterque fratrum sub vnius sint potestate constituti, aut communi victu, ac vitæ consuetudine vtentes vnà degant, eisdémque in ædibus commorentur, l. 2. C. eod. Eo enim casu domestici & familiares sunt, quorum testimonium iure ciuili improbatur, ca. in literis, extr. eod. l. 2. C. eod. Familiæ appellatione, omnes, qui in seruitio sunt, continentur, etiam liberi homines bona fide seruientes: vel qui in potestate sunt, vel qui cum illo, à quo producuntur, commorantur, secundum gloss. cap. 1. l. 3. quæst. 5. c. insinuante, extr. de off. iud. deleg. Domestici dicuntur, seruus, colonus, adscriptitius, familiaris, libertus, & mercenarius, qui operas suas alicui locat, l. vlt. §. sanè enim, C. de his,

his, qui ad Eccl.confug.l.respiciendum, §.furta domestica, ff. de pœnis. Ob probationis tamen inopiam, & difficultatem, etiam horum testimonium quandoque recipitur,Pan.in c.fin. extr.eod.

An autem subditi testes esse possint in causa Principis, cuius potestati sunt subiecti?Et videtur quòd non. Quia idonei non sunt testes, quibus imperari potest, vt testes fiant, l.idonei;ff.de testibus.Nam & tales testes sunt adhibendi,qui omni gratiæ,& potentatui fidem possunt præponere,l.4.C.de testibus.Tamen propter vtilitatem necessarij vsus,& ne probationum facultas angustetur, Rex, Dux, Comes,cæterique iurisdictionem habentes, subditos suos in testimonium producere poterunt.Quia persæpè huiusmodi personæ aliter, quàm per subditas probare nequeunt.Et licèt idoneus testis,cui imperari possit,vt testis fiat,non reputetur, d.l.idonei:tamen illa tantùm obtinet in eo,cui imperari potest,ratione dominicæ, vel patriæ potestatis:non autem in eo,cui imperari potest,ratione iurisdictionis tantùm,&c.

Quid autem,si causa respiciat commodum publicum,& in consequentiam testium productorum, priuatum?Communis Doctorum opinio est, admitti posse, si alij testes haberi non possint. Quia hîc non consideratur, quid in consequentiam veniat, sed quò causa directò respiciat, Lanfr. in c.quoniam, ver.testium,num.76.& 77.extr.de probat. Textus autem in l. nullus idoneus, ff.de testibus, intelligitur, quòd nemo in re sua priuata, vel cuius commodum, & vtilitas ad se directò spectat,testificari possit:vt sunt,socius omnium bonorum,vel eius rei,quæ petitur,& super qua testimonium ferendum est, commune enim esset lucrum: socius & particeps criminis, quia absolutio vnius alteri prodesset, l. quoniam liberi, C. de testibus.Actor,Reus,quorum caùsa agitur: debitor,venditor, ad quem periculum euictionis redit:patronus,iudex procurator,executor,quibus etiam connumerantur,qui de domo producentis producuntur, Spec.tit.de test.§.1. Dd. in l.omnibus, C.de testib.

Ex illis autem, qui admittutur,non autem euocantur, sunt valetudinarij,senes,vel debilitate confecti,aut paupertate laborantes, vt non possint ad iudicis præsentiam adduci, & illi non sunt euocandi,sed ad testimonia eorum audienda, & dicta recipiēda,idoneas personas mittit iudex, c.si quis testium, extr. eodem ita & ius ciuile ad personas egregias, eosque, qui valetudine impediuntur, domum mitti iusiurandum sta-

tuit, l.ad personas egregias, ff. de iureiur.Item, si testes,illius iudicis iurisdictioni, vbi causa agitatur,non sint subiecti, per subditum iuris citandi, & examinandi sunt: hoc est, admittit quidem index causæ, suæ iurisdictioni non subiectos testes, sed quia extra territorium, vel iurisdictionem ius dicenti impune non paretur,l.extra,ff.de iurisdiction. ipsos non citat, sed requirit iudicem loci, vbi testes degunt, vt testes examinet, atque recipiat. Alij verò: qui, licet admittantur, & citari possint, vt veniant testimonium perhibituri, inuiti tamen non coguntur: sunt senes, valetudinarij, milites, vel illi, qui cum magistratu Reipublicæ causa absunt, vel quibus venire non licet, l.inuiti, ff.eod. Senes intellige maiores 70. annis; illos enim onere publicorum munerum lex eximit, l. 3.ff.de iure immunitatis.Inuitos testimonium non dicere asserit Vlpian. publicanos, qui quid à fisco conductionis titulo acceperint, & eos, qui quid exercitui præbendo conduxerint, vel non detrectandi testimonij causa,aberint, l.inuiti, ff. de testibus.

Contra illos etiam consanguineos, qui lege Iulia continentur, omnes excusantur, ne inuiti ad dicendum testimonium cogantur:vt aduersus socerum,generum, vitricum,priuignum, sobrinum, sobrinam, & eorum liberos, vel, qui his propiore sanguinis nexu iunguntur, (quam excusationem putat VVesembec.hîc,vsque in sextum vel septimum gradum extendi.) Item in patronum, libertum, virum, vxorem, illorumq́ue liberos,l.lege Iulia,ff.de testibus.

Et hæc iure ciuili obtinent, iure autem Pontificio multæ personæ ex illis,in veritatis eruendæ subsidium, ad dicendum testimonium compelluntur: scilicet seruus,socius, mulier, & illi, qui necessitudine sanguinis sibi inuicem sunt deuincti, parentibus & liberis, ob iuris fictionem, qua pro vna persona habentur,aliisq́ue,vt iuris absurditas euitetur,exceptis, l.fi.C. de impub. sub.c.venerabilis, Canonistæ in c.1.& c. cæterùm, extr.de testib.cogend.c.peruenit, extr.de test.cog.Spec.§.pen. nu.2.tit.de teste.

Quod est Obiectum?

Factum ipsum ciuilium & criminalium causarum,non autem ius, quod ex ipso facto oritur: Et consuetudo, quæ legis vim habet: ea enim aliter, quàm per testes probari non potest,c.testimonium,extr.eod.& c.2.eod.in 6. Quoniam testes super articulis, qui ex substantia & corpore ipsius libelli, quò ad

ad ipsum factum attinet, desumuntur, ad eliciendam veritatem examinantur. Nec ius articulis comprehendi debet, cùm ad articulum iuris nemo respondere obnoxius sit, multò minùs igitur super tali testis producendus, & examinandus. Mynsing.obseruat.88.cent.5.secùs est in positione super consuetudine,huic enim responderi debet. Ratio est: Quia, licèt consuetudo vim legis habeat, & sic ius statuere dicatur, ipsa tamen quo ad actus ad inducendam consuetudinem requisitos multum facti habere intelligitur, c.ad Apostolicæ, & c.in aliquibus,extr.de decimis.Bald.l.1.ver. *super statuto*, C.quæ sit long.consuetudo,gl.c.2.extr.de consuet.

Quæ Forma?

Forma hîc considerari potest, vt consistat in recipiendis, producendis, & examinandis testibus, publicandis attestationibus.

Quæ Forma recipiendi & producendi Testes?

Regulariter,lite non contestata,non proceditur ad testium receptionem, &, si recipiantur, frustratorius redditur processus: nisi cùm timetur de morte, vel absentia testium, vel ad æternam rei memoriam, ne veritas occultetur & probationis copia subtrahatur, vt notatur in cap. quoniam, extr. vt lite non contesta. Quo casu si à parte Actoris, lite non contestata, testes fuerint recepti, eorum dicta in publicam scripturam rediguntur,nec partibus publicabuntur,donec lis fuerit contestata,& alij testes inducti. Verùm, cùm Reus citatus in iudicio adest, Actor verò contumaciter abest, tunc testes rei recipiuntur, lite non contestata, & publicantur, ferturque sententia, Specul.titul. de testibus, §.nunc tractemus, nu. 5. Iudex igitur, articulis, super quibus testes examinari debent, libello congruentibus acceptis, terminum, intra quem producens producat suos testes, assignet: intra quem si omnes non produxerit, secundum statuat, vel etiam, si opus fuerit, tertium: quartam autem dilationem, ad productionem faciendam,absque solennitate legali,non concedet.Quę talis est: vt præstito à litigatore sacramento, quòd nec ipse, nec quisquam omninò suorum; putà aduocatus, vel procurator, testificationes explorarit, quodque nulla doli, aut calumniæ, sed necessariæ probationis causa, quartam dilationem petat, Specul.titul.de teste, §. qualiter autem, & cap.vltra, & cap.in causis, extr.eod. Terminus autem productionis testium

testium erit spatium sex septimanarum, intra quod spacium termini præstituti loco concessum, iudex, vel is, cui examinatio testium commissa est, testes iudicialiter admissos, ad locum & diem certum citet, illudque, admissis simul articulis probatoriis, & nominibus testium aduersario denuntiet, certificet producentem. Qui si statuto die compareat, præsente aduersario, vel eo, cōtumaciter absente, legi nomina testium, eosque præstito veritatis iuramento, ad totam causam examini subiici petat. Post hæc iudex, vel is, cui id negotij commissum est, facta de exceptione contra testes producenda solita protestatione, & interrogatoriis per se, vel per procuratorem ab aduersa parte non producenti, sed iudici exhibitis, testes recipiat, atque præstationem iuramenti imponat. Quæ quidem, ad euitandam præscriptionem, quæ producenti obesse possit, intra terminum productioni præstitutum, expediri debent: licèt post terminum testes sigillatim examinis rigori subiiciantur, c. quanquam, 14. q. 2. c. vidua, 20. q. 1. c. induciæ, 3. q. 3. l. pen. C. de testibus.

Quæ Forma examinandi testes?

Præuia citatione, & iuramento, de dicenda veritate, à testibus exacto, iudex sigillatim cuilibet testium præstiti iurisiurandi memoriam refricet, eiusque grauitatē, & periurij pœnas explicando, ne se huiusmodi pœnis & maledictioni subiiciant, admoneat, super omnibus articulis à producente oblatis, (nisi aliud placeat) & interrogatoriis ab aduersario iudici exhibitis, adiuncto tantùm notario, qui omnium dicta consignet, à quolibet seorsim, & secretò veritatem exquirat, c. venerabili, extr. eodem, c. nuper nobis, & c. significauit, eodem. Examinet de omnibus circumstātiis: videlicet de causis scientiæ, persona, loco, tempore, visu, auditu, credulitate, fama & certitudine. Debet enim testis dicti sui, & scientiæ causam in medium proferre, si de hoc fuerit interrogatus; nam sola testatione prolata, nec aliis legitimis adminiculis causa probata, nullius est momenti. Causam autem scientiæ assignabit per illum corporis sensum, quo percipitur id, de quo interrogatur, vt visum, auditum, vel alium. Imò etiam de minutissimis circumstantiis, de vestitu, de vestium colore, cæterarumque rerum exactissima qualitate indagabit: vt scilicet explorare possit, num suspectorum testium dictis fides adstipuletur. Oportet enim iudicantem cuncta rimari, & ordinem rerū plena inquisitione discutere, 3. quæst. 5. secundum glos. in ver. *ex*

tem

tempore,§.in testibus,4.q.3.& glos.super ver.*causam*,§.licet dudum.Postquam iudex testem examinauit, præcipiet ei, ne alteri partium quicquam illorum, quæ dixit ante publicationem reuelet. Nota etiam,quòd iudex si articulos,& interrogatoria impertinentia aduerterit, illis reiectis, super eo, in quo cardo principalis negotij consistit,testes examinare possit,si tamen in tota causa iuratum sit, Ioannes An.in c.præsentium,eod.in 6.

Quæ Forma reproducendi Testes?

Si producens eosdem testes,ob examinis obscuritatem,vel nullitatem,reproducere,vel alios super eisdem articulis inducere velit, hoc ei, intra terminos tribus productionibus, vel dilationibus datos, cum obseruatione horum, quæ obseruanda in productione notaui,conceditur,l.repeti, ff.de quæst.cap. constitutus,c.cùm clamor,& cap.per tuas,extr.eod. Si tamen nulla causa obscuritatis, vel nullitatis subsit, tanquàm suspectus reproducere testes volens repellitur:nisi super nouis articulis dependentibus ex veteribus reproducantur. Manifesti enim iuris est,ante edita testimonia,vel dicta testificata, licere alicui trinas productiones intra terminum,à iudice productionibus præstitutum,facere. Quarta autem productio absque solemnitate legali, vt dixi,non permittitur. cap.cùm clamor,& c.2.extr.eod.Spec.§.1.num.70.§.satis, nume.3.c.vltra, extr.eod.c.in causis,& c.seruasti,extr.eod. Quod non tantùm de diuersorum testium productione, sed etiam eorundem testium reproductione, causa æquitatis ita suadente, accipiendum est.

QVÆSTIO.

An examen Testium alteri committi possit? Et quæ forma constituendi Commissarios, atque Commissionis?

Iudex potest committere examinationem absentium testium, iudici illius territorij, sub quo testes degunt, & mandare partibus, quòd coram eo compareant, & hoc, siue testes ab Actore,vel Reo,ad probationem positionalium,vel defensionalium, aut alicuius instrumenti probationem producantur, per text.in l.iudices, C. de fide instrumentorum. Sed, ex communi iudiciorum vsu, Commissarij à partibus nominantur,

tur, nominati plerumque deputantur, vel in eorum locum, si ex iustis causis suspecti allegantur, nec idonei iterum nominentur, ex officio alij conceduntur, cum potestate adiungendi notarium non suspectum, c.statutum, §.insuper, §.assessorem,§.notarium,de rescrip. in 6.Articuli, super quibus testes examinandi sunt, vna cum commissione Commissario transmittuntur, qui posteà partem aduersam, ad dandum sua interrogatoria, si velit, & ad videndum iurare testes: præterea ipsos testes, ad testimonium in loco & tempore commodo perhibendum,citare debet, c.2.extr.de test.& glos. ibidem in verb. testibus,& Panormita.num.10. Si citati comparere nolint, mandatis pœnalibus eos coërcebit, tot. titul.extr. de testib. cogend. Quòd si compareant, iuramentum veritatis illis deferet: testis enim iniuratus nullam fidem facit, cùm tota substantia depositionis testium in iuramento consistat, cap. licet, eod. Licèt quandoque partium consensu, & voluntate hoc iuramentum remittatur: & potissimùm, si testes sint personæ illustres, aut in aliqua dignitate, vel officio publico constitutæ, cap.in tuis, extr.de testibus. Ea est ratio: Quia iuramentum testis respicit fauorem partis,contra quam producitur, vt scilicet veritatem dicat, nec est substantialis solennitas, ideò valet renuntiatio, cap. si diligenti, extr.de for.competent. Iuramento autem veritatis præstitò, & examinatis, secundum formam suprà præscriptam, testibus, iisdemque silentio imposito, Commissarius rotulum, siue attestationes partibus non communicat, sed suo sigillo obsignatum ad committentem transmittit, cap.cùm clamor,extr. eod.coram quo posteà,ad instantiam partium, publicatio facienda est. Et sciendum, quòd commissiones, vt plurimùm, in communi forma, putà ad recipiendos testes tantùm: raro in optima forma: id est, ad recipienda & transmittenda instrumenta decernantur. Sub communi autem forma ocularis inspectio comprehenditur, hoc est, vt Commissarius rem oculis subiiciat, & in rem præsentem eat.

Quæ Forma publicandi testium dicta, siue attestationes.

Testibus productis legitimè examinatis, debent partes vlteriori testium productioni,post terminum lapsum,renuntiare, quæ renuntiatio loco conclusionis est: & producens petere vt eorum attestationes publicentur. Quòd si aduersarius in publicationem consentiat, nec producentis petitioni ali-

quam

quam exceptionem obiiciat: vt putà, quia ab his, quibus testium examinatio commissa fuit, remissionem non esse factam, vel se omnes suos testes nondum produxisse: iudex præsentibus partibus, vel contumaciter absentibus, ipse legat, vel præcipiat alteri, vt legat publicè in iudicio dicta testium in tali causa receptorum. Absque autem contumacia, altera parte adsente, publicari non debent, ob protestationes in actu publicationis consuetas, quibus pars absens, & non citata vti posset, Specul.§.satis vtiliter, titul.de test.

Qui sint Publicationis Effectus?

Primus est: Quòd publicatis attestationibus nihil obiici potest in testium personas, nisi tribus casibus in cap. præsentium, extra. eod. notatis. 1. Si iuratur, id ex malitia non fieri, 2. Si quis ante publicationem protestatione sibi in personas testium obiiciendi facultatem reseruarit. 3. Quando ostendere potest, se, post publicationem, quod obiicere vult, didicisse.

Secundus Effectus: Quòd, attestationibus publicatis, non liceat super eisdem, seu directò contrariis articulis alios, vel eosdem testes in principali causa producere. Excipit Speculat. multos casus. 1. Si inter alias personas agatur, cap. constitutus, extra. eod. 2. Si diuersus modus agendi, cap. veniens, eod. 3. Si sit nouus articulus diuersus, pendens ex veteri, cap. fraternitatis, extr. eod. 4. Si primæ attestationes sint omissæ. 5. Si mutatur iudicium, & is velit, contra quem producuntur testes, cap. præsentata, extra. eod. 6. Si obscurè & nulliter deposuerunt, d. cap. cùm clamor. 7. Si examinatio super quibusdam articulis fuerit omissa. 8. Si in causa matrimoniali, cap. series, eod. 9. Si detur in integrum restitutio. 10. Si in causa appellationis, cap. cùm Ioannes, extra. de fide instrum. alia enim videtur esse causa. 11. Publicatis testibus, possunt testes reprobatorij produci. 12. Etiam exceptio peremptoria proponi & probari. 13 Si testes sint recepti ad æternam rei memoriam, & publicari secundum formam traditam in cap. significauit, extra. de testibus.

Tertius effectus est: Quòd, sicuti attestationibus publicatis, non licet super eisdem, seu directò contrariis articulis, alios, vel eosdem testes in principali causa producere: sic nec in causa appellationis de iure Canonico licet, iuxta text. in Clem. 2. de testibus. Dicunt enim Canonistæ, quòd vtrobique eadē causa subornationis sit timēda: nec obstare, quò in causa appellatio

appellationis,non deductum deducere,& non probatum probare licet. Hoc enim verum esse in atticulis nouis, qui ex antiquis dependent,quia idipsum etiam in prima instantia conceditur.iuxta c.cùm Ioannes,extr.de fide instrum. Qui autem dicantur noui articuli, Vide Spec.in §.satis vtiliter, num.7.tit. de test. Qui quàtuor modis nouum esse existimat. Quòd si testes non super certis articulis editis, sed simpliciter super quæstione totius controuersiæ,producti essent, postea denuò produci non possent : cùm enim super tota causa generaliter, & indefinitè protulerint testimonium nullum postea censebitur dependens superesse : super quo denuò testes possint produci,Panor.in c.fraternitatis,extr.de test.

Et licèt suprà dicta iure Canonico obseruentur,contrarium tamen iure ciuili communi Doctorum opinione obtinere testatur glos.in d.Clem.2.eod. Quòd scilicet,in causa appellationis noui testes super antiquis,vel directò contrariis articulis admittantur.Quam etiam opinionem Bald.& alij Dd.in l. per hanc. C.de temporibus appellat. firmis rationibus comprobant, eamque in Camera Imperiali obseruatam testatur Mynf.obseruat.41.cent.1. licèt superiorem in iure Canonico fundatam opinionem veriorem putet,per ea, quæ tradit Gui. Pap.decis.14.& 347.& consilio 37. vers. & ideò salua, in 1. parte Maran. in Spe.iud.par.6.in 6.actu, nu.22.ver. super tertia quæstione princip. Et latiss. Rol.à Val.cons.45.numer.8. 14.& 20.

Quæ Forma reprobandi Testes?

Ante testium publicationem,& etiam post,tàm dicta,quàm personæ testium,possunt per alios testes legitimos reprobari, dummodò id ante sententiam fiat, & ante publicationem de exceptionibus contra dicta, & personas testium obiiciendis, vel reprobatione facienda protestatio facta fuerit, c.præsentium,eod.in 6.c.licet,de probat.& c.1.extr.de except. Spec.in §.sæpè testes,tit.de test. Reprobare igitur intendens,dicat, ab aduersario productos testes esse seruos, infames, criminosos, famosos, falsos, corruptos, vel alio modo illegitimos : quod variis modis contingere potest,vt notat Specul. in §.1.tit. de teste.Quæ probanda sunt per instrumenta,vel alios testes,qui reprobatorij dicuntur, d.cap. præsentium, extr.eod.cap. licet, extr.de simo.

Et potest Reus, contra quem testes producuntur, intra terminum ad reprobandum datum, primo eos per alios reprobare.

bare. Item Actor Rei reprobatorios poterit per testes alios reprobare, facta simili specificatione & declaratione criminum contra eos. Vltrà enim neque Reus, neque Actor audientur. Quia testes probatorios, & reprobatorios probatoriorum reprobare licet, sed reprobatorios reprobatoriorum non licet, c. licet dilectus, extr. eod.

Quis Finis & Effectus?

Vt veritas eruatur, & fides de causa principali iudici fiat. Fidem autem faciunt testes, si in testimonio perhibēdo consentiant & concordent. Quòd si contrarij sint, vel diuersi, iudex eos, quoad fieri possit, cōiungat. Quoniam etiam testis, licèt singularis per se nihil probet, cùm vni testi fides non sit habenda, etiamsi præclaræ curiæ præfulgeat honore, l. iurisiurandi, C. eod. tamen cum alio coniunctus plenam probationem facit. Coniungi autem plures imperfectæ probationes ad plenam fidem faciendam possunt, non in criminalibus, si ad pœnam corporalem, vel effectum puniendi agatur: sed in ciuilibus, si omnes probationes tendant ad eundē finem: siue sint eiusdem generis, vt sunt diuersi testes: vel diuersi generis, vt vnus testis cum fama. Felin. in c. cùm causa, extr. de probat. & Mynf. obser. 100. cent. 2. & obseruat. 33. cent. 5.

Quòd si, ob nimiam discrepantiam, coniungi testes non possint, sed quiuis singulare quid, quod cū alterius dicto non conuenit, deposuerit, omnes, etiamsi mille sint, vnico testi, qui fidem nullam per se facit, cōparantur, c. cùm dilectus, extr. de elect. & c. licet, extr. eodem. Si verò numero impari plures, pari tamen authoritate præditi, diuersas produxerint sententias, vel ipsum factum, super quo adhibiti, pariter non narrarint, iudex circumspectus & discretus motū animi sui, ex argumentis & testimonijs, quæ rei aptiora esse, vel naturæ negotij magis conuenire compererit, confirmabit. Nec tàm ad multitudinem testium, quàm ad sinceram testimoniorum fidem, & testimonia, quibus potiùs lux veritatis assistit, respiciet, c. præterea, extr. eod. c. in præsentia, extr. de renunt. l. ob carmen, ff. eod. Si testium, in authoritate, nulla est paritas, sequetur iudex testes, qui dignitate, fide, constantia, moribus, grauitate, nobilitate, alijs antecedunt. Potiùs igitur credet ingenuo, quàm libertino: seniori, quàm iuueni: honorato, quàm inferiori: nobili, quàm ignobili: masculo, quàm fœminæ, Decurioni, quàm plebeio: honesto, quàm infami

magis locupleti, quàm egeno: magis alij, quàm amico, vel inimico: veridico, quàm mendaci: moribus honestis prædito, quàm prodigo, vel luxurioso, &c. l. testium, ff. eod. 4. q. 3. d. c. si testes, §. testium, c. in nostra, extr. de fide instru. c. forus, extr. de verborum sig. c. Ecclesia, extr. de elect. 2. q. 1. c. in primis, 3. q. 5. per totum. Si verò testes Actoris, & Rei authoritate, & conditione sunt pares, potiùs pro Reo sententia ferenda est; cùm promptiores esse debeamus ad absoluẽdum, quàm condemnandum, c. ex literis, extr. de probat. Nisi Actor fauorabilior sit Reo. Fauorabilior autem est, si consistat pro libertate, dote, testamento, legitimatione, pupillo, vidua, orphano, fisco, Ecclesia: vel aliàs, pro alia re, seu persona fauorabili, l. inter pares, ff. de re iud. c. fina. extr. de re iudic. Atqui hoc ipsum fauor, in dubio & in paritate operatur, vt potiùs pro Actore sit pronuntiandum: Non autem, vbi ex aduerso pleniùs probatur, c. nouit, extr. de re iud. c. necessè, c. quatuor, 9. quæst. 3. 11. quæst. 3.

Verùm Mynsinger. obseru. 38. cent. 4. ad diiudicanda testium pugnantia testimonia tres gradus obseruandos asserit, scilicet authoritatem personarum, qualitatem testimoniorum, & numerum testium. Primùm: personarum authoritatem & honestatem respiciendam ait: quæ in dignitate, moribus, & grauitate consistit, per l. 2. & 3. ff. de testib. Secundò: si qualitas personarum par sit inter testes, respicienda esse testimonia, considerandumque qualia sint: hoc est, quàm verisimilia, quàm naturæ negotij, de quo agitur, conuenientia, l. ob carmen, ff. de testib. Ponderanda etiam argumenta dictorum testium: hoc est, rationes, quibus dicta testium firmãtur, Bald. in l. testium, C. eod. Tertiò: vt si testes, & personarum, & testimoniorum fide sunt pares, tum demum ad numerum testium recurrendum, per tex. in nostra, vers. mandamus, extr. de test. & l. 3. §. eiusdem quoque, ff. eod.

Quæ Cognata?

Instrumenta, præsumptiones, fama, aliæque probationum species, de quibus suprà, conscientia: vnde dicitur, *Conscientia mille testes*, confessio propria, iuramentum, &c.

Quæ Adiacentia?

Iuramentum, præstatio sumptuum, comparitio, & similia, l. iusiurandi, & l. quoniam, C. eod.

Quæ Pugnantia?

Omnia ea, quibus testes ante, vel post attestationum publicationem,

blicationem, reprobantur, vel quæ eorum dictis, & personæ obiici possunt: vel quia sit seruus, libertus contra patronum, socius criminis, monachus, canonicus regularis, conuersus, vel alius religiosus sub obedientia constitutus, mulier, impubes, mutus, surdus, furiosus, prodigus ex interdicto, inimicus, conspirator, coniurator, parens, filius, fur, raptor, adulter manifestus, familiaris, domesticus, excommunicatus, pretio corruptus, consors litis, iudex, aduocatus, procurator, assessor, executor, Actor, vel arbiter in eadem causa, verbosus, inconstans, nullam causam dicti sciens, pauper, Iudæus, infidelis, gratiosus, adulator, arenarius, vilis persona, subornatus, non cognoscens personas litigantium, rei inscius, ignarus, accusatus criminaliter, quòd timore, odio, vel commodo deposuerit, quòd sit cohabitator inimicus, homicida, concubinarius manifestus, incestuosus, hermaphroditus, laicus in causa criminali contra clericum, clericus in causa contra laicum, publicè pœnitens, vltrò se ingerens, non rogatus, publicis vinculis, vel custodia detentus, seruus pœnæ, publico iudicio de calumnia damnatus, quòd speret commodum, vel incommodum ex illa causa, mendax, consanguineus, affinis, falsus, redemptus, socius, non iuratus, quòd eius dicta sint obscura, ambigua per sensum aliquem, non declarata, negatiua, vacillantia, non congruentia, varia, præmeditata, composita, ad articulos, & interrogatoria impertinentia, & alia.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Testimonium & vsus frequens necessarius est, & ab his præcipuè exigendus, quorum fides non vacillat, l.1.ff.eod.

In testimoniis, dignitas, fides, mores, grauitas examinanda est: & ideò testes, qui aduersus fidem suæ testationis vacillant, audiendi non sunt, l.in testimoniis, ff.eod.

Circumspectus iudex atq; discretus motum animi sui argumentis & testimoniis, quæ rei aptiora esse compererit, confirmare debet, cap. præterea, eod.

Vltra tertiam productionem non debent testes vlterius produci in causa, nisi præstito ab eo, qui hoc postulat, iuramento, quòd neque per se, neque per alium testificata subtraxerit, vel fuerit percunctatus, nec per dolum aut

artem aliquam, quartam productionem exposcat: sed, quia, quos desiderat de nouo producere, priùs habere nequit, cap. vltra, & cap. significat. extr. eod.

Ob depositionis obscuritatem iterùm examinari potest testis, ex iudicis officio, cap. cùm clamor, eod.

Testi non iurato non creditur, extr. eod.

Attestationes receptæ per arbitrum fidem faciunt in iudicio, cap. præsentata, eod.

Testes probatorios, & reprobatorios probatoriorum reprobare licet, sed reprobatorios reprobatoriorum non licet, cap. dilectus, eodem.

Personis grauibus fides est adhibenda, d. cap. licet.

Post publicationem attestationum, ad petitionem producentis repeti testes non debent, nisi quando dolo, vel negligentia examinatorum super omnibus capitulis examinati non fuerint, cap. per tuas, eod.

Testificatis nondum dictis, vel etiam testium producendorum renuntiatione nondum facta, etiam super eisdem articulis testes aliàs producti, produci & repeti non possunt, cap. constitutis, eod.

Si materia antiqui capituli repetitur aliquo addito, quod subiicitur necessitati probandi, possunt testes etiam antiqui publicatis attestationibus produci, cap. cùm causa, extra. eodem.

Attestationes receptæ in summario, fidem non faciunt in ordinario iudicio, cap. veniens, eod.

Quæ argumenta, probandæ cuique rei sufficiant, nullo certo modo satis definiri potest: sicut non semper, ita sæpè sine publicis monumentis cuiusque rei veritas deprehenditur; aliàs numerus testium, aliàs dignitas, aliàs authoritas, aliàs veluti consentiens fama confirmat rei, de qua quæritur, fidem, l. testium, ff. eod.

Idoneì non videntur esse testes, quibus imperari potest, vt testes fiant, l. idonei, ff. eodem.

Testis

Testis idoneus pater filio, vel filius patri non est, l. testes, eodem.

Nullus idoneus testis in re sua intelligitur, l.nullus,eod.

Ad fidem rei gesta, etiam non rogatus testis admittitur, l.ad fidem,eodem.

Vbi numerus testium non adiicitur,etiam duo sufficiunt: pluralis enim elocutio duorum numero contenta est,l.vbi numerus, ff.eodem.

Si testes omnes eiusdem honestatis, & existimationis sunt,& negotij qualitas, & iudicis motus cum his concurrit, sequenda sunt omninò testimonia, cap.ob carmen, ff.eod.

Non ad multitudinem testium, sed ad synceram testimoniorum fidem, & testimonia, quibus potiùs lux veritatis adsistit,respicere index debet, d.l.ob carmen,eod.

Produci testis non potest, qui ante in eum Reum testimonium dixit,l.produci,eod.

Quarta productio testium absque solennitate legali concedi non debet, cap.significauerunt,extr.eod.

Publicatis attestationibus, admittitur aduersarius ad probandum contrarium,si ante publicationem super hac probatione contraria instrui non potuit,cap.ex tenore,eod.

Si Actoris & Rei testes contraria deponunt, fidem sibi non derogant: sed praualent digniores, & verisimiliora deponentes,& si in cateris est disparitas,prafertur numerus,ca. in nostra, eodem.

Post publicationem attestationum, contra personas testium excipi non potest, nisi iuramento iurauerit, quòd ad hoc ex malitia non procedat, vel ante publicationem fuerit protestatus, vel ostendere poterit, quòd post publicationem didicerit, quod in personas obiicit, capit. prasentium, extra. eodem.

Domesticum testimonium omni iure reprobatur, cap. in literis,l.domesticum, & l.testes, extr.C.& ff.eod.

Publicatio, vel renuntiatio testium, in certis capitulis

non praiudicat volenti testes producere in aliis, cap. causam, extra. eodem.

In causa appellationis super nouis articulis non tantùm noui, sed etiam veteres testes producuntur, cap. fraternitatis, extra. eodem.

Attestationes in vno iudicio receptæ fidem faciunt in eadem causa, & inter easdem personas coram alio iudice, ca. causam, extra. eodem.

Clerici non sunt à ferendo testimonio in causa Ecclesiæ suæ, sine rationabili causa, repellendi, cap. cùm nuncius, extra. eodem.

Episcopus ad dicendum testimonium citari non debet iure ciuili, idque vt persona honoretur, & ne dignitas sacerdotij exempta confundatur, l. nec honore, C. de episc. & cler. cum authen. sed iudex.

Consensu litigantium quibusuis testibus iusiurandum remitti potest, cap. tuis quæstionibus, extra. de testibus, & ibi glossa.

Iurabit testis, se nulla admixta falsitate, aut mendacio, nec pretio, nec amore, nec odio, nec timore, nec pro quoquam commodo testimonium dicturum, gloss. in capit. fraternitatis, extra. eodem.

De singulis circumstantiis testes per iudicem prudentem sunt inquirendi, videlicet de causis, personis, loco, tempore, visu, auditu, scientia, credulitate, fama, & certitudine, capit. cùm causam, extra. de testib.

Oportet iudicantem cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquisitione discutere, 30. quæst. 5. secundum gloss. in verb. ex tempore.

Si quis semel, aut bis testes produxerit, & testificata didicerit, nulla postmodum productione vtetur, etiamsi diuina iussio hoc præceperit, cap. penult, extr. de testibus.

Attestationibus publicatis, sicut non licet super eisdem, seu directo contrariis articulis alios, vt eosdem testes in prin-

cipali

cipali causa producere, sic nec in appellationis causa licet, cum vtrobique eadem subornationis causa sit timenda, Clem.2.de testibus.

Vnius testis dictum non audietur, etiam si praeclara curiae honore praefulgeat, l.iurisiurandi, C eod.

Testes adhibendi sunt, qui praeponant veritatem gratiae, & potentiae, l.eos testes, C.eod.

Omnibus in re propria dicendi testimonij facultatem iura submouerunt, l.omnibus, C.eod.

Testis ratione testimonij subijcitur iurisdictioni eius iudicis, apud quem testimonium perhibet, tametsi alioqui praescriptione fori sit tutus, l.nullum, C.eod.

In probatione facienda testibus aequè creditur, vt instrumentis, l.in exercendis, C.de fide instr.

Testimoniorum vsus ad eruendam veritatem inductus est, & ideò testes adhibentur, vt veritati testimonium perhibeant pro vtraque parte, & probatio rerum gestarum salua sit testibus adhibitis, l.curent.eod.

Testes contrarij, sibi inuicem fidem derogant, cap. in nostra, extra.eodem.

Vnius testis ad cumulandam probationem, vel iuramenti dilationem, in supplementum probationis impetrandam proficit, cap. fin.extr.de iureiur.

DE TESTIBVS COGENDIS, VEL NON.

TITVLVS XXI.

CVm publicè intersit, reuelata veritate, vnicuíque ius suum conseruari, testes à litigatoribus nominati, etiam inuiti, quandóque euocantur, & ad dicendum testimonium pœnalibus mandatis per iudicem ordinarium, vel eius commissarium compelli possunt: maximè, si nullo excusationis priuilegio sint muniti, & se, gratia, timore, vel odio, à ferẽdo testimonio subtrahant, ca.dilectorum, & c.1.extr.eod. An autem, in defectum aliorũ testium, illi, qui excusationem legi-

bus merentur, inuiti ad testimonium dicendum compellantur: Vt sunt valetudinarius, senex, miles, publicanus, qui abest ex probabili & necessaria causa, & qui lege Iulia iudiciorum publicorum continentur, putà, gener, vitricus, sobrinus, libertus, contra priuignum, sobrinum, vel sobrinam, vel liberos eorum, patronum, alijque, qui ratione sui, vel causæ priuilegiati sunt. Et licèt sint, qui eos inuitos, excepta causa matrimonij, & hæreseos, non cogi putent, quasi hoc priuilegium eis à lege indultum, nusquam inueniatur ademptum, secundum l. sancimus, C. de test. Tamen consentanius est, si res aliter probari non possit, præmissa monitione, etiam per Ecclesiasticam censuram, in causa ciuili, vel criminis ciuiliter intentati eos compelli posse, cap. cùm super, extra. eod. cap. peruenit ad nos, extra. eodem.

Et est ratio: Quia iudex, ad eliciendam veritatem, omnem lapidem (vt dicitur) mouere debet. Accedit, quòd veritatem occultans mortale peccatum committat. Non debet igitur prætextu alicuius priuilegij supprimi, cuius reuelata veritas, litigatorem, qui aliàs ius suum deducere & probare non potest, in iudicio subleuaret, cap. peruenit ad nos, extra, eod. 11. quæst. 3. cap. quisquis, extra. de crimine falsi, cap. 1. Panorm. num. 1. extra. eodem.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Compelluntur testes, etiam in criminali, quos accusatus malitiosè accusatori subtraxit, cap. peruenit ad audientiam, extra. eodem.

Tam in ciuili, quàm in criminali monendi, & inducendi sunt testes ad testificandum: & si se odio, gratia, vel amore subtraxerint; nec aliter veritas haberi possit, etiam per suspensionis, excommunicationis, & depositionis sententiam sunt compellendi, cap. 1. cap. 2. cùm contra, & ca. delictorum, extr. eod. cap. peruenit ad nos, extr. eod.

Deficiente probatione multi admittũtur & coguntur, qui aliàs non cogerentur, cap. quoties, & cap. tam literis, extra. de testibus.

Qui veritatem occultat, mortale peccatum committit, cap. quisquis, 11. quæst. 3.

Clerici

Clerici ad dicendum testimonium, ne à diuinis auocentur, cogi non debent: possunt tamen in defectum probationum, & in rebus Ecclesiæ cogi, cap. statuendum, 2. quæst. 6. c. cùm nuncius, extra. de testibus.

DE FIDE INSTRVMENTORVM.

TITVLVS XXII.

Continuatio.

INstrumenti editio, modus est faciendæ fidei, & species instruendæ probationis, non tantùm in actionibus, verùm etiam exceptionibus, & replicationibus, quocunque tempore ante conclusionem causæ fiat.

Vnde dicitur Instrumentum?

Instrumentum dictum est, ab instruendo, quia instruit causam: sicuti documentum à docendo, quia docet, seu munimentum, à muniendo, quia munit producentem contra aduersarium, cap. fin. extra. de dol. & contum. & cap. si quis de clericis, 12. q. 2. Et accipitur generaliter & propriè. Generaliter quidem instrumentorum nomine ea omnia accipienda sunt, quibus causa instrui solet, & ideò tam testimonia, quàm personæ, quæ testificantur, instrumentorum loco habentur, cap. peruenit ad audientiam, extra. de test. cog. l. 1. ff. de fide instr. Propriè autem instrumentum dicitur scriptura ad memoriam alicuius rei confecta, Spec. tit. de instr. editione, §. 1.

Quotuplex Instrumentum?

Duplex, publicum & priuatum.

Quid est Publicum?

Publicum est solennis & ritè ordinata scriptura, per authenticæ personæ manum, publicè, causa memoriæ, facta, Specul. §. 1. eod. Vel dicitur scriptura, publicam authoritatem obtinens. Et huius varia sunt genera. Primò enim publicum dicitur, quod per manum publicam scriptum est: per publicam manum notarius intelligitur, qui etiam publicus seruus dicitur, cap. quanquam, extra. de vsuris, cap. illud, extr. de præsumpt. 2. Quòd sigillo authentico est roboratum, cap. scripta, extr. eod. etiamsi sit à priuato scriptum, putà; sigillo Principis,

Vniuersitatis, aut alicuius collegij. 3. Omnes scripturæ qualescunque, etiam priuatæ, quarum publicatio magistratûs authoritate interueniente contingit: vt cùm testamenta, vel codicilli, vel aliæ tabulæ authore iudice aperiuntur, c.2.extr. de fide instrum.l.publicari.C.de testib.4. Quod in iudicio apud acta publica scribitur, cap.quoniam, extr.de probat. 5. Dicitur publicum, quod habet subscriptionem trium, vel, iuxta canones, duorum viuentium testium, etiamsi sit per priuatam manum scriptum, c.2.extr.de fide instrum.c.1.extr.de probat. Sed mors testium vigorem istiusmodi instrumenti perimit, cap.2.extr.eodem.6. Publicum dicitur, quod de archiuo publico producitur: liber scilicet rationum, vel alterius rei, cui fides adhibetur, si publicum testimonium iudicis, hoc ex archiuo publico esse, asseuerantis accedat, c.ad audientiam, extr.de præscrip.c.peruenit, 30.q.1.

Quid est Priuatum?

Priuatum est, omne aliud instrumentum, à quocunque sit scriptum, quod aliquo prædictorum modorum non est corroboratum: quorum tres species ponit Specul.tit.de instr.editione, §.nunc dicendum restat.

Quæ causa Efficiens?

Est lex, & consensus partium: hinc est, quod instrumenta sint necessitatis, quæ lege fieri præcipiuntur, c.1.extr.de censibus; & voluntatis, quæ voluntate & consensu partium, nulla impellente necessitate, conficiuntur, l. contractus, C. de fide instrument.

Quæ causa Procatarctica?

Est partium petitio, vel rogatio: persona autem ista, quæ instrumento conscribendo adhibetur, in illis actibus, qui vtriusque partium consensu perficiuntur; vt sunt venditiones, permutationes, transactiones, pignorationes, locationes, conductiones, &c. ab vtraque parte rogari debet. Si verò actus vnius tantùm partis desideret consensum, vnius tantùm rogatio sufficit: vt sunt testamenta, codicilli, appellationes, protestationes, l. contractus, C. eodem, Bald. in l. 2. C. de edendo.

Quæ est causa Instrumentalis?

Est notarius, vel alia publica persona. Solet enim magistratus de archiuo publico scripturam quamque transumere & conficere, Bal. in rubr.C.eod. Solet etiam publicis scripturis conficiendis præfici persona publica, quæ, sicut iudex habet

bet ordinariam iudicandi poteſtatem; ita publicam poteſtatem ſcribendi obtinet, ita vt illi fides plena adhibeatur, Bald. d.loco, nec tamen hoc ipſo notarius efficitur: is enim vel à Principe, vel Comite Palatino, cui hanc poteſtatem creandi notarios Princeps conceſſit, creatur. Et eſt actus ſummi imperij, quod genus magiſtratus municipales exercere abſque ſingulari Principis indultu non poſſunt. Ergo perſona à iudice municipali conſtituta ad hoc, vt in archiuum publicum relata, vel aliàs apud acta notata, tranſumat, publicámque ſcripturam conficiat, propriè notarium agere non dicitur. Quòd ſi autem magiſtratus, vel quiuis alius, putà Comes, vel Baro,&c. creandi notarios ex conſuetudine actus vſurpet,eius inſtrumento tantùm intra territorium magiſtratui, à quo creatus eſt, ſubiectum, creditur: non autem extra. Licèt notarius authoritate Papæ,vel Imperatoris creatus,vbique locorum exercitium officij ſui habeat, & inſtrumentum vbiuis locorum valiturum conficere poſſit, Bald. in addit. ad Spec.de inſtr.editione.

Quod Obiectum?

Omnes actus iudiciales, voluntarij inter viuos, & vltimæ voluntatis. Actus enim iudiciales ſunt,citationes,dilationes, recuſationes, exceptiones, petitiones, reſponſiones, interrogationes,confeſſiones,teſtium depoſitiones,inſtrumentorum productiones,interlocutiones,appellationes, renuntiationes, concluſiones.Statuit enim Innocentius III. in concilio generali, vt iudex tam in ordinario, quàm extraordinario iudicio adhibeat publicam perſonam, vel duos viros idoneos, qui vniuerſa iudicij acta, loca, tempora & perſonas deſignando conſcribant, atque ſuper aliquibus propria inſtrumenta, quæ hoc titulo explicantur, his actibus confici poſſunt, cap.quoniam,extr.de probat.

Voluntarij actus inter viuos ſunt,venditiones, emptiones, locationes,conductiones,permutationes, mutuum, pignorationes,emphyteuſis,feudum,conſtitutio ſeruitutis tam realis, quàm perſonalis,vt vſusfructus,vſus,habitatio,tranſactiones, arrharum dationes, donationes, diuiſiones, ſolutiones, acceptilationes,emancipationes,poſſeſſionum traditiones,manumiſſiones, & omnes alij actus, qui inter viuos celebrantur, & deſuper inſtrumenta ad faciendam in omnem perpetuitatem fidem conficiuntur,l.contractus,C.eod.

Vltimæ voluntates, vt teſtamentum, codicillus, donatio cauſa

causa mortis, & cætera, quæ his æquiparantur, tot.titul. C.de test.ordinan.l.cùm de mortis,C.de donat.causa mortis.Et denique de omnibus, nisi vel lex, vel statutum obstat, instrumenta fidei faciendæ, & causæ instruendæ, vel facilioris probationis gratia,confici possunt,Bal.in rubri.nu.17.C.eod.

Quæ est Forma conficiendi publica Instrumenta?

Instrumentum, secundum Specul.duo continere debet, factum, & ipsam publicationem. Quod ad factum attinet, tenentur partes notario ad hoc rogato, qui ratione officij sui, obstrictus est quasi condigno pretio conductus in eo partibus præstita opera annuere, in scriptis & in præsentia duorũ, vel trium testium facti speciem explicare, qua intellecta, debitis solennibus obseruatis, in quibus ipsa publicatio consistit,desuper instrumentum conficiat notarius,Bal.in rub.C.de fide instrum. §. nos autem, in auth. de tabell. & Dd.in auth. si quis in aliquo,vbi glo.C.de edend.

Sunt autem nouem regulariter,quæ publicationem faciunt, vt in auth. vt nomen Imp. præpo.§.1.col.5. scilicet inuocatio nominis Domini, anni eiusdem,indictio,dies contractus,nomen Imperatoris, vel Papæ, vel regis, locus, testes, nomen tabellionis, vel notarij, & signum notarij. Non autem subscriptio vel subsignatio contrahentium, vel testium. Ea enim ad muniendam publici instrumenti fidem, non requiritur: cùm notarij, vt publicæ personæ subscriptio, & signatio sufficiat. In instrumentis verò publicis, apud acta,vel à iudice confectis, nulla solennitas desideratur, cùm eam iudicis præsentia,& iudicij authoritas satis,superque suppleat,l.omnium,C.de testib.& ibi Dd. Quod secus est in priuatis, quorum validitas & robur ex subscriptione & sigillis partium, & testium dependet: Panormit. & Inno.in c.1.extr.de his, quæ fiunt à præla.sine con.Cap. Notandum etiam,quod, propter vetustatem, vel aliam iustam causam de instrumentis originalibus exempla solenniter sumi possunt. Solenniter autem sumi dicuntur, cùm coram ordinario iudice, vel ad hoc ab ipso specialiter delegato, ab eo, cuius interest, præsentantur, qui si ea diligenter inspecta in nulla sui parte vitiata compererit, per publicam personam illa præcipiat exemplari, eandem authoritatem per hoc cum originalibus habitura, c.fin. extr.de fide instrumentorum.

Quæ Forma exhibendi Instrumenta?

In exhibitione instrumentorum hoc obseruatur, vt ante, & post

& post publicationem testium, quandocunque voluerit altera partium, aduersario ad hoc citato, possint exhiberi, vsque ad conclusionem causæ, c. cum dilectus, extr. de test. Verùm, postquam conclusum est, id est, renuntiatum productioni instrumentorum, & aliis probationibus, induci non possunt, nisi noua oriantur capitula ex veteribus pendentia: in quibus possunt de nouo instrumenta exhiberi, etiam in causa appellationis, sicut & testes noui recipi, c. fraternitatis, extr. de test. Vel, nisi talis esset persona, cui beneficium restitutionis in integrum indulgetur; potest tamen iudex terminum peremptorium ad exhibendum omnia instrumenta præstituere, vltra quem pars nisi legitima ex causa, vlterius non auditur, l. 1. ff. de eded. & Spec. per text. in d. c. cùm dilectus, tit. de inst. editione. An autem litigatoribus instrumenta sint edenda? Distinguitur. Aut instrumenta sunt communia, aut propria: si communia, vtrique parti sunt edenda, cap. 2. G. perpetuus Vicarius, extr. eodem. Si propria, aut iis partes vtuntur, aut non vtuntur: si vtuntur, & Actor vel Reus aliquod instrumentũ in iudicio producat, quo aduersus aduersarium vti velit, illud aduersario edere cogitur, l. 1. ff. de eden. Nam & Actor Reo, & Reus Actori omnia, quibus in lite vsurus est, edere tenetur, secundùm gloss. in d. cap. G. perpetuus Vicarius, extr. eod. si autem partes non vtuntur, & Actor à Reo edi instrumenta, ad intentionem suam probandam petierit, repellitur; quia non ab aduersario tela petere debet, sed à seipso accipere, sciturus, non probata sua intentione, Reum absolutum iri, c. 1. extr. de probat. l. qui accusare, C. de edendo. Pari ratione nec Reus ab Actore petere potest instrumentum, ad exceptionem suam fundandam, vel reconuentionem instituendam: nisi petitum instrumentum, quasi suum sit, l. non est nouum, & l. fin. C. de edend. nec tertius quidam, penes quem instrumenta litigantibus ad instruẽdam causam vtilia esse dicuntur, exhibere tenetur, nisi ratione alicuius negotij partib. teneatur, putà tutelæ, negotiorum gestionis, & similium, Specul. tit. de instru. editio. §. videndum, num. 18.

Quis Effectus & Finis?

Si publicum est instrumentum, plena fides rei gestæ, super qua illud confectum est: solùm enim publico instrumento, & eius exemplo solenniter sumpto creditur: non autem priuato. Instrumenta enim domestica, seu priuata testatio, seu adnotatio, si non aliis quoque adminiculis adiuuentur, ad

pro

probationem sola non sufficiunt, l.instrumenta, C.de probat. Nisi contra scribentem producantur, vel subscriptione testium, & contrahentium, vel iudiciaria cognitione sint confirmata, Bal.in rub.nu.3.eod.l.contractus, C.eod. Quòd si ex scriptura priuata conuentus, illam neget à se scriptam, vel ad testes, vel ad literarum comparationes, erit confugiendum. Debent autem comparationes literarum non ex quibusuis scripturis, chyrographis, vel instrumentis, quæ non publicè sunt confecta, fieri: sed ex forensibus, vel publicis instrumẽtis, vel huiusmodi chyrographis, quæ ad minimum triũ testium habent subscriptiones, præstito iuramento ab his, qui comparationem faciunt, quòd neque lucri causa, neque inimicitiis, vel gratia impulsi, ad comparationem faciendam procedant, vt omnis falsitatis suspicio euitetur, l.comparationes, C. de fide instr.& l.2.ff.eo. Debetq; instrumentũ, vt fidem faciat, reiq; gestæ probationi sufficiat, non esse cãcellatũ, abolitum, continere lituras, vel quacũq; suæ formæ parte vitiatum, neq; huic contrarium aliud produci. Scripturæ enim diuersæ fidem sibi derogantes, ab vna eademque parte probatæ nihil firmitatis habent, l.scripturæ, C.eod. & imputet sibi proferens tales, cùm in ipsius fuerit potestate, quam voluerat non proferre: nihil igitur probabit, cap.imputari, extr.eod. cùm contraria allegans non sit audiendus.

Quanta autem fides instrumentis in causis decidendis adhibeatur: Respondet Speculator, tit.de inst.edit.num.8. quanta duobus, vel tribus testibus. Parem enim vim habẽt in exercendis litibus instrumenta & testes, l. in exercendis, C. eod. c.cum Iohannes, §.porrò, extr.eod. Quod verum est, quoad iustam probationem, ad quam faciendam, alterutrum sufficit, aut idonei testes, aut non suspectum instrumentum, scilicet, vbi sine contradictione proferatur. Nam etiam contra instrumentum quantumcunque publicum testes admittuntur, prout expressè habetur in cap.cum Ioannes, extr. eod.& cap. ad audientiam, extr. de præscript. Quid igitur iuris, si testes instrumento repugnant, an testibus, vel instrumento credendum sit? Mynsing. in obs. 39. cent. 4. ita putat distinguendum: Si testes contradixerint scripturæ, ad quam ipsi fuerunt, propter fidem, adhibiti, tunc testes scripturæ præferri debent: cùm tota authoritas tabularum à testium comprobatione dependeat, c.tertio loco, extr.de probatio. Secundò: si testes contradicant instrumento, ad cuius fidem confirmandam fuerint producti, tunc refert, an producantur ad proban-
dam

dam falsitatem instrumenti, quod non simul cum attestationibus, sed seorsim profertur ad probandum aliquid, hoc casu parib. testibus præualet scriptura: putà, si tres dicant, instrumentum falsum, non audientur: quia & in tabulis instrumentorum duo testes vnà cum notario, qui tertius, adhiberi solent. Ni igitur quatuor aut quinque boni viri attestentur falsitatem, instrumento stabitur, d.c. cùm Ioannes.

An verò de falsitate non principaliter tractetur, neque accusando, neque excipiendo: sed vnà ad probandam intentionem exhibeantur instrumentum & testes, qui examinati, repugnent instrumento? Hac specie nulla regula tradi potest, sed iudex ex qualitate causæ æstimare debet, quid horum magis ipsum sequi oporteat. Namquædam per testes meliùs probantur, vt consanguinitas, adulterium: quædam verò cōmodiùs per instrumenta, veluti acta iudiciorum, res antiquitùs gestæ.

Quæ Cognata?

Monumenta publica, libri ciuitatum, monasteriorum, collegiorum, testes, præsumptio iuris, & aliæ probationū species.

Quæ pugnantia?

Sunt omnia ea, quibus instrumentum impugnari potest: vel, quæ ratione causarum, vel formæ, obiiciuntur contra instrumentum; vt si de re illicita & impermissa instrumentum factum fuerit: vel ab eo, qui non habet potestatem faciendi: vt, qui se notarium agit, cùm tamen non sit, vel malè creatus; videlicet ab eo, qui ius creandi non habet; si fuerit cancellatum, abolitum, habeat lituras, sint sigilla abrasa, vel sculpturæ sigilli deletæ, si falsum, si non omnes contineat solennitates, quæ publicationem efficiunt; vt quia omissa indictio, testes, nomen notarij, eiusdem subscriptio, & signum, & circumstantiæ requisitæ: si producantur plura instrumenta fidem sibi derogantia: vel si illud, quod producitur, sibi ipsi sit contrarium, si non debito tempore producatur, vel publicetur, & alia multa, quæ omnia hîc recensere, longum esset.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Scripturæ contrariæ ab eodem productæ fidem non faciunt, c. imputari, extr. eod. l. scriptura, C. eod.

Vtrique parti communia instrumenta sunt edenda, c. G. perpetuus vicarius, extr. eod.

Instrumentum exemplatum per tabellionē authoritate Ordinarij, eandem vim habet cum originali, c. fin. extr. eod.

Post

Post publicatas attestationes, vsque ad conclusionem in causa, possunt instrumenta produci, c. cùm dilectus, extr. eod.

Instrumentum, propter rasuram in loco non suspecto, non dicitur vitiosum, c. ex literis, extr. eod.

In exercendis litibus eandem vim obtinent tam fides instrumentorum, quàm depositiones testium, l. in exercendis, C. eod.

Testium, vel instrumentorum receptio potest ex causa committi Iudici alterius territorij, l. Iudices, C. eod.

Instrumenta domestica, seu priuata testatio, seu adnotatio, si non aliis quoque adminiculis adiuuentur, ad probationem sola non sufficiunt, l. instrumenta, C. de probat.

Rationes defuncti, quæ in bonis eius inueniuntur, ad probationem sibi debitæ quantitatis, sola non sufficiunt, l. rationes, C. de probat.

Instrumenta cuiuscumque generis non definiunt negotium, nec obtinent vim definitiuæ sententiæ, nec habent executionem paratam, sed tantùm probant rem gestam, Bald. Cons. 133. vol. 1.

DE PRÆSVMPTIONIBVS.

TITVLVS XXIII.

Continuatio.

PRæsumptio, quasi legis opinio, nisi contrarium probetur, vel etiam quandoque contraria probatione non admissa, probationem facit, & Iudicem in formanda sententia instruit, c. literas, extr. de eo, quod metus causa, & tot. tit. de præsump.

Quid est Præsumptio?

Alciatus in Tractatu, De præsumpt. ita definit: Vt sit probabilis coniectura, ex certo signo proueniens, quæ alio non adducto, pro veritate habetur.

Quotuplex Præsumptio?

Quidam triplicem statuunt, scilicet præsumptionem iuris, & de iure: præsumptionem iuris, & præsumptionem facti. Sed Spec. & Bal. in addit. tit. de præsumpt. quadruplicem ponunt, temerariam, probabilem, violentam, & necessariam.

Quæ

Quæ diuisio Canonibus magis videtur conuenire, c. adferre. c.literis,& c. literas,extr.eod.

Quid est Temeraria?

Præsumptio temeraria est, vana quædam hominis opinio, ex causis vilibus & leuib. proficiscens: vt,quia videt quis adolescentem salutare aliquam, statim præsumit, ipsos in rebus illicitis conuersari,cùm tamen dubia in meliorem partem sint interpretanda: nec petulanti procacitatis lingua,in præiudicium alicuius bonæ famæ sinistrè diuulganda. Vnde,si presbyter amplexetur mulierem,præsumitur facere id causa benedicendi,vel ad pœnitentiam exhortandi, c.absit, 11.q.3. cap. in scripturis,distin.96. Sed ab illa benedictione libera nos, Domine, inquit Augustin. Imò, ob fidem à clericis malè seruatam, hanc præsumptionem exoluisse, non inconuenienter dici potest.

Quid est Probabilis?

Est verisimilis coniectura,ex certo signo proueniens, quæ alio non adducto,pro veritate habetur, Alc. in Tract. de præsump. Quæ aliquando iuuatur legibus,& tunc vim probationis habet,nisi contrarium probetur.Et dicitur probabilis:quia plurium hominum opinione,ex multis causis, & suspicionibus fama super his increscente collecta inducitur. Probabile enim, secundum Aristotelem, est, quod omnibus, aut pluribus, aut saltem sapientibus videtur, Bald. in addit. ad Specul. tit.de præsumpt.

Quid est Violenta?

Violenta est, verisimilis probatio ex multis indicijs, vel ex vno multùm efficaci, & veritati proximo collecta: vt si quis fugiat cum gladio sanguinolento, præsumitur vulnerasse, si aliud non appareat. Item si quis inuentus sit nudus cum nuda, solus cum sola,in eodem lecto iacentes,secretis locis,& latebris, præsumitur, quòd sint fornicati, c.literis, extr. eod. Item præsumitur, quòd quis cognouerit mulierem, cum qua diu cohabitauerit, c.nec aliqua, 17. quæstio. 1. Item si quis ter denunciet alicui, ne cum vxore sua loquatur, & hoc non attento,postmodùm inueniat eum cum ea loquentem, potest eum tradere iudici puniendum. Quia violentissima, malæ & detestandæ conuersationis, præsumptio est, auth. vt liceat matri & auiæ,§.his quoque, collat. 8.Item cancellato chyrographo, præsumitur liberatio debitoris, l. si chyrographum, ff.de probat. Præsumitur vxor, quicquid habet,de bonis ma-

riti acquisiuisse. Quilibet præsumitur bonus, idoneus, integræ famæ, &c. nisi contrarium probetur. Atqui hæ præsumptiones violentæ,etiam dicentur præsumptiones iuris: putà, quia ius præsumit aliquid, sed non statuit ius super præsumpto: igitur per contrariam probationem possunt extenuari tales præsumptiones, Bal. in l. si duo patroni,ff.de iureiur.

Quid est præsumptio necessaria?

Præsumptio necessaria communiter vocatur iuris & de iure. Et definitur ab Alcia.in tract.de præsump. in prin. quòd sit dispositio legis aliquid præsumentis, super præsumpto, tanquàm sibi comperto statuentis. Dicitur autem ideò iuris & de iure,quia ius vehementer præsumit sic esse, vel non esse,& propter talem præsumptionem ius statuit super ea.Verbi gratia:si is,qui cum virgine per verba de futuro cõtraxit, cognouerit eam posteà, ius certè statuit contra huiusmodi matrimonium præsumptum probationem non admitti: Nam ex quo eam cognouit, intelligitur in eam consensisse, quamuis cum ea non contraxerit per verba de præsenti, c. is qui, extr. de sponſ.Idem est, si quæ inuita viro tradita pòst consenserit in carnalem copulam,vlteriùs non auditur,c.significauit,extr. de eo,qui dux.in matr.quam pol.

Traduntur & aliæ præsumptionum diuisiones. Quòd scilicet alia sit famæ,alia naturæ, alia iuris, alia iuris & de iure, alia facti,alia qualitatis, alia iudicis, seu contumaciæ hominis,alia facti præcedentis, vel subsequentis: quæ tamen omnes sub quatuor recensitis præsumptionum speciebus continentur.

Quæ est causa Efficiens?

Est ipsa lex, & ratiocinatio hominis ex varijs coniecturis orta:coniecturæ autem ex diuersis,personarum, rerum, locorum,temporum,& factorum qualitatibus sumuntur.

Quæ est præsumptionum causa ex qua?

Ex varijs causis præsumptiones proficiscuntur, scilicet ex persona,loco,tempore,qualitate,fuga, fletu, negligentia, obscuritate,euentu,quantitate, taciturnitate sequenti,familiaritate,dignitate,dilectione,societate, frequentatione, & ætate, Bald.in addit. ad Spec. tit.de præsump.& Spec. eod.tit.§.præsumptio est.

Quod est Obiectum?

Res verisimilis, instrumentorum solennitates, qualitates persona

personarum, facta incerta. Nam quæ iuris sunt, non præsumuntur:quia ius semper est certum,l.2.ff.de iuris & facti ign. consilia,affectus,& signa tàm necessaria,quàm verisimilia.

Quæ Forma?

Forma præsumendi variâ est. Aliam enim præsumptionem iure introductam,lex iuris firmitate roborat, & pro veritate eam haberi, &,ne quid contra statuatur, præcipit: aliam,donec facti quæstio controuertatur, & contraria probatione eneruetur,suis viribus relinquit;non tamen super præsumpto ius statuit; Alia denique omni iuris adminiculo destituta, nuda hominis opinione, inducitur.

Quis Finis, & Effectus?

Pro verietate præsumptionum, varij sunt effectus. Temeraria enim præsumptio nec semiplenæ probationi sufficit, nec mouere animum iudicantis debet, cap.1.2.quæstio,1.ca. oues pastorem,6.quæst.1.cap.si quid verò, distinct.86.c.licet Heli.extr.de simonia. Probabilis præsumptio,quæ lege iuuatur, vim habet probationis, nisi contrarium probetur. Sed quæ lege non iuuatur, sed tantùm in opinionibus hominum consistit, non probat per se: sed iuuat probationem sibi concordantem. Hoc est, licèt per se iudicem non moueat ad pronuntiandum, cum vno tamen teste, vel cum alia consimili præsumptione, plenam facit fidem, cap. illud, extra. de præsumpt.cap.item sæpè, 4.quæst. 3.& cap.si duo, 35.q.6. Mouet etiam iudicem ad deferendum iuramentum ei, pro quo est præsumptio, non autem eius aduersario, l.in bonæ fidei, C. de reb. credit. Et ad imponendam purgationem infamato præsumpto,ca.sicut consuetudo,extr.de probat,ca.presbyter,2.q.5.& cap.1.&.2.extr.de purg.canon.Contra eam autem probatio in cōtrarium admittitur.Violenta præsumptio, quæ ex verisimili probatione fit,diciturque presumptio iuris, onus probandi in aduersariũ transfert,diciturque actus à iure præsumptus,eo ipso probari,quòd non probetur contrarium. Vnde ea liquidissima probatio vulgò appellatur,l.licet Imperator,ff.de leg.1.In criminalibus tamē enormibus non nisi semiplenam probationem facit, quæ tantùm ad torturam, non autem ad infligēdam pœnam capitalem, nullo adiuncto alio adminiculo,sufficiens est:nec per presumptiones condēnatur quis sine probationibus, quæ in criminalibus luce meridiana clariores desiderãtur,cùm satius sit,impunitũ relinqui facinus

nocentis, quàm innocentem condemnare, l.absentem, ff.de pœnis, l.fin.C.de probat.cap.literas, extr.eod.arg.cap.nomine, 2.quæst.1.cap.quia verisimile, extr.de præsumpt. Est & huius præsumptionis iuris effectus, quòd aduersariũ, qui cõtrarium probare nititur, duriore grauet probatione, adeò, vt nec ei semiplene per vnum testem, vel alio modo probanti, in supplementum probationis, deferatur iuramentum, Mynſ. obseru. 68. cent. 5. per text. in l.vlt. & ibi gloſſ. & Bald.ff.de eo, quod metus causa. Denique necessaria præsumptio, quæ & iuris, & de iure dicitur, plenam probationem facit, & pro veritate habetur, nec probationem in contrarium admittit, nisi per confessionem partis, restitutionem in integrum, & alia, quæ Alc.in Tractat.de præsumpt.& Felin.in cap.quanto, extr. de præsumpt. & Bald.in addit.ad Specul. remissiuè recensent, tit. de præsumpt.

Quæ Cognata?

Omnes probationum species, & fictio iuris: quæ nihil aliud est, quàm legis aduersus veritatem, in re possibili, ex iusta causa dispositio. Differunt tamen. Quia fictio fit aduersus veritatem: præsumptio autem veritatem imitatur. Vnde dicitur, lex falsum & certum fingit, sed verum & verisimile præsumit, Alc. in tractat.de præsumpt.in princip.

Quæ Adiacentia?

Veritas, confirmatio legis possibilitas, verisimilitudo.

Quæ Pugnantia?

Notorietas rei, veritas in contrarium probata, iuris dispositio contraria, impossibilitas, certitudo facti. Nam in claris & certis non est locus coniecturis, l.continuus, §.cùm ita, ff.de verbor.oblig.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Quilibet præsumitur bonus & idoneus, nisi contrarium probetur, cap.dudum, & cap.cùm in iuuentute, extr.eod.

Ex præteritis præsumitur circa futura, cap. mandata, & cap.scribam, extr.eod.

Ex vicinitate præsumitur notitia facti loci vicini, capit. quosdam, & cap.quanto, extr.eod.

Qui ex duobus illatis alterum negat, reliquum affirmare præsumitur, cap.nonne, extr.eod.

Quicun

Quicunque virtutibus studet, cum modestia continentiæ, auditioni sapientium, obseruantiæ mandatorum Dei, maximè simplicitati & humilitati, is commendandus, cap. ex studiis, extra. eodem.

Conuersatio in adolescentia facit præsumptionem in senectute, d. cap. ex studiis, extr. eod.

Præsumptio veritati cedit, præsumptio autem iuris & de iure ipsa veritas esse censetur, l. nuptura filio, ff. de iure dot. l. antiqua, C. ad S. C. Velleia.

Stante probatione pro aliquo, aduersarius, qui contrarium probare nititur, duriori probatione grauatur, adeò vt nec ei semiplenè probanti in defectum probationis iuramentum deferatur, cap. quia verisimile, extra. eod. Mynſ. obſeru. 68. cent. 5.

Sicut manifestè nocens: ita & occultus pœnæ obnoxius est, cap. sicut, extr. eod.

Præsumitur semper in benigniorem partem, in quam, ipsa naturæ ratio, & affectio ducit, cap. estote, extr. de reg. iur.

DE IVREIVRANDO.

TITVLVS XXIIII.

Continuatio.

IN probationum defectum, iusiurandum, quod litium expediendarum maximum remedium esse dicitur, defertur, cap. etsi Christus, §. Iacobus, extr. eod.

Quid est Iusiurandum?

Est assumptio nominis diuini, qua inuocatur Deus, vt dicti fidem attestetur, d. cap. etsi Christus, extr. eod.

Quot sunt eius partes?

Sunt duæ: Inuocatio diuini numinis, & imprecatio, qua iurans, se pœnæ & diuinæ vindictæ deuouet, si verum nõ dicat.

Quæ est Iuramentorum diuisio?

Quòd iuramentum aliud sit promissorium, quod super futuro fit, quandocunque videlicet, aliquid dandum, vel non dandum, faciendum, vel non faciendum, promittitur: vt si

quis iureiurando promittit iudicio sisti, aut litem exequi, cap. 1. extr. de sequest. possess. Aliud assertorium, quo aliquid esse, vel fuisse, asseritur. Quod plures habet species: nam aliud dicitur de calumnia, aliud de veritate, aliud de malitia: item, aliud voluntarium, aliud necessarium, aliud iudiciale. Sed quia hæ postremæ iuramentorum species ad decidendas & finiendas lites proficiunt, & in defectum probationum proferuntur, hîc potissimùm sunt explicandæ.

Quid est Iuramentum voluntarium?

Voluntarium iuramentum est, quod ex conuentione per modum trãsactionis extra iudicium defertur, dictum à spontanea suscipiendi voluntate, l. iusiurandum, ff. eod.

Quid est Iudiciale?

Est, quod à parte parti, in iudicio defertur; cap. fin. extra. eod. quod quidem Actor facere potest, etiamsi nihil præstiterit, aut probarit, Iason. in l. admonendi, ff. eod.

Quid Necessarium?

Necessarium est, quod iudex ex officio, in defectum legitimarum probationum, vbi neque nihil, neque plenè probatum est, alterutri litigatorum defert: dictum à necessitate præstandi. Quia recusari, absque legitima causa, non potest, cap. fin. ext. eod. l. generaliter, C. de rebus credi.

Quæ est causa Efficiens?

Præceptum iudicis, in supplementum vel defectum legitimarum probationum, alterutri parti præstationem iuramenti deferentis, vel partium conuentio; qui dirimendæ litis causa iuramentum sibi inuicem deferunt, & referunt, si probationibus, ad instruendam causam requisitis, sint destituti, l. 1. ff. eodem.

Quod Obiectum, vel Materia circa quam?

Omnes lites, & controuersiæ, in quibus litigantes probationibus sunt destituti: siue agatur de proprietate, siue de possessione, siue in personam, siue in rem. Non autem si res merè sit spiritualis, de qua controuersia est, vel actio famosa instituatur, vel criminaliter agatur, in quo genere causarum luce meridiana clariores desiderantur probationes, l. fin. C. de probat. cap. fin. extr. eod. Specul. tit. de iuramenti delatione, §. quoniam, & Hostiens. tit. de assertorio iuramento, §. & super quibus, & Dd. in d. l. admonendi, ff. eod.

Quæ

Quæ Forma deferendi,& præstandi Iuramentum?

Si voluntarium fuerit iuramentum,vt voluntate eius, cum quo alicui negotium est, sponte suscipiatur, atque vt vtriusque voluntate, & quasi conuentione susceptum inuocato diuino nomine, absque potestate referendi præcisè præstetur: sicut enim ab initio, idipsum suscipiendi, libera est facultas, ita post susceptionem illud præstandi incumbit necessitas, l. sicut,C.de act.& oblig.& l.iusiurandum,ff.eod.Si iudiciale,vt Actor, etiamsi nihil præstiterit, ante litis contestationem, præstito de calumnia iuramento, si hoc petatur, deferat Reo iusiurandum, qui remissione iurisiurandi non facta ipsum præstet,aut referat,aut soluat: siquidem, non subitò delatum iuramentum præstare cogitur,sed referre, sicuti etiam aduersarius contentus voluntate suscepti iurisiurandi delationem reuocare poterit, quo casu, perinde, ac si iuratum esset,habebitur,l.4.& 5.ff.eodem.

Quòd si necessarium: vt iudex in ciuilibus, & arduis, non merè spiritualibus,vel famosis, nec criminalibus (nisi de pecuniaria pœna agatur) vbi neque nihil, neque plenè probatum est, Reo quidem, si vel semiplenè probauit, vel eo nihil probante, Actori, qui semiplenè probauit, vel si vtriusque probationes sint pares, inspecta personarum qualitate, vt dignior & præstantior præferatur, vel si authoritate & dignitate pares, Reo, cuius partes in sententia ferenda sunt fauorabiliores, nisi causa actoris fauorabilior sit, vel causæ qualitas aliud suadeat, ad petitionem partium ante conclusionem causæ factam, in defectum vel supplementum probationum iuramentum ex officio deferat: & vt is, cui iuramentum hoc suppletorium à iudice delatum fuerit, absque relatione præstet,Dd.in l.admonendi, ff.eod.cap.fin.extr.de purga. gloss.in cap. fin. extr.eod. Quare tradit Mynsingerus in obseruat. 68. centu.1. Ad hoc, vt deferri possit iuramentum suppletorium, sex coniunctim considerari. Adeò vt vno ex his deficiente, delationi non sit locus.1. Quòd semiplenè probatum sit per vnum testem omni exceptione maiorem,& quòd talis semiplena probatio verè,& non præsumptiuè concludat.2. Quòd ille, cui defertur, sciat verisimiliter veritatem per sensum corporeum. Et ideò non defertur hæredi, cùm verisimiliter ignoret negotij veritatem. 3. Vt is, cui defertur, sit honesta persona, & integræ vitæ: quia vili & suspecto de periurio,non defertur.4. Quòd causa non sit ardua,vel criminalis:

ſed modica, & ciuilis. Quòd talis ſemiplena probatio aliqua præſumptione dilui & eleuari non poſſit. 6. Quòd tale iuramentum fuerit à partibus petitum, antequàm concluſum ſit in cauſa. Et nota hîc, quòd licèt in criminalibus non deferatur iuramentum in ſupplementum probationis, hoc tamen verum eſt, ſi criminaliter agatur. Et in accuſatore, non autem in reo veriſimilibus coniecturis, & præſumptionibus grauato: hic enim ad oſtendendam ſuam innocentiam iuramento onerari poteſt, vbi agitur de pœna pecuniaria; Vnde in cauſa fractæ pacis iuramentum purgationis Reo, contra quem ſunt ſuſpiciones, etiam abſque noua citatione, & proceſſu, deferri tradit Mynſing.in obſeruat.87. centur.2.

Eſt & vſitatum, vt mares per expreſſionem nominis diuini, erectis duobus digitis, ſuperioribus reliquis depreſſis: fœminæ autem, impoſita manu dextera ſiniſtræ mammillæ, in loco publico, coram iudice iurent.

Quis Finis?

Ne, inopia probationum, alicui ius ſuum pereat: ſed iuramento in locum deficientis probationis ſuffecto, lites expediantur, teſte Caio, qui in l.1.ff.eod.ait: maximum remedium expediendarum litium in vſum veniſſe iuriſiurandi religionem, qua vel ex pactione ipſorum litigatorum, vel ex authoritate iudicis, deciduntur controuerſiæ. Hinc & Apoſtolus ait: Omnis controuerſiæ finem eſſe iuramentum, cap. etſi Chriſtus,§.Iacobus,extr.eod.

Qui ſunt Effectus?

Quòd iuramentum voluntarium, & iudiciale ſpeciem tranſactionis continеant, maiorémque habeant authoritatem, quàm res iudicata, cedántque loco ſolutionis: Adeò vt cauſa iureiurando ex conſenſu vtriuſque partis, vel aduerſario inferente delato & præſtito, vel remiſſo, deciſa, nec periurij prætextu retractari poſſit: niſi hoc ſpecialiter lege excipiatur. Iuriſiurandi enim contempti improba præſtatio diuinæ tantùm vltioni relinquitur. Et poſt præſtitum iuramentum, ampliùs non quæritur: quia aſſeueratio iuriſiurandi religione firmata, pro veritate habetur. Ideò ei, qui formiter, ſcilicet cauſa adiecta, & expreſſione contractus, ex quo quid ſibi deberi contendit, iurauit, datur actio in factum ex iureiurando, vt ex re iudicata, vel etiam vtilis ex contractu: licèt, ſi informiter

miter iurauerit, vna tantùm in factum iuratoria actio, & exceptio iurisiurandi concedatur. Hostiens. titul. de iurament. asserto.§. si quis, Zasius tit.de actionibus, Inst.l.2. l.iusiurandum,l.nam postea,ff.eodem,l.1.l.2.& l.actori, C.de reb.cred. Necessarium autem iuramentum cùm non ex litigatorum pactione, sed authoritate iudicis,propter probationum inopiam, deferatur, vim non habet transactionis, vel rei iudicatæ, sed probationis.

Non tamen adeò, quin detecto periurio, vel nouis repertis instrumentis,retractari non possit, l.eum, & l.admonendi, & ibi Dd.ff.eod. Sunt & alij iuramentorum effectus, qui in l. qui iurasse,ff.eod.& per Iason.in §.item si quis, Inst.de actionibus recensetur.

Quæ Cognata?

Fidei promissio,quæ, quo ad promissionis obseruationem, à iuramento non differt. Vtraque enim pars est efficax, sed tantùm quo ad pœnam, quæ non pariter fractione fidei, atque iuramento incurritur; Did.Couar.in 1. part.comment.in cap.quamuis,de pactis in 6.Imò, promissio sub fide & dignitate principali à Principe facta iuramento solenniter præstito æquipollet, Mynsing.in obseruat. 17.cent.1. Affinia etiam sunt,res iudicata,transactio,secundùm l.2.ff.eod.& l.non minorem.C.de transact.

Quæ Adiacentia?

Innocentius III. ex Hieremia propheta,cap.4.colligit,iuramentum tres habere comites,scilicet, veritatem, iudicium, & iustitiam. Veritas hîc ex conscientia iurantis iudicatur. Si enim aliter sciat,quàm ore exprimit,in periurij crimen incidit. Iudicium intelligitur de discretione & animi deliberatione, quæ in pupillis, furiosis, aliísque mente captis non est: igitur à iurisiurandi præstatione repelluntur. Iustitia accipitur de rebus iustis, licitis, & honestis, extra quas iuramentum præstitum in temerariam & impiam degenerat promissionem, cap. fin.17.quæst. vlt.cap.si quis, 13.quæst.2.cap. cùm quidam, extr. eod. Hostiens.hoc tit. §. quot comites, & Alc.cap.cùm contingat, extr.eod.

Quæ Pugnantia?

Periurium, mendacium, imbecillitas intellectus, minor ætas, furor, iniquitas, falsitas, dolus, metus, frequentia iurandi, turpitudo.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Regulariter in arbitrio iudicis est, vt Actore in probationibus deficiente, si reus grauatus sit verisimilibus coniecturis, & præsumptionibus, quòd ad ostendendam suam innocentiam iuramento onerari possit, c.vlt.§. vlt.extr.eod. & Mynsing.obseruat.89..cent.2.

Iuramentum suppletorium non defertur, nisi semiplena probatio verè, vel necessariò concludat, nec sufficit eam præsumptiuè concludere, Rom.consil.91.num.10.

Iuramentum litis decisorium à iudice delatum sine iusta causa recusari non potest: delatum verò à parte licitè recusatur, & refertur, excepta actione famosa, in qua Reo, referre non licet, c.iuramentum, extra eod.

Actore nihil probante, Reus, etiamsi nihil præstiterit, obtinebit: præsumptione verò faciente pro Reo, deferri potest ad ostendendam suam innocentiam: Nisi iudex inspectis personarum & causæ circumstantiis illud Actori videat deferendum, d.c.fin.§.sanè, extr.eod.

Si mulier iurauit aliquem esse maritum, & succubuit, quia alias probationes non attulit, non datur, nec denegatur ei licentia cum alio contrahendi, c.mulieri, extr.eod.

Iuramentum præstitum super actu à lege infirmato, principaliter fauore iurantis, licèt in consequentiam, in fauorem publicum, necessariò est obseruandum, si non vi, dolo, aut metu fuerit extortum, cap. cùm contingat, eod. & cap. sicut, eodem.

Non adstringitur quis iuramento adimplendo quod iurauit, si ab alia parte non impletur, cuius respectu præstitum est iuramentum, c.sicut, eod.

Sicut modico vino, propter frequentes infirmitates, vti licet: ita pro re vera, licita, & honesta, necessitate exigente, potest securè iurari, cap.etsi Christus, §.quemadmodum, extr. eodem.

Qua

Quædam prohibentur, quia per se mala sunt: vt furtum, adulterium, &c. quædam verò prohibentur ex causa: non quia per se mala sunt, sed quia, si fiant, frequenter, & multùm ex his mala sequuntur. Sic iuramentum per se quidem malum non est, cùm sit confirmatio veritatis: sed tamen prohibetur ex causa: quoniam ex frequenti, & incauta iuratione periurium sæpè contingit, cap. etsi Christus, extr. eod.

Ad iurandum non debet quenquam spontanea voluntas inducere, sed necessitas importuna trahere, dict. cap. etsi Christus.

Quodlibet iuramentum tres comites habere debet, veritatem scilicet, iudicium & iustitiam, d. cap. etsi Christus, §. Iacobus, eod.

Is, qui iurauit cum muliere contrahere, propter superuenientem fornicationem, vel deformitatem, eam repellere potest, propter præcedentem non, cap. quemadmodum, eodem.

Ex causa leui, & temeraria, coniuges, etiam quo ad thorum, & mutuã cohabitationem, se separare non possunt, etiam cum iuramenti interpositione, c. tua, eod.

Omne iuramentum generaliter præstitum, intelligitur omni meliori modo, quo sustineri possit, cap. ad nostram, eod.

Ad liberationem à iuramento per metum extorto, opus est Ecclesiastica absolutione, qua non secuta, seruandum est, si absque interitu salutis æternæ seruari possit, c. si verò, & cap. verùm in ea, extr. eod.

Vasallus, qui iuramentum fidelitatis superiori prælato præstitit, successoribus iurare non cogitur, c. veritatis, eod.

Veritatis amica est simplicitas, dicto cap. veritatis, extr. eodem.

Crimen ab eo, qui in dignitate constitutus est, tantò grauiùs est vindicandum, quantò maiore præeminet dignitas

tate committens. Quia eius exemplo faciliùs alij poterunt ad similia prouocari, c.cum quidam, extr. eod.

Periurus est, & ab Ecclesia remouendus, qui non necessitate, sed voluntate contra licitum iuramentum venit, c. querelam, eod.

Debitor, qui iurauit creditori nullum grauamen super re pignorata inferre, donec soluerit debitum, non auditur repetens pignus, & volens compensare fructus in sortem: sed debet priùs debitum integrum soluere, & posteà rem cum fructibus inde perceptis exposcere, cap. ad nostram, extra. eodem.

Si obiiciens exceptionem iurisiurandi, remissi, vel debiti, ex illa exceptione succumbat, nec plenè ante litis contestationem probarit, licèt super hoc examinati fuerint testes, nihilominùs post litis contestationem, iterum poterit opponi, testésque rursus examinari, & publicari super eadem, Mynſ. 14. obser. cent. 4.

DE EXCEPTIONIBVS.

TITVLVS XXV.

Continuatio.

Actoris intentione fundata, solet quandoque Reus conuentus exceptiones peremptorias, ad excludendum & perimendum id, quod ex narratione facti, & agendi iure Actor in libello conclusit obiicere, l. 2. ff. de exceptio. & præscript.

Quid est Exceptio?

Exceptio, secundùm Vlpia. in l. 2. ff. eod. dicitur, quasi quædam exclusio, quæ interponi actioni cuiusque rei solet, ad excludendum id, quod in intentionem, condemnationémve deductum est.

Quæ causa efficiens?

Est ipsa lex, & alia omnia, quæ vicem legis habent. Vnde exceptiones à causa efficiente, diuiduntur in ciuiles & prætorias,

rias,testante Iustiniano in §.alioqui,Instit.de except.

Quæ sunt exceptiones ciuiles,& prætoriæ?

Exceptiones ciuiles dicuntur, quæ ex legibus, vel ex iis, quæ vicem legis obtinent,vt sunt, senatusconsultum, plebiscitum,consuetudo,siue statutum,&c.proficiscuntur: vt exceptio Macedoniani, Velleiani senatusconsulti, &c. Prætoriæ sunt, quæ ex edictis, & ex ipsius prætoris iurisdictione substantiam capiunt,d.§.alioqui. Quæ per multos Pandectarum libros sparsim explicantur,vt exceptio doli,metus, pacti conuenti, &c.

Quæ Materia?

Materia circa quam exceptionum, est, actio de iure competens, vel nullo iure competens, sed de facto tantum intentata,Dd.in l.non exceptionibus,C.eod. Cuius contemplatione exceptiones diuiduntur in exceptiones peremptorias facti,siue intentionis,& exceptiones peremptorias iuris.

Quæ sunt exceptiones peremptoriæ intentionis?

Sunt, quæ intentionem Actoris experiuntis tantùm de facto;cùm ei nulla nunc competat actio; (siue anteà competierit,siue non) perimunt. Nulla autem Actori competit actio, quando Reus, neque naturaliter, neque ciuiliter agenti obligatus est: vel saltem naturaliter, ex qua tamen non datur actio. Exceptionibus peremptoriis facti, siue intentionis numerantur, rei iudicatæ, transactionis,& iurisiurandi, c.1.eod. tit.in 6.

Quid est exceptio rei iudicatæ?

Exceptio rei iudicatæ est, quæ competit illi, pro quo anteà in eadem causa,super qua nunc conuenitur, lata sententia est,quæ transiuit in rem iudicatam.Ea enim,cùm,propter auctoritatem iudiciorum, habeatur pro veritate, tollit ciuilem obligationem,etiamsi fuerit iniqua,l.ingenuum,ff.de stat.hominum.Agens igitur, quasi actionis fundamento destitutus, ob ciuilis obligationis extinctionem, ab intentione, per huius exceptionis obiectionem,de facto repellitur. Intellige tamen de sententia condemnatoria, quæ transiens in rem iudicatam,producit actionem iudicati in factum,l.actori,C.de rebus cred. ergò multò magis exceptionem producit ei, pro quo sententia lata est. Vt autem hæc rei iudicatæ exceptio competat,tria coniunctim interuenire debent. 1. Vt sententia lata sit à iudice competente, qui habuit ius iudicandi, c.seculares,de for.comp.in 6. 2. Vt sententia sit lata, iuris ordine

ser

ſeruato,c.cùm inter cæteras,ext.de ſentent.& re iud.3. Vt ab ea non fuerit infrà decem dies appellatum: vel appellatum quidem, ſed inſtituta appellatio poſt elapſa fatalia, annum ſcilicet,vel biennium,proſequendæ appellationi præfixum,& conceſſum;deſeratur. Quæ ſi interuenerint,tam in ciuilibus; quàm criminalibus competit rei iudicatæ exceptio, c. de his, extr.de accuſat.Excepta matrimonij cauſa, quæ nunquam in rem iudicatam tranſit,quin,comperta veritate,retractari poſſit,c.lator,extr.de ſent.& re iud.

Quid eſt exceptio tranſactionis?

Eſt,quæ competit contra eum, qui,ſuper cauſa anteà in iudicio, vel extra iudicium tranſacta, rurſus de nouo litem excitat, & actionem inſtituit, l.fratris,C.de tranſact.Lites enim, legitimis tranſactionibus ſopitæ, etiam Imperiali reſcripto reſuſcitari non debent,l.cauſas,C.de tranſact. Pariter ad hanc exceptionem tria requiruntur.1.Vt fiat inter perſonas,quibus tranſigendi facultas conceſſa eſt. Quæ illæ perſonæ ſint, vide ſuprà, de tranſactio. item vt fiat de rebus licitis, & permiſſis. 2. Vt fiat bona fide: quoniam replicatio doli, exceptionem tranſactionis dolo,vel metu initæ elidit, & enecat, l. tres fratres, ff. de pactis. 3. Ne fiat poſt rem iudicatam: tranſactio enim poſt rem iudicatam celebrata,iure non ſubſiſtit:niſi negetur,vel ignorari poſſit, an iudicatum ſit, l. poſt rem iudicatam, ff.de tranſact. Sciendum tamen, quòd iure ciuili interſit, an tranſactio per Aquilianam ſtipulationem, an per nudum pactum, facta ſit. Nam ſi per nudum pactum: exceptio tranſactionis non dicitur exceptio intentionis, vel facti; ſed iuris. Ratio eſt: Quia Actori de iure adhuc competit prior actio, quam tranſactio per pactum celebrata, penitus enecare non potuit.Cùm pactum ſit conuentio iuris gentium, quæ actionem iuris ciuilis non tollit, vt notant Dd.in l.cùm proponas, ff.de tranſact. Quod ſi autem Aquiliana ſtipulatio addita fuerit, vel acceptilatio, quæ dicitur eſſe ciuilis ſolutio, perimens omnem obligationem, tunc hæc exceptio tranſactionis, intentionis & facti dicitur: quia hoc caſu Actor agens ad ea, quæ tranſactione ſunt ſopita, de facto experitur: ius tamen Canonicum approbans nuda pacta ad conſtituendum actionis ius,hanc diſtinctionem celebratæ tranſactionis per Aquilianam ſtipulationem, & nudum pactum non curat, neque approbat, cap.1.extr.de litis conteſt.vbi gloſſ.& Dd.in ver.finit.r.

Quid

Quid est exceptio Iurisiurandi?

Iurisiurandi exceptio est, quæ datur contra eum, qui illius negotij, cuius controuersia à se delati, vel relati iurisiurandi præstatione sopita, & transacta est, nouam quæstionem refricare intendit. Iuramento enim, aduersario deferente, vel referente, in iudicio, vel extra iudicium præstito, tantùm quæritur an iuratum sit, nec alia quæstio admittitur, l.non erit,§.dato,ff.de iureiuran. Quod intellige de iuramento voluntario & iudiciali.Illa enim cùm ex conuentione partium originem trahant, vim habent transactionis, maioremque auctoritatem, quàm res iudicata. l.2. ff. de iureiur. Nec quid impedit, quò minus hæ duæ iuramentorum species, sicuti & res iudicata, & transactio ciuilem obligationem tollere,atque pari ratione exceptio ex illis proficiscens litis finitæ impediens litis ingressum intelligatur:eius enim gratia ex litigatorum pactione defertur,& præstatur iuramentum,vt liti finis imponatur:ita vt non insciè Innocentius III.in c.etsi Christus,§.Iacobus,extr.de iureiur.dixerit;Omnis controuersiæ finem esse iuramentum. Quod de iuramento necessario, iudicis auctoritate,in defectum vel supplementum probationum,delato, accipi non potest:illud enim vim decisionis, vel transactionis non habet, sed probationis, aduersus quam in contrarium admittitur probatio, l. admonendi, ff.de iureiur. Et licèt ex solo tali iuramento loco probationis deficientis præstito feratur sententia, per lapsum fatalium, transiens in rem iudicatam, & posteà eandem controuersiam velit resuscitare aduersarius, non tam iurisiurandi, quàm rei iudicatæ exceptione ab intentione sua remouetur,&c.

Et hæ tres exceptiones,si in vim dilatoriæ,ante litis contestationem obiiciantur,& probêtur,dilatoriæ:Si autem in vim peremptoriæ,post litē contestatam opponātur,peremptoriæ dicuntur.Nec alium tunc effectum, quàm aliæ peremptoriæ iuris,producunt,Canonistæ in c.exceptionem,extr.eod.

Quæ exceptiones peremptoriæ iuris dicuntur?

Exceptiones peremptoriæ iuris dicuntur, quibus eliditur actio illius, cui competit quidem actio de iure, sed non cum effectu exactionis. Quod contingit, quando Reus non est naturaliter obligatus Actori, sed tantùm ciuiliter. Hoc enim casu,licèt ciuilis obligatio pariat actionem, illa tamen per exceptionis obligationem ita eneruatur, vt exigendi effectum habere non possit. Quarum quamplurimæ recenseri

fieri possunt. Sunt enim rei iudicatæ, ex sententia absolutoria, doli mali, quod metus causa, erroris, non numeratæ pecuniæ, pacti de non petendo, &c.

Quæ Exceptio rei iudicatæ dicitur peremptoria iuris?

Exceptio rei iudicatæ dicitur peremptoria iuris, quæ manat ex sententia, qua Reus conuentus liberatur definitiuè ab actione, eò quòd Actor intentionem suam probare non potuerit. Hoc enim casu, licèt, ob iudiciorum authoritatem, tollatur ciuilis obligatio: remanet tamen, ob consensum, quem conuictus sententiæ latæ præbere non præsumitur, naturalis, ex qua, ob defectum probationum, victo competit actio, quæ contra reum, denuò intentata, per exceptionem rei iudicatæ eliditur. Sed quomodò ex naturali tantùm obligatione dari potest actio, ciuili obligatione, quæ tantùm actionem producere dicitur, sublata? Respondet Bart. in l. Iulianus, ver. secundo, ff. de condict. indeb. quem sequuntur ibi Paul. Ias. & alij: Licèt naturalis per se ad producendam actionem inefficax sit, ad conseruandum tamen, ex coniunctione naturalis & ciuilis productam obligationem, proderit. Sicuti fœmella viro non mixta, licèt non pariat, potest tamen ex coniunctione viri partum conceptum etiam absque viro conseruare. Ideò pari ratione hoc casu, naturali obligatione remanente tantùm, quæ ciuili coniuncta fuit, ex coniunctione producta actio conseruari potuit: cui tamen exceptio rei iudicatæ, quæ ob id non peremptoria facti, siue intentionis; sed iuris dicitur, obstare potest. Tamen aduerte, quod hoc verum sit, si ex illa causa, ex qua anteà actum est, agatur: si autem ex alia causa, ad eandem rem actio instituatur, non obstabit rei iudicatæ exceptio: illud enim canonicum est: Si, assignata remota causa, vel in rem, vel in personam, agens succubuit, non obesse rei iudicatæ exceptionem, quò minùs denuò ex alia causa rem eandem petat, l. de eo, ff. ad exhib. l. hæreditas, C. de petit. hæred. Quòd si agens actione in rem, remotam non expresserit causam: sed tantùm proximam, id est, dominium, omne ius suum in iudicium deduxisse videtur: ideò si reus absoluatur, obstabit actori rei iudicatæ exceptio, l. & eandem, §. actiones, ff. de except. rei iud. (Quæ verò sit causa remota, vel proxima in actione personali & reali vide latiùs suprà, titu. de libel. oblat.) In qua, si Reus, Actore non probante, absoluatur, obstabit eidem iterum agēti exceptio rei iudicatæ peremptoria iuris, non facti,

nisi

nisi pronuntietur, ipsum quoque esse dominum. Hoc enim casu, si Actor non appellet, præsumitur consentire, vt penes Reum dominium permaneat: per quem consensum naturalis obligatio etiam tollitur, ita vt ne reliquiæ quidem prioris institutæ actionis remanere videantur. Sed nónne pari ratione, si Reus simpliciter absoluatur, videtur Actor in iudicatum consentire non appellando? Respondeo, quòd sic, quatenus tale iudicatum est: absolutoria autem sententia simplex non omninò adimit Actori ius suum, sed ab impetitione liberat conuentum Reum. Ergo naturalis obligatio, quæ summæ æquitati subnixa est, adhuc durare intelligitur: submouetur autem Actor denuò agens exceptione rei iudicatæ, quæ naturali obligationi ad authoritatem publicam, cui iudicia innituntur, in dubio præualet.

Quid est Exceptio doli mali?

Exceptio doli mali est, ius, quo submouetur intentio eius, qui petit id, quod illi, ratione adhibiti doli, promissum est. Promissio enim cùm iuris vinculum contineat, ciuilem obligationem inducit: licèt per adhibitionem doli, naturalis obligatio impediatur: ideò actio ex ciuili obligatione proficiscens, exceptione eliditur. Distingue tamen circa contractus. Aut dolus dat causam contractui bonæ fidei, in qua concitatus amoris instinctus, bonæ fidei exuberantia, summaque æquitatis ratio, nihil fraudis admittit: Et tunc ipso iure nullus est contractus, nec rescissione indiget, vt in societatis iudicio, & arbitrio rei vxoriæ, l. 3. ff. pro socio, & l. si mulier, §. si dos, ff. quod metus causa. Aut dat causam aliis modis contractibus bonæ fidei, & stricti iuris, vel incidenter venit in contractum bonæ fidei, vel stricti iuris: & contractus ipso iure quidem subsistit, sed per exceptionem, vel doli actionem rescinditur, l. 1. ff. de except. l. dolo, C. de dolo, & l. eleganter, ff. de dolo. Licèt contractus bonæ fidei, etiam ob dolum, per actionem ex ipsius contractus natura proficiscentem, rescindatur, l. si dolo, l. dolus. C. de rescind. vend. & l. Iulianus, §. per contrarium, ff. de act. emp. & vend.

Quid est Exceptio, Quod metus causa?

Exceptio, quod metus causa, est, qua repellitur Actor petens quod metu extorsit, nondum facta traditione, l. si donationis, C. de his, quæ vi, metusq́uè causa, &c. Metus enim, qui in constantem virum cadere potest: vt metus mortis, cruciatus corporis, capitalium minarum, potentiæ, &c. naturalem

obligationem, ob defectum consensus impedit: licèt, ob aliqualem factæ promissioni accommodatum consensum, producat ciuilem, per hanc exceptionem, Quod metus causa, elidendam, l. fin. C. de his, quæ vi, metusque causa, & l. si mulier, ff. eod.

Quid est Exceptio erroris?

Exceptio erroris est, quæ datur illi, qui promisit, quod credidit se debere, cùm non deberet: obligatur enim ciuiliter, propter promissionē. Cùm autem error impediat consensum, naturalis obligatio, ad firmandum promissionis ius, produci non potuit, l. si per errorem, ff. de iurisdict. omnium iudicum.

Quid est Exceptio pacti, De non petendo?

Exceptio pacti, De non petendo, est, quæ competit contra eum, qui, per pactum, se non petiturum promisit. Quæ ideò elidit actionē iuris, quia per pactum, De non petendo, eliditur tantùm naturalis obligatio, remanente ciuili. Sicuti enim nudum pactum non parit efficacem obligationem ad agendum, ita quoque non potest eam tollere ipso iure, sed exceptionis æquitate, l. iuris gentium, ff. de pact. Fallit tamen in omnibus contractibus, qui consensu contrahuntur. Quia illæ obligationes, nudo consensu, re integra, tolluntur. Secundò in actionibus famosis, ex maleficiis descendentibus: vt, furti, iniuriarum, & similium; illis enim casibus per pactum, obligationes & actiones tolluntur. Nota etiam, quòd hæc exceptio pacti, De non petendo, elidatur: non quidem ipso iure, sicuti stipulationes stipulationibus tolluntur, sed replicationis ope. In illis enim ius, in his factum, versatur, l. si vnus, §. pactus, ff. de pactis. Sunt & aliæ facti, & iuris exceptiones: vt putà, præscriptionis, solutionis, acceptilationis, compensationis, deceptionis vltra dimidium, quæ suo loco explicantur.

Quæ Forma Exceptionum?

Forma exceptionum certa præscribi non potest: sufficit enim, simplici facti narratione, in scriptis, vel sine scriptura, in iudicio, coram iudice, ante vel post litis contestationem, (prout obiectæ exceptionis conditio requirit) ipsum exceptionis ius explicare. Modus autem proponendi, & tempus, quo opponi debent, hîc consideranda sunt. Proponuntur enim quædam exceptiones in modum actionis; velut, simulationis contractus, non numeratæ pecuniæ, &c. Quæ & excipiendo, sicuti omnes aliæ exceptiones, opponi possunt.

possunt. Et licèt illæ ad certum tempus, infra quod obiiciendæ, restringantur; sunt tamen omnes penè exceptiones ex variis causis proficiscentes perpetuæ; etiamsi actio, cui obiicitur, annalis sit: quia quæ annua sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum, l. quæsitum, ff. de peculio. Ratio est, quia Actori liberum est, quando suo iure vti velit; quod non conceditur Reo, qui de tempore, quo conueniri possit, incertus est, l. 5. §. vlt. ff. de doli except. Excipiuntur exceptiones dilatoriæ cum illis, quibus ipsa lex, & pactio hominis, vtendi modum, & opponendi tempus præscribunt. Nam licèt pluribus vti exceptionibus de iure competentibus, & vna omissa, vel non probata, ad aliam redire nemo prohibeatur, l. nemo, ff. eod. Tamen non omnes vno tempore, vel ad vnum effectum proponuntur. Opponuntur enim in vim peremptoriæ: quædam post litis contestationem: quæ si ante litem contestatam obiicerentur, litis ingressum impedirent: vt sunt omnes exceptiones peremptoriæ facti, siue intentionis, vel litis finitæ. Quæ quidem si in vim dilatoriæ opponuntur, ante litis contestationem incontinenti probandæ sunt, vel litis ingressum impedient: Si verò in vim peremptoriæ, obiici post litis contestationem possunt, & probari, cùm aduersarius intentionem suam probando fundauit, l. fin. C. de except. & ibi Dd. Bald. in l. edicto, C. de edict. diui Adria. toll. & cap. 1. extra. de litis contest. Exceptiones peremptoriæ iuris opponuntur, & probantur ante sententiam, non autem post sententiam, l. peremptorias, C. sententiam rescindi non posse. Ni; ex quodam priuilegio, hoc concedatur: vt si sententia contra minorem, militem, vel mulierem, esset lata: specialiter lege sancitum sit, vt de exceptione falsi procuratoris, nullitatis processus, & similibus. Exceptio non numeratæ pecuniæ intra biennium opponitur: exceptio ex epistola diui Adriani, & excommunicationis ante, vel post litis contestationem. Dilatoriæ verò pleræque ante litem contestatam sunt opponendæ & probandæ, ad quas proponendas potest, imò debet, iudex terminum assignare, vltra quem excipere volens non auditur; nisi ante terminum de pluribus proponendis fuerit protestatus, vel aliqua forte de nouo competens sibi exorta fuerit, vel fidem faciat iuramento, se postmodum ad illius notitiam peruenisse, cap. pastoralis, extra. eod. Quòd quidem verum est, non tantùm de dilatoriis iudicij, sed etiam de dilatoriis actionis, vel causæ, de qua agitur: vt est exceptio pacti, De non petendo intra certum tem-

pus, exceptio executionis in persona ante lapsum quatuor mensium, &c. Nam & hæ initio ante litis contestationem opponi possunt: probari autem eas, priusquam Actor intentionem suam fundauerit, non est necesse, l.exceptionem, C. de probat. & ibi Dd. Declinatoriæ denique exceptiones proponi debent initio litis, non modò ante litis contestationem, sed ante reliquas exceptiones, quæ ex variis causis competere possunt, quoniam iis omissis, si procedat Reus, in tale iudicium consensisse, & iudicem approbasse videtur. Quare & recusationis exceptio, qua iudex ob suspicionem recusatur, primò omnium obiici debet, cap.quoniam, extra, de probat.& gloss.in cap.4.extra.eod.

Ex his omnibus patet, varias esse exceptionum diuisiones: Quædam enim sunt temporales, quædam perpetuæ, quædam reales, quædam personales, quædam transitoriæ, quædam non transitoriæ in hæredes, &c.

Quis Finis, & Effectus?

Quòd exceptiones peremptoriæ facti in vim dilatoriarum obiectæ impediant litis ingressum; post litem autem contestatam, in vim peremptoriarum oppositæ, perimant intentionem Actoris: Reliquæ omnes exceptiones vel perimant actionem, vel differant, vel mutent iudicium. Hinc generalis illa diuisio exceptionum, quam Caius in l. 3. ff. eod. ponit, desumitur: Quòd quædam exceptiones sint dilatoria, siue temporales, quædam peremptoriæ. Sed cùm de peremptoriis satis, supérque dictum sit, nunc quic dilatoriæ, & ex quibus causis desumantur, videamus.

Quæ dilatoriæ Exceptiones dicuntur, & quotuplices?

Dilatoriæ exceptiones, dicuntur & temporales, quia ad tempus tantùm nocent, & actionem in tempus differunt, l. 3. ff.eod. Et sunt duplices: quædam declinatoriæ iudicij, quædam dilatoriæ intentionis.

Quæ sunt declinatoriæ iudicij, & ex quibus causis colliguntur?

Declinatoriæ iudicij dicuntur, quæ, mutandi fori causa, obiiciuntur, & colliguntur ex multis causis. 1. Ratione iudicis: quòd sit incompetens, suspectus, bannitus, infamis, furiosus, mutus, surdus, minor, mulier, hæreticus, Iudæus, Specul.in tit.de indic. deleg. §. excipi potest. 2. Ex persona Actoris: vt quia prodigus, furiosus, mutus, surdus, infans, minor volens

agere

agere sine tutoris auctoritate, Specul.tit.de actore, qui plures ponit. 3. Ex persona Rei: vt quia Doctor iuris, Medicus, artium liberalium professor:qui inuiti cogi non possunt esse in iudicio, clericus conuentus coram laico, parens, patronus, consul,vel persona in dignitate constituta,& conuenitur absque venia iudicis, Specul.tit.de Reo.4. Ex persona procuratoris,quòd sit mente captus,mutus,surdus,redemptor litium, accusatus de crimine,nec purgatus, minor,mulier, Specul.de procuratoribus. 5. Ex rescripto: vt quia est falsum, surreptitium, cancellatum, rasum, Specul.tit. de rescript.qui multò plures ponit excipiendi causas. 6. Ex tempore: vt quia citatus ad diem feriatum,vel tempore messis, vel vindemiarium, tot. tit. C. de feriis. 7. Ex loco: vt quia locus non est tutus, propter incursum hostium,vel latronum,vel grassantem pestem. 8. Ex causa: vt quia quis conuenitur super pluribus actionibus personalibus, coram diuersis iudicibus, capit. dispendia, extra. de rescript. 9. Colliguntur ex libello: vt quia defectus est in solennitate, vel sit obscurus in personali, non expressa causa agendi,vel non cõcludat, tot.tit.de libel.oblat.

Quæ sunt exceptiones dilatoriæ intentionis?

Sunt illæ, quæ negotium, vel causam principalem in certum tempus,vel pro parte,vel in totum, differunt. Et hæ exceptiones etiam ex multis causis proficiscuntur. Primò ex legis dispositione: quando videlicet lex non statim, sed certo tempore solutionem fieri statuit: vt est in condemnato in actione personali, qui non tenetur iudicatum soluere ante lapsum quatuor mensium,l.2.ff.de re iud. Item,quando vxor, vel eius hæredes soluto matrimonio, repetunt dotem, non tenetur maritus reddere ante annum à die soluti matrimonij computandum res mobiles, l.vnica, C.de rei vx.act. Huc quoque referendæ sunt exceptiones, quibus quidem se defendunt à solutione solidi: quales sunt dominus & pater, quando conueniuntur de peculio filij, & serui. 2. Maritus quando vxor repetit dotem. 3. Parens & patronus, quando conueniuntur à filiis, & libertis. 4. Quando agit socius cum socio. 5. Si quis conuenitur ex sua donatione. 6. Is, qui cessit bonis. Nam illi omnes habent exceptionem ex dispositione legis, qua se defendunt, ne teneantur soluere solidum; sed quantum facere possunt. Et sic differtur solutio pro parte, leg. sunt qui, ff. de re iudic.Speculat.in titul.de except.§. nunc videndum.

Secundò, oriuntur ex conuentione partium; vt si tibi promisi in diem, & tu petis statim, l.continuus, §.cùm ita, ff.de verb. oblig. Vel, quia ab initio purè obligatus eras, & posteà feci tibi pactum, De non petendo vsque ad certum tempus, l. 3. §. temporales, ff.eod.

Quæ Cognata?

Actio legis diffamari, duplicatio, quadruplicatio, (quia excipiendo proponuntur) reconuentio.

Quæ Adiacentia?

Naturalis æquitas, cui exceptio, quæ speciem defensionis habet, subnixa est, protestationes, contestationes, exercitium de iure competentis exceptionis. Quia super ea si non legitimè proponatur, iudex cognoscere solet.

Quæ Pugnantia?

Replicatio: quià sicuti exceptio actionem, ita replicatio exceptionem excludit: triplicatio, quintuplicatio; vltra tamen quadruplicationes in benè institutis iudiciis vnam exceptionem protendi non permittitur; statutum & consuetudo, quæ tales vel tales exceptiones proponi prohibent, pactum, De non petendo, aliæque iure licitæ conuentiones partium, quibus exceptiones tolluntur: omnésque exceptiones, quibus, falsum, iniquum & absurdum asseritur. Non enim hæ exceptiones, sed allegationes illicitæ & improbæ, dicendæ sunt.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

De attentato post appellationem, etiam ab interlocutoria, non est necesse rescripto facere mentionem, cap. dilecta, extra. eodem.

Replicatio excludit exceptionem, cap.dilecti, eod.

Excipiens non videtur fateri ea, quæ exceptione includuntur, cap.cùm venerabilis, extr.eod.

Excommunicatus, excipere, appellare, & omnem defensionem facere potest: sed reconuenire non potest, cap. cùm inter, extra.eod.

Iudex statuere debet terminum ad omnes dilatorias proponendas, post quem excipientem non audiet: nisi de ea proponenda fuerit protestatus, vel aliqua de nouo sibi competens exorta

exorta fuerit: vel is, qui voluerit eam opponere, fidem faciat iuramento, se postmodum ad illius notitiam peruenisse, cap.pastoralis,extr.eod.

Periculosum est coram suspecto iudice litigare, cap. cùm inter, extra.eodem.

Iudicium non debet claudicare: nec Reus multoties condemnandus,d.cap.cùm inter,eod.

Exceptio ex conditio, quæ modò eximit Reum à damnatione,modò minuit damnationem, l.antepen.ff.eod.

Exceptiones peremptoriæ facti si in ingressu litis opponuntur, non ad merita causæ, sed ad litis ingressum, impediunt litis contestationem.

Nemo prohibetur vti pluribus exceptionibus, quamuis diuersæ sint: quare vna omissa, vel non probata, ad aliam redire potest,l.nemo,ff.eod.

Non vtique existimatur confiteri de intentione aduersarij,cum quo agitur,qui exceptione vtitur,l.non vtique,ff.eod.

Omnes exceptiones, quæ Reo competunt, fideiussori quoque, etiam inuito Reo, competunt, l. omnes, & l. exceptiones, ff. eodem.

Exceptiones, quæ personæ cuiúsque cohærent, non transeunt ad hæredes, l.exceptiones,eod.

Replicatio est contraria exceptio, quasi exceptionis exceptio, l.exceptio, eodem.

Generaliter in præiudiciis Actoris partes sustinet qui habet intentionem secundum id, quod intendit, l. generaliter, eodem.

Exceptiones opponuntur, aut quia factum sit, quod fieri oportet: aut quia factum sit, quod fieri non oportuit: aut quia factum non sit, quod fieri oportuit, l.exceptiones,eod.

Rei iudicatæ exceptio non obstat quin instrumenti falsitas probari possit, l.qui ad genus,eod.

Ea, quæ sunt ad agendum annua, vel temporalia, sunt ad excipiendum perpetua, l.4. C.qui admitti,&c.

Non tenetur reus suam exceptionem probare, antequam Actor suam intentionem impleuerit, vel eam confessus fuerit Reus, l. exceptionem, C. de probat.

Agere etiam is videtur, qui exceptione vtitur: nam Reus in exceptione Actor est. l. 1. ff. eodem.

DISCORDANTIA IVRIS CIVILIS, ET PONTIFICII.

Legistæ peremptoriæ obiectu litem putant contestari, Bald. l. 1. C. de litis contest. Canonistæ negant, nisi inficiando contesletur, cap. 2. extr. de litis contest.

Exceptionem temporalem, vt est exceptio non numeratæ pecuniæ, perpetuam esse ex æquitate putant Canonistæ, Dyn. cap. locupletari, in 6. de reg. iuris. Legistæ negant.

DE PRÆSCRIPTIONIBVS.

TITVLVS XXVI.

Continuatio.

Licèt præscriptiones, pro exceptionibus in vim dilatoriarum obiectis promiscuè vsurpentur, est tamen præscriptio exceptio causam ex tempore trahens, qua Actoris intentio, quandoque perimitur.

Quid est Præscriptio?

Præscriptio est, ius quoddam ex tempore continuæ possessionis rerum mobilium & immobilium, aliquando dominij vtilis, aliquando actionis vtilis, aliquando legitimæ exceptionis causam tribuens, 16. quæst. 3. Hostiens. tit. de præscript. rerum immobilium. Vel: præscriptio est ius quoddam ex tempore congruens, legum authoritate vim capiens, negligentibus pœnam inferens, & finem litibus imponens, quæ duæ definitiones à fine, & effectu sunt desumptæ, Panorm. & Ioannes Andr. in cap. possessor, de reg. iur. in 6.

Quotuplex Præscriptio?

Præscriptionum, alia temporalis, alia perpetua est. Temporales

porales præscriptiones à varietate materiarum variæ desumuntur,& dicuntur vel horarum,vel mensium, vel annorum: longior tamen 25. annos non transcendit:quas vide in Host. §.quot sunt eius species,tit.de præscri. Perpetuarũ alia,est 30. vel 40.annorũ,16.q.3.§.potest, c.sanctimonialis,12.q.1.quibus omnes actiones,item pignus à tertio quodam possessum, res furtiuæ,de iure ciuili, & de iure Canonico Ecclesiæ priuilegia præscribuntur,l.omnes, C.de præscr.30.vel 40.annor.c. si de terra,& c.accedentibus,extr.de priuil.& excess.&c. Et hæ præscriptiones dicuntur longissimi temporis. Dicitur etiam præscriptio tanti temporis, cuius initij memoria non extat, perpetua:quia imperium,iurisdictio,vectigalia,ius collectandi pædagia,& alia regalia præscribuntur, c.super quibusdam, extr.de verb.sign.& ibi Canonistæ: Etiam seruitutes causam discontinuam habentes, quæ sine facto hominis non consistunt.Perpetua etiam dicitur præscriptio 100. annorum, quæ specialiter soli Romani Ecclesiæ concessa est ab Innocentio III.qui asserit,in iuribus ad Romanam Ecclesiam spectãtibus currere solam centenariam præscriptionem,c.ad audientiam, extr.eod.Quod ita accipiendum est,si priuatus contra Romanam Ecclesiam in aliquod præscribere præsumat: aliàs enim Ecclesia contra priuilegia alterius Ecclesiæ 30. vel 40. annorum spatio præscribit, d.c.de terra, & c.accedentibus,extr. de priuil.& excess.

Quæ est causa Efficiens?

Est lex ciuilis causam fundatam habens in iure naturali, iubente humanam societatem in tuto esse constituendam, & conseruandam:quod fieri non posset, si non certi fines litium sopiendarum essent constituti. Inquit enim Caius in l.1.ff.de vsucap.Bono publico vsucapionem esse introductam,ne scilicet quarundam rerum diu,& ferè semper incerta dominia essent, cùm sufficeret dominis ad inquirendas res suas statuti temporis spatium.Et licèt textus loquatur de vsucapione,quę propriè rerum mobilium est:tamen cùm, generaliter accepto vocabulo vsucapionis, præscriptionem etiam contineat, dubium non est,quin relata in tit. De vsuc.ad præscriptionem, nisi eius naturæ repugnent,transferri possint,&c.

Quod est Obiectum?

Res mobiles,immobiles,corporales,& incorporales:vt sunt iurisdictiones,iura seruitutum,actiones,aliaque,quæ vel iure, vel corpore consistunt:nisi humanis vsibus,& commercio sint

exempta:vt sunt res sacræ,religiosæ, sanctæ, liber homo, spiritualia, cap.causam, extr.eod.gloss.in cap.2.ad verb.iura, extra.de reb.Eccles.non alienand.l.ait prætor, §.1.ff.de iure dot. Aduerte tamen, quòd hoc obtineat, si præscriptionis vocabulum generaliter accipiatur, & ratione effectus:vt propter rem mobilem præscriptam, vel res incorporales longissimo tempore, & cuius initij memoria non extat quasi possessas, competat præscriptionis exceptio,iuri tamen offerendi, luendi,& aliis,quæ sunt meræ facultatis, ne quidem triginta annis præscribitur,Mynſ.obser.16.cent.1.

Quæ Forma?

Vt præscribens rem,quæ præscribi,& possideri possit, bona fide,& iusto titulo per continuationem temporis lege definiti suo nomine possideat.Ex quibus apparet,quæ ad præscriptionem inducendam requirantur; requiritur enim primò, vt res præscribi possit.2.Bona fides.3.Titulus iustus.4. Continuatio possessionis per tempus lege definitum.5. Vt possessio, non alieno, sed suo nomine,contingat.

Quæ res dicitur præscriptibilis?

Res præscriptibilis dicitur,quæ non est commercio, & humanis vsibus exempta, & quæ possideri potest, vel quæ non est vitiosa. Nam quæ possideri non possunt,non præscribuntur:cùm præscriptio absque possessione non inducatur, c.sine possessione, in 6.tit.de reg.iur. Non autem possidentur, quibus impossibilitas vel iuris,vel facti obstat. Impossibilitas facti,est in illis rebus,quæ per rerum naturam non existunt:vel existunt quidem, sed in dominium nostrum adduci non possunt: vt sunt res, quæ mari sunt demersæ, & similes. Iuris impossibilitas, possessioni obstare dicitur,si res vetita legibus possideatur: quæ enim legibus prohibita sunt, illa nos non nosse, existimandum est: vt si res sacræ, sanctæ, religiosæ possiderentur; in his enim fauor religionis iuris impossibilitatem, quoad possessionem, inducit: quod tamen intellige quoad laicos. Quoniam clerici, sicuti eas possidere, ita præscribere possunt,cap.causam,extr.eod.& per totum,16.quæst. 3.Res autem furtiuæ,& vi possessæ,licèt possideantur, tamen ob vitium furti, vel violentiæ, quo affectæ sunt, non præscribuntur, nisi longissimi temporis vsu illud purgatum fuerit: quod quidem iure ciuili statuitur:iure autem Canonico possessor rei alienæ sibi conscius nunquam præscribet, c.fin.extr. de præscript.

Quid

Quid bona Fides?

Bona fides est, vt gloss. notat in cap. si diligenti, extr.eod. credulitas, qua quis putat tradentem esse dominum, vel habere ius distrahendi, licèt erret in facto. Cui opponitur mala fides: quam dicitur ille habere qui scit, eum, à quo rem comparat, dominum non fuisse, vel eius distrahendæ potestatem non habere, vel alienationem & possessionem legibus esse prohibitam, Dyn.c.possessor, in 6.de regul.iur. Quo autem tempore bona fides ad præscriptionem requiratur, quæritur. Et distinguendum est inter ius ciuile & Pontificium. Ius enim ciuile possessionem bona fide incœptam, licèt posteà mala fides superueniat, vel eius, qui incœpit, vel vniuersalis successoris, sufficientem ad inducendam præscriptionem constituit. Quod quidem verum est in successore vniuersali, & hærede, & bonorum possessore; non autem successore singulari: vt venditore, emptore, permutatore, donatore & donatario, &c. inter eos enim, licèt continuatio temporum ad complendam præscriptionem proficiat, tamen vtriusque bona fides requiritur. Ratio diuersitatis fundatur in fictione iuris: qua vniuersalis successor eadem persona cum defuncto reputatur, quæ fictio in singulari successione locum sibi non vendicat. Exempli gratia: Titius prædium à Seio, quem putat verum esse dominum, soluto iusto pretio, comparat; (Ecce bona fides:) Titius moritur post præscriptionis incœptionem elapso triennio, relicto hærede Caio, qui venditorem prædij distracti dominum non esse scit, (Ecce mala fides in successore vniuersali) adita hæreditate prædium per septennij spatium possidet: an tempora, scilicet triennium defuncti, & septennium hæredis, ad constituendum tempus præscriptionis inducendæ definitum continuentur, nec obsit tanto tempore hæredis mala fides præscriptionis vigori? Leges ciuiles continuari tempora, nec malam fidem posteà superuenientem impedimento præscriptioni esse, statuunt: initium enim præscriptionis inspicitur, quod si mala fide careat, præscriptionem inducit; si verò non careat, & defunctus notitiam rei alienæ habuerit, vel contra leges, & dolo malo, sciens rem comparauerit, hæredis etiam bona fides ad implendam malè cœptam præscriptionem, non proficit: nisi à se præscriptio incœpta, & legitimo tempore completa fuerit. Si verò Titius, post triennium adhuc superstes prædium vendat, Titij bona fides emptori ad perficiendam præscriptionem

nihil

nihil prodest: Nisi & is rem alienam esse ignoret, & sic bonam fidem habeat. Hoc enim casu continuatio temporum, & possessionum accessio fiet, proficietque triennalis possessio ad præscriptionis inductionem ipsi emptori, §. inter venditorem, Inst. de vsuc. & longi temp. præscr. & §. diutina, eod.

Ius autem Canonicum in possessore quolibet tempore bonam fidem requirit, donec præscriptio compleatur. Et ideò quocunque tempore mala fides superueniat, ante completam præscriptionem, interrumpitur præscriptio. Quod etiam in huiusmodi causis decidendis obseruari debet: dubium enim non est, quòd quiuis, qui sciens rem alienam possidet, se peccatis aggrauet, cùm non tãtùm furta, direptiones, & alia, quæ damno proximi cedant, lex diuina prohibeat, sed etiam aliena restituenda præcipiat: possessor igitur malæ fidei iuxta Bonifacij VIII. regulam, nullo vnquam tempore præscribit, cap. possessor, de reg. iur. in 6. & c. si diligenti, extr. de præscriptionibus. Quod & Innocentius III. tam in Canonica, quàm ciuili præscriptione statuit, c. fin. extr. eod.

Quid est Titulus?

Sola bona fides non sufficit ad præscriptionem, sed requiritur etiam iustus titulus: quia, sicuti ex temporis tractu non tollitur, ita etiã non constituitur aliquod ius, l. obligationum, ff. de act. & oblig. c. dudum, ext. de decimis. Est autem titulus causa, seu modus ad transferendum dominium habilis. Quorum quosdam iure gentium, quosdam iure ciuili introductos docet Iustinianus in §. singulorum, Inst. de rerum diuisione: vt sunt, pro derelicto, pro suo, pro soluto, pro emptore, pro transacto, pro hærede, pro donato, pro legato, pro dote. Titulum, pro suo, Vlpianus generalem constituit in l. 1. ff. pro suo: Paulus autem specialẽ, l. 2. ff. Pro suo. Generalis est, qui cũ omnibus aliis iuris ciuilis titulis concurrit: Nam qui, pro emptore, legato, donato, vel alio titulo possidet, pro suo, etiam possidet, d. l. 1. Specialis autem titulus, Pro suo dicitur, iuris gentiũ modus, quo possidemus omnia, quæ mari, terra, cœlo capimus, aut quæ alluuione fluminum, nostra fiunt: item, quæ ex rebus alieno nomine possessis nata possidemus: & quotiescunque alius titulus deficit, Pro suo quis possidere dicitur: quare partus hæreditariæ, aut emptæ ancillæ, similiter fructus rei emptæ, aut donatæ, Pro suo, possideri dicuntur, d. l. 2. ff. pro suo. Quia in illis alius titulus possidendi non habetur. Titulus, Pro derelicto, dicitur, quandò res mea ab alio, qui credebatur dominus

minus possidetur: eaque ab ipso possessore, Pro derelicto habita, à tertio, qui ipsum credebat esse dominum, possideatur, qui eam, Pro derelicto, iuris titulo acquirere potest, etiamsi, à quo derelicta sit, ignoret. Res enim, pro derelicto habita, statim domini esse desinit, & occupantis fit, si eam apprehendat: quia iisdem modis res desinunt esse nostræ, quibus acquiruntur, l.1.& l.id quod, ff. Pro de elicto. Quòd si autem non apprehendatur, nullius esse dicitur. Nam, licèt iuxta opinionem Iuliani, quæ Proculi sententiæ præualuit, res, pro derelicto habita, desinat omittētis esse: non tamen alterius fit, nisi possessa fuerit, l.pro derelicto, ff.eodem. Titulus, Pro soluto, proficit præscriptioni inducendæ, cùm vterque, & soluens, & is, cui soluitur, iusto errore ducti, putant debitum esse, cùm tamen non sit: & hoc verum est, siue causa debiti sit, siue non sit, vel sua res ex nulla, vel aliena ex iusta causa præcedente, credente eo, qui accipit, tradentem, rei alienæ, & traditæ esse dominum, tradatur, tamen ex causa emptionis tradens rem, cùm emptio nulla præcesserit, non inducitur vsucapio. Ratio diuersitatis est: quia in aliis contractibus vnum tantùm tempus, scilicet solutionis, seu traditionis, inspicitur; sed in emptione duo tempora, videlicet contractus & solutionis, attenduntur, l.pro emptore, ff.pro emptore: vt igitur accipiens rem traditam ex causa emptionis vsucapiat, non tantùm possessionem bona fide adeptus, sed etiam bona fide emisse debuit. Titulus, Pro emptore, iusta dicitur præscriptionis causa, si emptio rei alienæ in rei veritate, & traditio celebrata sit: vel cum eo, qui rem suam ius distrahendi non habet, l.2.ff.Pro emptore. Ad hunc titulum requiruntur. 1. Cōuentio contrahentium. 2. Vt sit conuentio pura, non conditionalis. 3. Vt res vendita, sit tradita. 4. Vt pretium sit solutum. 5. Vt emptor vtroque tempore, & conuentionis, & traditionis habeat fidem bonam, d.l.2.ff.pro emptore. Titulo, Pro transacto, vsucapitur res, quę relinquenti actionem & recedenti à lite, transactionis causa, à non domino putante se dominum, traditur. Nec enim hoc titulo vsucapitur id, super quo transigitur, id est, res, de qua litigabatur: sed id, propter quod transigitur, id est, res, propter quam à lite receditur, l.si pro fundo, C.de transact. Pro donato, inquit Paulus, is vsucapit, cui donationis causa res tradita est: nec sufficit opinari, sed & donatum esse oportet: si igitur donationis causa venditio fiat, non pro emptore, sed pro donato, res tradita, vsucapitur, l.1.& l.fin.ff. Pro donato. Idem Paulus, Pro legato, vsucapi ait, si res aliena legata sit, aut testatoris

toris

toris quidem sit;sed adempta codicillis ignoratur:vel si in nomine erit dubitatio;veluti si Titio legatum sit, cùm sint duo Titij,& alter eorum de se cogitatũ existimauerit: vel si is,cui tradita res est, mortuum esse testatorẽ putauerit:his enim casibus probabilis error, & putatiuus titulus iustam dat vsucapiendi causam, l.pro legato, & l.si is, ff.pro legato. Pro dote, vsucapio locũ habet inter eos, inter quos est matrimonium: si enim sponso aliquid datum sit,nuptiis nondum solutis,non pro dote,sed pro suo,vsucapiet.Et contingit,quando res aliena bona fide in dotem datur,l.1.& l.duæ filiæ,ff.pro dote. Pro hærede;vsucapit is, qui verè hæres est, qui testamenti factionem habet. Quando videlicet hæres rem alienam in hæreditate defuncti inuentam, post aditam hæreditatem legitimo tempore possidet, putans ipsam fuisse defuncti: vel etsi sciat, dummodo initium præscriptionis bona fide non caruerit: quia superueniens mala fides hæredis legitimæ incœptæ præscriptionis cursum non impedit, de iure ciuili, toto titul.pro hærede,& pro possess.

Quæ possessionis continuatio requiratur?

In præscriptione longi temporis, continuari possessionem oportet inter præsentes decennio, inter absentes autem vicennio: in longissimi temporis præscriptionibus, 30. vel 40. annis continuari possessionẽ, nec naturaliter, vel ciuiliter interrumpi,necesse est.Naturaliter interrumpi dicitur possessio: vt quia possidere possessor desiit, vel quia aliquid ex substantialibus vsucapionũ ei interuertitur:ciuilis autem interruptio fit per citationem solennẽ,denuntiationem,vel litis contestationẽ,l.morę,C.de rei vind.Continuare possessionẽ non semper vna,eademq́; persona dicitur.sed fit quandoque possessionum & temporum diuersarum personarũ coniunctio, quæ ad constituendum præscriptionis ius proficit.Sic continuatur tẽpus testatoris in hæreditatem,& hæredem,hæredis in legatarium,venditoris in emptorem,donatoris in donatarium,l.hęres,l.nunquam,ff. Pro suo,l.2.ff.Pro empt.Exempli gratia; Si donator rem immobilem,inter præsentes quinquennio bona fide possedisset, eamque in donatariũ, donationis titulo transtulisset, hic donatarius in possessione rei immobilis donatæ, & traditę,bona fide per quinquennium perseuerans,tutò contra dominum vindicantem ipsam rem præscriptionis iure se defendit: Possessio enim donatoris eius possessioni ad perficiendam præscriptionem accedit.

Quis

Quis Finis?

Gaius Iurisc.in l.1.ff. de vsuca. bono publico introductam asserit vsucapionem,ne scilicet,quarundam rerum diu,& ferè semper,incerta dominia essent:cùm sufficeret dominis,ad inquirendas res suas, statuti temporis spatium. Neratius finem clariùs expressit in l.fi.ff.Pro suo. Ait enim, vsucapionem esse introductam,vt aliquis sit litium finis:quod fieri non posset,si cuilibet de possessoribus alterius controuersias mouere, quocunque tempore,concederetur.

Quis Effectus?

Effectus vsucapionis rerum mobilium est, adiectio directi dominij, & directa rei vindicatio, pro re vsucapta recuperanda,& exceptio præscriptionis.

Effectus autem præscriptionis rerum immobilium est, adiectio vtilis dominij, Publiciana actio, & exceptio : quia lex vtilem actionem dat ei,contra quem longi temporis præscriptio inducta est,l.si duo,§.Iulianus ait,ff.de iureiur. Ergo naturali ratione dominium directum penes dominum permanere videtur, cuius contemplatione ei datur actio, quam tamen præscriptionis exceptio elidit. Hinc patet, præscriptionis exceptionem non esse peremptoriam facti,id est, quæ ante litis contestationem obiecta impediat litis ingressum; competit enim præscribenti contra eũ,qui de iure impeditur, vel cui de iure competit actio, absque tamen effectu exactionis. Nec obstat,si dicatur,præscriptionem introductam, vt sit litium finis,d.l.fin.ff.pro suo:ergo præscriptionem esse litis finitæ. Hinc enim non sequitur, esse peremptoriam facti, quia etiam exceptiones peremptoriæ iuris, dicuntur esse litis finitę,cùm ipsam actionem perimant:Neque tamen ob id,ad impediendum litis ingressum, ante cõtestatam litem opponuntur,& peremptoriæ exceptiones facti sunt. Ad diiudicandam enim,& discernendam peremptoriam iuris,& facti,ius ipsum actoris experiuntis inspiciendum est. Qui si actionem in iure fundatam intentet, quæ exceptionis ope elidi posit, hæc Reo competens exceptio peremptoria iuris dicetur, eritque post litem contestatam obiicienda, &, cùm Actor, intentionem suam fundauerit, probanda, l. peremptorias, C. sententiam rescindi non posse. Si verò Actori, nulla sibi de iure competenti actione experietur, exceptio contra ipsum obiecta ante litis contestationem,& probata peremptoria,facti erit,& litis ingressum impediet, Dd.in c.exceptionem. extr.de

except.

except. Qualis non est exceptio præscriptionis: ea enim contra Actorem, cui de iure vtilis actio, ad repetendam rem suam competit, obiicitur: quare post litis contestationem obiicienda, & cùm Actor de iure suo probauerit probanda erit, per l. emptor, C. de præscrip. long. temp. Idem est in vsucapionibus rerum mobilium. Quia licèt, per vsucapionem dominij directi adiectio contingat, intelligitur tamen hoc legis authoritate, licèt naturali ratione penes dominum dominium permaneat. In præscriptionibus autem 30. vel 40. annorum, vel etiam longioris temporis, exceptio præscriptionis dicitur exceptio facti, quia tanto tempore, dubium non est, quin omnis actio, tam realis, quàm personalis, in odium negligentis penitus tollatur, l. sicut, & l. omnes, C. de præscript. 30. vel 40. annorum.

Quæ Cognata?

Præscriptioni affinia sunt, omnes iuris ciuilis modi, quibus sigillatim rerum dominia acquirimus; vt legatum, donatio, &c.

Quæ Adiacentia?

Possessio, sine qua præscriptio non procedit, titulus, bona fides, quæ de iure Canonico ad omnem præscriptionem requiritur, Dd. in c. fin. extr. eod.

Quæ Pugnantia?

Mala fides, possessionis interruptio, siue ciuilis, siue naturalis, reale, vel personale vitium, quod præscriptionem impedit, causæ falsitas, error, iuris ignorantia, contrarium statutum, quod prohibet præscriptionem, & pactum. Quia per conuentionem derogari potest præscriptioni: quod verum est de præscript. 30. vel 40. annorum; non autem immemoriali, absque tali pacto iuris offerendi, luendi, & aliis, quæ sunt meræ facultatis, ne quidem triginta annis præscribitur. Mynf. obser. 16. cent. 1.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Possessor malæ fidei non præscribit: licèt iure ciuili secus: præscribit enim 30. annis, c. vigilanti, extr. eod. & c. fin.

Nec constitutio, nec consuetudo, quæ absque peccato non potest obseruari, valet, c. fin. extr. eod.

In præscriptione rerum Ecclesiasticarum bona fides, & iustus

iustus titulus requiritur,c.si diligenti,extr.eod.

In utribus ad Romanam Ecclesiam spectantibus currit sola praescriptio centenaria,c.ad audientiam, & c.cum vobis, extr.eod.

Laici spiritualia non possunt possidere, ergo nec praescribere:quia praescriptio absque possessione, non procedit, c. causam, extr.eod.

Praescriptiones in fauorem possidentis, & odium negligentis domini, nec tanto tempore rem suam repetentis, introducta est.

DE SENTENTIA, ET RE IVDICATA.

TITVLVS XXVII.

Continuatio.

CVm iurgantium controuersias celeri sententia terminari,aequitati, & iuris rigori conueniat,c.2. extr.eod.debet iudex iure Actoris,& Rei cognito, & habita cum peritis consultatione,ad sententiae pronuntiationem procedere.

Quid est Sententia?

Sententia est,iudicialis definitio, controuersiae finem imponens, condemnationem, vel absolutionem continens, c. ei,qui, 2.quaest.6.

Quotuplex Sententia?

Duplex, interlocutoria & diffinitiua. Interlocutoria est, quae inter principium causae,& finem, fertur: non super principali: sed super incidentibus quaestionibus, vel emergentibus: putà,si iudex super libello ferendo, vel corrigendo,dilatione danda,vel deneganda, similibusque exceptionibus pronuntiat, c.significantibus, extr. de off. delegat. Quam nec in scriptis ferri oportet, & ante diffinitiuam sententiam, quandocunque iudex reuocare poterit, l. quod iussu, ff. de re iud. Spec.tit.de sententiis, §. iusta, versic. quid de. Diffinitiua autem est,quae condemnando, vel absoluendo principalem definit quaestionem: nec valebit, nisi absolutionem, vel con-

demnationem contineat,§.diffinitiua,1.quest.2.& c.illa,extr. de accusat.

Quæ causa Efficiens?

Est iudex competens, qui iurisdictionẽ habet in quæstione proposita: siquidem sententia à non competente iudice lata, ipso iure non valet, c. at si clerici, extr. de iud. & c. ad audientiam nostram, extr. de consuetud. In tantum vt nec iudex competens alteri prolationem verborum committere possit,d.c.ad audientiam nostram:nisi iudex sit illustris, auth. vt ab illust. colum. 6.§. sancimus. Et si sint plures iudices,omnes simul sententiam ferre debent, nisi per cõtumaciam quis sit absens:valet enim tunc sententia præsentiũ, c.prudentiam, §.adiiciamus, extr. de offic. delegat. vel nisi vnus de mandato aliorum pronũtiet:vel nisi in commissione contineatur, quòd vnus possit sine alio procedere, l. si tres, ff. de arb. Specul. hoc tit.

Quæ causa Impulsiua?

Ipsa æquitas, vt ait Gregorius in c. iurgantium, extr. eod. Iurgantium controuersias celeri sententia terminare,& æquitati conuenit,& rigori.

Quæ causa procatarctica?

Instantia partium, si conclusione causæ facta sententiam ferri per iudicem petant.

Quæ Materia?

Sunt omnes res, siue mobiles, siue immobiles, corporales siue incorporales, de quibus iudicialis controuersia, vel lis esse potest.

Quæ Forma?

Forma iudicandi, vel ferendi sententiam,ex requisitis,quæ ad legitimæ sententiæ vigorem desiderantur, intelligi poterit. Primò enim, vt sententia lata valeat, requiritur, vt lis sit contestata, confessiones, probationes, allegationes auditæ, omniaque causæ merita diligenter inuestigata, & cognita, Clemen. pastoralis, de sent. & re iud. 2. Vt conclusio in causa vtrinque per litigatores sit facta, c. nullum, c. iudicantem, 30.quæst.3. 3. Vt causa ex actitatis in iudicio sit benè discussa, & à Iurisperitis deliberata, Specul. hoc tit. 4. Vt ab ipso iudice competente, c.at si clerici, extr.de iudiciis. 5. Vt loco consueto, l. 2. C. de sententiis ex breuiculo recitandis. 6. Non die feriato, & noctu, l. 5.D. quomodo & quando iud. senten

ſententiam ferre debet, Dd. in l. minorem, C. de tranſac. 7. Iudice pro tribunali ſedente, §. ſedebunt, authen. de iudic. 8. Vt fiat in ſcriptis, l. 2. & 3. C. de ſententiis ex breuic. recit. 9. Citatis ad hoc litigatoribus, vel tribus edictis, vel vno peremptorio, quod tamen trium edictorum tempus in ſe, integrúmque ſpacium comprehendat, cap. 1. extr. de cauſ. poſſ. & propr. Lanf. in ca. quoniam, verb. citationes, num. 7. de probat. & cap. cùm olim, extr. de teſt. 10. Vt ſit certa, tot. tit. quæ ſine certa quan. proferuntur. Quamquam certam ſententiæ cauſam exprimi non ſit neceſſe, cap ſicut, extr. eod. 11. Vt ſit conformis libello, Auctor conſ. 249. in quæſt. num. 2. 12. Vt fiat ſecundum allegata, & probata: non autem priuatam, & erroneam iudicis conſcientiam, cap. ſi ſacerdos, extr. de offi. iudic. ordin. 13. Secundum conſuetudinem, leges, & conſtitutiones, l. cùm prolatis, C. eod. Guido Pap. in proœ. deciſ. circa finem. Et denique, vt illa ſex contineat, de quibus per Specul. hoc tit. 1. Nomen iudicis, an ſit Delegatus, vel Ordinarius. 2. Nomina litigatorum. 3. Tenorem petitionis in iudicio porrectæ. 4. Subſtantiam proceſſus cauſæ, putà litis conteſtationem, iuramenti præſtationem, & ſimilia. 5. Quòd fiat mentio, partes eſſe præſentes, vel per contumaciam abſentes. Vltimò, quòd contineat condemnationem, vel abſolutionem, pronuntiationem, & alia, quæ videbuntur iudici optima.

Quis Finis?

Vt lites finiantur, d. cap. 2. extr. eod.

Quis Effectus?

Primò, quòd iudex, poſt pronuntiationem, reuocare ſententiam non poſſit: quia ſemel benè, & malè officio ſuo functus eſt, l. iudex, ff. de iudic. & tot. tit. in authen. de appellat. & intra quæ tempor. Sed cùm durat adhuc officium, retractare ſententiam poterit, vt in interlocutoria, vel cùm ſententia eſt ipſo iure nulla, l. quod iuſſit, ff. eod. l. ſi qui. C. de adult. & ibi Dd.

2. Quòd non reſcindatur, prætextu inſtrumentorum poſteà repertorum, cap. inter monaſterium, & cap. ſuborta, extr. de re iudic. Vel ratione calculi, l. 2. C. de re iudic. niſi error calculi in ſententia exprimatur, l. 1. ff. quæ ſententiæ ſine appellat. reſcindantur.

3. Quòd ſententia poſt decem dies; ſi ab ea non fuerit appellatum, tranſeat in rem iudicatam, tot. tit. in authent. de appellat. & intra quæ, &c. Sententia enim differt à re iudicata,

vt causa ab effectu, siquidem sententiam dicit iudex: at verò ex sententia nascitur res iudicata, quemadmodum obligatio ex contractu, perindéque propter auctoritatem iudicis, vt veritas habetur: Vnde Vlpianus in l. res iudicata, ff. de reg. iur. rem iudicatam pro veritate accipi asserit. Nam siue benè, siue malè iudicatum sit, publica tamen iudiciorum auctoritas ad se iuris præsumptionem rapit, adeò vt non ampliùs quæratur de iure Actoris, aut Rei; sed de eo tantùm, quod est iudicatum, sicut in iuramento, & transactione, quæ & ipsa iudicati vim habent.

4. Sententia ius facit inter partes, inter quas est lata, etiamsi lata sit contra ius litigatoris, l. ingenuum, ff. de stat. hominum. Aliis autem, qui vicem Rei, vel Actoris, in iudicio non subierunt, sententia non præiudicat, vnde stricti iuris esse dicitur, l. sæpè, ff. eod. & Bart. in l. 2. §. item, numer. 5. ff. si quis in ius vocat.

5. Vigore illius iuris, per sententiam constituti, non tantùm Reo, pro quo sententia lata est, exceptio litis finitæ, si conueniatur, competit, cap. 1. extra. de litis contest. Sed etiam actio iudicati, vel in factum, vt sententiæ satisfiat, litigatoribus conceditur, l. actori, C. de rebus cred. & l. miles, ff. eod.

6. Potestas implorandi officium iudicis, ad mandandam executioni sentẽtiam, per iudicem iudiciario processu seruato latam. Iudicis enim officio petenda est sententiæ executio. Et non actione in factum ex re iudicata descendente, & sine libello: quia executio ipsa in facto consistit, l. à diuo Pio, ff. de re iud. & probat Speculator in tit. de sententiæ execut. Sic in Camera sufficit summaria propositio, & petitio, pro facienda executione: quia executionis processus summarius esse, & proindè maturè expediri debet: de simplici igitur & plano, absque libello, & litis contestatione proceditur, Dd. in l. à diuo, ff. de re iud. & notat And. Geyl. obseru. 113. libr. 1. pract. obseruat. nec per exceptionem requirentem altiorem indaginem executio suspenditur, l. 3. §. ibidem, ff. ad exhibẽd. Excipitur tamen vnus casus, vbi libellus admittitur, & lis super eo contestatur, vt putà, si tertius interueniat, & executionem pro suo interesse impugnet, Dd. in cap. cùm super, extra. eod. & l. sæpè, ff. eod. Est autem in personali actione regulariter, post quatuor menses, sententia executioni mandanda, cap. quærenti, extr. de off. delegat, & cap. quoad consultationem, extra. eod. Quòd tamen quadrimestre tempus nonnunquam personarum, locorúmque qualitate, & circumstantiis

aliis

aliis consideratis arctari, extendíque poterit, d.ca.quoad consultationem, & l.2.ff.eod. hoc modo vt primò capiantur bona mobilia, & se mouentia, si quæ sunt: secundò, immobilia: tertiò perueniatur ad nomina, siue iura, id est, ad ea, quæ ei debentur, dum tamen sint liquida & confessa. Et si dare recuset, manu militari cogitur, & proceditur, vt notatur in l.diuo Pio, ff.eod. & l.qui restituere, ff. de rei vindicat. In reali autem actione, si non est appellatum à sententia, nec restitutio postulata, si res illa, in qua condemnatio facta est, sit præsens, sententia per missionem in possessionem rei sibi adiudicatæ executioni mandanda est, statim post decendium, id est, decem dierum spacium: quia hoc temporis tractu, transit sententia in rem iudicatam, cap.cùm Berthold.extr.eod.cap.cùm dilecti, extr.de elect.& cap.significauerunt, extra.de testibus. Sed Cameræ Imperialis iudex, sententiam, quæ transiuit in rem iudicatam, per viam executorialium, & mandatorum executorialium exequitur. Quæ sine clausula iustificatoria decernuntur, cum termino sex septimanarum, & trium dierum, & annexa citatione ad decendium de paritione, vel videndum se declarari in pœnam executorialium, aut allegandum causas, cur talis declaratio fieri non debeat: & sic in effectu habent clausulam iustificatoriam. Quòd fit ea ratione: quia sunt quædam exceptiones, quibus etiam post sententiæ pronuntiationem, obiectis, impeditur executio, de quibus per Speculat.in tit.de except.& replic. §.dicto, num.14. Inter executoriales autem, & mandata executorialia hoc interest. Quòd executoriales decernantur, quoties executio sententiæ immediatè ad Cameram spectat; vt putà, si sententia à qua, in Camera confirmata sit, si pronuntiatum sit in causa appellationis, benè iudicatum, malè appellatum: quo casu ex recepta, & communi doctorum opinione, executio tam causæ principalis, quàm expensarum omnium instantiarum ad confirmantem, non ad iudicem à quo, pertinet, l. præcipimus, §. in his, C. de appellat. Felin. in cap. pastoralis, extra. de off. iudic. deleg. Mandatum verò executoriale tunc demum conceditur, quando executio sententiæ ad iudicem à quo spectat: veluti, si iudex appellationis pronuntiat appellationem desertam, vel rigore priuilegij, aut ex alia causa non deuolutam. Quò casu ex prima sententia, actio tantùm oritur, & ideò iudici à quo executio competit. Franc. in cap.ex ratione, extra.eodem.

Quomodo Sententiæ, per iudicem Ecclesiasticum latæ, executio fit?

Iudex Ecclesiasticus, pro executione suæ sententiæ, suspendendo, deponendo, excommunicando, & degradando, procedere potest, pro conditione, & statu personæ victæ. Nam si clericus sit, summa, qua potest coërcere pœna, est, cum excommunicatione degradatio: sin laicus excommunicatio. Quòd si autem victus Ecclesiasticas censuras faciat nihili, easque obstinatè, & perfricta fronte contemnat, nolítque sententiæ contra se latæ, parere: tunc imploratio brachij secularis, omnium vltimum, adeóque extremum remedium esse debet, per text. in cap. ab homine, extr. de iud. Hoc enim Canonicum est, iudicem Ecclesiasticum, si pro executione suæ sententiæ omnia fecit, quæ facere potuit, brachium seculare innocare, adeóque iudicem secularem, si auxilium deneget, excommunicare posse, per tex. in cap. 1. extr. de offi. iudic. ord. & Dd. in cap. quoniam, extr. de off. iudic. & cap. statuimus, extra. de maledic. Vna enim iurisdictio per aliam adiuuanda est: Ob id etiam iudex Ecclesiasticus, seculari iudici, postulante necessitate, contra clericum contumacem, officium suum impartiri debet, d. c. 1. quoniam, & c. statuimus. Quando autem brachium seculare contra clericos inuocari possit, vide ca. princeps, 23. q. 5. & c. perpendimus, extr. de sentent. excom. & de modo procedendi, Panorm. in d. c. 1. extr. de off. iud. ord.

In Camera quādo iudex Ecclesiasticus implorat brachium seculare: hoc est Cæsaris, contra partem victam & contumacem, mandata executorialia, sine clausula, sub pecuniaria, rarò banni, pœna decernuntur. Et propter annexam citationem, ad docendum de paritione, legitimæ exceptiones, contra innocationem brachij, & obtenta mandata executorialia in termino reproductionis admittuntur, præsertim litis pendentiæ, & nullitatis, videlicet, à sententia iudicis Ecclesiastici. Cuius executio petitur, ritè & debito tempore appellatum, & proinde pendente appellatione, nihil innouandum esse, vel per Ecclesiasticum iudicem nulliter processum, & iudicatum. De qua nullitate, iudex secularis, antequam ad pœnam procedat, primùm cognoscere debet, vt docet Panorm. in d. cap. 1. extr. de off. iud. ord. num. 19.

Quæ Cognata?

Transactio, iusiurandum: quæ non minorem authoritatem, quàm res iudicatæ habent, l. non minorem, C. de transact.

lact.& l.2.ff.de iureiurand. Differunt tamen, vt per Alciatum in d. l.non minorem.

Quæ Pugnantia?

Omnes exceptiones peremptoriæ, quæ post sententiam contra executionem obiici possunt, de quibus Speculat.tit.de except.& replicat.§.dicto,num.14. Vbi nouem recenset casus, in quibus exceptio peremptoria executionem remoratur. Pugnant etiam nullitas & iniquitas relatæ sententiæ. Quia iniquitas manifesta ipso iure nullam reddit sententiam, cap. inter cæteras, extra. eod. & modi, quibus sententia ob iniquitatem rescinditur, non autem ob nullitatem: quia quod nullum est, rescissione non indiget, l. 1. ff. quando prouo. non est necesse.

Qui sunt modi rescindendæ Sententiæ iniquæ?

Primò,Appellatio.2.Restitutio in integrum.3.Supplicatio contra sententiam. 4. Querela falsi, Innocent.& Hostiens.in cap.præsentia, extra.de renunt.cap. sicut.eod. cap. cùm ad sedem, extra.de restitut.spoliat.

Quibus committitur nullitas Sententiæ?

Primò, ratione personæ iudicantis: Vt putà,quia non fuit competens iudex, vel excommunicatus, seruus, vel mulier, l.1. C. de arb.l.cùm prætor.·1 2.ff.de iudic. adeò vt etiam hæc sententia à litigatoribus confirmari non possit,vt sententia,l. si expressim,ff.de appellat. Si tamen confirmetur, ratione pacti, efficaciam obtinebit, vt traditur in l.2. C. communia vtriusque iudic.

Secundò: si aduersus absentem,non per contumaciam,scilicet denuntiationibus ex more nequaquam conuentum sententia proferatur: regulariter enim partes ad audiendam sententiam diffinitiuam, de iure communi, citari debent, & ferenda sentẽtia est, partibus verè, vel per interpretationẽ præsentibus,aliàs vsque adeò nulla est,vt etiam, pro absente parte,non valeat,nec rei iudicatæ firmitatem obtineat,l.ea quæ, C.quomodo & quand.iud.& gloss. ibid.in verb.aduersus, Dd. & gloss.in Clem.pastoralis, de re iudic. Per interpretationem pars præsens esse dicitur, si sit verè & fictè contumax, gloss.in l.ex consensu,§.fin.ff.de appellat. Tamen si contrarium statuto, vel consuetudine obtentum sit, quòd scilicet, absentibus partibus, procuratore pro iis in iudicio agente legitimè constituto sententia feratur, sententia subsistit: nec, ob omissam citationẽ ad partes,infirmari potest. Citatio enim ad audien-

dam sententiam, post conclusionem causæ, est iuris positiui, nec defensionem partibus tollit: ideò potest ea iure statuti, vel consuetudinis omitti, per text.in cap. causis, in fin. de re iud.& Iason in l.1.num.8.ff.de constitut. Hinc in iudice Cameræ Imperialis, citatio ad audiendam sententiam, tam in diffinitiuis,quàm interlocutoriis,non requiritur:verùm sufficit, partes semel ad totam causam legitimè, & peremptoriè citatas fuisse: quemadmodum etiam mandata procuratorum ibi, ad vnicum actum non admittuntur; sed ad totam causam exhibenda sunt: proinde facta hinc inde conclusione, absque noua citatione, sententia in causa principali diffinitiuè, vel super atticulo concluso interlocutoriè profertur. Quæ tamen limitatio non procedit, si alterutra pars, post conclusionem causæ vitam cum morte commutet; eo enim casu hæres eius, non quidem ad reassumendam causam, sed audiendam sententiam parte hoc petente, & mortem aduersarij in iudicio allegante citatur: id si factum non sit, diffinitiuè absque citatione hæredum pronuntiatur: quia de morte partis iudici constare debet, vt iudici, hoc est, ex allegatione iudiciali, Guid. decis. 86. num. 2. Quando verò post publicatam demum sententiam mors partis in iudicio allegatur,sententia per interlocutoriam in hæredes transfertur. Quòd si ante conclusionem in causa, altera partium in fata concedat, tunc, implorato iudicis officio, citatio ad reassumendam causam, in eo statu, in quo relicta est, contra hæredes decernitur; etiamsi procurator defuncti, lite iam contestata, dominus litis factus sit. Et hæc ita in iudicio Cameræ Imperialis obseruati,notat Mynsing.obseru.71.centur.3.& obseru.85.centur.1.& Andreas Geyl. lib.1. obseruat. 100.pract.obseru. Ex his omnibus patet, regulam iuris communis esse, Quòd sententia, præsentibus partibus, iis citatis, vel per contumaciam absentibus, ferenda sit. Quæ regula fallit tribus casibus. 1. Si sententia interlocutoria in fauorem absentis lata, vel contra eum prolata modici præiudicij sit. Quo casu valet sententia interlocutoria absque citatione partis publicata, l.ille à quo, ff. ad Senatuscons. Trebell. Secùs, si magnum absenti grauamen adferret: quia tunc causæ cognitione, & ex consequenti, partis citatione opus foret, l. à præcedente, C. de dilat. 2. Fallit, si iure statuti, vel consuetudinis contrarium obseruetur, Afflict. decis. 238. 3. Si generalis citatio facta sit per edictum,non tunc debet pronuntiari definitiua, nisi præmissa speciali citatione, ad audiendam

diendam sententiam, Dd.& Imo.in c.consuluit, extr.de offic. deleg.c.auditis,de procurat. Abb.in c.fin.de delat. & probatur l.consentaneum, C.quomodo & quando iud. Mynsing.obser. 71.cent.3.

Tertiò:dicitur sententia nulla,si feratur aduersus absentem infirmitate detentum, l.quæsitum, ff.de re iud.& ibidem Paulus de Castro.Cæterùm si iudex ignoraret impedimẽtum, sicque ad sententiam procederet, tunc quidem valeret sententia, sed absens restitui, saltem ad appellandum, vel alia causa reponi posset,l.fin.ff.de in integr.restit. Et quod de infirmitatis impedimento dictum est,ad alia omnia impedimenta,quę in l.2.§.quod diximus, ff.si quis caut.recensentur, extendi debet. Cuiusmodi sunt,vis hostium, locus pestilentiæ,impetus fluminis,& si quæ sunt similia.Sed quid,si Reus alleget,se impeditum: aduersarius autem neget, cui incumbit probatio? Respondetur: probationem præstatione iuramenti, per eum, cui iudex hoc detulerit, fieri posse: in deferendo autem iuramento attenditur qualitas personæ,quãtitas causæ, an sit magna,vel moderata,& aliæ conditiones,& circumstantiæ, quæ arbitrio iudicis,vt admittat iuramentum,vel non, relinquenda sunt, quod & in Camera Imperiali obseruatum, testatur Mynsing.obser.57.cent.4.

Quartò: si contra mortuum lata sit sententia,l.penult.ff.de sent.quæ appella.rescind. Quid, si pro mortuo lata sit? Dd. communiori calculo sententiam etiam pro mortuo prolatam non valere, pariter nec decretũm in eius fauorem interpositum,tradunt in l.in summa,§.vlt.ff.de re iud.& ibi Paul.& per tex.in l.qua de re.§.cùm absentem,ff.de iud.Vbi dicitur,adeò sententiam non valere, quòd nec cõtra defensorem, nec contra hæredem defuncti operabitur.In Camera autem Imperiali sententia pro mortuo lata non est nulla, sed pro firma:contrà §.vlti.d.l.in summa, ff.de re iudic.habetur; Et si de morte eius,pro quo lata est,deinde constet, transfertur in ipsius hæredes,Mynsf.obseruat.85.centur.1.

Quintò: nullitas sententiæ etiam committitur iure ciuili, si, procuratore in causa existente, contra dominum feratur sententia:iure enim communi sententia in procuratorem necessariò ferenda est,quando scilicet iudicium agitatũ est cum procuratore legitimè constituto, absente domino, l.1. C.de sent.& interlocutionibus omnium iud.& gl.in c.querelã,extr. de elect.& Inno.& Panor.nu.50.ibid.Ratio:Quia initium obligationis ex procuratoris persona sumitur, cũ eo in iudicio

quasi contrahitur, ipseque per litis contestationem dominus litis efficitur, ideoque meritò verba sententiæ in personam suam concipi debent, l. 3. §. idem scribit, ff. de procur. & c. 1. §. 1. extr. eod. in 6. Sed iure Canonico legalis illa subtilitas non attenditur, & sententia concepta etiam in ipsum dominum, tenet, per tex. in c. licet, extr. de procurat. gloss. singularis in c. suscitata, in verbo, *monasterium*, extr. de in integr. restit. & pleniùs per gloss. & Ioann. Andr. in d. c. querelam, ext. de electionib. Quod & in Cameræ Imperialis supremo iudicio obseruatur. Quia ibi causæ aliter non agitantur, quàm per procuratores, & tamen sententiæ concipiuntur in personam domini, indistinctè, siue dominus nūquam in iudicio præsens fuisset, siue initio litis comparuisset, litemque contestatus esset, tradit And. Geyl. in suis pract. obseruat. 111. lib. 1.

Sextò: nulla dicitur sententia, si feratur post lapsum instantiæ. Labitur autem instantia, de iure ciuili, in causis ciuilibus triennio, & in criminalibus bie[illegible]o, text. est in l. properandum, C. de iud. & ibi Dd. De iur[illegible] autem Canonum instantia triennio, vel biennio, sub distinct[illegible]one posita, non perit, sed perpetuò durat, per text. in cap. venerabilis, & cap. vltim. extr. de iud. Abb. & Dd. ibidem. & Bald. cons. 217. vol. 3. vbi allegat authent. sed lis, C. de tempo. appellat. Quod & in consistorio Imperialis Cameræ approbatur, licèt Matth. de Afflict. decis. 283. post num. 4. contrarium referat, velitque dispositionem d. l. properandum, habere etiam locum in consistorio Principis, per glos. in nouel. vt spons. larg. §. hoc quoque, & nouel. de appellat. §. ad hæc. Cuius tamen opinionem Camera, vsusque fori frequens non admittit, &c. vt notat Mynf. obser. 48. centur. 2.

Septimò: si sententia feratur, post propositam suspecti iudicis recusationem: vt habetur in c. suspicionis, ext. de off. delegat. & traditur de hoc inf. de recusationibus.

Octauò: si sententia sit lata, in causa, in qua interuenit falsus procurator, c. in nostra præsentia, extr. de procur. Sed an dominus per falsum procuratorem gesta rata habere possit? Et regulariter per dominum talia gesta, siue in commodum, siue in præiudicium suum, ratificari posse, tradit Bald. in l. licet, C. de procurat. & in addit. ad decis. cap. Tholos. 221. Licèt in auditorio principis facta per falsum procuratorem, ratificatione non conualescant, iuxta Bald. l. ni falsus procurator, vers. secundò præmitte, C. de fur. & ser. corrup. Mynsing. obseruat. 44. cent. 1.

Nonò:

Nonò si feratur sententia super alio, quàm quod fuerit petitum, c. in nostra præsentia, extr. de procurat. Sententia enim debet conformis esse libello: nec aliud continere, quàm fuerit petitum, l. vt fundus, ff. communi diuid. Multæ tamen sunt factorum species, in quibus toleratur libelli, siue petitionis, & sententiæ discrepantia. Primùm enim Princeps, & Summus Pontifex in sententiis suis petitionem litigantium egredi possunt, cap. 2. ext. de restit. spoliat. Deinde in criminalibus conclusione opus non est: & si conclusio fiat, adhuc tamen iudex, cognita qualitate delicti, & personarum, plus minúsque condemnandi liberam potestatem habet, Bart. in l. quid ergo, §. pœna, ff. de his, qui not. infam. Denique potest iudex, & in ciuilibus causis, quoad qualitates, tẽpora, modos, & loca, non sequi petitionem libelli. Quare eleganter Baldus, sufficere ait, si sententia cum libello conueniat in re, causa, & actione, l. 1. C. si plures vna sent. &c.

Decimò: si sententia pronuntietur contra solitum ordinem iudiciorum: Vtpotè, non oblato libello, nec lite contestata, nec aliis solennitatibus obseruatis, l. prolatam, C. de sentent. & interloc. Princeps tamen potest habere ratum processum, ratione ordinis omissi, quando merita sunt benè tractata, iuxta Panormit. in c. cùm olim, ext. de re iudic. & c. ad petit. extr. de accusat. Et consuetudine potest etiam induci, vt per simplicem facti narrationem, ac responsionem inducatur litis contestatio, idem Panorm. in c. causis, extr. de re iudic. & testatur Guid. Pap. decis. 369. & traditur in ordinat. Cameræ, part. 3. tit. 34.

Vndecimò: si lata sit tempore nocturno, c. consuluit, extr. de off. iud. deleg.

Duodecimò: si sententia non contineat expressam condemnationem, vel absolutionem: vel æquipollens, l. quid tamen, §. Pomponius, ff. de arb. Vel si non contineat certã quantitatem, vel rem, in qua condemnatio fit per se, vel per relationem ad aliud, l. ait prætor, ff. de re iud.

Decimotertiò: si sit lata contra ius scriptum expresso errore in sententia, l. 2. C. quando prouoca. non est necesse. Potest tamen iudex, ex magna & euidenti causa transgredi leges, & statuta, nec tenetur illam causam in sententia exprimere, dummodò ex actis apparere possit, eam iustam fuisse, quæ iudicem, ad sic pronuntiandum, mouerit: aliàs sententia possit nullitatis argui, tanquam lata contra ius constitutionis, & per expressum iuris errorem, per l. 1. ff. quæ sentent. sine appellat. rescind.

rescind. & Panor.in c. super his, extr. de accus.& tradit Mynsing.obseruat. 54.cent.2.& obser.8 2.cent.4.

Decimoquartò: sententia dicitur nulla, si feratur à iudice corrupto,l.venales,C.quando prouocare non est necesse. His igitur nullitatũ,aliisq́; peremptoriis exceptionibus,quæ iuxta opinionem Spec.post sententiam,ad impediendam executionem obiici possunt,oppositis:sententia non transit in rem iudicatam. An autem in causa executionis super propositis exceptionibus, nouus processus requiratur: hoc est, an opus sit nouo libello, & noua litis contestatione: vide Dd.in l.properandum,C.de iud. Qui communiter distinguunt,vtrùm agatur actione iudicati,siue in factum ex re iudicata: an verò officio iudicis, vt primo casu libello, & litis contestatione opus sit:altero verò non,sed per nudum iudicis officium, vt executionem faciat,exceptionibus non obstantibus, procedi possit, Bartol.in l.intra, numer.1 .ff.de re iud. & Angel.in repetit.l.1. C.de iud.

Qua pœna iudex perperàm iudicans punitur? Et quis dicitur iudicando litem suam facere?

Si Iudex pretio deprauatus,aut gratia, perperàm iudicauerit,non solùm tenetur parti læsæ in solidum,ad veram litis æstimationem:sed etiam infamia notatur, l.filiusfamilias, ff.de iud.& l.fin.C.de pœna iudic.malè iudic. At si iudex perperàm iudicat, per imprudentiam, videtur quasi ex maleficio teneri in factum actione: sed in quantùm de ea re æquum religioni iudicantis visum fuerit,pœnam sustinebit, l.fin.ff. de variis & extraord.cog.Sicque non in solidum verã litis æstimationem præstabit.Et iudex,qui per dolum malè iudicauit,non tantùm facit litem suam:sed etiam tenetur lege Cornelia de fal.Iudex verò litem suam facere videtur, quum dolo malo in fraudem legis sententiam dixerit.Dolo malo autem hoc facere intelligitur, si euidens arguatur eius vel gratia, vel inimicitia, vel etiam sordes, vt veram æstimationem litis præstare cogatur, d.l.filiusfamilias, ff.de iudic. Recentiore quoque iure Nouellarum cauetur,iudicem pretio,aut promissione iudicantem, si causa sit ciuilis, cõdemnari in triplum dati,& in duplum promissi,amissa, in qua constitutus est,dignitate. Si verò sit criminalis,confiscatis omnibus bonis, in exilium mitti,in auth. vt litigan.iu.in exordio lit.coll.1 x.§.si quis autem.Iure autem Canonico, qui in grauamen partis alterius in iudicio aliquid iniustè fecerit, per gratiã, vel per sordes, siue Ordinarius,siue

Dele

Delegatus sit,ab executione officij per annum suspenditur, c. cupientes, §. cæterùm, de elect.in 6.c.2.dist.55.& c.quæsiuit, extr.de verb.sign.& ad æstimationem litis parti,quam læserit, nihilominùs condemnatur. Quòd si suspensione durante, diuinis se ingesserit, irregularitatem incurrit; qua non, nisi per Pontificem liberari poterit, aliisque pœnis coërcetur. Quia non tantùm malè iudicando contra debitum officium facit, verumetiam,DEVM,iustitiam, & humanam naturam lædit, c.1.extra,de crimi.fal.& c.ad Apostolicæ,eodem tit.in 6. Denique lege duodecim tabularum capite mulctabatur iudex, arbiterue iure datus,qui ob rem dicēdam, pecuniam accepisse conuincebatur. Cuius meminit Gellius lib.20.noct.Attica.c. 1. De pœna iudicis per sordes corrupti iudicantis ita distinguit Menoch.lib.2.cen.4.casu 342.inquiens: Iudex,qui corruptus per sordes iudicauit,si in causa criminali,pro grauitate causæ,etiam vsque ad mortem,iudicis arbitrio,punitur: confiscantur etiam eius bona,notatur infamia,& dignitate,nobilitateque priuatur:si verò in causa ciuili iudicauit, si rectè, solùm tenetur restituere, quod accepit, l.2.§.vlt.ff.de condit. ob turp.causam: si verò iniquè,litis æstimationem læso soluit, l. filiusfamilias, §.vlt.ff.de iud. & l.vlt.C.de pœna iud.qui malè iud. Erga fiscum verò in triplum condemnatur, d.auth.nouo iure,C.de pœna iudic.&c.Et alia etiam pœna iudicantis arbitrio punitur,Instit.de oblig.ex quasi delicto.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Iudex Ecclesiasticus, pro executione suæ sententiæ, brachium secularе inuocare, adeoq; iudicem secularem, si auxilium petitum deneget,excommunicare potest, c.1.ext.de off. iudic.ord.& c.statuimus.extr.de maled.

Vna iurisdictio per aliam adiuuanda est,c.quoniàm, extr, de off.iud.ord.

Iudex Ecclesiasticus,seculari iudici, postulante necessitate, contra clericum contumacem, officium suum impertiri debet,gl.in c.extr.de off.iud.ord.

Implorato brachio seculari, iudex secularis primùm de nullitatis exceptione obiecta cognoscere debet, antequàm ad pœnam procedat,Panor.in d.c.1.extr.de off.iud.ord.

Omnis

Omnis exceptio, quæ post sententiam, sed non contra sententiam opponitur: hoc est, quæ non repugnat sententiæ, executionem impedire poterit, l.1.C.de re iud.

De iure communi sententia in procuratorem necessariò ferenda est: quando videlicet, iudicium agitatum est cum procuratore legitimè constituto, absente domino, gloss. in cap. querelam, extr. de elect. Ratio est: Quia initium obligationis ex procuratoris persona sumitur, cùm eo in iudicio quasi contrahitur, ipséque per litis contestationem dominus litis efficitur, ideóque meritò verba sententiæ in personam suam concipi debent, c.1.§.1.eod.tit.in 6.

Quamuis sententia indiuidua sit, ita vt pro parte valere nequeat: tamen iudex sententiam separabilia, & diuersa continentem capitula, partim confirmare, partim reformare potest, etiamsi hoc à parte nec allegatum, nec petitum sit, cap. Raynutius, & c. Raynaldus, extr. de testa.

Tot censentur esse sententiæ, quot sunt capitula, & diuersæ species, Felin. in c. cùm Ioannes, extr. de fide instrum.

Quando libellus vnum factum, quod separationem non recipit, continet, tunc sententia, super illo facto lata, reformari non poterit: sed in totum aut confirmari, aut retractari debet: cùm sit indiuidua: secùs si plura facta, vel plura capitula libellus contineat, Pan. in d. cap. Raynutius, extr. de testam.

In causa matrimoniali & criminali sententia necessariò in principalem, & non in procuratorem, ferenda est, glo. in c. querelam, extr. de elect.

Duobus iudicibus diuersas sententias proferentibus, si ex iurisdictione ordinaria processerint, tenet pro Reo, non pro Actore sententia: nisi in causa fauorabili, putà, matrimonio, libertate, dote, seu testamento, pro ipso fuerit promulgata: si verò ex delegata potestate, vtraque pendet sententia ex arbitrio delegantis: Quòd si ex compromisso, neutra debet habere vigorem, c. fin. extr. eod.

Quam

Quamuis regulariter aliis non noceat res inter alios iudicata, ei tamen, qui cùm sibi primùm de ea re actio, vel defensio competebat, sustinuit sequentem agere, ac illi etiam, qui passus est, eum à quo causam habuit, experiri, est praeiudicium generatum, c. quamuis, extr. eod.

Secunda sententia in diuersa instantia contra primam lata tenet mero iure, nec debet infringi, etiamsi sit iniusta, ex quo ab eo non fuerit appellatum, cap. inter monasterium, extr. eod.

Si citatus ad sententiam, ex legitima causa iudici ignota, non comparuit, tenet sententia, eo absente, lata: sed retractatur, eo probante legitimae absentiae causam, cap. cùm Bertholdus, extr. eod.

Ab executione sententiae non appellatur, nisi in executione modus excedatur, cap. quòd ad consultationem, extr. eodem.

Quadrimestre tempus, quod à lege datur condemnatis in actione personali, potest à iudice, ex causa arctari, & spontè arctatum terminum recipiens, non potest post decendium appellare, d. c. quod ad consultationem, eod.

Si sententia praecipit aliquid fieri ad certum terminum, tempus decendij ad appellandum currit à tempore sententiae, non autem à die finiti termini, d. c. quod ad, &c.

Valet sententia contra ius litigatoris lata, si ab ea non fuerit appellatum, c. cùm inter, extr. eod.

Sententia iniqua retractatur per Superiorem, licèt causa fuerit appellata remota commissa: si autem continet manifestam iniquitatem, est nulla, c. cùm inter, extr. eod.

Sententia lata contra matrimonium nunquàm transit in rem iudicatam; vnde quandoque reuocatur, cùm constat de errore, c. lator, extr. eod.

DE

DE APPELLATIONIBVS, Recusationibus,& Relationibus.

TITVLVS XXVIII.

Continuatio.

NE iniquo iudicio, per imperitiam, aut etiam malitiam iudicis, ius suum cuiquam per iniuriam eripiatur, inuentum est appellationis beneficium:quo ad superiorem magistratum, causa iterùm cognoscenda, intra decem dies defertur.

Quid est appellatio?

Appellatio, secundum Azonem, est, à minore iudice, per inuocationem maioris iudicis, prætextu iniquitatis primæ latæ sententiæ, recessio, l.præfecti, ff.de minorib.

Quotuplex Appellatio?

Duplex, iudicialis & extraiudicialis. Iudicialis est, quæ à sententia in iudicio pronuntiata, fieri contingit. Extraiudicialis autem dicitur, quæ non à sententia, sed ab actibus & decretis extraiudicialibus, interponitur, l.1.§.solent, ff.quando appellat.

Quæ est causa Efficiens?

Est ius gentium. Nam ad hoc, quòd totus processus iudiciarius ex iure gentium originem traxisse dicitur: vt notant Dd.in l.ex hoc iure, ff.de iustitia & iure, testatur etiam Vlpianus in l.1.ff. eod. appellationem antiquissimo vsu esse introductam, eiusque vsum esse frequentem, & ad corrigendam iudicantium iniquitatem, & imperitiam, necessarium. Propinqua causa est, quæuis persona, quæ in iudicio per iudicem, grauatur, nec appellare prohibetur. Omnis enim, per iniquam sententiam iudicis oppressus, seu iniustè grauatus, quicunque sit, appellandi habet facultatem, c.omnis oppressus, 2.q.6.& c. vt debitus honor, extr.eod. Siue is, qui condemnatur, principalis litigator sit, siue non: dummodò intersit eius, sententiam retractari, vel ei mandatum sit, vel is alienum negotium gerat, c.non solet, 2.q.6.c.cùm inter, extr.de elect. Vnde, procurater, tutor, fideiussor, legatarius, & venditor, qui de euictione tenetur, appellare non prohibentur, l.tutor, l. ab executione, ff.eodem, & Spec.in §.quis possit, eod.tit. An autem tertius pro suo interesse appellare possit à sententia inter alios lata? Ad expli

explicationem huius quæstionis,tres casus distinguendos putat Andr.Geyl. in suis pract.obseruationib. obseruat.122. Primus: si ab alio interpositam appellationem prosequi velit; & tunc admittendus est ad prosecutionem, etiamsi ipse non appellauerit,l. à sententia,§.idem rescripsit, ff.de appellationib. c.cùm super,extr.de offic. delegat. Panormit. in c.cùm super, num.4. & num. 27.extr. de re iudic. Ratio: Quia per appellationem principalis, iam suspensa est sententia,& omnibus, quibus grauamen illatum est , via aperta : ita vt non sit opus alia appellatione,Bald.in §.hodie, num. 6. C.de appellat. Secundus:si alterius appellationi,pro suo interesse,adhærere velit:quo casu necesse est, vt intra decendium ratam habeat appellationem per alium interpositam : appellare quidem intra decendium non tenetur interueniens , sed tamen , intra illud tempus alterius appellationi adhærere,& interpositam appellationem ratam habere debet, c.vt circa,de elect. in 6.& text. in c. non solet,2.quæst.6. Tertius casus est,si ipse,pro suo interesse, à sententia contra principalem lata , principaliter appellet: & tunc requiritur,vt non tantùm intra decendium appellationem interponat , sed etiam nuncupatim grauamina, & causas exprimat, cur sua intersit , appellari à tali sententia: idque procedit, etiamsi à diffinitiua contra alium lata appelletur:tametsi aliàs in appellatione à diffinitiua, causæ expressio necessaria non sit. Ratio differentiæ est: Quia , vbi appellatio interponitur contra regulas iuris , propter præsumptionem doli , non aliter admittenda est , quàm si expressa causa iustificetur : sed appellatio tertij fit contra regulas iuris , quia regulariter non licet appellare à sententia inter alios lata, ergo admitti non debet, nisi expressa causa, per tex. in d. c.non solet,c.cùm super,num.5.Felin.ibid.numer.1. & Innocentius in c.veniens,extr.de testibus. An autem victoria tertij, appellantis pro suo interesse, prosit principali iam anteà dicto?Dicendum regulariter,quòd sic,per l.1.& l.2. C.si vnus ex pluribus,& c. vna sententia,extr.de appell.

Ex his patet, appellationem domini , si sua, vel principaliter, vel in consequētiam,& aliquo modo intersit, recipi, prodesseque subditis,contra quos principaliter actum fuit,etiam non appellantibus:potissimùm,si subditi à domini priuilegiis noluerint se separari. Hoc enim certum est , quod vnius appellatio prosit aliis non appellantibus,quando videlicet causa est communis, & vna eademque omnium defensio , tot.titul. C. si vnus ex pluribus, l. si qui separatim, §. fin. C. de appellat.

& notat And. Geyl.obseruat. 120. pract. obseruat. prohibetur autem appellare contumax: ex vera enim contumacia oritur duplex exceptio, scilicet declinatoria & peremptoria: quas appellatus contumaci obiicere potest, vt pulchrè tradit Bald. in l.diffamari, C. de inge.manu. numer. 7. cum gloss. in Clemen.vnica,de dolo & contum.Prohibentur etiam,homicida, veneficus,adulter, manifestam violentiam inferens, insignis latro,concitator seditionis,dux factionis, raptor virginum, si sint argumentis superati, testibus conuicti, &c. Et alij, quos notat Speculat.lib.2.par.3.§.quis possit,hoc titulo.

Quæ Materia?

Quoduis grauamen,tam in causa ciuili,quàm criminali.In criminalib.quidem,non tantùm condemnatus de crimine capitali: sed etiam quilibet extraneus, etiam inuito condemnato,admittitur ad appellandum pro eo,per tex.in l.non tantùm,ff.eod.& l.eos,§. super his, C. eod. Et hoc ratione humanitatis,cùm sit proximus: quia consors naturæ, c. charitas est, distinct.2. de pœnit. Excipiuntur casus enumerati in l. 2. & l. addictos,C.de appel.recip.Quotiens enim lex in facinorosos, ob manifesti criminis atrocitatem, statim sententiam exequendam præcipit, toties appellationis beneficium denegatur,c.ei,qui, §. sunt etiam, extr. eodem. Inueterata tamen per Germaniam consuetudine receptum est, in causis criminalibus illicitas esse appellationes: quam consuetudinem approbat etiam ordinatio Cameræ, part.2.titul.28. expresè prohibens, ne recipiantur causæ criminales per viam appellationis in Camera. Excipiuntur duo casus. Primò: nisi ex commutatione fortè per gratiam facta, mulcta successit in locum pœnæ corporalis,à quo appelletur. Nam à mulcta appellari posse,celebriori calculo obtinuit,vt tradit Mynsing.obseruat.43. centur. 3. & obseruat.41. centur.4. Secundò: nisi super nullitate causæ criminalis agatur. Si enim in criminali causa quis principaliter à nullitate processus appellet, eamque docere velit; vt quia non citatus, & indefensus condemnatus, vel aliàs contra naturalem æquitatem,aduersus ipsum processum fuerit, aut indicatum; id ipsi permittendum est. Quod in reo accusato, vel inquisito,non etiam in accusatore,qui putat,accusatum nulliter absolutum fuisse, procedit: Nisi fortè ipsi in processu, vel sententia pœna talionis, & corporalis immineret, notat Mynsing. obseruat. 42. centur. 4. Proinde in ciuilibus

ſibus cauſis iure ciuili tantùm à ſententia diffinitiua, quæ poſt litis conteſtationem fertur, appellatio conceditur: non autem ab interlocutoria, niſi vim habeat diffinitiuæ, vel tale grauamen contineat, quod per appellationem à diffinitiua reparari non poſſit, l. ante diffinitiuæ, C. quorum appellat. non recip. & Bartol.in l.poſt ſententiam, C. de ſentent.& interlocut. idem prolixè in l.ante ſententiam, num.12.& num. 26,ff.de appellat.recip. Vbi tradit hanc regulam, quòd quando per appellationem à diffinitiua non poteſt reparari grauamen perfectè, quin aliquale præiudicium faciat, quòd tunc poſſit ab omni interlocutoria appellari, quod & vſus fori, & Cameræ ordinatio approbat, part. 2.titul. 29.§.4.& titul.28. §.fin. Mynſing. obſeruat. 43. centur.4. Et latiùs, quæ ſint interlocutoriæ, à quibus appellatio conceditur; vide Bartol. in d.l.ante ſententiam,& Guid.Pap.deciſ.75.cùm Philip. Franc. in cap.cùm ceſſante, extra.de appellat. Sententiæ autem vim diffinitiuæ habentes, quomodò ab aliis diſcernantur, regulentur, & cognoſcantur; vide Felin. in rub. extr.de re iudic. Hæ enim, non ſolùm quo ad formam & effectum interponendæ appellationis: ſed etiam, quo ad alios iuris effectus, veræ diffinitiuæ, per omnia æquiparantur. Tales ſunt ſententia competentiæ, abſolutionis ab inſtantia, vel obſeruatione iudicij, deſertionis, reuocationis, attentatorum, de procedendo, vel non procedendo in cauſa, item exceptionem peremptoriam obſtare, vel non, probatum eſſe, vel non: & ſi quæ ſunt ſimiles. Licet enim ſequatur, & ſperetur aliquando aliqua diffinitiua: tamen hæ feruntur ſuper eo, in quo pendet victoria cauſæ; differunt enim vel parant præiudicium ſuper toto negotio, vel ſuper aliquo fundamento principali,& ſubſtantiali ipſius negotij, Mynſing.obſeruat.88.centur.3.explicat etiam Andr. Geyl.obſeruat. 130. libr.1.pract.obſeruat.

Denique, de iure Canonico à quolibet grauamine,& omni interlocutoria ſententia, per quam alteruter litigatorum grauatur, etiam ante litis conteſtationem appellare permittitur,cap.ſuper eo,eod.Felin,ad rubr. extr .de ſentent.& re iudic.num.1.cap.1.& cap.cùm Romana, extr. eod. & cap.non ita, 2.q.6. Quod tamen(vt dictum eſt)vſus fori, ad obuiandum multorum malitiis & calumniis, non probauit.

Quæ Forma interponendæ Appellationis?

Regulariter, ab inferiore ad ſuperiorem iudicem, grada-

tim nullo omisso medio, instituitur appellatio. Et hoc quidem, si sententia diffinitiua fuerit, à qua appellatur incontinenti, apud acta illius iudicis, à quo prouocatur, viua voce, per verbum, *Appello*: ex interuallo verò, vel in scriptis, intra decendium, cap. ex parte, extra. eod. Si autem interlocutoria, tantùm in scriptis, grauaminibus nuncupatim insertis, intra decem dies, à tempore latæ sententiæ computandos, cap. significauerunt, extr. de re iudic. cap. quod ad consultationem, extr. de confirm. vtili, c. bonæ, & c. anteriorum. 2. quæst. 6.

Iustificantur autem appellationum formalia, ex requisitis appellationum. Requiritur ad formam appellationis primò: Vt appellatio gradatim fiat, non omisso medio: & hoc præcisè iure ciuili, l. imperatores, ff. de appellat. quod & in terris Imperij obseruatur, Ordinat. part. 2. titul. 29. §. 1. Non autem iure Canonico. Volunt enim Canones ad Summum Pontificem, omissis mediis, posse appellari, cap. Metropolitanum, 2. quæst. 6. & Imol. in d. l. Imperatores, cap. ad Romanam, 2. quæst. 6. & cap. si duo, extr. eod. Rationem illam assignant: Quia Pontifex est Ordinarius singulorum, cap. cùm nobis, extra, de elect. Imperator autem, qui licèt dominus mundi sit, l. deprecatio, ff. ad leg. Rhod. de iact. & omnes prouinciæ sub eo sint, cap. Adrianus, 63. distinct. & omnes nationes, cap. hoc si quis, 11. quæstio. 1. & omnes Principes, c. in apibus, 7. quæst. 1. excepto Rege Franciæ, cap. per venerabilem, extr. qui filij sint leg. & omnia in eius potestate sint sita, cap. quo iure, 8. distinct. & cap. futuram, 12. quæstio. 1. non tamen patiatur in præiudicium inferiorum Ordinariorum, & in damnum, & laborem inæstimabilem litigatorum, ad se, omissis mediis, appellari. Quòd si fiat, remittit appellantem ad iudicem competentem, l. Imperatores, ff. eodem. Licèt enim Princeps legibus non adstringatur, viuere tamen secundum legem debet, ca. proposuit, extr. de concess. præbend. tunc enim iura sua seruantur, quando ipse illis reuerentiam exhibet, cap. iustum, distinct. 9. Duo tamen casus excipiuntur, quibus, omisso medio, ad Superiorem appellatio institui, iure ciuili permittitur. Primò: Si intermedius iudex, palam & euidenter denegasset iustitiam, Mynsing. obseruat. 55. centur. 3. Secundò: Si medius iudex, ratione suspicionis, excommunicationis, vel alterius cuiusdam impedimenti, sit inhabilis, Abb. & alij in cap. dilecti, extra. de appellat. Quod etiam probat Ordinatio Camer. in 2. part. titul. 29. in princip. & notat Mynsing. obseruat. 66. centur. 1. His casibus exceptis, si ab ordinario

dinario iudice appelletur, appellatio gradatim facienda est: nisi quòd Canones ad Papam, omissis mediis, appellari velint. Quid, si à Delegato appelletur? Et distinguitur. Aut delegatus est ad vniuersitatem causarum, vt est vicarius Episcopi, & Officialis, qui ordinarius censetur, tunc appellatur ad Archiepiscopum, ad quem ab Episcopo appellatur: quia vnum & idem consistorium censetur Officialis & Episcopi, cap. Romana, extra. eodem. Vel ad vnam causam, idque aut à Principe, & tunc ad ipsum Principem appellatur, cap. super quæstionum, extr. de offic. deleg. aut ab alio inferiore ordinario: & tunc etiam ad eundem ordinariun appellandum, cap. cùm speciali, extr. eod. Si verò à subdelegato Principis, putà, cùm delegatus Principis subdelegauit: subdistingue. Nàm talis aut subdelegauit totam causam, & tunc tantùm ad Principem appellatur: Aut aliquid de iurisdictione sibi retinuit: & tunc, vel est remota appellatio in rescripto, & non potest appellari ad Pontificem, sed ad Delegatum tantùm; qui eum subdelegauit: & si fiat appellatio, non valebit, imò remittetur ad Delegatum, & est speciale hoc casu, vt, omissis mediis, ad Papam appellari non possit, Speculat. in §. nunc tractemus, num. 3. hoc tit. si verò non sit remota appellatio, communiter tenetur, quòd ad Delegatum, vel ad Papam, omisso delegato, appellatur, Speculat. d. loco.

Et sciendum, quòd à sententia Commissariorum Cæsaris, vigore ordinationis, part. 1. tit. 6. immediatè ad Cameram appellari possit. Non autem hoc obtinet in Commissariis, qui ad instantiam partium, etiam priuatorum hominum, per meram delegationem à Cæsare dati sunt: hic enim casus in ordinatione non est expressus: igitur dispositioni iuris communis relinquitur, l. si cùm dotem, ff. sol. matrim. Iuris autem est, quòd à Delegato ad delegantem, vel eius successorem in officio, appellandum sit, l. Papinianus, §. hæc si appellatio, C. de appellat, Salicetus, num. 4. l. vnica, C. qui pro sua iurisdict. & cap. super quæstionum, §. porro, & §. fin. cum gloss. ibidem, extr. de offic. deleg. Tali igitur casu appellatio ad Imperatorem, tanquam delegantem deuoluitur, Andr. Geyl, obseruat. 121. lib. 1. pract. obseruat.

Secundò requiritur, vt, si appellatio à sententia diffinitiua interponatur viua voce incontinenti, vel intra decem dies, absque vlla necessitate exprimendæ iustæ causæ in scriptis: Si verò ab interlocutoria intra decendium in scriptis, grauaminibus nuncupatim insertis, appelletur, l. 2. ff. eod. Bart. &

Ang.in l.litigatoribus, C. eod. Diuersitatis ratio est. Quia ab interlocutoriis, iure ciuili non appellatur,nisi iusta appellandi causa subsit , quæ in instrumento appellationis per Notarium confecto in specie exprimi debet , vt iudex ad quem, statim dignoscere possit, iusta néne sit appellatio interposita,cap.cordi nobis, de appellat.in 6.Clem.appellanti, eod.tit. Huius ratio est : Quia in interlocutoriis appellatio ex prioribus,siue iisdem actis, vel causis iustificari debet, gloss.in cap. cùm in ecclesia, & cap.vt debitus, extra.eod. Regula enim & beneficium l.per hanc, ff. de temp.appellat. scilicet, Non deducta deducam : non probata probabo; non habet locum in simplici interlocutoria, d.cap.cordi, & Bartol.in d.l.per hanc. Appellatio autem à diffinitiua , ex aliis etiam, quàm quæ instrumento inserta sunt,argumentis, rectè approbatur. Bart.in l.si mater,§.fin.ff.de execut.rei iud. Quòd si tamen consuetudine receptum sit , vt viua voce ab interlocutoria appellari possit,hæc, quasi iuri ciuili consentanea, valet , Angel.consil. 267.Est enim solennitas appellandi iuris positiui: ac proinde contrario iure , putà consuetudine , vel statuto tolli potest, quod etiam Camera approbat , tradit Andr. Geyl. obseruat. 130.libr.1.pract.obseruat. Sed, an interlocutoria vim diffinitiuæ habens, diffinitiuam, vel interlocutoriam simplicem irreparabile damnum continentem , in hoc sequatur ? Et suprà traditum est , ipsam non tantùm quò ad formam : sed etiam, quò ad iuris effectus diffinitiuè comparari : paria enim sunt, diffinitiuam sententiam esse,& habere vim diffinitiuæ, gloss. in cap.fin.de elect.in 6.& Alexand.consil.182.num.1.volum. 6.Quemadmodum igitur à diffinitiua incontinenti,viua voce , ex interuallo verò in scriptis , sine expressione grauaminum , appellari debet:ita quoque , ab interlocutoria vim diffinitiuæ habente , appellari potest, tradit Franc.in d. cap.non solùm,num.3.& d.cap.vt debitus, num.25.& ordinat. Part.2. tit.29.§.3. Prætereà, sicut diffinitiua reuocari non potest, ita nec interlocutoria habens vim diffinitiuæ, ita gloss.in d.cap. fin. de elect.in 6.&c.

Requiritur igitur tertiò, vt si ab interlocutoria simplici appelletur, instrumento appellationis iusta casa grauaminis, vel illati, vel cominati exprimatur,cap.vt debitus, & cap.interposita,extra.eodem. Nam ad iustificandam appellationem huiusmodi grauaminis, deductio iure ciuili fieri debet, quod in diffinitiua reparari non possit , iuxta l. ante sententiæ, vbi Salicet.& Dd.C.quando appellat.non recip.Licèt Canones in

graua

grauamine multùm non diſcernant, cùm à quouis appellari poſſit, cap.1.& cap.cùm ſit Romana, extra.eodem.

Quartum requiſitum eſt, vt appellationis inſtrumentum per publicum Notarium rectè ſit confectum. Cuius rectitudo conſiſtit in forma,& materia. Forma inſtrumenti appellationis eſt, vt contineat nomen eius, qui appellat, nomen eorum, aduerſus quos appellatur,& nomen iudicis ad quem: denique à qua,cuiúſve iudicis ſententia,l.1.ff.eod.Materia conſideratur in deductione grauaminis,vel ſimpliciter interpoſitæ appellationis,quæ ſchedula appellationis continetur: debétque illa ſchedula inſtrumento Notarij inſeri: nec ſufficit atteſtatio Notarij in inſtrumento appellationis coram eo facta,ſine inſertione ſchedulæ, Mynſing.obſeruat.45. centur.4. Spectat & hoc ad Materiam ex qua, quod ex conſtitutione Diui Imperatoris Maximiliani, Anno 1512.in Comitiis Colonienſibus promulgata, inſtrumenta Notariorum ex membrana confici debent, non ex papyro, niſi aliter conſuetudine receptum ſit, vt notat Andr. Geyl.obſeruat.119.lib.1.pract.obſeruat.& Mynſing.obſeruat. 80. cent.1. Parnorm.in cap.cùm dilecti,extr.de confirmatione vtili,& inutili.

Quintò requiritur obſeruatio fatalium.Quæ in quadruplici ſunt differentia:quædam enim ad interponendam appellationem:quædam ad diſcedendum à iudice à quo: quædam ad præſentādam appellationem coram iudice ad quem:quædam ad proſequendam appellationem, ſpectant. Fatalia interponendæ appellationis decem dierum à tempore ſententiæ latæ computandorum ſpatio continentur. Vniformiter enim hoc tempus decendij locum habet in omni appellatione,ſiue ab actu iudiciali,ſiue extraiudiciali interpoſita ſit,per ea.concertationi antiquæ,eod.lib.6. Curritque(etiam non obſtante compromiſſo,aut pacto partium,) à tempore latæ ſententiæ, facta computatione,de momēto ad momentum, auth.hodie, C.eod.& c.quò ad conſultationem,extr.de re iud. Conſilium igitur traditur,vt Notarius in inſtrumento appellationis apponat,nō ſolùm diem,ſed etiam horā diei appellationis, ad hoc vt rite cognoſcatur an decendiū effluxum ſit.Nam prima dies appellationis non cōputatur tota,ſed momentū,hora,& punctus illius diei, qui ad decimum diem eiuſdem puncti referri debet. Vnde euenire poteſt,quòd decima dies in vndecimam deſinat, Felin.d.c.quò ad conſultationē,nu.26.& docet Andr. Geyl.obſer.139.lib.1.pract.obſer.Debétque tēpus interpoſitæ appellationis accurate notari: quia interpoſita appellatio non

præsumitur facta, nisi probetur, nec possit iudex appellationis procedere & inhibere, priusquàm de hoc ei fides fiat, in tantùm, vt si processerit, & sententiam tulerit, non probato appellationis interpositæ decendio, si posteò, post decimum diem, appellatum esse compertum fiat, sententia pronunciata nullius sit momenti. Et est ratio. Quia deficit iurisdictio, propter desertionem, Clem.si appellationem, de appellat.& notat Mynsing.obseruat.11.cent.3.Felinus tamen in d.c.quò ad consultationem, ad hoc, vt currat tempus decendij, duo necessaria esse tradit.1.Quòd victus sciat sententiam esse latam.2. Vt sciat contra se, & ad suum præiudicium esse prolatam. Est enim illud tempus à principio vtile, & in progressu continuum: vnde non currit, nisi à tempore scientiæ, d.cap: concertationi,& d.authent.hodie,idque etiam in hærede appellantis obtinet: quia hæredi non currit tempus interponendæ,vel prosequendæ appellationis,nisi à die notitiæ, siue defunctus appellauerit, siue ante appellationem fata concesserit, per text.in l.fin. C.si pendent.appellat. Quæ tamen ita intelligenda sunt, si dominus procuratorem apud acta non habuerit, aliàs procurator apud acta tàm ab interlocutoria, quàm diffinitiua appellare tenetur,l.inuitus, C.de procurat.& ibi gloss.Aut saltem intra decendium domino suo non solùm ignoranti,sed etiam scienti denuntiare debet sentētiam contra ipsum latam, cap.non iniustè, extra. de procurat. gloss.& Panorm.ibidem.Alterutrum si factum non sit,sententia transit in rem iudicatam, & negligentia procuratoris nocet domino, si sit soluendo: sin minùs consulitur ei beneficio restitutionis in integrum, Bald.in l.ab eo, num.6. C.quomodo & quando, &c.& Andr. Geyl.obseruat. 45.lib.1.pract.obseruat. Fatalia,ad recedendum à iudice à quo, consumuntur triginta dierum spacio, quo appellans à iudice à quo, apostolos petere tenetur. Iure enim communi non petens apostolos intra triginta dies, à tempore latæ sententiæ numerandos, appellationem deserit,cap.ab eo,de appellat.lib.6.Bart.in l.eos, §.apostolos, C.eod.& est text.in Clem.2.eod. tit. Súntque hi dies continui,per gloss.in cap.non solùm, verb.dicendum, de appellat.lib.6.Petendi igitur sunt non semel,sed instanter,& sæpiùs, cap.quamuis,in Clem.de appellat.& si iudex eos non det,de diligentia protestandum est. Quod si autem appellans apostolos petere neglexerit, vel in termino, quem ei iudex eorum accipiendorum causa, statuerit, non comparuerit, appellationi renuntiasse videtur, d. Clement.quamuis, nisi iustum.

ſtum impedimentum doceatur. Verùm ex nouella ordinatione Cameræ Imperialis in 2.par.tit.30. Apoſtolorum requiſitio prorſus neceſſaria non eſt, ſed relinquitur arbitrio appellantis,num eos petere velit,Mynſing.obſeru.84.cent.1.& obſer.36.centur.4. Tempus præſentandæ appellationis, dicitur terminus legis, vel hominis, intra quem, ſi pars condemnata,coram iudice appellationem non preſentet,vel compareat, prior ſententia tranſit in rem iudicatam,tex.eſt in c.perſonas, extr.eod.& gl.in l.præſens,C.de appellat.& c.ſæpè,extr.de appellat. Et dicitur vel terminus legis: quia lex, vel ſtatutum, certum præſentandæ appellationis tempus preſcribit:vel hominis,quòd iudex perſonæ, cauſæque circumſtantiis perpenſis ſtatuit:vterque eſt eiuſdem effectus,niſi quòd terminus legis à iudice à quo,minui,non prorogari poſſit, c.ad hæc quoniam,ext.eod.gl.in d.c.cùm ſit Romana:hominis verò terminus ab ipſo iudice à quo,intra tempus à ſe præſcriptum rectè prorogatur,Franc.in c.perſonas,ext.eodem. Hoc tamen And. Geyl.obſer.140.libr.1.pract.obſer.ita accipiendum putat, vt prorogatio hominis non extendatur vltra terminum legis, idque ex ordinatione Cameræ, qua appellantibus ſex menſes ad introducendam appellationem conceduntur, perſpicuum eſſe dicit,tit.30.§.1.& §.5.par.2. Terminus enim ordinationis eſt legis,ſeu iuris,quia à lege Imperij ſtatutus,intra illum(ſi à iudice à quo non ſit breuior aſſignatus,quod fieri poteſt)citatio in Camera extrahi, & ante eius finem reproduci debet, id niſi fiat,appellatio deſerta efficitur, & ſuper deſertione ex officio pronuntiatur. Et notãdum,quòd huiuſmodi fatalia præſentandæ,vel introducẽdæ appellationis, non à die latæ ſententiæ, ſed à tempore interpoſitæ appellationis currere incipiant,poſſintque compromiſſo,vel expreſſo partium conſenſu prorogari,auth.ei qui,C.eod.auth.ſi tamen, C.de temp.appell.Clem.ſicut,eod.& Clem.quamdiu,eod. Denique fatalia proſequendæ appellationis, ſunt anni ſpatium de iure communi, & ex iuſta & legitima cauſa biennium, à tempore interpoſitæ appellationis numerandum, intra quod, niſi proſequatur appellans appellationem iudicialem,vel extraiudicialem, ſiue ab interlocutoria, ſiue diffinitiua inſtitutam, appellatio pronuntiatur deſerta, & per remiſſionem cauſæ ad iudicem à quo,ſententia prior confirmatur,& legitimum ſortitur effectum, auth.ei qui, C.de temp.appell. Notat tamen And. Geyl.obſ.141.lib.1.pract.obſer. in iudicio Cameræ Imperialis regulariter fatalia appellationis proſequendæ,propter cau-

ſarum multitudinem,non currere:ſed tantùm fatalia interponendæ & introducendæ appellationis: ſi tamen huiuſmodi tempora proſequendę appellationis,coram inferioribus iudicibus non ſint ſeruata, appellationem in Camera, tanquam deſertam, non recipi; ſed ad iudicem à quo, pro executione remitti: iudicari enim in Camera ſecundum ius commune, etiam quo ad ſolennitates coram iudicibus inferioribus non ſeruatas:tametſi vbique ferè locorum in iudiciis horum fatalium nulla habeatur ratio.

Sextò: requiritur, vt cauſa talis ſit, quæ per appellationis viam ad ſuperiorem deuolui poſſit, non ex minimis, in quibus,ob malitiam aduerſarij, & inanem ſumptuum faciendorum vexationem,appellatio prohibetur, atg.cap.anteriorum, 2.quæſtio.6. In Camera autem Imperiali appellationes non recipiuntur,ſi ſumma appellationis ſit infra 50.florenos Rhenenſes, ita diſponente ordinatione, tit.28.§.4.part.2. Quæ ſumma poſteà in Comitiis Spirenſibus, anno 1470.fol.19.ad 150.florenos extenſa eſt:idem obtinet in ſummis priuilegiorum,de non appellando, ſtatibus & ciuitatibus conceſſorum: quia appellatio non deuoluitur ad Cameram, ſi ſumma nō ſit priuilegio conformis, d.tit.29.§.4. in fin. Nec appellatur in cauſa criminali,vbi delictum notorium vertitur,vt notatur in l.2.C.quorum appellat.non recip.Ratio:Quia appellatio non debet eſſe iniquitatis præſidium, c. cum ſit Romana, extr.de appellation. vel ſi res dilationem non patitur; putà, ne teſtamentum aperiatur, vel ne ſcriptus hæres in poſſeſſionem mittatur, vel ne frumentum in ſubſidium militiæ tranſmittatur, &c.

Septimò: vt appellans talis ſit, quòd appellare poſſit: non contumax, vel is, quem perpetua lex, ob ſcelus, vel notorium delictum, ſtatim pro meritis pœnis ſubiici iubet, vt ſuprà.

Octauò requiritur:vt iudex à quo appellatur, inferior ſit, à quo appellari poſſit:vt ſunt tā Ordinarij, quàm delegati, 2. q. 6.& c.ſecundò requiris,& c.Romana,iuncto c.cùm ſit Romana, extr.eod.A principe igitur, id eſt, à Papa,vel Imperatore, non appellatur, d.c.anteriorum, 2.q.6.c.cuncta, & c.per principalem,11.q.3.Neque à præfecto prætorio,l.1.C.de ſentent. præfect.prætor. Neque à ſententia arbitri,ad quem, per compromiſſum itum eſt,c.omnis oppreſſus:2.q.6.l.epiſcopale, C. de epiſcopali aud. vel à iudicibus, quos communis partium conſenſus elegit,c.à iudicibus,2.q.6.

Quis

Quis finis interponendæ appellationis?

Vt non deducta & probata deducantur & probentur, l.per hanc,C.de temp.appell.l.eos,§.1.C.eod. Non autem instituitur appellatio, vt aduersarius multis sumptibus diu, multumque vexetur,§.1.authen.de iis,qui ingred.ad appel. Quia appellationis beneficium, non ad defensionem iniquitatis; sed ad præsidium innocentiæ institutum est,text.in cap.cùm speciali,§.porrò, extr.de appellat.& c.ad nostram, vbi gloss. eod. tit.Finis etiam appellationis interpositæ proprius est, vt iudicantium imperitia, & sententiæ iniquitas corrigatur, licèt ipso facto comperiatur, nonnunquam benè latas sententias per appellationem in peius reformari, vt ait Vlp.in l.1.ff.eod.

Quis Effectus?

Primus effectus est. Quòd appellatio causam reducit ad tempus litis contestatæ.Quare exceptiones peremptoriæ,quę non ad impediendum litis ingressum, sed in vim peremptoriarum,post litis contestationem opponuntur,in causa appellationis rectè proponuntur: non autem illæ, quæ ante litem contestatam proponi necesse est, vt dilatoriæ, Alcia.in l.3.C. de edend. eadem ratione, & articulos nouos proponere, non tamen prioribus directò cōtrarios,probationesque vt in priori instantia facere, & non allegata allegare, non probata probare licet,Clem.fin.de testib.c.quoniam,extr.vt lite non contest. Articulus enim in prima instantia omissus,in causa appellationis redintegrari, & probari potest; dummodò nouus ille articulus à veteribus dependeat,& talis sit,in quo sententia à qua,faceret præiudicium, & pareret exceptionem rei iudicatæ,Bart.& Albin.in l.per hanc, C.de temp.& repar.appellat.& Ordinat.part.3.tit.33.§.1.& §.3.

Alter effectus est.Quòd,secundum communem Doctorum opinionem,appellatio, quo ad præsentem causæ statum, planè extinguat pronuntiatum, licèt quo ad futurum statum, & litis exitum suspendat tantum, per text.in l.1.§.fin.ff.ad S.C. Turpil.& gloss.in c.venientes,extr.de iureiurando,Felin.in c. pastoralis,num.14.extr.de off.deleg. Cùm igitur per appellationem interpositam suspendatur sententia, ea pendente, nihil innouari; sed omnia in eo statu, quo tempore interpositæ appellationis erant, permanere debent, ita vt si à diffinitiua sententia, vel interlocutoria vim diffinitiuæ habente appellatum sit,iudex appellationis statim cum citatione inhibitionem decernere possit.Nō autem,si ab interlocutoria simplici, appel

appellabili tamen. Et ratio est. Quia ei de veritate grauaminis primùm constare oportet, vtrùm causa sit deuoluta néne: quandiu enim cognoscit an appellatio sit recipienda: an causa sit deuoluta: inhibere non debet, Henning. in sua pract. part. 3. tit. 30, Dd. in c. non solùm, & c. Romana, eod. in 6. Quæ ratio cessat, quando à diffinitiua, vel interlocutoria diffinitiuæ vim habente appellatur. Quia appellatio à diffinitiua, vel interlocutoria diffinitiuæ vim habente (vt in primo effectu dixi) statim deuoluit causam ad iudicem appellationis, & reducit ad eum statum, in quo erat causa principalis post litis contestationem, per tex. in l. ita demum, & ibid. Barr. & Bald. C. de procurat. Marant. dist. 6. nu. 16. An autem iudex appellationis innouata ante inhibitionem reuocare possit? Et pari ferè distinctione explicat hanc quæstionem Bonifacius VIII. c. non solùm, de appellatio. in 6. inquiens: Non solùm innouata post appellationem à diffinitiua senteñtia interiectam, debent semper (exceptis casibus, in quibus iura post senteñtiam prohibent appellare) ante omnia, per appellationis iudicem penitus reuocari: sed etiam ea omnia, quæ medio tempore inter sententiam, & appellationem (quæ postmodum intra decendium interponitur ab eadem) contingit innouari: ac si post appellationem eandem innouata fuissent. Si verò ante diffinitiuam ab interlocutoria appellatum sit, illa, quæ post appellationem interpositam ante diffinitiuam sententiam innouantur, donec appellationis causam veram esse constiterit per iudicem appellationis (postquam sibi cōstiterit per appellationem emissam, ex probabili causa fore ad se negotium deuolutum) inhibeat canonicè iudici (à quo appellatum extitit) ne procedat: tunc enim quicquid post inhibitionem huiusmodi fuerit innouatum (licèt causa eadem non sit vera) per eundem appellationis iudicem, ante omnia, in statum pristinum reducendum est, vt traditur in c. ex parte, extr. eod. Notat etiam Spec. §. nouissimè, nu. 7. eod. tit. casus 16. quibus, pendente appellatione, innouatio permittitur. Quos ibi videre licet.

Tertius effectus est. Quòd appellans, per appellationem interpositam, statim eximatur à iurisdictione iudicis à quo, censeaturque iudex incompetens, potissimùm si appellationi interpositæ detulerit. Nam is iudex deferendo appellationi, iurisdictionem quodammodò à se abdicat, c. cum appellationibus, de appellat. in 6. transfertque eam, super qua appellatum est, ad eum, ad quem fertur appellatum esse, c. pastoralis, extr. eod. c. per tuas, extr. de sent. excom. & c. ad reprimendam, extr.

extr.de offi.ordi. Quod tamen non ita accipiendum est, quòd per hoc iudici à quo iurisdictio in appellantem penitus adimatur. Cùm etiamnum appellantem, si delinquat, notoriè punire, & appellationem propriam prosequi negligentem distringere possit, c.reprehensibilis, c.consuluit, & c. proposuit, extr.eo. Siquidem, aut appellans à prosequutione appellationis desistit, & appellato in expensas legitimè condemnatur, d.c.reprehensibilis, extr.eod. Aut appellatus non prosequitur appellationem, & contra eum, vt contumacem, proceditur, c. sæpè contingit, extr.eod. Aut vterque prosequutionem appellationis negligit: quo casu prioris iudicis sententia, cui litigatores posteà parere tenentur, ob desertionem appellationis interpositæ, in rem iudicatam transit, d.c.reprehensibilis. Ne tamen quis, prætextu grauaminis nullibi existentis, à iusta sententia, temerè appellare audeat, iure ciuili pœna 50. librarum auri, cum existimationis iactura in temerè prouocantes statuta est, l.eos, C.eod. l.à proconsulibus, C.eod. & l.5.C.quorum appellat. non recip. Sed hæc pœna, cùm quorundam appellantium facultatib. par non sit, &, ex consequenti, iuxta illud: (*Qui non habet in ære, luat in corpore*) in corporalem pœnam transmutetur, per Canones mitigata est. Nam appellantium temeritatem expensarum solummodò damno puniunt, d.c. reprehensibilis, extr.eod.c.1.de elect.in 6.Abb.in c.inter cætera, extr.de appellat. Quod ita intelligendum est, si de temeritate appellantis indubitatò constet. Appellans enim, qui in prima instantia obtinuit, etiamsi in appellationis causa succumbit, non tamen est in expensis condemnandus: quod ita procedit, si ex nouis probationibus, & actitatis succumbat: secùs si eisdem, seu prioribus actis, iuxta gl.in c.ignorantia, de reg.iur.in 6.Imol. & Host.in c. finem litibus, extr.de dolo, & contu.& tradit Mynsing.obseru.89.cent.2.

Quæ Affinia?

Recusatio, relatio, in integrum restitutio, supplicatio, reuisio.

Quid est Recusatio?

Alterum membrum huius tituli est: *De recusationibus*; parificantur enim recusatio & appellatio, c.super, extr.eod. Et sicuti per appellationem receditur ab audiẽtia iudicis, ita etiam per recusationem, c.secundò requiris, extr.eod. & c.quòd suspecti, 3.q.5. Est autem recusatio, vt definit Speculator in §. recusatio, titul.de recusat. iurisdictionis, vel audientiæ, causa

suspi

suspicionis, proposita declinatio, c.quòd suspecti, 3.q.5.& c. suspicionis,ext.de off.deleg.

Quæ est causa Efficiens?

Ipsa lex,quæ non vult iustitiam à personis suspectis administari, magno partis detrimento, l. apertissimi, C. de iudiciis.

Quod est Obiectum?

Iudex ordinarius, & Delegatus. Quia iure Canonico, tam Ordinarius,quàm Delegatus, ob suspicioné recusari possunt. De ordinario patet ex cap. si quis contra, extr.de foro comp. cap.placuit, 2.quæstio.6.cap.peruenit,11.quæstio.1.& c.cùm specialis, extr.de appellat. De Delegato autem expressum est in cap.suspicionis, extr. de offic.deleg.& cap. postremò, extr. de appellat. nisi sit datus ad petitionem partis. Quia is, qui ipsum petiit,nequit eum recusare, c.induciæ, §.offeratur, 3.q. 3.& c.cùm olim, extr.de off.deleg.nisi ex noua causa suspicio oriatur, c.insinuantem, extr.de offic.deleg. Iure autem ciuili tantùm Delegatus,non autem Ordinarius regulariter recusari potest:ad eum effectum,vt remoueatur tanquam suspectus: sed si aliqua suspicionis subsit causa, adiunctus ei dandus est, communiter Dd.in auth.si verò contigerit,C.de iud.& glo.in l.apertissimi,C.de iud.

Quæ Forma?

Vt,antè litis contestationem, intra tempus deliberationis: scilicet,viginti dierum,libellus recusationis, in quo sufficiens suspicionis causa scripta sit, iudici ordinario, vel Delegato, porrigatur, eliganturque per litigatores arbitri,qui de suspicionis causa cognoscant, qua coram arbitris probata, negotium cuidam personæ idoneæ decidendum committatur, vel non probata ad iudicem recusatũ remittatur, c. cùm speciali, extr. eod.& l.fi. C.de iud. Primò enim requiritur,vt recusationis exceptio in scriptis proponatur, ante litis contestationem, tam iure ciuili, vt in dict.l.apertissimi, quàm iure Canonico, vt in cap. inter monasterium, extr. de re iudicata Est enim illa exceptio dilatoria, ergo ante litem contestatam obiicienda, imò ante omnes dilationes. Quia si opponitur alia dilatoria, censetur prouocati iudex, vt super ea pronuntiet, & sic inducitur consensus in iudicem, vt non possit recusari postea, Lanfran. in cap.quoniam, extr. de probat. Quod ita procedit, nisi ex noua causa, post litis contestationem, suspicio oriatur, ob quam exceptio recusatoria opponenda

nenda foret, c.insinuantem, extr.de offic. deleg.tunc enim in quacunque parte litis obiici poterit,etiam post conclusionem causæ,si post superuenit, iuxta Felin.in d.c.insinuantem.Quo casu,is,qui,ob suspicionem, iudicem, quem anteà approbasse videtur, recusare contendit, iurisiurandi religione affirmare tenetur, eam de nouo ad eius notitiam peruenisse, capit. pastoralis, extr.de except. Nam & in Camera,post litis contestationem, recipiendam talem recusationis exceptionem non esse, communi suffragio obtinuit, nisi notoriè, & euidenter constet iudici, eam de nouo superuenisse, Mynsing. obser. 59. cent. 4. Secundò requiritur, vt recusatio non verbis, sed scripto fiat. Quia huiusmodi recusatio interlocutoriæ comparatur, à qua in scriptis appellandum est, ita tenet Angel. Fulg.& Salic.in l.fin. C. de iud. debetque recusationis libellus iudici præsenti exhiberi,d.l.apertissimi, C.de iudic.in verb. *libello recusationis porrecto*. Cuius forma est, vt contineat; quis,quem, in qua causa, quare recusat,& nomen arbitri, qui ad cognoscendam suspicionis causam eligitur, Speculat. in §.qualiter autem,hoc titul. Tertiò requiritur de iure Canonico, vt causa suspicionis iusta libello recusatorio inseratur, quæ coram arbitris posteà electis probetur. Causæ iustæ sunt: quia iudex, maritus, pater, vel patronus aduersarij est, pecunia interueniente corruptus, nimis fauens propter proquinquitatem, inimicus, quia recusantem priuato, vel euidenti odio prosequitur, vel quia fuit aduocatus, vel procurator eiusdem causæ, vel quia est imperitus iuris, vel habet assessorem suspectum, Hostiens. in §. quæ sint iustæ causæ, de offic. deleg. & §. ex quibus causis, tit. de recusat. & Specul. §. causa recusationis, de recusat. Illud singulariter notandum, quòd omnes causæ,quę repellunt testem,tanquàm suspectum,multò magis iudicem repellunt, imò minor suspicio sufficit in iudice, quàm teste, quia faciliùs est, alium inuenire iudicem, quàm alium testem:& quandoque victoria totius causæ in vnico teste,propter alia quædam adminicula,consistit,glo. in cap.cùm R.Canonicus, extr.de offic.delegati. Quartò requiritur de iure Canonico, vt à litigatoribus, arbitri, qui de causa suspicionis cognoscant, eligantur, qua probata, causa principalis alij iudici committatur, vel non probata, ad iudicem recusatum remittatur, cap.cùm speciali, & cap.secundò requiris,extr.eod. Sic enim ait Innocen. III. in c.cùm speciali,extr.eodem. Cùm aliquis iudicem proponit se habere suspectum, suspicionis causam coram eodē allegare tenetur.

Sed

Sed partes, vt in aliquos non valdè remotos conueniant, per eundem iudicem debent cogi: coram quibus si causa suspicionis intra terminum competentem probata non fuerit, tunc demum authoritate sua iudex vtetur. Quòd si corã ipsis causa suspicionis probata fuerit, causæ cognitione supersedere tenebitur recusatus, & de recusatoris consensu, vel negotium alicui idoneæ personę decidendum committit, vel ad Superiorem remittit. Sed ius ciuile hos duos postremos effectus non approbat. Eo enim iure causa suspicionis in libello recusationis exprimenda non est, sed sufficit suspicionis allegatio in genere secundùm formulam recusandi, quam tradit gl. in d.l. apertissimi, in verbo, *libello*, quam sequitur Bal. ibidem num. 7. Iason, Sal. & alij. Sufficit igitur dicere, se habere iudicem suspectum; licèt iuramentum præstare teneatur recusans, se non calumniandi animo recusare. Nam hoc iuramẽtum loco probationis erit, cùm quilibet præsumatur memor e[illegible] salutis suæ, & proinde arbitri à partibus electi, secundùm ius ciuile, omisso articulo suspicionis, in causa principali cognoscunt; quia cùm causa libello non sit inserenda, ex consequenti nec probanda est, d.l. fin. C. de iud. prout tenet etiam Ang. in d.l. apertissimi, & Bal. in l. 1. §. 1. ff. à quib. appell. non licet. In hoc tamen quid consuetudine obseruetur, attendendum est, vt tradit Mynsing. obser. 63. cen. 3. & Andreas Geyl.

Quis Finis?

Vt iudex, ob suspicionem remoueatur: ipsa namque ratio dictat, vt ait Cælestinus, suspectos, & inimicos iudices esse non debere, d.c. secundò requiris, extr. eod.

Quis Effectus?

Primus est: Quòd eo ipso, quòd iusta suspicionis causa proponitur, recusati iudicis iurisdictio sit suspensa, cap. super eo, extr. eod. Alter effectus est: Quòd probata causa suspicionis, in tantum expiret, & extinguatur recusati iurisdictio, vt in causa principali procedere non possit: & si ad vlteriora processerit, processus sit ipso iure nullus, dict. c. secundò requiris, extr. eod. An autem hoc casu arbitri in causa principali procedant, vel alij iudices sint eligendi? Et distinguitur inter ius ciuile, & Canonicum. Nam iure ciuili, arbiter de cognoscenda suspicione electus, in recusati iudicis delegati (iure enim ciuili Ordinarius propriè non recusatur) locum succedit, & tanquam delegatus ab eo, qui recusatum delegauerit, de causa principali post factam suspicionis probationem cognoscit,

d.l.

apertissimi,& arg.c. dispendia,extr. de rescrip. sicut cùm pronuntiatur, quòd appellatio ab interlocutoria sit iusta: quia tunc deuoluitur negotium principale ad iudicem appellationis:appellationibus enim ab interlocutorijs recusationes iure ciuili comparantur. Cast. in d. l. apertissimi. Verùm iure Canonico,arbitri tantùm de causa suspicionis cognoscunt. Qua probata, iudex recusatus potest de recusatoris assensu committere personæ neutri parti suspectæ causam:seu cogere partes ad eligendum arbitros, quibus ipse vices suas committat, ac deleget, & hi tanquàm delegati eius vice de principali causa cognoscant, vel causam ad Superiorem remittere potest, d. c. cùm speciali, extr. eod. c. cùm te,extr.de off.dele.c. peruenit,11.q.1. & c.placuit,2.quæst.6.

Quid Relatio?

Relationis tractatio ad tertiam huius tituli partem spectat: conuenit cum appellatione in effectu.Quòd sicuti instituta appellatione, ita etiam facta relatione ad Superiorem, nihil innouari debet. Et dicitur relatio, iudicis de iure dubitantis ad Principem missa consultatio, c.intimasti, extr.eo.& c.si quid in ecclesia,2.q.7.

Quæ est causa Efficiens?

Iudex competens,qui, ob difficultatem, vel ambiguitatem iuris,de causa dubitat. Nam in factorum perplexitate non est recepta relatio,l.1.& l.2.C.de relat.

Quæ Materia?

Ipsum ius, non autem factum, tam in causa ciuili, quàm criminali,auth.collat.6.de iud.§.fin. & l.eum, ff.de iudic. Relatio enim locum habet.1. Vbi in controuerso casu nullum ius est expressum. 2. Vbi quidem expressum est, sed de eius intellectu dubitatur, propter diuersas interpretum sententias. 3.Vbi tanta est iurium contrarietas, ob quam iudex in diuersas sententias anceps distrahatur,c.pastoralis,extr.de fide inst. c.a.literas,extr.de restit.spol.

Quæ Forma?

Formam ponit Speculator in §. qualiter, titu. de relationibus,& Impp. Theodo.& Valent.in l.fin. C.de precibus Imperatori offerendis: scilicet, vt iudex ante sententiam diffinitiuam,examinato diligenter articulo,super quo fieri debet relatio,partibus præsentibus dicat, se super ea dubitare, & velle Principem consulere: demum conficiat libellum Principipi mittendum, in quo contineatur processus, coram eo habitus,

& dubitationis articulus,rationesque partium,& iura,quæ ipsum perplexum reddant. Quo facto, ipsum consultationis exemplum partibus legendum, vel edendum illicò tradi iubeat: vt si fortè relatio minùs plena videatur, vel aliter scriptum,quàm actum sit,opponere suas rationes, & refutatorios libellos Principi offerre possint, c. cùm inter, extr. de elect. Tunc enim relationibus plena fides, & veritas inest, cùm vel allegationibus repelluntur, vel partium approbantur assensu, l.1.& l.2.C.de relat.

Quis Finis?

Vt ambiguitate iuris,per Superiorem declarata,iudex rectè quæstionem definire,& sententiam iuri, & æquitati consentaneam ferre sciat,d.c.intimasti,extr.de appellat.

Quis Effectus Relationis?

Effectus relationis est, vt causa, vel etiam consultatione pendente,nihil debeat innouari,vel de causæ meritis inquiri, vel aliquid fieri: aliàs irritum id habetur, c.licet, extr. de off. de leg.c.bonæ,2.ext.de post. prælat.c.nomen,2.q.1.& c.denique,6.q.3. Notandum etiam. Quamuis relatio fuerit per iudicem approbata,tamen,priusquam facta sit, posteà commissa de partium consensu in causa procedi, c. significantibus, extr.de off.deleg.

Quid est Supplicatio?

Sicut appellatio ad corrigendam Inferioris sententiam interponitur:ita supplicatio ad mitigandam sententiæ sæueritatem,illorum, à quibus propter dignitatis sublimitatem appellari non licet, fieri contingit. Est enim supplicatio nihil aliud,quàm veniæ proprij erroris petitio,vel ipsius Superioris benignitatis imploratio,l.præfecti,ff.de minor.

Quæ causa Efficiens?

Est lex ipsa,permittens in certis casibus Principi preces offerre,tot.tit. C.de precibus Imp.off.& tit.C.vt lite penden.vel post prouoca.

Quod Obiectum?

Sententia,à qua appellatio non conceditur:vt est sententia Præfecti prætorio,Imperatoris,vel Papæ, c.ex literis, extr. de restit.in integrum,& c.cùm causam,extr.de re iud. Aliàs enim lite pendente,vel post prouocationem, aut diffinitiuam sententiam nemini licet supplicare, d. tit. vt lite pendente, &c. Nisi vel actorum communium, vel pronuntiationis editio denegetur,l.supplicare,d.tit,vt lite pendēte. An autem potest

supplicari

supplicari ad Episcopum à sententia Vicarij? Et quidem potest, supplicatione largè sumpta, vt scilicet comprehendat beneficium restitutionis in integrum; quod conceditur minori, vel maiori, ex causa; nam cùm ipse Vicarius Episcopi possit aduersus suam sententiam restituere in integrum, non est mirum, si Episcopus aditus restituere possit aduersus eandem sui Vicarij sententiam, cùm vna, eadémque vtriusque censeatur iurisdictio, iuxta Panorm. & alios, in cap. ex literis, extra. de restitut. in integ.

Quæ Materia?

Causa tam criminalis, quàm ciuilis. Nam super criminis pœna, venia potest per supplicationem impetrari, l. rescripta, C. de precib. Imp. off. & cap. quæ est, 25. q. 2. Huius autem supplicationis basis, & fundamentum sumitur, non ex sententiæ iniquitate, quæ non cadit in tam sublimes personas, à quibus appellandi facultas non permittitur; sed ex petitione veniæ proprij erroris, vel aduersarij circumuentionis allegatione, l. præfecti, ff. de minorib. In causa autem ciuili, post pronuntiationem reuisio omnium actorum, oblatis Principi precibus, peti potest, si condemnatus prolata sententia contra æquitatem, & ius scriptum se grauari arbitretur: pendente verò lite supplicatio facilè non recipitur, nisi supplicetur pro eo, quod graui partis diuersæ dispendio non cedat; vt pro dilatoria exceptione, non peremptoria; id enim, quod totius negotij cognitionem tollit, & vires principalis negotij exhaurit, per rescriptum nõ conceditur, leg. quoties, C. de precib. Imp. off. ca. ex insinuatione, extr. de procura. & c. 1. extr. de dol. & contum.

Quæ Forma?

In causa criminali, forma est, vt supplicatio libello comprehensa, in qua, suppressa causa supplicandi extrinseca, error proprij facti, vel dolus, & circumuentio aduersarij prætendatur, cum imploratione benignitatis Principi offeratur, prositque petenti, nec alij obsit, c. nec damnosa, 27. q. 2. & l. 2. C. de precib. Imp. &c. Forma in causa ciuili est, si condemnatus iniquè cõdemnationem factam putet, vt intra decẽ dies reuisionem actorum, & totius causæ petat, quibus elapsis, habet biennium ad supplicandum Principi: quod biennium computatur, ex quo Imperator in cognitione præfecti successit, l. 1. C. de sentent. præf. præt. & auth. quæ supplicatio, C. de precibus. Imper. offer. quod iure communi obtinet. Quid autem in Camera? vide infrà de reuisionibus.

Qui Effectus?

Effectus supplicationis est: quia si Princeps rescribit ad supplicationem, obtinet vicem litis contestatæ, quantùm ad hoc, vt perpetuetur vsque ad 30.annos, vel secundum alios, vsque ad 40.tot.tit.quando libel. Princ.datus litis contest.faciat,& l.1. C.de annali except.transitque ad hæredes, & contra hæredes,l.1.C.quando libel.l.constitutionibus,ff.de actio. & oblig.cap.circa medium, §.potest. 16.quæst. 3. Ob id prætoriæ,aliæque temporales actiones,per oblatas Principi preces, & ad eas rescriptionem, perpetuantur, l.temporales, C. quando libell. Princip.datus.

Alter effectus est, commodum fideiussionis præstandæ. Supplicatio enim non habet hunc effectum instar appellationis, vt pendente rescripto, ad supplicationem nihil innouetur. Quandoquidem, si intra decem dies supplicetur, potest sententia executioni mandari: ita tamen, si victor satis dederit de restituenda re, si sententia fuerit iustè resoluta. Si autem non supplicauerit intra decem dies,habet biennium ad supplicandum Principi: quod biennium computatur, ex quo Imperator ex cognitione præfecti successit,l.1.C.de sentent.præf.prætor. Sed tunc executio sententiæ fiet,nec victor satisdabit de restituendo, authent.quæ supplicatio, C.de precibus.Imp.off.Igitur aduersus sententiam supplicare quis debet infra decem dies, si velit habere commodum fideiussionis præstandæ: sed per hanc supplicationem executio sententiæ non impeditur.

Ex his patent,inter appellationem, & supplicationem differentiæ. 1. Appellatur intra decem dies: sed supplicatur vsque ad biennium. 2. Pendente appellatione, nihil est innouandum: sed pendente supplicatione, mandatur executioni sententia. 3. Ante sententiam non licet simpliciter supplicare, l. 2. C. vt lite pend. sed appellare permittitur, vbicunque grauamen infertur,cap.vt debitus,extr.de appellat.4. Supplicatio protenditur ad noua, & vetera: appellatio verò solùm ad ea,super quibus interponitur, cap.suscita,& cap.ex literis, extra.de in integr.restitut.Denique temerè supplicans in omnem litis æstimationē aduersario condemnatur, l. 2.& l.3.C. vt lite pend.secùs in appellāte,de iure ciuili,iuxta l.eos,C.eo.

Quid Reuisio?

Reuisio est, causæ, in qua, per diffinitiuam iudicis sententiam opinione partis supplicantis contra æquitatem, vel ius scriptum

ſcriptum grauamen infertur, ex prioribus actis, propoſitiſ-que cauſis, & argumentis merita cauſæ concernentibus, repetita cognitio.

Quæ cauſa Efficiens?

Conſtitutio Imperialis, quæ neminem, contra ius & æquum grauare permittit, authent.quæ ſupplicatio, C.de precibus. Imper. off.

Quod Obiectum?

Prætenſa à parte condemnata nullitas, vel iniquitas pronuntiatæ ſententiæ diffinitiuæ, in quauis cauſa: ita vt etiam in cauſa diffamationum, in qua ad impoſitionem perpetui ſilentij proceditur, ſententia lata, reuiſio peti poſſit, Andr. Geyl.obſeruat. 132.lib.1.pract.obſeruat.

Quæ Forma?

Forma, de iure communi, habetur in authent.quæ ſupplicatio,C.de precibus.Imper.off.Sed quid in reuiſionibus, poſt ſententiam diffinitiuam latam,in Camera Imperiali,per partem cōdemnatam, & victam, petitis obſeruetur,traditur Ordinat.Camer.part.3.tit.53.& conſtitut.Ratiſpon.anno 1532. promulgata, fol. receſ. 246. Quæ tamen ordinatio Cameræ, per conſtitutionem Imperialem poſteà Anno 1557. Spiræ promulgatā, ampliata eſt, fol.208.receſ.Spiren. Anno 1557.

Qui Effectus?

Vt ſumptibus partis petentis fiat reuiſio per peritos ad hoc deputatos. Qua facta, ſi nullitatem,vel iniquitatem ſententiæ deprehenderint, contra ſententiam pars condemnata reſtituatur.Et nota,quòd,reuiſionis tempore durante,ſententia executioni mandetur,ſi victrix pars dignam præſtiterit fideiuſſionem tantùm reſtituendi, quantùm fuerit in condemnatione, ſi legitima retractatione ſententia reſoluatur, d. authen.quæ ſupplicatio,C.de precib.Imp.off.Quid, ſi fideiuſſores habere nequeat? Et adhuc per reuiſionis proceſſum non impeditur executio, ſi modò iuratoriam cautionem, quæ loco fideiuſſionis requiſitæ admittitur,præſtiterit:ita concludit Andr.Geyl.ex opinione Guid. Pap.deciſ.189.&c.

Quid eſt Reſtitutio in integrum? Et quomodo ab appellatione, ſupplicatione,vel reuiſione differt?

Reſtitutio in integrum eſt, prioris ſtatus,iuris,vel audientiæ redintegratio,cap.ex literis,extr.de in integr.reſtitut.Nec multùm,quo ad effectum legitimum,ab appellatione differt:

ſicut enim per appellationem quandóque reſcinditur, ità etiam per in integrum reſtitutionem: & ſicuti, pendente appellatione, nihil eſt innouandum: ita quoque poſtulata, & obtenta in integrum reſtitutione, omnia ſunt in eodem ſtatu, in quo erant, priúſquam petitio fieret. Nec enim res, ſuper qua poſtulatur, alienari debet, nec ſententia executioni mandari, nec aliquid fieri in præiudicium poſtulantis, donec reſtitutio fuerit expedita. Ex quo perſpicuè apparet, vberius eſſe reſtitutionis, quam ſupplicationis beneficium. Nam ſupplicationis oblatio ſententiæ executionem, vel rerum alienationem, donec ad eam reſcribatur, non impedit. Differunt & alio modo. Quia ſupplicatio puræ gratiæ, & benignitati Principis innititur, locúmque habet, quando nulla probabilis cauſa extrinſeca allegatur: ſed vel error facti prætenditur, vel dolus, & circumuentio aduerſarij. At reſtitutio in integrum. innititur iuſtitiæ, locúſque ei eſt, quoties contra ſententiam Principis allegatur probabilis quædam cauſa extrinſeca: putà, minor ætas, fauor Eccleſiæ, abſentia probabilis, vel neceſſaria, aut ſimile quid, iuxta Panormit. in cap. cùm ex literis, verb. ſed pro concordia, extr. de in integ. reſtit. & cap. auditis, extr. de in integ. reſtit. Quale autē beneficium ſit in integrum reſtitutio; vide in Mynſing. obſeru. 18. centur. 4. Quæ forma petendi; obſeruat. 49. & obſeru. 51. centur. 1. Quid probari debeat; obſeruat. 50. cent. 1. & obſerua. 16. cent. 4. Quis effectus; & an impediat executionē ſententiæ; vide obſeru. 48. cent. 1. Sed de hac materia latiùs ſuprà, lib. 1. tit. 41. de in integ. reſt.

Quæ Adiacentia?

Dimiſſorij libelli, qui apoſtoli dicuntur, libelli appellatorij, compulſoriales, & inhibitiones, ſiue literæ inhibitoriales.

Qui dicuntur apoſtoli?

Apoſtoli dicuntur, libelli, per quos cauſa ad eum, qui appellatus eſt, dimittitur: & poſt interpoſitam appellationem, in qualibet cauſa dandi ſunt ab eo, à quo appellatum, ad eum, qui de interpoſita appellatione cogniturus eſt, l. 1. ff. de libell. dimiſſor. Forma apoſtolorum traditur per Iureconſultum in l. vnica, ff. de dimiſſor. libell. videlicet, appellare Lucium Titium à ſenten ia illius, quæ inter illos dicta eſt: debent enim continere quis appellet, à quo, ad quem, ſuper quo, & ex qua cauſa, Specul. in §. de officio, hoc tit.

Quæ ſunt apoſtolorum ſpecies?

Dicuntur apoſtoli, vel dimiſſorij, vel teſtimoniales, vel conuentio

conuentionales, vel reuerentionales, vel refutatorij. Dimissorij dicuntur, per quos apparet, quòd iudex appellationi detulit, & quòd appellantem à sua iurisdictione exemit, & causam ad eum, qui appellatus est, remittit. Hi enim sunt dimissoriorum effectus. Testimoniales dicuntur, quia testificantur de appellatione facta coram iudice. Conuentionales sunt, quos pars admittit, siue in iudicio, iudice refutante, siue tacente extra iudicium, cap. sæpè, & ca. oblatæ, extr. de appellat. Reuerentionales appellantur, vt quando, propter Superioris reuerentiam, appellationi defertur, vt in l. eos, §. super his, C. de appellat. Refutatorij dicuntur, per quos apparet, quòd iudex non defert appellationi, scilicet quando friuola & frustratoria est appellatio, & ad manifestam calumniam, vexandíque aduersarij causa instituitur; talibus enim à iudice non est deferendum, cùm nec ius deferat, ca. cùm appellationibus, eod. tit. lib. 6. De aliis apostolis, vide apud D. Chilianum, in pract. cap. 130. Quos libellos, si iudex ad instantiam appellantis (quod intra 30. dies fieri debet, aliàs appellationi renunciasse videtur) non tradiderit, & petitione appellationis non attenta in causa processerit, erit processus ipso iure nullus, vt notant Bonifacius VIII. & Innocentius IIII. in cap. ab eo, & cap. vt super, de appellat. in 6. & Clementina, quamuis, eod. Suprà tamen dixi, iuxta ordinationem Cameræ, part. 2. tit. 30. requisitionem apostolorum non esse necessariam, sed appellantis arbitrio relinqui, num eos petere néne velit, Mynsing. centur. 4. obseruat. 36.

Qui dicuntur libelli Appellatorij?

Libelli appellatorij nihil aliud sunt, quàm appellationis instrumentum, manu publici notarij confectum: quo, nomen appellantis, & appellati, & à cuius iudicis sententia appellatur, cum iustificatione appellationis (quod per expressionem causæ iustæ appellandi contingit) iudici appellationis proponitur. Quo quidem instrumento opus est, si appelletur ab interlocutoria, ob hanc rationem: Quia ab interlocutoria, nisi ex iustis causis, non est appellandum: Ergo per illas causas instrumento insertas, appellatio statim coram iudice ad quem, non autem per alios, debet iustificari: quod non requiritur in appellatione à diffinitiua, quæ non nisi ex prioribus actis iustificatur. Sic enim ait Clemens V. in Clemen. appellanti, de appellat. Appellanti ab interlocutoria, vel à grauamine iudicis, non licet alias causas prosequi, quàm in

Appellatione sua nominatim duntaxat expressas: Nec processus primi iudicis, ex nouis, aut de nouo probandis iustificari potest, vel etiam impugnari; sed tantùm ex illis, quæ acta fuerunt, vel exhibita coram ipso. Sed appellatio à diffinitiua non tantùm per causas instrumento insertas, sed etiam alias, quas in actis diligens iudex inueniet, iustificatur: imò vt putat Speculator in §. de officio, hoc tit. iudex inquirendo, an ex causa à diffinitiua appellatum sit, non laborabit, cùm à diffinitiua etiam sine causæ expressione appelletur, & sufficiat dicere: Appello ab iniqua sententia.

Quid sunt Compulsoriales, causa efficiens, materia, forma, & effectus?

Compulsoriales sunt, literæ, quibus iudex ad quem, post receptionem appellationis, mandat iudici à quo, vt acta causæ ad se transmittat. Iudex enim à quo actorum copiam, sub suo sigillo iudiciali, appellanti edere tenetur, l. is apud quem, & Dd. ibi. C. de edendo. Quòd si dare recuset, mandatis pœnalibus per iudicem appellationis, vt edat, compelli potest, d. l. is apud quem, de ordinat. part. 2. tit. 31. §. 1. & part. 3. tit. 31. §. 1. cum. seq.

Causa efficiens est, iudex appellationis, qui iudicem inferiorem ad edendum acta, sub comminatione certæ pœnæ compellere potest, vt dixi.

Materia, compulsoriales non solùm pro edendis actis, sed etiam in causis priuatorum pro edendis rationibus, instrumentis, & missiuis, inuestituris, & statutis ciuitatum decernuntur: prout notant Canonistæ in cap. 1. extra. de probat. & Dd. in l. 1. §. editiones, ff. de eden.

Forma, vt iudici inferiori, sub pœna pecuniaria, sine clausula iustificatoria, per iudicem appellationis mandetur, vt intra certum terminum acta edat: huiusmodi enim compulsorialia mandata, clausulam iustificatoriam annexam non habent. Ratio: Quia iudex de iure acta edere tenetur: ergo præceptum pœnale hîc locum habere potest, d. l. is, apud quem, C. de eden. Finis & effectus, vt editis actis perfectis, & integris, veritas inquiri, & falsitas euitari possit, per text. in cap. quoniam contra, extr. de probat. nam acta, tanquam scripturæ publicæ, plenam fidem absque testibus faciunt, Maran. part. 6. tit. de act. edit. nu. 23. Quòd si iudex à quo adhuc acta edere contumaciter detrectet, non statim fit declaratio pœnæ, neque arctiores compulsoriales decernuntur, sed in scri-

ptis,

ptis, vel viua voce, petitio in primis ab appellante, pro arctioribus compulsorialibus, & citatione ad videndum se incidisse in pœnas simplicium compulsorialium, iudicialiter exhiberi, vel fieri debet. Ad hanc petitionem decernuntur arctiores compulsoriales, si de legitima requisitione, & insinuatione simplicium compulsorialium fides facta sit, quibus arctioribus citatio contra iudicem à quo, ad videndum, se incidisse in pœnas simplicium, vel allegandum causas iustas, cur hoc fieri non debeat, inseritur (hæc enim citatio, ad videndum, quæ ad impositionem mulctæ requiritur, euentualis pœna declarationem præcedere debet) & prætereà iterùm mandatúr ei, vt facta legitima requisitione, acta pro debita mercede edat, ad euitandam comminatam pœnam. Et potest etiamnum, facta editione in termino, pœna compulsorialibus inserta euitari: & hæc in Camera obseruari tradit And. Geyl. obser. 1 3. & 1 3 4. lib. 1. pract. obser.

Quid sunt inhibitiones: Quæ causa efficiens, materia, & forma?

Inhibitiones sunt, literæ, quibus iudex appellationis interdicit iudici à quo, ne, pendente appellatione, quid in causa attentet, innouet, vel vlteriùs procedat.

Causa efficiens est, iudex appellationis: qui præcepto inhibet, ne quid innouetur.

Materia sunt, varij generis attentata, à quibus iudex à quo, pendente appellatione, non desistit.

Forma, vt interposita appellatione, à diffinitiua, vel interlocutoriá vim diffinitiuæ habente, ad petitionem appellantis per iudicem appellationis vnà cum citatione decernatur inhibitio: cuius literis ad iudicem à quo transmissis in causa nihil attentet. Quando enim appellatur à sententia diffinitiua, vel diffinitiuæ vim habente, tantùm decernitur inhibitio, per tex. in c. non solùm, c. Romana, §. si verò, de appellat. in 6. Ratio est: Quia appellatio à diffinitiua, vel diffinitiuæ vim habente, statim deuoluit causam ad iudicem appellationis, & reducit ad eum statum, in quo erat causa principalis post litis contestationem, per text. in l. ita demum, C. de proc. Bart. & Bal. ibid. Marant. distinct. 6. nu. 1 6. Hæc tamen non ita simpliciter accipienda sunt: sed cum distinctione, quam tradit Innocentius IIII. in Consilio Lugdunēsi. Qui ita distinguendo decreuit: Si appellatur post sententiam diffinitiuam: aut proponitur coram iudice appellationis, non esse appellatum;

aut appellationē esse nullam, vel alio modo, ad ipsum appellationem defectu iurisdictionis non pertinere: & his casibus non debet priori iudici aliquid inhibere,nisi priùs constet,appellatum esse, c.Romana,§.si verò, extr.eod.aut nisi priùs cognoscat, an sua sit iurisdictio,c.super literis,extr.de rescriptis, Postquàm igitur, vocatis partibus, cognouerit appellatum, vel suam iurisdictionem esse, statim poterit inhibere: sicuti etiam si horum nihil in dubium reuocetur, sed de appellatione interposita, & competenti iurisdictione constet, cap. pastoralis, §. præterea, extr. de offic.deleg. & cap. non solùm, eod. Quod quidem procedit,si causæ qualitas appellationem admittat, non autem si prohibeat: putà à sententia super notorio crimine, vel de quo quis in iure conuictus, & confessus est, & similibus casibus à iure prohibitis. In his enim iudex appellationis decernendæ inhibitionis non habet facultatem, priusquàm cognoscere cœperit, an appellatio sit recipienda, vel non: & an sit casus,in quo appellari potuerit, d. cap.Romana,§.si autem,de appellat.in 6. Ex his patet,appellatione interposita, ab interlocutoria simplici, appellabili tamen, iudicem appellationis,vnà cum citatione inhibitionem decernere non debere. Ratio est: Quia ei de veritate grauaminis primùm constare oportet, vtrùm causa sit deuoluta, néne:quamdiu enim cognoscit, an appellatio sit recipienda: an causa sit deuoluta:inhibendi non habet potestatem. Nec potest inhiberi is extraiudiciali appellatione: Quia cùm sit tantùm prouocatio ad causam, habeatque vim conuentionis, non suspendit præterita: sed tantùm futura respicit, ne indebitè molestetur,Panorm.in cap.dilecti, num.4.extr.de maior. & obedient. Apud quem vide, quomodò attentata post appellationem extraiudicialem reuocentur: eius enim opinionem sequitur Camera. Proinde non decernitur appellatio, quando tertius appellat pro suo interesse: quia titulus, ff. nihil innouari appellatione,pēdente,non procedit in tertio aliquid innouante, quia res inter alios acta, Felin. in cap. cùm super, numer. 11.extr.de re iudic. & Panorm. in cap.in literis, extr. de restitut. spol. Nec debet iudex inhibere in interdicto retinendæ possessionis: quia iudex inhibendo, causæ principali præiudicaret, cap.2.extr.de elect. Quare si appellatus, pendente appellatione, possessionis commodo fruatur, inhibitio ad instantiam appellantis concedi non debet: quia nemo prohibetur vti sua possessione,etiam appellatione pendente,gl.in d.c.non solùm, de appell.in 6.Rot.decis.44.num. 1.& 2.

1.& 2. Denique in causa nullitatis, quando ratione nullitatis, principaliter appellatum est, cum citatione inhibitio decerni non debeat. Ratio: Quia postquàm sententia in rem iudicatam transiuit, eius executio nullitatis processu remorari non debet. Præterea, pro iudice præsumitur tantisper, donec de nullitate sententiæ doceatur, c.præsentium, 67.q.1. Formam inhibitionis vide apud Spec. titul. de citat.§. dicto. vers. porrò.

Quæ Pugnantia Appellationis?

Sunt modi, quibus appellationum formalia possunt impugnari: Vt si appellet, qui appellare non potest, vel contra eum, contra quem non conceditur appellatio: vel ab eo, à quo, propter sublimitatem dignitatis non potest appellari: vel causæ qualitas appellationem non admittit: & alij modi, quibus non est necesse appellare, quos vide in cap. si qui appellat, §. is autem, 2.q.6. Veluti à sententia lata citra ordinem iudiciorum, vel lata contra res priùs iudicatas, à quibus prouocatum non est. Item si lata sit contra ius scriptum, secùs si contra ius litigatoris: item si lata sit ab vno iudice pluribus iudicibus datis. Item si iudex contra statutum legis modum, in certa ratione, & iure non obseruato, mulctam irrogauerit: si sententia sit lata à iudice mercede corrupto: item si eligatur inhabilis ad honorem, propter infirmitatem ætatis. Pugnant etiam cum appellatione illi modi, quibus ipsa prohibetur, quod variè contingit. Primò, non appellat verus contumax, l.contumacis, ff.de re iud.2. Non appellatur ab executione, nisi modus excedatur in exequendo, l. ab executore, C. quorum appellat.non recip.3. Non appellatur à sententia lata super reductione ad arbitrium boni viri, iuxta Innocentium III. in c.penul.extr.de rescrip.4. Non appellatur, quoties Fiscalis calculi satisfactio postulatur, aut tributariæ functionis solenne munus exposcitur, aut publici, vel etiam priuati, dummodò euidentis, atque conuicti redhibitio debiti flagitetur, l. abstinendum, C. quorum appell. non recip. 5. Non appellatur à Principe, cap.cuncta, 11.q.3.6. Non appellat, qui se à iudice non prouocaturum promisit. 7. Si imperator ita iudicem dederit, vt non liceat ab eo appellare, dict.l.1.ff.à quibus appell.non licet.8. Non appellatur à præfecto prætorio, l.1.C.de offic.præf.præt.9. Non appellatur à sententia arbitri compromissarij, l.1.C.de arb.10. Non appellatur à sententia momentaneæ possessionis, c.ei, qui, 2.q.6.11. Non appellat is, quem con

constiterit publicum esse debitorem,l.fin.C.eodem. 12. Non auditur appellans, ne voluntas defuncti testamento scripta referetur, vel ne scripti hæredes in possessionem mittantur, l.quisquis, C.quorum appel.non recip. 13. Non permittitur appellare, si res dilationem non recipiat:veluti, ne testamentum aperiatur, ne frumentum in vsum militum, vel in annonæ subsidia contrahatur, néue scriptus hæres in possessionem inducatur. Item si ex perpetuo edicto aliquid decernatur, id quò minùs fiat, non permittitur appellare. Item quò minùs pignus vendere liceat, appellari non potest, l.fin.ff.de appellat.recipiend.14. Non appellat, qui terminum recepit ad soluendum, vel non sententiæ acquieuit, cap. gratum, extr. de off.deleg.15. Non appellatur ab eo,quod à maiore, & saniore parte Capituli fuerit constitutum:nisi à paucioribus aliquid rationabiliter obiectum fuerit, c.1.extr.de his,quæ à ma. parte,&c.15.Non appellat Officialis condemnatus à proprio iudice,ratione malè gesti officij,l.nulli,C.eod.16. Non appellatur à correctione Superioris,c.licet,extr.de off.ord.17.Non appellat tutor datus, sed intra tempora præstituta, excusationem allegabit, & si fuerit repulsa,tunc demum appellabit:sed vocatus ad aliquod munus, vel honorem, mox appellare potest,l.1.§.si quis tutor,ff.quando appel.18. Non appellat condemnatus de falsa moneta,l.1.C.de fal.mon. Neque appellatur in aliis delictis notoriis : quia appellatio non debet esse iniquitatis præsidium. Ideò homicida,veneficus, adulter,maleficus, & qui manifestam violentiam commisit , conuictus, & voce propria confessus, non appellant , l.2. C.quorum appel.non recip.19. Non appellatur à sententia excommunicationis,suspensionis,vel interdicti. Quod locum habet,quo ad hoc , vt suspendatur sententia : nam per appellationem non suspenditur,cùm secum trahat executionem, & non obstante appellatione, quis excommunicatus denuntiari potest, c.pastoralis,extr.de appell.& c.is cui,de sent.excom.in 6.Appellari tamen potest ad hoc, vt negotium transferatur ad Superiorem,c.peruenit,extr.de appell.& c.per tuas,ext.de sentent.excom. Et tunc Superior absoluere potest excommunicatum appellantem, & non tenetur reum mittere ad excommunicatorem pro absolutione, nisi velit, d.c.per tuas,extr.de sententiis excom.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Non sufficit appellanti, docere, quòd exceptionem legitimam,

mam, & veram opposuit, & appellauit, nisi doceat propter exceptionem non admissam, appellasse, cap. dilecto, extra. eodem.

Si iudex confessionem aduocati eadem die reuocatam pro litis contestatione velit habere, vel processum, à subdelegato subdelegati factum ratificet, licitè appellatur, c. cùm causam, extr.eod.

Collatio beneficij facta post appellationem, ex probabili & verisimili causa interpositam, est ipso iure nulla, cap.1.extr. eodem.

Si ante sententiam, vel posteà, fuerit appellatum, huiusmodi appellationibus annus indulgetur, aut ex necessaria & euidenti causa biennium: nisi fortè iudex breuius tempus, secundum locorum distantiam, & personarum, & negotij qualitatem fuerit moderatus: intra quod si is, qui appellauit, causam appellationis non fuerit prosecutus, tenebit sententia lata. Si post sententiam appellauerit, & à causa sua cecidisse videtur: nec ampliùs super eodem negotio audietur appellans. Si verò à grauamine, & ante litis ingressum fuerit appellatum, huiusmodi audietur appellans: quoniam sacri Canones, etiam extra iudicium passim appellare permittunt. Nec solent huiusmodi dici appellationes, sed prouocationes ad causam. Si autem ante sententiam quis appellauerit, cogitur illius stare iudicio, ad quem noscitur appellasse, c.cùm sit Romana, extr. eod. & c.personas, extr.eod.

Qui de crimine impetitur, appellare potest, nisi sit notorium, d.c.cùm sit Romana, §.praeterea, extr.eod.

Appellatio generalis, respectu causae, non valet, c.inter caetera, extr.eod.

Etiam, non obstante appellatione, ex falsa causa interposita, potest iudex ad vlteriora procedere, c.super eo, §.si autem, extr.eod.

Supersedetur, propter articulum, in quo appellatum est, etiam super principali causa, si sine illo articulo expedire

non

non potest, cap. super eo, extr. eodem.

Coram iudice, à quo appellaui in vna causa: possum in alia conueniri, nisi eum recusem, vt suspectum, c. hæc, extr. eod. & c. proposuit, extr. eod.

Lapsus biennij non præiudicat appellanti, quò minùs ex causa legitima audiatur, saltem per beneficium restitutionis in integrum, c. ex ratione, extr. eod.

Generalis & vaga appellatio respectu cuiuslibet grauaminis non valet: sed si ad certam causam restricta fuerit, cap. consuluit, extr. eod.

Excommunicatus, pendente cognitione appellationis, absolui potest ad cautelã: & si apparet, eum legitimè appellasse, non punitur, ob celebrationem diuinorum, cap. ad præsentiam, extr. eod.

Iudex, qui recusatur, statuit certum tempus arbitris, ad finiendam causam, quo elapso, si finita non fuerit, in principali procedit, c. legitima, eod. in 6.

Si iudex requisitus non tradit Apostolos, & posteà procedit in causa, non valet processus: nisi renuntiatum fuerit appellationi, c. vt super, eod. in 6.

Si negetur, per appellationem negotium deuolutum, non inhibebit iudex superior, iudicem principalis causæ inferiorem procedere: nisi priùs de deuolutione constiterit: idem est, si dicatur ex iniusta causa esse appellatum. Non enim inhibet, nisi priùs recepta appellatione, c. Romana, §. si verò, & §. quòd si, eod. in 6.

Iudex appellationis iniquæ appellantem ante sententiam remittere debet ad iudicem principalem, & in expensis condemnare: & hoc si principalis iudex non detulerat appellationi: sed si detulit, non fiet remissio de necessitate, cùm totius causæ decisio in Superioris potestatem, per delationem inferioris, sit transfusa, cap. cùm appellationibus, eod, tit. in 6.

Per appellationem interpositam à diffinitiua, reuocari potest

potest interlocutoria, principali negotio praeiudicans, c. licet, eod. tit. in 6.

Qui appellat extra iudicium, intra decem dies (ex quo sciuit grauamen) appellare debet, postea per remedium iuris communis audietur, sed non per appellationis remedium iuris communis audietur, sed non per appellationis remedium, c. concertationi, eod. tit. in 6.

Ante diffinitiuam sententiam, appellanti non licet prosequi causas in appellatione nominatim non expressas: Nec processus primi iudicis iustificari, vel impugnari potest, nisi ex actis coram eo, Clem. appellanti, eod. tit.

Tempus, ad prosequendam appellationem ab homine, vel à iure, praefixum non currit appellanti, compromisso durante, vel de partium expresso consensu, nisi periculo imminente ex more iudex aliud decernat, Clem. quamdiu, eod. tit.

Appellans prosequi, & finire tenetur appellationem extraiudicialem, intra annum, à die interpositae appellationis, vel illati grauaminis: quo non facto, impedimento iusto cessante, appellatio est deserta, Clem. sicut, eod. tit.

Si appellans intra triginta dies, instanter non petit Apostolos, appellationi renunciat, c. ab eo, eod. in 6.

Si iudex modo debito requisitus Apostolos non tradit, sed posteà procedit, non valet eius processus, d. c. ab eo, in 6.

Sufficit Apostolos peti vno contextu saepiùs, & instanter: ad quos recipiendos, si iudex certum terminum statuat, appellans illos non petens in termino, appellationi renuntiat: Idem cùm iudex statuit terminum iuris incertum, intra quem appellans illos indebitè non petiuit, vel oblatos recipere renuit, Clement. quamuis, de appellat.

Innouata per iudicem, post definitiuam sententiam, à qua appellatum extitit, reuocantur statim per iudicem appellationis: etiamsi ante appellationem fuerint innouata. Attentata verò post appellationem, ante diffinitiuam, non reuocantur, nisi primò de veritate constiterit: nisi post inhibitionem debito

modo

modo factam attentata fuissent, c. non solùm, eod. tit. in 6.

Valet appellatio coram maiore parte plurium iudicum. Sed appellato est appellatio, delatio, & termini præfixio intimanda, Clem. 1. eod. tit.

Appellans ante sententiam tenetur exprimere causam rationabilem coram ipso iudice à quo, nec in contrarium admittitur exceptio, c. vt debitus honor, extr. eod.

Si iudex, à quo est appellatum à grauamine, illud reuocat, potest in principali causa procedere, cap. cùm cessante, extr. eod.

Altera parte contumaciter absente, potest iudex appellationis, etiam principale negotium definire, si, post litis contestationem fuerit appellatum, c. per tuas, extr. eod.

Vbi ex dilatione imminet periculum, etiam, neutra parte prosequente, potest index ad quem supplere, partes compellendo ad prosecutionem, c. oblata, extr. eod.

Protestatio contraria actui nullius est momenti, c. sollicitudinem, extr. eod.

Contraria allegans, non est audiendus, d. c. sollicitudinem, extr. eod.

Per appellationem legitimè interpositam principale cum accessoriis ad iudicem appellationis defertur, cap. dilectis, extr. eod.

Iudex à quo, non obstante appellatione, cognoscit de causa, si appellans non prosequitur: & iudex, vt suspectus recusatus potest alteri causam committere, c. ad hæc, extr. eod.

Iudex à quo potest præfigere terminum appellanti, ad prosequendam appellationem, quo lapso, readsumit iudex iurisdictionem, c. ad aures, extr. eod.

Contra constitutiones regulares, appellatio religiosum non defendit, c. quia nos, extr. eod.

A iudice iurisdictionem exequente non appellatur, c. consuluit, extr. eod.

Sententia excommunicationis, suspensionis, & interdicti lata

lata sub conditione, suspenditur, si ante conditionis euentum fuerit appellatum, c. praeterea, ext. eod.

Causa non est ad iudicem à quo remittenda, appellatione adhuc non iustificata, nisi de partium consensu, c. accepta, extr. eod.

Delegatus etiam datus cum clausula (appellatione remota, *) recusari potest, si est consanguineus impetrantis, vel si fuit aduocatus eius in illa causa, c. postremò, extr. eod.*

Causa suspicionis proponenda est coram iudice, qui recusatur, & probanda est coram arbitris, c. secundò, §. 3. extr. eod.

Si appellatio recipitur à iudice, vel approbatur à parte, terminus ad eam prosequendam praefixus obtinet vicem peremptorij, vt in absentem procedatur, ac si peremptoriè fuisset citatus: nec talis terminus praeueniri poterit ab aliqua partium, c. saepè contingit, extr. eod.

Protestatione conseruamus ius nostrum, c. fin. extr. eod.

Iustus metus excusat, adeò, quòd non appellans habetur pro appellante, si fuerit protestatus, & appellationis causas duxerit exprimendas, c. si iustus, extr. eod.

Vna sententia pluribus condemnatis, si vnus solus ad appellationis beneficium conuolarit, illius victoria iure communi caeteris suffragatur, si communi iure iuuentur, idémque negotium, & eadem causa defensionis existat, c. vna sententia, extr. eod.

Quoties clausula (appellatione remota *) in medio literarum ponitur: si sunt plura negotia se minimè contingentia, tantum praemissa complectitur: nisi fortè in fine literarum praedicta clausula iteretur, c. inquisitioni, extr. eod.*

Ante inchoatam persecutionem appellationis, appellans potest, si vult, inuito appellato petere, vt remittatur ad iudicem à quo, sed condemnabitur in expensis factis per partem aduersam, c. interposita, §. illa denique, extr. eod.

Articulus appellationis interpositae à grauamine discutitur per iudicem ad quem, parte absente per contumaciam,

etiam lite non contestata in appellatione, vel principali causa, d.c. interposita, §. sanè, extr. eod.

Ab eadem sententia, ab eodem iudice, tertiò appellari non potest, c. sua nobis, extr. eod.

Appellatio, omisso medio iudice, interposita, causam non deuoluit, exceptione opposita, c. dilecti, ext. eo.

Si iudex de iure dubitans vult consulere Superiorem, debet consultationis copiam partibus edere, aliàs eius verbis consultationis fides non adhibetur, c. intimasti, extr. eod.

Per clausulam: (appellatione remota) *inhibetur omnis appellatio, quæ à iure non indulgetur expressè, c. pastoralis, extr. eod.*

DE CLERICIS PERE-GRINANTIBVS.

TITVLVS XXIX.

Continuatio.

SIcuti per appellationem suspenditur iurisdictio, ita vt iudex appellatus vlteriùs procedere non possit, in tantùm, vt innouata à Superiore restituantur: pari ratione, per peregrinationem, & accessionem Sedis Apostolicæ, ius suum cuilibet, vsque ad reditum conseruatur: Et, si quid intereà ablatum sit, restituitur.

Quis dicitur peregrinans?

Peregrinans hîc non dicitur quiuis, qui peregrè proficiscitur: sed is, qui peregrinationis causa ad Sedem Apostolicam se confert, c. arguta, 2. quæst. 6.

Quæ causa Efficiens?

Bonus zelus peregrinantis, arg. c. si quis Romipetas, 24. qu. 3. & c. inuocamus, extr. de treuga & pace.

Quæ Forma?

Vt clericus, adhibito consensu, & auctoritate Superioris, causa pietatis Sedem Apostolicam petat. Clerico enim, & Episcopo

Episcopo peregrinari absque Superioris auctoritate non licet, cap.non oportet, distinct. 5.de consecrat.& cap.magnæ, extra. de vot.& vot. Nisi, non causa peregrinationis, sed appellationis prosequendæ, vel vitandæ oppressionis, & imminentis periculi proficiscantur, cap. non omnis oppressus, 2. quæstione 6.

Quis Effectus?

Primò est securitas. Qua peregrinantes subiiciuntur Apostolicæ protectioni, cum omnibus rebus suis, vt defendantur, vel iura, vel bona, quorum aliàs propter absentiam; iacturam facerent, salua, illæsaque ipsis conseruentur, cap.vnico, extr. eod. Secundò est condictio ex hac decretali, quæ competit ad repetitionem, & restitutionem illius, quod durante peregrinatione absque authoritate Pontificis ablatum fuit, Hostiens.hoc titul. §.ex quo.

DE CONFIRMATIONE vtili, vel inutili.

TITVLVS XXX.

Continuatio.

Contingit, sententiam, quæ per institutam appellationem suspensa est, per iudicem superiorem, vel per inferiorem, fatalibus fluxis quandóque confirmari, authent.ei, qui appellat, C. de tempor.& reparat.appellat.

Quid est confirmatio?

Confirmatio est actus legitimi, vel canonici celebrati corroboratio: per eum, qui ius confirmandi habet, ex certa scientia, & cum causæ cognitione facta, cap.studuisti, extr.de off.deleg.& cap.bonæ memoriæ, extra.eod.

Quæ est causa efficiens?

Causa efficiens confirmationis dicitur, lex, & homo. Vnde duæ sunt confirmationis species; Legis scilicet, & hominis. Confirmatio legis dicitur, cùm lex ipsa ex causa sequenti firmat ius constitutum: vt putà, confirmatur sententia ex decursu fatalium, ob neglectam, vel desertam appellationem, transitque in rem iudicatam, & rata habetur, d. authent. ei, qui

appellat, cap.cùm sit Romana, extr.de appellat.& Clem. sicut appellationem, tit. de appellat. Confirmatio hominis suprà definita est: & fieri potest tam ab ordinario, quàm delegato, superiore,& inferiore: vt est Pontifex,Archiepiscopus, Episcopus, & alij, ordinariam, vel mandatam iurisdictionem habentes,cap.de confirmationibus, & cap.examinata, extr.eod. cap.2.extr.de rescript. Quòd ita intellige: vt Inferior suam, Superior autem inferioris sententiam confirmet, non autem è contra. Nam sicuti nec par in parem,ita multò minus Inferior in Superiorem habet imperium, cap.innotuit, extra. de elect.cap.cùm inferior, extr.de maior.& obed.& cap.inferior, dist.21.possitque quiuis Prælatus, pro ratione dignitatis, qua aliis præeminet,confirmare actus Canonicos,ca.nihil est, extra.de elect.cap.ad nostram, & cap.fin.extr.eod.

Quæ Materia?

Actus Canonici, Actus legitimi, & ea, quæ ad iurisdictionem pertinent. Confirmantur enim actus Canonici: vt sunt electio,institutio, præsentatio,collatio,&c.cap.ex insinuatione,de procurat.& cap.postquàm, extr.de elect. Confirmantur & actus legitimi:putà, adoptio, acceptilatio, tutoris datio,& alia, de quibus in l.actus legitimi, ff. de diuers.reg.iur. Actus autem de iure gentium introducti, qui voluntate partium nituntur,etiam lite non contestata: vt sunt emptio,venditio, locatio, conductio, &c. non confirmantur, exceptis duobus casibus: primò, si partes assensum confirmationi accommodent: secundò, si Pontifex de plenitudine potestatis conuentionem iuris gentium alienam ex certa scientia confirmet, argum. cap.diuersitatem, extra.de concess. præbend.& Innocentius in cap.de confirmationibus, extra.eod. Item actus iudiciales, & totus processus in iudicio habitus confirmari potest,non tantùm à iudice appellationis, verùm etiam ab inferiore:nam deserta appellatione,ad petitionem partis victricis iudex à quo confirmat sententiam à se pronuntiatam, d.auth. ei,qui appellat: C.de temp.& reparat.appellat. Confirmantur denique priuilegia,cap.inter dilectos, extr.de fide instr.beneficia,cap.ad nostram,extr.eod.possessiones, ca.dudum,extr.de decimis,arbitria,compositiones,& transactiones, c.fin.& cap. examinata, extr. eod.cap.fin.extr.de transact.

Quæ Forma?

Vt ad petitionem partis, is, qui ius confirmandi habet, ex certa scientia, & cum cognitione causæ, potissimùm (si per

confirma

confirmationem alij præiudicium paratur) id, quod inte subsistit, confirmet: aliàs secùs. In his enim, quorum confirmatio alij præiudicare possit, iudex non confirmat, nisi petentibus partibus, cap. 1. extr. de transact. & cap. venerabilis, extra eod. Ille autem, qui petit, ius illud, cuius confirmationem petit, cõstitutum esse, non autem qualitatem eius probare obstringitur: vt putà, petens confirmationem sententiæ, sententiam à competente iudice, & ordine iuris seruato latam, nõ autem iustam esse, probare tenetur, Innocent. in c. si quis, extr. eod.

Quis effectus confirmationis?

Effectus confirmationis pro diuersitate actuum confirmatorum, & causæ cognitæ, varij sunt: primò enim, si confirmatio ex certa scientia, & cum causæ cognitione fiat per Pontificem, ius tribuit: ita vt de re, vel beneficio sic confirmato, nemo extra Pontificem cognoscere possit, nisi specialiter alicui commiserit, cap. quoniam Abbas, extr. de off. deleg. c. veniens, extr. de test. cap. Raynutius, extra de testam. sic per confirmationem electionis datur potestas administrandi, cap. transmissam, extra de elect. Quandoque confirmatio ius non tribuit, sed declarat, & conseruat ius constitutum, c. præceptum, dist. 12. & cap. quia intentionis, extr. de priuil. ideò talis confirmatio petitionem alterius, vel iudicis cognitionem non remoratur, cap. quia diuersitatem, extra de concess. præbend. cap. conquestus, 11. quæst. 3. quod verum quidem est, si confirmatio in forma communi conceditur.

Quæ Cognata?

Dispositio legis, & pactium conuentio, stipulatio, pactum, quibus actuum confirmatio inducitur.

Quæ Adiacentia?

Existentia rei confirmandæ, æquitas, causæ cognitio.

Quæ Pugnantia?

Confirmatio inutilis, de qua alterum huius tit. membrum. Dicitur autem inutilis, si subreptitiè, id est, per falsi suggestionem, & veri suppressionem extorta, si contra formam iuris, contra ius Diæcesani, si de re litigiosa, si de sententia, per interpositam appellationem suspensa, &c. cap. 1. cap. 2. cap. 3. cap. ad nostram, cap. examinata, & cap. fin. extr. eod.

FINIS LIBRI SECVNDI.

LIBER TERTIVS.

Liber Tertius circa declarationem obiecti iuris Pontificij; quod est res Ecclesiastica; potissimùm versatur: licèt formalia, & adiuncta Ordinis clericalis interserantur.

DE VITA, ET HONESTATE CLERICORVM.

TITVLVS I.

Quid est Honestas vitæ?

ONESTAS vitæ est, agendi dexteritas, qua hominis animus ita informatur, vt detestando vitia, ea, quæ cum virtutibus congruunt, amplectatur.

Quotuplex Honestas vitæ?

Duplex: exterior & interior. Honestas exterior exterioribus actibus cum virtute congruentibus ordinatur. Interior verò cordis sinceritate, patientia, humilitate, aliísque virtutibus Theologicis, & intellectualibus, continetur.

Quæ causa Efficiens?

Potentia appetitiua, & voluntas hominis, animum, actionésque suas virtuti, religioni, omníque ciuilitati conformari volentis.

Quæ causa procatarctica?

Præceptum Diuinum, quod à vitio adstinendum, & actiones secundum honestatis rationem dirigendas, iubet.

Quæ causa Impulsiua?

Virtutis amor, virtutúmque igniculi, eunomia, & semina animis hominum insita: quæ, quid faciendum dictant, & impellunt.

Quod

Quod Obiectum?

Est vitæ benè instituendæ, morúmque rectè informandorum ratio. Quæ, licèt, quoad constituendum, & conseruandum reipublicæ statum, iustámque Politiam, omnibus communis tradatur; vt quiuis, omni genere virtutum se exerceat, formétque in hac vita ita politicos mores, ne publicam, vel ne quidem priuati alicuius reprehensionem incurrant: sunt tamen de negotiis, officiis, moribus, vita, habitu, & vestitu clericorum Canonibus certæ regulæ traditæ.

Quæ sunt Regulæ concernentes negotia, & officia Clericorum?

Primò: Clerici, officia, vel commercia secularia non exerceant, præsertim inhonesta, mimis, ioculatoribus & histrionibus non intendant, cap. clerici, extr. eod.

2. Clericus nec dictare, vel proferre sententiam sanguinis debet, nec quicquam aliud exercere, per quod ad vindictam sanguinis tendatur, ca. sententiam, extra. ne cleri. vel monach. Quòd si monitus non desistat, ab officio & beneficio deponitur, cap. clericus, extra. ne cleric. vel monachi, &c.

3. Nullus clericorum Chirurgicam artem, quæ inustionem, vel incisionem inducit, exerceat, cap. sententiam, extra. ne cleric. vel monachi, &c.

4. Clerici in sacris constituti per subtractionem beneficiorum compellendi sunt, vt desistant à tabellionatus exercitio, cap. sicut, extr. ne clerici, vel monachi, &c.

5. Sub interminatione anathematis prohibendi sunt clerici, vel monachi, lucri causa negotiantes, cap. 2. extra. ne cleric. vel monachi, &c.

6. Clerici non debent esse ministri, vel procuratores laicorum, quòd si contrà fecerint, & deprehendantur in fraude, non subuenitur eis ab Ecclesia, cap. sacerdotibus, & cap. 1. extr. ne cleric. vel monachi, Clement. 1. eod.

7. Episcopo, presbytero, aut diacono, canes, aut aut accipitres, aut huiusmodi ad venandum habere non licet. Quòd si quis talium personarum in hac voluptate sæpiùs detentus fuerit: si Episcopus, tribus mensibus à communione: si presbyter, duobus: si diaconus, ab omni officio suspendatur, cap. extr. de clerico venatore. Omnibus enim seruis Dei, venationes, & syluaticæ vagationes cum canibus, & accipitres aut falcones habere, interdicta sunt, cap. omnib. extr. de cler. venat.

8. Ne quis in sacris Ordinibus constitutus in Gymnasiis

generalibus, vel aliàs publicè audiendæ philosophiæ, aut poësis vltra quinquennium, post Grammaticam, & Dialecticam, sine aliquo studio Theologiæ, aut iuris Pontificij, incumbat. Verùm, exacto quinquennio, si illis studiis operam impendere voluerit, liberum ei sit, dum tamen simul aut seorsim Theologiæ, aut Canonibus studeat. Ratio Regulæ est: Ne clerici humanarum literarum illecebris capti, Theologiæ studia omittant, cap. fin. extr. ne clerici, vel monachi, &c.

9. Clerici exercentes officia, vel negoria clericorum professioni non conuenientia, si tertiò moniti non abstinuerint, priuilegiis omnibus priuantur, quæ clericorum bonis à iure concessa sunt: & quandóque etiam sæueriùs puniuntur, si eorum contumacia, & mores hoc mereri videantur, ca. fin. extra. eod. & Clement. 1. eodem.

Quæ Regulæ traduntur de vita, & moribus benè formandis Clericorum?

Prima: Clerici extra matrimonium castitatem seruent: tamen, si in ordinatione sua castitatis votum quis obtulerit, & posteà matrimonium contraxerit, tanta est vis in Sacramento coniugij, quòd nec ex violatione voti ipsum dissolui possit, cap. diaconus, §. hac auctoritate, 27. dist. licèt extra votum clericus, iuxta morem patriæ suæ, vt sunt Orientales, contrahere possit, cap. vt clericorum, extr. eod. Quòd si autem clericus incontinentiæ vitio, prostituto pudore, laborare deprehendatur, secundùm Canonicas sanctiones, & is, qui matrimonio vti potest, grauiùs puniendus est, d. cap. vt clericorum, extra. eodem.

Secunda: Clerici omnem vitæ temperatæ modum in cibo, potúque seruent, nec sint ebrietati dediti, dist. 35. per tot. Est enim ebrietas fomes omnium vitiorum, Host. §. qualiter, hoc tit. Quare, clericus ebrius abstinere debet per 30. dies à communione hominum, vel subiicitur corporali pœnæ, cap. ante omnia, distin. 35. Et si commonitus hanc satisfactionem non præstet, suspenditur ab officio, & beneficio, cap. sanè, 15. q. 1. Modus autem in cibo seruatur, si pro sustentatione corporis necessarius, cibus, etsi delicatior sit, ingeratur. Non enim rerum vsus, sed appetitus noxius, & gulosus reprobatur, ca. quisquis, §. nam in huiusmodi, distinct. 41.

Tertia: Clericus alium ad bibendum incitare, vel ipse ab alio ad bibendum incitari, non debet: aliàs si commonitus non abstinuerit, ab officio, & beneficio suspenditur: sub huius enim

enim censuræ pœna Innocentius III. abusum, quo in quibusdam partibus ad potus æquales suo modo se obligant potatores,& ille iudicio talium plùs laudatur, qui plures inebriat, & calices fœcundiores exhaurit, è medio sustulit, cap.à crapula, extr.eod.

Quarta: Clerici bibendi, vel edendi causa tabernas ne ingrediantur, nisi peregrinationis tempore compulsi, c. clerici, extr.eod.c.clerici,dist.44.

Quinta: Clerici ad aleas,& taxillos non ludant,nec huiusmodi ludis intersint,d.c.clerici,extr.eod.

Sexta:Clerici non sint contentionibus,litibus, & turbis excitandis dediti,non auari,vsurarij, vel aliis criminibus corrupti;sed omnibus virtutibus præditi, dist.45.dist.46.dist.47.& dist.49.per totum.

Quæ regulæ de habitu corporis,& vestitu?

Prima Regula: Episcopus vilem supellectilem, & mensam,ac victum pauperem habeat:& dignitatis suæ authoritatem,fidei,& vitæ meritis quærat,c.Episcopus,dist.41.

Secunda:Clericus professionem suam & habitu, & incessu probet:& ideò nec vestibus, nec calceamentis decorem quærat: in incessu autem debet esse ornatus, vt grauitate itineris mentis maturitatem ostendat,c.clericus,dist.41.

Tertia:Clerici,qui comam nutriunt & barbam,etiam inuiti à suis Archidiaconis tondeantur; aliàs comam relaxare sub pœna anathematis prohibentur,cap.clericis,& cap.si quis,extra.eod.

Quarta:Clerici palliis diffibulatis in publico non vtantur: sed vel in collum,vel ante pectus hinc inde connexis,nec aliis indumentis nimia breuitate, vel longitudine notandis, c.clerici,extr.eod.

Quinta:Cappas manicatas ad Diuinum officium intra Ecclesiam non gerant: sed nec alibi qui sunt in sacerdotio, & personatibus constituti,nisi iusta causa timoris exegerit habitum transformari,d.c.clerici.

Sexta:Pannis rubeis,aut viridibus,nec non manicis, aut sotularibus, consutitiis, frænis, sellis, pectoralibus, calcaribus deauratis, aut aliam superfluitatem habentibus non vtantur, d.c.clerici,§.pannis,extr.eod.

Septima:Clericus vestibus,corporisque ornatibus abutens, si beneficium habet, eius fructibus semestri spatio priuatur;si verò non habet, sex mensibus ad Ecclesiasticum beneficium

aſpirare vetatur:ſi autem ſit in dignitate conſtitutus, aut perſonatum, vel beneficium curatum habeat, ſi citra iuſtam cauſam interdictis veſtibus vſus fuerit, anni vnius fructuum iactura ſui beneficij mulctatur, Clem.fin.eo.tit.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Quos diuinus timor à malo non reuocat, temporalis pœna à peccato cohibere debet, capit. vt clericorum, extra. eodem.

Humanum eſt in corde tentationem perpeti: ſed dæmoniacum eſt tentationis certamine ſuperari, cap. hinc etenim, diſtinct.49.

Radix omnium malorum eſt cupiditas, dict. cap. hinc etenim.

Auari eſt, hominum bona inuadere, quorum neceſſitatibus ſubuenire poteſt, c. ſicut, diſt.47.

Clericum ſcurrilem, & verbis turpibus ioculatorem ab officio retrahendum eſſe, dubium non eſt, cap. clericum, diſtinct.26.

Nihil eſt impudentius arrogantia ruſticorum, qui garrulitatem auctoritatem putant, c. ſequitur, diſt.46.

Cui minus prohibetur, multò magis id, quod maius eſt, interdicitur, c. nulli, diſt.44.

Sæpè ſe vitia ingerunt, & ſe virtutes eſſe mentiuntur: vt tenacia, parſimonia, effuſio, largitas, credulitas, zelus iuſtitiæ, remiſſio & apparens pietas, cap. ſæpè ſe vitia, diſtin.41.

Meritis fidei, & vitæ, non diuitiis Epiſcopalis authoritas quæritur, c. Epiſcopus, diſt.41.

Quid locis, & temporibus, & perſonis conueniat, attendendum eſt, ne temerè flagitia reprehendantur. cap. quiſquis, diſtin.41.

Deliciæ qualibet, ſi abſque deſiderio percipiantur, non officiunt. Non enim vſus rerum, ſed vtentis libido in culpa eſt, c. deliciæ, & c. quiſquis, diſt.41.

Non

Non sanctorum filij sunt, qui tenent loca sanctorum: sed qui exercent opera eorum, c. non est, dist. 40.

Non generis dignitas, sed morum nobilitas: nec vrbium claritas, sed fidei puritas aliquem commendat, cap. nos qui, distinct. 40.

Studiis literarum, & liberalium artium maximè diuina manifestantur, & declarantur mandata, cap. de quibusdam, distinct. 37.

Luxuriosa res est vinum, & contumeliosa ebrietas: omnis, qui cum his miscetur, non erit sapiens, cap. luxuriosa, distinct. 35.

Læsa pietas est, dum irridetur ebrietas: vbi enim ebrietas, ibi libido dominatur & furor, cap. venter, & cap. sexto, distinct. 35.

Non omnis, qui ignorat, immunis est à pœna: ille enim ignorans potest excusari à pœna, qui à quo disceret, non inuenit: illis autem hoc ignosci non poterit, qui habentes à quo discerent, operam non dederunt, c. fin. dist. 37.

DE COHABITATIONE clericorum, & mulierum.

TITVLVS II.

Continuatio.

CVm castitate non parùm vitæ honestas commendetur, certis iuribus prouisum est, vt ea euitentur, quæ impudicitiæ, & incontinentiæ fomitem præstare possent. Non abs re igitur clericis cohabitatio mulierum, quibus ad prostituendam pudicitiam, seduci, & ad incontinentiam incitari possent, interdicitur.

Quid est Cohabitatio?

Cohabitatio est, personarum in vna domo, sub eodem tecto commorantium, conuersatio. Nam qui in vno vico, vel villa, disiectis ædibus, commorantur, cohabitare non dicuntur, cap. 1. §. sed si, extra. eod. tit.

Quo

Quotuplex Cohabitatio?

Alia eſt cohabitatio mulierum: in quibus naturale fœdus, nihil permittit ſæui criminis ſuſpicari: vt ſunt, mater, amita, ſoror, neptis, & c.c.à nobis, extr.eod.& c.interdixit, diſt. 32. Et illa cohabitatio clericis non interdicitur: quia ex talium conuerſatione contra eos in continentiæ ſuſpicionem oriri naturalis ratio non permittit. Neque obſtat c.1. extr. eod. Vbi dicitur, neque illas, quas Canones concedunt, ſecum retineat, matrem ſcilicet, amitam & ſororem, quia inſtigante diabolo, & in illis ſcelus perpetratum reperitur, ait etiam in pediſſequis earũdem. Nam ibi textus loquitur de coniunctis mulieribus, quæ ſecum pediſſequas, & ancillas ducunt. Quarum amica conuerſatione clericus allectus, poſthabita voti præſtiti religione, turpitudinem fornicationis exercere poſſet: quia, vt Auguſt.ait, non omnes, quæ cum ſorore mea ſunt, meæ ſorores ſunt. Ideò in Concilio Moguntinenſi decretum eſt, vt ſi presbyter in his perſonis coniunctis, quæ abſque pediſſequis non ſunt, indigeat, habeat in vico, aut in villa domum longè à ſua conuerſatione, & ibi eis conſtitutis, quæ neceſſaria fuerint, ſubminiſtret, d.c.1.§.ſed ſi quæ, extr.eod. Alia cohabitatio eſt mulierum, quæ non leuem incontinentiæ ſuſpicionem præbere poſſunt, & illa clericis, ob voti religionem, & conuerſationis puritatem conſeruandam, interdicitur, toto titul.extra.eod.

Quæ pœna Cohabitantium?

Circa pœnam imponendam diſtinguendum eſt. Nam aut clericus in ſacris conſtitutus, concubinam occultam habet, aut palàm. Si occultè, concubina in pœnitentiali foro punitur, ſed non in iudiciali; quia occulta delicta vindictam publicam non habent: ergò tantùm ei iniungitur pœnitentia, cap. quæ Chriſto, 26.q.1.& c.Chriſtiana, 32.q.1. Cleric. autem indicitur Canonica purgatio, quam ſi præſtare noluerit, vel in ea præſtanda defecerit, canonicè punitur. Quod verum eſt, ſi de eo ſit ſuſpicio, & ex ea ſcandalum generetur in populo, licèt contra ipſum nullus exiſtat accuſator, c.tua nos, extr.eod. Aliàs non dicitur, quòd occultum crimen ab Eccleſia toleretur, & occultus fornicarius diuina miniſteria adminiſtrare poſſit, c.veſtra, extr.eod. Quia ſacra, vitiis & delictis adminiſtrantis, non poſſunt coinquinari, & pollui: cùm omnia in Chriſti fide purgentur, d.c.veſtra, extr.eod. Si autem clericus palàm habeat concubinam, & eius fornicatio ſit publica, concubi

cubina excommunicatur, neque absoluitur, nisi præmissa satisfactione, & iusta pœnitentia peracta, c.si concubinæ, extr. de sent.excom.& c.ex parte,extr.de verb.sig. Clericus autem, si fornicariam,seu concubinam,ad secundam,vel tertiam monitionem à se non remouerit,à beneficio suspenditur, & correctione non secuta deponitur, c.sicut,& c.si autem, extr.eod. Quòd si verò secum palàm non habeat, sed crimine fornicationis suspectus,post primam, secundam, & tertiam admonitionem, cum suspecta muliere comperiatur fabulari, vel conuersari, clericus excommunicationis censura punitur, & fœmina canonicè iudicatur,c.si quispiam,extr.eod. Quòd si clericus in Diaconatu, vel inferioribus Ordinibus constitutus, Matrimonium cum honesta persona contraxerit, siue castitatis votum præstiterit, siue non: tamen si à sacris ministeriis cessare vltrò voluerit, eo licitè vti potest.Nam etsi in ordinatione sua castitatis votum obtulerit,tamen tanta vis est in sacramento coniugij,quòd nec ex violatione voti possit Matrimonium contractum dissolui,c.diaconus,dist.27.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Nullus missam audiat presbyteri,quem scit concubinam indubitanter habere,aut subintroductam mulierem, c.nullus, dist.32.& c.præter,eod.

Non habitent cum clericis mulieres,nisi quæ naturali fœdere omnem suspicionem excludunt,c.interdixit,dist.32.& c. à nobis,extr.eod.

In ambiguis rebus absolutum non debet esse iudicium,cap. habuisse,dist.33.

Is, qui non habet vxorem, & pro vxore concubinam habet,à communione non repellitur: tamen vt vnius vxoris,aut concubinæ sit coniunctione contentus, cap. is qui non habet, distinct.34.

Concubina dicitur,quæ conniuentibus legibus extra Matrimonium retinetur, quasi simul cubat: hic autem intelligitur, quæ cessantibus legalibus instrumentis coniugali affectu adsciscitur,c.omnibus,dist.34.

Fornicaria dicitur,quasi carens forma meretrix,quæ multorum

torum libidini patet,vnde versus: Nec meretrix munda, nec cornix alba fit vnda. *Hostien. §.quam pœnam, hoc tit.& c.vidua,dist.34.*

Vidua est,cuius maritus mortuus est.Eiecta est,quæ à marito viuente eiicitur,d.c.vidua,dist.34.

Presbyter vxorem suam, quasi sororem diligere, & quasi hostem fugere debet,c.presbyter,dist.32.

Nemo ad sacrum ordinem permittatur accedere, nisi aut virgo,aut probatæ castitatis,& qui vsque ad subdiaconatum vnicam, & virginem vxorem habuerit, capit. nemo, distinctio. 32.

DE CLERICIS CONIVGATIS.

TITVLVS III.

Continuatio.

NVllus,inquit Gregorius, ad altaris ministerium accedere debet, nisi cuius castitas, ante susceptum ministerium fuerit approbata,cap.ante triennium,dist.31.In tantùm,vt ne post ordinationem ad Matrimonium, alioquin sanctum, & à Deo institutum, aspirare præsumat. Omnium enim sacerdotum tam excellens est electio, vt quæ in aliis membris Ecclesiæ vacare vitio creduntur, in illis tamen, ob requisitam perfectæ continentiæ puritatem, habeantur illicita, cap. omnium,distin.32.

Qui Clerici Matrimonium contrahere possunt, & qui non?

Primò,Episcopis,presbyteris,diaconis,& subdiaconis,Matrimonia sunt interdicta: quæ si de facto contraxerint,vxores dimittere,& de commisso pœnitentiam agere, per suspensionis,& excommunicationis sententiam, compelluntur, cap.1. extr.eod.& c.presbyteris,28.dist.

Quibus non parùm obstare videntur cap. diaconus, distin. 27.& cap.si se cuiquam,& cap.presbyter,distinct.28.& cap.de Syracusanæ, §.Patet:Vbi dicitur,patet,quòd nec diaconi, nec sub

subdiaconi sint prohibendi à coniugio, distinct.28. Nec video, quomodò hi & alij in hac materia dissidentes Canones conciliari possint: Nisi dicamus, diaconum & subdiaconum, ex dispensatione, & singulari permissione, si, se non continere posse, in ordinatione confiteantur, ducere vxores posse, iuxta cap. diaconi quicunque, distinct.28.& cap.de Syracusanæ. §. diaconi, eadem distinct. Item & illi, qui à sacris ministeriis vltrò cessare voluerint: fortius enim est coniugij vinculum, quàm quòd ex violatione voti disrumpi possit, secundùm c.Diaconus, qui eligitur, dist.27. & cap.presbyter, dist. 28. Quòd si autem à ministeriis sacris abstinere nolint, sub pœna censuræ Ecclesiasticæ dimittere vxores coguntur, cap. si quis, extr.eodem,& cap.presbyteris.distinct.27. Alij autem clerici infra subdiaconatum in ordinibus constituti, liberè contrahere possunt,c.placuit,c.si quis,cap. lectores, c.eos qui, dist.32.& d.c.1.extr.eod.

Quæ causa prohibitionis coniugij inter Clericos?

Causam prohibitionis munditiam sacerdotalem fuisse, testatur Gregorius, cap.ante triennium, §. causa verò, distinct. 31. vt liberè cunctis diebus vitæ suæ orationi possint vacare. Si enim (vt ait Paulus) ab vxoribus est cessandum, vt expeditiùs orationi incumbamus, ministris vtique altaris, quibus quotidiana necessitas orandi incumbit, nunquam coniugali officio, quo à diuino ministerio abstrahi possint, vacare permittitur.

Quæ pœna infligitur Clericis absque dispensatione nuptias contrahentibus?

Si clericus in subdiaconatu, vel maioribus ordinibus constitutus, vxorem dimittere, & iustam pœnitentiam agere nolit, suspenditur, deponitur, & excommunicatur, cap. 1. extr. eod. & cap. presbyter si vxorem, distinct. 28. Si autem infra subdiaconatum sit in minoribus ordinibus, priuatur beneficio,& vxorem retinere compellitur,dict.cap.1.& cap.placuit, distinct.32. Pari ratione vxorati, sicuti ad beneficia, vel dignitates non admittuntur, ita ex ignorantia status promoti rursus deponuntur,c.cùm decorem,extr.eo.si tamen vxor decessit, quam virginem duxit, viduus petens ad ordines promoueri, repelli non debet, c.curandum, dist. 34. Aduerte tamen, quòd Episcopus, circa personas contrahere prohibitas, dispensare,vel tacitè,vel expressè possit,c.diuersis,extr.eod.

AXIO

AXIOMATA, SENTENTIÆ, ET varij Canones, De permissione, & prohibitione Coniugij clericalis, statuentes.

Diaconi quicunque, quum ordinarentur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, dicentes, se velle habere vxores, nec posse se continere: hi, si posteà ad nuptias peruenerint, maneant in ministerio: proptereà quòd his Episcopus licentiam dederit. Quicunque sanè tacuerint, & susceperint manus impositionem, professi continentiam, si posteà ad nuptias peruenerint, à ministerio cessare debebunt, c. diaconi, dist. 28.

Diaconus, qui eligitur, si contestatus fuerit pro accipiendo Matrimonio, & dixerit, se in castitate non posse manere, hic non ordinetur: quòd si in ordinatione tacuerit: & ordinatus fuerit, & posteà Matrimonium desiderauerit: sit alienus à ministerio, & vacet à Clero. Si verò diaconus à ministerio cessare voluerit, contracto Matrimonio licitè potest vti. Nam etsi in Ordinatione sua castitatis votum obtulerit, tamen tanta est vis in Sacramento coniugij, quòd nec ex violatione voti potest dissolui ipsum coniugium, c. diaconus, §. hac auctoritate, distinct. 27.

Quidam, nubentes post votum, asserunt adulteros esse: ego autem dico vobis, quòd grauiter peccant, qui tales diuidunt, c. quidam, dist. 27.

Si vir votum virginitatis habens, adiungitur vxori, posteà non dimittat vxorem, sed tribus annis pœniteat, cap. si vir, distinct. 27.

Vouentibus virginitatem, non solùm nubere: sed etiam velle, damnabile est, c. vouentibus, dist. 27.

Si nupserit virgo non peccat: non illa virgo, quæ semel cultui diuino se dedicauit. Harum enim si qua nupserit, habebit damnationem: quia primam fidem irritam fecit, c. si nupserit, distinct. 27.

Presbyteris, diaconis, subdiaconis, & monachis concubinas habe

habere, seu Matrimonia contrahere, penitùs interdicimus: cõtracta quoque Matrimonia ab huiusmodi personis disiungi, & personas ad pœnitentiam redigi debere, iuxta sacrorum Canonum diffinitionem, iudicamus, cap. presbyteris, distinctione, 27.

Nullum facere subdiaconum præsumant Episcopi, nisi, qui se castè victurum promiserit: quia nullus ad ministerium altaris accedere debet, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata, cap. nullum, dist. 28.

Decernimus, vt hi, qui in Ordine subdiaconatus, & supra, vxores duxerint: aut concubinas habuerint, officio, atque Ecclesiastico beneficio careant. Cùm enim ipsi templum, & vasa Domini, & sacrarium Spiritus sancti debeant esse, & dici, indignum est eos cubilibus, & immundiciis deseruire, cap. decernimus, dist. 28.

Diaconi, qui in Ordinatione sua dicunt se velle habere vxores, si posteà ad nuptias venerint, non prohibentur à ministerio, c. de Syracusanæ, §. diaconi, dist. 28.

Presbyter, si vxorem duxerit, ab Ordine illum deponi debere: quòd si fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, extra Ecclesiam abiici, & ad pœnitentiam inter laicos redigi oportet, cap. presbyter, dist. 28.

Assumi aliquem ad sacerdotium in coniugij vinculo constitutum non oportet: nisi fuerit promissa conuersio, cap. assumi, distinct. 28.

Sacerdotibus, vt semper valeant altari adsistere, semper ab vxoribus est abstinendum, capit. sacerdotibus, distinct. 31.

Eos ad sacrificia, fas est admitti, qui vel cum vxore non exerceant carnale officium, cap. eos, dist. 31.

Presbyteri, diaconi, subdiaconi, vel deinceps, quibus ducendi vxores licentia modò non est, etiam alienarum nuptiarum vitare debent conuiuia: nec his cœtibus misceantur, vbi amatoria cantantur, & turpia, aut obscœni motus corporum

choreis, & saltationibus efferuntur: ne auditus, & obtuitus sacris ministeriis deputati: turpium spectaculorum, atque verborum contagione polluantur, cap. presbyter, dist. 35.

Nec in perpetuum, sed tempore oblationis à complexu suarum vxorum sacerdotes abstineant, cap. quoniam, dist. 31.

Presbyter vxorem suam, quasi sororem diligat, & quasi hostem fugiat, cap. presbyter, dist. 32.

Si quis discernit presbyterum coniugatum, tamquàm occasione nuptiarum, quòd offerre non debeat, & ab eius oblatione ideò abstineat: anathema sit, cap. si quis, dist. 28.

Presbyterum non legalibus nuptiis detentum, Cathedram quidem habere, sed ab officio abstinere præcipimus, cap. presbyterum, dist. 28.

Eos, qui post prohibitionem factam à suis se vxoribus continere noluerint, ad sacrum Ordinem nolumus promoueri: Quia nullus debet ad altaris ministerium accedere, nisi, cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata, cap. ante triennium, dist. 31. Causa huius institutionis fuit munditia sacerdotibus: vt liberè cunctis diebus vitæ suæ Orationi vacare possint. Si enim (vt ait Paulus Apostolus) ab vxoribus est cessandum, vt expeditiùs Orationi vacemus, ministris vtique altaris, quibus quotidiana necessitas orandi incumbit, nunquàm coniugali vacare officio permittitur, d. cap. ante triennium, dist. 31.

Nicœna Synodus vsum coniugij in vniuscuiúsque voluntate, non necessitate, permisit, ob hanc rationem, quòd scilicet cum propria vxore concubitus, sit castitas, cap. Nicœna, distinct. 31.

Si quis vituperat nuptias, & dormientem cum viro suo fidelem, ac religiosam mulierem detestatur, aut culpabilem existim at, anathema sit, cap. si quis, dist. 31.

Post Baptismum debet esse monogamus, id est, vnius vxoris vir, qui in Episcopum est ordinandus, cap. vnius vxoris, distinct. 26.

Vnius

Vnius uxoris vir Episcopus *significat ex omnibus gentibus vnitatem vni viro Christo subditam, cap. acutius, distinct. 26.*

Sicut duobus dominis seruire, sic ab vno domino apostatare, atque in alterius superstitionem ire, non licet, d. cap. acutius, in fine, dist. 26.

In Baptismate culpa admittitur, non lex coniugij aboletur, cap. deinde, dist. 26.

Quos Deus coniunxit, homo non separet, d. cap. deinde, dist. 25. Et eius interpretatio, ibid.

Nuptiarum copula, quia Dei mandato perficitur, non potest dici peccatum: & quod peccatum non est solui, inter peccata credi non debet: ergo integrum & salutare existimare, aboleri non posse nomen prioris, cùm non sit dimissum pro peccato, quod ex Dei *sit voluntate complexum, cap. cùm deinde, in fine, dist. 26.*

Qui, demortua vxore, denuò contrahit Matrimonium, non peccat, cap. qui fine, dist. 26.

Bigami dicuntur, non solùm, qui post Baptisma coniugia frequentant, sed etiam qui ante Baptismum vnam, & post Baptismum alteram coniugem habuisse probâtur: Et is in sacerdotem ordinari non debet: non quia deliquerit secundam accipiendo vxorem, sed quia prærogatiuâ exutus est sacerdotis, cap. vna tantùm, §. vnde datur, dist. 26.

Virgines, quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt, quàm incestæ, cap. virgines, dist. 27.

Si se cuiquam mulier presbyteri, vel diaconi, relicta, duplici coniugio coniunxerit, aut castitate fruantur, aut separentur: aut certè, si in criminis intentione perstiterint, pari excommunicatione plectantur, c. si se cuiquam, dist. 28.

Si quis docuerit sacerdotem, sub obtentu religionis, propriam vxorem contemnere, anathema sit, cap. si quis, dist. 28.

De presbyteris non est laicis iudicandum, cap. consulendum, dist. 28.

Nos virginitatem cum humilitate admiramur, & continentiam cum castitate, & religionem Deo acceptissimam esse dicimus, & renuntiationes sacularium negotiorum, atque actuum, cum humilitate approbando laudamus, & nuptiarum vinculum, quod secundum castitatem perdurat, honoramus, & diuites cum fide, iustitia, & operibus bonis non abiicimus, cap. hæc autem, dist. 30.

Nullus Missam audiat presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, aut superinductam mulierem, ca. nullus Missam, dist. 32.

Quicunque sacerdotum, diaconorum, subdiaconorum, concubinam palàm duxerit, vel ductam non reliquerit, à diuinis officiis arceatur, cap. præter, dist. 32. & cap. habuisse, distinct. 33.

Non habitent cum Clericis mulieres, nisi, quæ naturali fœdere, omnem suspicionem excludunt, c. interdixit, dist. 32.

In ambiguis rebus absolutum non debet esse iudicium, ca. habuisse, dist. 33.

Is, qui non habet vxorem, & pro vxore concubinam habet, à communione non repellatur: tamen, vt vnius mulieris, aut vxoris, aut concubinæ sit coniunctione contentus, cap. is, qui non habet, dist. 34.

Christiano non dicam plurimas, sed nec duas simul habere, licitum est: nisi vnam tantùm, aut vxorem, aut certè loco vxoris, (si coniunx deest) concubinam, cap. Christiano, dist. 34.

Episcopus multùm familiaritatis habens cum quadam filia, si monitus non abdicet, excommunicatur, cap. quorundam, dist. 34.

Concubinas habere non licet vobis, etsi non habeatis vxores, tamen non licet vobis habere concubinas, quas posteà dimittatis, & ducatis vxores, tanto magis damnatio erit vobis, si volueritis habere vxores, & concubinas, cap. audite, §. concubinas, distinct. 34.

Regulæ

Regulæ sanctorum patrum, pro tempore, loco, & persona, & negotio, instante necessitate, traditæ sunt: pro quorum varietate etiam intelligi debent, cap. 1. 2. 3. 4. dist. 29.

DE CLERICIS NON RESIDENTIBUS IN ECCLESIA, SEU PRÆBENDA.

TITVLVS IIII.

Continuatio.

Clericus non tantùm ab iis, quæ animum à diuinis officiis auertant, abstinere: sed etiam Ecclesiæ, in qua beneficium tenet, adesse, & summa, qua fieri potest, industria, fideíque integritate munus, ratione obtenti beneficij, iniunctum obire debet.

Quid est residentia?

Residentia est clerici in Ecclesia beneficium tenentis, cum voluntate debiti præstandi seruitij præsentia: Dico; *cum voluntate præstandi seruitij*; quia parùm esset, præsentiam sui exhibere, & curam, seu seruitium Ecclesiæ negligere, cap. extirpandæ, extr. de præbend. & cap. quia nonnulli, extr. eod.

Quæ causa Efficiens?

Præceptum diuinum, & voluntas clerici præsentis, nec ratione obtenti beneficij iniunctum sibi munus recusantis, d. cap. quia nonnulli, extra. eodem.

Quod Obiectum?

Omnia seruitia, quorum præstationem obtenti beneficij possessio requirit, vt ait Hostiens. §. quis clericus, hoc titulo.

Quæ Forma?

Vt Clericus Ecclesiæ, in qua præbendam habet, adsit; nec non seruitia, quæ ipsi, ratione præbendæ, vel beneficij imponuntur, in propria persona: vel si iustam absentiæ causam allegare possit, per Vicarium præstet; qua tamen non probata, per subtractionem prouentuum, aliisque Pontificij iuris remediis, per se, etsi præbenda sit admodum tenuis, & vltra viginti aureos annui reditus non habeat, seruitia facere tenetur, quia eius industria videtur requisita, d. cap. quia nonnulli, cap. conquerente, & cap. cùm ad hoc, extr. eod.

Quæ Forma procedendi contra non residentes, & absentes contumaces?

Si prælatus, vel Clericus, in Ecclesia, in qua prælaturam, vel beneficium obtinet, non resideat, monendus est, & citandus, vt termino in citatione præfixo ad Ecclesiam reuertatur: quòd si intra terminum præfixum non redeat, nec iustam impedimenti causam afferat, beneficio, vel prælatione priuatur, aliúsque in eius locum sufficitur, cap. ex parte, extr. eod. Quod quidem verum est, si longo tempore absit, & Ecclesiæ vtilitas clerici contumaciter absentis præsentiam, & adiuuamen exposcat, d. cap. ex parte, vers. decem annorum. Quòd si autem breuiori tempore absit, non facilè ei terminus peremptorius præfigetur, nec ob id contumaciam commissam impunè feret. Quoniam, diaconus, vel presbyter, si per tres septimanas, vel Clericus in minoribus Ordinibus constitutus, si aliquot diebus solennibus ab Ecclesia sua defuerint, triennio à communione suspenduntur, cap. si quis in clero, 7. quæst. 1. Quòd si locus, vbi clericus absens degit, ignoretur, vel ratione loci, temporis, vel cuiúsque alterius impedimenti, ad ipsum citatio deferri non possit, tribus edictis in eius Ecclesia publicè propositis, euocabitur: quòd si nec dum intra sex menses reuertatur, beneficio, vel Ecclesia sua priuari poterit, cap. ex tuæ deuolutionis, extr. eod. Denique, si ob clerici eruditionem, & præstantiam, eius priuationem Ecclesiæ non expedire visum fuerit, per suspensionis, vel excommunicationis sententiam, absentis contumacia coërcetur, qua pœna contempta, à contumace rerum spiritualium administratio ei interdici poterit, d. cap. ex tuæ, §. contra eos, extr. eod. Episcopus etiam, relicto suo Episcopatu absque Superioris licentia, ad alium transiens, solo Pontificis mandato, Episcopatu vtroque & habito, & ambito priuatur, licèt ab Archiepiscopo, suspendi, & excommunicari possit, si vel transeat, vel relicta Ecclesia sua, absque probabili causa euagetur, capit. accusatus, 3. quæst. 6. cap. 1. extra. codem.

Quæ sunt causæ legitimæ à pœna contumacium liberantes?

Prima causa excusationis à pœna est, priuilegium à Pontifice, vel Episcopo, super absentia concessum: Si tamen Ecclesia ministrorum patitur defectum, etiam priuilegiati, per subtractionē prouentuum, residere coguntur, cap. cùm ad hoc, extr. eod. cap. suggestum, extr. de decimis, cap. quid per nouale, extr. de verb. sign. Secunda: Infirmitas. Nam qui ita detinetur

tur morbo, vt rerum ad officium suum pertinentium non possit satagere, non modò beneficij sui fructus consequetur, sed & distributiones canonicas, & omnia, quæ clerico in bona valetudine constituto, & officium suum præstanti, concedentur, cap. 1. extra. de cleric. ægro. & cap. vni. in 6. eod. Tertia: Permissa facultas à Prælato, vel Capitulo bonis literis operam nauandi in honesto & probato Gymnasio: dummodò hæc vacatio septennij tempus non excedat, cap. tuæ fraternitatis, extr. eod. & cap. cùm ex eo, gloss. in verb. septennio, de elect. in 6. Dico, *in probato aliquo Gymnasio*, quia, si in villis, & castellis, vbi nullum, aut exiguum est studiorum exercitium, quis versaretur, priuilegio, ex causa studiorum absentibus indulto, gaudere non poterit, d. cap. tuæ fraternitatis, extr. eod. Quarta: Inimicitiæ capitales. Quoniam illæ etiam à publico munere immunitatem præstant. cap. bonæ memoriæ: extra. de elect. Quinta: Tuitio iurium ipsius Ecclesiæ, ad quæ conseruanda licitè quis abesse potest: etsi tempore promotionis de facienda residentia in ipsa Ecclesia præstitisset iuramentum, cap. ex parte tua propositum, extra. eod. Sexta: Senectus præstat excusationis causam. Non vt à sene Ecclesia prorsus deseratur, sed vt aliquatenus muneris iniuncti administratione liberetur. Est enim senectus per se onerosa, & languida, multas secum afferens infirmitates, & aduersitates. Nihil igitur rationi, & æquitati magis consentaneum, quàm eius labores, qui multo tempore, promouendis Ecclesiæ vtilitatibus insudauit, adiuuamine quodam alleuiari. Vnde Zacharias Pontifex Bonifacio Moguntino Archiepiscopo senio confecto petenti in suum locum alium constitui, non Moguntinam Ecclesiam relinquere, sed Coadiutorem, qui ipsum cura, & sollicitudine commissarum animarum liberet, & ei morienti in Episcopatu succederet, datis ad ipsum Apostolicis literis sibi adsciscere, & ordinare concessit, cap. petisti, 7. quæst. 1. Et aliæ consimiles causæ, quæ vel ex paritate rationis, vel æquitate his connumerari possunt.

Quæ causa Impulsiua faciendæ Residentiæ?

Christiana charitas, vrgens necessitas, debita obedientia, ac euidens Ecclesiæ, ac Reipubl. vtilitas.

Quis Finis, & Effectus?

1. Regnum Dei; si debito modo seruitium fiat, vt ait Hostiens. §. quod si præmium, hoc titul. 2. Acquisitio iuris eli-

gendi, & ſpiritualis conſortij, aliud niſi impediat, cap. quia propter, extra. de elect. 3. Perceptio fructuum ipſius beneficij, cap. relatum, cap. cùm ſecundum, & cap. extirpandæ, extra. de præbend. & dignitatibus. 4. Perceptio diſtributionum canonicarum, quæ ſolùm inter præſentes clericos, non autem abſentes, ſiue contumaciter abſint, ſiue ex priuilegio excuſentur, diſpertiuntur, dempto clerico, ob infirmitatem corporis abſente; is enim harum diſtributionum etiam particeps eſt, cap. vnico, eod. tit. in 6.

Quæ Cognata Reſidentiæ?

Quælibet abſentia priuilegiata, quæ reſidentiæ, quoad perceptionem fructuum, ipſius beneficij æquiualet, & præſentia clerici, officium tamen ſuum negligentis.

Quæ Pugnantia?

Contumacia abſentis, officij iniuncti neglectus, tranſitio ab vna Eccleſia ad aliam, ex ambitione, cupiditate, auaritia, cap. mutationes, 7. quæſt. 1.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Priuandus eſt beneficio Prælatus, vel clericus non reſidens, qui citatus & monitus non reuertitur in termino ſibi præfixo, niſi iuſta allegetur impedimenti cauſa, cap. ex parte, extra. eod. & cap. fin. eodem.

Si ignoretur locus, vbi clericus non reſidens degat, tribus edictis in Eccleſia euocabitur: qui ſi intra ſex menſes non reuertatur, beneficio priuatur, cap. ex tuæ, extr. eod.

Fraus, & dolus nemini patrocinium præſtare debent, cap. tuæ fraternitatis, extr. eod.

Si Eccleſia patitur miniſtrorum defectum, priuilegiati ſuper abſentia, per ſubtractionem prouentuum redire coguntur, cap. cùm ad hoc, extr. eod.

Qui iurauit in Eccleſia reſidere, pro ſeruitiis Eccleſiæ licitè ſe abſentat, cap. ex parte, extr. eod.

Qui ſtudiorum cauſa, vel in ſeruitio Epiſcopi, abeſt, omnes beneficij fructus, præter diſtributiones Canonicas, tan-

quàm residens, percipit, cap. de cætero, extr. eod. & c. tuæ fraternitatis, eod.

Episcopus, sine licentia Papæ, ad alium Episcopatum transire non potest: quod si fecerit, & habito & ambito priuabitur, c. 1. extr. eod.

Nemo debet afflicto afflictionem addere, ne ipsum culpæ offensa respiciat, c. cùm percussio, 7. q. 1.

Periculosum est in rebus diuinis potestati, & iuri suo renuntiare, c. quàm periculosum, 7. q. 1.

In dignitate constitutus, si senio sit grauatus, coadiutor illi dandus est, qui morienti succedat, cap. petisti, 7. quæstio. 1.

Necessitatis, & vtilitatis causa Episcoporum mutationes fieri possunt, c. mutationes, 7. q. 1.

Non est reprobatio, sed virtutis probatio, bonorum aduersitas, 7. quæst. 1.

Pro gradu sui officij quémque meliorem esse oportet, c. qualis, c. 3. 8. quæst. 1.

Oportet eum, qui docet esse talem, vt pro ingenio discentium semetipsum possit aptare, c. oportet, 8. q. 1.

DE PRÆBENDIS, ET DIGNITATIBVS.

TITVLVS V.

Continuatio.

LEgi diuinæ consentaneum est, vt qui in Ecclesia sua residet, & debitum seruitium præstat, ab eadem Ecclesia sustentationem, dignitati, & officio conuenientem percipiat: Qui enim altari seruit, de altari viuere debet, c. ex his, 12. q. 1. & c. Ecclesiasticis, 12. q. 2.

Quid est Præbenda?

Præbenda, secundum Hostiensem, est ius percipiendi prouentus Ecclesiasticos, competens percipienti tanquàm vni, ex

collegio,ex Canonia promanans,Hostienſ.§.quid ſit præbenda, hoc tit.

Quotuplex Præbenda?

Præbendæ bifariàm intelligi poſſunt: Vel, vt in aliquorum patrocinio, & tutela ſunt: quia ab illis ſunt fundatæ, & conſtitutæ, vel locupletatæ, quas & propterea patronatus iura appellant. Et de his hoc loco non agitur: quia cùm non vni ex collegiis competant, neque ex Canonia deſcendant, impropriè præbendæ dicuntur,vt notatur in cap.Cùm M.Ferrarienſis, extr.de conſtitut. cap.poſſeſſiones, 16. quæſtio.1.& cap.2.extr.de inſtitut. Alio modo præbendæ dicuntur,ab omni cuiuſque patronatu ſolutæ, & annexæ ipſi Canoniæ, ſolùm perſonis collegiatis competentes. Vnde dicitur, Canonicum abſque præbenda eſſe non poſſe, & Canoniam habentem, ex conſequenti præbendam habere debere,c.relatum, & c.dilectus,ext.eod.& c.cùm ſuper,ext.de conceſſ.præb.& dict. c.cùm M.Ferrar.

Quæ cauſa Efficiens?

Eſt collatio Canoniæ facta ab eo,qui ius conferendi habet: ſicuti enim actio ex obligatione, ita præbenda ex Canonia deſcendit. Vnde Epiſcopus ad ſacros ordines aliquem promouens,qui præbendam non habet,nec de ſuo Patrimonio ſe ſuſtentare poteſt, ipſi etiam ex ſuis facultatibus, de alimentis neceſſariis, donec beneficium adipiſcatur, prouidere debet. Fuit enim in arbitrio eius, vel non ordinare, qui titulum non habuit; vel ordinare, & ei vſque quo conſequatur titulum,neceſſaria ſuppeditare, c.non liceat, c.cùm ſecundùm, & c.tuis quæſtionibus,extr.eod.

Quid eſt Canonia?

Canonia eſt,ius quoddam,quod ex electione, ſeu collatione, vel inſtitutione,& receptione alicuius in canonicum,oritur, ſiue acquiritur, vbi certus eſt canonicorum numerus; vel de nouo creatur, vbi certus numerus non habetur, Hoſt.in §. quid ſit præbend.eod.tit.

Quomodo differunt Canonia,& Præbenda?

Differunt,vt cauſa & effectus. Quia Canonia eſt ius, cuius effectus eſt, fructuum perceptio: contemplatione enim iuris per collationem Canoniæ conſtituti, præbenda conceditur. Vnde Canonia in iure,præbenda autem propriè in perceptione fructuum conſiſtere dicitur,Hoſtien.d.§.quæ ſit præbenda, verſ.præbenda.

Quod

Quod Obiectum?

Sunt fructus beneficij, annuæ pensiones, & omnes reditus ad præbendam spectantes, quæ canonici sustentationi sufficere possint.

Quæ Forma?

Vt, collata Canonia, clerico in eadem Ecclesia residenti, pro meritorum qualitate, personæ conditione, dignitatisque ratione, vitæ honestè, & dignè sustentandæ necessaria subministrentur. Ad præbendam enim obtinendam in Ecclesia non sufficit in eadem adepta Canonia, vel, vt quis titulum Canonici sit per collationem consecutus, sed requiritur eiusdem etiam residentia; cùm clericus non residens iure percipiendorum fructuum, (quod præbendam esse dixi) imò etiam ipso titulo, ob nimiam contumaciam priuetur, Hostiens. in §.1.& §.vltim.titul.de cleric.non resident. Quæ autem sit forma conferendarum præbendarum, & quæ ad collationem requirantur, infrà, tit.de concess. præbendarum, conuenientiùs tradetur.

Quæ causa Finalis?

Vt diligentiùs diuina officia administrentur: ne alioquin clericus necessariæ sustentationis indigentia compulsus, ad alia officia gratia parandi vitæ necessaria, confugiat, & animum à diuino cultu, & seruitio abdicet.

Qui Effectus?

Perceptio redituum vitæ sustentandæ necessariorum, tranquillitas animi diuino seruitio expediundo intenti, facultas subueniendi pauperibus, aliisque egentibus hominibus in necessitate.

Quid est Dignitas?

Dignitas est, rerum Ecclesiasticarum cum iurisdictione administrandarum potestas.

Quæ causa Efficiens?

Statuta Pontificum, decreta Conciliorum, & vota Collegiorum, per viam electionis alicui potestatem administrandi res Ecclesiasticas concedentium.

Quod Subiectum? vel, Qui dicuntur habere Dignitatem?

Omnes Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi, Archidiaconi, Archipresbyteri, Abbates, Præpositi, Priores, & omnes Collegiatæ Ecclesiæ Præfecti, Abbas in c.multa, extr.eod.

Quod

Quod est Obiectum?

Gradus præeminentia, administratio rerum Ecclesiasticarum,& iurisdictio.

Quæ Forma?

Vt in Ecclesia tantum vna vnam habeat dignitatem, via potestatis per electionem, vel alium quemuis modum translatæ, iurisdictionem sibi in subditos competentem exerceat, resque Ecclesiasticas sibi commissas,fideliter administret.Solus enim Prælatus in dignitate constitutus,rerum Ecclesiasticarum cum iurisdictione administrandarum habet potestatem: non autem is,qui personatum, vel officium habet. Est enim personatus prærogatiua in Ecclesia,omni carens iurisdictione;veluti, si quis sedem habeat præ cæteris in choro eminentem,aliarum prærogatiuarum, & præsertim iurisdictionis expers. Officium autem est ius administrandarum rerum Ecclesiæ sine iurisdictione,Abbas c.multa,ext.eod.& Felin.in rubrica,de offic.deleg.

Quis Effectus?

Potestas administrandi res Ecclesiasticas, & exercendi iurisdictionem in clericos inferiores.

Quæ Cognata?

His,qui in dignitate sunt,comparantur Ecclesiæ Cathedralis Canonici, cap.statutum, extr.de rescript.item rectores Ecclesiarum; affinitatem etiam habent cum dignitatibus, & præbendis personatus officium, Canonia, & ius patronatus.

Quæ Adiacentia?

Sacer ordo.Nam licet Episcopatus,& similia,sacer ordo sit, dignitatem tamen annexam habet,sicuti præbendam, Canoniam,& residentiam.

Quæ Pugnantia?

Contumacia absentis, suspensio, depositio, & excommunicatio,neglectus minoris demandati.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Solum egentibus subuenire debemus, si non culpa sua ad egestatem venissent,c.1.dist.86.

Nihil aliud est habenti dare,quàm perdere, cap.pastor, 1. quæstio.2.

Sicuti vnum corpus plura membra habet, nec omnia ad vnum

vnum actum idonea: ita quis in vna Ecclesia potest plures dignitates obtinere, cap.singula, distinct.89.cap.quia in,extr. eodem.

Dignum est,vt qui diuinis adscribuntur obsequiis,Ecclesiæ sustententur stipendiis.

In bonis Ecclesiæ non succeditur iure consanguinitatis, c. 1.extr.eod.

Ratio nulla permittit, vt, quod pro communi vtilitate datum esse cognoscitur, propriis cuiusquam vsibus applicetur, c. ratio,extr.eod.

Qui ordinauit aliquem ad sacros ordines sine titulo, nec de suo Patrimonio viuere possit,prouidere eidem de suis facultatibus tenetur,donec aliquem titulum fuerit consecutus,cap. Episcopus,extr.eod.c.2.cum secundum,extr.eod.

Canonia non potest esse absque præbenda: Ideoq; si ordinatus non habeat, vnde viuat, is, ex cuius iussu quis ordinatus est,ei de præbendis prouidere tenetur,c.relatum,extr.eod.

Præbendæ, & dignitates nec diuidi,nec permutari debent, c.maioribus,extr.eod.

Habens plures Ecclesias alteram eligere, & alteram dimittere compellitur,c.referente,extr.eod.

Rescriptum strictè est interpretandum, cap. fin. extra. eodem.

Propter inopiam præbendarum Ecclesiæ Cathedralis,possunt eis annecti capellæ, reseruata ipsarum presbyteris congrua portione,c.posuisti,extr.eod.

Beneficium datur propter officium: ergo pueri, & beneficiati, qui non possunt in eadem Ecclesia deseruire, in ea non debent idonei ad consequendum beneficia reputari, cap.super inordinata,extr.eod.

Clerici ignobiles, & non eminentis scientiæ, propter hoc non debent à præbendis repelli, etiam in Ecclesia, quæ tales admittere non consueuit.c.venerabilis,extr.eod.

Absens propter Theologicum studium, fructus beneficiorum

rum suorum percipit in absentia : sed nullo modo quotidianas distributiones,c.licet,extr.eod.

Cum sublimibus & literatis personis circa pluralitatem beneficiorum incompatibilium, solus Papa dispensat, cap.de multa,extr.eod.

Absenti potest conferri beneficium, alio mediante : Nec refert vtrum absens inuestiatur per personam mediam, vel, persona media inuestiatur pro absente, cap.accedens, extra. eodem.

Si duo electi ad aliquam dignitatem compromittant in iudices, poterit iudex alterum confirmare, & alteri, pro bono pacis, de prouentibus prouisionem facere, cap.nisi essent, extra.eod.

Sicuti duo,vel plures eandem dignitatem,vel præbendam habere non possunt : ita nec vnus plures dignitates, vel personatus in vna,vel diuersis Ecclesiis habere potest, c.ad hæc, & c. tuæ fraternitatis, extr.eod.

DE CLERICO ÆGROTANTE, vel debilitato.

TITVLVS VI.

Continuatio.

SIcuti propter senectutem, clericus in dignitate constitutus,ab officio, vel dignitate non remouetur : sed adiutor, qui vicem eius subeat, ei adiungitur : ita etiam clericus infirmitate detentus,dignitatem,vel beneficium,quod habet, non amittit:sed ei datur coadiutor, qui curam habeat animarum: & de facultatibus Ecclesiæ ad sustentationem suam congruam recipiat portionem.c.de rectorib.extr.eod.

Quid est infirmitas,vel morbus?

Morbus, apud Sabinum definitur, habitus cuiusque corporis contra naturam : qui vsum eius ad id facit deteriorem, cuius causa natura nobis eius corporis sanitatem dedit. l.1.§.7. ff.de ædil. edict.& redhibit. Et vel in toto corpore:vel parte

corporis accidit: toto corpore, vt febris: parte, vt cæcitas, & c. dict.l.1.§.7.

Quotuplex Morbus?

Duplex, ſonticus, & non ſonticus. Sonticus morbus dicitur, qui cuiuſque rei agendæ impedimento eſt. Non ſonticus autem, qui impedimento non eſt, l. quæſitum, ff. de re iudicata.

Qui morbus clerici non reſidentis, & non adminiſtrantis abſentiam excuſat?

Morbus ſonticus: vt eſt apoplexia, paralyſis, &c. & motus corporis contra naturam, quem febrim appellant. Non autem is, qui impedimento eſſe non ſolet, vt leuis febricula, vetus quartana, vt aſſerit Iulianus in l. quæſitum, ff. de re iudic. Diſtingue tamen circa perſonas. Aut ſuperior prælatus, vt eſt Epiſcopus, & rector Eccleſiæ, morbo graui, & incurabili corripitur: vt lepra, vel morbo ſontico, impediente officij adminiſtrationem; & coadiutor ei dandus eſt, qui curam habeat animarum, & de facultatibus Eccleſiæ ad ſuſtentationem ſuam congruam recipiat portionem, cap. de rectoribus, & cap. fin. extr. eod. cap. vnico, eod. tit. in 6. Aut clericus, nulla præfulgens dignitate, ſed ex inferioribus quidam, corporis infirmitate laborat, & ab executione officij, ſiue adminiſtrationis, remouetur: ita vt ipſe fructus beneficij ſui, & alias diſtributiones canonicas percipiat, iuxtaque Eccleſiæ facultates ſibi neceſſaria, quamdiu vixerit, miniſtrentur, cap. tua nos, & cap. 1. extr. eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Afflictio afflicto non eſt addenda, cap. ex parte, extr. eod.

Epiſcopo, qui propter morbum incurabilem paſtorale officium exercere non poteſt, dandus eſt coadiutor, cui portio competens redituum Epiſcopatus ad ſuſtentationem aſſignetur, c. ex parte, & c. de rectoribus, extr. eod.

Clericus infirmus integrè percipit fructus beneficij ſui, c. 1. extr. eod.

Alter alterius miſeriæ miſereri debet, cap. ex parte, extr. eod.

DE

DE INSTITVTIONIBVS.

TITVLVS VII.

Continuatio.

Singularis modus conferendi beneficia, seu præbendas in patronatu alicuius consistentes, est ipsa Institutio à collatione non multùm discrepans.

Quot sunt modi conferendi Beneficia?

Sunt duo: Institutio & Collatio.

Quid est Institutio?

Institutio est, beneficij iuri patronatus subiecti, ad præsentationem patroni in institutum per Ordinarium facta translatio, Abb. in c.2.extr.de concess. præbend.

Quæ est causa Efficiens?

Authoritas Ordinarij, vel Prælati, ex lege, vel consuetudine ius instituendi habentis, præmissa per patronum instituendi præsentatione.

Quod Subiectum, vel qui instituere possunt?

Episcopus, Capitulum, vacante sede. Nam Capitulum, licèt, sede vacante, beneficia ad Episcopi collationem spectantia, conferre non possit, tamen à patronis præsentatos, si idonei sint, admittere, & in beneficiis instituere potest, cap.1. eod. tit. in 6. item Abbates, Delegati, vel quiuis alius ius instituendi ex consuetudine habens, Hostiens. §. quis possit, hoc titul.

Quod Obiectum?

Persona idonea, quæ instituitur, siue sit nobilis, siue ignobilis: quia non genus nobilitat hominem, sed virtutes. Nec obstat aliqua consuetudo contraria, c.venerabilis, extr.de præb. Non tamen instituitur is, qui seruilis est conditionis, vel duplex Matrimonium expertus est, vel qui beneficium habet, nisi beneficium dimittere velit. Potest enim Clericus secularis in seculari Ecclesia, & regularis in regulari institui, quia homines disparis professionis, simul esse non possunt, cap.1.de vita, & honest. cler.

Quæ Materia in qua?

Beneficium, in quo alteri competit ius patronatus; in eo enim solùm institutio locum sibi vendicat, dict.cap.1.eodem titul.in 6.

Quæ

Quæ Forma?

Vt beneficio, patrocinio subiecto, vacante, patronus, qui eius patrocinium gerit, vnum, vel plures, intra legitimum tẽpus, ipsi Ordinario, vel ei, qui ius instituendi habet, præsentet, qua præsentione facta, Ordinarius, vel is, qui instituit, si ex pluribus præsentatis vnum idoneum viderit, ipsum deligat, vel si vnus saltem præsentatus, idoneus fuerit admittat, & approbet, necnon in beneficio ipso instituat.

Ex quibus patet ad institutionem faciendam multa requiri. 1. Vt beneficium sit vacans: quia super vacaturo beneficio, nec præsentatio, nec institutio valet, cap. 2. & cap. constitutus, extr. de conceff. præbendarum, licèt Papa etiam in vacaturis ius tribuere possit, cap. 2. de præbendis in 6. 2. Vt beneficium tale sit, quod subsit alterius patronatui: aliàs enim in eo non institutio, sed collatio locum haberet, cap. cùm in illis, eod. tit. in 6. 3. Vt is, qui præsentat, sit patronus, siue verus, siue putatiuus: quia putatiui etiam patroni præsentatio tenet, etsi posteà ius patronatus alius in iudicio euicerit, cap. decernimus, & cap. filius, 16. quæst. 7. Nec interest, vtrùm vnus, an plures sint patroni, ex successione forsitan, vel alio modo facti. Quia ius patronatus ad quoscúnque hæredes transmittitur, & plures succedentes vni habent vocem vnius, nec hæres patroni institutum mutare potest, cap. 1. 2. & 3. extr. de iure patro. Quòd si autem, beneficio vacante, in plures partes, patronorum vota in præsentando se diuiserint, ille præficiendus est Ecclesiæ, qui maioribus iuuatur meritis, & plurium consensu approbatur. Abb. in cap. quoniam, extra. de iure patro. 4. Requiritur, vt patronus vnum, vel plures præsentet. Quòd si plures præsentauerit, de omnibus magis idoneum Episcopus eligere potest, cap. quia propter, extr. de elect. se autem ipsum præsentare non potest, cap. fin. extra. eod. 5. Vt legitimo tempore præsentet. Legitimum tempus in Ecclesiastico patrono, est sex mensium spatium, sed in laico quadrimestre tempus. Ratio diuersitatis est: Quia Ecclesiastica semel facta præsentatione, ampliùs variare non potest, quod tamen laico conceditur: Ergò breuius tempus ad præsentandum ei datur, Dd. in cap. vnico, §. verum, licèt de iure patro. in 6. & in Clement. plures, de iure patro. Et quæ notantur in cap. cùm vos, extra. de off. ord. 6. Requiritur, vt præsentatio instituendi fiat Ordinario, vel alij, vt est Delegatus, Abbas, Capitulum, sede vacante, & similibus, qui ius instituendi habent. Nam si patronus, pro-

pria authoritate, absque præsentatione instituerit, excommunicabitur, & clerici perperàm instituti, à communione priuabuntur, aut si adhuc perstiterint, à ministerio Ecclesiastico, & Ordine deponentur, cap. præterea, extra. de iure patro. 7. Vt Ordinarius, vel quiuis alius, ius instituendi habens, ex pluribus præsentatis magis idoneum eligat: vel, si vnus tantùm, qui idoneus sit, præsentatus fuerit, eum admittat, approbet & instituat, c. illud, c. decernimus, 16. q. 7. But. in c. ex transmissa, extr. de renunt. & cap. quamuis, de rescript. in 6.

Qui Effectus?

Est ius percipiendi fructus beneficij iuri patronatus obnoxij, & potestas administrandi officium, & munus ratione illius beneficij iniunctum.

Quæ Cognata?

Collatio: Quæ quid sit, proximo titulo explicabitur: prouisio: licèt prouisio nomen generalius sit, & ad Collationem, & Institutionem non inconuenienter adaptari, & referri possit.

Quæ Adiacentia?

Præsentatio patroni, integritas vitæ instituendi, & similia.

Quæ Pugnantia?

Institutio facta, spreta patroni præsentatione: vel institutio facta per ipsum patronum propria authoritate, vitium instituti, quod anteà latuit, simonia, &c.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Si possidet ius instituendi is, ad quem de iure communi non spectat, pendente iudicio proprietatis, in possessione defenditur, cap. cum venissent, extr. eod.

Is, ad quem spectat collatio dignitatum, seipsum instituere non potest, cap. fin. extr. eod.

Etsi Capitulum, sede vacante, beneficia, quæ ad collationem Episcopi pertinent, conferre non possit, præsentatos tamen à patronis potest admittere, si sint idonei, & eos instituere in beneficiis, ad quæ fuerint præsentati, licèt ad Episcopum (si superesset) admissio, & institutio huiusmodi pertineret, cap. 1. de institut. in 6.

Sicuti

Sicuti Ordinarij institutio, spreta patroni præsentatione, facta non subsistit: ita nec à patrono propria authoritate facta institutio, valet, cap. 1. 16. quæst. 7.

Patroni de præsentando alternis vicibus conuenire possunt, pluresque simul præsentare, de quibus Ordinarius instituendum deligat, cap. fin. de præbend. in 6.

Si patroni plures in præsentatione non fuerint concordes, attenditur maior, & melior pars, cap. quoniam extra. de iure patro. & cap. si forte, dist. 63.

Episcopus, qui instituit secundo loco præsentatum, in pœnam tenetur prouidere etiam primo præsentato, cap. querimoniam, extra. de iure patron.

DE CONCESSIONE PRÆbendæ, & Ecclesiæ non vacantis.

TITVLVS VIII.

Continuatio.

ALter modus conferendi beneficia, est, collatio, quæ nullius patroni præmissam præsentationem, sed eius tantùm, qui ius concedendi præbendas omni patronatus iure liberas, & solutas habet, authoritatem requirit.

Quid est Collatio?

Collatio est præbendæ liberæ, & ab omni cuiusque patronatu solutæ, ab eo, qui vel summa authoritate, & præeminentia præpollet, vel qui ex lege, & consuetudine ius conferendi beneficia habet, liberè, palam, purè, & sine diminutione facta concessio. Hæc descriptio colligitur ex Hostiens. §. & qualiter, tit. de præbend. & dig.

Quotuplex Collatio?

A causa efficiente duplex potest intelligi: vel extraordinaria, vel ordinaria. Extraordinaria dicitur, Collatio, quæ fit, vel ex mandato Legati sedis Apostolicæ, aut Pontificio rescripto. Ordinaria autem fieri dicitur, cùm Episcopus, vel Capitulum ex lege, vel consuetudine, ius conferendi habentes, beneficia concedunt, cap. postulastis, extra. eod.

Quæ causa Efficiens?

Est Apostolica authoritas, & potestas ordinaria, vel delegata, lex, & consuetudo, conferendi ius tribuentia.

Quod est Subiectum?

Est Summus Pontifex, ex summa, qua pollet, authoritate; Legatus Sedis Apostolicæ, ex potestate commissa; Episcopus, aliíque Prælati, siue seculares, siue regulares, ex lege, vel consuetudine facultatem, concedendi præbendas habentes, d. cap. postulasti, cap. accedens, extra. eod, cap. cùm nostris, extra. eodem.

Sed inter Summum Pontificem, Legatum, & Ordinarium, circa collationis potestatem, tres constituuntur gradus. Nam ad Episcopum, & alium Prælatum, omnium quidem basilicarum, quæ in eius territorio positæ sunt, collatio regulariter pertinet; vacaturam tamen præbendam suæ dispositioni reseruare non potest, cap. 2. extra. de concess. præbend. & longè minùs in eadem alicui ius tribuere. Legatus autem non modò vacantes intra suæ legationis terminos Ecclesias cõferre, verùm etiam vacaturas reseruare poterit: licèt eidem in vacaturis alicui ius tribuendi nulla sit facultas: At Apostolicus & vbíque vacantes donare, & vacaturas suæ prouisioni reseruare, & in vacaturis ius tribuere potest, cùm in ipso plenitudo resideat potestatis, cap. 2. de præbend. in 6. ca. significasti, extr. de elect. & cap. proposuit, extra. de concess. præbend.

Quod Obiectum?

Beneficium à iure patronatus solutum, & per mortem, resignationem, translationem beneficiati, vel alium quemcunque modum vacans, cap. nulla Ecclesiastici, cap. relatum, & cap. ex tenore, extra. eodem.

Quot modis beneficium vacare dicitur?

Multis. 1. Morte ipsius beneficiati, cap. 2. ver. ne desiderare quis mortem, extr. eod. 2. Renuntiatione eius, qui illud fuerit assecutus, siue simplex sit renuntiatio, siue permutationis causa facta, cap. susceptum, de rescript. in 6. cap. 1. extr. de rerum permutat. Est tamen distinguendum inter vacationem ob mortem, & resignationem, in hoc casu. Nam si Legatus, vel Pontifex mandet alicui beneficium per resignationem vacans conferre; si illud per mortem vacet, non debebitur, sed cessat mandatum, nisi aliam fuisse mandantis intentionem

ostendatur.

ostendatur. At si duo super eodem beneficio literas impetrent, & vnus per mortem, alter per resignationem beneficium vacare dicat: posterior si beneficium resignatione vacauerit, erit priori præferendus, d.cap. susceptum.de rescript. in 6. 3. Beneficium vacare dicitur ob delictum: vt si pœnę causa ob delictum quis beneficio fuerit priuatus, cap. graue, extra, de excess. prælatorum. 4. Electione, & secuta confirmatione. Nam si quis ad Episcopatum electus fuerit, & confirmationem acceperit electionis, beneficia, quæ habet, amittit, cap. cùm in cunctis, extra. de electionibus, &c. 5. Acquisitione beneficij, curam, vel dignitatem annexam habentis: siquidem cùm quis beneficium assequitur, quod vel curam habeat, vel dignitatem annexam, prius beneficium ipso iure vacat, cui vel cura animarũ, vel dignitas inhærebat, extrauag. exectrabilis, titul. de præbend. & Abbas in cap. de multa, extra, de præbend. 6. Translatione absque Pontificis authoritate facta: Episcopo enim ad aliam Ecclesiam, relicta sua, transeunte, eiusque possessionem adepto, prior eius sedes, ac etiam posterior, quam per superbiam concupiuit, vacua fiet, cap. quantò. extra de translatione. Episcoporum. 7. Negligentia intra annum accipiendi sacerdotales Ordines ab eo, cui parochialis Ecclesia collata est. Nam is, qui parochiam adeptus est, intra anni spacium curare debet, vt ad Ordines promoueatur: quòd si negligat, & annus integer labatur, illa Ecclesia priuatur, nec post priuationem illa eidem conferri poterit, cap. commissa, & cap. licet canon, de elect. in 6. 8. Per contractum Matrimonium: quia clericus in Ordinibus constitutus, si Matrimonium contrahat, nec ab eo ad admonitionem factam abstinere velit, beneficij obtenti iacturam facit, gloss. in cap. 1. extra. de cleric. coniugatis.

Sunt & alij modi, quibus beneficia vacare dicuntur: qui breuitatis causa hîc omittuntur: quia Canonicas sanctiones diligenter legentibus, facilè patefient.

Quæ forma conferendi Beneficia?

Vt is, qui conferendi potestatem habet, beneficium liberum, & vacans intra statuta Canonibus tempora, liberè, palàm, purè, & absque diminutione aliqua conferat ei, qui iure ipsum tenere non prohibetur. Ex quibus requisita necessaria collationum colligi possunt. 1. Ad collationem requiritur, vt collatio fiat ab eo, qui ius conferendi habet. Ius autem conferendi habent, qui suprà enumerati sunt: vt Pontifex, Le-

gatus de latere, Episcopus, Capitulum,& interdum alij Prælati.Pontifex non tantùm vacantes Ecclesias,& præbendas de plenitudine potestatis confert; sed etiam in vacaturis ius tribuit. Legati sunt duplices, missi, siue nati, & legati de latere. Lagati missi, vel nati, vigore suæ legationis non conferunt, nisi sibi specialiter concedatur. Legatis verò de latere, sine speciali concessione,etiam Ecclesiastico Patrono inuito,conferendi facultas competit,cap.dilectus,extr.de off.leg.Episcopus, & Capitulum quandóque coniunctim, quandóque separatim conferunt: si communiter, & coniunctim, alter sine altero potestatem conferendi exercere non poterit,nisi in altero impedimentum subsit. Impedimentum esse potest, vel mortis,vel suspensiónis,vel maioris excommunicationis, ca. vnico.extr.ne sede vacante aliquid innouetur, in 6. & Abb.in cap.ex parte,extr.de constit.Cùm verò ad solum Episcopum, cum consilio sui Capituli præbendarum spectat collatio, distingue.Aut Episcopus iusto impedimento non impeditur,& tamen per sex menses collationem differt: & ad Capitulum deuoluitur conferendi ius:Aut, rebus humanis eximitur, & tunc Capitulum se non potest intromittere, mora Episcopi mortem eius non præcedente: secus si præcederet, tunc enim cõferret. Si autem ad Capitulum solum collatio pertinuerit, & intra præscriptum terminum conferre neglexerit, Episcopus cum consilio religiosorum virorum,negligentiam Capituli supplebit.Quòd si & Episcopus negligens sit,Metropolitanus etiam absque vlla contradictione disponet, ca.ex parte, vbi Abb.extr.de concess.prębend.2.Requiritur,vt beneficium sit liberum: nam si esset in alterius patronatu, & sic iuri alieno subiectum, nec liberè Episcopus de eo disponere posset, non haberet propriè locum collatio,sed institutio,suprà toto tit.de institut. 3. Vt vacet beneficium: (quibus autem modis vacet,iam dictum est) vnde Gelasius in Concilio Lateranensi statuit,nec concedi,nec promitti,non vacãtia beneficia posse, imò promissionem vacaturi beneficij esse ipso iure nullam,& institutum scienter in beneficium viuentis deponendum esse, cap.1.2. cap.ex tenore, extra eodem. 4. Vt legitimo tempore collatio fiat.Est autem legitimum tempus sex mensium,intra quod Episcopus, vel Capitulum conferre debet: quo elapso, de Episcopo ad Capitulum, vel de Capitulo ad Episcopum, deuoluitur collatio.Et sciendum,quòd illud tempus à die vacationis incipiat,nec legitimè impedito currat,ca.quia diuersitatem,cap.nulla Ecclesiastica,extr.eod.Quod tamen intelli-

gitur

gitur de beneficiis vltra sex menses vacantibus, non autem Episcopatibus,qui intra tres menses conferendi sunt, cap.dilectus,extr.eod.cap.postquàm, 50.dist.& cap.ne pro defectu, extra.de elect.5. Requiritur, vt collatio liberè fiat,non ob pecuniam, fauorem,consanguinitatem, vel affinitatem: sed ob vitæ merita,cap. Moyses,8.q.1.& ca.si quis præbendis,1.q.3. Vnde recenset Hostiensis, cùm Ecclesia Argentinensis,de beneficio conferendo tractaret,& quilibet nominaret nepotem, & sibi sanguinis necessitate iunctum, indignum quendam Romanum Canonicum asinum, qui plus minus viginti annis Capitulo seruierat,nominasse,asserens ipsum asinum,propter seruitia Capitulo præstita, digniorem esse omnibus nominatis.6.Palàm fieri debet collatio: aliàs enim fieri non potest,vt fraudis suspicione careat, cap. cùm clericus solus, dist. 81. 7.Requiritur, purè,& non sub conditione, vel modo, conceptam esse collationem: Neque ipsam aliqua pactio, conuentio,vel promissio præcedat,cap.quàm pio, 5.q.2.& ca.fin.extr. de pactis.Licèt per rescriptum Apostolicum collatio in diem, vel sub conditione fieri possit,cap.pastoralis, 7.quæst.1.8. Vt absque vlla diminutione fiat: Quia Ecclesiastica beneficia absque diminutione conferri debent: non ab ipso collatore pars fructuum,& redituum retineri,vel ipsum beneficium inter duos secari, nisi necessitate, & commoditate idipsum suadente, vt infrà, toto tit. vt Eccles.benefic. absque diminutione conferantur, & cap.maioribus,extra.de præbend.& dignitatibus.9. Requiritur,vt persona, cui confertur beneficium, talis sit,vt habere collatum beneficium possit. Vnde suspensus, excommunicatus, pueri, & beneficiati, non reputantur beneficiorum capaces,& idonei.Quià confertur beneficium,vt seruitium præstetur: Sed excommunicati à ministeriis sacris longè abscedere iubentur:pueris obstat iudicij tenuitas. Licèt putet Hostiens. pueros arceri tantùm à dignitatibus, non autem à beneficiis, cùm illos ordinari permitat, cap.de his, 28. dist. Sed hæc ordinatio, de minoribus Ordinibus, qui absque beneficiis quandóque conferuntur,intelligi potest.Beneficiatis autem impedimento est seruiendi nexus, quo ipsi suæ Ecclesiæ sunt deuincti. Non debent igitur in alia Ecclesia idonei reputari, cùm in eadem deseruire non possint, cap. super inordinata, extra.de præbend.& dig.

An pluralitas Beneficiorum sit prohibita?

Sicuti in Republica benè constituta, ad decorem eius am-

pliandum diuersa officia ciuibus diuersis distribuuntur. Tunc enim Reipub. speciosa pulchritudo apparet, si quamplurimini functionibus publicis obeundis eius statui laudabili conseruando intendant: ita etiam Ecclesiastica officia, ob propagandum diuinum cultum, vnitatémque Ecclesiæ conseruandam, à multis administrari debent: graduum enim & ordinum distribubitio Ecclesiæ vnitatẽ conseru, c. ad hoc etiam, 99. dist. Vt dubium nõ sit, quin auaritia eorum in diminutionem cultus diuini, violationémque Christianæ charitatis redundet: qui plura beneficia insatiabili cupiditate aggregant, & acquirunt. Hac enim ratione, cùm beneficium Ecclesiasticum, sit ius recipiendi sustentationẽ, ratione officij, & seruitij, quod vna, eadémque persona in vno, vel diuersis locis præstare non potest, Ecclesia sãcta, suo priuatur ministerio. Rectissimè igitur Canonistæ pluralitatem beneficiorum Christianæ reipublicæ, animarúmque saluti, non tantùm perniciosam, verùm etiam rationi naturali, saluti Ecclesiæ, constitutionibus, sanctorúmque Doctorum, & Pontificum decretis contrariam asserunt. Quód tamẽ distinctionem quandam patitur. Aut sunt beneficia suprema, dignitatem annexã habentia: vt sunt Episcopatus, Archiepiscopatus, &c. Aut duplicia, & dignitates inferiores: vt sunt personatus, & beneficia curam animarum habentia. Aut simplicia: qualia sunt omnia alia. In primi, & secũdi generis beneficiis hæc traditur doctrina, quód assumendo secundum beneficium cum authoritate, vel dispensatione Papæ, ipso facto vacabit primum; si sine authoritate, vtroque carebit, c. quantò, extr. de translat. & cap. conquerente, extr. de cler. non resid. solúsque Pontifex in illis dispensabit, nec consuetudo in contrarium valebit, ca. de multa, extr. de præbend. In simplicibus autem beneficiis distinguitur: aut sunt compatibilia, qualia sunt (vt vocant) sine titulo, aliàs velut commendata, ob quotum scilicet possessionem quis numero clericorum illius Ecclesiæ, in qua beneficiatus est, non adscribitur, c. 1. 21. q. 1. Et ex his non vnum, sed plura iure communi quis habere potest: nisi iure speciali, scilicet priuilegio, statuto, vel consuetudine quis prohibeatur. Aut non sunt compatibilia, sed intitulata: vt sunt, Ecclesiæ rurales, siue cura, vel præbendæ alicuius Ecclesiæ collegiatæ, vel cathedralis, & in his, vt in aliis beneficiis dignitatem annexam habentibus, vel non, hæc regula datur: Quòd nemo duas dignitates supremas, inferiores, vel simplicia beneficia incõpatibilia habere, vel retinere, possit, Panor. in c. iamdudum, extr. de præbend. & gloss. in cap.

in c.dudum,extr.de elect.In tantùm,vt possidens vnum beneficium, ex quo vitæ sustentationem necessariam habeat, si aliud recipiat,mortaliter peccet, Panor.in c.conquerente, extr. de cler.non residen.& gl.in c.dudum.2.de elect.in 6. Cùm enim titulus beneficij residentiam, & seruitium requirat, c. 1. ext.de celeb. Miss.& c.fin.de rescr.in 6.Siquidem datur beneficium propter officium, nec possit clericus in diuersis locis residere,& residendo seruire,patet ex cõsequenti, clericum possidentem plura beneficia,contra Christianam charitatem auferendo victum aliis, diminuere cultum diuinum, & Ecclesiam debitis obsequiis fraudare, Panorm.in c. dudum,extr.de præbend. An autem Pontifex super pluralitate beneficiorum dispensare possit? Et eum ex iusta, & rationabili causa posse, traditum est. Causa autem iusta est, nobilitas, & excellentia doctrinæ,vtilitate & necessitate Ecclesiæ hoc exigente. Non enim nobili, quia nobilis est,vel vt alat canes, equos, & accipitres, vel alia voluptati seruientia comparet, plura beneficia conferenda sunt: Nec viro docto, ob excellentem literarum peritiam,vt vitam splendidiorem ducat,sed considerato bono publico, vt scilicet vir illustris specimen vitæ spectatæ ita edat, vt alij eius exemplo permoti, diuinum cultum sectentur ardentiùs: literatus autem non sibi, sed Ecclesiæ viuat, eiúsque vtilitatem, quantùm fieri possit, ingenij viribus adiuuet, augeat & promoueat. Quibus non obseruatis, dubium non est, quin impetrata beneficia etiam ex dispensatione Pontificis,conscientiam impetrantis grauent, isque Ecclesiastici patrimonij, in explenda cupiditate surrepti, & impiè absumpti, quo indigentes animæ refocillari, vel alij diuini cultui dediti,& inseruientes ali possent, DEO Optimo Maximo sit rationem exactè redditurus,Panorm.in c.per venerabilem,extr. qui filij sint leg.& notatur in c.consequens,11.q.3.

Qui Effectus?

1. Est perceptio fructuum beneficij collati. 2.Quòd is, qui contulit beneficium, iure conferendi sit destitutus, (quod ad collatum beneficium attinet)nec possit alteri,primo non consentiente, idipsum conferre:etiamsi primus non acceptauerit. Nec sub illa conditione expressa alteri collatio fieri possit, id est,si primus non acceptauerit, c.2.extr.de elect.cap.2.extr.de concess.præben.& c.pastoralis,extr.de rescrip. 3. Effectus est: quòd per collationem factam beneficiato amittatur prius beneficium ipso iure,c.de multa,extr.de præb.& dign.

4. Acquiſitio iurium beneficij collati, quæ vel per electionem, vel collationem transferri ſolent, cap. cùm dilectus, extr. de iure patro.

Quæ Cognata?

Prouiſio, inſtitutio, inueſtitura, electio, tranſlatio, poſtulatio.

Quæ Adiacentia?

Gratiæ expectatiuæ, reſcriptum, perſonæ præſtantia, præſentatio.

Quæ Contraria?

Multiplicitas beneficiorum, vitium ipſius, cui beneficium confertur, temporis, intra quod collatio facienda, lapſus, adiectio conditionis in ordinaria collatione, promiſſio vacaturi beneficij, conferendi pactum, beneficio vacante, ſimonia, diminutio beneficij conferendi, ſuſpenſio, excommunicatio, pupillaris ætas, ambitio, beneficij de facto occupatio.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Si ad Capitulum, & Prælatum, vt Prælatum poteſtas conferendi pertinet, de vno ad alterum, lapſu temporis non tranſit conferendi ius: ſecùs ſi Prælatus, vt Canonicus poteſtatem conferendi habet: tunc enim Capitulo per negligentiam non conferente, collatio ad Prælatum deuoluitur, c. poſtulaſtis, extr. eod.

Promiſſio beneficij vacaturi non valet, cap. ex tenore, extra. eodem.

Habens poteſtatem conferendi, eandem poteſtatem conferendi beneficium primum, quod vacabit, alteri tradere poteſt, c. conſtitutus, extr. eod.

Recepto in Canonicum conſenſu Capituli, tenetur Capitulum prouidere, quamprimùm facultas ſe obtulerit, cap. cum ſuper, extr. eod.

Beneficia vacantia concedi, vel promitti non debent: & cùm vacauerint, concedi debent intra ſex menſes, quibus elapſis de Epiſcopo ad Capitulum, & è contrà deuoluitur collatio, c. nulla, extr. eod.

Si

Si Episcopus, & Capitulum habeant potestatem conferendi coniunctim, non potest vnus sine altero, nisi in vno subsit impedimentum, conferre, 13.q.2.in princ.

Obstat taciturnitas obtenti beneficij etiam modici, nisi prouisio sit facta motu proprio, c.non potest, de prab.in 6.

Collatio facta, motu proprio, pluribus beneficiis in eadem Ecclesia simul vacantibus, intelligitur facta de pinguiori: si beneficia sint æqualia: ad eum spectat electio, cui gratia est concessa, c.super, extr.de testibus.

Collatio facta ad petitionem alterius, ad minus beneficium restringitur: Et si sint æqualia, eligit, qui aliàs conferebat, c.in obscuris, extr.de re iud.

Licèt collatio beneficij vacaturi non subsistat, tamen Pontifex in beneficiis vacaturis ius tribuit, c.2.c.relatum, & c.ex tenore, extr.de concess.prabend.

Si clericus, cui mandatur prouideri de beneficio vacaturò, negligat petere præbendam: non poterit posteà aliam petere, nisi fuerit in canonicum receptus, c.si clericus, de præbend. in 6.

Habens gratiam expectatiuam, potest acceptare beneficium vacaturum primum, vel secundum: certum tamen acceptare non potest, c.2.extr.eod.& c.detestanda, & cap.de captandæ, de concess.prab.in 6.

Rescripto Apostolico dispensatur super pluralitate beneficiorum: maximè circa sublimes, & literatas personas, c.de multa, extr.eod.

Expressio eius, quod tacitè inest, nihil operatur: nisi per alium modum, quàm quo tacitè inest, fuerit facta expressio, c. constitutus, extr.de rescriptis.

Mandati Apostolici fines sunt diligenter custodiendi, nec extenduntur, nisi ad casus expressos, etiam de consensu, & in præiudicium prouisi, cap. cùm dilecta, extra. de rescriptis.

NE

NE, SEDE VACANTE, aliquid innouetur.

TITVLVS IX.

Continuatio.

Sede vacante, collationis potestas non deuoluitur ad Capitulum, nisi Episcopus, cùm Episcopalia iura teneret, in conferendo negligentiam, vel moram commiserit. Quia, sede vacante, Capitulum vice Episcopi non fungitur: nihil igitur per Capitulum, nisi speciali iure concessum fuerit, statui debet, c. illa deuotionis, extr. eod.

Quæ Sedes vacare dicitur?

Sedes vacare dicitur, cùm Episcopatus, vel alia dignitas iurisdictionem annexam habens, suo antistite priuatur, cap. 1. extr. eod.

Quot modis Sedes vacare dicitur?

Duobus verè, & interpretatiuè. Verè, vt per mortem, vel renuntiationem antistitis. Interpretatiuè verò, per hæresim, suspensionem, vel excommunicationem eiusdem Episcopi, vel Prælati, c. 1. extr. de parœciis, c. 1. extr. de præscr.

Quæ causa Efficiens, vel sine qua non?

Mors, renuntiatio, translatio Episcopi, vel Prælati, & censura Ecclesiasticâ, qua ipse notatus est.

Quod vacationis Obiectum?

Episcopatus, aliaque dignitas iurisdictionem annexam habens, quæ antistite suo destituitur.

Quæ Forma?

Vt, vel mortuo antistite verè, vel eiusdem suspensione, vel excommunicatione interpretatiuè sedes vacet, vel eam antistes, vel per resignationem, vel incõsulto Superiori per transitionem ad aliam factam: prorsus dereliquerit, nec alius eius possessionem sit ingressus, cap. non liceat, extra, de cleric. non residentibus.

Quis Effectus?

Quòd, Sede Episcopali vacante, non tenet quicquid fit de bonis, vel causis Episcopatus. Quia Ecclesia fungitur vice minoris, c. 1. extr. de in integ. rest. c. si qua de rebus, 12. q. 2. c. sicut nostris,

nostris,extr.de iureiur. Ideò,Sede vacante,iudicium habitum contra Ecclesiam reuocatur,c.fin.extr.eod. Nec obstat: quòd Capitulum Episcopo demortuo, vel excommunicato,vel alio modo, Sede vacante, succedat in causis audiendis, delegationibus,&c.hoc enim tantùm restringitur ad casus, in c.ad abolendum, extr.eod. comprehensos: Vt si non contra Ecclesiam, sed pro Ecclesia, eiusque iuribus tuendis iudicium instituatur,d.c.ad abolendam,& c.vlt.dist.65.

Sede igitur vacante in præiudicium eligendi: nisi aliquo iure inueniatur concessum;nihil prorsus est innouandum, vel de iuribus Episcopalibus statuendum : ita vt nec beneficia ad collationem Episcopi, vel Prælati spectantia, possint per Capitulum conferri,c.illa deuotionis,ext.eo. Nec bona,causæ,& negotia,Episcopatus disponi, & administrari : Vbi tamen necessitas,vel vtilitas exposcit,potest constitui visitator,vel procurator,qui causas, & negotia Episcopatus promoueat, c.obitum,dist.51.& c.constitutum,7.q.1.An autem,vacante Ecclesia , Capitulum possit absoluere, quos Episcopus viuens excommunicauit? Respondetur, quòd sic,propter periculum animarum,arg.c.cum olim,extr.de maio.& obed. Nec obstat, quòd dicitur, non transire ad Capitulum, nisi quæ sibi specialiter sunt concessa. Cùm enim specialiter sede vacante, Capitulo condemnatio concedatur, multò magis absolutionem concedi oportebit. Qui enim potestatem condemnandi,multò magis absoluendi, habet, c. ad abolendam, extr. de hæresi.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Sede vacante, status eius mutari non debet, cap. 1. extra.eodem.

Vnio Ecclesiarum,sede vacante, per Capitulum fieri non debet,d.c.1.extr.eod.

Sede vacante, iudicium contra Ecclesiam habitum, aliiq; actus iudiciales nullum firmitatis robur habent, c. constitutus,extr.eod.

Nusquam inuenitur cautum iure, quòd Capitulum, vacante Sede, fungatur vice Episcopi in collationibus præbendarum: Non enim potest dici potestas conferendi præbendas ad Capitulum per Superioris negligentiam deuoluta : cùm

non

non fuerit ille Superior, qui eas possit de facto, vel de iure conferre, c. illa deuotionis, §. non obstante, extr. eod.

Capitulum non fungitur vice Episcopi, nisi in casibus iure expressis, Abb. in d. c. illa.

Vacante sede, licèt iudicium contra Ecclesiam acceptum non valeat, valet tamen iudicium contra alios pro tuendis Ecclesiæ iuribus susceptum, cap. ad abolendam, extra. de hære.

DE HIS, QVÆ FIVNT A Prælato sine consensu Capituli.

TITVLVS X.

Continuatio.

QVæcunque Prælatus cum Capitulo communia habet, absque eius consensu, ea tractare pro libitu non potest. Vnde potestas conferendi si vtrique communis sit, alter sine altero, illam exercere non poterit. suprà, ne sede vacan. aliquid, &c. Quæ iuris dispositio, non tantùm in beneficiorum collationibus locum sibi vendicat, sed etiam in acquisitionibus obligationum, alienationibus possessionum, rerumque Ecclesiasticarum, diminutionibus, & vnionibus, & Ecclesiarum dispensationibus, actibus iudicialibus: vt sunt, iuramenta, confessiones, litis contestationes, &c. Vel actibus extraiudicialibus: vt sunt omnes contractus, vel quasi contractus, scilicet emptio, venditio, locatio, conductio, emphyteuseos constitutio, aliique omnes, quibus alienatio, vt iusto titulo, innititur. Denique etiam delictis, vel quasi delictis attenditur, c. 1. cap. tua nuper, extr. eod. & Hostiens. §. in quibus, hoc tit. In alienationibus tamen ad tempus factis per Prælatum, taciturnitas Capituli, pro consensu habetur: & proculdubio si ratihabitio posteà subsequatur, consensus ab initio accessisse videbitur, c. 2. & c. 3. ext. eod. In rebus tamen modicis, & inutilibus alienandis, nec non seruis fugitiuis, expressus, vel etiam tacitus Capituli consensus non desideratur, cap. terrulas, 12. quæst. 2. & cap. casellas, 10. q. 2.

DE

DE HIS, QVÆ FIVNT A maiori parte Capituli.

TITVLVS XI.

Continuatio.

VIce versa, Capitulum, licèt habeat res, & negotia Ecclesiastica administrandi & tractandi potestatem, non tamen adeò liberam, vt in iis, quæ vel incremento, vel damno Ecclesiæ cedere possint, Episcopi, vel Superioris prælati non requirat consilium, & authoritatem. Si igitur in rebus Ecclesiæ constituendis collegiati clerici in diuersas eant sententias, quod maior pars statuit, nisi minor ex euidenti quadam ratione contradicat, amplectendum est, cap. 1. & cap. 2. extr. eodem.

Maior pars autem attenditur non tantùm circa numerum, verùm etiam circa iudicij, & mentis integritatem, cap. sicut in electionibus, extr. de electionibus. Vnde maior etiam dicitur pars, quæ maiori nititur ratione, cap. sana, distinct. 9. & c. multa, distinct. 11. Sciendum etiam, etsi maior pars propriè sit, quæ sanior, & numerosior: tamen si plures vnanimiter consenserint, & alij numero pauciores contradicant, eoúsque pro maiori numero præsumitur, donec contrarium probetur: minor igitur pars iustam contradicendi rationem allegans auditur: quam si coram Superiore probauerit, eius sententia, quasi sanior, & vtilior, etiam maioris partis opinioni præualet, cap. dudum, extr. de elect. cap. illud, 23. distinct. cap. interposita, cap. constitutus, & cap. vt debitus, extr. de appellat.

VT ECCLESIASTICA beneficia sine diminutione conferantur.

TITVLVS XII.

COncilio Lateranensi prohibitum est, ne quis conferendo Ecclesiasticum beneficium, partem prouentuum suis vsibus retinere præsumat: quia Beneficia Ecclesiastica absque diminutione sunt conferenda. Quod tamen ita distinguen

guendum censet Innocentius III. c.vnico, §.vnde credimus, extr.eod. Aut collator percipit fructus ante collationem: aut post. Si post, dubium non est, quin simoniaca prauitas intercedat; si verò ante collationem percipiat prouentus, distinguitur: vtrùm ante donationem constituat, vt ipsi prouentus retineantur ad tempus, pro causa iusta, & necessaria: aut conueniat cum eo, qui accepit beneficium, seu cũ meditatore quocunque, vt officio illo concesso, retineat ipse sibi prouentus. Primum, inquit Innocentius, licitum est: alterum, ne via communi committendæ simoniæ aperiatur, prohibetur, d.c.vnico, extr.eod.c.prohibemus, ext.de censib. Pari ratione Turonensi Concilio cautum est, ne beneficia conferenda diuidantur, c.maioribus, ext.de præben. nisi præbenda adeò dives sit, vt eius annui reditus plurium sustentationi sufficiant, cap. vacante, ext.de præb. Aliàs nec electio duorum, vel plurium, ad vnam præbendam, vt, ea dissecta, fructibus in pares portiones potiantur, vel alter expectet, donec alia vacabit; iure subsistere poterit, c. maioribus, extr.de præbend. & ibi per Abba. & alios Dd.

DE REBVS ECCLESIÆ alienandis, vel non.

TITVLVS XIII.

Continuatio.

Alienatio rerum Ecclesiasticarum regulariter interdicitur: siue Prælatus, siue Capitulum, siue quidam ex Capitulo, vel prælatorum authoritate, res Ecclesiæ distrahant, in tantùm vt alienatores, nisi restituantur, excommunicationis sententiam incurrant. cap.si quis, extr.eod. Possunt tamen ex causa alienari, vt infrà patebit.

Quid est Alienatio?

Alienationis vocabulum est generale, continens omnes actus, quibus rerum dominia transferuntur, l.alienatum, ff.de verb.sign.

Quotuplex Alienatio?

Duplex, propria & impropria. Propria dicitur actus, quo dominium tam directum, quàm vtile, transfertur. Sic accipitur in l.alienationis, & l.alienatum, ff.de verb.sign. Impropriæ alie

alienationis appellatione continetur actus, quo non directum dominium, sed vtile, vel ius aliquod in re constituitur. Vnde alienare etiam dicitur, qui bona sua in emphyteusin concedit: vel qui in iis ius hypothecæ constituit, l. sancimus, C. de reb. alien. non alienan. Accipitur igitur hoc titulo generalissimè, vt tam ad translationem dominij, quàm iuris alicuius constitutionem referatur. Dicitur enim in cap. nulli liceat, extra. eod. alienationis verbum continere venditionem, permutationem, hypothecam, donationem, conductionem, emphyteusin, & omnem conuentionem, per quam dominium transfertur, Abb. in cap. 1. de his, quæ fiunt à prælat. sine consen. Cap. & Paulus II. in extrauag. ambitiosæ, eod.

Quæ causa Efficiens?

Causa efficiens est, Episcopi authoritas, accedente maioris, & sanioris partis Capituli consensu, vel etiam interdum Summi Pontificis consilio, & è contra, cap. alienationes, & cap. monemus, 12. quæst. 2.

Quod Subiectum?

Pontifex, Episcopus, Capitulum, quilibet Prælatus, & Collegium.

Quod Obiectum?

Quæuis res Ecclesiastica, mobilis, siue immobilis, cuius alienationem vtilitas, vel necessitas, vel quæcunque alia iusta causa suadet, cap. aurum, cap. terrulas, cap. Apostolicos, 12. q. 2.

Quæ Forma?

Hodiè de iure Canonico alienatio rei Ecclesiæ requirit aliam solennitatem, quàm quæ inducta est iure ciuili, per authent. hoc ius porrectum, de sacros. Eccle. Cùm requiratur forma tradita in cap. sine exceptione, 12. quæst. 2. & in c. cùm gloss. de reb. Ecclesiast. non alienan. in 6. teste Bart. in d. authent. hoc ius porrectum. Scilicet, vt consensu totius cleri, vel maioris, & sanioris partis, vel Episcopi authoritate, accedente summi Pontificis authoritate, & Capituli consensu, eorundémque subscriptione, rei Ecclesiasticæ alienatio, ob legitimam causam fiat, sitque ea Ecclesiæ vtilis, & non damnosa. Ex his nota, ad alienationem rerum Ecclesiasticarum requisita. 1. Requiritur consensus totius Capituli: & dicitur consensus totius Capituli, si maior & sanior clericorum sententia accesserit, cap. Ecclesiæ, extr. de elect. cap. alienationes, 12. quæst. 2. Eiusdem Capituli præhabitus tractatus, instrumento

desuper, per tabellionem confecto, & subscriptionibus confirmatus, cap. non liceat, 12. quæst. 2. & cap. 1. eod. tit. in 6. cap. sine exceptione, 12. quæst. 2. Dd. in l. iubemus. §. œconomus, C. de sacrosancta Eccl. 3. Quòd si alienatio rei Ecclesiasticæ fiat ab Episcopo, eius authoritas non sufficit: nisi accesserit Summi Pontificis licentia, & Capituli consensus, cap. 2. eod. tit. in 6. nisi res sint modicæ, & exigui pretij, vel necessitas alienationem suadeat, cap. tertulas, 12. quæst. 2. 4. Requiritur, vt res ad Ecclesiam pertineat: nam si alterius esset, alienatio non subsisteret. Nec interest, an sit res mobilis, vel immobilis, temporalis, pro sustentatione clericorum destinata; an sacra: quia etiam ob summam pietatem, & necessitatem, tempore videlicet famis, & pro redemptione captiuorum, vasa sacra alienari possunt: sacra enim Ecclesia aurum habet, testante Ambrosio in libro de Offic. non vt seruet, sed vt eroget, & subueniat in necessitatibus, cap. aurum, & ca. Apostolicos, 12. quæst. 2. 5. Requiritur, vt legitima, vel probabilis alienationis causa subsit. Sunt autem variæ alienandi causæ probabiles. 1. Causa necessitatis: vt si ære alieno ita sit grauata Ecclesia, vt illi distrahendo fructus, vel reditus non sufficiant, cap. hoc ius porrectum est, 10. quæst. 2. 2. Causa pietatis, vt pro captiuis redimendis, vel succurrendo indigentiæ & calamitatibus pauperum, tempore famis, cap. cùm redemptor, 12. quæstio. 2. cap. gratia, & d. ca. aurum, 12. quæstio. 2. 3. Causa vtilitatis: vt si res distrahantur, quæ seruando seruari non possunt, vel si eæ magis oneri sint Ecclesiæ, quàm emolumento: vel si vineæ, agri, & huiusmodi generis possessiones, sint nimis procul sita, nec possit Ecclesia ea commodè colere, hac ratione aliis vel ad tempus locari, vel in perpetuam emphyteusin concedi, vel si potiùs Ecclesiæ expediat, distrahi possunt, cap. sine exceptione, 12. q. 2. c. ad aures, extr. eod. cap. tertulas, 12. quæst. 2.

Quæ causa Impulsiua?

Necessitas, pietas, vtilitas, maxima incommoditas, & æquitas.

Quis Effectus?

Si alienatio ex iusta causa fiat, est translatio dominij, vel constitutio iuris, ex quo possidenti rem Ecclesiasticam, actio, & exceptio ex multis, & variis causarum figuris proficiscentes conceduntur. Quòd si autem nulla alienandi probabilis causa subsit, vel forma superiùs tradita seruata non sit, vel Ecclesia enormiter læsa sit, effectus est, in Integrum restitu-

tio,

tio, qua alienatio celebrata rescinditur, cap.1. & cap. ad nostram, extra.eod. Qua tamen rescissione opus non est, si læsio in pretio enormissima fuerit; est enim eo casu ipso iure alienatio nulla, cap.cùm dilecti, extra.de empt.& vend. Pœna absque consensu alienantis est, vt officio priuetur, deponatur, & omne damnum ob id Ecclesiæ illatum restituere compellatur, cap.monemus, 12.quæstio.2.& cap.diaconi, ead.quæstio. eandémque pœnam patiatur clericus iniustè subscribēs, cap.si quis, extr.eod.& cap.quod sicut, extra de electio. Pœna autem recipientis est, vt rem Ecclesiasticam restituat integram cum omnibus fructibus perceptis: nec possit ab Ecclesia pretium solutum repetere, cùm ipsi, siue sit bonæ fidei, siue malæ fidei possessor, aduersus alienantem concedatur regressus, c.hoc ius porrectum, 10.q.2.c.ad aures, extr.eod.& c.Vulteranę, 12.q.2.

Quæ Cognata?

Occupatio: sicuti enim occupatio res nullius subiicit alicuius dominio: ita etiam alienatio ex summa pietate, & necessitate facta res sacras (quæ nullius etiam esse dicuntur) alterius dominio addicit, Institut.de rerum diuis. Item res iudicata, transactio, secuta traditione, & præscriptio. Vix enim est, vt inquit Paulus, l.alienationis, ff.de verbor.signification. vt non videatur alienare, qui patitur vsucapi.

Quæ Pugnantia?

Enormis læsio Ecclesiæ, error, vel ignorantia Capituli, vel Episcopi, simulatio contractus, cui alienatio nititur, dolus contrahentium, defectus legitimæ causæ, sacrilegium, furtum, violenta inuasio, illicita vsurpatio, c.prædia, cap.de viro, cap.de rebus, cap.precariæ, cap.sicut, cap.non habenti, 12.q.2.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Alienatio rerum Ecclesiasticarum iure non subsistit, & alienatores, nisi rem restituant, excommunicantur, potéstque quilibet clericus contradicendo ipsam rem alienatam cum fructibus repetere, cap.si quis, extra.eod.

Si Ecclesia enormiter fuerit læsa, exemplo minoris, ipsi in integrum restitutio conceditur, capit. ad nostrum, extra. eodem.

Cc 2

Alienatio rei Ecclesiasticæ, sine legitimo Ecclesiasticarum personarum assensu, non tenet, licèt approbetur per constitutionem laicorum, cap.cum laicis, extra.eod.

Cui potestas rei alicuius disponendæ conceditur, rem ipsam distrahere, vel dilapidare non debet, cap. casellas, 10. quæst. 1.

Alienatio, quæ cedit in detrimentum Ecclesiæ, nullius est momenti, cap.ea enim, 10.quæst.2.

Qui Christi pecunias, & Ecclesiæ aufert, fraudat, & rapit, vt homicida in conspectu iudicis reputabitur, cap.qui Christi, 12. quæst.2.

Summum in rebus bonum est, iustitiam colere, ac sua cuique iura seruare, & in subiectos non sinere, quod potestatis est, fieri: sed quod æquum est, cap. custodire, cap. si seculi, 12. quæst.2.

Vasa sacra pro redemptione captiuorum licitè alienantur, c.& sacrorum, & c.sacrorum, 12.quæst.2.

Aurum habet Ecclesia, non vt seruet: sed vt eroget, & subueniat in necessitatibus, 12. q.1. cap.aurum.

Ex causa necessitatis, vel vtilitatis rerum Ecclesiasticarum alienatio conceditur, cap.sicut, & c.terrulas, 12.q.2.

DE PRECARIIS.

TITVLVS XIIII.

Continuatio.

EX modis alienandi videtur esse precarij concessio. Quia non tantùm dominij alienationem; verùm etiam contractus, quibus ipsa res alteri conceditur, vel ius in ea constituitur, comprehendit. Ideò non tantùm permutans, vendens, & aliquo modo dominium transferens; sed & is, qui hypothecæ, vel pignori dat, vel rem vtendam alteri permittit, quodammodo alienare dicitur, cap.nulli, extr.de reb.Eccles.& l.sancimus, C.de reb.alien.non alien.

Quid

Quid est Precarium?

Precarium, teste Vlpiano, est, quod precibus vtendum petenti conceditur, tamdiu, quoad is, qui concessit, patitur, l. 1. ff. eod. & cap. 3. extra. eodem.

Quomodo differunt Precarium, Precaria, & Precariæ?

Precaria, quam Iustinianus in Nouell. 7. & 120. vocat vsusfructus concessionem, est temporalis quædam præstatio, quæ ab Ecclesia conceditur homini vsque ad mortem. Et, cùm sit personalis, non transit in hæredes, nec pro concedentium voluntate, vt precarium, reuocatur: Nisi irrationabiliter, & in detrimentum Ecclesiæ sit facta, cap. de precariis 10. quæst. 2. Quomodo autem hic precariæ contractus constituatur, vide cap. precariæ, 10. quæst. 2. Precariæ autem est contractus, qui vltra vitam accipientis protenditur, & in hæredes transit: ita tamen vt de quinquennio in quinquennium, secundum authoritatem, & antiquam consuetudinem renouetur. De quo habetur in ca. 1. extr. eod. & cap. precariæ, 10. q. 2. & apud Hostiens. in §. Re magis, hoc tit. & cap. fin. extra. eod. Precarium autem vtendum conceditur, quamdiu patitur qui concessit. Et licèt soluatur obitu eius, cui concessit, non tamen obitu concedentis, nisi concedere vlteriùs noluerit, cap. precarium, extra. eod. quo à precariis differt, quæ quandóque de Ecclesiarum possessionibus fieri solent: Et non sunt pro voluntate concedentium reuocandæ, d. c. precarium, §. porrò, extr. eod.

Quæ causa Efficiens?

Est ius gentium causa remota, sed propinqua est, voluntas concedentis, siquidem precarium iuxta voluntatem concedentis regulatur; tamdiu enim vtendum videtur concessum, quamdiu is, qui concessit, voluerit. Quod genus liberalitatis ex iure gentium descendisse testatur Vlp. in l. 1. ff. eod. Est enim natura æquum tamdiu de liberalitate mea vti, quamdiu ego velim: & vt possim reuocare, cùm mutauero voluntatem, l. 2. ff. eodem.

Quæ causa procatarctica?

Petitio, vel preces petentium precarium. Habere enim precario videtur, qui possessionem vel corporis, vel iuris adeptus est: ex hac solùmodò causa, quòd preces adhibuit, & impetrauit, vt sibi possidere, vel vti liceat, l. ait prætor, §. habere. ff. eod.

Quæ Materia?

Res mobiles, immobiles, corporales, & incorporales. Quia precario habere etiam ea, quæ in iure consistunt, possumus: vt

ſunt ſeruitutes,& alia,l.& habet,l.veluti, & l.in rebus, ff.eod. Sed in re propria precarium non conſiſtit,l.4.ff.eod.quantùm ad proprietatem, ſed quantùm ad vſum poſſeſſionis, ſeu detentionis benè conſiſtit: vt ſi rem meam habeas obligatam,l. certè, §.fin.& l.ſi debitor,ff.eodem.

Quæ Forma?

Vt concedens,retento directo dominio,nulla certi temporis præfinitione,per epiſtolam,nuntium,vel coràm permittat petenti,rei alicuius mobilis,vel immobilis,corporalis,vel incorporalis poſſeſſionem,& vſum:non quidem certum, ſed incertum; precarium enim vel inter præſentes, vel inter abſentes,veluti per epiſtolam,vel nuntium conſtitui poteſt,abſque certo tempore; ſed quamdiu is, qui concedit, voluerit. Si tamen de certo tempore inter contrahentes conuentum fuerit, illud tempus attenditur; cùm ex conuentione partium contractus legem accipiant: modò intelligamus,ſi finito tempore, dominus patiatur accipientem poſſidere, quòd rurſus videatur precario concedere, l.in rebus §.item qui, ff. eod.Secùs in contractu precario, quo conuentionis genere res immobilis ſub annua penſione in perpetuum, vel ad certum tempus conceditur,cum pacto renouationis,de quinquennio in quinquennium, aut aliud tempus ſecundum morem conuentionis,cap.1.& cap.fin.extr.eod.cap.precariæ, 1.& 2.12.quæſt.2. & Parnom.in d. cap.1.extra.eod. Nec precarij conſtitutione proprietas, ſed tantùm vſus ipſius rei, & poſſeſſio, vel quaſi, transfertur,l.precario conceſſio,l.ait prætor, §.habere,in verb. *qui poſſeſſionem*,ff.eodem.

Quis Finis?

Vt, communicato rerum vſu,communibus vitæ neceſſitatibus, in hac ciuili ſocietate ſubueniatur.

Quis Effectus?

Effectus eſt,vt ait Vlp.in l.2.ff.eo.interdictum de precario, quod reſtitutoriũ eſt, & naturalem habet in ſe æquitatem & condictio incerti,hoc eſt præſcriptis verbis actio, quæ ex bono,& æquo in perpetuum datur ei, qui precario conceſſit,ſiue domino, ſiue non domino,eiúſque hæredibus, aduerſus eum, qui precarium habet, id eſt,detinet, eiúſque hæredes. Quia actio eſt rei perſecutoria in id,vt res reſtituatur; aut ſi res reſtitui nequit, fiat condemnatio in tantùm, quanti Actoris intereſt, rem reſtitui cum omni cauſa,poſt litem conteſtatam, l.quæſitum,ff.eod. & l.2.C.eod.

Quæ

Quæ Affinia?

Mutuum, donatio, commodatum, depositum, emphyteusis. Conuenit enim precarium cum mutuo, donatione, & commodato. Quia genus liberalitatis est, d.l.1.ff.eod. Distat autem à donatione, & mutuo. Quia hæc dominium transferunt: at illud, non dominium; sed vsum, vel possessionem transfert. Et quod precario datum est, repeti potest, licèt donatio traditione perfecta reuocari nequeat, l.repetendi, C. de donat. ob causam. Et quamuis in his cum commodato conueniat, differt tamen ab eo: quia commodatum ciuiliter obligat, & ad certum vsum, certúmque tempus, vel expressum, vel tacitum, datur: precarium autem neque ad certum vsum, neque ob certum tempus præstatur. Discrepat & alio modo: quia in commodato, dolus, culpa, & custodia venit; in precario autem dolus, & lata culpa tantùm: in quo precarium cum deposito conuenit, cùm depositarius de dolo, & lata culpa tantùm teneatur; imputet enim sibi deponens, quòd res suas penes parùm diligentem deposuerit, Dd. in l. quod Nerua, ff. depositi, cap. 1. extr. de commodato, & ca. bona fides, extr. de deposito. Cùm precariis etiam commune quid habet emphyteusis, quoad vtilis dominij translationem: Nec ab emphyteusi contractus hic aliter differre videtur, quàm quòd in precariis semper pactum de renouando de certo tempore in tempus fit. Et hoc ideò, ne temporis diuturnitate contractus memoria pereat, cap. longinquitate, 12. quæst. 2. & Panormit. in d.cap. 1. extra. eodem.

Quæ Adiacentia?

Beneuolentia concedentis, petitio accipientis, & legitima concessionis ratio, cap. de precariis, extra. eod.

Quæ Pugnantia?

Mutata voluntas domini, nolentis rem vlteriùs precario concessam esse, mors eius, cui concessum est, non autem concedentis. Alienatio facta per accipientem, absque domini consensu, cap. fin. extr. eod. l. cùm precario, ff. eodem.

DE COMMODATO.

TITVLVS XV.

Continuatio.

DIscrepat commodatum à precario: quòd hoc ad incertum vsum, & tempus regulariter conceditur; illud autem

ad vſum, & tempus certum. Quæ ſi ſecundum conuentionis legem à commodatario non fuerint obſeruata, furti delictum committitur. l. cum precario, ff. eod. & §. furtum autem, Inſtit. de oblig. quæ ex delicto naſcuntur.

Quid eſt Commodatum?

Commodatum eſt contractus, qui re contrahitur, & dicitur alicuius rei ad certum vſum gratuita facta conceſſio, vt eadem ſpecies, & non alia eiuſdem generis nobis reddatur, l. rei commodatæ, ff. eodem.

Vnde dicitur Commodatum?

Commodatum dicitur, quaſi cōmodo vtentis datum: vnde ſi intēpeſtiuè reuocetur, tenetur reuocās contraria cōmodati.

Quæ eſt cauſa efficiens?

Contrahentium conſenſus, & interuentus rei: vnde, qui legitimum conſenſum accommodare non poſſunt, nequaquam commodati tenentur, niſi quatenùs facti ſunt locupletiores, l. 1. 2. & 3. ff. eod. Eccleſiaſticæ etiam perſonæ, quibus adminiſtratio committitur, ideò commodare poſſunt: quia tenentur, pro vt poſſunt, neceſſitatibus hominum ſubuenire, Hoſtienſ. in tit. de poſtulat. §. quid pertinet, verſ. idem honor. Item fur, & prædo, l. ita & fur, ff. eod. Rei interuentus etiam dicitur cauſa efficiens: Quia hic commodati contractus rei interuentu perficitur, §. item is, cui, Inſtit. quibus modis re contrahitur oblig.

Quæ Materia?

Res mobiles, immobiles, ſe mouentes, & res, quæ in iure conſiſtunt, vt ſeruitutes. Excipiuntur res, quæ in genere functionem recipiunt, & ipſo vſu conſumuntur, in quibus non commodatur, quod tantùm vſum rei commodatæ, ſalua eius ſubſtantia, præbet, ſed mutuum conſiſtit, niſi fiat ad pompam, & oſtentationem: vt ſi quis commodato accipiat pecuniam, non vt conſumat, ſed vt appareat diues, l. 3. §. fin. ff. eod.

Quæ Forma?

Vt res conſiſtens in ſpecie, vel iure, præſcripto certo fine, & modo vſus, ad certum tempus gratuitò vtenda tradatur: ita vt dominium, & poſſeſſio apud commodantem remaneat, d. l. 3. ff. eod. l. rei, ff. eodem.

Quis Finis?

Finis eſt, ipſe vſus, cuius gratia res commodata eſt, ca. vnico, extra. eod. Dein, vt eo commodatarius adiuuetur, cùm non

decipi

decipi nos beneficio, sed adiuuari oporteat, vt ait Gregorius IX.in d.c.vni.extr.eod.

Qui Effectus?

Actio commodati,quæ duplex est,directa & contraria. Directa datur commodanti, & eius hæredibus contra commodatarium,& eius hæredes, qua petit restitutionem, non tantùm rei commodatæ,verùm etiam omnium accessoriorum,& quicquid ex re fructus, vtilitatisque quocunque tempore obuenit,l.si vt certo,§.vsque adeo,ff.eod. Quæ si non restituuntur, iuratur contra contumacem in litem, vt in cæteris bonæ fidei iudiciis,l.3.ff.eod. Contraria autem datur commodatario, eiusque hæredibus contra commodantem, & eius hæredes,ex triplici capite. Primò, si eum impediat vti re commodata,vel ante vsum expletum,vel tempus præfinitum eam auferat,l.in commodato,& l.rem mihi,ff.eod. Secundò,si ob vitium rei,quod commodator celauit, damnum passus fuerit:vt si vasa vitiosa,in quibus vinum infusum corrumperetur,commodauerit,l.in rebus,§.possunt,ff.eod.Tertiò,si sumptus in re commodata fecerit,vltra quàm ipsum sufferre, dictante naturali ratione,oporteat,d.l.in rebus,§.possunt,ff.eod.

Quæ Affinia?

Mutuum,& precarium. Quomodò precarium à commodato differat, superiori titulo dictum est. Nunc quomodò à mutuo distet,videamus. 1.Distant quòd mutuum tantùm in rebus fungibilibus; commodatum autem in iis, quæ vsu non consumuntur,consistat.2.Quòd in mutuo transferatur dominium,l.2.ff.si cert.pet. Rei verò commodatæ dominium, & possessionem retineamus,l.rei commodatæ,& l.seq.ff.eodem. 3.Rem mutuò damus, vt non eandem:sed aliam eiusdem generis consequamur: Commodato, vt eandem. 4. Mutuatario res perit:quia dominus est, Dd.in l.non omnis, ff.si cert. Nec casu fortuito liberatur, l.incendium,C.si cert.petatur. Commodatarius autem vim maiorem non præstat, nec interitum, vel damnum rei casu fortuito contingens, l. ad eos, l. argentum,ff.eod.dummodò non ipsius culpa casus interuenerit,vel per pactum in se non receperit, vel in mora non fuerit, vt ait Gregorius IX.in c.vnico,extr.eod.

Quæ Adiacentia?

Culpa latissima,lata,leuis,& leuissima. Nam commodatarius etiam de leuissima culpa tenetur, cùm sui tantùm gratia commodatum acceperit,c.vnico,extr.eod.

Quæ Pugnantia?

Reuocatio rei commodatæ, per dominum ante vsum expletum facta, merces, commoda; tum enim debet esse gratuitum; aliàs si merces interuenit, transit in contractum locationis: abusus, & certi modi rei vtendæ præscripti transgressio. Qui enim præfinitum in re commodata vsum transgreditur, furtum committit.

DE DEPOSITO.

TITVLVS XVI.

Continuatio.

Sicut res, retenta eius proprietate, & possessione, ad vsum commodatur: ita etiam ad custodiam, vt defensione boni amici salua permaneat, deponitur.

Quid est Depositum?

Depositum est, quod custodiendum alicui datum est.

Vnde dicitur?

Depositum dictum ex eo, quòd ponitur, quasi seorsim positum; præpositio enim, *De*, auget, vt ostendat totum fidei eius commissum, quod ad custodiam rei pertinet, l. 1. ff. depositi.

Quotuplex Depositum.

Triplex: Primum, sequestratio: qua res litigiosa deponitur apud sequestrum, vt eam retineat, donec ex causæ cognitione constet, cui debeatur, l. licet, ff. depositi. de qua suprà, de sequest. Secundum depositum est, quod fit in loco publico, ad impediendas vsuras, creditore recusante accipere pecuniam sibi à suo debitore oblatam, l. acceptam, C. de vsu. Tertium depositum simplex est, quod custodiæ tantùm causa apud amicum fit: ita, vt dominium, & possessio penes deponentem maneat, & possit rem depositam quandocunque voluerit reuocare, c. bona fides, extr. eod.

Quæ causa Efficiens?

Causa efficiens depositi remota, est ius gentium: propinqua autem consensus contrahentium, & rei interuentus, l. 1. ff. de act. & oblig.

Quæ Materia?

Res mobiles, & se mouentes, & res etiam fungibiles: licèt enim

enim in deposito hoc potissimùm agatur, vt eadem species restituatur, in tantùm, vt si depositarius rem depositam in vsum suum conuertat, absque domini permissione, furti teneatur, §. furtum, Institut. de obligat. quæ ex deli. nascuntur, tamen si contrahentes aliter conueniant, lex contractus seruabitur, vt ait Papinianus in l. Lucius Titius, & l. 1. §. si conuenit, ff. eod.

Quæ Forma?

Vt depositario res mobilis, vel se mouens tradatur, hac conditione, vt remanente penes deponentem proprietate, & possessione, eam gratis custodiat, & domino, quocunque tempore reposcenti, restituat, l. 1. & l. Lucius Titius, ff. eod.

Quis Finis?

Finis est, vt res ipsa seruetur apud alium, quam nos custodire commodè non possumus.

Quis Effectus?

Actio depositi, quæ est ciuilis, bonæ fidei, & personalis: & duplex, directa & contraria. Directa est, qua deponens agit aduersùs eum, vel eius hæredes, apud quem res deposita est, vt eandem rem non deterioratam, cum omnibus accessionibus restituat, l. 1. §. quæ depositio, ff. eod. Contraria autem est, qua depositarius aduersùs eum, vel eius hæredes, qui rem deposuit, vt quicquid in re deposita tuenda, vel asseruanda bona fide impenderit, refundat, l. 5. & l. actione, ff. eod. in qua etiam venit interesse, & iuratur in ea in litem. Non tamen est famosa: Quia contrariæ actiones non infamant, §. ex quibusdam, Insti. de pœna temerè litigan. Est depositum priuilegiatum, quòd contra ipsum compensatio regulariter non admittitur, l. compensationes, C. de compensat. & c. bona fides, extr. eod.

Quæ Affinia?

Commodatum: vt enim commodatum, ita etiam depositum, est gratuitum, & in vtroque eadem species restitui debet. Et mandatum, quod etiam gratuitum est: Et precarium, in quo tantùm lata culpa, & dolus venit, vt in deposito: vide suprà de precario.

Quæ Adiacentia?

Dolus, & culpa, quæ dolo æquiparatur. Non autem leuis, vel leuissima culpa, vel fortuitus casus. Excipiuntur tamen quidam casus, quibus depositarius etiam de culpa tenetur. 1. Si se deposito obtulit. 2. Si aliquid pro custodia recepit; pacto

pacto verò,culpa,vel mora præcedentibus,etiam casus fortuitus imputatur,vt notatur in c.bona fides,extr.eod.

Quæ Pugnantia?

Merces:quia depositum debet esse gratuitum :'vsus rei depositæ,inuito domino : quo casu furtum committit depositarius, vt suprà:compensatio, vt ait Greg.o IX. in c. bona fides, extr.eod. Depositori licet pro voluntate sua depositum reuocare, contra quod compensationi, vel deductioni locus non est, vt contractus, qui ex bona fide oritur, ad perfidiam minimè referatur,licèt compensatio admittatur in aliis,si causa,ex qua postulatur, sit liquida, ita quòd facilem exitum credatur habere,d.c.bona fides,extr.eod.

DE CONTRAHENDA Emptione,& Venditione.

TITVLVS XVII.

Continuatio.

CONtractuum alij sunt gratuiti, alij quæstuarij, iuxta Arist.lib.1.politicorum,c.6.Gratuiti sunt,precarium,commodatum,depositum.Quæstuarij autem emptio,locatio,permutatio,& alij,mandatum scilicet,& societas,&c. Inter quos vsitatior,& vtilior est emptio : vsitatior quidem, quia non solebat olim alienatio fieri, nisi emptionibus interpositis, vt indicat Alc.lib.3.parerg.ca.22.Vnde & emptionis nomine solet contineri quælibet alienatio, l.statuliberi,ff.de statulibe. Vtilior autem, quia mercatus præcipuè sustinetur emptionibus, & venditionibus.

Quid est Emptio?

Emptio est, contractus nominatus, quo per consensum obligatur emptor ad dandum pretium, venditor autem ad tradendam rem venditam, & cautionem euictionis præstandam, l. iuris gentium, ff. de pactis, & l. Iulianus, ff. de actio. empti, & vend.

Quæ causa Efficiens?

Causa efficiens remota est,ius gentium : propinqua autem est contrahentium consensus. Vnde error in corpore,vel materia rei venditæ,vitiat contractum,l.in venditionibus,l.alioquin,

quin,ff.eod. Nihil enim tàm contrarium consensui est, quàm error,l.nihil tam,ff.de reg.iur.

Quæ Materia?

Pretium, & merx : cuius appellatione continentur omnes res corporales, & incorporales:quæ humano commercio subiici possunt:vnde res sacræ,sanctæ, religiosæ vendi prohibentur:quia nullius in bonis sunt, l.& liberi hominis, ff. eod.& c. sacræ,§.quæ res,extr.de reb.Eccl.non alienand. Ob id emptio talium rerum non valet,vt in emptorem transeat dominium; valet tamen vt actione ex empto venditor teneatur ad id, quod interest, l.qui officij,ff.eod. Pariter se res habet cum libero homine,cùm aduersum hominis liberi fortunam quærere,nec ciuile,nec naturale sit, d.l.liberi, & l.inter stipulantem, ff.de verb.obl. Potest autem pater necessitate famis vendere filium pro certo pretio, quo restituto, vel à filio reddito, vel ab alio quocunque præstito, filius ingenuitatem recuperat, l. 2.C.de Patri.qui fil.suos distrax. Mater autem, quæ filium in potestate non habet,vendere non potest, Host.in §.& de quibus,eo.tit. Nec veneni mali,quod non potest esse vsui,aliqua permixtione, nulla est emptio, secùs si mixtum conferat, l. quod sæpè,§.veneni mali,ff.eod. Nec propriæ rei:cùm quòd semel meum est, ampliùs meum fieri non possit : quòd si tamen ignoranter emptio fiat, indebiti competit condictio, quia nulla obligatio fuit. Idem est in re communi pro mea parte,sed si vsufructuarius rem emat,in qua vsumfructum habet,ratione vsusfructus, vel possessionis, diminuitur vsusfructus,l.suæ rei,ff.eod. Nec res litigosæ, & lites vendi possunt: nisi secundum præscriptam formam, in l.per diuersas,cum ll. sequentib.C.mandati.Et licèt venditio sine re fieri non possit, l.nec emptio,ff.eod. Vnde,nec res extincta,domus exusta, vel animal demortuum,venditur,l.domum,ff.eo. Tamen res ita intelligitur, siue existat, siue non existat, probabiliter tamen futura speretur. Nam fructus futuri,qui in rerum natura nondũ existunt,vt captura piscationis, & similia rectè venduntur, l.nec emptio,eod.l.si actioni, ff.de act.empt.&¶.nam hoc modo,ff.de hæred.& act.vend.Inter hæc tamen interest.Emptioni enim piscium, vel missilium non inest conditio, vt in fructibus futuris,si nascantur:sed est pura emptio, videlicet spei, quæ quidem spes fungitur loco mercis,d.l.si iactum : adeò vt, etsi nihil capiatur, emptor teneatur ad pretium : sed in futuris fructibus secùs est.Quare si omninò fructus non nascantur,&

empti

empti sunt, qui in hoc fundo nascuntur, condicitur pretium. Quid autem, si fructus dimidiæ parti pretij non respondeant? Et non succurritur ex beneficio l.2.C.de rescin. vend. Quia hæc inæqualitas sustinetur propter dubium euentum fructuũ, cùm potuerint etiam tam vberes esse, vt pretij quantitatem longè excederent, l.si ea lege, C.de vsuris. Siue res illa sit vendentis propria, siue aliena, quia venditor nõ ad transferendum dominium, sed tradendam rem, tenetur, cùm ipsum euictionis nomine obligari sufficiat, l.rem alienam, ff.eod.

Quæ Forma?

Vt contrahentes, inter præsentes, vel absentes per nuntium, vel epistolam, in scriptis vel sine scriptura, sine arrhis, vel arrhis interuenientibus, de certo pretio in pecunia numerata, & tradenda re vendita conueniant. Tria autem sunt, ex quibus emptionis substantia consistit: scilicet, pretium certum in pecunia numerata, res, quæ veneat, & consensus in idem corpus, vel rem eandem, & in eandem rei materiam, substantiámve, l.1. & dict. l.in venditionibus, ff. eod. Verùm ad substantiam, vel perfectionem emptionis non requiritur scriptura: si tamen expressim actum est inter emptorem, & venditorem, vt non valeat contractus emptionis, sine scriptura, ante absolutionem scripturæ, non dicitur contractus perfectus, adeò vt & pœnitentiæ sit locus, nisi ad comprobationem emptionis post contractum scriptura accedat: nec datio arrharum requiritur: si tamen interueniant, distinguitur. Aut dantur initio contractus, ante tamen eius perfectionem: aut post contractum consummatum, & perfectum. Priore casu, arrha est quasi pœna, quia coercendi vim habet. Nam qui arrham dedit, si à contractu inchoato discesserit, amittit arrham, & versa vice duplicatas arrhas reddit, qui arrhas accepit, & recessit, l.contractus, C. de fid.instrum. Posteriore casu, arrha est quasi pignus, & symbolum seu argumentum contractus iampridem consummati, l.quod sæpè, vers. sed vt euidentius, ff.eod. Vnde quemadmodum, soluto debito, creditor restituit debitori pignus, l. si rem, ff. de pignor. act. ita venditione impleta, venditor restituit emptori arrham. Circa hoc tamen ita distingue: Aut arrhæ nomine data est species, aut pecunia: si species post contractum impletum, emptor repetit speciem, actione ex empto, vel condictione sine causa, l. ex empto, §.illud, ff. de act.emp. Si verò pecunia arrhæ nomine data est, nihil repeti

petitur: sed arrha imputatur in pecunia, vt notat. Accurs. in l. 2. C. quando lici. ab empt. discedere, & est text. in l. fin. versic. reliquæ pecuniæ, ff. de lege commisso. Potest etiam emptio tam purè, quam sub conditione celebrari, ante cuius existentiam ipsa effectum non sortitur, §. emptio, Instit. eod. Quò fit, vt si res vendita, intra id tempus intereat, perimatur emptio, quemadmodum & stipulationes, legataque conditionalia, non existente conditione, perimuntur, l. necessariò, §. quod si pendente, ff. de per. & com.

Quis Finis?

Necessitas, & vtilitas humana, quibus hoc rerum commutandarum genere succurritur. Est enim hic contractus, sicuti alij omnes, ex indigentia natus, cùm, vti ait Paulus in l. 1. ff. eod. frequens esset permutationis contractus, ideò tamen non adeò necessitati, & commoditati humanæ conueniens: quia non semper, nec facilè contingebat, vt tu haberes, quod ego desiderarem: & vicissim ego haberem, quod tu accipere velles: inde electa materia est, cuius publica, atque perpetua æstimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis subueniret, vnde emptionis introductæ origo, & causa colligitur, d. l. 1. ff. eod.

Quis Effectus?

Effectus huius contractus sunt, parere obligationem: ex qua duæ dantur actiones: putà, actio ex empto, & actio ex vendito. Actio ex empto, datur emptori, vt tradat rem venditam corporalem cum fructibus, & accessoriis, vel, vt quasi tradat rem incorporalem emptam: hoc est, vt cedatur iuri, & præstetur patientia ad vsum liberum. Dico (*vt tradat rem*) quia non, vt emptor pretij dominium præcisè in venditorem transferre: ita venditor rem venditam ementis facere tenetur, l. si ita, ff. eod. Et hoc ob duas rationes. 1. Ne propter incertitudinem, & difficultatem probationis dominiorum, impediatur hic contractus, qui vsibus quotidianis maximè est necessarius. 2. Quia per euictionis præstationem indemnis seruatur emptor, perinde ac si dominiũ nactus esset, l. in vendendo, ff. eo. l. ex empto, ff. de act. empt. Hinc tres alias actiones, actio ex empto complectitur: Primò, actionem de euictione: qua agit emptor post rei venditæ euictionem aduersus venditorem, ad ipsum pretium, & interesse, l. euicta, & l. si in venditione, ff. de euictionibus, si rei venditæ non fuerit dominus, tot. titul. ff. de euict. Tres tamen sunt casus, quibus

iuxta

iuxta legitimas sanctiones emptor, euicta re, contra venditorem non experitur hac actione. 1. Si emptor post institutum contra se iudicium venditori, vt rem venditam sibi defenderet, denuntiare omiserit. 2. Si contumaciter abfuit tempore sententiæ promulgatæ. 3. Si sententia lata fuit per iniuriam iudicis, c. si venditori. extr. eod. Secundò continet actionem redhibitoriam: qua agit intra sex menses ad rescindendum contractum, si vendita fuerit res habens vitium latens, l. 2. C. de ædilitiis act. Tertiò actionem præscriptis verbis, quæ competit, si emptor pacta adiecta emptioni non seruauerit, nec placitis paruerit: tunc enim habet emptor aduersus venditorem actionem præscriptis verbis, ad impletionem pactorum, l. 2. C. de pactis inter empt. & vendit. Quartò: Ex hac obligatione nascitur actio ex vendito, & hæc competit venditori, ad ea consequenda, quæ ipsi ab emptore præstari oportet: in qua veniunt non modò pretium, quanti res vendita est: sed & vsuræ post moram, & diem traditionis. Sicuti enim, vt dicitur in l. fructus, C. de actio. empt. fructus post perfectum iure contractum, emptoris spectare personam conuenit, ad quem & functionum grauamen pertinet: ita & venditor quoque pretium tantùm, & si mora intercessisse probetur, vsuras officio iudicis exigere potest, dict. l. fructus, & l. Iulianus, ff. de actionib. empti, & venditi.

Quæ Affinia?

Permutatio, de qua inferiùs dicetur, & notatur, l. 1. ff. eod. Locatio, & conductio, quæ cùm naturalis sit, & omnium gentium, non verbis: sed consensu contrahitur, sicut emptio & venditio, l. 1. ff. locati. Et cùm eidem emptioni, & venditioni proxima sit, iisdem regulis iuris consistit, adeoque magnam affinitatem habere videntur, vt difficile sit illos contractus, in quibusdam facti speciebus discerni, dict. l. 2. ff. locat. & conduct.

Quæ Adiacentia?

Insunt contractibus tria: scilicet, natura, substantia & adminicula. Substantiam tria perficiunt, consensus, forma, & res. Ad naturam pertinet, quicquid naturale, & proprium inest contractui, Pap. vocat contractuum terminos, l. Lucius, ff. depo. Differt substantia à natura, quòd contractus coit, & componitur ex substantia: sed natura oritur, & fluit ex facto iam contractu: sicut radij ex Sole, Alc. in l. cùm quid, ff. si cer. sic natura contractus in genere, est actionem, & obligationem parere:

At, em

At, emptionis natura est, vt alter ad pretium, alter ad rem tradendam obligetur. Adminicula sunt, quæ nec contractum perficiunt, nec contractui sunt propria, quæ iam non insunt, & possunt abesse, verum contractus naturæ præbent adminiculum. Et hæc sunt duplicia: quædam enim sequuntur contractum, vt euictio, quæ sequitur emptionem, etsi de ea nihil conuenerit, l.ex empto, ff. de act.empt. Quædam extrinsecus contractui insunt, vt arrha, pignora, fideiussores. Adiacens igitur emptioni, siue ex natura contractus, vel extrinsecus veniens, periculum, & commodum, rei venditæ euictio, duplæ stipulatio, stipulatio rem habere licere: quæ ad quem pertineant, & qualiter præstentur, vide tit.de per.& commod. rei vend.l.habere, ff.de euict. l.stipulatio, de euict.& l.ex empto. ff.de actio.empt. præstatio vsuratum, & interesse, de quibus tot.tit. ff. de vsur.l.qui per collusionem, ff. de actio.empt. Et accedunt etiam emptionibus, lex commissaria, addictio in diem, aliáque pacta, quæ ipsam emptionem vel in substantia, vel in adminiculis variant, de quibus tit.de leg.commisso tit. de die in diem, addi.l.pacta conuenta, ff.eodem, & l.iuris gentium, ff.de pactis, l.lecta, ff.si cer. Arrha, pignora, fideiussores, de quibus omnibus, l.ex empto, ff.de act.empt.

Quæ Pugnantia?

Dolus. Circa dolum distingue: Aut dat causam huic contractui: aut incidit in contractum: aut re ipsa in contractu emptionis interuenit. Si dat causam contractui, (quod fit, si vendens nullum animum vendendi habeat: persuadeatur autem ab emptore, vel dolo inducatur ad vendendum) tunc licèt contractus ipso iuro nullus communi opinione dicatur, veriùs tamen est, dolum per actionem de dolo purgari, ipsámque actionem ex eodem contractu proficiscentem ad rescissionem contractus, & consequendum omne emolumentum quanti interfuit, deceptum non esse, competere, l.si quis affirmauerit, ff. de dolo, l.Iulianus, ff.de act.emp. quibusdam casibus à lege exceptis: quos notat Faber in §. actionum, Instit.de act.

Quòd si in contractum emptionis incidat dolus, pariter actione ex ipsius obligatione manante non tantùm ad rescissionem contractus, verùm ad interesse, aliáque, quæ ex æquo, & bono debentur, agi potest, l.& elegantem, ff.de dolo.

Tertiò, si dolus reipsa in emptionis contractu comprehendatur, quod fit, si venditor vltra dimidiũ iusti pretij deceptus,

vel emptor vltra iustum pretium plus duplo deceptus est: quo casu venditor petere potest, vt restituatur res empta, vel suppleatur iustum pretium. Emptor autem, vt vel restituatur id, quod vltra iustum pretium dedit, vel vt totus contractus rescindatur; debet autem vtrúmque alternatim peti, sed in arbitro Rei conuenti est, alterutrũ eligere, cap. cùm dilecti, cap. cùm causa, extr. eod. & l. 2. C. de rescind. vend. Aliæ autem circumscriptiones, vel circumuentiones, quæ dolum non comprehendunt, sunt licitæ. Nam in contractibus negotiatoriis potest alter alterum circumscribere, vt loquitur Caius in l. idem si pretio, §. quemadmodum, & l. in causæ, ff. de minor. Nisi id fiat improbato more, l. 1. §. venditor, ff. de action. empt. Circumscripto enim ita fieri debet; vt fiat sine dolo, l. & ideò, ff. locati, & vt læsio non sit enormis: quibus duobus è medio sublatis circumuentio est sine reprehensione. Eóque sensu dicitur, vt alter alterum circumuenire possit, imò illud fieri interest Reipublicæ. Nam, vt ait Seneca, cùm quilibet sui lucri causa contrahat, l. actionum, §. actionum, ff. de action. & oblig. sublata spe quæstus, necesse est perire mercatum, quo nihil habet Respublica vtilius, & vberius, lib. 1. de benefic.

Secundò: Error. Quia nihil tam contrarium est consensui, quàm error. Cùm igitur emptio constituatur consensu, sequitur inde ipsum errorem vitiare emptionem. Distinguitur tamen; Aut erratur in nomine, aut corpore, aut materia, aut causa, aut demonstratione. Error nominis non vitiat emptionem, cùm nec legatum, nec stipulationem, nec hæredis institutionem vitiet, l. si in nomine, ff. de verbor. obligat. & cap. de testam. Ratio habetur in §. si in nomine. Institut. de leg. Nomina significandarum rerum gratia reperta sunt, quæ si alio quolibet modo intelligantur, nihil interest. 2. Error corporis, vel error materiæ vitiat emptionem, l. in venditionibus, ff. eod. Differt autem corpus à materia, vt effectus à causa. Nam ex materia fit res, seu corpus; licèt ipsa materia in legibus dicatur quandoque substantia, quandoque etiam qualitas, d. l. in venditionibus, §. item quæritur: sic aureæ lancis materia est, ipsum aurum, & lanx est corpus ex auro. Si igitur lanx auro cooperto, pro aurea solida vendatur, nulla est venditio, l. cùm eo, ff. eod. quia aliud pro alio venditur: secùs si aurea sit, licèt quid æris habeat admixtum, l. quid tamen, ff. eod. Non igitur sibi contrariantur hæc duo responsa: cùm priore, Species, ob facilitatem deductionis per se extare videatur, nec alia pro alia in detrimentum emptoris ignorantis vendi potuerit: posteriore

ſteriore autem ob difficultatem ſeparationis auri ab ære, vna ſpecies, quæ extrinſecùs apparet, licèt deterior,ob admixtam qualitatem viliorem non apparentem, quàm emptor putarit, vendita ſit,qui error emptionem non vitiat,l.aliter,ff.eodem. Error in cauſa, eſt nihil aliud, quàm error in genere contractus, vel error in traditione; quia cauſa obligationis eſt contractus, cauſa autem dominij eſt traditio, l. actionum, ff. de actionibus,§.ex traditione, Inſt.de rerum diui.Error igitur in genere contractus vitiat contractum. Verùm ſi per traditionem, pari ratione ex vtróque contractu dominium transfertur, accipiens poſt conſumptionem, licèt condictione teneatur, tamen cùm ſecundùm voluntatem dantis conſumpſerit, doli exceptione tutus eſt, l. ſi ego pecuniam, ff.de rebus cred. Et diſtingue vlteriùs, vt Dd.ibidem. Error etiam in traditione, dominij tranſlationem impedit. Nam ſi meos nummos, quaſi tuos,dem,non facio tuos, vt inquit Caius in l.3.§.ſubtilius, ff.de con.ca.da.cau.non ſecuta:quia nemo errans amittit rem ſuam,l.ſi procurator, ff. de acq.rerum dominio. Denique error demonſtrationis aut contingit in contractu, aut in ipſius contractus executione: qui quando vitiet contractum, & quando non impediat,vel obſit; vide Accurſ.in l.in venditionibus, in verb. *abſentem*, ff. eod. & l. in huiuſmodi, & l. ſed ſi communis, §.ſi ſeruus, ff.eodem.

Tertiò,pugnat ſimulatio ipſius contractus;quod enim non verè agitur, ſed ſimulatur, nullius eſt momenti,l.cùm in venditionis,& l.nuda,ff.eod. Vnde,ſi vniuerſa venditio,donationis cauſa, facta eſt,in totũ ipſa non valet, ſecùs ſi viliori pretio res donationis cauſa diſtrahitur, l.ſi quis donationis,ff.eo.

Quartò, venditioni contraria ſunt, omnia pacta, quibus à venditione diſceditur; vel quæ venditionis naturæ, & fini aduerſantur:vt ſi paciſcatur,ne pretij conuenti, vel rei venditæ dominium in venditorem, & emptorem transferatur, l. cùm manu ſata, ff.eod.l.1.ff.de rei permutat. Et ſimilia.

DE LOCATO, ET CONDVCTO.

TITVLVS XVIII.

Continuatio.

Locatio,& conductio,proxima eſt emptioni & venditioni,vt ait Iuriſcõſultus Caius in l.2.ff.eod.iiſdémque iuris

regulis consistit. Nam, vt emptio, & venditio contrahitur, si de pretio conuenerit, sic & locatio, & conductio contrahi intelligitur, si de mercede conuenerit, d.l.2.ff.eod.

Quid est Locatio?

Locatio est, personæ, vel rei, pro mercede in pecunia conuenta ad vsum facta concessio. Verbum, *Vsus*, excludit abusum: in quo mutuum consistit. Alia ad differentiam aliorum contractuum ponuntur. Nam si species cum specie commutaretur, esset contractus, Do vt des: vel si non pro mercede, sed pro pretio, esset emptio: vel pro nulla mercede & gratuito, quo casu commodatum contraheretur, l.1. ff. de precario, l. 1. ff. de rerum permutatione, l. si conuenerit, ff. communi diuidundo.

Locatio quotuplex?

Duplex, temporalis & perpetua. Temporalis est, quæ fit ad certem tempus, & illa retinet nomen locationis. Perpetua est, quæ absque certi temporis præfinitione fieri contingit, & nomine speciali dicitur emphyteusis. Temporalis duobus modis fit, expresse & tacitè. Expresse fit, quando verbis expressis contrahentes conueniunt de re aliqua, constituta certa mercede, locanda. Tacitè verò, quando conductor, finito tempore locationis, retinet rem locatam sine aliqua alia, & noua conuentione: vtriusque tamen eadem natura est. Nam in tacita censetur repetitum id, de quo in expressa locatione conuentum erat, l. legem, C. eod. l. item quæritur, §. qui impleta, ff. eodem.

Quæ causa Efficiens?

Causa remota est, ius gentium: propinqua autem est contrahentium consensus, vt ait Paulus lib. 34. ad edictum; locatio & conductio cùm naturalis sit, & omnium gentium, non verbis, sed consensu contrahitur, sicut emptio & venditio, l. locatio, ff. eodem.

Quæ Materia?

Merces, res mobilis, & immobilis, corporalis & incorporalis: vt sunt seruitutes personales, non autem prædiales. Quia ipsæ locari non possunt, nisi cum fundo, in quo consistunt, locentur, l. locare, ff. eod. Possunt etiam res Ecclesiæ; vt sunt prouentus decimarum, cum quibus conditio fit melior, per personas Ecclesiasticas legitimo modo, statuto diœcesani non obstante, locari, cap. vestra, extra. eod. cap. 1. eod. Et sicuti

tuti rei alienæ locatio constitui potest, cùm dominium locatione non transferatur: ita rei propriæ locatio prohibetur, cùm absurdum sit aliquem constituta mercede re sua vti, l. qui rem propriam, C.eod.

Quæ Forma?

Vt contrahentes de re, pro certa mercede, ad tempus, vel in perpetuum locanda, conueniant, l. 1. & l. 2. ff. si ager vectig. Sicuti enim venditionis substantia ex tribus, re scilicet, pretio, & consensu, consistit; ita & in locatione, res, merces, & consensus desiderantur: eisdem enim iuris regulis vterque contractus consistit, l. 1. ff. eod. An autem merces in pecunia numerata consistere debeat quæritur: Quæ quæstio, licèt diuersis sententiis agitata, ita tamen magis communi Doctorum assensu explicata est, vt consistat quidem in pecunia non numerata tantùm, sed aliis etiam rebus fungibilibus, quæ appellatione pecuniæ veniunt, l. fin. C. de constit. pec. putà, vino, oleo, frumento, &c. Inde etiam partiarius colonus dicitur, qui vice mercedis, de parte tertia, vel dimia fructuum de re locata præstandorum paciscitur, l. merces, §. vis maior, ff. eodem. Quod tamen conuentionis genus contractui innominato proximum est, Dd. in l. si paciscenda, C. de pactis.

Quis Finis?

Vt communicato rerum vsu, necessitatibus, & commoditatibus magis obuiam eatur.

Qui Effectus?

Obligatio, quæ producit duas actiones: actionem scilicet ex locato, & actionem ex conducto. Actio ex locato, competit locatori, eiúsque hæredi, contra conductorem, eiusque hæredes. 1. Vt restituat rem locatam, finito locationis tempore: ante enim illud tempus expellere non potest, nisi quibusdam casibus in cap. propter, §. verum, extr. eod. & l. ædes, C. de locat. exceptis. 1. Si inquilinus pensionem non soluat. 2. Si ædes restauratione indigeant, & velit locator eas reficere. 3. Si locator propriis vsibus necessarias sibi probauerit. 4. Si in re locata inquilinus malè versetur, deteriorem ipsam efficiat, vel ad inhonestum vsum: veluti ad exercendum ibi fœnus, & ad introducendas meretrices transferat, d. l. ædes, vbi gloss. & Bald. cap. eod. 2. Agitur ex locato, vt vsuras pensionis non solutæ & interesse præstet, l. præses, C. eod. l. sed addes, §. illud nobis, ff. eod. 3. Vt rem non deterioratam, sed absque vitio præstet: Et omnia ea, de quibus in conuentionis lege expressè

conuenit, l. qui insulam, §. fin. & l. in lege, ff. eodem. Actio ex conducto datur conductori, ex his causis. 1. Vt, vti re conducta per tempus in conuentione præfinitum ipsi liceat, l. ex conducto, ff. eod. 2. Si quid in rem conductam impenderit, vel indebitam pensionem, vel locatori pensionem ante tempus soluerit, l. dominus, & l. sed addes, ff. eod. 3. Vt locator omne impedimentum auferat, interesse damni ex re vitiosa conducta accepti, dolum, omnémque culpam præstet, d. l. sed addes, & l. si merces, §. conductor, ff. eod. Competit etiam actio ex conducto, ad remissionem mercedis, propter damnum immodicum fructuum pendentium sine culpa conductoris, sed fato quodam contingens. Dicitur autem damnum immodicum, quando fructus infra dimidium iusti pretij diminuuntur, l. 2. C. de rescin. vend. Illud, inquam, non nocet conductori, ne scilicet vnius anni iacturam nimiùm præcipitet, ac fortunis omnibus priuet agricolas, argum. l. fin. ff. de off. præsid. si tamen damnum cum vbertate præcedentis temporis compensari possit, propter sterilitatem, quasi cessante ratione legis, pensio non remittitur, d. cap. propter sterilitatem, §. verùm extra. eod. vel si remissa sit, tamen, ob contingentem sequentibus annis vbertatem, nihil obest domino remissio: cùm integram pensionem etiam eius anni, quo remisit, exigere possit, l. ex conducto, §. Papinianus. ff. eodem.

Quæ Affinia?

Emptio, venditio, & emphyteusis. Adeò enim, vt inquit Caius, locatio & emptio familiaritatem aliquam habere videntur: vt in quibusdam quæri soleat: vtrùm emptio, & venditio sit, an locatio, & conductio, l. 2. ff. eod. Et licèt conuenientia, & disconuenientia horum contractuum in plurimis consistat: ad discernendos tamen eos, hæc regula traditur: Quotiescunque conuentione hoc agitur, vt his, qui rem tradit, in eum, qui pecuniam dat, dominium transferat, emptio est: si autem nulla contigit dominij translatio, locationis genus est. Notant Dd. in d. l. 2. ff. eod. Emphyteusis est contractus, quo res soli, siue immobilis, sub annua pensione, in perpetuum plerúmque colenda fruenda traditur, cum retentione tantùm directi dominij, alterius cuiusuis iuris in recipientem translatione facta, l. 1. §. 1. ff. si ager vectig. Cuius causa efficiens est, lex, & consensus contrahentium. Materia res soli. Forma, retentio dominij directi cum translatione vtilis, ita vt in recognitionem directi soluat certum canonem emphyteuta

teuta,fiatque in scriptis, l.1. C.eod.debent enim alienationes Ecclesiasticæ omnes in scriptis fieri, cap.siue, 12.quæst.12.& Bart.in d.l.1.C.eod.& Reb.in cap.hoc ius, 10.quæst.2. Dd.in cap.2.extr.de reb.alien.non al. Effectus est condictio ex lege, Bart.in l.vni. C. de cond.ex lege. Amittit emphyteusin colonus, si triennio continuo canonem pensionarium de emphyteusi priuato, vel biennio de Ecclesiastica soluere cessauerit, modò dominus ita voluerit: celeri tamen satisfactione, ne cadat, sibi consulere, & moram purgare poterit, cap. poterit, extr. eodem.

Quæ Adiacentia Locationis?

Dolus, lata, & leuis culpa, l. in iudicio, C. eod. & pignoris obligatio, legis prouisione constituta. Nam inuecta, & illata in domum conductam per conductorem, tacitè sunt obligata ipsi locatori, non tantùm pro mercede, verùm etiam pro damno rei locatæ dato, l.1.2.& 3. ff.in quibus, &c. In colono autem,qui rusticum prædium conducit, hoc non obseruatur, licèt fructus naturales à fundo separatos, & illic adhuc existentes loco pignoris locator retinere, & colonum, donec pensionem soluat, ne exportet, prohibere possit: industriales autem fructus locator retinere loco pignoris non potest,Bart. in l.assiduis,vers.quæro, C.qui pot.in pig.

Quæ Pugnantia?

Dolus malus, error in re,& mercede, deceptio vltra dimidium iusti pretij, inæqualitas mercedis, vt si vno nummo locatio fiat: quæ omnia locationem vitiant.

DE RERVM PERMVTATIONE.

TITVLVS XIX.

Continuatio.

ORigo emendi, vendendíque (cum quibus locatio, & conductio magnam habent affinitatem) à permutationibus cœpit. Olim non ita erat nummus, neque aliud merx, aliud pretium,vocabatur: sed vnusquisque secundùm necessitatem temporum, ac rerum vtilibus inutilia permutabat, vt ait Paulus l.1.ff.de contrah. empt.& vend.

Quid est Permutatio?

Permutatio est, contractus innominatus, quo species, ve

res certa cum ſpecie commutatur, l.quoniam, C.eod.& l.1.ff. eod. Et dicitur cõtractus innominatus:quia nomine,& forma ſpeciali caret, & generali permutationis verbo deſignatur: quod omnibus conuentionibus, in quibus aliquid hinc inde datur, commune eſt, gloſſ.in rubr. C.de rerum permut.

Quæ cauſa Efficiens?

Ius gentium, conſenſus contrahentium, & ſpecierum traditio. Eſt enim, teſte Paulo in d. l. 1. ff.de contrah. empt. hic contractus antiquiſſimus: cùm origo emendi,& vendendi ab illo cœperit:nec tam nuda conſentientiũ voluntate,quàm rei traditione celebratur. Permutatio enim ex re tradita initium obligationi præbet,l.1.ff.eodem.

Quæ Materia?

Indiuidua, ſpecies, vel res certæ temporales,non pretium, non genus,vel ſpiritualis.Nam ſi cõuentio ſit de commutanda re pro certo pretio, emptio erit, d.l. 1. ff. eod. Et ſi genus cum genere, vel ſpecies cum genere commutetur, non eſt permutatio: ſed contractus innominatus, qui dicitur, Do vt des, l.1.ff.eodem. Nec res ſpiritualis permutari debet. Quod intellige, ſi cum temporali re commutetur: ſpiritualis enim cum temporali permutari non poteſt, cap. fin. extra.eod.licèt ſpiritualis cum ſpirituali permutari poſſit. Vnde Clemens III. conſtituit, Eccleſias iure proprietatis,earúmque poſſeſſiones poſſe permutari: & ſi ratione poſſeſſionum altera alteri præualeat, refuſa certæ pecuniæ quantitate,poſſe permutationis negotium expediri, cap.ad quæſtiones,extra.eodem. Nec obſtat, ſi dicatur permutationem non eſſe contractum gratuitum, ſed commutatione rerum celebrari,ergo non poſſe in ſpiritualibus, quæ gratis ſunt conferenda, locum habere, cap.gratia,1.quæſt.1. & cap. per noſtras, extra.de iure Pat. Ad hoc enim dicitur, commutationem ſpiritualium authoritate Superioris, qui omne ſimoniæ vitium abolet, fieri debere. Vnde dignitas cum dignitate, Canonia cum Canonia, vel aliquod aliud beneficium, non requiſita Superioris authoritate, permutari non poteſt: in tantùm,vt ſi quis tantæ temeritatis deprehendatur,obtento beneficio,vel dignitate priuetur,cap.cùm olim,extr.eod. Niſi permutantis ſimplicitate veniam tribui æquitas ſuadeat, cap.cùm vniuerſarum,extr.eod. Pari ratione,mancipia Eccleſiaſtica permutari non debẽt, exceptis tribus caſibus:Si fauore libertatis, cap.mancipia, extra. eod. 3.

eod.2.Vel si permutatio expediat Ecclesię:nam & donari possunt,c.Ecclesiasticis,13.q.2.3.Statutũ est etiam licere Principi rem mobilem sanctis locis præstare, & accipere ab eis aliam immobilem: ita tamen si causa rationabilis id exposcat, & res,quam præstiterit,maior fuerit,vel æqualis,c.1.extr.eod. Aliæ autem commutationes rerum Ecclesiasticarum, quæ in casu non concesso, ab antecessore inconsultò factæ sunt, vel iuris solennitate non obseruata, per successorem reuocari debent,c.vt commutationes.

Quæ Forma?

Vt conuentione per pactum,vel stipulationem de commutanda re indiuidua cum alia indiuidua, & certa specie, facta, res ipsa vtrinque tradatur:nam ad producendam actionem ex permutatione, non sufficit permutationis pactum, nisi ipsum vel traditione rei, vel stipulatione rei firmatum sit: vt dicunt Imper.in l.ex placito,C.eod. Ex placito permutationis, nulla re secuta,constat nemini actionem competere, nisi stipulatio subiecta ex verborum obligatione quæsierit partibus actionem,d.l.ex placito,C.eod.& l.1.§.permutatio,ff.eod.

Quis Finis?

Vt magis subueniatur humanis necessitatibus,& is,qui animo permutandi rem suam dedit, aliam sibi magis deseruientem recipiat,d.l.cùm precibus,C.eod.

Quis Effectus?

Ex permutatione,varia actio proficiscitur:nam si stipulatio permutationi subiecta est,datur actio ex stipulatu, ad tradendam rem, de qua conuenit, & vt placitis fides seruetur, dict.l. ex placito,& l. cùm precibus,C.eod. Si autem stipulatio non interuenit,datur actio præscriptis verbis,quæ est similis bonæ fidei, & personalis, ei competens, qui rem suam animo permutandi alteri dedit,vt ipse aliam rem in specie ab eo ex permutatione recipiat,l.rebus, C.eod. Et si fides contractus non seruetur,præstetur interesse,l.1.C.eod. Competit etiam condictio causa data causa non secuta, ad repetendum id, quod permutandi causa datum est,l.1.4.& 6.C.eod.Potest igitur in libello concludi sub alternatione bifariàm. Primò:Vt impleat contractum, vel interesse; secundò: Vt impleat contractum, vel restituat rem acceptam,Dd.in l.1.& 2.C.eod.Ex permutatione,sicuti ex venditione, paratur etiam vsucapiendi conditio:quia traditionis iusta causa est ipsa permutatio,l.4.§.de illo,eod. Præstatur euictio, d.l.1.C.eod. Præstatur etiam ani-

mantium ſanitas:cùm enim,vt ait Paulus in l.2.ff.eod.permutatio ſit emptioni vicina,actio præſcriptis verbis ex permutatione proficiſcens, etiam ad præſtandam rem à morbis, vitiiſque ſolutam, & liberam competit, & poteſt ipſa res permutata ob vitia redhiberi,vt notatur in l.ſciendum,§.penul.ff. de ædil.edicto.

Quæ Affinia?

Contractus, Do vt des,& emptio,& venditio. Differt autem contractus, Do vt des, à permutatione, materia, & effectu.Materia quidem: Quia,ſi detur ſpecies pro ſpecie, vel indiuiduum pro indiuiduo, permutatio eſt: Si verò ſpecies pro genere, vel genus pro genere, contractus, Do vt des, eſt, l. naturalis,ff.de præſcript.Effectu differunt. Quia ex permutatione datur actio præſcriptis verbis bonæ fidei. Ex contractu autem, Do vt des, præſcriptis verbis ſtricti iuris, §. actionum autem,Inſtit.de actionibus. Ab emptione ſecernitur cauſa efficiente,materia,forma,& effectu.Cauſa efficiente: Quia non ita conſenſu nudo conſtituitur obligatio in permutatione, ſicuti in emptione: ſed ipſa ex traditione rei initium capit, & perficitur,vt ait Iuriſc.in d.l.1.ff.eod.Materia diſtat:Quia non tantùm in ſpeciebus,ſed & in aliis omnibus rebus,quæ humanum commercium non fugiunt,emptio conſiſtit,leg.ſed Celſus,ff.de contrah.empt.& vend.

Forma diſtat: Quia in emptione alius eſt venditor, alius emptor;ita pretium aliud,aliud merx.At in permutatione diſcerni non poteſt, vter emptor, vel venditor ſit, multumque differunt præſtationes:emptor enim niſi nummos accipientis fecerit,tenetur ex vendito:vēditori ſufficit, ob euictionem ſe obligare,nec tenetur rē venditam emptoris facere,ſed poſſeſſionem tantùm tradere:itaque ſi euicta res non ſit,nihil debet. In permutatione verò,ſi vtrumque pretium eſt,vtriuſque rem fieri oportet;ſi merx, neutrius;ſed cùm debeat & res, & pretiū eſſe, non poteſt diſcerni, quid eorum pretium ſit, & quid veneat,l.1.ff.eod.Effectu etiam differunt.Quia ex permutatione datur duplex actio;putà,præſcriptis verbis bonæ fidei,& condictio ob cauſam:non autem ex venditione, d.l.1.§.fin.ff.eod. Multa tamen cum venditione habet communia, ſcilicet vſucapiendi conditionem,euictionem,redhibitionem,actionem bonæ fidei, &c.Dd.in l.1.& l.2.C.eod.Affinitatem etiam cum permutatione habere videtur tranſactio, diuiſio, & generali quadam ratione,rerum commutandarum conſiderata, omnes contractus.

Quæ

Quæ Adiacentia?

Vsucapiendi conditio,redhibitio,euictio,periculum, commodum,pœnitentia.

Quæ Pugnantia?

Dissensus vtriusque contrahentium, pactum de non transferendo dominio, pœnitentia, & modi, quibus ratione materiæ, vel alio modo, res permutari, vel alienari prohibetur, de quibus suprà.

DE FEVDIS.

TITVLVS XX.

Continuatio.

FEudi constitutione res, pro obsequiis, operaque fideli, quasi commutari videntur.

Quid est Feudum?

Feudum est,concessio rei,facta alicui cum translatione vtilis dominij, ad habendum, & fruendum cum exhibitione alicuius honesti seruitij,c.1.de capi.Conrad.

Vnde dicitur Feudum?

Feudum dicitur,quasi fidei datio,à fide, quam dominus vasallo, vel à fidelitate, quam vasallus domino præstare tenetur, sicque reciproca est obligatio domini & vasalli, c.2.§.fin. per quos fi.inuestit.

Quotuplex est Feudum?

Est multiplex, & varium. Aliud enim est paternum, antiquum,hæreditarium,masculinum.Aliud nouum, fœmineum, cum fidelitate,vel sine fidelitate,temporale, perpetuum, conditionale, purum. Aliud Guardiæ, & Castaldiæ. Aliud non transitorium ad hæredes: vt feudum Marchiæ, ducatus, & Comitatus. Quæ feudorum genera in vsibus feud. sparsim explicantur.

Quæ est causa Efficiens?

Ius moribus introductum, Principum placita, & decreta Pontificum, voluntasque eius, qui concedere potest, vel consensus contrahentium. Quia non tantùm vltimis voluntatibus, verùm etiam actibus inter viuos, pactis scilicet, & stipulationibus constituitur feudum. Possunt autem dare feudum,

dum, Papa, Imperator, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Præpositi, modò antiquo tempore dare Præpositus consueuerit, Duces, Reges, Marchiones, Comites, & Capitanei, diuites Barones, & Nobiles, illustresque mulieres, si senio sint confectæ, & liberos non habeant, possunt etiam vasalli rem feudalem alij dare in feudum: sed quibusdam personis dare prohibentur, scilicet fœminæ, Ecclesiæ, seruo, Hæretico, Iudæo, bannito, inimico capitali, deportato, potentiori, quàm sit dominus, alteriusque iurisdictioni subiecto: adeò quidem, vt si vasallus vni harum personarum, absque domini voluntate dederit, feudi concessi beneficio ipse priuetur.

Quæ Materia?

Res immobiles, & quæ inter immobiles computantur. Illæ non propriè dantur in feudum, non autem res, quarum alienatio à lege prohibita est: possunt tamen si cum vniuersitate, id est, cum tota regione in feudum dentur. Res autem mobiles, quæ ipso vsu temporis tractu, deteriores fiunt, non dantur, sicut nec in emphyteusin, nisi accedant immobilibus: vt serui fundo, decimæ ad tempus in feudum dari possunt, non in perpetuum: feudum autem Cameræ & cauenæ debetur, quatenùs ibi aliquid inuenitur.

Quæ forma constituendi Feudi?

Vt dominus, dominio directo retento, per pactum, stipulationem, vel vltimam voluntatem, in beneficium, vel compensationem obsequij, & seruitij præstandi, gratuitò, nulla promissione mercedis, canonis, vel vectigalis præstandi facta, vasallo vtile dominium concedat. Quod quidem obsequium, vasallus iurisiurandi religione promittere tenetur. Forma iurisiurandi est: Vt Vasallus, inuestitura de fundo concesso facta, iuret, se dominum, quoad fieri possit, in omnibus honestis, & licitis defensurum. Quod iuramentum sex continere debet, scilicet Incolume, tutum, honestum, possibile, vtile & facile; vt notat Gratianus in c. de forma fidelitatis, 22. quæst. 5. Quæ si Vasallus promittere recuset, dominus ipsum inuestire non tenetur. Et si plures sint Vasalli, omnes præstant: domino autem demortuo coguntur iurare successori, & omnibus, si plures fuerint. Sin autem quidam ex his renuntiauerint feudo, adcrescet pars repudiata reliquis dominis petentibus. Ante iuramentum autem fidelitatis præstitum dominus inuestituram permittit. Cuius forma est: vt dominus, qui feudum concedit, tenens aliquid in manu, puta baculum, annulum, vel bire

biretum, tradat illud in manu Vasalli, dicens: Inuestio te, de tali, vel tali re.

Quis Finis?

Meritorum remuneratio, vel etiam proprium hominis interesse: cùm hominem beneficio affici, intersit hominis, l. seruus ea lege, ff. de seruis export.

Quis Effectus?

Potestas vtendi, & fruendi re in feudum concessa, & actio vindicationis tam directa, quàm vtilis. Vbi enim Vasallus agit contra dominum, petit rem feudalem actione vindicationis: vbi contra extraneum vtili in rem actione experitur. Si autem dominus, & vasallus concurrunt, dominus directa, Vasallus autem vtili aget: cui tamen directæ vtilis præfertur.

Quæ Affinia?

Emphyteusis, census, libellus, superficies, precaria, vsusfructus. Emphyteusis cum feudo habet commune, vt, penes dantem, dominium directum remaneat, c. 1. §. 1. & seq. de inuestit. de re alien. fac. Hoc tamen differt. Quia gratuitum est beneficium, cap. 1. §. in primis, in quibus causis, feud. amitt. Nullam ideò pensionem annuam, nullumque Canonem sperans, sed obsequium duntaxat personale, c. 1. §. sed nec alia. Quæ fuit prima causa. Vbi verò cliens, seu Vasallus, aut emphyteuta beneficiarium fundum, aut emphyteuticarium pro annua quoque pensione, alteri concedit, neque feudum erit, neque emphyteusis, cùm neuter concedens dominus sit, c. 1. de inuestit. sed nouo vocabulo libellarius contractus vocabitur; Quãuis hæc duo, libellus & emphyteusis, moribus hominum plerumque confundantur, & promiscuè soleant accipi, c. 1. §. tursus, quib. modis feud. amitta. Bar. in l. si finita, §. si de, ff. de dam. infect. Contractus censualis à feudo hoc differt: quòd in eo transferatur tam directum, quàm vtile dominium, debeaturq; concedenti, hæredibusque eius annua pensio, cap. constitutus, extr. de relig. domi. Cùm autem ob hanc pensitationem ius vniuersum à se quis abdicet, idque transferat in accipientem, Bart. in l. 1. §. 1, ff. de publica. ab emphyteusi sine dubio differt. Quia vtile tantùm dominium abs se concedens remouet: vnde licèt emphyteuta cessans soluere triennio, & si Ecclesiæ sit, biennio canonem, iure suo cadat, non tamen hoc commissi tribuit contractus censualis, non soluto censu, etiam mille annis, gloss. & Dd. in dict. cap. constitutus, extra. de religio. domibus.

Huc

Huc quoque pertinere videtur superficiarius contractus, quo sub certa plerunque pensione domum, moletrinam, aut aliam soli nostri superficiem concedimus. Et quandoque nulla annua mercede constitúta: veluti cùm venditur, locatur, aut donatur superficies, l.1.§.1.ff.de superficiebus. Cuius conuentionis hæc natura est: vt dominium, quod vtile vocant, transferat in accipientem, l.3.§. penul.ff.de noui operis nun. & destructa superficie (ruina putà, vel incendio) contractus ipse finiatur, l.inter quos, §.damni, ff.de dam.infect. Differt autem superficiarius à vasallo: quòd vel certa pensione constituta, vel nonnunquam sine vllo pensionis onere superficiem possideat, d.l.1.§.1.ff.de superf. nec meliorationes à domino habere dicatur, sed à seipso, l.bono.ff.de verb.sign. Quocircà potest sine domini consensu eas alienare, finitoque contractu, quamuis nesciat, aut nolit dominus, illinc auferre, l.sed addes, §.si inquilinus, ff.locati: & d.l.bonorum, Precariis deniq; cum feudo affinitas est, quo ad translationem ipsius possessionis, & vsus. Differunt autem: Quia precariæ sub annua pensione in perpetuum, vel ad tempus, cum pacto renouationis, de quinquennio in quinquennium, aut aliud tempus secundum morem regionis conceduntur, c.1.& c.fi.de preca.c. precariæ, 1.& 2.10.q.2. Et hoc ob id, ne temporis diuturnitate contractus memoria pereat, c.longinquitate, 12.q.2.Panor.in d.c.1. ext.de preca. Vsusfructus etiã cum feudo quid cõmune habet. Quia ferè eisdem modis cum translatione iuris vtendi fruẽdi constituitur: Argumentaque ad decidendas quandoque quæstiones in materia feudali ambiguas, illinc desumpta, iure approbantur, de quo habetur in c.fin.extr.de pig.& aliis.

Quæ Adiacentia?

Iuramentum fidelitatis, & inuestitura. Et circa eam talis ordo seruatur, vt domino concedente feudum fiat inuestitura, qua facta, vasallus præstat fidelitatis sacramentum, & verbo promittit, illa sex, de quibus suprà in cap.de forma fidelitatis, 22.q.5. Deinde dominus præstito fidelitatis sacramento mittit vasallum in vacuam possessionem rei feudalis. Est autem inuestitura, concessio fictæ possessionis, facta per dominum alicuius rei corporalis: pacta etiam quandoque in constitutione feudi adiiciuntur, quæ naturam feudi variant.

Quæ Pugnantia?

Merces. Debet enim feudum esse gratuitum: pacta iniqua, & ipsum feudum euertentia, dolus, culpa, casus, negligentia,

tia, felonia,& denique omnes modi, quibus ipsum feudum amittitur,de quibus legitur cap.prima causa,in quib.causis feu. amitt. & c.1.de causa contradi.c.est & alia, d.tit.c. ex eadem, eo.& c.1.c.seq.in libr.feud.tit.quib.mod.feud.amit.ybi ingratitudinis variæ causæ enarrantur. Breuiter tamen sciendum, feudum amitti iisdem ferè modis, quibus libertus in seruitutem,propter ingratitudinem, reuocatur, licèt non tam strictè agatur contra vasallum, sicuti contra libertum, & quibus filius in potestate patria constitutus exhæredari potest. Amittitur autem feudum, morte, capitis diminutione, maxima & media, ingratitudine,clericatione,inuasione,refutatione, bonorum cessione, alienatione illicita, præscriptione ab alio inducta, euictione rei, rei extinctione, negatione, & mendacio scienter facto de re feudali, & negligentia. Negligentia in multis attenditur: scilicet, si vasallus non intra annum, & diem, domino mortuo, hæredem, pro inuestitura requirat: si de fidelitate præstanda, à domino tribus vicibus requisitus, eam facere negligat, dummodò maior 14. annis sit, si vasallus grauem iacturam, quam domino imminere nouit, celauerit, si resistere potuit, & non fecit, si dominum in acie periclitantem dimiserit, si dominum tempore famis, pressum indigentia non aluerit, si vasallus in re feudali malè versetur, vel contra dominum feloniam, id est, delictum aliquod committat.

DE PIGNORIBVS, ET aliis cautionibus.

TITVLVS XXI.

Continuatio.

ADiacet aliis contractibus pignoris obligatio, & alienationem in effectu quoque continet: cùm,si debitum legitimè non soluatur, pretio ex distractione pignoris redacto satisfieri possit, l. si conuenit, ff. de pign.act. & l. sed & quod. ff. de pign. & Hypo, & l. sancimus, C. de rebus alie. non alienand.

Quid est Pignus?

Pignus, secundùm Host. est obligatio rei in securitatem debiti, donec ipsum exoluatur, celebrata, §. quid sit pignus, hoc titul.

Quo

Quotuplex Pignus?

Variæ diuisiones sumuntur à causa efficiente, materia, forma,& effectu.

Quæ diuisiones sumuntur à causa Efficiente?

Pignus,est vel prætorium,vel iudiciale,vel conuentionale. Prętorium dicitur,quod decreta missione in possessionem bonorum,scilicet,vt caueatur pro legatis, vel de damno infecto, vel de nouo opere demoliendo, prætor constituit, l. non est mirum,§.sciendum,ff.de pig.act.Iudiciale dicitur,quod ratione sententiæ exequendæ,captis, pro re iudicata pignoribus, à iudice fieri contingit, l.à diuo Pio,ff.de re iud. Conuentionale autem pignus conuentione partium constituitur, l. contrahitur,ff.de pig. & hypoth. Et hoc bifariàm,expresse,& tacitè. Expresse fit: quando verbis expressis partes conueniunt de oppigneranda re. Tacitè autem, quando ex vi, & potestate legis, sine expressa hominum conuentione, vt dotis causa, fauore pupilli, fisci,refectionis,l.vnica,C.de rei vxo.act.l.4.C. in quib.causis pig.tac. contrah. Exempli gratia: Omnia bona promittentis dotem sunt tacitè obligata ipsi marito,& è contrà, dote soluta, omnia bona mariti tacitè sunt obligata vxori, c. pro dote, c. ex literis, ext. eod. Secundò, locatori fundi sunt omnes fructus ex eo percepti tacitè oppignerati. Item omnia inuecta,& illata,pro pensione,l.certi,C.de locato. Plures casus,in quibus contrahitur tacitè pignus, vide apud Azonem tit.quib.causis tacitè contrah.&c.

Quæ diuisio sumitur à Materia?

Pignus,vel est generale,vel speciale. Generale est, quod in vniuersitate, vel omnibus bonis constituitur: quo non continebuntur ea,quæ verisimile est,quenquam specialiter obligaturum non fuisse,l.obligatione generali,ff.eo.Speciale autem pignus in re certa,vel specie constituitur.

Quæ diuisio sumitur à Forma?

Quòd pignus vel sit voluntarium,aut necessarium, Voluntarium est, quod expressa voluntate, pacto, vel nuda conuentione duorum contrahitur,vel voluntate vnius:quod fit, si testator in testamento alicui pignus in rebus suis, legati, donationis,vel quouis alio titulo relinquat, constituitur,l.1.ff.eod. l.fundus, & l.Caius, ff.de annuis legatis. Necessarium autem dicitur, quod nulla contrahentium conuentione, sed decreto prætoris, iudicis authoritate, & legis beneficio introducitur, de quo

de quo in l.si finita,ff.de dam.infecto,d.l.vni.C.de rei vxo.act.

Quæ diuisio sumitur ab Effectu?

Quòd pignus, vt genus consideratum in specie,vel sit pignus, vel hypotheca. Vnde ex hac, actio hypothecaria datur, quæ realis est; ex illo autem pignoratitia, quæ personalis est. Nec obstat quod Marcellus ait in l.res hypothecæ,ff.de pign. & hypoth. inter pignus, & hypothecam tantùm nominis sonum differre: intellexit enim Marcellus hoc de pignore, in genere accepto, quod sub se & pignus, & hypothecam comprehendit. Hac ratione hypotheca dicitur quoque pignus; alioquin enim hypotheca, & pignus in specie considerata, differunt causa efficiente, materia, forma, & effectu. Causa quidem efficiente: quia pignus ciuile est: producítque actionem bonæ fidei. Hypotheca autem prætoria,& stricti iuris,vt notat Iason in §.actionem,Institut.de actionibus.

Secundò differunt materia. Nam pignus est tantùm rei mobilis,§.item Seruiana,vers.sed in aliis, Insti.de actionibus. Vnde & nomen habet à pugno, vt ait Iureconsult. in l.plebs, §.pignus, ff.de verb.sign. At hypothecæ subiiciuntur non solùm res mobiles,sed etiam immobiles, l.1.§.cùm prædium,ff. de pign.& hypothec.

Tertiò differunt forma. Quia pignus rei traditione actuali constituitur,l.si rem, §.proprie,ff.de pign.act.hypotheca verò non aliter, quàm nuda conuentione, & voluntate, l.contrahitur, ff. de pign. & hypothecis. Quartò differunt effectu, quantùm ad actiones, quoniam pignoratitia est in personam actio, l.solutum, §.per liberam, ff.de pign.actio. At hypothecaria est in rem actio. l.pignoris, ff.de pign. & hypot.& l.eos, C.qui potiores in pign.hab. Nec tamen & hæ actiones differunt, quantùm ad formulam hypothecariam, quem prætor etiam ad pignora extendit.

Quæ causa Efficiens?

Causa efficiens est, contrahentium consensus, decretum iudicis,seu magistratus,& lex. Quia,vt dictum est,nuda contrahentium conuentione, per magistratum, vel iudicem, & legis authoritate in certis casibus constituitur pignus, vel hypotheca.

Quæ Materia?

Omnes mobiles, immobiles, corporales, incorporales res: vt sunt cautiones, nomina debitorum, personales seruitutes,

& prædiales seruitutes rusticæ, l. cùm conuenit, ff. eod. l. si is, ff. de pign. & hypo. Possunt etiam præsentes, futuræ, fructus pendentes, partus ancillæ, fructus pecorum, & ea, quæ nascuntur, in causam pignoris obligari, l. 1. ff. eodem. Eximuntur autem obligationi pignorum res, quæ sunt extra commercium; vt sunt res sacræ, religiosæ, publicæ, liber homo, l. 3. C. quæ res oblig. ca. lator, extr. eod. Res etiam Ecclesiæ oppignerari non debent, nisi necessitate, & ratione euidenti hoc suadente, cap. nullus, extra. eodem, &c. Et quæ lege alienari prohibentur: est enim oppigneratio quædam alienatio: l. fin. C. de rebus alien. vt sunt res litigiosæ, fundus dotalis, res minorum, absque decreto iudicis, tot. tit. de fun. dotali, & tot. tit. C. de rebus absque decreto iud. &c. Bona feudalia, & res alienæ: debet enim pignori dans, ius in re, quo iure ipsa res afficiatur, constituere, quod absque domini expresso consensu fieri non potest, l. rem alienam, ff. de pign. act. & toto tit. C. si res aliena.

Quæ Forma?

Vt à debitore res mobilis, & immobilis, corporalis, & incorporalis, eius retento dominio tradatur creditori, vt retineat, donec debitum omnimodò persoluatur. Vel nuda conuentione, pacto, & vtriusque tam debitoris, quàm creditoris consensu, absque vlla traditione in re oppigneranda obligatio ad securitatem debiti exsoluendi constituatur: licèt & ex modo obligationis, quæ testamento, vel authoritate legis, & magistratus inducitur, causa formalis petendat sit, Dd. in l. contrahitur, ff. de pign. & hypo.

Quis Finis?

Vt securiores reddantur creditores, & vt habeant suum creditum saluum. Tutius enim est pignori incumbere, quàm in personam agere, §. furti, Institut. de ob. quæ ex del. nas. sicuti, cùm melior sit possidentis conditio, tutius est non soluere, quàm solutum repetere, l. ideò, ff. de compens.

Quis Effectus?

Actio pignoratitia, quæ duplex est, directa scilicet & contraria. Directa est actio Ciuilis, bonæ fidei, in personam, quæ competit debitori aduersus suum creditorem, ad repetendum pignus conuentionale, satisfactione præcedente, ad fructus & interesse, ad æstimationem damni dolo creditoris in re pignorata, lata, vel leui culpa data, consequendum: & denique ad restituendum reliquum pretij, cum vsuris, quod creditor ex venditione pignoris plus debito accepit, l. eleganter, §. si

vendide

vendiderit, l. si pignore, & l.si rem alienam, §. fin.ff. de pign. act. Contraria autem datur creditori aduersus debitorem,qui pignus pro debito nõ sufficiẽs dedit, aut si aliquid impensarũ necessariarum in rem pignori datam contulit, vt id restituatur. Competit etiam, ad consequendum interesse euictionis, quod creditor vendito pignore præstitit. Et generaliter quatenùs creditoris interest ipsum in pignore, seu, per pignus, non esse deceptum, l.tutor, §. contrariam, l.si seruus, & d.l. si rem alienam, §.omnis,ff.eodem.

Datur etiam actio,quasi Seuiana, vel hypothecaria, quæ est prætoria,& realis:qua creditor agit contra possidentem ad rei possessionem consequendam, quæ ipsi, iure pignoris, aut hypothecæ, expressè est pignerata: vt eam, vel retinere, vel alienare possit, nisi redempta fuerit à creditore, l. rem alienam, ff.de pign. act. Modus autem distrahendi, vel retinendi pignoris, exprimitur per Iustinianum, lib.8. Codicis, l.fin.C. de iure dominij impetrando sub distinctione. Aut pactio de distrahendo pignore adiecta est: aut nullum pactum interuenit:aut conuentum est,ne distrahatur pignus.Primò si conuenit, vt distrahatur, potest creditor ex conuentione, tamquàm ex voluntate debitoris distrahere. Quod tamen ex bona fide facere, solenniter commonefacto priùs debitore, vt possit offerre pretium, debet: Alioqui pigneratitia tenetur, l.4.l.specialiter,C.de distract.pign.Distrahere inquam potest,eo modo,quo inter debitorem,& venditorem conuenit, l.vetustissimam,C.de iure dominij imp.Secundò si de vendendo pignore nihil cõuenit,interpellandus est primùm debitor,vt soluat; qui si deinde cessarit biennio,(quod tamen à tempore denuntiationis, non pignorationis factæ numerandum est) pignus vendi poterit,d.l.vetustissimam,vbi plu.& gloss. Si non reperiatur emptor, rursus admonendus est debitor: qui si porrò cesset, creditor sibi impetrabit ius dominij, sed tamen post talem dominij actionem, intra biennium, integrum erit debitori, recuperare rem ipsam, si creditori offerat totum debitum cum eo, quod interest, à tempore moræ, d. l. vetustissimam, §. si verò nemo est, C. de iure dom. imp. Tertiò, si pactum intercessit, ne pignus distrahatur, & creditor aduersus conuentionem initam, pignus distrahat, furti obligatur, l.si is,qui pignore, ff. de fur. nisi debitori ter denuntiauerit, vt soluat,& cessarit, gloss.in l.si conuenerit: ab eo enim tempore,elapso biennio,creditor pignus alienare potest,d.l.fin.C.de iure dominij impetrand.

Quæ Affinia?

Fideiussiones. Horum enim est idem vsus: cùm pariter ad iudiciorum & rerum creditarum securitatem; vt scilicet cautum sit diligentiùs; sint cōparata, §.vlt.Instit.quibus modis re contrahitur, &c. Vnde cùm quæritur cautio plenissima, solet caueri prædibus, & prædiis. Cicero Verrina 3.& Liuius lib.12.

Quæ Adiacentia?

Dolus, lata, & leuis culpa:ad cuius præstationem astringitur creditor, non autem ad culpam leuissimam, vel casum fortuitum, §.fin.Instit.hoc titul.

Quæ Contraria?

Solutio, permutatio, donatio, vel in dotem datio pignoris, consensu creditoris facta, satisfactio, extinctio rei pigneratæ, iuramentum, sententia, datio pignoris, acceptio fideiussoris pro debito, pro quo lex constituebat hypothecam, in quibusdam rebus, oblatio, depositio, pactum de non petendo, nouatio, temporis, in quod pignus constitutum, lapsus, mutatio personæ debitoris. Illis enim modis pignoris obligatio soluitur, tot.tit.ff.quibus modis pig.vel hypoth.soluitur.

DE FIDEIVSSORIBVS.

TITVLVS XXII.

Continuatio.

AFfinis pignoris nexui est, fideiussio: cùm pariter rebus creditis, iudiciisque inseruiat.

Quis dicitur Fideiussor?

Fideiussor dicitur, qui per stipulationem obligatur pro alio principali, ad illud idem, vt sit creditori diligentiùs cautum, §.1.Inst.de fideiuss.

Quot modis accipitur Fideiussoris nomen?

Duobus: largè, & propriè. Larga significatione omnis dicitur fideiussor, qui alterius obligationem in se transfert, & fide sua esse iubet. Propriè autem, qui per stipulationem, debitoris obligationem in se suscipit.

Vnde dictus Fideiussor?

A fideiubendo, quasi alterius obligationem fide sua esse iubeat, §.fideiussor, Institut. de fideiussoribus.

Quæ

Quæ cauſa efficiens Fideiuſſionis?

Voluntas perſonæ idoneæ. Vt autem idonea ſit, tria deſiderantur. 1. Vt ſit fidelis. 2. Vt ſit ſoluendo. 3. Vt ſit ad conueniendum facilis: Non miles, clericus, monahus, Doctor, Cauſidicus, cauillator, vel quidam alius, qui propter priuilegium, mores, inopiam, vel munitiones, difficilis ſit conuenſionis, vt notat Hoſtienſ. in §. & quis, hoc tit. Monachus enim, nec naturaliter obligatur, cùm nec velle habeat, cap. nolle, 12. q. 2. Si tamen adminiſtrationem habeat, videtur obligari de his, quæ ad adminiſtrationem pertinent, arg. l. ſi quis inſcio, ff. eod. Item clerici inſeruientes fideiuſſionibus, ab Eccleſia ſunt abiiciendi, vt dicitur in cap. 1. extra. eod. Quod tamen ita intelligendum eſt, ſi frequenter fideiubeant, & abſque vlla ratione, vt Eccleſiæ damnum inde ſequatur, ad quod euitãdum, Clericis, vel Prælatis Eccleſias obligare prohibetur, licèt ex pietate moderatè ſubuenire teneantur, cap. non ſatis, 85. diſt.

Quæ Materia?

Omnis obligatio tam ad producendam actionem efficax, quàm inefficax: Vt ſunt naturalis, & ciuilis ſimul: ciuilis tantùm, vel naturalis tantùm, omnes ex contractibus, vel delictis proficiſcentes, vt ait Vpl. l. 1. ff. eod. Omni obligationi fideiuſſor accedere poteſt, quod explicat Iulianus in l. fideiuſſor, §. fideiuſſor. ff. eod. inquiens: Fideiuſſor accipi poteſt, quoties eſt aliqua obligatio ciuilis, vel naturalis, cùm vbi nulla ſubeſt obligatio, non poſſit accedere fideiuſſor, l. qui contra, ff. eod. Naturales autem non ex eo ſolo æſtimantur, ſi actio aliqua eorum nomine competit, verùm etiam cùm ſoluta pecunia repeti non poſſit. Nam licèt minùs propriè naturalis actionis debitores debere dicantur, per abuſionem tamen debitores, & qui ab his pecuniam recipiunt, debitum ſibi recepiſſe, intelligi poſſunt, d. §. fideiuſſor. Accipienda igitur obligatio naturalis ita eſt, quæ licèt actionem non producat, impedit tamen ſoluti repetitionem: vt quia per exceptionem non ſit eliſa. Nam ſi eliſa eſſet per exceptionem, vt dicitur in illa, quæ poſt præſcriptionem remanet, quæ tollit ciuilem obligationem, cùm ſit de iure ciuili, & elidit naturalem, tunc diſtingueretur: an intercederet fideiuſſor ex certa ſcientia, an per errorem. Quoniam priori quidem caſu tenebitur fideiuſſor: quia exceptioni præſcriptionis renuntiaſſe videtur. Altera verò non item, propter errorem, & quia naturalis obligationis effectus eſt ibi extinctus, Caſtrenſ. in l. quod enim, ff.

eodem: pari ratione ciuilis obligatio intelligitur, quæ pari actionem, & impedit soluti repetitionem. Nam si secùs, & vt plurimùm contingit, quòd sola ciuilis, quæ remansit sine naturali, sit elisa per exceptionem; vt est in illa, quæ remanet post pactum de non petendo, vel post iusiurandum; huic enim obligationi fideiussor cum effectu accedere nequit. Quia exceptio competens principali debitori, competit etiam fideiussori, l. exceptiones, ff. de except. Quod procedit, si ante elisionem fideiussisset, aliàs renuntiasse videtur, efficacíque tenetur vinculo, l. si quis postquàm, ff. de fideiuss. Obligationibus ex delicto, vel quasi delicto, proficiscentibus fideiussor applicari potest, l. Græcè, §. sed si ex delicto, ff. eod. quòd ita intelligendum est, si pœna pecuniaria sit. Nam si corporalis, non admittitur fideiussor, gloss. in cap. cùm homo, 23. quæst. 5. & Panorm. in Rub. de fideiussor.

Quæ Forma?

Vt fideiussor per stipulationem (putà ad interrogationem factam à creditore, sic: Fide tua esse iubes, quod illi credidi? Et ille respondeat: fide mea esse iubeo) se obliget pro principali debitore, ita vt si debitor non soluat, ipse ad præstationem debiti æquè teneatur. Dico, *æquè*. Quia fideiussor in duriorem causam obligari non potest, quàm principalis debitor, licèt in tenuiorem causam, vel arctiùs, dato pignore, vel obligationis vinculo se obstringere, & suam conditionem hoc modo duriorem facere possit. Durior enim causa hîc intelligitur, quando in plus sese obligat fideiussor vel re, vel loco, vel causa, vel tempore, §. plus autem, Instit. de act. l. Græcè, §. illud, & l. hi qui accessionis, ff. eod. l. si ita. ff. eod. Potest etiam fideiussor vel purè, vel sub conditione, vel ad tempus, vel ex tempore dari. Quo casu post lapsum temporis non tenetur ampliùs, l. Lucius, ff. mandati, l. si cùm Hermes, C. locati.

Quis Finis?

Vt creditoribus diligentiùs sit cautum, vt ait Iustin. in §. 1. Institut. eodem.

Quis Effectus?

Obligatio illa, qua fideiussor tenetur creditori, si debitor non soluat. Si enim vnus sit ipse, debitore non soluente, vigore obligationis fideiussoriæ, per stipulationem constitutæ, à creditore conueniri potest: si verò plures, eiusdem debitoris fideiussores: singuli in solidum obligantur, siue expressum

hoc

hoc fit, siue non,l.non rectè, l.reos, ff.eodem. Et potest creditor eligere à quo solidum petat, etiam principali debitore non conuento; sed & eo, quem elegerit non satisfaciente, ad alium reuerti potest: cæteri enim electione nequaquàm liberantur, l.iure nostro, C. eod. Diuus tamen Adrianus æquitate motus, beneficium diuisionis pluribus fideiussoribus concessit, vt inter eos diuidatur obligatio ante solutionem, nec,nisi pro virili parte, quilibet eorum conueniri possit, l. inter plures, ff.eodem. Sunt enim quatuor diuersa beneficia fideiussoribus competentia, quorum duobus antequàm soluant, aliis duobus autem post factam solutionem iuuantur. Primum est remedium vel beneficium excussionis, authent. præsente, C. de fideiussoribus. Quo creditor fideiussorem impetere prohibetur,nisi priùs excusso principali, quo absente, vel non soluendo existente, tandem peruenitur ad fideiussorem, d.auth. præsente. Quod quidem beneficium æquitate nititur. Cùm fideiussor in subsidium tantùm teneri, nec alio animo se obligare videatur,quàm vt non soluat, priusquàm constiterit,debitorem nolle, vel non posse soluere. Huic tamen beneficio fauore fideiussorum introducto, quin ipsi fideiussores renunciare possint,dubium non est,Dd.in d.authe.præsente, & d.l.si quis in cõscribendo,ff.de pactis:Alterum;est beneficium diuisionis ex Epistola Diui Adriani introductum, quo inter fideiussores plures eiusdem debitoris,nõ quidem ipso iure, sed ad petitionem eorum, ante solutionem diuiditur obligatio. Nec aliter,quàm,pro virili parte,quilibet eorum tenetur:modò omnes,tempore litis contestatæ, sint soluendo, adeò, vt si quis fideiussorum post diuisionẽ factã, efficiatur non soluendo,cæteros amplius nõ oneret; sed Creditoris damno hoc cedat,l.inter eos,§.penu.ff.eod. Ex quo tertiũ beneficium,actionum scilicet cedendarum competens post solutionem,infertur. Nam si non allegato D. Adriani beneficio vnus ex fideiussoribus solidum soluit,potest petere à creditore,vt ei cedat actiones, quibus aduersus cõfideiussores ad viriles portiones agere possit,l.Sticho.§.si cum vltimo.ff.de solut. Quartũ remedium est,action. mandati. Quod remedium non competit,si soluerit fideiussor,vel re vera non soluerit; sed obtulerit, consignarit,vel deposuerit in iudicio debitum. Nam & ea solutionis vice sunt,& liberationem tribuunt, l.obligatione, C. de solu.& l.acceptam, C. de vsuris. Datur enim huic mandati actio aduersus principalem debitorem,ad repetendũ id, quod pro eo solutũ est,l.indebitum,ff.de cond.ind. Nec aliqua ante

solutionem factam fideiussori contra debitorem datur actio, exceptis tribus casibus, quos Greg. IX. notat in cap. fin. extra, eod. 1. Si debitor diu in debiti solutione cessauit. 2. Si ipse dissipare bona sua cœpit. 3. Si fideiussor per sententiam iudicis condemnatus fuit, vt soluat. His casibus fideiussor agere potest, vt à fideiussione liberetur.

Quæ Affinia?

Conueniunt cum fideiussore, quòd pro aliis intercedant, mandator, sponsor, constitutor, & expromissor. Mandator dicitur, qui alicui author est, mandátque vt pecuniam det mutuo, aut vt tempus solutionis proroget: & hi regulariter præcedunt Rei principalis obligationem, l. fideiussores, ff. de fideiuss. Constitutor ex diuerso appellatur, qui pro alio se solutum constituit, quod ipse ante debebat: sequitur enim obligationem, & id vel nudo tantùm pacto, vel etiam per epistolam fieri potest, l. quidam, ff. de constit. pecun. Sponsor dicitur, quia sua sponte, & non rogatus, intercedit pro debitore præsente, gloss. in §. 1. Nouell. de fideiuss. Expromissor is propriè dicitur, qui pro eo promittit, qui ipse efficaciter obligatus non est: Velut qui pro seruo centum domino promittit, si eum manumittat, l. eleganter, §. seruus, ff. de dolo.

Quæ Adiacentia?

Paritas obligationis, mandatum, & beneficia fideiussoribus competentia, de quibus suprà.

Quæ Pugnantia?

Promissio pro re turpi, fideiussio, nulla existente obligatione, cui accedat, obligatio in plus, quàm debitor tenetur, facta, nouatio, solutio, confusio, præscriptio, sententia diffinitiua, iuramentum, temporis, in quod facta fideiussio, lapsus.

DE SOLVTIONIBVS.

TITVLVS XXIII.

Continuatio.

Fideiussioni contraria est, solutio: quia solutione eius, quod debetur, non tantùm principalis, sed etiam accessoria obligatio euertitur.

Quid est Solutio?

Solutio nihil aliud est, quàm rei debitæ, per ipsum debitorem, vel alium, eius nomine, creditori idoneo satisfactio, l. satisfactio, ff. de solution.

Quæ

Quæ causa Efficiens?

Voluntas debitoris, vel alterius, nomine debitoris soluentis, etiam debitore inuito. Quia soluere pro ignorante,& inuito cuique licet; cùm sit iure ciuili constitutum, licere etiam ignorantis, inuitique meliorem conditionem facere, l. soluere, ff. eodem.

Quæ Materia?

Est idipsum, quod in obligatione est, modò corporale sit. Nam incorporalia non recipiunt solutionem, nec traditionem, l. seruus, §. incorporales, ff. de acquir. rer. dominio.

Quæ Forma?

Est actualis satisfactio per ipsum debitorem, si est habilis persona, vel per alium, eius nomine creditori idoneo, secundum quod conuentum est, legitimè facta. Quibus requisita ad solutionem continentur. Primò enim requiritur, vt persona solués, vel illa, cui soluitur, sit habilis,& idonea persona. Quia prodigus, furiosus, pupillus, quamuis debeant, non tamen sine tutorum curatorúmve authoritate rectè soluunt, nec iis soluitur, Dd. in l. non omnis, ff. de reb. cred. l. quod si fortè,& l. pupillo, ff. eod. Secundò requiritur, vt actualis sit satisfactio, propter res incorporales, quæ sicuti tradi nō possunt, ita nec solui: imò satisfactio, quæ fit siue pignoribus, siue fideiussoribus, volente creditore, pro solutione habetur, l. satisfactio, ff. eod. Tertiò requiritur, vt solutio legitimè, & secundùm conuentionis legem fiat. Non enim inuito creditori, alio loco, quàm quo conuentum est, rectè soluitur, l. 1. & l. pen. ff. de eo, quod certo loco, aut alio tempore: nisi à citeriore; tempus enim adiectum debitoris gratia videtur, l. quod ad diem, ff. eo. Aut in alia moneta; nisi creditoris nihil intersit, l. Paulus, ff. eod. Deinde, totum quod debetur, est soluendum, ad hoc, vt contingat liberatio, l. etiam, eod. Neque enim per partes solutionem admittere creditor compellitur, l. tutor, ff. de vsuris. Et quidem ita soluendum, ne quo modo res auferri possint, siue in specie debeantur, siue in genere, l. qui sibi, & l. si rem meam, ff. eod.

Quis Finis,& Effectus?

Extinctio obligationis, non tantùm principalis, sed etiam accessoriæ. Quia solutione eius, quod debetur, omnis tollitur obligatio: adeò vt & pignora, & hypothecæ soluantur: nec, persoluta sorte, retineri possint ob solas vsuras, nec fideiussor ex fideiussione facta manet vlteriùs obligatus. Simul enim cum ipsa obligatione tolluntur omnia, quæ ei accedunt,& ve-

luti appendent, l. per retentionem, C. de vsuris, & l. solutum, §. si in sortem, ff. de pign. act. Nec interest, quis soluat, vtrùm ipse qui debet, an alius pro eo. Si tamen fideiussor soluerit, interest, an debitoris nomine, vel suo proprio nomine soluerit. Nam si debitoris nomine, debitor principalis ipso iure liberatur ab obligatione: secùs si proprio nomine. Eo enim casu, non ipso iure, liberatur debitor; sed exceptionis, ex facto fideiussoris competentis adminiculo, l. Papinianus, ff. mandati, l. Stichum, aut Pamphilum, §. mandato, ff. de solut.

Quæ Affinia?

Acceptilatio, nouatio, delegatio, confusio, oblatio, consignatio, depositio, compensatio, transfusio, bonorum cessio, rei interitus, iusiurandum, pactum de non petendo. Omnia enim hæc obligationes soluunt.

Quid est Acceptilatio?

Acceptilatio est, liberatio per mutuam interrogationem, qua vtriusque contingit ab eodem nexu liberatio, siue absolutio, vt Modestinus definit in l. 1. ff. eod. Et necesse est, quòd per stipulationem debeatur id, quod per acceptilationem tollitur; ideoque si alio contractu debeatur, necesse est, quod nouetur per stipulationem, & huius effectus est, qui & solutionis: quia acceptilatione omnimodò ab obligationis nexu contingit liberatio, l. si acceptò, ff. eod.

Quid Nouatio?

Nouatio est, prioris debiti in aliam obligationem ciuilem, vel naturalem transfusio: nec refert vtrùm priùs fuerit ciuilis, vel naturalis, re, verbis; vel qualitercunque contracta, l. 18. ff. eod.

Quid est Delegatio?

Delegatio est, cùm quis vice sua debitorem suum consentientem delegat creditori suo; ita vt debitor promittat per stipulationem debitum creditori: fit enim delegatio, vt Vlp. ait, vel per stipulationem, vel per litis contestationem, l. delegare, ff. de nouat. Ad hoc tamen, vt delegatio procedat, requiritur. 1. Mandatum delegantis. 3. Voluntas, & consensus delegati. 4. Vt debitor promittat debitum creditori per stipulationem, nomine delegantis, l. quamuis, ff. de nouat. & l. 1. C. de nouat.

Quid Confusio?

Confusio hîc dicitur, si vi successionis obligationes confun

fundantur; Vt si reus debendi creditoris, vel econtrà creditor hæres debitoris existat, l. si debitor creditori, ff. de fideiuss.

Quid Oblatio, Consignatio, Depositio?

Oblatio, consignatio, depositio fiunt, cùm congruo loco, & tempore res debita offertur, consignatur, & deponitur, liberantque debitorem, instar solutionis, ab obligatione, l. 1. ff. depositi, l. consignatione, C. de solut. l. acceptam, C. de vsuris.

Quid est Compensatio?

Compensatio est, debiti, & crediti inter se contributio, l. 1. ff. eod. quæ ideò necessaria est ad tollendam obligationem, pro rata quantitatis concurrentis. Quia interest nostra, potiùs nõ soluere, quàm solutum repetere, l. 3. ff. de compens.

Quid Transfusio?

Transfusio hîc dicitur, cùm debitor deportatur, aliúdve delictum committit, propter quod omnia bona publicantur. Eo enim casu, transfunduntur obligationes in fiscum: ita vt debitor, ipso iure liberetur, fiscúsque obligetur creditoribus, tanquàm successor, l. si debitori, ff. de solut.

Quid bonorum Cessio?

Cessio bonorum fieri dicitur, quum debitor profitetur se velle cedere omnibus bonis, & fortunis suis, siue in iudicio, siue extra iudicium, coràm, aut per nuntium, aut per epistolam, l. fin. ff. eod. Propter quam cessionem, debitor beneficium competentiæ habet, vt vltrà, quàm facere possit, non condemnetur, l. 4. ff. de cess. bon. Nec tamen ea ab obligatione naturali, vel ciuili liberationem; sed tantùm exceptionem inducit, l. vnica, & ibidem Dd. C. qui bo. ced. possint.

Quæ Pugnantia?

Prodigalitas, furor, minor ætas dantis, vel accipientis, non accedente tutoris, vel curatoris authoritate, simulata solutio, defectus traditionis, deceptio circa monetam, tempus, vel locus solutionis interueniens.

DE DONATIONIBVS.

TITVLVS XXIIII.

Continuatio.

TItulus iustus transferendi dominij est, ipsa donatio, cùm liberalis in donando ad præstationem rei donatæ, iuris

reme

remedio compellatur. Nam & hanc sibi quodammodò nobilitas legem imponit, vt debere se, quod spontè tribuit, existimet: Et nisi in beneficiis suis creuerit, nihil se præstitisse putet, vt ait Gregorius in c.1.extr.eod.

Quid est Donatio?

Donatio est, mera liberalitas, qua id, quod nullo iure cogente debetur, conceditur, dict. cap.1.extr. eod. & l. donari, ff.eodem.

Vnde dicitur Donatio?

Donatio dicitur à dono, quasi doni datio, l.senatus, §.donatio, ff.de donat.causa mor.

Quotuplex est Donatio?

Iulianus in l.1.ff.eod.triplicem commemorat donationem: scilicet, puram & simplicem, conditionalem, & donationem ob causam, d.l.1.

Quid est Donatio simplex?

Donatio simplex est, cùm quis, ex mera liberalitate, putè, sine aliqua conditione, vel causa, dat, vel promittit, vt statim velit accipientis fieri: nec vllo casu ad se reuerti, l.1.ff.eod.

Quæ causa Efficiens?

Ius ciuile. Eo enim iure donationis ius ita constitutum est, vt necessitatem præstandi inducat, l.si quis argentum, C. eodem. Et libera donatoris voluntas, l. rem legatam, ff. de adimen.leg.

Quæ Materia?

Res mobiles, & immobiles: quæ etiam alienari possunt: ob id res, quæ non alienatur, donari nequit.

Quæ Forma?

Vt donator, per stipulationem, vel nudo pacto promittat, vel det rem, quæ donari possit, ex mera liberalitate: & si summam 500.aureorum excedat, insinuetur notioni magistratus. In rebus autem Ecclesiasticis, vel spiritualibus obseruetur forma alienationibus præscripta: scilicet, accedat consensus Capituli, vel Prælati, nullumque Ecclesiæ damnum ipsa respiciat, c.pastoralis, & c.fraternitatem, extr.eod.

Qui Effectus?

Condictio ex lege, quæ datur donatatio contra donatorem, ad tradendam rem donatam, vel ipsius æstimationem, si non habet facultatem tradendi: præstaturque euictio, si donator quid dolo fecerit, l. si quis argentum, §.sin autem, C.eod.& l. Aristo,

Aristo,ff.de donat. Quamuis enim olim ad donationis perfectionem necessaria fuerit, vel stipulatio, vel præsens traditio: iure tamen nouo ex hoc donatio non inualidatur, quòd stipulatio non intercessit,vel res tradita non est.Sed etiam nudo pacto ea perficitur, daturque inde actio, nempe condictio ex noua Iustiniani constitutione,d.l.si quis argentum.

Quæ Affinia?

Venditio, & alij contractus nominati. Nam hodiè donationes, exemplo venditionum, statim atque conuenit, perficiuntur; & pœnitentia exclusa, habent necessitatem traditionis,vt cæteri contractus nominati,l.fi.C.de reuocan.donat.

Quæ Pugnantia?

Ingratitudo: ob quam ipsa reuocatur. Eius autem ingratitudinis plures sunt causæ, quas Gregorius IX. in c.fin.extr.eo. & Imperator in l.fin.C.de reuocandis donat. recensent. Sunt autem. 1. Si iniurias atroces in donatorem effundat. 2. Si manus impias inferat. 3. Si graue damnum rebus donatoris dederit. 4. Si vitæ eius fuerit insidiatus. 5. Si placitis, & conditionibus donationi adiectis parere nolit. Ob has enim ingratitudinis causas, donatio reuocari potest. Cuius ratio est.Ne cuiquam licentia sit,& alienas res rapere, & liberalitatem irridere donatoris,l.generaliter,C.de reuocandis donat.

Quid est Donatio conditionalis?

Donatio conditionalis est, quæ sub conditione concepta est:Vt donatio causa mortis,quæ consideratione impendentis mortis,aut periculi,rem in donatarium transfert. Hac tamen conditione, vt, post ipsius obitum, res maneat potiùs penes donatarium, quàm hæredem donantis: vel si is conualuerit, malit se habere, quàm ipsum donatarium, l. 1. ff. de donat. causa mortis.

Quot sunt Donationis causa mortis Species?

Iulianus in l.2.ff.de donat.caus.mor.constituit tres. 1.Cùm quis nullo præsentis periculi metu conterritus: sed sola mortalitatis cogitatione donat.Quod quidem exprimendum est, alioquin pura erit, etiam à moriente facta donatio, l. Seia, ff. eod.2. Cum quis,imminente periculo commotus,ita donat, vt statim res fiat accipientis. 3. Si quis, periculo mortis non sic det,vt statim faciat accipientis:sed tum demum cùm mors fuerit secuta:quæ donatio sub conditione pendet. Superior statim quidem perfecta est, sed sub conditione resoluitur, l. senatus,§.mortis,l.si alienam,ff.de donat.caus.mortis.

Quæ

Quæ causa Efficiens?

Voluntas donatoris,dominium rei donatæ,sub conditione expressa,si mors insecuta fuerit, in donatarium transferentis, d.l.senatus,& l.1.ff.eod.

Quæ Materia?

Omnes res mobiles,& immobiles,quæ in humanum commercium venire non prohibentur, & quæ testamento relinqui possunt. Vniuersitas tamen bonorum,non, nisi in vim fideicommissi,ita vt scriptus testamento,vel ab intestato hæres deducat quartam, mortis causa donari potest, l.Scæuola, ff.ad Treb.Alc.ad l.licet,de pact.

Quæ Forma?

Vt donator, vel in scriptis, vel sine scriptura, stipulatione, vel nudo pacto, in iudicio, vel extra iudicium, coram quinque testibus, sub expressa conditione mortis insecuturæ, donatario præsenti donet, l.Seia, & l. inter mortis, ff. de mortis causa dona.

Quis Effectus?

Retentio rei traditæ.Quòd si non tradita sit,rei vindicatio: quæ competit ad consequendam rem donatam,nulla obstante vsucapione,l.senatus,§.1.ff.de donat.cau.mor.Expensæ tamen necessariæ, vel vtiles, per doli exceptionem recuperantur, l.si mortis, ff.eod. Alter effectus est, translatio iusti tituli vsucapiendi,l.qui alienam,ff.de donat.caus.mor.

Quæ Affinia?

Mortis causa capio,legata,& aliæ vltimæ voluntates.Mortis tamen causa capio differt à donatione causa mortis. Quia in mortis causa donatione obligatur, qui donat, plerunque & eius hæres, & plerunque traditur statim res: sed mortis causa capio est, quando post mortem alicuius, aliquid datur alicui, causa conditionis implendæ, vel, quicquid, propter alicuius mortem obuenit,lucri, siue ex donatione, siue alia occasione, id generaliter mortis causa capi, & capio, ex causa lucratiua acquisitio dicitur, l.si mulier, & l.mortis, ff.de mor. causa donat. Distat etiam donatio causa mortis à legato: quòd legatum regulariter præstatur ab hærede: donatio autem plerunque à donante. 2. In legatis inspicitur, vtrùm legatarius capax sit legati;sed in donatione causa mortis,conditio donatoris attenditur,l.senatus,§.si quis, ff.eod. Plures differentias vide in gl.Instit.eod.tit.§.hæ mortis.

Quæ

Quæ Pugnantia?

Pœnitentia, & mors donatarij, si ante conditionem donationis impletam contingat. His enim duobus modis, donatio mortis causa resoluitur: qua resoluta condictio personalis, vel vtilis in rem actio, ad recuperationem rerum donatarum competit, l. senatus, & l. si mortis, ff. eod.

DE PECVLIO CLERICORVM.

TITVLVS XXV.

Continuatio.

CLerici, licèt de peculio indifferenter donationem simplicem facere possint: tamen pietatis ratio suadet, vt quę intuitu Ecclesiæ quæsita sunt, Ecclesiæ remaneant, c. 1. extr. de testa. & ca. fin. extr. eod.

Quid est Peculium?

Peculium dicitur pusillum Patrimonium, seu pusilla pecunia, seruo à domino, vel filiofamilias à patre concessa, & seorsim à rationibus domini, vel patris posita, l. depositi, §. peculium, ff. de peculio.

Quotuplex Peculium?

Quadruplex: putà, profectitium, aduentitium, castrense, & quasi Castrēse. Profectitium est, quod ex re patris, eiúsve occasione, ad filium proficiscitur. Et hoc acquiritur patri, quò ad proprietatem, & vsumfructum, glo. in l. cùm oporteat, C. de. bon. quę lib. Aduentitium est, quod non ex re patris, sed aliunde, scilicet ex donatione, successione, vel ex prosperitate fortunæ prouenit, d. l. cùm oporteat. Et huius peculij proprietas filio, vsusfructus autem patri acquiritur. Castrense peculium est, quod à parentibus, vel cognatis in militia donatum est, vel quod ipse filiusfamilias in militia acquisiuit, quod, nisi militasset, adquisiturus non fuisset, l. Castrense, ff. de Castrensi peculio. Et hoc quò ad proprietatem, & vsumfructum ad filium spectat. Demum, quasi Castrense peculium dicitur, quod filiusfamilias aduocatus, ex causarum patrociniis, præfectus, magistratus, vel aliàs in officio constitutus, ex functione, vel publico munere; procurator, notarius, opera sua, vel clericus ex sacerdotiorum prouentibus acquisiuit, l. fori tui, C. de ad

de aduo. diuers.iud.& ibi Dd.& Bar.in rub.de pecul.cuius peculij proprietas, & vsus fructus simul ad filiumfamilias spectant. Cùm igitur conquisita ex prouentibus sacerdotiorum eius naturæ,cuius & bona peculij quasi Castrensis,censeantur. hinc quæri solet: an clericus, pro libitu illa alienare possit? Et distinguitur inter alienationem, quæ contingit per actus inter viuos, & quæ per vltimam voluntatem:quoniam potest quidem illa in vita sua prout vult,administrare, & distrahere: non autem testamentario, vel successorio nomine alicui hæredum, prohæredúmque relinquere:nisi forsan cui Episcopus pro seruitijs, ac præstatione Ecclesiæ largiri voluerit, c.si quis sanè, extr. eod. Quia de rebus Ecclesiæ, vel Ecclesiæ intuitu quæsitis, testari prohibetur, cùm illa Ecclesiæ, vnde prouenerunt, remanere debeant, c.1. ext. de testamentis. Præsumitur autem de bonis Ecclesiæ quæsitum, quicquid à rectore Ecclesiæ tempore promotionis nihil habente, quæsitum est, c.1.ext. eod.

DE TESTAMENTIS, ET vltimis voluntatibus.

TITVLVS XXVI.

Continuatio.

CLericus de rebus Patrimonialibus pro libitu disponere potest, easque per viam testamenti, vel aliam vltimam voluntatem,alicui relinquere.

Quid est Testamentum?

Testamentum, secundum Vlp. in l.1.ff.eod. est voluntatis nostræ iusta sententia, de eo, quod quis post mortem suam fieri velit:ex eo appellatum,quasi testatio mentis sit.

Quotuplex Testamentum?

Tria testamentorum genera olim vsurpata fuerunt.Vnum, quod, calatis comitiis in concione populi fiebat. Alterum, in procinctu, cùm viri ad prælium faciendum vocabantur. Tertium, per familiæ emancipationem, cui æs & libra adhibebatur, Gellius libr.15.cap.27. Quibus abolitis, duplex testamenti genus: scilicet solenne & nuncupatiuum, successit. Dicitur autem solenne,quod debitis solennibus obseruatis,in scriptis cum subscriptione, & consignatione septem testium

omni

omni exceptione maiorum, conditum est, l. hac consultissima, C.eod. Nũcupatiuum autem, quod absque scriptura, nuncupato tantùm coram septem testibus, rogato adhibitis, hærede, Alc. lib.2.parer.cap.32.

Quæ causa Efficiens?

Ius gentium, secundum Theophilum in §.1. Institut. de iure Natu.Gen.& Ciuili, qui testamenti factionem iuris gentium esse asserit, licèt forma testandi vtentium moribus fuerit variata. Nunc autem iure ciuili certa præscripta, qua, ratione testium, subscriptionis, vel sigillationis, alteriusve solennitatis requisitæ, vitiata, totus actus concidit, l.si vnus, C. de testam.l.scio, ff.de testibus.

Quæ Materia?

Omnia bona testatoris, tam mobilia, quàm immobilia. Quia de omnibus rebus testari licet, in quibus hæres institui potest. Cùm igitur hæres iuris sit successor, non poterit hæres in re aliena institui: quia in ea nihil iuris ad hæredem à testatore deuoluitur, l.interdum, ff.de hæred.Instit.

Quæ Forma?

Forma solennis testamenti est, vt testator habens testamenti factionem, scribat testamentum, vel alium ad scribendum adhibeat: in quo instituat hæredem capacem, póstque subscriptionem, & sigillationem offerat septem testibus ad hoc rogatis, & omni exceptione maioribus, debitis subscriptionibus, & consignationibus confirmandum, l. hac consultissima, C. eodem.

Forma nuncupatiui testamenti est, vt nulla scriptura interueniente, testator coram septem testibus voluntatem suam declaret: nec ad eius substantiam scriptura pertinet, licèt testatoris voluntas coram testibus declarata quandoque in scripturam redigatur, argum.l.contrahitur, ff.de pign.act. Nec aliter hoc testamenti genus à solenni differt, quàm quòd in solenni celetur, in nuncupatiuo autem exprimatur voluntas. Omnia etiam requisita, quæ in solenni testamento desiderantur, & nuncupatiuo testamento adhiberi debent, excepta sola scriptura, subscriptione, & sigillatione testium. Requiritur autem ad solenne testamentum. 1. Vt testator habeat testamenti factionem actiuam: hoc est, vt possit condere testamentum, de quo habentur tituli in C. & ff. qui testamentum facere possint. 2. Vt fiat institutio hæredis, qui habeat testa-

menti factionem passiuam: id est, hæres in testamento instituti non prohibeatur, de quo in tit. de hæredibus instituendis, C. & ff. 3. Si testator literas norit, vt propria manu testamentum scribat; aut si non velit, vel non possit, alio scribente, se subscribat. 4. Præsentia septem testium, præter eum, qui loco testatoris scribit. 5. Quòd illi testes sint ad hoc rogati, & non casu accesserint, l. hæredes palàm, ff. eod. 6. Vt illi testes sint omni exceptione maiores, non mulieres, impuberes, serui, muti, surdi, furiosi, prodigi, vel potestati testatoris subiecti. 7. Quòd testes se subscribant, si possint; non autem vnus pro alio. 8. Vt testes consignent propriis annulis, vel alienis, si proprios non habent, l. si vnus, eod. 9. Vt illa omnia vno contextu, nullo alieno actu interueniente, fiant: nisi humana necessitas aliud coëgerit, l. cùm antiquitas, C. de testamen. Vltimò denique requiritur: quòd testes sint in præsentia, & conspectu testatoris, ipsumque oculis videant. Et prædicta adeò sunt necessaria in testamento solenni, vt si vnum deficiat, vitietur testamentum, ob defectum solennitatis: nisi parens testetur inter liberos: quia tum duos testes adhibere satis est, d. l. hac consultissima, §. ex imperfecto, & ibidem Dd. C. eod. Vel ad pias causas: valet enim vltima voluntas ad pias causas, coram duobus testibus declarata, cap. relatum, extra. eodem. Imò testamentum, quod Parochianus coram presbytero parochiali, & duobus testibus ordinauit, iure Canonico subsistere, Alexander III. decreuit, cap. cùm tu esses, extra. eodem.

Quis Finis, & Effectus?

1. Successio in vniuersum ius, quod defunctus habuit. Testamentarius enim hæres, in ius defuncti succedit. 2. Petitio hæreditatis, quæ datur etiam ipsi instituto hæredi, aduersus eum, qui ius, vel res hæreditarias, pro hærede, vel pro possessore possidet, l. regulariter, de petit. hæredi.

Quæ Affinia?

Aliæ vltimæ voluntates, quæ licèt careant solènnitatibus, eundem tamen, vel non multùm diuersum à testamentis habent effectum: Vt sunt, testamenta inter liberos, ad pias causas, inter rusticos, tempore pestis, aut belli, per preces, Principi, vel magistratui oblatum testamentum, vel apud acta, coram iudice factum, & codicillus. Ad testamentum inter liberos sufficiũt duo testes, siue masculi, siue fœminæ, de quo habetur

betur in d.l.hac consultissima, §. ex imperfecto,cum authent. seq. C. de testam. & l. fin. C. famil. herciscun. Testamenti ad pias causas ratio non secundum leges, sed secundum decretorum statuta,quibus ad valorem tres, vel duo testes legitimi sufficiunt, exigitur,de quo in cap.relatum, extra.eodem. Testamentum rustici, adhibiti quinque testibus conditum, subsistit,l.fin. C.eod. Testamentum militare, si in castris, vel expeditione à milite fiat, etiam omnibus destitutum solennibus, modò duorum testium depositione possit probari valet: Adeò vt si in conflictu hostium miles sanguine suo in gladio voluntatem vltimam notauerit, vel pulueri digito inscripserit,testamenti habeat vigorem, l.milites, C.de militari testamento. Testamentum tempore pestis coram duobus, vel tribus testibus,conditum,etiam subsistit: nam illud instar militaris testamenti iuris gentium, (quod hunc testium numerum exigit)esse censetur,multóque magis periculum morbi, ipsa testatoris voluntas, quàm in aliis testamentis requisita solennitas attenditur, Bart.in l.vni.ff.de bonorum poss.ex testamento militis. Testamentum coram Principem factum, dicitur, quod Principi, vel magistratui offertur, quorum approbatio omnem solennitatem supplet, l.omnium,C.eodem. Testamentum apud acta fieri dicitur, non modò, quod fit in iudicio; verùm etiam quod extra iudicium, in præsentia iudicis, vel magistratus, & notarij publici. Est enim testamenti factio, voluntariæ iurisdictionis, ideò vt in loco publico expediatur, non requiritur; sed tantùm, vt coram iudice explicata in acta publica referatur, Salicetus in l. pacta nouissima, C. de pactis. Codicillus est, vltima voluntas, qua, sine solennitatibus requisitis, per fideicommissum aliquid relinquitur, l.fin.C.de Codicill.Nam solennitates: scilicet,septem testium numerus, rogatio, subscriptio, & subsignatio, hîc non requiruntur: sed tantùm quinque adhibentur testes. Deinde,nec dari, vel adimi hæreditas: & proinde nemo hæres codicillis institui potest, ne confundantur iura codicillorum, & testamentorum, l. 2.ff.de iure Codicill.iure Codicillorum. Conficiuntur autem quatuor modis codicilli: Aut enim in futurum confirmantur testamento, aut in præteritum, aut per fideicommissum testamento non iure facto, aut sine testamento, ab intestato, l. 8. ff. de iure codicill. Et denique reuocantur per subsequens testamentum, aut codicillos contrarios, licèt, si codicilli diuersi sint, subsistant vtrique, l. 3. C.de codicill.

Quæ Adiacentia?

Institutiones, substitutiones, exhæredationes, legata,& fideicommissa. Institutio quidem caput, & fundamentum testamenti est, qua omissa, ipsum non subsistit, l.1.ff.de hæred. instituend.Et est Ordinatio,qua quis in bonis suis aliũ dominum, qui ea per aditionem hæreditatis adipisci possit, constituit,l.cùm hæredes, ff. de acquir.vel ret.possessio. Substitutio est, in locum cuiuscunque hæredis instituti deficientis suppositio: quæ vel directa, vel fideicommissaria est. Directa est,per quam substitutus directò,sine alterius ministerio hæreditatem capit testatoris. Et diuiditur in vulgarem, pupillarem,exemplarem, breuiloquam, & compendiosam. Vulgaris est, quæ à quolibet testamenti factionem habente, cuilibet capaci, verbis apertis, & vulgaribus directè fieri, & in quemcunque casum concipi potest: sic appellata, quòd sit maximè communis, & vulgò fieri soleat, Bart.& Dd.in l.1.ff. de vulg. & pupill. Pupillaris substitutio est, Ordinatio hæredis, à patre in testamento filio impuberi in potestate constituto facta,sub ea conditione,si impubes decesserit, Zasius in tractat. substit. cap. 2. Exemplaris substitutio dicitur, cùm parentes vtriusque sexus substituunt furioso, vel mente capto eius descendentes, vel his deficientibus fratres, vel etiam extraneos: si scilicet neque ascendentes, neque etiam fratres supersint. Dicta exemplaris, quia ad exemplum pupillaris introducta est. Breuiloqua: quæ continet duas vulgares,& duas pupillares substitutiones: Vt cùm duo impuberes in potestate constituti, instituti à parente sibi inuicem reciprocè substituuntur. Compendiosa est, quæ verborum compendio, vltra pubertatem porrigitur, & plures etiam substitutiones, seu tempora complectitur, l.precibus, C. de impub. & aliis substitut. Fideicommissum, seu fideicommissaria substitutio est, per quam substitutus hæreditatem ex manu alterius, & sic via obliqua capit, de qua titul. in C.de fideicomm. & ff. ad senatusconsul.Trebell.Legatum est;vt ait Florent.in l.legatum,ff. de leg.1.delibatio hæreditatis: quia testator ex eo,quod vniuersum hæredis foret,alicui quid collatum vult. Exhæredatio est, liberorum ab hæreditate, & succedendi iure exclusio, propter causam in testamento insertam, & legitimè probatam, à parentibus facta. Sunt autem XIIII. causæ, ob quas exhæredatio filiorum fieri potest: quæ notantur in §. aliud quoque, authen.vt cùm de appellatio. cogn.collat.8.

Quæ

Quæ Pugnantia?

1. Defectus requisitorum. Nam si testamentum careat solennitatibus, vel qua alia re, quæ necessariò desideratur, (nisi aliqua iusta causa ipsum sustineat) tunc nullum, iniustum, & nõ iure factum dicitur. 2. Modi, quibus testamẽtũ rumpitur. Rũpitur autem primò, per agnationẽ sui hæredis: naturalem putà, vel ciuilem: quod fit, si post testamentum factum natus fuerit posthumus, vel testator aliquem, qui per adoptionem in eius transeat potestatem, adoptauerit, vel arrogauerit, l. 1. ff. de iniusto rupto, & irrito facto testam. Secundò: rumpitur per posterius testamentum: cùm testator à priore dispositione discedere & ad extremum vitæ exitum mutare voluntatem possit, l. 4. ff. de adimen. leg. 3. Modi, quibus testamentum fit irritum, scilicet maxima, vel media capitis diminutione, deportatione, vel condemnatione ad pœnam capitalem, ipsius testatoris, l. si quis filio, ff. de iniusto rupto, & irrito facto testam. 4. Modi, quibus inofficiosum redditur testamentum: & dicitur inofficiosum, quod contra pietatis officium factum est. Quod contingit, si parentes, absque legitima exhæredationis causa, prætereant liberos: pari ratione si liberi parentes, descendentibus non existentibus, vel fratres, sororésque vtrinque coniuncti, turpi persona instituta, se prætereant. Ob id prędictis præteritis personis datur contra quoscunque hæredes subsidiarium remedium; ad rescindendum tale testamentum. Hoc est, querela inofficiosi testamenti, qua petitur, vt iudex testamentum ex officio suo rescindat, quasi contra pietatis officium conscriptum, l. 2. ff. de inoff. testam. l. fratres, C. eodem.

DE SVCCESSIONIBVS AB INTESTATO.

TITVLVS XXVII.

Continuatio.

HÆreditas duplici iure defertur: vel ex testamento, quæ testamentaria; vel ab intestato, quæ propriè legitima nominatur; quoniam eam lex ipsa absque hominis facto defert.

Quis dicitur intestatus?

Intestatus quis decedere dicitur quatuor modis; scilicet, si nullum omninò fecerit testamentum; vel fecit, sed non iure; vel iure fecit, sed posteà ruptum, irritúmque factum est; vel ex eo nullus hæres extitit, l. intestatus, ff. de verb. sign. & l. 1. ff. de suis, & leg.

Quomodo Intestati successio legitimè defertur?

Primò liberis; secundò parentibus, & cum eisdem, fratribus; tertiò à latere coniunctis, habita propinquitatis, & coniunctionis ratione. De quo habetur in Nouell. 118. & authen. cessante, & auth. post fratres, C. de leg. hæredibus.

Quomodò Clerico Intestato decedenti succeditur?

Hostiensis in §. qualiter, hoc tit. ita distinguit: Aut clericus Patrimonialia bona intestatus decedens reliquit: & tunc propinquiores cognati illi succedunt, cap. fin. 12. q. 5. cap. vlt. §. sed si Episcopus: quibus non existentibus, Ecclesia admittitur, cap. relatum, 12. quæst. 5. ita tamen, vt vxor, si quam clericus habet, Ecclesiæ præferatur, l. si quis presbyt. C. de Episc. & cler. Aut bona intuitu Ecclesiæ quæsita reliquit: & Ecclesia omnibus præfertur, intantùm vt nec de ipsis dispositio vltima valeat, cap. 1. extr. de testamen. Quòd si autem omnia bona ita sunt confusa, vt quid Patrimoniale, vel ab Ecclesia sit, secerni non possit: in quatuor partes peculium est diuidendum, & vna pars Ecclesiæ, altera Episcopo, tertia pauperibus, quarta parentibus idoneis assignanda, cap. sancto, extra. eod. Quod quidem obtinet, si pecunia verè confusa esse constet. Nam si dubitetur, fuerítque clericus tempore suę promotionis egens, quicquid post Ordinationem acquisiuit, id totum de bonis Ecclesiæ acquisiuisse præsumitur, & ideò sola Ecclesia ad intestati successionem admittitur, cap. 1. extra. de pecul. cleric. & cap. quicunque, 12. quæst. 3.

DE SEPVLTVRIS.

TITVLVS XXVIII.

Continuatio.

NOn tantùm de bonis testatorum, quàm intestatorum demortuorum legitime distribuendis: sed etiam quomodò Christiani pij, & Catholici corpus ab anima relictum, iuxta morem consuetum, sepulturæ mandetur, cura & solicitudo Episcopi incumbere debet.

Quid

Quid est ius Funerandi?

Ius funerandi est, potestas tumulandi Christianorum corpora in cœmeterio Ecclesiastico, ex assignatione Pótificis, vel consuetudine Ecclesiæ prouenićns, Hostiens. eod. titul. §. quid ius funerandi.

Quæ causa Efficiens?

Canon, consuetudo funerandi, authoritas Pontificis, vel Episcopi, cap. sicuti antiquitus, 17. quæst. 4. Licèt enim sepulchra quilibet facere possit in re propria, & in sepulchro proprio, siue communi ius funerandi habeat; locus tamen sacer non fit, nisi Episcopi authoritate accedente, Mynf. §. religiosum, Instit. de rerum diuis.

Quod Obiectum?

Corpora Christianorum ex hac vita piè, & religiosè decedentium, cap. qui diuina, 3. quæst. 2. Hinc colligi potest: quibus sepultura deneganda sit: scilicet, paganis, hæreticis, vsurariis, detrectantibus Ecclesiæ persoluere decimas iniustè possessas, excommunicatis, furibus, latronibus, raptoribus, apostatis, seipsos interficientibus, & propter propria commissa scelera interfectis, cap. Ecclesiam, dist. 5. cap. fures, extra. de furtis, cap. quia in omnibus, extra. de vsuris, cap. placuit, 23. quæst. 5. cap. neque apud, 88. dist. Vide etiam plures casus in Hostiensi, §. quibus interdicatur, hoc tit. & Panorm. in tract. de visit. 2. parte, quæst. 3. num. 56.

Quæ Forma, & modus sepeliendi?

Vt Christianus hinc piè discedens, in Parochiali Ecclesia, vel vbi maiorum suorum sepulchra constituta reperiuntur, aut quem locum ipse sibi delegerit, consueto more sepeliatur, cap. placuit, 13. quæst. 2. cap. 1. extr. eód. cap. is qui, & ca. licèt, eod. tit. in 7. Testatur Augustinus ad Marcellinũ, De ciuitat. Dei, Romanis magnam sepulturæ fuisse curã, multáque, & varia solennia adhibita fuisse; hinc multa de religione sepulchrorũ, & pœnæ legibus additæ, in eum qui hoc, vel illud commiserit: vt, qui parentes in calamitate deseruerit, qui causas mortis non redemerit, qui alterum iniustè trucidauerit, insepultus abiiciatur. Vnde Cicero, pro Milone, eò infœlicius dixit cadauer Publij Clodij fuisse, quòd honore illo, & cõsueta funeris pompa caruerit. Recenset etiam Cicero lib. Tuscula. morem fuisse Ægyptiis condire mortuos, & domi seruare. Persis cerà circumlitos, vt quàm maximè diuturna permaneant corpora, habere. Magis non humare corpora, nisi à

Ff 4

feris sint anteà dilaniata. Fuit etiam apud Ethnicos vetustissima humādi, & sepeliendi hominum corpora consuetudo: sed successu temporis, cùm ab hostibus humatorum corporum reliquiæ, in contumeliam ex terra crebriùs eruerentur, cadauera demortuorum hominum igne conflagrari, & consumi, vt tantæ exercendæ iniuriæ facultas hostibus abscinderetur, mos irrepsit.

Quis Effectus iuris Funerandi?

Perceptio portionis canonicæ, aliarúmque rerum Ecclesiæ relictarum, ab eo, quem sepulturæ tradi religiosum fuerat: secùs, si ob delictum, vel aliam causam sepeliri fuerit prohibitus. Hoc enim casu sepeliens ipso facto excommunicationis sententiam incurret, à quà, nisi priùs ad arbirrium diocœsani Episcopi, iis, quibus iniuria irrogata fuerit, satisfactionem competentem exhibuerit, absolui non poterit, nullo priuilegio exemptionis ei suffragante. Clemen. 1. eod. tit. Imò qui ita contra Canones sepulturæ traditi sunt, si eorum corpora à corporibus fidelium discernantur, exhumandi sunt; quòd si discerni non possint, ne forsan fidelium reliquiæ effodiantur, non sunt extumulandi. Licèt enim non obsit cunctis sepultura nulla, vel vilis; impiis tamen celebris, vel speciosa non prodest, cap. sacris,, extra. eod. Est & iuris funerandi effectus actio funeraria, de qua infra, eod. titulo.

Quotuplex est portio Canonica?

Duplex, Parochialis, & Episcopalis. Parochialis dicitur portio, quæ Parochiali Ecclesiæ, vel ipsius Curato, & Rectori debetur.

Quæ causa efficiens Canonicæ portionis Parochialis?

Causa efficiens sunt, Conciliorum decreta, & Bonifaciana, vel Clementina constitutio, cap. cùm super, extra. eodem. Clemen. 2. eod. titul.

Quæ causa Impulsiua?

Ipsa æquitas, vt Parochialium Ecclesiarum rectores, impensi laboris aliquod habeant subleuamen. Clem. 2. eod.

Quod Obiectum?

Canonicæ portionis præstationi obiicitur debitum seruitium, & munus Rectoris Ecclesiæ, quod ipse summo pietatis feruore obire tenetur: in eius enim quasi remunerationem Canonica portio soluitur.

Quæ

Quæ Materia?

Omnes res corporales, & incorporales, mobiles & immobiles, quæ alij Ecclesiæ extra eam, in qua quis diuina officia audit, & Sacramenta percipit, relinquuntur, ex quibus Canonica portio parochialis Ecclesiæ Rectoris exoluenda detrahitur.

Quæ Forma constituendæ Canonicæ portionis parochialis?

Vt, quis aduersa valetudine laborans in alia Ecclesia, si extra eam, in qua diuina officia audiuit, vel sacramenta percepit, sepulturam elegerit, eidemque res aliquas reliquerit, quarum rerum coniunctione, vel computatione facta, detrahatur quarta pars, vel etiam tertia, vel dimidia, si hoc consuetudinis sit, & Rectori, vel Curato parochialis Ecclesiæ concedatur, Clem. 2. & c. cùm super, ext. eod. c. certificari, extr. eod. & cap. vobis, 12. q. 2. Dico: (*aduersa valetudine.*) Quia duo excipiuntur casus, quibus canonica portio, de rebus alteri Ecclesiæ relictis, non detrahitur: scilicet, primo, si quis sanus, & nulla ægritudine correptus alij Ecclesiæ, extra propriam parochiam, quid reliquerit: bona enim sua tunc non tantùm religiosis, sed etiam priuatis quibuslibet conferre potest, c. donare, 88. dist. Altero, si pro fabrica, anniuersario, pro equis, armis, contra infideles exercendis, vel ad perpetuum cultum diuinum in infirmitate constitutus reliquerit. Non enim, his casibus, detrahitur canonica portio: nisi in fraudem parochialis Ecclesiæ hoc factum probetur.

Quæ causa Finalis?

Ne Rectores parochialis Ecclesiæ, vel ij, quibus cura animarum commissa est, debitis fraudentur subsidiis. Nam cùm cuilibet liceat, etiam extra illam Ecclesiam, in qua diuina percipit, sibi in alia Ecclesia sepulturam deligere, ne quis immemor parochialis Ecclesiæ, à qua bona accepit, largis donis aliam amplectatur, iure statutum est, vt de relictis quarta, vel amplior pars, si moris sit, detracta Rectori parochiæ adiudicetur, d. Clem. 2.

Quid est portio Episcopalis?

Portio Episcopalis est, quarta pars, quæ de oblationibus, & reditibus, ratione altaris prouenientibus detrahitur; & Episcopo, propter onus Episcopale, quod ei incumbit, conceditur, Hostien. in §. de quibus, hoc tit.

Quæ causa Efficiens?

Canon, vel statutum Pontificis, Episcopo de reditibus, & oblationibus canonicam portionem concedentis, cap. concesso, 12. quæst. 2.

Quæ Materia?

Omnes oblationes, & reditus, ratione altaris prouenientes, in quibuscunque rebus illa consistant: de quibus tamen relictis parochialis portio non detrahitur, nec Episcopalis detrahenda erit, cap. fin. extr. de Testa. & c. cùm inter, extr. de verb. sign.

Quæ Forma constituendæ huius portionis?

Vt facta distributione redituum, & oblationum in quatuor partes, vna Episcopo, altera clero, tertia pauperibus, quarta fabricæ detur. Reditus enim, & oblationes fidelium in quatuor partes diuidenda, variis Canonibus cautum est. Quarum prima Episcopo, eiusque familiæ, propter hospitalitatem, & susceptionem debetur; altera clericis, pro officiorum suorum sedulitate, distribuitur: Tertia fabricæ, & Ecclesiæ, religiosisque domibus reparandis impenditur: Quarta in pauperes, & peregrinos erogatur, c. concesso, c. Vulturanæ, c. mos est, c. vobis, & c. de reditibus, 12. q. 2.

Quæ causa Impulsiua?

Est ipsa æquitas. Quia æquum est, vt onere grauatus commodis subleuetur, c. Romana, de cens. in 6. & Hostien. in §. & vtrùm, Vers. quis ergo, eod. tit.

Quæ causa Finalis?

Vt tantò decentiùs, & honestiùs Episcopus se alat, hospitaliorque erga pauperes existere possit, non debet Canonica portione, propter onus Episcopale, sibi debita, priuari, Host. d. §. & vtrùm, vers. Episcopus, eod. tit.

Quæ Affinia Episcopali portioni?

Parochialis portio: quæ cum episcopali pari passu ambulat: Procuratio, & cathedraticum. Procuratio est, quæ ratione visitationis, vel pacti, vel consuetudinis; vel priuilegij Episcopo debetur. Cathedraticum verò, quod in signum subiectionis; vnde nec ipsum in alium transferri potest, exoluitur, c. pastoralis, extr. de donat.

Quæ Adiacentia?

Sepulchrum, monumentum, & impensæ. Sepulchrum dicitur, locus, vbi corpus, ossáve hominum condita sunt; & differt

fert à sepultura, quæ pro officio, quod sepeliendis impenditur, vsurpatur, cap. percipiendum, 12. quæst. 1. Monumentum est, quod memoriæ seruandæ causa existit; dictum à muniendo, quasi causa muniendi eius loci factum sit, in quo corpus impositum est, l. funeris, §. monumentum, ff. de religios. & sumpt. Sed meliùs Florentinus in l. monumentum, eod. Ait enim: monumentum, generaliter res est, memoriæ causa in posterum prodita, in qua si corpus, vel reliquiæ inferantur, fiet sepulchrum: si verò nihil eorum inferatur, erit monumentum memoriæ causa factum, quod Græci κενοτάφιον appellant. Impensæ recuperantur actione funeraria ad id propriè introducta contra hæredes. Actio funeraria, inquit Vlpianus, oritur ex bono, & æquo. Continet enim funeris causa tantùm impensam, non cæterorum sumptuum: æquum autem accipitur ex dignitate eius, qui funeratus est, ex causa, ex tempore, & ex bona fide, vt neque plus imputetur sumptus nomine, quàm factum est, neque tantùm, quantùm factum est, si immodicè factum est, l. & quis, §. hæc actio, ff. de relig. & sump.

Quæ Pugnantia?

Pactum, & promissio de funerando, hæresis, apostasia, vsura, suiipsius interfectio, blasphemiæ diuini nominis, excommunicatio, suspensio, homicidium: Et alia omnia delicta, ob quæ sepultura denegatur: vt furtum, latrocinium, &c.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Quota sit canonica portio debita Ecclesiæ Parochiali, attenditur loci consuetudo: aliàs quarta pars relictorum esse censetur, cap. certificari, extr. eodem, & cap. vobis, 12. quæstio. 2.

Decedens intestatus sepelitur in sepulchro maiorum, licèt ipse eligere possit aliam sepulturam in alia Ecclesia, quo casu Ecclesia parochialis habebit canonicam portionem eius, quod reliquit Ecclesiæ, in qua sepultus est, cap. nos instituta, extr. eod.

Si vxor sepulturam non eligat, tenetur sequi sepulturam vltimi viri, si plures habuerit.

Non potest quis etiam iureiurando à seipso abdicare liberam

beram eligendæ sepulturæ potestatem, cap.1.eod.tit.in 6.

Quibus non communicamus viuis, nec defunctis communicare debemus, c.2.24.q.1.

Pro sepultura non possunt clerici aliquid exigere, nec consuetudo in contrarium valet. Possunt tamen vltrò oblata accipere, gl.in c.abolendæ, extr.eod.

DE PAROCHIIS, ET alienis Parochianis.

TITVLVS XXIX.

Continuatio.

IVs funerandi iuris parochialis species est, & parochiarum rectoribus conceditur: quid igitur sit ius parochiale, scire conuenit.

Quid est ius Parochiale?

Ius parochiale est, administrandi diuina mysteria, & distribuendi populo vni Ecclesiæ deputato, ab eodemque percipiendi reditus, & oblationes, potestas, Hostien.§.in quibus, eod.tit.

Quid est Parochia?

Est locus, in quo degit populus alicui Ecclesiæ deputatus, certis limitibus constitutus, dicta ἀπὸ τοῦ παρέχειν; quod præbere, vel largiri est: quia ibi fit sacramentorum distributio, c. plures baptismales, 16.q.1.& Hostien.ibi.

Quæ causa efficiens iuris parochialis?

Est authoritas Pontificis, consuetudo, lex, Episcopi voluntas, & consensus Capituli, iuncta authoritate Episcopi. Sicuti enim illi parochias certis limitibus determinando constituere, ita etiam earum Rectoribus iura parochialia concedere possunt: Licèt & ipso iure, illa iura concessa esse videantur; cùm, qui vult antecedens, velle etiam videatur consequens.

Quæ Materia in qua, vel quod Subiectum?

Ius parochiale consistit in iure funerandi, iure decimandi, & percipiendi primitias, iure percipiendi oblationes, & denique iure percipiendi prouentus vndequaque debitos. c.vt dominicis, extr.eod.

Quod

Quod est Obiectum?

Est cura animarum sibi commissarum, de quibus parochialis Sacerdos Deo reddere rationem tenetur, si culpa sua perierint, c.1.extr. de officio Archidiaco. c.placuit, 16.q.1.& c. requisiuisti, extr.de testamen. Cura consistit in munere diuino obeundo, instruendo, & docendo populo suæ parochiæ deputato, administrandisque sacramentis, &c.

Quæ Forma constituendæ Parochiæ?

Vt consensu Episcopi, vel superioris prælati locus certis limitibus definitus, in quo populus commoratur, alicui Ecclesiæ assignetur, Rectorque, qui huius populi, in salutifera institutione, distributione sacramentorum, administrandisque aliis diuinis officiis, diligentem curam habeat, constituatur, qui nec alienum parochianum, nisi de licentia sui Prælati, vel ad Ordines, vel ad sepulturas admittere debet, c.nullus, extr. eodem.

Quis Effectus?

Ipsa perceptio decimarum, primitiarum, oblationum, & prouentuum vndequaque debitorum, ipsi Rectori parochialis Ecclesiæ, ob curam pro animabus sibi commissis habitam.

Quis dicitur Parochianus?

Parochianus dicitur ratione domicilij: vnde si quis transfert domicilium, parochianus dicetur illius Ecclesiæ, ad quam transfertur, c.fin.extr. eodem. Sed si in diuersis locis pariter degit, vtriusque Ecclesiæ parochianus intelligitur, l. assumptio, ff.ad municip. Quæsitum est de scholaribus: Et iure Canonico, si de licentia Prælatorum causa studiorum aliò proficiscantur, parochiani fiunt Episcopi, ad cuius Ecclesiam se conferunt, c.relatum, extr.de cler. residen. iure autem ciuili de eius foro non videntur, nisi per decem annos ibi commorati fuerint, l.2.C.de incol.

DE DECIMIS, PRIMITIIS, & Oblationibus.

TITVLVS XXX.

Continuatio.

IVs percipiendi decimas, primitias, vel oblationes, ad ius parochiale spectat, Rectoribusque parochialium Ecclesiarum,

rum, pro habita cura animarum, quandoque debetur.

Quid est Decima?

Decima est, quota bonorum mobilium licitè quæsitorum portio, Deo, tàm diuina, quàm humana constitutione debita, &c. Et dico, *Quota portio*: quia ipsa non vbique decima portio est, sed pro consuetudine locorum incerta, & varia. Consuetudo igitur attenditur in cognoscendo quotam istam, c. ad Apostolicæ, & cap. in aliquibus, extr. eod. Nec potest huius portionis certitudo exprimi, cùm consuetudo sit quid facti: factum autem varium, & incertum, Dd. in l. certi condictio, ff. si cert. pet.

Quot sunt Decimarum species?

Duæ: personales & prædiales. Personales sunt, quæ ex prouentibus propria cuiusque solertia, & industria quæsitis deducuntur: scilicet, de negotiatione, artificio, militia. Prædiales sunt, quæ proueniunt ex ipsis prædiis, vel quæ de fructibus prædiorũ penduntur: vt de fœno, de lana, de prouentibus molendinorum, etiam eorum, quæ vento impellente agitantur, & de fructibus aliis, c. ex multiplici, c. 4. & c. seq. extr. eod. Sunt tamen, qui tertiam speciem, mixtam constituunt: sed ea sub alterutra, cuius naturam magis sequitur, continetur.

Quæ causa Efficiens.

Est lex diuina, quæ ita se habet: Decimas, & primitias non tardabis offerre, & quicquid decimum fuerit, sanctificabitur Domino, Exod. 22. & Leuit. vlt. cap. & c. reuertimini, 16. q. 1. Debebantur enim ex veteri lege quatuor genera decimarum. 1. Decimam partem omnium frugum Leuiticæ tribui populus ex lege debebat. 2. Rursus ex ipsis decimis Leuitæ, hoc est, inferiorum ministrorum gradus decimas dabant sacerdotibus. 3. Erant aliæ decimæ, quas vnusquisq; de populo Israël in suis horreis separabat, vt comederet eas, cùm iret in templum, in vrbe Hierusalem, & in vestibulo templi Sacerdotes & Leuitas inuitaret. 4. Erant illæ decimæ, quas pauperibus recondebant. Vnde illud: Qui bonis parentum, & opibus sustentari possunt, si, quod pauperum est, accipiunt, proculdubiò sacrilegium committunt, & per abusionem talium, iudicium sibi manducant, & bibunt, c. 1. extr. eod. c. quoniam, 19. q. 1. & & c. parochianos, ext. eod.

Quæ Materia?

Fructus rerum mobilium, & immobilium, & se mouentium, & lucra hominum ex negotiatione, artificio, vel militias

tia,quæsita. Non ipsæ res mobiles,immobiles,se mouentes, vel personæ,quæ ex aliqua negotiatione lucrum faciūt. Vnde de agro iuri decimandi obnoxio decima portio ipsius agri non præstatur, sed fructuum ipsius agri; & sic de aliis rebus, &c. De pascuis igitur, pensionibus domorum, prouentibus molendinorum, tam quæ fluuio, quàm quæ vento impelluntut,piscinis,furnis,balneis,argentifodinis, lapidicinis, fructibus omnium prædiorum & arborum, vt pomis, piris, oleo, hordeo, tritico, &c. & quolibet genere frugum, & fructibus pecorum,vt lana,&c.& quauis negotiatione,artificio, vel militia hominum decimæ exoluuntur,c.quadragesima, distin.5. cap.decimæ,cap.reuertimini,& cap.decimas,16.quæst.1. Res se mouentes dicuntur,quæ anima vel intellectiua, vel sensitiua viuunt: vt omnia mancipia:putà, homines seruilis conditionis,& bruta animantia cuiuslibet speciei:non corpora omnis sensus expertia,quæ nuda anima vegetante mouentur: vt arbores, & alia, quæ ex materia subiecta indies incrementum sumunt. Hæc enim rectiùs sub rebus immobilibus continentur.Sunt tamen res immobiles,prædia, tam vrbana, quàm rustica,& quæ his, tanquàm vno corpore,continentur: vt arbores, aliaq; in fundo consita:quatenùs enim illi cohærent, pars eius,& eiusdem conditionis censentur, l.quæ de tota, ff.de rei vind.Mobiles denique res dicuntur, quibus motio detrimentum magnum, vel interitum non affert: sed ex sui natura, & conditione,iis permanentibus saluis, de loco in locum transferri possunt:vt vestimenta, omnis generis suppellectilia, pecunia,&c.An autem pensio rebus mobilibus,vel immobilibus annumeretur,vide Dd.in l.filiusfamilias,§.diui, ff.de leg.1. & l.à diuo,ff.de re iud.

Quod Obiectum?

Est officium Ecclesiasticum. Dominus enim, teste Apostolo, epistol.1.cap.9. ordinauit, vt illi, qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuant, cap. cùm secundum Apostolum, extr. de præben. & èconuerso: qui viuunt de altari, officium debitum præstent.Vnde dicitur in c.ipsi sacerdotes, 1.q. 1. cùm sacerdotes percipiant oblationes, & decimas, preces absque intermissione ad Deum, pro populo fundere debent, qui quò digniores, eò faciliùs in necessitatibus exaudiuntur. Ex his patet, impios, imò sceleratos iudicandos esse, qui Patrimonium Christi, scilicet, decimas, oblationes, & pauperum contributiones, prædicandi Euangelij, alteriusque

Ecclesiastici officij præstandi causa perceptas, fœdis libidinibus, voluptatibusque omnis generis exercendis, turpiter insumunt.

Quæ forma præstandi Decimas.

Vt persona non priuilegiata, de omnibus fructibus, lucris solertia,& artificio quodam conquisitis decimam portionem, vel quæ aliàs, ex consuetudine loci dari consueuit, (vnde dicitur quota portio omnium mobilium ex consuetudine loci constituenda) statim absque diminutione, præstet ei, qui ius decimandi habet.

Requiritur enim primò, ad præstationem decimarum, vt persona talis sit,quæ priuilegio aliquo non sit munita: Vt sunt Cistertienses,Templarij,& Hospitalarij,qui decimas prædiorum suorum, quæ propriis manibus, aut sumptibus excolunt, soluere non tenentur,c.ex parte,extr.eodem. Alij autem Monachi regulares, & Clerici, sicuti in Concilio Moguntinensi statutum inuenitur, prædiales decimas soluunt, etiam de noualibus, de quibus antea decimæ non soluebantur, c. cunctis, & c.de decimis, 16.q.1.Et est ratio:vt in d.cap.cunctis. Quia quocunque modo,prædia ad illos peruenerint,non tamen debet Ecclesia suo iure priuari.Est autem nouale, ager nunc primùm ad culturam redactus, de quo quòd aliquando cultus fuerit,memoria non extat,c.1.extr.de verb.sign.nisi priùs priuilegium de decimis non soluendis sit concessum: tale enim priuilegium Ecclesiasticæ personæ indultum,noualia, & non noualia comprehendit,c.ex parte,extr.eod.& c.ad audietiam, extr.eod. Non conducta prædia,vt traditur in c.dilecti,extr. eod. Et proficit ipsi priuilegiato ad liberationem, si à Summo Pontifice habuerit:non autem, si ab Imperatore, vel laico aliquo Principe,cap.tua, extr.eod. Quia sicuti laicus Princeps, etiamsi regni gubernacula teneat, ius decimandi non potest conferre: ita neque potest aliquem obligatione præstandæ decimæ,eximere,c.dudum,ext.eod.& c.cùm & plantare, extr. de priuileg. Potest tamen priuilegium etiam à Summo Pontifice concessum,si læsionem Ecclesiæ inferat,reuocari, c.suggestum,eod.Ratio est:Quia priuilegia ita interpretanda sunt, ne cui ius suum, & potissimùm Ecclesiæ, aufeatur, c.1.21.q.1. Ex his perspicuum est, clericos tam seculares, quàm regulares, prædiales decimas soluere debere, non personales, nisi aliquo gaudeant singulari beneficij concessi priuilegio: Laicos verò Christianos ad præstationem prædialium,& personalium

nalium indifferenter teneri:Iudæos verò, & à Christiana fide auersos ad prædiales tantùm,cap.de terris,extr.eod.tit.

Secundò: Requiritur, vt detur de fructibus, & lucris quarumlibet rerum: & sic res mobilis, tantùm in præstationem venit, non immobilis. Quia pars decima prædij ipsius, (vt suprà dictum est) non debetur; sed portio emolumenti, & commoditatis, quæ ex ipso prædio percipitur, cap. ex transmissa, extra.eodem.

Tertiò:Decima,vel quota portio,dari debet:illa enim non semper decima dicitur pars,sed quota portio fructuum ex rebus mobilibus, immobilibus, & se mouentibus, prouenientium, quæ ex consuetudine loci variatur. Vbi tamen singularis statuti, vel consuetudinis probatio non fit, decima portio præstanda erit,cap.1.extr.eod.cap.quoniam,16.quæst.1.

Quartò:Requiritur,vt statim cùm collecti sunt fructus,non deductis expensis, decimæ soluantur: etiam antè census, & tributorum præstationem: quòd si secùs contingat,etiam de illis decima detrahitur: quia res cum onere suo transit, cap.& cùm homines, extra. eodem.

Quintò: Requiritur, vt decima illi præstetur, cui debetur: Debetur autem personalis,parochiæ, in qua quis sacramenta Ecclesiastica percipit, tametsi lucrum alibi contigerit. In prædialibus autem decimis, vt sciri possit, cui debeantur, an Ecclesiæ,in qua quis Ecclesiastica sacramenta percipit; an in cuius territorio prædia sita sunt;attenditur consuetudo,c.cùm sint homines,& c.ad Apostolicæ,extr.eod. Quæ si non sit, decimæ regulariter debentur Ecclesiæ,in cuius territorio prædia sita sunt;ita tamen,vt iusta, & canonibus approbata portione seruata,vna Episcopo,altera clero, tertia fabricæ, quarta pauperibus assignetur portio, Hostiens.§.quomodo.hoc titulo,c. quatuor,& c.Vulturanæ,12.q.2,Hoc etiam prædiales à personalibus differunt.Quòd in decimis prædialibus persoluendis, nullæ deducatur impensæ:Nam neque semen,neque sumptus colendo agro facti,ante decimas capi possunt, cap.tua,& cap. ex parte, extra.eod. Nec impensæ, pro reparanda re factæ, ex fructibus, vel pensionibus detrahuntur, veluti sumptus domui,molendino,aut similibus reficiẽdis impensi. Ratio est in c.pastoralis,extr.eod.Quia res melioratæ,& instauratæ,penes dominum permanent: decimæ autem personales, quæ ex industria, & artificio, vel negotiatione hominis, & similibus consistunt, non æstimantur, priusquàm impensæ sint detractæ,gloss.in cap.pastoralis, & cap.ad Apostolicæ, extr.eod.

Qui Effectus,& Finis præstitæ decimæ?

Notatur in cap.decimæ, 16. q. 1.quadruplex effectus: qui canon desumptus asseritur ex August. Serm. 119.de tempore, siue primæ Dominicæ post Trinitat.Quem tamẽ sermonem, vt & reliquos de tempore,falsò August.adscribi docet E. R.in suis censf.ad illos libros. Primus effectus esse dicitur: sanitas corporis.2.Abundantia fructuum.3.Sanitas animæ. 4. Acquisitio cœlestium præmiorum,d.cap.decimæ,16.quæst. 1.Si tamen non est præstita, competit actio confessoria ad petendam eam:imò etiam detrectans,per excommunicationis sententiam ad solutionem compelli potest, cap. peruenit, extra. eod.l.vti frui, §.vlt.ff. si vsusfructus petat.

Quid est Primitia?

Primitia, teste Hostiense, est, prima fructuum obuentio, siue pars Domino offerenda, §. fin.hoc titul.

Quæ causa Efficiens?

Lex diuina iuxta illud Exod. 22. Primitias frugum terræ tuæ in domum Domini Dei tui inferes.

Quæ Materia?

Fructuum omnium rerum mobilium, immobilium, & se mouentium.

Quæ Forma præstandi Primitias?

Vt quilibet ex fructibus perceptis, pro loci consuetudine (ita tamen vt mediocritas quædam seruetur) rectori Ecclesiæ primitias det,cap.doctos,& cap.moderamine, 16.quæst.2.

Quid est Oblatio?

Oblatio est doni, alicuius rei gratia,vltrò facta præstatio.

Quot sunt species Oblationis?

Sunt tres. Prima est alicuius rei donatio, Deo vel Ecclesiæ, inter viuos, sponte facta. Secunda est, alicuius rei donatio, Deo vel Ecclesiæ,causa mortis facta, quæ ad instar, & exemplum legatorum hodie redacta est. Et hoc nihil aliud est, quàm mortuarium, siue legatum, vel relictum pro anima, de quibus habetur cap.officij,extra.de testam.cap.conquerente,extr.de offic.ordi.& c.fin.extr. de rebus Eccles.non alienan. Tertia est, oblatio quotidiana: Et est donum, quod populus vnius parochiæ, eiusdem Rectori, pro animarum cura, ad altare offert, cap.quia sacerdotes, 10.quæst.1.

Quæ Cognata Decimarum?

Primitiæ, oblatio, procuratio, cathedraticum, census,exactiones,

ctiones, & alij clericorum prouentus, quæ decimæ in cap.decimæ. 16.quæst. 1.egentium animarum tributa dicuntur.

Quæ Pugnantia?

Illicita vsurpatio: Vt si laicus decimas sibi adscribat, arrestatio, vel in pignus receptio, secundum cap.fin.eod. Præscriptio, præstationis retardatio, diminutio, subtractio. Vnde notat Hostiens.in §.& quate, hoc tit. Subtrahentem decimas variè delinquere. 1. Præuaricationem diuini mandati committere. 2. Rapinam. 3. Homicidium. 4. Sacrilegium. Vnde dictum Hieronymi: Amico rapere quippiam, furtum est: Ecclesiam fraudare, sacrilegium est: aut, quod apertissimi sceleris est, exinde aliquid subtrahere, omnium prædonum crudelitatem superat, cap. quoniam quicquid, 16.quæst.1.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Domini prædiorum cogi possunt, vt prædia dent colenda talibus, à quibus sine contradictione, Ecclesia possit decimas consequi, cap.in aliquibus, eodem.

Laicis, Ecclesias, & decimas conferendi potestas non est, etiamsi sint Reges, nec ex eorum titulo præstatur causa præscribendi, cap.dudum, extra.eodem.

Vna Ecclesia cõtra aliam decimas quadraginta annorum spatio præscribit, cap.causa, extr.de præscript. Secùs in Laicis.

Decimarum solutio prius facienda est, quàm census, vel tributi: quòd si tributorum, aut censuum solutio decimas præcesserit, ab ipsis quoque censibus, & tributis decimæ deducentur, cap. cùm non sit, extra.eodem.

Decimæ sunt egentium animarum tributa: quas si quis dederit, non solùm vbertatem fructuum recipiet, sed etiam corporis & animæ salutem consequetur, cap.decimæ, 16.q.1.

Decima omnium fructuum prædij debetur ei, qui decimas ibi præscripsit: sed ad illud prædium præscriptio non extenditur, cap.cùm in tuam, extra.eodem.

In prædialibus decimis non deducuntur impensæ factæ in prædium, ex quo præstantur decimæ: secùs in personalibus:

eas enim quis præstare non tenetur, nisi deductis expensis, ca. pastoralis, extra. eodem.

Cui maius conceditur, minus concessum esse videtur, cap. ex parte, extra, eodem.

Imperialis concessio, sub quacunque forma, à solutione decimarum eximere non potest, cap. tua, extr. eod.

Decima personalis solui debet Ecclesiæ parochiali, vbi quis sacramenta percipit, tametsi alibi lucrum contigerit: in prædiali verò consuetudo loci attenditur; quæ si nulla sit, iure communi penditur decima illi Ecclesiæ, in cuius territorio prædium situm est, cap. ad Apostolicæ, eod titulo.

Cùm decimæ non ab hominibus, sed à Domino sint institutæ, quasi debitum exigi possunt, cap. parochianos, extr. eod.

Priuilegium interpretandum est, ne cui læsionem inferat, cap. suggestum, extra. eodem.

Personales decimas, vt de propriis laboribus, clerici non soluunt, cap. 16. quæst. 1.

Bonus pastor is est, qui vniuersas sibi commissas oues alit, atque in necessitatibus iuuat, non qui illicitis exactionibus opprimit, cap. nulli, 16. quæst. 1.

Quicquid habent Clerici pauperum est, & domus illorum omnibus debent esse communes, cap. quoniam, 16. quæst. 1.

DE REGVLARIBVS, ET transeuntibus ad religionem.

TITVLVS XXXI.

Continuatio.

CLericorum duo sunt genera: quidam enim dicuntur Clerici seculares, quidam Regulares. De secularibus suprà satis, supérque dictum: restat de regularibus, siue religiosis.

Quis dicitur Regularis, vel Monachus?

Dicitur, qui per emissionem professionis, vel paternam deuotionem, sequenti ratihabitione, Prælati imperio sub aliqua speciali Regula subiicitur. Abb. in rub. hoc titul. gloss. in Clem.

Clem. cùm ex verb.tertio, de sententia.excomm.& Hostiens. in §. quis sit.

Quot Religiones Monachorum?

Quatuor religiones, à quibus omnes aliæ proficiscuntur, esse dicuntur: scilicet, Basilij, Benedicti, Augustini, & Francisci, Summ. Ang. verb.religiosus.

Quæ causa Efficiens?

Professionis, vel voti emissio, & paterna deuotio. Nam ex triplici capite quis fit monachus: aut ex propria professione, aut ex voti emissione, aut denique ex paterna deuotione.

Quomodo ex paterna deuotione quis fit Monachus?

Ex paterna deuotione quis fit Monachus, cùm pater filium impuberem monasterio offert. Quo casu, filius post pubertatis annum, si voluerit monasterio egredi, poterit: quòd si verò professionem fecerit, vel factam de se prius ratam habuerit, pœnitentiæ locus vlteriùs non datur: cùm se, professione facta, regulæ illius monasterij adstrinxerit, cap. cùm virum, extra. eodem.

Quid est Professio?

Professio, secundùm Hostiens. nihil aliud est, quàm certæ religionis solennis promissio, qua quis se obseruationi certæ alicuius Monachalis regulæ obstringit, Hostiens. §. ad quid, vers. professio, eod. titul.

Quotuplex est Professio?

Expressa, & tacita. Expressa est, quæ expressis, & ad voluntatem profitentis cognoscendam accommodis verbis contingit. Tacita autem, si quis gestu, & habitu, profitendi voluntatem declaret: veluti, si quis vltra probationis tempus in monasterio permanserit, habitúmque, siue is nouitiis, & professis communis, vel distinctus est, retinuerit. Vnde Toletano Concilio cautum est; vt clerici, qui se fingunt habitu, & nomine monachos, & non sunt, corrigantur, vel vt veri clerici, vel monachi fiant, compellantur, cap. vt clerici, extra. eodem.

Quæ Forma professionis expressæ?

Vt nouus religiosus professurus pubes, coram Abbate, vel Priore, alteriúsve nominis Prælato, vel coram simplici etiam monacho, vel religioso, à Prælato mandatum habente, eius religionis, quam ipse delegit, promissionem accipiente, Conuentu præsente vniuerso, huius sententiæ promissionem faciat; scilicet, sese Deo, & sanctis eius, & Prælato promittere,

quantùm auxilij ſibi Deus conceſſerit,operam nauaturum,vt continentiam pro imbecillitate humana, ſeruet inuiolatam; vtque Prælato obedientiam,& obſeruantiam,ex ipſius Regulæ præceptis debitam, præſtet, vitæque corruptos mores, & malam conuerſationem, præmiſſa teſtatione repudiandi ſui Patrimonij,in melius reformet,notat Speculat.titu.de regula. per cap.vidua,cap.porrectum,& cap.ex parte,20.quæſt.1.cap. ex tranſmiſſa, extra. de renuntiat,.cap. cùm ad monaſterium, extra.de ſtat. monach. debétque hæc profeſſio in ſcriptis fieri; vt ſcriptura eius contrariam conuincat voluntatem.d.cap. vidua,& cap.omnes fœminæ,27.quæſt.1.

Quis Effectus?

Titulus, de ſtatu Monachorum, effectus explicat. Primus eſt, ſubiectio, qua monachus Prælato ſubiicitur, tot. titul.de ſtat.monach. Secundus, abdicatio proprietatis; vel Patrimonij: Monachus enim nihil proprij habere debet; & ſi peculium habet, ſine licentia ſui prælati, monaſterio, in quo ab initio conuerſatus eſt, ſub Abbatis ſui Regula competenti coërcitioni reddere cogitur:pœna habetur,cap.monachi,extr.de ſtat.Monac.Scilicet,remouetur ab altaris communione, & ſi ſic deceſſerit, ſepultura, & fratrum communione priuatur,cap.Ioannes,extra.eod. Tertiò,quòd quicquid monachus legitimè acquirit, monaſterio acquirat; habetur enim loco filij. Quartus,quod teſtamentum, vel aliam vltimæ voluntatis diſpoſitionem facere non poſſit.Quintus,quòd actus iuris ciuilis ipſi ſunt interdicti, niſi ſui Prælati accedat aſſenſus, cap.cùm ad monaſterium,extr.de ſtat.Monach. Vltimus effectus eſt, obligatio illa, qua monachus profeſſione facta regulæ monaſticæ illius ordinis obſtringitur.

Quæ Cognata?

Seruilis conditio, clericalis ordo, aliudque vitæ genus, & perſonæ qualitas, qua iuri alterius ſubiicitur; Vt ſunt adſcriptitij, & filiifamilias in ſacris paternis cõſtituti. Omnes enim illi, ratione ſubiectionis, affinitatem quandam inter ſe habent. Sicuti enim ſeruus iure dominico, filius iure patrio, adſcriptitius iure reali fundi conſtringuntur: ita etiam monachus ſuo prælato ſubiicitur, & quaſi profeſſionis factæ vinculo ad Regulæ monachalis obſeruantiam ligatur.

Quæ Adiacentia?

Profeſſio,probationis annus, conſenſus patris,habitus, geſtus,abdicatio proprietatis, & cuſtodia caſtitatis, Adeò enim

anne

annexam, abdicationem proprietatis, & custodiam castitatis, Regulæ monachali asserit Innocentius III. cap. cùm ad, extr. de stat. Monach. vt contra eam, nec Summus Pontifex licentiam indulgere possit, d. cap. cùm ad.

Quæ Pugnantia?

Contraria protestatio clerici gestantis habitum, cap. consulti, eod. furor, cap. sicut, eod. plagium, recusatio præstandæ professionis, impudicitia, rebellio, peculij retentio, repetitio mariti per vxorem in professionem non consentientem, Matrimonij cōtractus, omnia crimina, & delicta, quibus quis ab Ordine remouetur, pupillaris ætas nō facta ratihabitione, reuocatio patris. Nam si filiusfamilias impubes monasteriū ingressus fuerit, intra annum à patre reuocari potest, non post annum: si autem à patre eidem fuerit traditus, post pubertatem intra probationis annum exire potest, non post. Quòd si exeat, & pater se cum suis bonis, & filio impubere obtulerit, filio egredienti, debetur de illis bonis ad monasterium translatis, legitima, cap. cùm simus, cap. si quis, & cap. ad nostrum, extra. eodem.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Qui vltra annum habitum gerit, censetur professus, cap. ex parte, extra. eodem.

Illicitum iuramentum nullo modo seruari debet, cap. veniens, extra. eodem.

Charitas est fons proprius, cui non communicat alienus, cap. licet, extra. eodem.

Professio nec fieri, nec recipi debet intra annum probationis: sed facta, & recepta tenet, c. ad Apostolicam, extr. eodem.

In subsidium fragilitatis humanæ annus probationis est concessus, d. cap. ad Apostolicam.

Impubes monasterium ingressus, post elapsum annum, à parentibus reuocari non potest, cap. si quis, eodem.

Non potest quis ad religionem admitti, nisi sit legitimæ ætatis, & spontanea voluntate illud petat, c. nullus, extr. eod.

Episcopus contra generale Concilium dispensare non potest, cap. cùm dilecti, extra. de elect.

Professio facta ante 14. annum non obligat: post 14. verò, si fiat per susceptionem habitus, professorem etiam non obligat, nisi detur perseuerantia tridui, cap. ad nostram, extra. eod.

DE CONVERSIONE CONIVGATORVM.

TITVLVS XXXII.

Continuatio.

ETiam coniugati conuersi, si ante consummationem Matrimonij, vel perfecto Matrimonio, vtroque coniugum volente, monasticam vitam deligant, & professionem faciant, regulari obseruantiæ obstringuntur.

Quis dicitur Coniugatus?

Coniugatus dicitur, qui sponsalia de præsenti cum aliqua contraxit: siue Matrimonium carnis coniunctione perficiatur, siue non. Quia nuptias non concubitus, sed consensus facit, cap. 1. extra. de sponsal.

Quid est conuersio Coniugatorum?

Conuersio coniugatorum hîc dicitur, cùm alter coniugum, post contractum, vel consummatum Matrimonium, se ab alterius conuersatione seiungit, & professione facta, ad monasticam vitam conuertit.

Quotuplex Coniugatorum conuersio?

Duplex. Vna, quæ ante perfectionem Matrimonij contingit, sponsalibus tamen de præsenti contractis; post consensum enim legitimum de præsenti, licitum est alteri coniugum, altero etiam repugnante, monasterium eligere, dummodò carnis commixtio non interuenerit: quo casu remanens non prohibetur ad secunda transire vota, cap. verùm, extra. eod. Altera, quæ fit post confirmatum, & consummatum Matrimonium: quæ non conceditur, nisi vterque coniugum concordes monasterio se dicarint: vel alter coniugum nulla conuersationis malæ suspicione, vel infamia notatus, continentiam vltrò promiserit, cap. coniugatus, & cap. ex parte, extra. codem.

Quæ causa Efficiens?

Voluntas vnius coniugis conuersi, nuptiis nondum cõsummatis:

matis:vel voluntas vtriusque, si consummatum sit Matrimonium,c.verùm,& c.coniugatus,extr.eod.

Quod Obiectum?

Vita regularis, cui se conuersus addicere præsumpsit, c.sanè,extr.eod.

Quæ Forma?

Quod ante perfectionem, & confirmationem Matrimonij volens conuerti, statim religionem ingrediatur, & professionem faciat: vel si differat, & nihilominus consociationem coniugalem fugit, iudex certum terminum, intra quem, vel religionem ingrediatur,vel in coniugio constans sit,sub receptione idoneæ cautionis,præfigat, c.ex publico, & c.ex parte, ext.eod. Verùm,si post consummatũ Matrimonium,vel vterque coniugum transeat, vel alter coniugum transitionem volens permittat: qui tamen de conuersatione mala non suspectus continentiam se seruaturum promittere debet, alioquin conuersio illa non approbatur; cùm Matrimonia legitimè contracta, & confirmata, hac religionis causa dirimi non debeant.

Quis Finis & Effectus?

Primus est: Quòd si conuersio ante perfectionem Matrimonij fiat, obligatio ex contracto legitimè Matrimonio tollatur: ita vt sponsa, quæ vi constitutæ obligationis, antè non potuerit resilire,& cum alio contrahere, nunc possit,c.verùm, extr.eodem.

Secundò:Quòd coniugatus subiiciatur regulari obseruantiæ, professione facta, nec mortua vxore inde recedere possit, d.c.consuluit.Si tamen monasterium nondum intrauerit,professionem tamen,vxore consentiente, fecerit:si mortua vxore cum alia contrahat, non valebit Matrimonium, sed religionem intrare compellitur,c.ex parte,extr.eod.

Tertiò:Si conuersio,vel possessio legitimè non fiat:vt si vir cum consensu vxoris professus sit, vxore verò suspecta, nec continentiam vouente, vel, si altero coniugum ignorante, professio fiat,conceditur professi repetitio, & restitutio, c.1.c. cùm sis,extr.eod. Aliàs vxori maritum repetere non permittitur: etsi post ingressum continere non possit, c.veniens, extr. eod.& c.dudum,eod. Repetitus autem vxore mortua ad monasterium redire non cogitur,c.placet,eod. Licèt posteà illi contrahendi denuò Matrimonij facultas interdicatur, c.quidam intrauit,extr.eod.

Quartò: Quòd, etiamsi coniugatus ad ingrediendum monasterium dolo, vel ex causa falsa inductus sit: tamen libera egrediendi facultas non detur, c. veniens, & c. dudum, extr. eo. & c. ex parte, eod. Quia dolus in spiritualibus non ita, sicuti in contractibus, rescindit actum, c. pen. ext. quod metus causa, & c. cùm dilecti, extr. de contrah. empt. & vend.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Si coniuges continentiam promittendo, se inuicem absoluerunt, & vterq; vel alter eorum, religionem profiteatur, alter alterum repetere non potest, c. dudum, extr. eod.

Per religionis professionem, non per propositum castitatis seruandæ, dissoluuntur sponsalia de præsenti, cap. ex parte, extr. eod.

Maritus religionem intrare non potest, nisi etiam vxor ingrediatur: vel nisi suspecta non sit, & continentiam promittat, c. cùm sis, & c. coniugatus, extr. eod.

Qui, inuita vxore, professione facta, posteà ad petitionem eidem restituitur, non tenetur, defuncta vxore, denuò monasterium intrare, c. quidam, eod.

Ante perfectionem Matrimonij potest alter coniugum, altero inuito, & etiam repugnante, religionem ingredi: quo tamen casu remanens, ad secunda vota conuolare poterit, cap. verùm, eod.

Maritus ingrediens religionem, etiam cum consensu vxoris, si vxor libidinosa omnibus de se malam suspicionem faciat, nec continentiam promittat, Episcopali auctoritate, maritus ad consortium coniugale compellitur, c. 1. extr. eod.

Vxorem habens in Episcopum promoueri non potest, nisi vxor religionem profiteatur, c. sanè, extr. eod.

Parium, si eadem subsit ratio, eadem est iuris dispositio, sumpto argumento à rationis paritate, & similitudine, c. constitutionem, de regul. & transeun. ad religion. in 6.

DE CONVERSIONE Infidelium.

TITVLVS XXXIII.

Continuatio.

Contingit quandóque, vt ficuti fideles ad religionem, ita infideles ad fidem conuertantur.

Quis dicitur infidelis?

Infidelis dicitur, qui à fide Catholica diffentit. Quicquid enim à fide Chriftiana difcrepat, infidelitatis appellatione continetur, & fidei Chriftianæ contrarium eft, arg. 9. 1 1. 1 9. & 30. dift. per tot.

Quæ caufa Efficiens?

Deus ipfe, qui hominem infidelem, ad conuertendum diuinitùs impellit, & propria conuertentis voluntas.

Quod eft Obiectum?

Fides Chriftiana, per meritum Chrifti, hominem conuertentem faluans.

Quæ Forma?

Vt per regenerationẽ facri Baptifmi, & fidem in Chriftum, non coacta, fed libera voluntate conuertentis, & impellente diuini Spiritus inftinctu, conuerfio fiat.

Quis Finis, & Effectus?

1. Fruitio æternæ falutis, & fœlicitatis: deinde quod propriè huius loci eft, Diuortium, id eft, refciffio Matrimonij inter conuertentes confiftentis. Hic tamen effectus quadam diftinctione explicatur. Aut initio Matrimonij contracti, vterque coniugum erat infidelis, aut fidelis: & Matrimonio conftante, alter lapfus eft in hærefim, vel gentilitatis errorem. Primo cafu: fi infidelis non vult cohabitare, vel cohabitare quidem, non tamen fine contumelia, & blafphemia nominis Chrifti, Matrimonium quò ad fubftantiam diffoluitur: ita vt coniuge etiam infideli viuente, liceat conuerfo contrahere. Sic intelligunt Canoniftæ dictum Pauli. 1. ad Corinth. 16. Si infidelis difcedit, difcedat: non enim feruituti fubiectus ob id frater, vel foror, cap. fi infidelis, 28. quæft. 2. Excipitur vnus cafus: Nifi vxor ad fidem Chriftianam cõuertatur, viro Iudæo exiftente: tunc enim, quia Iudæi habent Legem

& Pro

& Prophetas, quibus muniti animas simplicium facilè fallere possunt, licèt absque blasphemia nominis Christi cohabitare velit vir, non tamen permittitur, c.Iudæi, 28.q.1. Posteriore casu: si commixtione corporum consummatum sit Matrimonium ipsum, per lapsum alterius coniugum in infidelitatem, & hæresim, non quò ad substantiam: sed quò ad thorum dissoluitur, vt notatur in cap. quanto, §. si verò alter, extra. de diuortiis.

DE VOTO, ET VOTI redemptione.

TITVLVS XXXIIII.

Continuatio.

VOti emisione ad dedendum se monachorum Regulæ, quis quandoque obligatur.

Quid est Votum?

Votum est, alicuius rei licitæ faciendæ, vel non faciendæ cum deliberatione animi, Deo facta promissio, Abb. hîc in rub. Voti enim præstationem deliberatio animi natura præcedere debet: quod enim ex facilitate animi potiùs, quàm ex arbitrio discretionis emittitur, non est obligatorium, cap. veniens. extr. eod. c. charissimus, & cap. veniens, extr. de conuers. coniugatorum.

Vnde dictum Votum?

Votum à voluntate dictum est: tanquàm à primo mouente rationem ad vouendum.

Quot species Votorum?

Duæ. Nam aliud necessitatis, aliud voluntatis est. Necessitatis votum dicitur illud, quod quis promittit in Baptismo; vt renuntiare satanæ, tenere fidem: & alia, in quibus salus consistit, c.prima, de consecr. dist.4.& c.si qui Episcopi, §.ecce, 1.q.1. Vnde cùm homo peccat post Baptismum, dupliciter reus est: & quia peccat in eo, quod committit, & quia votum præuaricatur. Votum voluntatis est, ad quod faciẽdum quis sponte sua ducitur, nec aliquam necessitatem habet: vt, continentiæ, peregrinationis, abstinentiæ, &c. Votum voluntarium, vel est simplex, vel solenne. Simplex dicitur, quia simpliciter, & sine aliqua solennitate emittitur. Solenne autem, quod debita

solen-

solennium obseruatione fieri contingit, vt notat Hostiens. in §. quot sint, eod. tit.

Quæ causa Efficiens?

Ius naturale, & diuinum. Quia perhibetur, votum iure naturali, & diuino esse inductum, & approbatum, gl. in c. rufus, extr. qui cler. vel vouen. Causa autem propinqua, deliberata voluntas emitten.is votum. Hoc enim, licèt ab initio fit voluntatis, ex postfacto tamen est necessitatis, c. magnæ, extr. eo.

Qui vota facere possunt?

Omnes, qui non prohibentur. Prohibentur autem omnes illi, qui, quò ad votum emittendum, non habent liberam voluntatem: vt sunt, Episcopus, qui sine Papæ authoritate non potest se astringere voto, per quod dissoluatur vinculum Matrimonij, quod inter ipsum, & Ecclesiam, sponsam suam, esse intelligitur, c. nisi cùm pridem, extr. de renunt. Secundò, clericus non potest vouere, absque licentia Prælati sui, per quod officij iniuncti executio impediatur, cap. admonet, ext. de renuntiat. Tertiò; monachus pari ratione prohibetur præstare votum, quo Regulæ monachali, ad tempus, vel in perpetuum, eximatur. Quartò, impubes absque tutoris authoritate etiam prohibetur, ne facilitate ductus, ad votum faciendum, quod illi non expédiat, procedat, c. 1. & c. 2. 20. q. 2. Quintò, vxori non conceditur emittere votum, quod nexui Matrimoniali aliquo modo repugnet: vt est votum peregrinationis, & continentiæ. Sicuti enim maritus, ad reddendum vxori coniugale debitum obligatur, ita vxor viri arbitrio subiecta est, vt ipsa nihil, quod in damnum Matrimonij cedat, absque viri licentia præsumere, vel tentare possit, c. noluit manifestum, 33. q. 5. & c. si tu, 27. dist. Sextò, seruus voluntatem per se consideratam, & liberam non habet, sed ea ex arbitrio domini, in cuius potestate constitutus est, dependet. Votum igitur à se præstitum, ipso iure nullum est: nisi domini assensu confirmetur, & ratificetur, argumento c. mulieres, extr. de sent. excom. & c. ex antiquis, dist. 54. Deniq; nec filius impubes in sacris paternis constitutus, absque voluntate patris se voto obstringere potest. Hoc enim, sicut & alia, quæ ex alieno arbitrio dependent, non subsistit emissum, c. 1. & c. 2. 20. q. 2.

Quod Obiectum Voti?

Obiectum voti est, opus, quod vouens sibi bonum proponit: vt sunt ieiunia, orationes, eleemosynæ, peregrinationes, religiones, abstinentiæ, continentiæ, & huiusmodi. In omnibus

bus enim piis causis, licitis & honestis faciendis, vel contrariis non faciendis, regulariter consistit votum. Votum autem rei alicuius turpis, impossibilis, & facti, ex quo inducitur peccatum, ipso iure non subsistit. Quia neque per iuramentum, pactum, stipulationem, consuetudinem, legem, vel præceptum, talis obligatio constitui potest. 22.q.4.§.fin.& cap.inter cætera, extr.de iureiurando, cap.quanto, ext.de off. Archidiac. Et quidem propriè materia voti est, opus, quod in nostra voluntate consistit, & præstiti voti ratione fit debitum: ergo quatenùs opus est legis obligatione, debitum non cadit sub voto, quia non pendet ex nostra voluntate, vt sit debitum, sed ex necessitate legis. At verò, quia præcepti necessitas, non est simpliciter necessitas; sed volūtariè illud implemus, aut transgredimur, hac ratione cadere potest sub voto: non quidem, vt ad id obligemur, ad quod non tenebamur, gemina sumus obligatione constricti: vt putà, præcepto temperantiæ ad fornicationem euitandam tenemur, emisso nunc eiusdem rei voto, obligamur insuper virtute religionis. Possumus igitur nos ad talia opera artiori vinculo astringere.

Quæ Forma?

Tria ad obligationem voti necessaria sunt; scilicet deliberatio, propositum, & promissio. Constituitur igitur votum, si vouens non tantùm in animum inducat, & proponat, se aliquod bonum opus peracturum; (hoc enim casu tantùm initiatum dicitur votum) sed etiam, si id certo, deliberato, & firmo animi proposito stabiliat, (quo casu confirmatum dicitur) & demum animi fixum propositum promissione DEO facta confirmet, ipsoque facto comprobet (tunc consummatum votum dicitur.) Quæ quidem forma simplicis voti est, si verò huic solemnia quædam, vt professio tacita, vel expressa, secundùm formam suprà præscriptam, vel sacri Ordinis susceptio accesserint, solenne efficitur, Abb.cap.3.extr.eod.& est tex.in c.vnico, eod.tit.in 6. Nam per sacri ordinis susceptionem, & professionem tacitam, vel expressam, votum continentiæ sollennizari (vt dicitur) Canonibus traditum est, c.placuit, 22.dist.& c.nullum, 28.dist.

Qui Effectus?

Est obligatio constituta per votum, qua vouens ad voti redditionem tenetur: ita vt hæres, qui adiuit hæreditatem, implere vota defuncti obstrictus sit. Quod ita intelligitur: si votum reale sit, non autem si personale, nisi hæres ad hoc se

obli

obligasset, Dd. in c. licet, extr. de voto, &c. Nec Papa, vel Episcopus, vel quiuis alius superior in his dispensare possit. Quia voti redditio, est de iure naturali, & diuino; contra quæ Papa dispensare non potest: nisi tamen legitima subsit dispensandi causa, c. sunt quidam, 25. q. 1. & §. nisi rigor, 1. q. 7.

Vnde sex notantur casus, quibus à voto discedi potest. 1. Si votum præstitum commutetur in melius, c. 3. extr. de iureiurando. 2. Si ad actum non est processum, c. Gonsaldus, 17. quæst. 1. 3. Si votum, sub conditione fuerit concessum, quæ postmodùm deficiat, c. non solùm, 22. q. 8. Si illa conditio sit expressa, siue ex sui natura insit voto; putà, Si potero, Si vixero, &c. 4. Vbi vouens non habet liberam voluntatẽ vouendi. 5. Vbi votum authoritate Superioris ex causa dilatum est, vel redemptum, vel mutatum. 6. Si votum ex sui natura sit illicitum, & iniustum: quo casu non solùm potest, imò debet ab omni voto discedi. Et notandum hîc est, licèt de voto dispensatio facilè non concedatur, declaratio tamen iuris permittitur. Quòd si igitur votum abstinentiæ, vel peregrinationis quis fecerit, non prohibetur idipsum, pro ratione qualitatis, declarare, vt subintelligatur, rebus ita stantibus: vel si commodè fieri possit. Hæc enim conditio, & interpretatio intentioni vouentis consentanea ex sui natura emisso voto inest, argument. cap. Quintauallis, extr. de iureiurand. & c. veniens, extr. de dilat. Secundus effectus est. Quòd, licèt votum simplex, non minùs, quàm solenne, DEO obliget: Quia DEVS, inter solennem promissionem, & simplicem loquelam, non facit differentiam, ob id vtriusque violatio mortale peccatum inducit, tamen differunt & isto effectu. Quòd scilicet solenne votum, non solùm Matrimonium contrahi impediat; sed etiam contractum dirimat: Simplex autem votum, non contractum rescindat: sed contrahendo impedimentum præstet, cap vnico, eodem titul. in 6. cap. rursus, & ibi gloss. extra. qui cleric. vel vouen. &c. & per Innocent. in cap. quæ in Ecclesiarum, extr. de constitut. Quòd si autem præstito simplici voto, quis contrahat, tenet Matrimonium, & ob voti emissi violationem, imponitur pœnitentia, cap. 1. & cap. 2. distinct. 27. Nec obstat, quòd dicitur, DEVM inter simplicem loquelam, & solennem promissionem, non facere differentiam: Ecclesia enim, in facti speciebus considerat circumstantias, cap. homo, 40. distinct. & verborum solennitates attendit in voto, sicut in iuramento, c. iuramenti, 22. q. 5. & diuersum ius statuit in vtroque, etiam diuersam pœnam

in vio

in violatione vnius,quàm alterius imponit,vt patet in c.si vir, 22.dist.Quis enim dubitet,sceleratius esse commissum,quod grauius iudicatur,c.non afferamus, 24.q.3. violatione autem solennis voti, DEVS, & Constitutio Ecclesiæ grauius offenditur, quàm si à simplici voto recedatur:grauior igitur imponenda pœna fuit,&c.

Quæ Adiacentia?

Ordinis susceptio, professio simplex, siue solennis, iuramentum,&c.

Quæ Pugnantia?

Voti transgressio,voti iniquitas,iniustitia,turpitudo,dolus, metus,mutatio,dispensatio conditionis, sub qua votum conceptum fuit, defectus, voti emissi facilitas, votum dependens ex alieno arbitrio,solenne votum priori simplici contrarium.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Secundum votum solenne religionis, derogat priori simplici, cap. qui post votum, de regularibus, & transf. ad relig. in 6.

Vota possunt eleemosynis redimi, vel in aliud commutari: intercedente Superioris authoritate, & iusta causa redimendi,vel mutandi,c.1.ext.eod.

Reus voti fracti non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam religionis obseruantiam commutat, c.scriptura, extr.eod.

Ecclesia compellit hæredem laicum,per excommunicationem, & bonorum subtractionem, ad executionem voti, ad quod se obligauit,c.licet,extr.eod.

Cessante causa,cessat effectus,c.magnæ,eod.tit.

Senectus est onerosa, & languida,nec dolores, & labores ferre potest,d.c.magnæ.

Mulieres maritos suos sequi debent, cap. quod super, extr.eod.

DE

DE STATV MONACHORVM, & Canonicorum regularium.

TITVLVS XXXV.

Continuatio.

Distinguitur superior titulus, De regular. & transeuntibus ad relig. ab hoc. Quòd in illo potissimùm modus adipiscendi statum regularem traditur: hîc autem, quomodò is, qui hunc statum adeptus est, & in eo constitutus, se gerere debeat docetur.

Circa quæ consideratur status Monachorum, & Regularium?

Consideratur circa habitum, vitæ institutum, mores, disciplinam, conuersationem, continentiam, subiectionem, obedientiam, humilitatem, Patrimonij abdicationem, paupertatem, abstinentiam ciborum, familiam, correctionem, temperantiam, modestiam. Quæ omnia in cap. cùm ad monasterium, & cap. in singulis, eod. fusè explicantur.

Ad quid tenentur Monachi, seu Regulares?

Licèt hæc, quæ recensita sunt, quemlibet regulari obseruantiæ astrictum obseruare oporteat: sunt tamen tria substantialia Regulæ, ad quæ præcisè tenentur monachi, vt nec Summus Pontifex contra hæc dispensare possit, cap. cùm ad, eod. 1. Propriæ voluntatis renuntiatio. 2. Proprietatis abdicatio. 3. Castitatis obseruatio.

In quibus conueniunt, & differunt Monachi, & Regulares?

Regulas statui præscriptas, & potissimùm eas, quæ substantiam Regulæ monasticæ constituunt, & mores, disciplinam, vitæ institutum, aliáque honestæ vitæ congruentia concernunt, indifferenter omnes seruare debent, & in eo conueniunt. Differunt autem; primò, quia faciliùs canonicus regularis, quàm monachus regularis pręficitur Ecclesiæ parochiali, eíque cura animarum committitur, iuxta cap. quod Dei, extra. eod. Secundò, monachi regulam strictissimam obseruare tenentur: Regulares autem laxiori subiiciuntur regulæ: nam & in esu carnium, & habitu, aliísque differunt. Nec tamen per

contemptum,& neglectum Regulæ, ad cuius obseruationem tenentur monachi, sacrilegia, alteriúsque generis crimina committantur, certus modus visitandi monasteria, per Innocentiam III. in Concilio generali institutus, cap.in singulis, extra. eodem.

Quid est Visitatio?

Visitatio est, inquisitio morum,vitæ,& aliorum in clericis, facta per eos, quibus hoc de iure licet,vel commissum est, d. cap.in singulis, extra.eodem.

Quæ causa Efficiens?

Quilibet habens ordinariam iurisdictionem in aliquos. Sicut Archiepiscopus in tota prouincia, cap. Romana, & cap. perpetuò, de censibus, in 6. Et Episcopus in sua diœcesi,cap. conquerente,extr.de off. Ordina. Item Archidiaconus,& Decanus,c.cùm Apostolus,extr.de censibus,& ca.mandamus,extra.de off.Archi. Item Abbates, & Prælati religiosorũ visitant monasteria,& monachos secundùm eorum instituta, cap.penult.& cap.vlt.extr.de stat.monachor. Item Legati Apostolicæ Sedis, & quibus committitur à Papa, vel à Prælatis Ordinariis, ipsis impeditis, cap. Episcopum, 10.quæst.1.& cap. inter cætera,extr.de off.ordina.

Quod Obiectum?

Vitæ institutum, mores, disciplina, habitus, conuersatio. Sed de materia circa quam versatur visitatio: & quod sit visitatorum officium;vide cap.inter cætera,extra, de off.ordinan. & cap.Episcopum, 10.quæst.1.

Quæ Forma?

Forma visitandi præscribitur in cap.Romana, de censibus, & exact.in 6.& in cap.fin.& Dd.in cap.cùm ex officij, extr.de præscript. cap.relata,cap.placuit,10.quæst.1.& in cap.Episcopus in Synodo, 36.quæst.6. Inquit Innocentius IIII.in d.cap. Romana,de censibus,& exact. in 6.Statuimus, vt quilibet Archiepiscopus suam volens visitare prouinciam,priùs Ecclesiæ suæ Capitulum,ac ciuitatem,& diœcesim propriam,plenè visitare procuret:nec sit solùm erga maiorum, sed etiam minorum Ecclesiarum:nec circa clericorum tantùm, sed etiam populorum visitationem, intentus: & si commodè absque difficultate accedere ad vnam quamque non poterit: de pluribus locis ad vnum congruum clericos, & laicos studeat aduocare, ne illis visitatio postponatur. Deinde liceat ei per totam

prouin

ptouinciam, vel eius partem, visitationis officium exercere, ciuitates, & diœceses, suffraganeos suos, & eorum subditos, Cathedralium, & aliarum Ecclesiarum Capitula, & monasteria, Ecclesias, & alia religiosa, & pia loca, cleros, & populos liberè visitando, ac procurationes à locis tantùm recipere visitatis. Ex quo tamen aliquam de ipsis diœcesibus visitare cœperit, nunquàm posteà siue totam, siue partem eius visitauerit, reuertatur causa visitationis ad illam priùs, quàm omnes reliquæ ipsius prouinciæ diœceses in toto, vel in parte, (quas securè visitare poterit) denuò fuerint visitatæ. Quòd si fortè eadem diœcesis, vel aliqua ibi Ecclesia plus aliis indiguerit visitari, tunc aliarum visitatione intermissa redeat ad eandem: si à loci diœcesano requisitus extiterit, vel de omnium, aut maioris partis Episcoporum eiusdem prouinciæ processerit, consilio & assensu: ad quod iidem se promptos exhibeant, ne animarum profectus aliquatenùs negligatur. Si verò malitiosè in his difficultatem adhibuerint, Archiepiscopus licentiam super hoc à Sede Apostolica postulet confidenter. Postquàm autem semel omnes prouinciæ suæ diœceses visitauerit, licitum sit ei posteà (priùs tamen Suffraganeorum suorum requisito consilio, & ipsius definitione super hoc habita, coram eis, quæ in scriptis redigi volumus, vt possint aliis esse nota) visitationem per eandem reiterare prouinciam, iuxta modum superiùs annotatum: etiamsi non interueniat in hunc Suffraganeorum ipsorum assensus, illam semper prouidentiam adhibendo: vt in posterioribus visitationibus illas Ecclesias, eósque cleros, & populos priùs visitet, qui non fuerant ab eo in prioribus visitati: nisi magis sit aliis visitationis officium opportunum. Sanè huiusmodi impensurus officium, proposito verbo Dei, quærat de vita, & conuersatione ministrantium in Ecclesiis, & locis aliis diuino cultui deputatis, ac cæteris, quæ ad officium ipsum spectant, absque coactione, exactione qualibet iuramenti, ad ipsorum emendationem per salubria monita, nunc leuia, nunc aspera, iuxta datam sibi à DEO prudentiam diligenter intendens. Quòd si de aliquibus orta fuerit infamia, contra eos Ordinariis ipsorum (vt super his solenniter inquirant) denuntiet, si viderit expedire. Notoria verò crimina, quæ examinatione non egent, (cùm super his meritò notari possit Ordinariorum negligentia eorundem) liberè corrigat, pœnam pro illis debitam infligendo. Procurationes autem recipiat, secundùm quod est in

Canonibus constitutum: nullam tamen pecuniam ipse, vel aliquis de sua familia, occasione alicuius officij, aut consuetudinis, seu quolibet alio modo earum nomine, sed in victualibus expensas tantùm recipiat moderatas. Caueat insuper, ne ipse, vel quisquam suorum, aliquod munus, quodcunque sit, & qualicunque offeratur, præsumat recipere: Vt non quæ sua sunt, videatur quærere, sed quæ Iesu Christi. Quòd si fuerit contrà præsumptum, recipiens maledictionem incurrat, à qua nunquam (nisi duplum restituat) liberetur. Volumus enim in his fraudem quamlibet penitùs euitari. Hanc autem visitandi formam, ab vniuersis etiam Episcopis, alijsque Prælatis ordinario iure, suos subiectos visitantibus, plenè obseruari præcipimus, saluis super hoc rationalibus, & approbatis religiosorum consuetudinibus, & regularibus institutis.

Quæ forma visitandi Monachos?

Vt religiosi singularum prouinciarum de triennio in triennium ad Capitulum conueniant, & in eo ex prælatis quatuor, qui simpliciter, & de plano Monachos, siue Regulares, iurisdictioni, & regulæ suæ subiectos, inquirant, & corrigant: & quæ viderint corrigenda, cõstituant. Modus autẽ visitandi Monasteria, quot mitti debeant, quali cum apparatu, quomodo in officio visitationis se gerere, quæ summo studio expedire, & à quibus abstinere teneantur: habetur in cap. fin. extra.eodem: & tradit Pauin. tractat. de visitat. quæstion. 2, 1. parte, &c.

Quis Finis, & Effectus?

Primò: Vt correctione clericorum facta, Ecclesia ipsa in meliùs reformetur, d.cap. Romana. Secundò, vt à tali correctione nulla concedatur appellatio, cap. ad nostram, extra.de appellat.& cap.relatum, extr.ne cler.vel monach.&c. Nisi corrigendi modus excederetur, cap.quia peccat. 23.q.4. Nam vt dicitur in cap.beatus, 45.dist. Nimiæ asperitatis interpretatio neque correctionem, neque salutem recipit, &c. Tertiò, perceptio procurationis, à cuius præstatione immunem nullam esse Ecclesiam, vel monasterium, etiam præscriptionis prætextu, esse decet, cap.cùm ex, extr.de præscript.debétque ipsa procuratio præstari in victualibus, non autem pecunia, capit. pecunia, §. procurationis, de censibus in 6. De qua titul. de cens.exact.& procurat. infrà latiùs.

DE

DE RELIGIOSIS DOMIBVS, vt Episcopo sint subiectæ.

TITVLVS XXXVI.

Continuatio.

VIsitatio per Ordinarium, sub cuius iurisdictione religiosæ domus sitæ sunt, fieri contingit: scire nunc operæpretium est, cuius iurisdictioni religiosæ domus subiectæ sint.

Quæ dicitur religiosa domus?

Religiosa domus est, quæ ad pium vsum constructa est: vt est Xenodochium: locus, vbi peregrini pauperes recipiuntur. Orphanotrophium, vbi orphani, hoc est parentibus orbati, nutriuntur. Brephotrophium, vbi infantes pauperum, & expositi aluntur. Nosochomium, in quo ægroti paupertate simul laborantes curantur à morbo. Gerontochomium, vbi senio confecti, & valetudinarij sustentantur, cap. in qualibet, 23. q. 8. & l. omnia, C. de Episcop. & cleric.

Cuius iurisdictioni religiosæ Domus subiectæ sunt?

Generaliter in Aurelianensi Concilio statutum est, omnes basilicas, quæ per diuersa loca constructæ, vel quotidiè construuntur, in Episcopi potestate consistere, in cuius territorio sitæ sunt, cap. omnes, 16. q. 7. nisi singulari priuilegio, se exemptas docere possint, cap. cùm venerabilis, extr. eodem. Quo tamen priuilegio capellæ ei subiectæ non gaudent: sicuti etiam quibus certæ rei, vel ratione loci, priuilegium exemptionis, concessum est, eodem priuilegio pro alia re, alióve loco non potientur, cap. cùm capella, extr. de priuileg.

Quis huius subiectionis Effectus?

Cùm religiosa domus, quò ad duas leges, subiiciatur, scilicet diœcesanam, & iurisdictionalem, dubium non est, quin Episcopus ea, quæ sunt legis diœcesanæ, iuris Episcopalis, vel iurisdictionis contentiosæ, in ea, hominibúsque illi deputatis exercere possit, cap. monasteria, 18. q. 2. & Hostiens. hoc tit.

DE CAPELLIS MONACHORUM, & aliorum Religiosorum.

TITVLVS XXXVII.

PAri ratione capellæ monachorum Episcopo, in cuius territorio sunt sitæ, subiiciuntur: ita vt nulla consuetudine

obstante, de ipsis Episcopus pro arbitrio statuere possit: nisi huius iurisdictionis speciali priuilegio, vel legitima præscriptione probentur exemptæ, cap. cùm venerabilis, & cap. seq. cap. constitutus, extra. de relig. dom. & cap. auditis, extra.de præscript.

DE IVRE PATRONATVS.

TITVLVS XXXVIII.

Continuatio.

INstitutio regulariter non fit, nisi ad præsentationem patroni, cui competit ius patronatus in beneficio, quod alicui, per institutionem conferendum est.

Quid est Ius Patronatus?

Ius patronatus est, potestas præsentandi instituendum ad beneficium Ecclesiasticum, simplex & vacans, Hostiens. in §. quid sit, hoc titul.

Quot modis accipitur Ius Patronatus?

Variis modis. Primò, pro iure præsentandi instituendum. Altero, pro iure, quod acquiritur ex manumissione proprij serui. Dicitur etiam aduocatus patronus, quia in causa patrocinium præstat, tot.tit. ff.de postulando.

Quæ causa Efficiens?

Diœcesani Episcopi authoritas, & patroni Ecclesiam fundantis, ædificantis, vel dotantis voluntas. Vnde ait Hostiens. in §. ex quibus, eod. tit. tria faciunt aliquem patronum; dos, ædificatio, & fundus, &c. Et quia non tantùm fundatione, vel ædificatione ius patronatus constituitur; sed etiam in constructione Diœcesani consensum, secundùm formam præscriptam in ca. nemo, de consecrat. dist. 1. interuenire oportet, vt iuri patronatus locus sit, patet, ad efficiendum ius patronatus Episcopi authoritatem quandóque desiderari.

Quod Subiectum?

Beneficium, in quo patrono competit ius patronatus. Vnde non dicitur liberum, vt alia beneficia, quæ per collationem transferuntur, sed sub patronatu positum.

Quod Obiectum?

Officium, quod præsentatus pro beneficio, in quo per Episcopum institutus est, præstare tenetur. Collatio enim beneficij,

neficij, necessitatem præstandi officij inducit: cùm iuxtà CHRISTI ordinationem: Qui de altari viuit, eidem etiam vt seruiat, æquitati, & religioni conueniat.

Quæ Forma?

Forma consistit in modis constituendi ius patronatus: vt sunt fundatio, dotatio, & reparatio. Fundatione constituitur ius patronatus, cùm quis Ecclesiam, accedente Diœcesani Episcopi consensu, iuxtà formam in titul. de constit. consecrand. Eccles. &c. construxit. Dotatione verò, cùm quis Ecclesiæ constructæ collatione quorundam bonorum succurrit, vel bona quædam in dotem Ecclesiæ, quæ non est dotata, assignat, cap. nemo, de consecrat. dist. 1. Reparatione denique, si quis collapsæ Ecclesiæ, vel ædificando de consensu Episcopi, vel conferendis prouentibus subuenit, authent. vt nullus ædificet, §. 1. col. 5. Transfertur autem ius patronatus, per successionem, permutationem, donationem, vel venditionem, &c. Quæ sit forma institutionis ad præsentationem patroni, supra, tit. de institutionibus dictum est.

Quæ est causa Impulsiua introducti iuris Patronatus?

Ipsa æquitas. Cùm enim patronus è fundamentis Ecclesiam construxit, vel interituram reparauit, vel indotatam dotauit, æquum est, vt loco quasi remunerationis, hoc ius patronatus, in eadem sibi competat, & ad eius præsentationem, (modò persona idonea præsentetur,) institutio fiat.

Quis Finis, & Effectus?

Primus est, potestas præsentandi instituendum: quæ præsentatio ab Ecclesiastico patrono, intra sex menses fieri debet, nec præsentationis factæ variatio conceditur: à Laico autem intra quatuor: post quod tempus etiam variare potest, ca. si laicus, §. verùm. eod. tit. in 6. Eo autem tempore lapso, nulla admissa præsentatione, Episcopus, pro libito, idoneam aliquam personam instituere, & Ecclesiam ordinare non prohibetur, ca. si verò ordinatio. extr. eod. Patrono autem demortuo, relictis pluribus hæredibus, ad eos ius patronatus distributione legitimè facta, deuoluitur. Si autem vnus ex pluribus patronis moriatur, in eius hæredes transit ius patronatus per stirpes: ita vt vnius patroni plures hæredes vocem habeant in præsentatione vnius, possintque ipsi patroni de rectore ab iis alternis vicibus præsentando liberè conuenire. Quibus etiam, ex eadẽ causa permittitur, vt plures ad vacantem Ecclesiam eo modo præsentare possint personas, vt vna

ex iis per Episcopum eligi, & admitti valeat, Clement. plures, eodem titul.

Secundus est, potestas defendendi Ecclesiam. Quia patronus potest, imò debet Ecclesiæ tutelam suscipere, & eam ab omni iniuria tueri; ideò si institutum, Ecclesiæ inutilem esse cognoscit; vt quia sit dilapidator, bonorum concoctor, ipsum honestæ admonitionis conuentione compescere, aut Episcopo, vel iudici competenti denuntiare potest, c. filiis, 16. q. 7.

Tertius effectus est, necessarium vitæ subsidium. Nam si fortè ipsi, aut eorum filij eò inopiæ redacti fuerint, vt suppetiis alienis egeant, illis modestè, & pro temporis vsu succurrendum erit, cap. quicunque, & cap. decernimus, 16. quæst. 8.

Quartus effectus est, processionis honor. Primus enim, & eximius in ordine locus in concessu, vel processu, patrono inter clericos eiusdem Ecclesiæ debetur, cap. nobis, extr. eod.

Quæ Cognata?

Huic iuri patronatus non multùm absimile est ius protectionis. Et cùm religiosi Ecclesiam aliquam sibi subiectam habent, tam quoad spiritualia, quàm quoad temporalia; in qua tamen pleno iure instituere non possunt, nec curam populi committere, sed authoritas Episcopi consideratur. Nam hoc ius ita à patronatu differt, quòd qui illud habent, ipsi reditus Ecclesiæ illius percipiunt, & congruam portionem rectori assignant; at qui patronatum habent, nihil redituum percipere possunt, sed integri prouentus rectori instituto permittuntur, cap. vni, de capell. monach. in 6. & Clemen. vniuers. de sepul. Affinia etiam sunt, ius eligendi, ius conferendi, ius patriæ potestatis, cura, tutela, &c.

Quæ Adiacentia?

Præsentatio, cura, tutela, protectio, institutio, non tamen in eadem persona institutio, & ius patronatus locum habent. Quia patronus instituere non potest, sed tantùm præsentare, ad cuius præsentationem à Diœcesano necessariò fieri debet institutio, cap. præterea, extra. eodem.

Quæ Pugnantia?

Sunt modi, quibus ius patronatus tollitur. 1. Est cessio: vt si patronus ius suum Ecclesiæ contulerit. 2. Patientia reformatæ Ecclesiæ: vt si Ecclesiam sine reseruatione iuris competentis collegiatam fieri patiatur. 3. Interitus Ecclesiæ: quod fit, si sacræ ædes igne conflagratæ, vel terræmotu, aut alio vitio interierint. 4. Violenta occupatio: vt si ab infidelibus Ecclesia,

Ecclesia, ex qua competit ius patronatus, occupetur. 5. Delictum: quod varium est, in cuius pœnam priuatio iuris patronatus contingit. 6. Hæresis. Hæretici enim omnia bona, sub quibus ius patronatus continetur, confiscantur, c. excommunicamus, 1. & 2. extr. de hæred. Pugnant etiam, dolus, error, venditio, per quæ ius patronatus comparatum est: idipsum enim vendi, vel per patronum propria authoritate alienari non potest, nisi cum vniuersitate vendatur, c. præterea, & c. de iure, extr. eod. & institutio per patronum, propria authoritate facta, c. præterea, extr. eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Donatio iuris patronatus laici facta loco Ecclesiastico, etiam sine consensu Episcopi, tenet, non tamen præiudicat iuri Episcopali, c. si laicus, eod. in 6.

Laicus quadrimestre tempus habet ad præsentandum: Ecclesia verò semestre, licèt à Laico acquisiuerit ius patronatus, per stirpes, Clem. plures, eod. tit.

Si quæstio iuris patronatus inter patronos, non definitur intra quatuor menses, Episcopus ordinabit Ecclesiam, sine præiudicio eorundem, c. cùm propter, extr. eod.

Patronus Ecclesiæ vacantis, quamquàm sit clericus, ad eam tamen seipsum se præsentare non potest, c. per nostras, & c. consuluit, extr. eod.

Patronus ius patronatus, propria authoritate alienare non potest, nec ab Ecclesia aliquid temporale exigere, nisi tempore fundationis, à diœcesano illud fuerit sibi reseruatum, c. præterea, c. de iure, & c. nullus, extr. eod.

Si patroni in præsentando discordant, præfertur præsentatus à maiori parte, si est idoneus: & si hoc sine scandalo fieri non potest, vel patroni intra tempus debitum non præsentant, Episcopus ordinabit Ecclesiam, c. quoniam, extr. eod.

Ius patronatus consistens in aliqua vniuersitate temporalium, trāsit cum ipsa vniuersitate: etiamsi vniuersitas transeat tantùm, quò ad vtile dominium, nisi ius patronatus specificè sit exceptum, c. ex literis, extr. eod.

DE CENSIBVS, EXACTIOnibus,& Procurationibus.

TITVLVS XXXIX.

Continuatio.

PAtronus non tantùm vi iuris patronatus, ius præsentandi, sed etiam ius exigendi certam annuæ pensionis summam, si ipse illud ius, cùm Ecclesiam fundaret, cum authoritate Diœcesani sibi reseruauit, habet.

Quid est Census?

Census nihil aliud (teste Hostiense) hîc est, quàm quædam pensio, quæ de prouentibus Ecclesiæ persoluitur, c.quæsitum, 1.quæst.3.

Quot modis Census accipitur?

Duobus: Generaliter,& specialiter. Generaliter accipitur, cùm quicquid in quantitate, vel in summa annuatim præstatur, censum appellamus, c.olim causam,& c.in canonicis, extr. eod. Speciali autem nomine census, qui Episcopo, vel Ecclesiis in argumentum subiectionis tribuitur, cathedraticum appellatur, eò quòd ob honorem cathedræ persoluatur, c.1.10. q.1.& c.conquerente, extr.de off.ordinat.

Quæ causa Efficiens.

Authoritas Episcopi cum consensu Capituli, & fundatoris voluntas cum authoritate Episcopi. Episcopus enim, propria authoritate, neque nouum censum constituere, neque veterem augere potest, sui commodi gratia. Quòd si in vtilitatem Ecclesiæ sibi subiectæ, census constitutio, vel veteris census augmentatió vergat, Capituli accedente consensu, censum nouum imponere, vel veterem augere, minimè prohibetur, Clem.fin.de reb.Eccles.non alienand.& c.1.eod.tit.in 6.

Quæ Materia?

Res, quæ pondere, numero,& mensura consistunt, prouentus, & fructus rerum mobilium, & immobilium. Quia non tantùm in nummis, sed etiam frumento, vino, oleo, capis, gallinis, pullastris, & aliis id generis, annuus census constitui potest, c.cùm canonicis, c.ex parte, extr.eod.

Quod Subiectum?

Ecclesia, vel res ipsa, cui census imponitur, arg.c.1.extr.de reb.Eccl.non alienand.

Quod

Quod Obiectum?

Persona, cui census præstatio fieri debet. Debetur autem census, vt plurimùm, Episcopo, in signum subiectionis: & patrono, loco remunerationis: si cum consensu, & authoritate eorum, quorum authoritas requiritur, constitutus fuerit.

Quæ Forma constituendi Censum?

Vt Episcopus consensu Capituli, & eius Ecclesiæ, cui census imponitur, ex iusta causa, & legitimo tempore, moderatum constituat censum in rebus ad Ecclesiam pertinentibus: quæ ex se fructus, & reditus aptæ sunt producere. Multa enim ad constituendum censum requiruntur. Primò authoritas Episcopi. 2. Consensus Capituli, argum. cap. pastoralis, & cap. tua, extr. de his, quæ fiunt à maior. par. Cap. 3. Consensus Ecclesiæ, cui imponitur census; si est collegiata, c. 1. ext. de rerum permutat. 4. Iusta causa. Causa iusta est, causa remunerationis, releuandæ paupertatis, & indigentiæ, redimědæ vitæ: & denique illa iusta iudicatur, quæ euidentem Ecclesiæ affert vtilitatem, gloss. & Dd. in c. nisi; extr. de præbend. 5. Legitimum tempus, quale quadruplex notatur: Aut fundationis, aut consecrationis, aut donationis, aut immunitatis indultæ tempus, Hostien. in §. quis imponere, eod. tit.

Contingit enim, cùm Ecclesia citra Ordinarij consensum nec ordinari, nec dedicari possit, vt eo tempore Episcopus in signum subiectionis, annuatim sibi exoluendum constituat censum. Quod & in patrono, qui Ecclesiæ vltra necessariam dotem contulit, obseruatur: vt ipse loco annuæ pensionis cum consensu Diœcesani aliquot reditus reseruet. Est autem dos necessaria, sine qua Ecclesia in statu debito, & conuenienti, sustentari non potest, argu. c. 1. extr. de institut. & c. cùm sicut, extr. de consecr. Ecclesiarum.

Quæ causa Impulsiua?

Ipsa æquitas. Episcopo enim, qui spiritualia impartit, æquum est, vt aliquid temporale subiectis Ecclesiis reddatur. Par quoque æquitatis ratio suadet, vt Episcopus patrono, fundationis tempore in compensationem beneuolentiæ exhibitæ, ex eadem Ecclesia, quam largè, & liberaliter dotauit, annuos sumptus, instar pensionis, quotannis persoluendæ, decernat & constituat.

Quis Finis, & Effectus constituti Census?

Est ipsa obligatio: cuius vigore census debetur, & ipsa annua perceptio rerum censualium. Quod verum est, si is, cuius

cuius rebus census impositus est, solutionem iniustè non remoretur, vel detrectet. Quòd si autem is, qui ad census præstationem obligatus est, præstationem neget: effectus est, actio in factum, interdictum recuperandæ, vel retinendæ, vel etiam, vt putat Specul. tit. de censib. §. 1. actio ex stipulatu præsumpta: potissimùm si triennij spatio census fuit solutus, l. cùm de in rem verso, ff. de vsuris, vbi filius ad præstationem vsurarum tenetur, eò quòd pater illas triennio persoluerat, licèt obligationis constitutæ alia documenta non extiterint. Ratio est: Quia triennalis præstatio coniecturam & argumentum perpetuæ pensitationis, & constitutæ obligationis inducit, d. l. cùm de in rem verso, ff. de vsuris, &c. An autem intermissa præstatio census triennij spacio, ius commissi, (sicuti in emphyteusi) tribuat? Pulchra quæstio est, & quotidiana praxi agitata, gl. in c. constitutus, extr. de religios. dom. asserit quòd non. Nedum, si mille annis à præstatione census cessetur, illam intermissionem tribuere ius commissi. Ratio est: Quia licèt censualis contractus hoc commune habeat cum emphyteusi, vt concedenti, hæredibusque eius annua pensio debeatur: differt tamen eo quòd in emphyteusi vtile tantùm dominium, remanente directo penes ipsum dominum, transferatur in ipsum emphyteutam: in contractu autem censuali, ob annuam pensitationem, ius vniuersum, tàm vtile, quàm directum dominium, penes ipsum, qui ad solutionem census tenetur, constitutum sit.

Quid est Exactio?

Exactio est, petitio eius, quod ratione personæ, facultatum, negotij, vel alterius cuiusdam rei gratia ex iusta causa debetur.

Quotuplex Exactio?

Est multiplex. Quædam est collectarum, vectigalium, munerum personalium, Patrimonialium, Pedagiorum, Salinariorum, Guidagiorum, & similium.

Quæ causa Efficiens?

Lex, statutum, vel consuetudo alicuius rei exactionem fieri permittentia.

Quod obiectum, vel Materia circa quam?

Est munus ciuile. Quod in tria membra diducitur. Personale est, secundùm Arcadium, quod animi prouisione, & corporalis laboris intentione, sine aliquo gerentis detrimento, perpetratur, l. 1. & l. fi. ff. de munerib. & hono. Et in huius exa-

ctione,

ctione,ætas,facultates,vita & fama,inspicienda sunt,authent. præsides, C.de Episc.& Cler. Patrimoniale est,quod sumptibus Patrimonij,& damnis administrantis expeditur,& id imponitur pro modo possessionum masculis, & fœminis. Mixtum est,quod de vtroque participat.Quando videlicet personale munus gerens de propriis facultatibus impensas facit, vel annonam exigentes desertorum prædiorum damna sustinent,l.fin.§.mixta,ff.de mune.& honoribus.

Quæ Forma?

Vt exactio rei licitæ fiat, & modo, lege, vel consuetudine, permissis. Multis enim canonibus prohibitum, ne Episcopi, vel quibus ius collectandi, vel exigendi est, modum in exigendo excedant,c.ea,quæ,& c.innouamus,extr.eod.

Quis effectus Exactionis iniustæ?

1. Quòd exactores modum iustum exigendi excedentes priuentur officio, c.ea, quæ, extr.eod. 2. Quòd excommunicentur,nisi desistant,d.c.innouamus. 3.Prætor induxit actionem in factum, ex edicto de publicanis, per quam coguntur exactores tributorum , si exegerint vltra debitum , restituere duplum intra annum:pòst autem, simplum, ei, à quo ipsi, vel eorum familia,exegerunt,l.1.ff.de publi.& vectigalib.

Quid Procuratio?

Procuratio est, exhibitio sumptuum necessariorum facta illis,qui diœcesim peragrando,Ecclesias subiectas visitant.

Quæ causa Efficiens?

Ius commune, consuetudo,pactum, vel priuilegium,Spec. §.sequitur,tit.de consue.& c.seruitutum.18.q.2.

Quod Obiectum?

Est visitatio, quæ singulis annis fieri debet ab illis, qui ius visitandi habent. Habent autem ius visitandi, Episcopi, Archiepiscopi,Patriarchæ,Sedis Apostolicæ Legati, nuncij, Archidiaconi, Decani, Abbates, aliique omnes, qui ordinariam iurisdictionem habent:de quo suprà.

Quæ Materia?

Omnis generis victualia,vel in victualibus expensa. Nam Pontificio iure proditum est,visitatorem, vel aliquem de sua familia, occasione alicuius officij, aut consuetudinis , pecuniam,vel munus,qualitercunque oblatū,recipere nullo modo posse,sed tantùm expensas in victualibus moderatas,cap.Romana,§.procurationes.eod.tit.in 6.

Quæ

Quæ Forma?

Eſt præſtatio mediocris victualium, vel expenſarum, à qualibet Eccleſia (niſi ſingulari priuilegio incontinenti ſe probet exemptam) pro ratione perſonæ, & dignitatis, ſub cautione quarumlibet circumſtantiarum, facienda Epiſcopis, Archidiaconis, vel quibuſlibet aliis, etiam Apoſtolicæ Sedis Legatis, aut nunciis, & Prælatis iuriſdictionem ordinariam habentibus, Eccleſias in ſua prouincia, vel Diœceſi ſitas viſitantibus, vel quibus id muneris commiſſum fuit, d.c. Romana, de cauſ. & exact. in 6. cap. procurationes, & cap. cùm Apoſtolus, extr. eod.

Quæ cauſa Finalis?

Ne Prælatis hoc viſitationis officium diſpendio ſit, ſi ſuis ſumptibus peregrinentur.

Quis Effectus?

Eſt, cauſa ſuſtentationis neceſſariæ, iuſta, & legitima perceptio contributionum, quarum in exigendo, vel alias eccleſias grauando, modum excedens, pœna dupli infra menſem exoluendi punitur. Quod duplum, ſi intra illud tempus non præſtiterit, ab Eccleſiæ ingreſſu remouetur: & inferiores officio, & beneficio, vſque ad ſufficientèr factam ſolutionem ſuſpenduntur, dict. cap. procurationes, §. fin. & cap. 2. de cenſib. in 6.

Quæ Affinia?

Omnia illa affinitatem quandam inter ſe habere videntur: putà, canonica portio, cathedraticum, cenſus, procuratio, collectæ, penſio, tributum, Charitatiuum, ſubſidium. Charitatiuum ſubſidium eſt, quod Epiſcopus, vel Papa, propter ſuperuenientes neceſſitates, cum charitate moderatum, ab Eccleſiis ſibi ſubiectis exigit. Canonica portio ab omnibus reditibus, & oblationibus detrahitur. Cenſus, de quouis prouentu Eccleſiæ annuatim exoluitur. Cathedraticum in ſignum ſubiectionis, ab Eccleſiis in eadem Diœceſi conſtitutis exigitur. Procuratio, ratione viſitationis, Prælatis, pro neceſſariis ſumptibus, exhibetur. Collectæ, pro ratione poſſeſſionum, & Patrimonij imponuntur. Penſio cum cenſu, & tributum cum cathedratico conuenit. Quia & tributum probatio ſubiectionis eſt, c. omnes, extr. eod.

Quæ Pugnantia?

Auaritia, c. ea, quæ, cod. præſcriptio, mutatio rei ſoluendæ, cap.

cap.cùm canonicus,eod. grauamen Ecclesiæ, interitus, reformatio Ecclesiæ,partium conuentio,pactum,consuetudo,contraria remissio ex causa cum consensu Capituli, nimia sterilitas,Ecclesiæ paupertas,Hosti.hoc tit.§.in quo casu.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Naturæ consentaneum est, vt is non recuset onus, qui rerum commoda complectitur,Clem.1.eod.tit.

Priuilegia strictè sunt intelligenda, & tantùm futura,& non præterita respiciunt, nisi expressè contrarium constituatur,Clem.cùm sit,eod.tit.

Visitator non in pecunia, sed victualibus, recipere debet procurationem moderatam, cap. Romana, §. procurationes, extr.eod.

Omnis anima sublimioribus potestatibus subiecta est, c. omnis,extr.eod.

Tributum in probationem subiectionis præstatur, d. c.omnis,extr.eod.

Afflictis afflictio non est addenda,c.licet,extr.eod.

Ad antiquam monetam,vel si non est in vsu,ad eius æstimationem,soluendæ sunt pensiones, cap. cùm canonicis, extra.eod.

Argumentum à loci vicinitate valet: ob id Ecclesia in procurationibus, & aliis, vicinarum consuetudinem in dubio seruabit,c.super eo,extr.eod.

Episcopus remittens Ecclesiæ seruitia, quæ sibi debebat: & statuens, quòd aliud seruitium non imponatur, procurationem non intelligitur remisisse, c. cùm venerabilis, extr.eod.

Ecclesiæ tenentur Episcopo, in cuius diœcesi sunt, respondere de procurationibus,quarta decimarum, & aliis Episcopalibus,c.cùm olim,extr.eod.

Præscriptio etiam antiquum modum soluendi census tollit, c.olim causam,extr.eod.

Nouus census Ecclesiis imponi nõ potest,nec antiquus augeri,

geri, quòd si contrà factum fuerit, hoc irritum habetur, c. prohibemus, & c. grauis, extr. eod.

Prælatus, seu Rector Ecclesiæ non potest, præsertim post mortem, Ecclesiam suam propria authoritate constituere censualem, c. præterea, & c. Ecclesiis. extr. eod.

Per collusionem constituens Ecclesiam censualem, illa priuatur: quòd si collectores grauent subditos, ab officio deponuntur, c. cùm clerici, & c. ea, quæ, extr. eod.

Noua pedagia sine consensu Principis imponens, communione priuatur, c. innouamus, extr. eod.

Obligatio aliquid præstandi vniuersitati, & singulis, qui sunt in vniuersitate: etsi in vniuersitate numerus creuerit, tamen omnibus, & singulis tenetur: & si hoc grauaretur nimiùm, per iudicis officium sibi prouidebitur, cap. quanto, extr. eodem.

DE CONSECRATIONE Ecclesiæ, & Altaris.

TITVLVS XL.

Continuatio.

Tempore consecrationis imponitur census, in signum subiectionis, ab Ecclesia consecrata præstandus.

Quid est Consecratio?

Consecratio est ritus sacrandi res DEO, cum adhibitione certarum solennitatum, antiquitùs inductus, & ex instituto veterum Patrum tractus, c. vnico, §. vnde in veteri testamento, extr. de sacr. vnct.

Quæ causa Efficiens?

DEVS ipse, & statuta Pontificum, d. c. vnico, extr. de sacra. vnct. & per tot. dist. 1. de consecr.

Quod Subiectum?

Persona, quæ habet consecrandi facultatem: vt est Pontifex, Episcopus, Diœcesanus: non autem inferior quidam clericorum, etiam ex Episcopi delegatione: quia licèt Episcopus ca, quæ

ea, quæ iurisdictionis sunt, inferiori demandare possit, non tamen ea, quæ Ordinis sunt, inferioris gradus clericis committere permittitur, Abb. in cap. fin. extra. de cleric. ægrot.& cap.penult.extra.eodem.

Quod Subiectum?

Res, vel persona, cuius consecratio fit. Quæ autem sint; vide tit.de sacra vnct. lib.1.& dist.1.de consecrat.

Quæ Forma?

Forma consecrandi Pontifices,& Imperatores, habetur ca. vnico,extr.de sacra vnct.De forma consecrandi Episcopos legitur in cap.Episcopus, dist.23.cap.1.d.75. Panorm.& Dd.in cap.si.Archiepiscopus,extr.de temp.ordin.& in cap.porrò,66. dist. De consecrationis modo aliorum clericorum,habetur in cap.presbyter, & cap. seq.vsque ad cap.psalmist.dist. 23. Forma consecrandi Ecclesias traditur in authent.de monachis, §. illud,& authent.de Eccles.tit.§.si quis, & cap.placuit, 1.q.1.& cap.1.dist.1.de consecrat. Forma consecrandi altaria, aliásque res sacras,explicatur in d.cap.vnico, §.vngitur, extra.de sacra vnct.cap.altaris, & cap.placuit, dist.1.de consecrat. Debet autem fieri consecratio diebus festiuis quoad commodè fieri possit, vel etiam priuatis, & tantùm semel,nisi iterandi causa legitima subsit,cap. Ecclesiis, dist.1.de consecrat.

Quis Effectus Consecrationum?

De effectibus consecrationum, vide Hostiens. in §.quis sit effectus, titul.de sacra vnct.qui variarum consecrationum effectus ponit.

Quæ Contraria?

Pollutio: quæ in Ecclesiis contingere dicitur homicidio etiam citra sanguinem, & seminis, vel humani sanguinis effusione,& excommunicati humatione.Sed hæc pollutio purgatur pe reconciliationem, quæ qua forma fiat, vide cap.Ecclesia semel,c.solennitates.dist.1.& cap.consuluisti, extr.eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Ea,quæ sunt ordinis,non ita sicuti quæ iurisdictionis sunt, per delegationem transferri possunt, cap.penult.extr.eod.

Ecclesiis Deo sacratis non est denuò consecratio adhibenda, ni aut incendio, aut alia ruina dissecratæ sint. Quo casu

omnia ex integro agenda erunt: perinde ac si nunquam consecratæ fuissent, cap. Ecclesiis, dist. de consecrat.

Episcopus crescente fide fidelium, nouam Ecclesiam construere, & vnam in plures diuidere potest, cap. præcipimus, 6. quæst. 1. & cap. nulli, distinct. 99.

DE CELEBRATIONE MISsarum, & Sacramento Eucharistiæ, & diuinis officiis.

TITVLVS XLI.

Continuatio.

NOn tantùm altarium, Ecclesiarum, aliarúmque rerùm consecratio fit, verùm etiam ad tremendi illius sacrosanctæ Synaxeos, seu Eucharistiæ sacramenti perfectionem, debita Diuini verbi prolatio, siue consecratio desideratur.

Quid est Eucharistia, & vnde dicitur?

Eucharistia est, Sacramentum, quod sub speciebus visibilibus, panis scilicet, & vini verum sacrosanctum corpus, & sanguinem Christi continet: ex cuius sumptione ingentem Dei gratiam, & vitam animæ consequimur. Dicta Eucharistia, quasi bona gratia, vel gratiarum actio, cap. in quadam, & cap. cùm Marthæ, §. quæsiuisti, extra. eod. cap. species, distinct. 2. de consecrat.

Quæ continet Eucharistia?

1. Sacrosancta Eucharistia à se inuicem tria discreta continet, species scilicet visibiles. 2. Veritatem sacrosancti Corporis, & Sanguinis Christi. 3. Vberem spiritualis gratiæ virtutem. Quod enim oculis nostris apparet, species sunt panis, & vini. Quod sub speciebus fides nostra comprehendit, verum corpus, & sanguis est Christi. Quod autem ex participatione sacrosanctæ Eucharistiæ consequimur, virtus est gratiæ spiritualis, & vita æterna, c. quia corpus, dist. 2. de consecr.

Quæ causa Efficiens?

Deus Optimus Maximus: Qui celebrata cum discipulis suis agni paschalis Cœna, hoc sacramentum in sui commemorationem obseruari præcepit, Matth. 26. Marc. 14. & Luc. 22.

Quæ

Quæ causa Impulsiua?

Amor ille ingens, quo Dominus suos dilexit, vt ait Ioannes, c. 13. Cùm Dominus dilexisset suos, in finem dilexit eos. Cuius quidem amoris, vt diuinum aliquod, atque admirabile pignus daret, sciens horam iam venisse, vt transiret ex hoc mundo ad patrem, ne vllo vnquam tempore à suis abesset, inexplicabili consilio, quod omnem naturæ ordinem, & conditionem superat, perfecit.

Quæ Materia?

Elementum panis, & vini. In hoc enim Eucharistiæ sacramento, visibiles panis, & vini species, quæ tantummodò sacramentum, id est, visibile signum sunt rei sacræ: hoc est, Corporis, & Sanguinis Christi: quæ sunt res huius sacramenti; & non modò per has res, quadam similitudine, signãtur; sed sub ipsis speciebus reuerà continentur, considerantur. Deinde eadem similitudinis ratione, verum illud CHRISTI Corpus sacramentum est mystici illius Corporis Christi, quod est Ecclesia: cuius caput est Christus; quod in Eucharistia quidem non continetur, aptè tamen veri illius corporis similitudine significatur. Nam quòd in vero Corpore est diuersitas mẽbrorum, hoc est in Ecclesia diuersitas donorum, & gratiarũ: quam diuersitatem charitas compingit, & dirigit in vnitatem. Cuius commercio, quod insingulis Ecclesiæ membris excellens est, & bonum, id in communem omnium cedit vtilitatem. Huius autem mystici corporis communio, & incorporatio, præcipua Eucharistiæ efficacia, & principalis virtus est, quam veri corporis, & sanguinis Christi participatione acquirimus. Vnde Apost. 1. ad Cor. 10. vt hanc, vel qui præcipuam Eucharistiæ efficaciam, & virtutem insinuaret, veri corporis, & sanguinis Christi participationem in illud mysticum corpus ordinauit. Calix benedictionis, inquit, cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est? Et panis, quem frangimus, nónne participatio corporis Domini est? Et huius sanctæ participationis fructus insinuans, subdit: Quoniam vnus panis, & vnum corpus multi sumus, omnes, qui de vno pane, & de vno calice participamus. Hoc igitur nobis vsus Eucharistiæ præstat, vt in communionem mystici illius corporis Christi, quod est Ecclesia, velut membra arctiùs inseramur. Ad quam vnionem insinuandam, & cõmendandam, panis, & vinum aptissimè seruiunt: Nam & panis ex multis granis in vnum coalescit, & vinum ex multis racemis confluit.

Sic nos, per vsum huius diuini mysterij, cùm multi simus, in vnum coalescimus, & per Spiritum sanctum adunamur, eodémque pacis, & charitatis vinculo, velut membra, in vnum corpus colligamur,&c.ca.quia passus,distinct.2.de consecrat.

Quæ Forma?

Verbum CHRISTI, idem efficiens, quod significat. Est autem tale, quod CHRISTVS in institutione huius Sacramenti protulit,& legitur apud Matthæum,26.Marc.14. Luc.22.& 1. Corinth.11.sub hac orationis forma: Accipite, & manducate: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. Et accipiens calicem, gratias egit,& dedit illis,dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic est enim Sanguis meus,noui testamenti,qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hoc facite, quotiescunque bibetis, in mei commemorationem. Sacramentum enim Eucharistiæ ipsa consecratio, quæ verborum forma sub Pane, & Vino exprimitur, efficit: capit. Panis, & calix.& c. non omnis, distinct.2.de consecrat. Hinc Augustinus: Verbum CHRISTI,si ad elementum accedat,fit Sacramentum,& Matth. 26. Benedixit,licet accipere.

Quæ causa Finalis institutæ Eucharistiæ?

In hunc finem instituta est Eucharistia, vt passionis, & mortis CHRISTI recordemur,eámque annuntiemus perpetuò. Sic enim ipse ait: Hoc facite in mei commemorationem. Et Paulus: Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat. Vult autẽ ob id Dominus meminisse nos suæ passionis, ac mortis. 1. Vt ea recordatione fidem nostram subinde & excitemus, & confirmemus, persuasi scilicet, ipsius mortem, esse redemptionem, ac vitam nostram: ipsius sanguine ab omnibus peccatis nos mundatos esse, & etiamnum mundari, cap.quia morte,dist.2.de consecrat. 2. Vt ad gratiarum actionem, ipsi pro tam effabili beneficio iugiter offerendam incitemur. 3. Vt ad peccatorum abdicationem,bonorúmque contrà operum, & innocentiæ studium animemur. Cogitantes nimirum seriò, nos iam factos esse membra Christi, eóque actiones etiam decere tanto capite nostro dignas: hoc est, prorsus Christianas.4.Vt ad fraternæ quoque charitatis inflãmemur officia. Sic nempe totos nos impendentes proximis, quemadmodum ipse Christus sese totum nobis impendit,&c.

Quis

Quis Effectus?

Primus est: Vt de sacro Domini corpore, & sanguine participantes, in membra eius transeamus, & vniamur cum illo, non solùm secundum spiritum, fide, & charitate: sed vera corporis vnione: vt iam ipsi velut membra capiti inhæreamus, & vnum cum illo corpus efficiamur, secundum Ioannem, 6. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinẽ, in me manet, & ego in eo; & qui manducat hunc panem, viuit in æternum. Alter effectus, ex primo dimanans, est aditus ad æternam hæreditatem, quæ noui, atque æterni testamenti iure ad nos venit: in Christo enim manentes, vitam æternam, & similem cum illo immortalitatis gloriam, in ipso, & per ipsum possidere poterimus. Tertius effectus est, vt nec iam vllius gratia cum illo nobis intercedat diuortium, nec possit vnquam alibi fieri diuersum, quod hîc tam firmo, arctissimóque vnionis vinculo est colligatum. Vnde Ioannis 6. Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & ego suscitabo eum in nouissimo die. Denique sumptione Eucharistiæ confirmamur in fide, munimur aduersus omnis generis vitia, ad bonorum operum studium extimulamur, & ad charitatem inflammamur.

Quæ Affinia?

Mannæ distributiò, Patribus facta, & azyma, cap. inquit, & cap. vbi pars est, dist. 2. de consecrat. Quæ quasi Eucharistiæ præfiguratio fuerunt. Differunt tamen effectu, secundum Ioannem, 6. Hic est panis ille, qui è cœlo descendit, non sicut comederunt patres vestri manna, & mortui sunt. Qui ederit hunc panem, viuet in æternum. Et Apostolus Paulus, 1. Cor. 5. Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio, sicut estis azymi. Etenim pascha nostrum immolatus est Christus; itáque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ; sed in azymis synceritatis, & veritatis. Et alia sacramenta, quò ad collationem spiritualis gratiæ, Eucharistiæ affinia sunt, licèt ex omnibus sacris mysteriis, quæ nobis tanquàm diuinæ gratiæ certissima instrumenta Dominus Saluator noster commendauit, nullum sit, quod cum sanctissio Eucharistiæ sacramento comparari queat.

Quæ Adiacentia?

Spiritualis gratia, diuinitas Christi, fidelitas sumendi.

Quæ Pugnantia?

Omissio verbi diuini, contemptus solennium, aliarúmque

rerum, quæ Ecclesia obseruari præcipit, simulatio, consecrationes, infidelitas, cap. de homine, & cap. fin. extra. eod.

De celebratione Missarum habetur in cap. cùm Marthæ, extr. eod. & per totum, dist. 2. & dist. 1. in fin. de consecrat.

De diuinis officiis clericorum agitur in cap. 1. 2. & cap. dolentes, extra. eodem.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Ecclesia gremium non claudit redeuntibus, cap. scænicis, dist. 2. de consecrat.

Corporeum illud manna nunc est tanti res miraculi, quia venit, quod perfectum est: perfectus autem panis de cœlo, corpus est, ex virgine natum, cap. corporeum, ead. dist.

Corpus Christi, quod sumitur, & figura est in specie, & veritas in substantia, cap. corpus, dist. 2.

Sancta nocent malis, & mala prosunt bonis, cap. & sancta, dist. 2. eodem.

Mentiri Deo, ipsum fallere non potes, cap. panem, dist. 2. eodem.

Non corpus, sed animæ substantiam fulcit panis vitæ æternæ, cap. non iste, dist. 2.

Credere in Christum, est panem, & vinum manducare: qui credit in eum, manducat eum, cap. vt quod, dist. 2. eodem.

Non natura nascitur, sed consecratione conficitur nobis Corpus, & Sanguis Christi, cap. panis, dist. 2.

Sacrificium visibile, inuisibile est Sacramentum, id est sacrum signum, Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma, cap. sacrificium, dist. 2.

Signum est res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid faciens ex se in cognitionem venire, cap. signum, dist. 2. de consecrat.

Vbi pars est corporis, est & totum. Eadem ratio est in corpore Domini, quæ in manna, quod in eius figura præcessit, de quo dicitur: Qui plus collegerat, non habuit ampliùs, neque

neque qui minus parabat, habuit minus. *Non enim quantitas visibilis in hoc æstimatur mysterio, sed virtus sacramenti spiritualis, cap. vbi pars est, dist. 2. eod.*

DE BAPTISMO, ET EIVS EFFECTV.

TITVLVS XLII.

Continuatio.

Baptismus, qui quasi ianua est, qua in Christianæ vitæ societatem ingredimur, consecratione quoque perficitur.

Quid Baptismus?

Baptismus definitur sacramentum, quo quis recta animi intentione, & debita verborum forma obseruata, alium non contrà sentientem, aqua elementari abluit, pro remissione peccatorum. Sed magis appositè, Baptismus definitur, sacramentum esse regenerationis, per aquam in verbo, iuxta illud Apostoli, Ephes. 5. Mundans eam lauacro aquæ in verbo. Et Ioannis 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Natura enim ex Adam filij iræ nascimur, per Baptismum verò in Christo filij misericordiæ renascimur. Siquidem dedit hominibus potestatem filios Dei fieri, iis, qui credunt in nomine eius: qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri; sed ex Deo nati sunt, Ioann. 1.

Quæ causa Efficiens?

Christi mandatum, & voluntas, iuxta illud Matth. 28. Euntes, docete omnes gentes, baptizãtes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Et huic promissioni innititur: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, is saluus erit, Matth. 16.

Quæ Materia?

Omne naturalis aquæ genus, siue ea maris sit, siue fluuij, siue paludis, siue putei, aut fontis, quæ sine vlla adiunctione aqua dici solet. Nam, vt Saluator docuit: nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, non potest introire in regnũ Dei. Et Apostolus inquit: Ecclesiam lauacro aquæ mundatum esse, & in Diui Ioannis epistola scriptũ legimus: Tres sunt, qui testi-

monia in terra dant:ſcilicet, Spiritus, Aqua,& Sanguis. Vnde in ca.1.diſt.4.de conſecrat.dicitur:Renaſcitur homo ex aqua, viſibili ſacramento, & ſpiritu inuiſibili, ſcilicet intellectu, vt Symbolum Baptiſmi viſibiliter accipiat, & ſpiritualem intellectum ipſius Symboli percipiat: vel ex aqua viſibili, & Spiritu ſancto. Vt enim aquæ natura, & vis ineſt eluendarum rerum corporalium ſordes:ita aqua Baptiſmi ſignificat animi ſordes in Baptiſmo purgari; non tantùm verò purgatio hæc animi per aquam illam ſignificatur, ſed & re ipſa vterque in Baptiſmo fit.

Quæ Forma?

Forma Baptiſmi oſtendit Chriſtus cùm Apoſtolis iuſſit, vt in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti baptizarent credentes. Eſt autem hæc forma Baptiſmi perfecta, & abſoluta, qua actio miniſtri, & perſona eius, qui baptizatur, exprimitur: vt,Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij,& Spiritus ſancti. Hoc enim eſt verbum,quod aquam ſignificat,& ad abolendas etiam internas animi ſordes, efficacem reddit, Matth.28. Si tamen miniſter ignorans Latinè loqui, diceret: Baptizo te in nomine Patria,& Filia,& Spiritua ſancta,ſi non animo introducendi errorem, vel hæreſim; ſed intentione baptizandi infringendo linguam,ita dixiſſet, baptizatus non eſt denuò baptizandus. Cùm talis error linguæ, Baptiſmi effectum non impediat,cap.retulerunt, diſtin.4.de conſecrat.& cap.ſi ſanctificatur, diſtinct. 4.eod. Baptiſmus igitur formam ſuam ab Euangelio habet,cap.penult.extra.eodem.Alia verò, quæ in Baptiſmo dicuntur, fuerunt inſtituta ab Eccleſia, cap. propriè, de conſecrat. diſtinct. 4. & fuit Apoſtolis conceſſum baptizare in nomine Chriſti tantùm, propter nomen Chriſti ampliandum, diſt. cap.propriè, & vide tex.in cap.à quodam, de conſecrat. diſtinct. 4. & ibi Arch. & gloſſ.

Quæ cauſa Finalis?

Vt in hæredes Chriſti recipi, & æternæ fœlicitatis participes eſſe poſſimus. Hoc enim ſacroſancto Baptiſmatis fonte, quaſi regenerationis lauacro mundati, & ab omni noxa liberati, per gratiam Dei, ad diuinam in omnem perpetuitatem cum beatis perfruendam hæreditatem, qua per caſum Adæ indigni facti fueramus; rurſus admittimur. Magnæ igitur neceſſitatis ſacramentum eſt Baptiſmus: ſine quo alias Chriſtianæ ſocietati, & hæredibus Dei aggregari non poſſumus. Sicut enim in rebus externis,nulla huius vitæ commoda ſentire

tire poteſt homo, nondum natus: ſic nec ſpiritualium bonorum participatione frui quiſquam poteſt, nondum renatus, priuſquàm ſpiritalem vitam, ſuſcepto regenerationis lauacro, inchoauerit.

Quis Effectus?

1. Baptizatus, eo eripitur à regno, & tyrannide diaboli, cap. primùm, diſt. 4. de conſecrat.

2. Donatur remiſſione omnium ſuorum peccatorum, cap. maiores, ext. eod. & c. ex quo inſtituta, diſt. 4. eod.

3. Donatur ſpiritu ſancto, & vera innocentia, c. non poteſt, diſt. 4. eod. & c. per aquam, eod.

4. Ad hoc Baptiſmus valet, vt dicitur in c. ad hoc, diſt. 4. de conſecra. vt baptizati Chriſto incorporentur, & membra eius habeantur, conſepelianturque: & oblati per ſacramentum, charitatemque fidelium reconcilientur Deo: vt in eo viui, ſalui, liberati, redempti, illuminati fiant, d. c. ad hoc.

5. Baptizati addicuntur, conſecranturque Deo Patri, & Filio, & Spiritui ſancto: huius denique ſunt filij, atque hæredes; d. c. maiores, extr. eod.

6. In Baptiſmate omnis malorum fomes extinguitur: non vt non ſint, ſed vt non obſint, cap. per Baptiſmum, diſtinct. 2. de conſecr.

Quæ Cognata?

Circunciſio, in cuius locum, ſalutari Chriſti inſtitutione Baptiſmus eſt ſuffectus, c. quod autem, diſt. 4. de conſecrat. Diluuium, tranſitus maris rubri, & aliæ ablutiones, de quibus tam in veteri, quàm in nouo teſtamento legimus. Diluuium enim, quo mundus purgatus eſt, quòd multa malitia hominum eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta ad malum, huius aquæ figuram, & ſimilitudinem geſſiſſe, Apoſtolus in priori epiſtola oſtendit, 1. Pet. 3. Et maris rubri tranſitum eiuſdem aquæ ſacroſanctæ ſignificationem habuiſſe, Diuus Paulus ad Corinthios expoſuit, 1. Cor. 10. Vt interim omittam tum Naaman Syri ablutionem, tum probaticæ piſcinæ admirabilem vim, & alia id genus multa, in quibus huius myſterij ſymbolum ineſſe facilè apparet. De prædictionibus autem dubitare nemo poteſt, quin aquæ illæ, ad quas tam liberaliter Iſaias Propheta omnes ſitientes inuitat, vel quas è templo egredientes Ezechiel in ſpiritu vidit, tum præterea fons ille, quem domui Dauid habitantibus Hieruſalem paratum in ablutionem peccatoris, & menſtruatæ, Zacharias prænuntia-

uit, ad salutarem Baptismi aquam indicandam, & exprimendam pertineant.

Quæ Adiacentia?

Examinationes, promissiones, renuntiationes, ritus, & cæremoniæ: de quibus habetur in cap. baptizandi, cap. posteà, cap. deinde, cap. sacerdotes, cap. si quis, cap. post Baptismum, distinct. 4. eod. susceptio, fides suscipientis, & baptizandi, si sit adultus, alioquin offerentium fides sufficit, quæ paruulos fideles reddit. Ij enim per verba gestantium quodammodò fidem confitentur, & Diabolo, mundoq́ue renuntiant. Et hoc fieri dicitur vi sacramenti, & diuinæ gratiæ, quam Deus Ecclesiæ concessit, cap. paruuli, distinct. 4. de consecrat. cap. mater, eod. cap. in Ecclesia, eod. & cap. illud perscrutari, distinct. 4. Imò paruulus baptizatus fidem habere dicitur, propter fidei Sacramentum: etenim ita fideles vocantur, non rem ipsam mente abnuendo; sed ipsius rei sacramentum percipiendo, c. nihil est aliud, dist. 4. de consecrat.

Quæ Pugnantia?

Infidelitas baptizantis, & baptizandi adulti: non enim tam ablutione corporis, quàm fide cordis Baptisma constat, cap. verus, distinctio. 4. Simulatio ficta. Vnde iis, qui ficto corde baptizantur, aut peccata nullatenus dimittuntur; quia spiritus disciplinæ effugit fictum: aut in ipso temporis puncto per vim sacramenti dimissa, iterum per fictionem replicantur, cap. quomodò, & cap. tunc valere, distinct. 4. eod. Baptismi reiteratio. Reiterari enim baptisma non debet, cuius formam constat integrè collatam, cap. hi, de quibus, cap. ostenditur, cap. si qui apud, distinct. 4. Nota tamen, quòd etsi ab hæretico, vel pagano Baptismus sit collatus, animo baptizandi, reiteratio non concedatur: idem est, si minister sit in mortali peccato constitutus, vel peruersis moribus præditus. Sicuti enim Sol transiens per sordida loca non contaminatur, ita nec sacramenta administrata per malos non possunt vitiari. Non enim tam ministri rectè administrare volentis officium, quàm spiritus Dei subministrantis gratiam diuinam attendimus, cap. Romanus, cap. si inter bonos, distin. 4. eod. & vt dicitur in cap. baptismus, ead. distinct. Non merita ministrorum, sed virtus Christi in Baptismate, aliisq́ue Sacramentis operatur.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Necessarium est visibile Sacramentum aquæ, ad ablutionem visibilis corporis: sicut necessaria est doctrina inuisibilis fidei ad sanctificationem inuisibilis animæ, cap.1.dist.4. de consecrat.

Finis legis Christus est ad iustitiam omni credenti, cap.si quis,dist.4.de consecrat.

Sicuti per bonum, ita per malum ministrum, æquè Baptisma ministratur,c.si inter bonos,dist.4.

Non merita ministrorum,sed virtus Christi in Baptismate operatur,c.Baptismus,dist.4.eod.

Verba erroris per imperitiam prolata,non impediunt aquæ sanctificationem,c.si non,dist.4.

Qui in Baptismo paruulos suscipiunt,pro eis apud Deum fideiussores existunt,c.vos ante,dist.4.

Qui in maternis sunt vteris, cum matre baptizari non possunt: quia qui natus adhuc secundum Adam non est, secundùm Christum renasci non potest, cap. qui in maternis,distinct.4.

Tanta est Baptismi virtus in sancta compage corporis Christi, vt semel regeneratus, per aliorum voluntatem deinceps non possit vinculo alienæ iniquitatis obstringi:cùm nulla sua voluntate consensit,c.quæris à me,dist.4.

Anima patris,est anima filij,d.c.quæris,eod.

Peccato alterius,sine sua conscientia nemo tenetur, d.cap. quæris,eod.

Gratia non tantùm peccata dimittit, sed etiam legem implere facit, c.gratia,dist.4.

Non tam ablutione corporis, quàm fide cordis Baptisma constat,c.verus,dist.4.

DE

DE PRESBYTERO NON baptizato: Et an Ordinatio presbyteri non baptizati subsistat.

TITVLVS XLIII.

Continuatio.

CVm non, nisi per meritum Christi, & Baptismum, iuncta fide in Christum, Christianorum nomen adipiscamur: patet presbyterũ, antequàm baptizatus sit, ordinari non posse: & si de facto ordinetur, tamen ordinis characterem non recipere, c. 1. & c. veniens, ext. eod. Est enim Baptismus fundamentum Christianæ societatis, quo deficiente, nullius Ordinis character imprimi potest. Idem est, si Baptismus præcesserit: sed in eo forma non fuerit seruata; vel dubium sit, an baptizatus sit, vel forma in eo seruata: Et sic de iure, vel facto Baptismi ignoretur. Potest enim hoc casu Baptismus ante ordinationem conferri, nec ob id Baptismi iteratio fieri dicitur. Quia non videtur iteratum, quod ambigitur esse factum, cap. fin. §. fin. extr. eod. & §. verùm, 32. q. 6.

DE CVSTODIA EVCHARIstiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum.

TITVLVS XLIIII.

Quæ pœna Custodis negligentis obseruare res sacras?

IS, cui cura custodiendi res sacras, commissa est, nihil negligentiæ admittere debet: quòd si secùs, etsi nihil nefarium contingat, custos in pœnam negligentiæ trium mensium suspensioni subiicitur: vel, si inde turpe quid sequatur, pro arbitrio iudicis punitur. Si quis autem per ebrietatem, vel voracitatem Eucharistiam euomit, si laicus sit, 40. diebus: si clericus, 70. pœnitere debet, cap. si quis, distinct. 2. de consecrat. licèt si per infirmitatem contingat, 7. dierum pœnitentia statuta sit.

DE

DE RELIQVIIS, ET veneratione Sanctorum.

TITVLVS XLV.

Qui pro sanctis venerandi sunt?

NOn omnes, qui miracula faciunt; quia quandoque etiam per malos miracula fieri possunt, c. teneamus, 1. q. 1. Sed qui Apostolica authoritate approbati, & in numerum sanctorum relati, vel canonizati sunt.

Quid est Canonizare?

Canonizare est, vt ait Innocentius in c. 1. extra, eod. sanctos canonicè, & regulariter statuere, vt approbatione præmissa, pro sanctis, ob vitæ sanctimoniam, præclaras virtutes, vel miracula, vltra potentiam humanam, & quasi diuinitùs facta, honorentur.

Quæ forma Canonizandi?

Notat Hostiens. in Summa. Primò oportet inquiri de vita, moribus, rebus præclarè gestis, c. miramur, dist. 19. Secundò, vtrùm in vita persecutiones passus fuerit, c. omnis, 7. q. 1. Tertiò inquirendum de miraculis in vita, & post mortem factis. In quibus quatuor requiruntur. 1. Quòd à Deo, non ex arte quadam procedant, c. teneamus, 1. q. 1. 2. Quòd sint contra naturam. 3. Quòd non ex vi verborum, sed ex pietate hominis hæc contingant, cap. cùm Marthæ, extr. de celebrar. Miss. 4. Quòd sint ad confirmationem fidei, argum. c. catechumenum, dist. 4. de consecrat.

Quid de Reliquiis?

Præcipit Innocentius LII. in Concilio generali, Prælatis, vt non permittant eos, qui ad eorum Ecclesias, causa venerationis accedunt, variis figmentis, aut falsis documentis decipi: sicuti in plerisque locis occasione quæstus fieri consueuit, c. cùm ex eo, extr. eod. ideò ne quid in posterum Christianæ religioni detrahatur, vt antiquæ reliquiæ extra capsam nullatenùs ostendantur, nec exponantur venales: inuentas autem de nouo nemo publicè venerari præsumat, nisi priùs authoritate Pontificis fuerint approbatæ, decreto vetat, d. cap. cùm, extr. eodem.

DE

DE OBSERVATIONE ieiuniorum.

TITVLVS XLVI.

Quid est Ieiunium?

IEiunium, teste Innocentio in c. 1. extr. eod. est parsimonia victus, & abstinentia ciborum, certis ab Ecclesia institutis temporibus seruanda.

Vnde dicitur Ieiunium?

Ieiunium dicitur à quodam intestino ieiuno vocato, quod semper vacuum est, subtile, & ieiunum, mediaque viscera vacua, & exinanita relinquit, Innoc. d. c. extr. eod.

Quotuplex Ieiunium?

Ieiunium triplex dicitur esse: Primum est afflictio carnis, ex abstinentia ciborum certis ab Ecclesia institutis diebus ab hominibus communiter obseruanda, de quo propriè hoc titulo differitur. Alterum dicitur perfectum, scilicet abstinentia à cunctis illecebris, iniquitatibus, & illicitis voluptatibus: de quo habetur in cap. ieiunium, distinct. 5. Tertium dicitur, discreta, & moderata ex naturali ratione conueniens refectio, secundum quam non luxuriosam, sed temperatam vitam ducimus: de quo legitur in cap. sint tibi, distinctio. 5. de consecrat.

Quæ causa Efficiens?

Potentia appetitiua hominis, & decreta Pontificum, ieiunia certis temporibus indicentium, cap. consilium nostrum, extr. eod.

Quod Obiectum?

Abstinentia ciborum, & vitiorum. Vnde ieiunium non tantùm ab escis, sed à cunctis illecebris dicitur abstinentia.

Quæ Forma?

Ieiunij obseruatio regulariter secundùm naturæ legem constituitur: tantùm enim cibi, & potus, (vt ait Cicer. in Catone maiore) sumendum est, quo reficiantur, non opprimantur vires tam corporis, quàm ingenij. Sed determinatio temporis, & modus ieiunandi secundum Pontificum institutum, Canonibus traditur, scilicet c. solent, de consecr. dist. 1. & tot. tit. hoc, de obserua. ieiuniorum.

Qui

Qui Effectus?

Humilitas,continentia,& castitas. Nam,vt dicit Aug.purgat animam,mentem subleuat,propriam carnem spiritui subiicit,cor facit contritum, & humiliatum, concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinum ardores extinguit, castitatis verò lumen accendit.

DE PVRIFICATIONE Post partum.

TITVLVS XLVII.

An mulier post partum editum arceatur ab Ecclesiæ ingressu?

LEge Mosaica, mulier, post partum, iudicabatur immunda:ideò pariens masculum,vsque ad 40.fœminam autem si pareret,vsque ad 80.dies ab ingressu templi arcebatur. Hodiè verò,cùm vmbra legis euanuerit,veritasque Euangelij illuxerit: si mulieres post partum editum, acturæ gratias Deo, Ecclesiam intrare voluerint,ne pœna illis in culpam conuerti videatur, nullis mulieribus ad Ecclesiam se conferre volentibus,aditus præcludi debet,c.volens,extr.eod.

DE ECCLESIIS ÆDIFIcandis,vel reparandis.

TITVLVS XLVIII.

An noua ecclesia extrui possunt?Et quæ requiruntur?

NOn tantùm Ecclesiæ ruinam minantes ex fabrica, aliisque contributionibus reparari;verùm etiam, iusta causa vrgente, è fundamentis nouæ extrui debent: Adeò vt nec obstante iuramento de rebus Ecclesiæ non alienandis,Episcopus Ecclesias, & oratoria ob iustam causam ædificare possit, c.fin. extr.eod. Sunt autem iustæ causæ. 1. Populi incrementum, d.c.fin.extr.eod. & c.felix,15.q.1. 2. Nimia distantia Ecclesiæ. Nam,vt ait Alexander III. propter nimiam distantiam Ecclesiæ, potest noua Ecclesia, certa portione de antiqua sibi assignata,in ipsius parochia extrui,c.ad audientiam, extr.eod. 3. Qualitas temporis,c.& tẽporis qualitas,16.q.1. 4.Pietatis

ratio

ratio ob morbum contagiosum: vnde leprosis vnà habitantibus Ecclesiam, vel oratorium ædificare permittitur, capit. 2. extr. eodem.

DE IMMVNITATE ECCLEsiarum, cœmeterij, & rerum ad eas pertinentium.

TITVLVS XLIX.

Continuatio.

ECclesiis, religiosis domibus, earundemque rebus, & ministris, immunitates tam Imperialibus constitutionibus, quam Pontificum decretis, sunt concessæ: quibus ab omni onere exactionum, & collectarum solutione religionis fauore liberantur.

Quid est Immunitas?

Immunitas est, ab onere, vel munere in fauorem alicuius concessa liberatio, tot. tit. ff. de iure immun.

Vnde dicitur Immunitas?

Immunitas dicitur, quasi sine muneribus data libertas, Hostien. in §. vnde, hoc tit.

Quotuplex Immunitas?

Triplex; Localis, Personalis, & Realis.

Quid est Localis?

Localis est, quæ sacræ ædi, religiosis domibus, cœmeteriis, aliisque religiosis locis conceditur. Vnde cùm Ecclesia Dei, secundùm Euangelicam veritatem, vt ait Lucius tertius in capit. cùm Ecclesia, extra. eodem domus orationis esse debeat, non spelunca latronum, aut sanguinis forum, seculares iudices, causas, vbi de sanguinis effusione, & corporali pœna agitur, in Ecclesiis, vel cœmeteriis agitare, sub interminatione anathematis prohibentur. Et ratio est: Quia absurdum, & crudele videtur, ibi iudicium sanguinis exercere, vbi est tutela refugij constituta, d. c. cùm Ecclesia: nec in domibus Ecclesiarum causas ciuiles, vel canonicas decidere, vel hospitium habere possunt, Missus, Comes, Iudex, vel minister publicus, c. 1. extr. eod. Imò, non tantùm iudicia secularia, verùm etiam publicæ quarum libet societatum, & vniuersitatum con

conciones, & consilia, nundinarum, aliorúmque secularium tractationes, confabulationes, fœda, & profana colloquia, & alia quæcunque, quæ diuinum cultum turbare, vel impedire, aut oculos diuinæ maiestatis offendere possint, ab Ecclesiis penitùs amoueri debent, cap. decet, eod. tit. in 6. Immunitates autem locis religiosis concessæ, nõ tantùm ratione sui, verùm etiam illorum, qui eo loci degunt, commorãtur, & accedunt, intelliguntur. Vnde confugientes ad Ecclesias, inde extrahi iure vetantur. Distinguitur tamen. Aut seruus confugit, aut liber: si liber: aut ob debita, aut ob commissum delictum, eò cõfugit. Si ob debita: siquidem reipublicæ debeat, non extrahitur; si tamen post citationem legitimam ipse per se, vel per Procuratorem, non compareat, proceditur contra eum ad primum, & secundum decretum, & mittitur creditor, vel actor in possessionem bonorum ipsius, Nouel. de mand. princip. & l. præsenti, C. de his, qui ad Eccles. confug. Si verò sit priuati hominis debitor, iudex triginta illi securos dies concedet, ad allegãdum suas legitimas exceptiones, si quas habet ad se defendendum; & si condemnetur, iudex sententiam latam, prout legitimè potest, exequetur, d. l. præsenti. Si autem, ob delictum confugit, ius ciuile inter leuiora, & atrociora delicta distinguit, d. l. præsenti. Ius autem Pontificiũ quãtumcunque grauia maleficia perpetrauerit: non tamen violenter ab Ecclesia extrahendum, nec inde ad mortem, vel ad pœnam damnandum statuit. Et ratio est: Quia honor Ecclesiarum cõseruari debet, cap. Reum ad Ecclesiam, 17. q. 4. Excipit autem Innocent. III. duos casus: Nisi publicus latro fuerit, vel nocturnus depopulator agrorum: qui itinera frequentia, vel publicas stratas obsidet aggressionis insidiis: illi enim iuxta canonicas sanctiones, impunitate non præstita, ab Ecclesia extrahi possunt. Ratio est: Quia Ecclesia non vult esse receptatrix eorũ, quos ob nimiam turbationem tranquillitatis humanæ Deus ipse æterna lege puniri præcipit, c. inter alia, extr. eod. & ibi Panor. Sin autem seruus ad Ecclesiam confugerit, interest, an propter seruitia, quæ domino præstare detrectat, an ob nimiam domini sæuitiam, & immanitatem, ad Ecclesiam confugerit. Et priori casu, domino petenti seruus restituendus est. Posteriore autem, si dominus de impunitate sua clericis iuramentũ præstiterit, seruus etiam inuitus ad seruitium domini sui redire compellitur: alioquin à domino propria authoritate extrahi poterit, d. c. inter alia, extr. eod. Quæ tamen omnia Gregorius IX. ita intelligit: Nisi sub spe immunitatis in Ecclesiis, vel

Kk

cœmeteriis delictum:putà,homicidium, vel mutilatio membrorum,perpetretur.Frustrà enim legis auxilium inuocat,qui in legem ipsam committit,cap.immunitatem,extr.eod.Intelligítque non tantùm de ecclesia consecrata; verùm etiam de ea,in qua diuina mysteria celebrantur: licèt adhuc non sit consecrata. Quia obsequiis diuinis dicata, nullius est temerariis ausibus profananda, cap.ecclesiæ, extra.eod.

Tandem definit Concilium Toletanum,ipsam immunitatem non tātùm ipsi Ecclesiæ,verùm etiam ampliùs circumiacenti loco tribui: scilicet, vt liceat confugienti intra triginta passus ab ecclesiæ ianuis progredi, in quibus 30. passibus vniuscuiusque ecclesiæ in toto circuitu, reuerentia defendatur,in tantùm, vt si quis confugientem ad ecclesiam,vel intra triginta passus consistentem,inde violenter abstraxerit, sacrilegii crimine reus excommunicetur, aliísque legitimis pœnis plectatur,c.definiuit,17.q.4.c.frater,c.5. sicut,c.constituimus,& cap.si quis contumax,17.q.4.Is autem,qui tumultum, vel seditionem conclamationibus,& aggressibus concitat,vltimo supplicio subiiciatur,l.denuntiamus, C.de iis,qui ad eccles.confug.& per Guilhelmum de Cuneo ibidem. Iudæi autem ad ecclesias confugientes,non debent suscipi, priusquàm vniuersa debita soluerint,vel suspecti de crimine se purgauerint, l.1.C.de iis,qui ad eccles.confug.

Quid est Realis Immunitas?

Realis immunitas est,libertas,qua res ecclesiasticæ,ab onere tributorum, aliarúmque exactionum, quæ à seculari potestate imponuntur,eximuntur.Vnde nulla persona iurisdictionem secularem exercens,potest tallias, collectas, vel exactiones imponere ecclesiis, vel ecclesiasticis personis, vel ab iis exigere, pro domibus, prædiis in eiusdem territorio sitis: vel quibuscunque possessionibus, ab iis acquisitis, vel acquirendis. Item: ecclesiæ, vel ecclesiasticæ personæ, non coguntur soluere pedagia, vel guidagia, nec tallias pro rebus suis propriis,quas non causa negotiandi deferunt,vel deferri faciunt, vel transmittunt, cap.si diligenti, extr.de præscript.c.ecclesia, extr.de constit.cap.si clericus, extra.de foro comp.& cap.præsenti, extr.de cens. Si tamen tanta sit in Republica necessitas, aut vtilitas, vt Episcopus cum clero suo, laicorum non suppetentibus facultatibus,cōmunes vtilitates per subsidia ecclesiastica subleuandas duxerit, Romano priùs consulto Pontifice,omni penitùs cessante coactione, poterit aliquid in commune

mune

mune conferre, quod laici humiliter, ac deuotè cum gratiarum actione suscipere debent, cap.non minùs, & ca.aduersus, extt.eod. Ab angariis autem, parangariis, vel palæstris, aliisque muneribus, propter Principis expeditionem incumbentibus, res ecclesiæ non sint immunes. Quod & Canon in decretum relatus de tributis statuit, cap.si tributum, 11.quæst.1. inquiens: Agri ecclesiæ soluant tributum: si agros desiderat Imperator, potestatem vindicandi habet. Tollat igitur eos, si libitum est: non tamen Imperatori eos donamus, sed vindicanti non negamus, d.cap.si tributum.

Quid est Personalis Immunitas?

Personalis Immunitas est, qua personis ecclesiasticis à iurisdictione Laicorum, muneribúsque personæ industriam, & factum concernentibus, contingit exemptio: Clerici enim à iurisdictione Laicorum, de iure diuino, cùm res quasi spirituales sint, eximuntur. Eo enim ipso, quòd quis ordinatur in clericum, efficitur res sacra, & transfertur in sortem domini, c. cui pottio, 12.quæst.1.cap.quanquàm, de censi.in 6.& cap.Imperator, 96.distinct. A muneribus etiam personalibus immunes sunt clerici, teste Leone Augusto in cap. generaliter, 16. quæst.1.qui ait: Generaliter sancimus, omnes viros reuerendissimos, Episcopos, nec nō presbyteros, seu diaconos, & subdiaconos, & præcipuè monachos, licèt non sint clerici, immunitatem ipso iure omnis habere tutelæ siue testamentariæ, siue legitimæ, siue datiuæ; & non solùm tutelæ esse eos expertes, sed etiam curæ: non solùm pupillorum, & adultorum, verùm etiam furiosorum, & mutorum, aliarúmque personarum, quibus tutores, vel curatores à veteribus legibus dantur. Tamen cùm pietas, & vrgens necessitas quemlibet ad negotia impellere debeant, personæ, quibus immunitatis priuilegium concessum est, à cura viduarum, orphanorum, aliarúmque miserabilium personarum, excusationem non habent; nec tempore magnæ necessitatis clerici à murorum vigiliis, excubiis, & defensione: quæ inter res omnes, seditiosis tumultibus, & bellis conturbatas, etiam susceptis armis, saluti patriæ recuperandæ, & conseruandæ impenditur, liberi sunt, sed omnes ad hoc generaliter compelluntur, quatenùs cunctis vigilantibus, meliùs valeat ciuitatis custodia procurari, & hostile malum plurium præsidio auerti. Naturæ enim lex quemlibet in defensionem patriæ totis viribus incumbere monet, cap. peruenit, extra.eod.& cap.si nulla, 23.quæst.8.

Quæ causa Efficiens?

Decreta Pontificum,& Imperiales constitutiones, quibus, personis,locis,& rebus Ecclesiasticis,singulari fauore religionis,immunitates concessæ sunt,cap.non minùs,extr.eod.ca.2. eod.tit.in 6.& l.præsenti,C.de iis,qui ad ecclesias confugiunt.

Quod Subiectum?

Ecclesiæ, & loca religiosa, eorúmque res,& personæ, siue ministri his deputati,quibus priuilegia immunitarum conceduntur,c.frater, 17.q.4.& l.sancimus,C.de sacrosanct.eccles.

Quod Obiectum?

Munus,& alia,à quibus ecclesiæ, eiúsque rebus & personis liberatio datur.Munus,teste Paulo,tribus modis dicitur: vno, donū; altero,onus: tertio,officium,l.munus.ff.de verb.signif. Et hoc rursus vel patrimoniorum, vel personarum, vel mixtum dicitur. Personale est,quod animi prouisione, & corporalis laboris intentione,sine aliquo gerentis detrimento perpetratur. Patrimoniale dicitur,quod sumptibus patrimonij,& damnis administrantis expeditur. Mixtum est,quod ab vtrisque participat. Quorum varia exempla vide in l.1.& l.fin.ff. de muneribus, & honoribus.

Quæ Forma?

Vt singulari religionis fauore immunitas, vel personis,vel locis, vel rebus ecclesiasticis detur.Ad consequendum autem ius immunitatis Ecclesiæ, requiritur, vt ipsa vel consecrata, vel diuinis officiis destinata sit. Nam vt ecclesia obsequiis diuinis dicata,licèt nondum consecrata, gaudet immunitatis priuilegio, ita vt nemo ipsam temerario ausu profanare possit: ita in constituenda, & defendenda immunitate personali desideratur,vt clericus ad maiores ordines promoueatur. Quoniam clericus in sacris non constitutus, personale munus subire compellitur, cap.ecclesiæ, extr.eodem.

Quis Finis?

Vt debitus honor ecclesiæ conseruetur: & vt cultus Diuinus diligentiori cura clericorum promoueatur,cap.rerum,17. quæst.4.& cap.cùm ecclesia,extr.eodem.

Quis Effectus?

Est ipsum immunitatis ius, quod eius temerarium violatorem subiicit excommunicationi, aliísque legitimis pœnis, cap. non minùs, extra. eod. cap. 2. eod.in 6.& cap.frater, 16. quæst.4.& contra seditiosum turbatorem pro infligenda pœna

na capitali competit criminalis accusatio, l.denuntiamus, C. de iis,qui ad eccles.confug.

Quæ Cognata?

Priuilegia,indulgentiæ, rescripta, gratia, dispensatio, quæ nihil aliud est,quàm quædam relaxatio facta à iure, causa cognita, ab eo, qui ius dispensandi habet.

Quæ Pugnantia?

Contrariantur personali immunitati, & aliis immunitatibus personæ concessis,enormia delicta clerici,quæ inducunt irregularitatem : vt sunt homicidium, sacrilegium, adulterium,falsum testimonium, &c.cap.si Episcopus, 5.dist.& cap. Apostolus,81.dist.Reatus enim omnem honorem excludit,l. 1.C.vbi senatus.& claris.& priuilegium amittit, qui permissa sibi abutitur potestate, cap.priuilegium, 11.q.3.& cap.suggestum,extr.de decim. Pugnat etiam contẽptus habitus clericalis:eo enim casu perdit priuilegium, ca.fin.extr.de vita,& honest.cler.& c.contingit in audientia, extr.de sent.excom. Ratio est: Quia cùm, spreto sui status, & ordinis habitu, vitam delegerit secularem, vt similem in legibus sentiat disciplinam,æquum est,cap.recolentes, extr.de statu monachorum.

NE CLERICI, VEL MONACHI SECVLARIBVS negotiis se immisceant.

TITVLVS L.

Continuatio.

CVm clerici,& monachi personalis immunitatis priuilegio gaudeant: in hunc finem, vt tantò liberiùs, quasi in sortem Dei electi, diuinis vacare possint: non debent ipsi negotiis secularibus se ingerere, vt vel ministerij debiti negligentiam admittant,vel iacturam æternæ fœlicitatis faciant.

Quæ sunt Secularia Negotia?

Multa, & varia secularia negotia sunt. Quorum quædam ex Concilio Moguntino, quæ clericis, monachísque inter dicuntur,enarrantur: scilicet,munera iniusta accipere,vel dare: pro aliquo seculari quæstu pretio aliquem cõducere, con-

tentiones, rixas, vel lites amare; in plateis secularibus disputare; excepta pia defensione, scilicet orphanorum, aut viduarum; conductores secularium rerum, aut procuratores esse: turpis verbi, vel facti esse ioculatorem, vel iocum secularem diligere; aleas amare, ornamentum inconueniens proposito suo quærere; in deliciis viuere, gulam, & ebrietatem sequi; pondera iniusta, vel mensuras habere; negotium iniustum exercere; canes, & aues sequi ad venandum, & omnibus quibuslibet causis illicitis, & superfluis interesse. De his, & aliis hîc non notatis inquit Apostolus: Nemo militans Deo, implicet se negotiis secularibus, cap. multa sunt, extra. eod.

Quæ pœna in Clericos, & Monachos, qui se secularibus negotiis immiscent, statuta est?

Pro varietate negotij, cui clerus, vel monachus incumbit, varia pœna Canonibus statuta est. Vnde clericus in sacris constitutus iudicium sanguinis exercens, ab officio, & beneficio deponitur: vel Præpositi secularis, vel Vicemcomitis officium gerens, si commonitus non desistat, excommunicatur, cap. clericus, extra. eodem. Et, si religiosus sit, grauiùs punitur, cap. sed nec, extra. eodem. Clerici, per beneficiorum subtractionem, vt desistant à tabellionatus exercitio, compelluntur, cap. sicut, extra. eod. Si mercimonia exerceant instar laicorum, si tertiò moniti non destiterint, priuilegium, de immunitate patrimoniorum clericis indultum, amittunt, cap. fin. extra. de vita & honest. cleric. & cap. contingit in audientia, extr. de sentent. excommu. Religiosi professi audientes leges, vel Physicam, nisi intra duos mẽses ad claustrum redierint, sicuti excommunicati ab omnibus euitari, & in nulla causa, si patrocinium præstare voluerint, audiri, & in choro, & in mensa, & in Capitulo vltimi fratrum existere debent, cap. non magnopere, extra. eodem. Quòd si autem religiosi, ita moribus peruersis, vt corrigi non possint, dediti sint, vt incorrigibiles de monasterio expelli, & ipsum monasterium de fratribus alterius ordinis, si eiusdem ordinis deficiant, reformari poterit, cap. relatum, extra. eodem.

FINIS LIBRI TERTII.

LIBER QVARTVS.

Libri Quarti obiectum est, coniugium: nam causas matrimonij, aliarumq́; coniunctionum; quarum tractatio latè se diffundit, explicat.

DE SPONSALIBVS, ET MATRIMONIIS.

TITVLVS I.

Continuatio.

MATRIMONIVM, quo coniuges ipsi ad perpetuam vitæ consuetudinem inuiolabiliter conseruandam sibi inuicem deuinciuntur: quoad diuinam institutionem, diuinique mysterij effectum, rebus diuinis annumeratur.

Quid Sponsalia: & vnde dicta?

Sponsalia sunt; mentio, & repromissio futurarum nuptiarum, cap.nostrates, 30.q.5. & l. 1.ff.eod. Vlp. sponsalia dicta esse à spondendo putat. Nam moris fuit veteribus stipulari,& spondere sibi vxores futuras: Vnde sponsi,& sponsæ appellationem natam asserit Florentinus in l.2. & l.3.ff. eodem.

Quotuplicia Sponsalia:& quid sunt sponsalia de futuro?

Sponsalia sunt duplicia:videlicet,de futuro,& de præsenti. Sponsalia de futuro sunt promissio futurarum nuptiarum,quę fiunt per verba futuri temporis: vt,Ego te ducam in vxorem, cap.penult.extra.eodem.

Quotuplicia sunt Sponsalia de futuro?

Alia sponsalia sunt nuda, & simplicia; alia firmata, & duplicia. Nuda, & simplicia dicuntur sponsalia, cùm sponsus sponsæ nudè, & simpliciter promittit, quòd eam ducet in vxorem,& è conuersò,ca.ad audientiam, & c.cùm inter,extr. eod. Firmata verò sunt, quæ vel arrhis interuenientibus, vel pignoribus loco arrharum datis, vel interueniente annuli su-

barrhatione,vel fide,& iuramento interposito, cōtracta sunt, c.si quis,vxorem,c.si quis desponsauit, 27.q.2.c.præterea,c.ad nos,& c.commissum,extr.eod. Ex his patet firmata sponsalia variis modis celebrari. 1.Interuentione arrharum. 2. Pigneratione,loco arrharum facta. 3. Annuli donatione. 4. Interpositione fidei,vel iuramenti,cap.requisiuit,& c.commissum, extr.eod. Nota tamen quòd aliud sit annuli subarrhatio,aliud desponsatio. Desponsatio enim consistit in pactione sponsaliorum: Subarrhatio verò in sponsalitia datione, vel etiam interuenientibus donis, & muneribus, iuxta loci consuetudinem,cap.1.extra.de matr.contracto contra interd.eccles.

Quæ causa Efficiens?

Voluntas,& consensus cōtrahentium per verba futuri temporis expressus,ca.præterea,extr.eod.l.4.& l.sponsalia, ff.eod.

Quod Subiectum?

Sunt personæ contrahentes sponsalia pro se, non pro aliis: quales sunt masculi,& fœminæ liberæ cōditionis,cuiuscūque ætatis post infantiā sint. Sic enim ait Modestinus in l.in spōsalib.ff.eod.In sponsalibus contrahendis ætas contrahentium definita non est: vt in matrimoniis: quapropter à primordio ætatis sponsalia effici possunt,si modò id fieri ab vtraque persona intelligatur,id est,si non sint minores,quā septē annorū.

Quod Obiectum?

Sunt verba inducentia promissionem futurarū nuptiarum: siue subarrhatio annuli, iuramentum, & datio arrharum illis accesserint,siue nō,c.1.& ibi Canonistæ, extr.de spons.duorū.

Quæ Forma?

Vt is,qui contrahere potest per se,vel per alium;putà,nuntium,vel parentem,per verba de futuro,simpliciter,vel subarrhatione annuli, vel datis donis, & muneribus, vel iuramenti interpositione,coram,vel absens fidem contrahendi matrimonij det. Primò enim quælibet persona contrahere sponsalia potest, quæ non prohibetur. Prohibentur autem minores septem annis, furiosi, mente capti,&c. Quia intellectus, vel consensus, qui in sponsalibus contrahendis desideratur, ipsis deest,d.l.in sponsalibus,& l.furor,ff.de sponsalibus. Secundò, consensus illarum personarum, de quarum cōiunctione quæritur, quouis modo declaratus, sponsalibus contrahendis, de necessitate adesse debet. Colligitur autem consensus variè sicuti etiam sponsalia non vno, sed variis modis contrahuntur; vt putà re, verbis, literis, & consensu expresso. Re

contra

contrahuntur, per nudam subarrhationem, vel annuli missionem, vt dictum est, Abb. in c. fin. extr. de impub. Verbis fiunt, per promissionem super sponsalia de futuro matrimonio per verba de futuro: vt, Ego accipiam te in meam vxorem, &c. Literis contrahuntur sponsalia, vt si absentes inter se per epistolam, missum nuntium, vel procuratorem, super futuro matrimonio paciscuntur, Hostien. in §. qualiter, hoc tit. Licèt & parentes liberis absentibus, sponsalia contrahere possint: ita tamen si liberi consentiant: præsumuntur autem consentire, nisi expresse parentum voluntati repugnent, vel euidenter dissentiant: non autem quauis ratione à patre dissentiendi licentia filiæ conceditur: sed tantùm si indignum moribus, vel turpem sponsum ei pater eligat, l. sed ea, quæ, & d. l. in sponsalibus, ff. eod. Consensu tantùm sponsalia contrahuntur, cùm duo impuberes, quorum malitia non supplet ætatem, & qui pubertati non sint proximi, vel etiam alter tantùm sit impubes, per verba de præsenti, matrimonium contraxerint: talis enim contractus, cùm in eo solus attendatur contrahentium consensus, & voluntas, in sponsalia de futuro resoluitur, & inde iustitia publicæ honestatis inducitur, cap. à nobis, extr. de despons. impub.

Quis Finis?

Finis est, vt ex postfacto matrimonium contrahatur; per sponsalia enim de futuro nuptiæ non sunt contractæ, sed habitus tantum tractatus de futuris nuptiis contrahendis, c. pen. extr. de spons.

Quis Effectus?

1. Iustitia publicæ honestatis: cuius causa cõsanguinei sponsi cum sponsa per mortem sponsi, vel alio modo sponsalibus resciſsis, contrahere non possunt, & è conuersò, c. sponsam, c. ad audientiam, & c. iuuenis, extr. eod.

2. Quòd ipse sponsus, vel sponsa, alterutro inuito, cum alio contrahere non possint: Et per censuram ecclesiasticam matrimonium contrahere, & consummare compellantur, Hosti. §. quis sit, hoc tit. c. si inter, & c. sicut, extr. eod.

3. Quòd, sequente copula carnali, ex huiusmodi sponsalibus verum perficiatur matrimonium. Quia licèt non concubitus, sed consensus faciat nuptias: tamen hoc ipso coniunctionis actu, satis, superque consensus exprimitur, cap. is, qui, extr. eod.

4. Quòd per triennium, expectato sponso in exteris locis

degente,eo lapſo,ſponſa domi commorans liberam cum alio contrahendi matrimonij conſequatur facultatem, l.liberum, C.de repudiis.

5. Si alterutrius odio, vel alia de cauſa,quæ tamen ſua culpa contingit, reſcinduntur ſponſalia de futuro : ſi arrhæ datæ ſint,is, qui in culpa eſt, ad reſtitutionem duplicatarum arrharum tenetur,l.mulier,C.eod.

6. Quòd ſi alterutra pars reſciſſioni cauſam non dederit, vel ſponſus, vel ſpōſa moriatur, donatio vtrique facta reſcinditur,& vel ſuperſtiti,vel eius hæredi reſtituitur.Niſi oſculum interuenerit : tunc enim ex rebus ſponſæ donatis,ipſa ſponſa dimidiam partem,altera demortui ſponſi hæredibus reſtituta, lucratur.Quia oſculo dato, virginitas quodammodò delibata videtur,l.ſi à ſponſo,C.de dona.ante nupt.

Quæ Pugnantia?

Sunt illi modi, quibus ſponſalia de futuro diſſoluuntur. 1. Morbus contagioſus,& ſonticus:vt ſi alteruter,ſponſus,vel ſponſa,lepra, vel paralyſi corripiatur,nec priſtinæ ſanitati reſtituatur. 2. Amiſſio membri : putà, ſi oculus eruatur, naſus præſcindatur, vel alius corporis defectus magnam deformitatem, vel debilitatem inducens, inferatur, licèt ſuperuenientes morbi, & corporis deformitates, defectuſque contractum matrimonium non dirimant, cap. fin. extr. de coniug.leproſ.& c.quemadmodum,extr.de iureiu. 3.Lapſus temporis, vel diei conuentionalis in contractu ſponſalium per contrahentes adiecti, cap.ſicut ex literis, extr.eod. 4. Lapſus temporis, vel diei legalis ; ſi per contrahentes certi temporis nulla eſt facta mentio. Eſt autem legale tempus triennium, intra quod ſi abſens in remotioribus locis,abſque legitima,& iuſta cauſa non reuertatur, liberè contrahendi facultas datur præſenti, nec vlteriùs abſentem expectare tenetur, c.ex illis, extr.eod.& dict.l.liberum. 5.Superueniens fortius vinculum: vt ſi ſponſus per verba de præſenti cum alia contrahat:Sponſalia enim de futuro, per ſponſalia de præſenti poſteà contracta, reſcinduntur. Niſi ſponſalia de futuro commixtio corporum ſubſecuta fuerit, cap.1. extr.de ſponſ. duo.cap.veniens,& c.is,qui,extr.eod.6. Affinitas ſuperueniens,cap.ſuper eo, ext.de conſang. & affinitat. 7. Tranſitio ad religionem, c.commiſſum,eo. 8.Contradictio puberis,qui impubes ſponſalia contraxit, c.de illis, & c.à nobis, extr.de deſpon. impub. 9. Canonicum impedimentum, de quo tamen fama conſtet,

c.ſu

c.ſuper eo,extr.de teſt.& c.cùm in tua,ext.eo. 10.Pollutio:illam enim,quam quis per adulterium anteà polluit,in vxorem ducere non poteſt, tot.tit.extr.de eo, qui dux. in matr. quam poll.&c. 11.Fornicatio corporalis,c.raptor,27.q.2. 12.Fornicatio ſpiritualis: vt ſi alteruter in hæreſim,vel idololatriam inciderit,c.non ſolùm,& c.iam nunc,28.q.1. 13. Diſſenſus vtriuſque partis,vel vnius tantùm,c.præterea,extr.eod. Quos modos Iacob de Are.his verſibus comprehendit:

Diſſenſus,fuga,tempus,& ordo,ſecunda,
Morbus,& affinis,vox publica,cumq́, reclamant.

Quid ſunt ſponſalia de præſenti?

Sponſalia de præſenti, nihil aliud ſunt, quàm contractus matrimonij per verba de præſenti celebratus,c.1.c.tuæ fraternitati,& c.ſi inter virum,ext.eod.

Quotuplicia ſunt ſponſalia de præſenti?

Duplicia: clandeſtina & publica. Et hæc iterùm, vel pura, vel conditionalia.

Quæ dicuntur ſponſalia pura,& publica?

Sponſalia publica dicuntur,quæ cum conſenſu tam contrahentium,quàm ipſorum parentum,in præſentia certorum teſtium,per quos probari poſſit,palàm fiunt,& abſque omni dilatione,ſeu conditionis adiectione contrahuntur.Et hæc proculdubiò, propter expreſsè accommodatum conſenſum, ſtatim veri matrimonij rationem habent.Quia non concubitus: ſed nudus conſenſus nuptias facit, l. nuptias, ff. de reg.iur. & Panor.in c.ſuper eo,col.1.extr.de cond.appoſ.

Quid eſt Matrimonium?

Matrimonium eſt,coniunctio legitima maris, & fœminæ, indiuiduam vitæ conſuetudinem, & diuini, humaniq́ue iuris communicationem habens, Hoſtienſ. in §. quid ſit, titul. de matrim.

Vnde dicitur matrimonium?

Matrimonium dicitur à matre, & munio,id eſt, officio, vt ait Hoſtienſ.in §.& vnde dicatur,eo. Dicitur enim matrimonium,quaſi matris officium:quia efficit mulieres, vel virgines eſſe matres. Et licèt pater generationis ſit auctor, tamen in procreatione ſobolis, plus oneris, & laboris ſuſtinet mater, quàm pater. Vnde dicitur in c.ex literis, extr.de conuerſ.fidel. Quòd infans ante partum matri ſit oneroſus,in partu doloroſus,poſt partum verò laborioſus.Ideò putat Hoſt.in §.& vnde dica

dicatur,eod.Patrimonium dictum esse à patre : eò quòd in eo conquirendo pater plus industriæ, & laboris impendit, quàm mater,argu.c.1.extr.de patochiis.

Quæ causa Efficiens.

Matrimonij efficiens remota causa est,Deus,qui matrimonium in Paradiso instituit,c.1.ext.de frig.& malef.& cap.mulierem,33.q.5. Sed propinqua causa est,ius diuinum, ius naturæ,ius gentium, ius ciuile, & ius canonicum. Nam matrimonium; quo ad institutionem, est iuris diuini; quo ad coniunctionem est iuris naturæ:quo ad consensum,est iuris gentium;quo ad pacta dotalia,& stipulationes, iuris ciuilis:& denique quo ad solennitates, & prohibitionem certorum graduum est iuris diuini, & canonici simul. Propriè tamen consensus per verba de præsenti declaratus, est causa efficiens matrimonij,vt dicitur in c.sufficiat,27.q.2.

Quod Obiectum?

Vnus mas, & vna fœmina, sub vno nomine coniugum, ob indiuiduam vitæ consuetudinem, comprehensi, iuxta illud: *Et erunt duo in carne vna.*

Quod est Obiectum?

Verba de præsenti,& solennitates:quales sunt arrhæ,annuli,dos,donatio propter nuptias,conuentiones,publica nuptiarum celebratio,traductio in Ecclesiam, copulatio, benedictio sacerdotis, velamen sponsæ:de quibus in c.sponsus,30.q.5.c. qualis,c.nullum,& c.aliter,30.q.5.

Quæ Forma?

Vt liber homo, legitimæ ætatis, consensu parentum adhibito, cum persona eiusdem conditionis, & sectæ, extra quartum consanguinitatis,vel affinitatis gradum constituta, purè, vel sub conditione:quæ pro non adiecta haberi possit,contrahat nuptias. Coniunctio enim maris,& fœminæ, quæ matrimonium facit,debet esse legitima.Legitima autem dicitur, si hæc quinque adfuerint:scilicet, libertas,iusta ætas, consensus parentum,consensus contrahentium,& ne obstet proprinquitas sanguinis.

Primò : Libertas ad matrimonium contrahendum requiritur. Quia inter personas seruilis conditionis, matrimonium esse non dicitur. Quod quidem verum est, quo ad affectus matrimonij,qui de iure ciuili producuntur. Ius autem canonicum, quod matrimonium Sacramentum statuit, inter personas non distinguit, cùm æquè omnes Christianam fidem profi

profitentes sacramentorum diuinorum sint participes, cap. 1. extr. de coniug. seruor.

Secundò: Iusta ætas, quæ iure ciuili, in masculo circiter decimum quartum annum, in fœmina autem circiter duodecimum iudicatur: verùm, ius canonicum iustam ætatem non ex annorum numero, sed ex habitudine corporis, (vt is pubes, ad matrimonium idoneus intelligatur, qui concipere, & generare possit) colligit, iuxta cap. puberes, extra. de desponsat. impub.

Tertiò: Ad legitimas nuptias requiritur parentum consensus. Non quidem, vt aliqui dicunt, iure ciuili de necessitate tantùm: sed etiam iure Diuino, iure naturæ, & iure Canonico. Ius enim naturæ parentibus obtemperare præcipit, ius diuinum parentum consensum nuptiis contrahendis adesse iubet, Gene. cap. 28. Ius Canonicum matrimonium per legitimum viri, & mulieris consensum contrahi asserit. Legitimus autem consensus non est, nisi paternus interueniat, c. aliter, 3. q. 5. c. non omnis, §. fin. 32. q. 2. gl. in c. sufficiat, 27. q. 2. c. cum apud, extr. eo. Arch. in d. c. non omnis. Et alij affirmantes de iure Canonico parentum consensum non necessitatis, sed tantùm honestatis causa, nuptiis contrahendis adhiberi, constitutiones pontificales deprauant, & confundunt, cùm tamen illæ non nudum contrahentium consensum tantùm: sed legitimum (vt ius ciuile) necessariò requirant. Nam d. c. non omnis, 32. q. 2. Paternum iudicium in matrimonio filiorum desiderari satis innuit. Et Pontifex Euaristus ante annos 1400. in quadam sua ad Episcopos Aphricæ epistola, claris verbis testatur, legitimum non esse coniugium, nisi vxor ab iis petatur, in quorum est potestate, & à parentibus desponsata publicè copuletur, & benedicatur à sacerdote, cum precibus, & oblationibus, c. aliter, 30. q. 5. Sic enim ibi ait: Aliter legitimum non est matrimonium, nisi ab his, qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur, vxor petatur: & à parentibus, & propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter (vt mos est) cum precibus, & oblationibus, à sacerdote benedicatur. Et à paranymphis (vt consuetudo docet) custodita & consocietata, à proximis, congruo tempore, petita à legibus detur, ac solenniter accipiatur, & biduo, vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant. Ita peracta legitima scitote esse connubia: aliter verò præsumpta, non coniugia: sed adulteria, vel contubernia, vel stupra, vel fornicationes potiùs, quàm legitima coniugia esse

non

non dubitatur:etiãsi volũtas propria suffragauerit,& vota succurrerint legitima. Hæc ille Euaristus.Et nota quòd pro (*nisi*) legendum sit (*etiamsi*) vt testatur Democh. Resson. ex manuscriptis lib.Indubitatò igitur liberi parentum, in quorum potestate sunt, consensum habere debent,si nuptias contrahunt, vt ait Iust.§.1.Inst.de nupt.Nã id fieri debere, & ciuilis,& naturalis ratio suadet. Ciuilis quidem: quia eo iure filius patris potestati subiicitur. Naturalis autem: quia naturali iure, siue gentium comparatum est, vt patriæ, & parentibus obediamus. Si tamen filius non adhibito parentum consensu, contraxit,distinguendum est. An persona sit paris conditionis,honesta, vel non. Nam si inhonestam personam filius facilitate,& imprudentia ductus,vxorem sibi acceperit,interposita authoritate, possunt parentes matrimonium illegitimè contractum rescindere. Quòd si honesta sit, & paris conditionis,familiæ,& stemmatis,difficulter parentes,filio resilire non volente, vel carnali copula secuta, tales nuptias dissoluunt,c.cùm causa,extr.de raptoribus,& Dd.d.c.sufficiat, 27.q. 2. Possunt igitur parentes, vt nuptiæ legitimæ iudicentur, eas ratas habere. Nec obstat, si dicatur: quòd ad legitimas nuptias, parentum desideretur iussus. Licet enim subtilitate iuris ciuilis iussus parentum, nuptias præcedere debeat, §. 1. Instit.de nupt. tamen quemadmodum in bonorum possessione hæc subtilitas æquitate prætoria sublata est, ita vt nunc ratihabitio, etiam negotium sequens, pro iussu habeatur, l. 3.§.acquirere,ff.de bon.possess.ita & hîc dicendum est. Quæ tamen si à parentibus ex postfacto ratæ non habeantur, etiamnum nuptiæ ipsæ, consideratis quibusdam effectibus, reprobantur, & iniustæ,& illegitimæ censentur. Nec liberi ex tali matrimonio procreati, aui paterni potestati subiiciuntur. Ratio. Ne ex hisce nuptiis, quibus auus non præbuit consensum,hęres ipsi inuito agnascatur,quę tamẽ ratio in filia cessat.

Quartò:Consensus personarum, de quarum coniunctione quæritur congruentibus verbis, & signis ad negotium aptis declaratus,& voluntarius in nuptiis desideratur: non per illarum metum,vim minásve extortus,emendicatus,vel coactus. Quia matrimonia debẽt esse libera, & coactiones solent frequenter difficiles habere exitus, c.requisiuit, & c.cùm locum, eod. Filius tamen, vel filia submittens se patris arbitrio, nec contradicens,cùm pater eum desponsaret,consentire videtur, d.l.sed quæ patris,ff.eod.

Quintò requiritur,vt matrimonium subsistat,ne obstet pro-

pin

pinquitas necessitudinis,sanguinis,vel affinitatis.Ipsum enim inter personas in gradibus non prohibitis cōtrahi necesse est: prohibentur autem vtroq; iure,tam ciuili, quàm canonico in quarto gradu consanguinitatis,& primi generis affinitatis inclusiuè : in secundo verò, vel tertio affinitatis genere nuptiæ sunt concessæ.Quæ quomodò accipiantur, & gradus in vtroque iure distinguantur,ex sequentibus patebit.

Quæ causa Finalis?

Sunt duæ principales : scilicet,procreatio sobolis, & fornicationis vitatio. Ob id,inquit Apostolus, quilibet fornicationis vitandæ causa habeat suam vxorem, & vnaquæque vxor suum virum,c.in præsentia,ext.eod.& cap.pen.extr.de frig. & malef.Minus autem principales causæ plurimę sunt:putà,personarum coniunctio, amicorum, & diuitiarum conquisitio, pacis reformatio,iucunda conuersatio,solatium humanitatis, & potissimùm in senibus,c.nuptiarum bonum, 27.q.2. Hinc est,quòd lex Papia,prohibens maiorem 40.annis nubere,abolita sit,l.sancimus,C.de nupt.

Qui Effectus?

Primus est,firmitas constitutæ dotis. 2.Quòd filius,ex legitimis nuptiis procreatus,legitimus dicatur. 3. Patria potestas, cui filius legitimus subiicitur. 4.Successio liberorum in hæreditate. 5.Consanguinitas : quæ ratione matrimonij legitimè contracti inter ascendentes, descendentes, & collaterales,efficitur. 6.Affinitaș,quę pari ratione inter personas,quę sibi non sunt coniunctiæ per nuptias conuentione duorū celebratas,contrahitur. 7.Indissolubile vinculum,quod,nisi per diuortij modos,separari non potest. 8. Trāsitio vxoris in potestatem viri:& è contra. Quia mulier non habet potestatem sui corporis,sed vir:& è conuersò. Vnde nec alter altero inuito vitā mutare,& ad religionē conuolare potest,c.sunt qui dicunt,17.q.2. 9. Est obligatio reddendi debiti : licèt enim dicatur,quòd non concubitus,sed consensus nuptias faciat : hoc tamen quo ad constitutionē,non autem consummationem,& perfectionem matrimonij,intelligitur. Vnde dicitur desponsatione,vel sponsalibus matrimonium initiari, consensu ratificari,copula autē consummari.Maritus igitur,nulla temporis ratione habita,vxori petenti debitū reddere tenetur,c.2.ex.de coniu.lepro.Sicuti etiam vxor marito volenti cōmiscere,morem gerere debet : nec hoc ipso castitas violatur, si modò potiùs suscitandæ prolis, quàm insatiabilis libidinis explendæ

gratia

gratię fiat. Vnde Philosophus: Adulter est in suam vxorē amator ardentior. Et Iob: Sapiens iudicio amat coniugem, non affectu. Non regnat in eo impetus voluptatis, nec præceps fertur ad coitum. Et nihil est fœdius, quàm vxorem quasi adulteram habere, per totum, 32.q.2.& 4.

Quæ Cognata?

Bigamia, trigamia, contubernium. Bigamia est matrimonium iteratum, & successiuè cum duabus vxoribus legitimè contractum. Vnde bigamus maritus duarum vxorum dicitur: non quidem vno tempore, sed diuerso: putà demortua prima, si alteri se iunxit, &c. Pariter, trigamia dicitur, cùm ter fuerit, prioribus vxoribus defunctis, iteratum matrimonium; & sic deinceps. Contuberniū propriè inter seruos, qui defectu libertatis matrimonium olim non contrahebant, esse dicitur: sed cùm matrimonium sit iuris naturalis, & diuini, quorū iurium serui participes sunt, non inconuenienter ad seruos matrimonium etiam pertinere dicitur, per tot.tit.ext.de coniug.seruo. Aduertendum etiam est, quòd matrimonium, coniugiū, connubium, consortium, nuptiæ, sint synonima, & nominis voce tantùm differant. Dicitur enim coniugium à iugo, vel iungendo. Vnde coniuges, qui simul iunguntur. Connubium, & nuptiæ à nubendo, siue à velando, appellantur, quòd mulier nupta pudoris gratia, & in signum subiectionis velato capite incedere debeat. Consortium à sorte dictum est. Sunt enim coniuges eiusdem sortis, & conditionis. Vnde vxor mariti non tantùm forum, sed etiam eius conditionem, quæ vel ob deprauatos mores abiecta, vel ob virtutem præeminentia, & dignitate decorata existit, sequitur.

Quæ Adiacentia?

Triplex illud matrimonij bonum, de quo legitur in c. omne itaque, & cap.institutum est, 27.q.2. fides scilicet, proles, & sacramentum. In fide attenditur castitas, abstinentia à vagis libidinibus: ne quis thorum alienum quærat, ne coniugi petenti debitum recuset, alter alterius diligentem curam habeat, eius salutem, quoad fieri possit, fideliter tueatur, res eius, bonam famam, & nomen defendat, & custodiat. In prole attenditur, ne conceptus arte quadam impediatur, proles in lucem edita, gratia habita Deo, suscipiatur, sancti Baptismatis lauacro abluatur, diligenter, amanter, cautè, fideliter, & religiosè nutriatur, & omnibus Christianis præceptis, doctrinis salutiferis imbuatur, instituatur, honestè, modestè, & piè educetur.

cetur. In Sacramento diuina, & myſtica operatio, & indiuidua illa conſuetudo conſideratur: ne quis impiè contra cõiugalem amorem, quid tentet, nec cogitatione quidem gratiæ diuinæ reluctetur, nec ſperet, vel deſideret coniugij diuortium, vel ſeparationem: ſed habeat perpetuum, & conſtans in coniugali conſortio habitandi propoſitum, d.c. omne itáque, 27.q.2.& Hoſtienſ.§.& quare, hoc tit. Adiacent etiam donatio propter nuptias, & dos. Quæ abſque matrimonio conſtitui non poſſunt, tot.tit.1.infrà de donat. inter vir.& vxor.

Quæ Pugnantia?

Mors alterutrius coniugum, infidelitas, impotentia naturalis, adulterium, fornicatio, ſtuprum, inceſtus, polygamia, error perſonæ, & conditionis, ſiue ſtatus, votum præcedens, cognatio inter coniuges, ſiue ſit cognatio legalis, ſiue ſpiritualis, ſiue carnalis, vis, metus, coactio, ordo clericalis, publicæ honeſtatis iuſtitia contracta per priora ſponſalia. Quæ omnia his verſibus per Hoſtienſ. in §. qualiter, eodem tit. notatis continentur:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas,
Si ſis affinis, ſi fortè coire nequibis:
Hæc ſocianda vetant connubia, iuncta retractant.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Matrimonium eſt, viri, mulieriſque coniunctio, indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens, cap, 1.27.quæſt.2.

Matrimonium non facit coitus, ſed voluntas, cap. matrimonium, 27. quæſt.2.& ideò non ſoluit illud ſeparatio corporis, ſed voluntatis: ideò qui dimittit coniugem ſuam, & aliam non accipit, adhuc eſt maritus: Nam etſi corpore ſeparetur, tamen voluntate adhuc coniunctus eſt. Cùm ergo aliam acceperit, tunc eam plenè dimittit. Non ergo qui dimittit, mœchatur: ſed qui aliam ducit, d.ca. matrimonium, 27.quæſt. 2.& cap. omnis res, eodem.

Omnis res per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur, cap. omnis, 27.quæſt.2.

Coniugalis pactio, non virginitatis defloratio, coniugium facit, cap. cum initiatur, & cap. si quippe, 27. quæst. 2.

Coniuges veriùs appellantur à prima desponsationis fide: quamuis adhuc ignoretur inter eos coniugalis concubitus, ca. coniuges, 27. quæst. 2. & c. coniunx, eodem.

Publicæ honestatis iustitia impedit matrimonium inter sponsam, & sponsi demortui fratrem contrahendum, cap. licèt Ægyptiorum, de nup. & cap. si quis, 27. quæst. 2.

Sine vxoris licentia vir continere non potest, sed debitum vxori reddere tenetur, cap. si tu, 27. quæst. 2.

Raptus, illicitus coitus, à corrumpendo dictus: vnde qui raptu potitur, stupro fruitur, cap. raptus, 27. q. 2.

Duobus modis dicitur fides, pactionis scilicet, & consensus. Fides pactionis est, quando aliquis promittit fidem alicui, quòd eam ducet, si permiserit ei rem secum habere, vel etiam pro consensu, cuius effectus est, vt non liceat ei resilire, si tamen aliam duxerit, pœnitentiam de fide mentita agere debeat. Fides autem consensus est, quando etsi non constringat manum, corde tamen, & ore consentit ducere, & mutuò se concedunt, vnus alij, & mutuò se suscipiunt. Cuius effectus est, vt si cum alia contractum matrimonium sequatur, eo rescisso priori adhærere teneatur, cap. duobus, 27. quæst. 2.

¶ *Non tantùm coitus, verùm etiam ipse complexus, concubitus, confabulatio, osculatio, & coniacentium duorum fœda, & turpis dormitio, virginem corrumpunt, cap. nec aliqua, 27. quæst. 1.*

In nuptijs conatus nihil operatur, nisi sequatur actus, vel effectus. Vnde adolescens desponsatam sibi virginem per verba de futuro, si nitatur cognoscere, cùm per opportunitatem non potuerit, si posteà cum alia per verba de præsenti contrahat, per secunda sponsalia de præsenti rescinduntur priora de futuro, & valebit secundò contractum matrimonium, cap. adolescens, extra. eodem.

Sponsalia de præsenti non soluuntur per sequens matrimonium,

monium, etiam carnali copula consummatum: sed sponsalia de futuro etiam iurata soluuntur per sequentia de præsenti, cap. si inter virum, extra. eodem.

Sponsalia de futuro transeunt in matrimonium per carnalem copulam subsecutam, cap. is, qui fidem, eodem.

Matrimonia debent esse libera: vnde in eis promissio pœnæ non obligat, cap. Gemmæ, eodem.

Vtriusque contrahentium consensu dissoluuntur etiam sponsalia iurata de futuro, cap. præterea, extr. eodem.

Inter sponsam, & consanguineos sponsi, oritur impedimentum publicæ honestatis impediens, & dirimens matrimonium inter eos contrahendum, cap. sponsam, eodem.

Qui præstito iuramento alicui fidem matrimonij contrahendi dedit, si non subest impedimentum, per censuram Ecclesiasticam contrahere compellitur, c. ex literis, extr. eod.

Si timetur inferri violentia puellæ, de cuius matrimonio agitur, debet iudex sibi prouidere, & assignare locum tutum, & honestum, donec causa legitimè terminetur, c. cùm locū, eo.

Matrimonium metu contractum, est ipso iure nullum, ca. veniens, eodem.

Vxor, etsi vir longissimo tempore absuit, non tamen cum alio contrahere potest, nisi de eius morte certificata, cap. in præsentia, eodem.

Qui meretricem de lupanari extraxit, & in vxorem duxit, rem gratam, & acceptam Deo præstat: Quia inter opera charitatis non minimum est, errantem ab erroris sui semita reuocare, cap. inter opera, eodem.

Matrimonium metu contractum, licèt non subsistat, cohabitatione tamen spontanea conualescit, & purgatur metus per accommodationem consensus, cap. ad id, extr. eod.

Mulieri, quæ negat se in matrimonium consensisse, non creditur, marito probante contrarium: secùs si probet, se consensisse per metum, qui potest cadere in constantem, cap. consultationi, extra. codem.

Initiatur matrimonium ſponſione, conſenſu ratificatur, & copula conſummatur.

Procurator ad contrahendum matrimoniũ non poteſt ſubſtituere, niſi hoc habeat in mandatis, c. fin. de procurat. in 6.

Etiam in delictis doli capacitas ſupplet ætatem, cap. pueris, extra. de delictis.

Si quod ago, non valet vt ago, valeat vt valere poteſt, cap. à nobis, extra. de deſpon. impub.

Nemo præſumitur eligere viam, per quam iudicia ſua ſubuertantur, cap. Quintauallis, extra. de iureiurando, capit. cùm ordinem, extra. de reſcript.

In re denominanda potiùs effectum attendimus, quàm modum, cap. 1. §. 1. de deſpon. impub.

Coactio difficiles ſolet exitus frequenter habere, Abb. in cap. requiſiuit, extra. eodem.

Affinitas ſuperueniens dirimit ſponſalia de futuro, cap. præterea, & ibidem Dd. extra. eodem.

Manifeſtum plus in ſe continet, quàm fama, cap. veſtra, extra. de cohab. mul.

Cui damus actionem, ei multò magis damus exceptionem, cap. quemadmodum, extra. de iureiuran.

Ob fornicationem poſt ſponſalia, etiam iuramento firmata, commiſſam, poteſt quis licitè reſilire: Quod enim coniunctos diſiungit, hoc multò magis impedit coniungendos, c. ſi. 32. q. vlt.

Error perſonæ, & conditionis impedit matrimonium, non autem qualitatis, & fortunæ, in princip. ca. 1. 29. q. 1.

Matrimonium non ſoluitur, altero coniugum fidelium in hæreſim lapſo, cap. 1. 32. quæſt. 7.

Filij nati ex matrimonio, cui obſiſtit publicæ honeſtatis iuſtitia, non ſuccedunt patri ſcienter contrahenti, cap. per venerabilem, extra. qui filij ſint leg.

Circa impedimentum, quod non eſt à iure diuino, ſed humano, poteſt Papa diſpenſare, cap. propoſuit, extra. de conceſſ. præbend.

DE

DE DESPONSATIONE IMPVBERVM.

TITVLVS II.

Continuatio.

IN ſponſalibus, & matrimoniis contrahendis certa, & præcipua,quæ ſit conſilij,& intellectus capax,ætas deſideratur. Igitur impubes,licèt ſponſalia de futuro contrahat, ſponſalia tamen de præſenti,vel matrimonium contrahere non poteſt.

Ex quo indicatur Pubertas?

Iure ciuili approbata eſt opinio eorum, qui ex annorum numero pubertatem iudicandam exiſtimant,iuueniſque idoneus nuptiis putatur,qui 14.annos impleuit:fœmella autem, quæ 12. Citiùs enim fœmina ob natiui caloris, & nutritiuæ potentiæ qualitatem pubeſcit,& creſcit: iure autem Canonico pubertas non ex annorum numero, ſed habitudine corporis,& generandi facultate iudicatur, ſiue pubertatis terminus iure ciuili ſtatutus excedatur,ſiue non: Nam quandóque contingit, vt qui exceſſit 14. annos, generandi potentiam non habeat; quandóque autem, vt qui nondum attigit, generare poſſit. Hinc non inconuenienter antiquitùs fuit obſeruatum, vt pubertatis probatio ex aſpectu corporis circa pudica membra deſumeretur. Quæ cùm lanuginem producerent, & barbæ inferiores pungerent,puberes iudicarentur:ſi verò barbæ nondum eſſent productæ, vel mulier ſe deplumaſſet, & pilos ſibi euulſiſſet,niſi ſemel peperiſſet, nuptiis minimè idonea cenſeretur. Hoſtienſ.in §.& qualiter probetur, hoc titul. ſed hunc probationis modum Iuſtinianus,vt pudori, & caſtitati repugnantem, è medio ſuſtulit, l.indecorum, C. quando tutor, vel cur.eſſe deſinit.

Quis dicitur Pubes?

Pubes dicitur,qui ex habitu corporis pubertatem oſtendit, & qui generandi facultatem habet,c.puberes,extra.eodem.

Vnde dicitur Pubes?

Puberes (inquit) Iſidorus,à pube ſunt vocati, id eſt, à pudentia corporis nuncupati: quia hæc loca primò lanuginem ducunt,d.cap.impuberes,extra.eodem.

Quæ regulæ dicuntur circa impuberum desponsationem?

Prima Regula: Si duo impuberes, quorum malitia non supplet ætatem, & qui pubertati non sint proximi, vel etiam alter tantùm sit impubes, per verba de præsenti matrimonium contraxerint, talis contractus resoluitur in sponsalia de futuro; & ex eo inducitur iustitia publicæ honestatis; secùs, si pubertati sint proximi, vel vrgeat aliqua necessitas; vt si fiat pro bono pacis. His enim duobus casibus impuberes matrimonio iungi possunt, nec contractus matrimonij in sponsalia de futuro resoluitur, cap. vbi non est, & c. fin. extr. eod.

Secunda: Matrimonium, vel sponsalia contracta ab infantibus, & minoribus septennio, nullo modo subsistunt: nec temporis lapsu conualescunt: nisi noua accesserit voluntas, cap. duo pueri, extra. eodem.

Tertia: Impuberes sponsalia contrahentes, ante pubertatem separari non debent; sed post pubertatem, si contradicant sponsalibus, separari possunt; nisi copula carnalis interuenerit, cap. à nobis, extra. eodem.

Quarta: Si impubes contraxerit cum pubere, neuter resilire potest: sed tenetur pubes impuberem, donec ad pubertatem, vel legitimos annos perueniat, expectare: quo tunc non consentiente, iure sponsalia dissolui possunt, cap. accessit, & cap. de illis, extra. eodem.

Quinta: Si impubes cum pubere contraxerit, & pubes impuberem vsque ad pubertatis annos expectauerit, qui nec tunc expresse sponsalibus contradicat, per censuram ecclesiasticam matrimonium perficere compellitur, Hostiens. §. quid iuris, ver. *quòd si pubes*, hoc tit. cap. 1. extra. eodem.

Quæ forma Contradictionis?

Vt impubes, adueniente legitima ætate, coram Episcopo, Officiali, vel alio suo competenti iudice compareat, & declarato sponsaliorum habito tractatu, se nunc non eius voluntatis esse indicet, séque ab huiusmodi promissione facta, & data fide, absolui petat, Hostiens. §. quid iuris, vers. sed coram quo. hoc tit. cap. de illis, extr. eod. & cap. 1. extr. de frig.

Quis Contradictionis effectus?

Et rescissio contractus sponsaliorum, & extinctio publicæ honestatis per eadem sponsalia, inductæ, cap. à nobis, extra. eodem.

DE

NE CLANDESTINA DESPONSATIONE.

TITVLVS III.

Continuatio.

Sponſalia, vel ſunt publica, vel clandeſtina. De publicis, quæ per verba de præſenti in præſentia quorundam teſtium, obſeruatis debitis ſolennibus fiunt, ſuperiore titulo dictum eſt, reſtat de clandeſtinis.

Quid ſunt clandeſtina ſponſalia?

Clandeſtina ſponſalia dicuntur, quæ, non adhibitis teſtibus, quibus probari poſſunt; vel non obſeruatis debitis ſolennibus, vel non præmiſſa denuntiatione, ſunt contracta, gloſſ. in cap. cùm inhibitio, extra. eodem.

Quot modis dicuntur ſponſalia Clandeſtina?

Tribus modis. 1. Si ſponſalia in præſentia teſtium non ſint contracta, ſed clàm, & quodammodò furtiuè, cap. 2. extr. eod. 2. Si fuerint ſolennia, ad nuptias requiſita, omiſſa; putà, introductio in eccleſiam, publicatio, benedictio, &c. cap. aliter, 30. quæſt. 5. 3. Si contra ſtatutum, vel conſuetudinem, vel contra tenorem cap. fin. extr. eod. nuptiæ ſint contractæ. Vt ſi ſtatutum eſſet in loco aliquo, ne quis abſque Principis conſenſu contrahat, ſanè clandeſtina dicentur ſponſalia, non requiſito Principe, contracta: Vel ſi quis conſenſum Principis, vel Epiſcopi licentiam habeat: non tamen denunciet ei, cuius controuerſiam timet, vel qui contradicere poſſit: vt ſi quis cum puella, abſque conſenſu parentum, vel aliorum, qui impedimentum reuelare poſſunt, contrahat, cap. fin. extra. eod. & ibi gloſſ.

Quæ cauſa Efficiens?

Conſenſus contrahentium nuptiis contractis clàm, & ſecretò adhibitus, cap. 1. 27. quæſt. 2.

Quod Subiectum?

Perſonæ illæ, quæ clàm ſponſalia contrahunt.

Quod Obiectum?

Sunt verba de præſenti: quæ tamen per teſtes non poſſunt probari.

Quæ Forma?

Promiſſio, per verba de præſenti, ſiue hæc ſubarrhatione, vel iuramento firmata ſit, ſiue non ſit; ita tamen, vt tantùm contrahentibus ea conſtet, & aliàs nemini. Quæ forma præſcribitur ſponſalibus, quæ propriè clandeſtina dicuntur: ſiquidem forma aliorum clandeſtinorum ex omiſſione eius, quod adeſſe deſiderabatur, deſumitur, gloſſ. in cap. fin. extr. eod.

Quis Effectus?

1. Quòd ſponſalia clandeſtina, contra tenorem cap. fin. extra. eod. contracta, diſſoluuntur, & parochialis ſacerdos, vel quilibet etiam regularis, qui tales coniunctiones prohibere contemnit, ſed eiſdem intereſſe præſumit, per triennium ſuſpenditur, grauiúſque punitur, ſi culpæ qualitas poſtulauerit, d. cap. fin. extra. eodem. Statutum enim in Concilio generali per Innocentium III. eſt, vt clandeſtina matrimonia penitùs inhibeantur, & ne quis ſacerdos eis intereſſe præſumat: at cùm matrimonia fuerint contrahenda, in eccleſiis per presbyteros publicè proponantur, competenti termino præfinito, vt infra illum, qui voluerit, & potuerit, legitimum impedimentum opponat; & ipſi presbyteri nihilominus inueſtigent, vtrùm aliquod impedimentum obſiſtat: Et cùm apparuerit probabilis coniectura contra copulam contrahendam, contractus interdicatur expreſsè: donec, quid fieri debeat, ſuper eo manifeſtis conſtiterit documentis. Sic loquitur text. in ca. fin. extra. eod. 2. Quòd liberi, ex huiuſmodi nuptiis clandeſtinis, & interdictis procreati, ſint illegitimi: nec ipſos parentum ignorantia excuſare, & defendere poteſt. Cùm ſic contrahentes, vel non expertes ſcientiæ, vel ſaltem affectatores ignorantiæ, videantur, d. cap. fin. §. ſi quis verò, extr. eod. Licèt alioqui, ſi ignorantes vterque, vel vnus tantùm, in faciam Eccleſiæ contraxerint, ante diuortij ſententiam pronuntiatam prognati, legitimi habeantur, & in bona paterna hæreditario iure ſuccedant, cap. cùm inter, extra. qui filij ſint legitimi, cap. ex tenore, extra. eod. ſecùs ſi ſciuerint ambo, & in conſpectu eccleſiæ contraxerint: hoc enim caſu parentes ſceleris patrati rei, filios, ex tali matrimonio legitimos non procreabunt, d. c. fin. §. ſi verò, extr. eod. 3. Si ſponſalia publica fuerint contracta, & clandeſtina; etſi clandeſtina præcedant, nec probari poſſunt, tamen publica in foro iudiciali præferũtur. Hoſtienſ. in §. vtrùm clandeſtina, eod. tit. 4. Quòd, lite ſuper clandeſtino ma

no matrimonio mota, viro incumbat probatio, cap. 1. extr. eodem. Nec iuramentum in defectum probationis deferatur. Distingue tamen. Aut quæritur de necessario: Et hoc iudex non potest, etiamsi semiplenè probatum sit, deferre, nisi semiplenæ probationi accesserit aliqua fortis præsumptio, Panor. in c. mulieri, extr. de iureiur. Quia causæ matrimoniales comparantur causis criminalibus, & arduis, in quibus in supplementum, vel defectum probationum, non facilè defertur iuramentum necessarium. Aut quæritur de iuramento iudiciali, & voluntario, quod pars parti in iudicio, vel extra iudicium, defert: & tunc affirmanti matrimonium esse contractum, defertur iuramentum, & præstitum valet: quia aduersa pars iurantem causæ vltrò constituit iudicem, præsumiturque velle iuranti coniungi. Cùm igitur consensus faciat nuptias, post præstitum iuramentum, vtriusque consensu constitutum videtur matrimonium. Aut neganti matrimonium contractum defertur iuramentum: & delatio non admittitur. Quia matrimonium temerè non est dissoluendum. Et quia sentētiæ causarum matrimonialium nunquàm ita transeunt in rem iudicatam, quin comperta veritate possint retractari, c. lator, extr. de sent. & re iud. Aduerte tamen, quòd si aliqua suspicio, vel præsumptio subsit, Actore non probante, iuramentum purgationis neganti esse deferendum: si autem nulla præsumptio apparuerit pro Actore, Reum absoluendum. Ita distinguit Abb. in c. 2. extr. de cland. desponsat.

Quæ Pugnantia?

Constitutiones Pontificiæ, quæ clandestinas coniunctiones vetant, c. fin. extr. eod. Consensus parentum, vel eorum, qui contradicere possunt, Publica sponsalia, & omnia solennia ad publica sponsalia requisita.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Quod à principio non valet, non potest tractu temporis conualescere, c. quod sicut, extr. de elect.

Paria sunt, scire impedimentum, & scire posse, cap. fin. extr. eodem.

Matrimonia secundo loco publicè contracta præiudicant clandestinis in foro iudiciali, c. 2. eod.

Proles ex interdictis clandestinis nuptiis nata illegitima

sunt:nec subsidium ex parentum ignorantia habere possunt,d. c.fin.extr.eod.

Proles illegitima censentur, si vterque parentum legitimum impedimentum scientes, præter omne interdictum, etiam in conspectu ecclesiæ contrahere præsumunt, d.cap.fin. extr.eodem.

Post mortem nemo accusari potest,c.admonere,33.q.2.

Nemo contra conscientiam suam venire debet, c.fin.extr. de præscrip.

Si quis clàm desponsauerit aliquam,& mulier,vel vir negat huiusmodi desponsationem,viro incumbit probatio, cap.si quis,extr.eod.

DE SPONSA DVORVM.

TITVLVS IIII.

POlygamia, quæ non vnius, sed plurium vxorum promiscuus vsus dicitur, cum matrimonio pugnat: nec nostris temporibus;licèt à primis parentibus,non omninò absque vitio,vsurpata fuerit,conceditur. Quæ igitur duobus per verba de præsenti nubit, non posteriori ; sed priori adhærere debet: nisi cum primo sponsalia de futuro, & cum secundo sponsalia de præsenti contraxerit.Tunc enim non primo,sed secundo adhærebit. Quia, sicuti sponsalia de præsenti, sponsalia de futuro soluunt: ita etiam sponsalibus posteà de præsenti contractis præferuntur:intantùm, vt si post sponsalia de præsenti matrimonium esset contractum, & copula carnali consummatum, firmatumq; iurisiurandi religione, ipsum dissolueretur. Et fœmina à fide recedens, seq; alij iungens,ecclesiastica districtione ad primum redire compelleretur.Quod quidem Alexander III.contra antiquitùs iudicatum introduxit in c.licèt præter, extr.de spon.duorum.Idem statuitur in adolescente, qui duas per verba de præsenti sibi desponsat: tenetur enim primam desponsatam in vxorem habere, etsi priùs secundam cognouerit,c.tuas dudum,ext.eo.Quòd si verò sponsalia contracta negentur, moueaturque super hoc in iudicio controuersia,lite pendente, matrimonium ex interdicto contra

trahi non debet, aliàs contracti matrimonij rescissio cum infamia contrahentis permittitur, c. tua fraternitas, ex. eod. & gl. in Leum, qui duas, C. ad l. Iuliam, de adul. & stupro.

DE CONDITIONIBVS appositis in desponsatione, vel in aliis contractibus.

TITVLVS V.

Continuatio.

SVprà notatum est, sponsalia vel purè, vel conditionis adiectione contrahi. Quæ igitur conditiones sint, & quid in sponsalibus, quibus apponuntur, operentur, hoc titulo traditur.

Quæ dicuntur sponsalia Conditionalia?

Quibus voluntate contrahentium adiecta est conditio ad differendum, firmandum, vel infirmandum matrimonium, c. super eo, extr. eod.

Quotuplex Conditio, quæ sponsalibus adijci solet?

Glos. in c. fin. extr. eod. & Hosti. in §. quæ conditio, quadruplicem asserunt. 1. Honesta, & possibilis. Et hęc rursus vel voluntaria, vel necessaria. 2. Inhonesta, & possibilis. 3. Honesta, & impossibilis. 4. Inhonesta, & impossibilis.

Quid est honesta, & possibilis Conditio voluntaria?

Est, quæ ex voluntate contrahentium proficiscitur, nec contra matrimonij consensum, vel aliquid turpitudinis, vel impossibilitatis, in se continet: imò suspendit consensum, donec conditio existat, vel non est, nisi existat: Vt; si placuerit parentibus tuis, ducam te in vxorem.

Quæ dicitur possibilis, & honesta Conditio necessaria?

Quæ necessariò ad ipsum requiritur: ita vt si non adficiatur, contractus reddatur nullus: Vt; contraho tecum, si facta fueris Christiana, c. non oportet, 28. q. 1.

Quid est Conditio inhonesta, & possibilis?

Est, quæ manifestam in se habet turpitudinem, nec obstat implendi eam aliqua difficultas, vel impossibilitas. Et hæc est, aut contra matrimonij substantiam. Vt; contraho tecum, si prolem vitaueris: si te adulterandam tradideris: si meliorem non potero inuenire, cap. aliquando, 32. q. 2. Aut non est contra

tra ſubſtantiam matrimonij: Vt, contraho tecum, ſi hominem interfeceris: aut furtum, vel rapinam commiſeris, cap. fin. extra. eodem.

Quid eſt Conditio honeſta, & impoſſibilis?

Conditio honeſta, & impoſſibilis eſt, quæ nulla vitiatur turpitudine, ſed talis eſt, quæ, obſtante impoſſibilitate, nullo modo impleri poteſt: Vt; duco te in vxorem, ſi cœlum digito tetigeris: ſi mare exhauſeris: ſi imperium mihi dederis, cap. 1. extr. eod.

Quid eſt inhoneſta, & impoſſibilis?

Quæ, ſicuti multùm turpitudinis in ſe habet, ita nullo modo impleri poteſt: Vt, duco te in vxorem, ſi hodiè in Hiſpania, & Gallia populo publicè concionata fueris, argum. c. noua quædam, extr. de pœnit.

Quæ cauſa Efficiens?

Conſenſus contrahentium ad ſuſpendendum, impediendum, vel non impediendum matrimonium.

Quod Subiectum?

Perſonæ contrahentes, & adiicientes contractui conditionem talem.

Quod Obiectum?

Verba de præſenti: quorum effectus, conditionis adiectione ſuſpenditur, vt in vim verborum de futuro efficientium, ſponſalia de futuro valere videantur, Panor. in c. per tuas, ext. de cond. appoſi.

Quæ Forma?

Formam contrahendi adiectæ conditionis qualitas variat: fiunt enim ſponſalia conditionalia plerunque per verba de præſenti, adiecta conditione vna, ex quadruplici conditionum genere prænotato.

Quis Finis, & Effectus?

1. Conditio honeſta, & poſſibilis adiecta ſuſpendit contractum matrimonium, ita vt non teneatur ante conditionis euentum ipſum conſummare, c. ſuper eo, extr. eod. 2. Conditio honeſta, vel poſſibilis, ſi exiſtat, firmatur contractus: quòd ſi non exiſtat, diſſoluitur, c. de illis, extr. eod. 3. Si ante euentum conditionis honeſtæ, & poſſibilis appoſitæ, carnalis copula intercedit, purum matrimonium efficitur: Et eo ipſo à conditione receſſum videtur, c. per tuas, & c. de illis, extr. eod.

4. Spon

4. Sponsalia sub honesta, & possibili conditione contracta, rationem sponsaliorum de futuro habent: ergo facultas pœnitendi permittitur, Panor. in c. per tuas, ext. eo. 5. Sponsalia sub honesta, & possibili conditione contracta, inducunt publicæ honestatis iustitiam, impediente inter spõsam, & consanguineos sponsi, vel inter sponsum, & consanguineos sponsæ matrimonium contrahendum, c. sponsam alterius. ext. de sponsa. 6. Conditio inhonesta, & possibilis, quæ est contra matrimonij substantiam, dissoluit sponsalia: ita vt nec post secutam copulam carnalem confirmentur. Quia hîc nullus est consensus, nec matrimonium, vt c. solet, & c. aliquando, 34. q. 2. & c. fin. ext. eo. Secùs est, si non sit contra substantiam matrimonij: tunc enim, pro non adiecta habetur: & ideò tenet matrimonium, c. 1. & c. fin. extr. eod. Nec obstat, si dicatur inhonestam conditionem esse impossibilem, c. faciat, 22. q. 2. Impossibilem autem conditionem vitiare contractum, l. impossibilis, ff. de verb. oblig. Hoc enim specialiter, & fauore matrimonij introductum est, vt ipsum sub inhonesta, & possibili, vel impossibili conditione contractum teneat, & conditio pro non scripta habeatur, Host. in §. quæ conditio: hoc titulo. 7. Conditio honesta, & impossibilis non vitiat sponsalia, sed fauore matrimonij, pro non adiecta habetur, cap. si conditiones, extr. eod. 8. Conditio inhonesta, & impossibilis, etiam fauore matrimonij, habetur pro non adiecta: Nam ipsa conditio frangitur, & matrimonium firmatur, c. 1. & c. fi. extr. eod.

Quæ Pugnantia?

Sponsalia pura, turpitudo, impossibilitas. Quia sponsalia sub conditione inhonesta, vel impossibili contracta, cùm conditio non adesse videatur, pura sunt: copula carnalis, superueniensia sponsalia de præsenti, dissensus vtriusque contrahentium, fornicatio carnalis, vel spiritualis superueniens affinitas, quæ nuptias impediat.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Si in contractu matrimonij adijcitur conditio turpis, vel impossibilis, habetur pro non adiecta, nisi sit contra substantiam matrimonij: quia tunc vitiat contractum, c. si conditiones, extr. eod.

Qui sub honesta conditione sponsalia contrahit, & ante condi

conditionis euentum desponsatam cognoscit, à conditione recedit, & matrimonium purè contraxisse intelligitur, cap. per tuas, extr. eod.

Contrahens matrimonium, sub conditione possibili, & honesta, ante conditionis euentum non tenetur matrimoniũ consummare: imò pœnitere potest, & ad alias nuptias conuolare, c. super eod. Panor. in c. per tuas, extr. eod.

Conditio non improbata suspendit contractum, cap. de illis, extr. eod.

Defectus turpis conditionis non vitiat contractum, sed ipsa vitiatur, & censetur matrimonium, nulla adiecta conditione, contractum, c. 1. extr. eod.

QVI CLERICI, VEL vouentes matrimonium contrahere possunt.

TITVLVS VI.

ILlis clericis matrimonium contrahere licitum est, qui in minoribus Ordinibus sunt, c. si quis, dist. 32. Non autem iis, qui in sacris sunt constituti, c. erubescebant. Sacer enim ordo nuptiis impedimento esse dicitur, dist. 32. Vnde in Concilio Carthaginẽsi statutum est, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos, abstinere debere ab vxoribus; quod nisi fecerint, ab ecclesiastico officio remouendos esse: Cæteros verò Clericos, ad hoc non cogi: sed secundum vniuscuiusque ecclesiæ consuetudinem obseruari debere, c. placuit, distin. 32. Diaconi tamen quicunq;, quum ordinarentur, protestati fuerint de non seruanda cõtinentia, si duxerint vxores, ab iis non separandi: quia præsumpta licentia Episcopi videntur contrahere permissi, c. diaconi, 28. dist. Quod si, nulla præmissa protestatione, votum continentiæ fecerint, & posteà duxerint, contracto matrimonio licitè vti possunt, si à ministerio cessare voluerint. Nam etsi in Ordinatione sua castitatis votum obtulerint, tamen tanta vis in sacramento coniugij est; quòd nec ex violatione voti ipsum coniugium dissolui possit, cap. diaconus, §. si verò diaconus, dist. 27.

Vouen

Vouentium, secundùm Calixtum Papam in c. presbyteris, §.hîc distinguendum, dist.27. quidam sunt simpliciter vouentes, qui contrahere quidem prohibentur, sed priùs contracto matrimonio adhærere tenentur. Quidam, qui solenne votum fecerunt: & illi, nullo contracto matrimonio, obstringuntur. Quia votum simplex tantùm impedit contrahendum matrimonium: votum autem solenne, quod fit per Ordinis susceptionem, professionem, & habitus susceptionem, non tantùm contrahendum impedit, verùm etiam contractum dirimit, cap. rursus, extr. eod. & cap. meminimus, & cap. insinuante, extr. eodem.

DE EO, QVI DVXIT IN matrimonium, quam polluit per adulterium.

TITVLVS VII.

Sicuti sacer ordo, & emissum votum, ita pollutio thori, vel eius mulieris, quæ sciens adulteri vxorem in viuis esse, prostituta omni pudicitia, se ipsi exponit, nuptiis contractis, vel posteà contrahendis impedimento est. Circa hunc titulum collige regulas.

1. Si maritus, viuente vxore, contrahit cum secunda, quæ scit primam vxorem esse superstitem: prima demortua, matrimonium consummari non permittitur. Etsi consummatum, & liberi procreati sint, tamen rescinditur, etsi contrahentes longo tempore cohabitauerint, c. ex literarum, & cap. cùm haberet, extr. eod.

2. Si maritus, viuente prima vxore, rem habeat cum alia, quæ in mortem primæ vxoris machinata sit, siue superstite sua vxore fidem de matrimonio post mortem contrahendo illi dederit, siue non, tamen consortium prohibetur, cap. super hoc, eod.

3. Si quis, mortua vxore, contrahit cum ea, quam viuente vxore, nulla data ei fide de matrimonio contrahendo, cognouit: nec alteruter in mortem defunctæ vxoris fuerit machinatus, tenet matrimonium inter illos contractum, c. significasti, extr. eodem.

4. Si quis, vxore viuente, fide data promisit, aliam se ducturum, vel cum ipsa de facto contraxit: si nec ante, nec post, legi

legitima eius superstite, cognouit eandem: quamuis vtrique ipsorum pro eo, quòd in hoc grauiter deliquerint, sit pœnitentia iniungenda: non est tamen matrimonium, quod cum eo contraxit post vxoris obitum, dirimendum, cap. si quis, extr. eodem.

5. Maritus aliam ducens vxorem, quæ ignoret ipsum alij vxori matrimonio esse alligatum, mortua prima, nouo consensu interueniente, secundam habere, vel ad eam redire tenetur, c. veniens, & c. propositum, extr. eod.

DE CONIVGIO Leprosorum.

TITVLVS XIII.

Lepra rescindit sponsalia de futuro: Non autem matrimonium contractum, ita vt si sponsus, vel sponsa lepra inficiatur, alteruter, qui tali morbi vitio non laborat, ad perficiendum matrimonium non compellatur, sed liberè cum alio contrahere possit, c. literas, extr. eod. Coniuges verò, cùm alter alterius miseriæ obtingentis debeat esse particeps, ob lepram, qua alteruter inficitur, nullo modo separari: sed sibi inuicem cohabitare, & se coniugali affectione tractare debent. Quòd si autem sanus, morbi contagionem reformidando, coniugale debitum præstare detrectet, ad obseruantiam perpetuæ continentiæ, excommunicationis censura compellitur, c. peruenit, extr. eod. Nec lepra matrimonio contrahendo prorsus impedimento est. Quocirca poterit leprosus aliquam, quæ sibi nubere velit, in matrimonium iungere, cap. quoniam, extra. eodem.

DE CONIVGIO SERVORVM.

TITVLVS IX.

Error conditionis impedit matrimonium ab initio. Est enim error quadruplex: scilicet, personæ, conditionis, fortunæ, & qualitatis. Error personæ est; cùm puto esse Paulum, & sit Petrus. Conditionis, cùm is, qui seruus est, liber creditur. Fortunæ: cùm putatur diues, qui est pauper. Qualitatis; cùm bonus

bonus existimatur,qui est malus.Duo posteriores errores matrimonia nec impediunt,nec rescindunt. Qui enim egentem virginem ducit, cùm eam ditissimam putaret, vel eam puellam, quæ florem virginitatis amisit, vel meretricem pro virgine incorrupta matrimonio sibi iungit, resilire non poterit. Quinimò facti meritum habebit, qui publicam meretricem, de lupanari extraxerit,& in vxorem duxerit.Inter opera enim charitatis non minimum est, errantem ab erroris sui semita reuocare, cap.inter opera,extra.de sponf.& matrimon. Quòd si autem circa personam, vel personæ conditionem erretur, scilicet si putatur Petrus, & sit Paulus; vel creditur liber,& sit seruus, cum quo contrahitur, matrimonium iure non subsistit: nisi posteà conditione cognita copula carnalis intercedat,c.proposuit,extr.eod.Ratio eft.Non quia ad nuptias contrahendas libertas requiritur: hoc enim tantùm iure ciuili procedit: non autem iure Canonico, quo in nuptiis contrahendis nullam esse personarum differentiam faciendam statuitur: sed quia ob talem errorem nullus consensus contrahendi matrimonij interuenisse fauore libertatis præsumitur, cap.fin. extra.eodem.& per tot. 29. quæst.1.

DE NATIS EX LIBERO VENTRE.

TITVLVS X.

CAusa ingenuitatis est, natiuitas. Partus enim,quoad libertatem,sequitur ventrem,& conditionem matris. Nec hoc absque causa. Mater enim pluribus temporibus in consequenda libertate partui prodesse poterit: tempore videlicet conceptionis,gestionis,& partus.Quocunque horum temporum mater libera est,partus nascitur liber:in tantùm,vt etiam spurius libera matre natus libertatem consequatur. Quia, vt ait Marcianus in l.& seruorum,ff.de statu hominum:Non interest iustis nuptiis conceperit, an vulgò: matris enim calamitas non debet nocere ei, qui in ventre est. Quòd si aliud obseruatum consuetudine sit,nulla habetur ratio ventris, sed natus ex libero, & ancilla conditionem patris sequitur, cap. licèt, extra. de coniug. seruor. Sicuti etiam quò ad honores, & dignitates patris conditio partui proficit, &c.l. liberi, ff. de senator.

DE COGNATIONE SPIRITVALI.

TITVLVS XI.

Continuatio.

COgnatio quoque nuptiis contrahendis impedimentum præſtat, dirimítque contractas.

Quotuplex cognatio?

Triplex: ſpiritualis, legalis, & naturalis.

Quid eſt ſpiritualis?

Spiritualis cognatio eſt, attinentia quædam, proueniens ex Sacramenti collatione, vel ad Sacramentum detentione, gloſ. in cap.1. de cognat. ſpirituali, in 6.

Quot ſunt ſpecies ſpiritualis Cognationis?

Sunt tres: compaternitas, paternitas, & fraternitas: compaternitas attenditur inter ſuſcipientem ex Baptiſmo, parenteſque baptizati, cap. quod autem, 30. quæſt. 4. & ca. eod. tit. in 6. Paternitas contrahitur inter baptizantem, & baptizatum, & inter ſuſcipientem, vel patrinum, & ſuſceptum, d. cap. 1. eod. in 6. Fraternitas contrahitur inter filios naturales patrini, & baptizatum, diſt. cap. 1. in 6.

Quæ cauſa Efficiens ſpiritualis cognationis?

Statuta Pontificum, per tot. tit. extr. de cognat. ſpirituali, & eod. titul. in 6.

Quod Subiectum?

Omnes perſonæ, inter quas ſpiritualis cognatio contrahitur. Contrahitut autem, vt ait Bonifacius VIII. nedum inter baptizatum, & illum, qui eum ſuſcepit de baptiſmo, ac inter eundem baptizatum, & ſuſcipientis filios, & vxorem ante ſuſceptionem carnaliter cognitam ab eodem: Imò etiam inter ſuſcipientem, patrémque baptizati, & matrem, cap. 1. eodem titul. in 6.

Quod Obiectum?

Baptiſmus, ſuſceptio pueri ex Baptiſmo, confirmatio, & Catechiſmus. Dicitur autem hic catechiſmus, illa inſtructio, quæ baptizandi actum præcedit, cap. ante vigeſimum, diſt. 4. de conſecrat.

Quæ

Quæ forma inducendæ cognationis ſpiritualis?

Eſt præſtatio muneris baptizandi, ſuſcipiendi, confirmandi, & inſtruendi, iuxta Eccleſiæ ritus, ab iis, quibus hoc committitur, facta. Qui autem ſit baptizandi, ſuſcipiendi, &c. modus, patet per totum, diſt. 4. de conſecrat.

Qui Effectus?

1. Quòd cognatio ſpiritualis per Baptiſmum, vel confirmationem, inducta inter illas perſonas, inter quas iuxta cap. 1. eod. tit. in 6. ipſa contracta eſſe dicitur, non tantùm impediat matrimonium contrahendum, verùm etiam dirimat contractum, d. cap. 1. eod. in 6. cap. Martinus, extr. eod. cap. veniens, & c. tua nos, extr. eod. c. 1. 30. q. 1. & c. ſi quis vnus, 30. q. 4. c. ita diligere, 30. q. 3. & c. ſi quis cum matre, 33. quæſtio. 2.

2. Quòd cognatio ſpiritualis per Catechiſmum contracta, non reſcindat matrimonium contractum, ſed impediat tantùm contrahendum, cap. contracto, extr. eod. & cap. 2. eod. in 6. Qui tamen effectus tunc locum ſibi vendicant, cùm conſuetudo abſque Eccleſiæ ſcandalo in contrarium non ſit obſeruata: vbi enim loci conſuetudo fuerit, vt nuptiæ inter ſpirituali cognatione ſibi deuinctos in eccleſia permittantur, matrimonium legitimè contractum, ob hoc temerè non erit turbandum, vel reſcindendum, cap. 1. §. niſi conſuetudo, cap. ſuper eo, §. verùm ſi de conſuetudine, extra. eodem.

DE COGNATIONE LEGALI.

TITVLVS XII.

Cognatio legalis nuptias quoque inter eas perſonas, inter quas ea conſiſtit, impedit.

Quid eſt cognatio legalis?

Legalis cognatio hîc intelligitur, quæ per adoptionem lege ciuili forma eius conſiderata introductam contrahitur, ca. vnico, extra. eodem.

Quid eſt adoptio?

Adoptio eſt, legitimus actus, quo aliquis adſciſcitur in filium, qui naturaliter illius filius non eſt, Caſtrenſ. in l. filio, ff. de lib. & poſth.

Quotuplex adoptio?

Duplex adoptio; ſpecifica,& arrogatio.

Quid eſt adoptio ſpecifica?

Eſt actus legitimus, quo filiusfamilias cum conſenſu patris ſui naturalis, ab auo materno, vel extraneo, coram Ordinario iudice,vel magiſtratu,in filium cooptatur.

Quid eſt arrogatio?

Eſt actus legitimus,quo is,qui ſui iuris eſt,cum authoritate Principis, & cauſæ cognitione, in filium recipitur.

Quæ cauſa Efficiens?

Ius gentium, quò ad originem. Licèt apud varias gentes, antiquiſſimis etiam temporibus, adoptionum genera fuerint vſurpata: ius tamen ciuile nonnihil adoptionum formæ addidit,

Quod Subiectum?

Perſona adoptantis filium, ſiue ſit extranea, ſiue ſanguinis neceſſitudine adoptato iuncta.

Quod Obiectum?

Perſona, quæ per adoptionem, legitimo modo in filium recipitur,

Quæ Forma?

Si filiusfamilias adoptatur, vt is in poteſtate patris ſui naturalis,vel aui paterni conſtitutus,cum illorum conſenſu coram iudice Ordinario, ab eo, qui 18. annis adoptandum ætate excedit, & naturaliter ad generandum potens eſt,adoptetur. Si verò quis ſui iuris arrogetur: vt per reſcriptum Principis, & ſufficienti cauſarum cognitione, & cum conſenſu arrogandi arrogatio fiat, l.néque abſens, & l.ſi paterfamilias, ff. de adopt.

Quis Effectus?

1. Quòd per illam cognationem inter aſcendentes, & deſcendentes acqiratur ius filij:cuius vigore impediatur matrimonium contrahendum, & reſcindatur contractum; ſiue adhuc duret illud ius,ſiue emancipatione,vel alio modo, ſit ſolutum. Quod & in affinitate legali procedit,cap.vnico, extr. eod.Hoſtienſ.in §.quando,& qualiter,hoc tit.allegans ad hoc l.adoptiuus, ff.de ritu nupt. & per tot. 30.qu.3. 2. Collateralium cognatio impedit matrimonium, & dirimit contractum, durante adoptione; ſed ea ſoluta, non dirimit,nec impedit

pedit iam contractum, d. cap. vni. extra. eod. cap. ita diligere, 30. quæst. 3. 3. Adoptatus ab auo paterno, vel materno, non tantùm in familiam, sed etiam potestatem transit adoptantis, ac cessante patris naturalis iure, patri adoptiuo succedit: nisi rursus ante mortem adoptãtis fuisset emancipatus, l. cùm in adoptiuis, §. si verò, C. eod. tit. Quod secùs est si ab extraneo fuisset adoptio facta: tunc enim, cùm non in potestatem, sed in familiam tantùm transeat, exclusus in testamento à patre adoptiuo ordinato, non habet querelam inofficiosi, vel aliud iuris remedium, ad impugnandum vltima elogia, licèt ei, ab intestato decedenti, succedat, d. l. cùm in adoptiuis, §. sed ne articulum, C. de adopt. Pari ratione, arrogatus, qui in arrogantis potestatem transit, patri arrogatori cum cæteris filiis, ab intestato æqualiter succedit. Nec mirum. Arrogans enim arrogari bona consequitur, de quibus, si impubes arrogatus est, cautionem præstare tenetur, se omnia illa bona arrogatione per emancipationem, vel mortem dissoluta, restituturum. Ideò arrogatore demortuo, arrogato omnia sua bona sunt restituenda. Et insuper quarta pars bonorum arrogatoris, si conditum fuisset testamentum, in quo esset præteritus, in tantum vt nec emancipatio facta, ab onere præstandi quartam excuset: nisi, ob legitimam causam facta esset, l. si arrogator, ff. eod. 4. Adoptatus correctioni adoptãtis subiicitur, tenetúrque eius personam reuereri: adeò vt ne absque venia à prætore petita, ipsum in ius vocare possit, text. & gloss. in l. adoptiuum, ff. de in ius vocando.

DE EO, QVI COGNOVIT CONSANGVINEAM VXORIS suæ, vel sponsæ.

TITVLVS XIII.

Continuatio.

NAturalis cognatio in tantum nuptiis contrahendis impedimento est, vt eas inter cognatos contractas omnia iura execrentur, habeantúrque pro coniunctionibus, & nuptiis illicitis.

Quæ dicuntur nuptiæ illicitæ?

Quæ ex vaga, & detestanda libidine profectæ, diuinis, & humanis iuribus repugnant.

Quotuplices illicitæ nuptiæ?

Triplices: nefariæ ſcilicet, inceſtæ, & inutiles.

Quid Nefariæ?

Nefariæ nuptiæ dicuntur quæ in linea aſcendenti, & deſcendenti, inter eas perſonas, quæ parentum, & liberorum loco habentur, fiunt.

Quæ Inceſtæ?

Inceſtæ ſunt, quæ contrahuntur inter collaterales, primi, vel ſecundi ordinis, in linea inæquali, vel inter affines in eiſdem gradibus conſtitutos, l. ab inceſtis, C. de inceſtis nup.

Quæ ſunt inutiles Nuptiæ?

Quæ, circa coniunctiones inter aſcendentes, & deſcendentes, vel collaterales proximiores, lege, vel canone vetante, contrahuntur. Quod variis modis contingit, vt ex ſupradictis colligi poteſt. Sunt enim nuptiæ inutiles ratione voti, erroris, cognationis ſpiritualis, legalis, vel naturalis; ratione Ordinis, incuſſi metus, infidelitatis, &c.

Quis Effectus?

Quòd illæ nuptiæ, nullo iure ſubſiſtant; nec dos, nec donatio propter nuptias, valeant: Nec liberi, ex huiuſmodi matrimonio, quod ex cauſa iuſta reſcindi poſſit, procreati, ſint legitimi. Imò triplex pœna in ſcienter contrahentes nefarias, & inceſtas nuptias, ſtatuta eſt. 1. Confiſcatio omnium bonorum; liberi enim ex huiuſmodi illicita coniunctione prognati paterna hæreditate iudicantur indigni, cap. coniunctiones, 35. quæſtio. 2. & 3. 2. Priuatio cinguli, id eſt dignitatis. 3. Exilium: vel ſi vilis eſt perſona, verberatio, gloſſ. in verb. *alias pœnas*, §. penult. Inſtit. de nupt. auth. inceſtas, & auth. ex complexu, C. de iniuſt. & inutil. nuptiis. Adde ex Innocent. conſtitutione quartum pœnæ genus: Matrimonij ſcilicet vlteriùs contrahendi, & iuris exigendi debitum coniugale, priuatio. Ei enim, qui cum conſanguinea vxoris ſuæ, vel aliàs inceſtum committit, facultas de cætero contrahendi matrimonij interdicitur: Nec poterit ab vxore poſtmodùm debitum coniugale petere, licèt ei reddere teneatur exactus, cap. ex literis, cap. tuæ fraternitatis, & cap. 1. extra. eodem.

Alter effectus eſt, affinitas, quæ etiam per illicitam coniunctionem, & inceſtum contrahitur, toto tit. extr. de eo, qui cog. conſang. vxor. Et hæc affinitas ſponſalia de futuro, & matrimonium contrahendum impedit: ſed non dirimit contra-

ctum,

ctum, si pars, cui delicta culpa imputari non potest, separari non velit. Affinitas enim contracta post matrimonium, illi nocere non debet, quæ iniquitatis particeps, vel sceleris rea non existit, cap.veniens, cap.discretionem, & cap.tuæ fraternitatis, extr.eod. Vxor igitur, cuius consanguinea à proprio marito fuit cognita, diligenter monenda est, vt propter publicam honestatem, ex illegitima affinitate contractam, à commixtione viri abstineat. Quòd si fortè commonitioni parere recusauerit, & talis fuerit, vt de ipsius lapsu timeatur, vir eius poterit, imò debebit ei soluere debitum coniugale, vt loquitur Innocent.in ca.tuæ fraternitatis, extr.eod. Licèt sint, qui inter affinitatis gradum proximum, & remotum, distinguendum putent, vt d.cap.discretionem, in fin.extr.eod.

DE CONSANGVINITATE, ET AFFINITATE.

TITVLVS XIIII.

Continuatio.

Causa consanguinitatis, sunt nuptiæ licitæ, & matrimonium legitimum: sed affinitatis causa, sunt nuptiæ licitæ, & illicitæ. Quia quauis coniunctione, siue coniugali, siue fornicaria, inducitur affinitas: vt dictum est in superiore titul.

Quid est Consanguinitas?

Consanguinitas est, vinculum personarum ab eodem stipite descendentium, vel ascendentium carnali propagatione contractum. Et dicitur etiam generali nomine, cognatio, quæ cognationem in specie, per matrem: & agnationem, per patrem, inductam complectitur, l.non facilè, ff. de grad. affi.& consang.

Vnde dicitur Consanguinitas?

Consanguinitas dicitur à con, & sanguine, quasi communem habentes sanguinem: sicuti etiam cognati ab eo dici putantur, quòd quasi vnà, communitérve nati, vel ab eodem orti, progetíve sint, d.l.non facilè, §. cognati, ff.de grad.affi.& consang.

Quotuplex Consanguinitas, vel Cognatio?

Triplex: iuxta linearum diuersitatem: parentum scilicet, liberorum, & transuersalium. Quæ diuisio non facilè, abs-

que arbore consanguinitatis depicta, intelligi poterit, iuxta illud:

Segniùs irritant animum demissa per aures,
Quàm quæ sunt oculis subdita fidelibus.

c.inter memoratas, 16. q. 3.& cap.ad sedem, 35.q.5. Operæ tamen pretium erit, hoc loco eam paucis declarare.

Quid est Arbor Consanguinitatis?

Est dilucida quædam demonstratio, qua personarum gradus, cognationis proximitas, & distantia, ob oculos ponuntur, Hostiens.in §.qualiter arbor, eod.tit.

Quotuplex Arbor?

Duplex; Ciuilis, & Canonica. Ciuilis arbor ad leges ciuiles pertinet, quæ,proximitate graduum obseruata,tutelas, & successiones deferunt. Canonica verò propriè in generatione computanda,nuptiisque permittendis,vel interdicendis:quarum decisio, si controuersia existat, ex iure Canonico petenda est, vtimur, cap.ad sedem, 35.quæst.5.

Quomodo Arbor Ciuilis, & Canonica differunt?

Differunt causa efficiente, causa formali, & causa finali. 1. A causa efficiente differentia colligitur: quia ciuilis, lege ciuili introducta est: Canonica verò Decreto Synodi in Lateranensi consistorio habitæ, constituta, & comprobata, cap. ad sedem,§.nos verò,Deo annuente,35.q.5. 2.Causa formali. Licèt enim iure Canonico,& Ciuili, inter ascendentes,& descendentes,eodem modo numerentur gradus:vtrinque enim singulæ personæ singulos repræsentant gradus, stipite dempto: tamen quo ad collaterales ius canonicum, & ius ciuile multùm discrepant: cùm in numeratione, tùm prohibitione graduum lineæ æqualis. In arbore enim ciuili singulæ personæ,stipite dempto,singulos gradus constituunt: sed in canonica, duæ semper personæ lineæ æqualis, pro vno gradu numerantur: Et duo gradus legales vnum canonicum constituunt. Fratres igitur, qui secundum leges, in secundo gradu dicuntur esse, iuxta canones numerantur in primo gradu. Filij fratrum,qui illic numerantur in quarto: hîc computantur in secundo: nepotes verò,qui sexto ibi,istic numerantur in tertio, c.ad sedem, §.namque duæ, 35.q.5. Et sic deinceps. Ratio diuersitatis ex diuerso vtriusque arboris fine percipitur. In legibus enim,vt inquit Alexander, ob nihil aliud ipsa graduum

graduum mentio facta est, nisi vt hæreditas, vel successio ab vna ad alteram personam, inter cõsanguineos deferatur:ergo iure ciuili secundum personarum numerum computãtur gradus,l.iurisconsultus,ff.de gradibus consang.& affin. In canonibus verò,ob hoc progenies computatur,vt apertè monstretur vsque ad quotam generationem,à consanguineorum nuptiis sit abstinendum.Cùm igitur nuptiæ sine duabus non valeant fieri personis,ideò canones duas in vno gradu personas constituerunt,d.c.cùm ad sedem,§.in legibus,35.q.5. Deniq; à causa finali differentia sumitur: nam iure Pontificio arbor canonica præscribitur,vt ritè,& canonicè inter fideles nuptiæ celebrentur,vt testatur Alexander in d.c.cùm ad sedẽ,& suprà dixi.Arbor autem ciuilis,vt hæreditates, & tutelæ,& alia propinquis,modo legitimo deferantur,& permittantur. Hinc ait Paulus iurisconsultus in libro singulari de gradibus affin. Iurisconsultus cognatorum gradus & affinium nosse debet:quia legibus hæreditates, & tutelæ, ad proximum quemque agnatum redire consueuerunt. Sed & edicto prætorum proximo cuique cognato datur: bonorum possessio præterea lege iudiciorum publicorum contra affines, & adgnatos testimonium inuiti dicere non coguntur,l.iurisconsultus,ff.de gradibus affin. non & consang.

Quæ in Arbore consanguinitatis considerantur?

Tria potissimum:stipes,ordo,& gradus.

Quid Stipes?

Stipes hîc intelligitur illa persona, à qua aliæ omnes personæ, de quarum cognatione, & propinquitate quæritur, originem traxerunt, nec in computationem personarum ad constituendum gradum æqualis,vel inæqualis lineæ venit.

Quid Ordo?

Ordo est collectio personarum, ab eodem stipite descendentium,diuersos gradus continens,& numeros distinguens, Hosti.in §.quid linea,hoc tit.

Ordo Quotuplex?

Triplex,superiorum,inferiorum,& ex transuersione à latere,teste Caio in l.1.ff.de gradib.affin.& consang.

Quid ordo Superiorum?

Est collectio personarum, à quibus persona, de cuius cognatione quæstio est,descendit,d.l.1.

Quid est ordo Inferiorum?

Est, quo omnes inferiores: vt sunt liberi, quibus eidem parentes superiores principium generationis dederunt, continentur, d.l.1.

Quid est ordo Transuersalium?

Est collectio personarum, quæ directò sibi inuicem generationis principium non dederunt: sed aliorsum deflectunt, licèt ab eodem sanguine propagentur, l.iurisconsultus, ff.eod.

Quid est Gradus?

Gradus est habitudo distantium personarum, qua propinquitatis distantia inter personas duas, vel diuersas, discernitur.

Vnde Gradus dicti?

Gradus dicti sunt à similitudine scalarum, locorúmve procliuium: quos ita ingredimur, vt à proximo in proximum: id est, in eum, qui quasi ex eo nascitur, transeamus, l.iurisconsultus, §.gradus, ff.eod.

Quomodo consanguinitatis gradus numerantur, & quot sunt?

Gloriatur Alexander II. in c. ad sedem Apostolicam, 35. q.5. se in synodo habita in Lateranensi consistorio, conuocatis ad hoc Episcopis, & clericis, atque iudicibus diuersarum prouinciarum, errorem illorum, qui confisi legibus, quas Iustinianus Imperator, de successionibus consanguineorum promulgauit, veterem Ecclesiæ computationem graduum disturbare nituntur, sustulisse, certumque dinumerationis graduum consanguinitatis modum dedisse: cùm tamen nihilo magis dederit. Ita enim confusè de gradibus disseritur in iure Canonico, vt legentis animus varietate, & obscuritate materiæ turbatus, nusquàm quiescere, vel intellectum figere possit. Cui confusioni non parùm adiumenti præstare videtur varius dinumerandorum graduum modus. Alij namque patrem in primo gradu, filios in secundo ponunt. Alij primum gradum filios appellant, negantes cognationis gradum inter patrem, & filium esse: cùm pater & filius vna caro, vnaque persona, iùris fictione, censeantur, c.contradicimus, §.hac authoritate, 35.q.2.& 3.Pari ratione in transuersali linea, sunt quidam, qui non à fratribus; sed à filiis eorum, id est, patruelibus, vel consobrinis genealogiam numerare incipiunt, affirmantes filios patruûm, in prima generatione computari debere:

bere:cùm fratres quasi quidam truncus, ex qua cæteri ramusculi oriuntur, existant, d.cap. ad sedem, §.sunt enim, 35.q.5. Sed nec illam computationem Alexander à sua putat esse diuersam. Quasi, qui initia numerandi sumat à filiis, non progrediatur vltra sextam generationem: sed sicut totius mundi sex ætates existunt, & humanæ vitæ itidem sex; ita & in consanguinitate sex tantummodò existimet computandas esse generationes. Quibus finitis, nouæ coniunctionis (vt quasi fugientem possint reuocare consanguinitatem) fiat initium, d.cap.ad sedem, §.sunt enim. Sed qui à patribus dinumerationem graduum incipiũt, septimum generationis gradum adiiciunt, nec vltrà procedunt: cùm vltrà septimum quidem gradum, nec consanguinitas inueniatur, nec nomina graduum reperiantur, nec successio ampliùs prorogari, vel memoria vlterioris generationis existere possit, d.c.ad sedem, §. illa quoque, 35.q.5. Septem igitur gradus consanguinitatis ab Isidoro in c.primo gradu, 35.q.5.& Paulo in l.iurisconsultus, ff.eod.constituuntur, quorum quilibet certas personas ordinis, superiorum, inferiorum, & à latere complectitur. Quarum dinumerationem ibi vide, & potissimùm Ant. Cõt.in lib. 1.Succisiuarum, qui deprauatam constitutionem Isidori, fideliter correxit, & à mendis repurgatam nitori restituit.

Quomodò Gradus computantur, vt discernatur personarum distantia?

Circa computationem graduum ad cognoscendum, quoto gradu quælibet persona, ab alia in triplici cognationum ordine distet, tres regulæ traduntur. Quarum prior ad ordinem superiorum, & inferiorum: reliquæ duæ, ad eos, qui à latere consistunt, referuntur. 1. In ordine, seu linea ascendentium, & descendentium: quot sunt personæ, tot sunt gradus, stipite dempto, à quo supputatio initium habet: persona enim addita personæ, ascendendo, vel descendendo, per carnis propagationem, addit gradum: sed non mutat genus. Atque hæc regula tam iure canonico, quàm ciuili generalis est: quæ in linea ex transuerso quoque iure ciuili locum habet: non autem iure Canonico. 2. Si in ordine ex transuerso, duæ sunt personæ æqualiter descendentes à cõmuni stipite, quoto gradu distat altera earum à communi stipite, toto gradu inter se distant: licèt & in eodem gradu esse dicantur, cap.parentelæ, 35.q.5. 3. Si duæ personæ non descendant æqualiter, sed vna sit à cõmuni stipite remotior altera, quoto gradu remotior distat

à com

à communi ſtipite,toto gradu à ſe quoque diſtant, c.vlt.extr. eod.Exemplum primæ regulæ eſt : A me ad abauum quinque perſonæ numerantur : ſcilicet, Ego, Pater, Auus, Proauus,Abauus. Hinc igitur inter me, & Abauum, quatuor gradus recenſentur : quia vna perſona demitur. Exemplum ſecundæ regulæ : Conſobrinus diſtat à communi ſtipite duobus gradibus, itidem patruelis duobus diſtat : quia tantùm ſunt tres perſonæ : ſcilicet nepos, filius, pater. Ergo cùm vtraque perſona pari gradu diſtet à communi ſtipite : eodem etiam gradu, id eſt, ſecundo à ſe diſtare intelliguntur. Exemplum tertiæ regulæ : Filius conſobrini tertio gradu diſtat à communi ſtipite : quia quatuor perſonæ numerantur, patruelis ſecundo gradu : ergò filius conſobrini,& patruelis tertio gradu à ſe diſtant,&c. Quæ autem ſit horum, & aliorum verborum ſignificatio, traditur in l.non facilè, ff. de gradibus affin. & conſang.

Quæ eſt cauſa finalis Arboris canonicæ inductæ?

Vt manifeſtè monſtretur vſque ad quotam generationem à conſanguineorum nuptiis ſit abſtinendum,d.cap.ad ſedem, 35.q.5. Nuptiæ autem inter aſcendentes, & deſcendentes, in infinitum ſunt prohibitæ. Omnes enim hi, qui ordine ſuperiori,& inferiori continentur,rationem parentum,& filiorum inter ſe habent. Vnde,ſi Adam viueret, nullam poſſet inuenire vxorem, quam ſibi matrimonio iungeret : omnes enim ab ipſo primo parente originem duximus, c.in copulatione, 35. q.2.& 3.Neque contra hanc regulam,propter ſanguinis reuerentiam,admittitur diſpenſatio.Inter collaterales verò cõſanguineos,matrimonium vſq; ad ſecundum gradum lineæ inæqualis ſecundùm computationem arboris canonicæ, de iure diuino,& iure ciuili prohibetur,Leuit.18.& §.duorum, Inſtit. de nuptiis. De iure autem canonico olim vſque ad ſeptimum gradum,hodie autem vſque ad quartum gradum incluſiuè interdicuntur nuptiæ,c.progeniem,de conſanguinitate, 35.q.2. & 3.& c.non debet,extr.eod.

Quæ cauſa Impulſiua huius prohibitionis?

Eſt propagatio charitatis, vt ait Auguſt. in lib. de ciuitate Dei,15.c.16. Coniunctio maris, & fœminæ, quod attinet ad genus humanum, quoddam charitatis ſeminarium eſt:vt homines ſcilicet, quibus eſſet vtilis, & honeſtiſſima concordia, diuerſarum neceſſitudinum vinculis necterentur.Nec vnus in vno multas haberet neceſſitudines, ſed ſingulæ diffunderentur

tur in singulos, & sic ad consociarionem humanam, communicatione officiorum stabiliendam, à plurimis participaretur, c.cùm igitur, 35.q.1. Licèt inter consanguineos causa necessitatis, vel vtilitatis, id est, bono pacis coniunctiones permittantur, c.quod autem, 35.q.1.

Quid est Affinitas?

Affinitàs est, personarum necessitudo, ex coitu proueniens, omni carens sanguinis parentela. Quæ descriptio iure Canonico, quo quilibet coitus affinitati causam dat, non autem iure ciuili procedit; eo enim iure affinitas per nuptias legitimas tantùm contrahitur. Vnde dicitur affinitas, quasi finium vnitas. Duæ enim cognationes, quæ diuersæ inter se sunt per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationius finem accedit, l.non facilè: §.affines, ff.de gradibus.

Quotuplex Affinitas?

Duplex: legitima & illegitima. Legitima dicitur, quæ per nuptias legitimas contrahitur; illegitima verò, quæ per coniunctionem carnis illicitam inducitur, toto tit.de eo, qui cum consang.&c.c.nec eam, 35.q.3.

Quæ in affinitatis arbore considerantur?

Potissimum affinitatis genera: non enim habet stipitem, vel gradus, sicuti ipsa consanguinitas: sed secundùm consanguinitatis gradus dinumeratio affinitatis iudicatur.

Quot sunt affinitatis genera?

Tria: Primum genus affinitatis est, quòd per primam carnis copulam, siue, mediante vna persona contrahitur. Regula enim est, quòd persona addita personæ, per carnis copulam, non gradum, sed genus attinentiæ mutet. Vnde versus:

Mutat nupta genus, sed generata gradus.

Exempli gratia. Ego, & soror mea iungimur in primo gradu consanguinitatis, soror legitimè, vel illegitimè à Titio cognoscitur, & sic persona Titij additur per carnis copulam sorori meæ: hæc igitur carnis copula mutat genus attinentiæ. Quia alio genere attinet mihi soror mea, scilicet genere consanguinitatis: alio Titius, videlicet genere affinitatis. Sed non murat gradum: Quia eo gradu consanguitatis, quo mihi iungitur soror, eodem affinitatis gradu, mihi iungitur Titius. Regula enim generalis est. Quoto consanguinatis gradu mihi iungitur consanguinea mea, eodem affinitatis gradu hic, qui per carnalem copulam huic accedit, mihi attinet. Qui gradus

gradus inter affines numerantur, respectu consanguinitatis tantùm, vt c.porrò, 35.q.5.

Secundũ genus affinitatis constituitur per personam primo generi additam, copula carnali interueniente: vt putà; pone, quòd Titius maritus sororis meæ, qui est mihi in primo genere, & gradu affinitatis, mortua sorore mea, contrahat cum Caia. Hæc Caia quondam Titio sororio meo per carnis copulam iuncta mutat genus. Quia cùm Titius attineret mihi primo genere, hæc nunc secundo genere affinitatis mihi attinet. Titio igitur demortuo, hanc in vxorem ducere possum. Quia tantùm primum genus affinitatis obstat nuptiis, non autem secundum, vel tertium, &c. Tertium genus affinitatis est, quod per tertiam carnis copulam, siue, tribus personis mediantibus, contrahitur: Exempli gratia: pone in iam dicto exemplo, Titium mortuum esse, & Caiam alij, putà, Seio nubere. Hic Seius est mihi in tertio genere affinitatis: Quia persona personæ secundi generis per matrimonialem copulam adiecta, tertium genus affinitatis constituit. Vnde hic Seius alteram meam sororem ducere potest. Quia tertium genus affinitatis, quo ego, & soror mea Seio iungimur, nuptiis impedimento non est.

Quot sunt affinitatis ordines?

Sunt tres: ascendentium, descendentium, & collateralium, sicuti de consanguinitate dictum est. Ascendentium affinium nomina sunt: veluti socer, socrus, id est mariti, vel vxoris pater, & mater: vitricus, id est, præsens maritus matris meæ, à quo ego tamen natus non sum: nouerca, id est, præsens patris mei vxor, quæ me non peperit. Hæc de superioribus. Descendẽtium nomina sunt: veluti gener, id est, filiæ maritus, nurus, id est, filij vxor, priuignus, vel priuigna, id est, vxoris, vel mariti filius, vel filia, ex alio marito, vel alia vxore suscepti, & vlteriores, &c. Collaterales affines sunt, qui vel marito, vel vxori consanguinei sunt ex transuersa linea iuncti. Eorum autem affinium, qui iustis nuptiis parantur, specialia nomina hæc sunt: videlicet, leuir, qui est frater mariti: sororius, qui est vir sororis: glos, quæ est soror mariti: fratrissa, quæ est vxor fratris, quæ & ipsa glos rectiùs dicitur. Ianitrices, seu Inateres, quæ sunt duorum fratrum vxores, cap. quòd autem, 35.q.6. & l. iurisconsultus, ff. eod. Alij autem specialia nomina non habent, sed illo consanguinitatis nomine ferè solent appellari: quo nomine, vel gradu ab eo nuncupantur, cuius

cuius causa affinitatem contraxerunt: veluti, qui vxori meæ consobrinus, vel patruelis est, is & mihi consobrinus, vel frater patruelis appellabitur,& similibus.

Quæ est differentia inter affinitatis genera,& gradus?

Affinitas, vt suprà dixi, propriè gradus non habet, sed numerantur gradus ex gradibus consanguinitatis illius, à quo affinitatis causa,vel origo trahitur.Genera autem non ex gradibus consanguinitatis, sed per carnis copulam inter consanguineum cognitæ, vel cognoscentis, & extraneum, qui per carnis coniunctionem accedit, constituuntur, & ex personarum varietate,& accessione propter carnis immixtionem, interueniente,variantur.

Quis Finis,& Effectus?

Sicuti matrimonium inter consanguineos ascendentes, & descendentes, ratione consanguinitatis in infinitum prohibitum est: ita etiam inter affines ascendentes, & descendentes,cùm hi loco patentum, & liberorum habeantur, perpetuò prohibetur, cap 1.extr.eod.& l.non facilè, §.hoc itaque, ff. de gradibus, &c. vnde inter consanguineos vxoris meæ, qui ei in recta linea sunt coniuncti, & me, nuptiæ consistere non possunt,dict.cap.1.extr.eodem.Et sicuti,de iure Canonico,inter consanguineos transuersales vsque ad quartum gradum consanguinitatis inclusiuè matrimonium prohibetur:ita quoque inter affines à latere in primo genere affinitatis, non autem in secundo,vel tertio genere affinitatis,quibus matrimonium permittitur,nuptiæ sunt prohibitæ. Olim autem inter illa genera distinguebatur. In primo enim genere prohibebantur, vsque ad septimum gradum: sicut etiam consanguinitas, cap. de affinitate, & cap. nullum, 35. quæst.3. Secundi autem generis prohibitio erat vsque ad quartum gradum, c. de propinquis, 35.q.3. Tertium denique genus prohibebatur vsq; ad secūdum gradum,c.pro duorum, 35.q.3. Quibus omnibus per Innocentianam constitutionem sublatis,hodiè primi generis affinitatis prohibitio, vsque ad quartum gradum, inclusiuè tantùm constituta,& vsu approbata est,c.non debet, extr.eo.siue affinitas per legitimas nuptias, siue per illicitum, & vetitum coitum contracta sit, c. ego dixi, 35. q.3.c.discretionem,& c.penul.extr.de eo,qui cog.consang.vx.suæ,& cap. prætereà,extr.de sponsalibus. Vnde filius coniugem patrui, vel patrui magni in vxorē ducens, vel quidam cum ea, cuius matrem anteà illicita coniunctione cognouit, matrimonium con

contrahens,inceſtas cõtrahit nuptias,l.licet,C.de inceſt.nupt. & c.veniens, extr.de eo, qui cog.conſang.vxor. ſuæ,vel ſponſæ, &c. Affinitas autem, quæ eſt inter conſanguineos coniugum vtrinque non impedit nuptias. Hinc eſt,quòd pater, & filius poſſint ducere matrem & filiam, & duo fratres matrem & filiam,ſeu duas ſorores,c.quod ſuper his,extr.eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Quot ſunt perſonæ, tot ſunt gradus,vna dempta.

Quoto gradu altera perſona in linea æquali collateralium diſtat à communi ſtipite,toto gradu inter ſe diſtant.

Quoto gradu lineæ inæqualis collateraliũ remotior diſtat à ſtipite,toto gradu à ſe quoque diſtant perſonæ, Hoſtienſ. in §. qualiter,verſ. quot,& quæ ſunt,hoc tit.

Perſona,de qua quæritur, matrimonium contrahente, ac conſummante, oritur primum genus, & gradus affinitatis, iuxta gradus conſanguinitatis inter virum,& conſanguineos vxoris,& inter vxorem,& conſanguineos viri, §. quod ſuper his, extr. eod.

Quoto gradu conſanguinitatis diſtat quis à conſanguineo ſuo,vel conſanguinea ſua, toto gradu diſtat ab eius vxore, vel marito ipſius,c.de propinquis,35.q.3.

Perſona addita perſonæ per carnis copulam mutat genus attinentiæ,& non gradum, c. fin. §. hac authoritate, 35. q. 3.

Perſona addita perſonæ per carnis propagationem mutat gradum,& non genus,c.porrò,35,q.5.

Sicut de iure canonico inter conſanguineos vſque ad quartum gradum conſanguinitatis incluſiuè matrimonium prohibetur:ita quoque inter affines, c. non debet. extr. eod.

Sicuti matrimonium inter conſanguineos aſcendentes,& deſcendentes,ratione conſanguinitatis, in infinitum prohibitum eſt:ita etiam inter affines aſcendentes, & deſcendentes perpetua eſt coniugij prohibitio, ratione affinitatis, cap. 1. extr. eod.

Affini

Affinitas superueniens, de qua saltem constat per famam, soluit sponsalia de futuro, c. super eo, eod.

Si dispensatur cum aliquo vt possit contrahere in certo gradu aliàs prohibito: requiritur, quòd vterq; contrahentium toto gradu distet à stipite, præsertim si hoc habet consuetudo, c. quod dilectio, extr. eod.

Inter consanguineos vsque ad 4. gradum nuptiæ, causa charitatis propagandæ, sunt prohibitæ: licèt causa necessitatis permittantur quandoque, c. 1. & c. 2. 35. q. 1.

Copulatio maris, & fœminæ, quod attinet ad genus humanum, quoddam seminarium est charitatis, cap. cùm igitur, 35. quæst. 1.

Consanguineorum coniunctiones, quamuis Euangelicis, & Apostolicis præceptis non inueniantur prohibitæ, sunt tamen fugiendæ. Quia ecclesiasticis institutionibus inueniuntur terminatæ, cap. cùm igitur, 35. quæst. 1. in fine.

Non prohibetur ducere vxorem, qui ignoranter, incestum committit. cap. si quis, 35. q. 2. & 3.

Sicut sex ætatibus mundi generatio, & hominis status finitur: ita propinquitas generis tot gradibus terminatur, ca. consanguinitas, 35. quæst. 4.

Præceptio Canonum à propria abstinere consanguinitate iubet, quamdiu generatio recordatur, aut memoria retinenetur, cap. ad sedem, §. illa quoque, 35. quæst. 5.

Quod legitur, patrem in causa filij, nec filium in causa patris in testes non esse recipiendos, in criminalibus càusis, & contractibus verum est: in matrimonio contrahendo, vel disiungendo ipsius coniugij prærogatiua, quia fauorabilis res est, rectè recipiuntur, cap. videtur, in fine, 36. quæstio. 6.

DE FRIGIDIS, ET MALEFICIATIS, ET IMpotentia coëundi.

TITVLVS XV.

Continuatio.

CAusa finalis matrimonij est, procreatio liberorum, & per eam humani generis propagatio, cap. Deus, 31.q.1. Cùm igitur impotens hunc finem non assequatur, ad matrimonium contrahendum non admittitur. Quòd si de facto contraxerit, idipsum ob coëundi impotentiam, rescinditur.

Quid est coëundi impotentia?

Est vitium, natura ipsa nouercante, vel ex accidente contractum, quo quis in procreandi munere, vel alteri carnaliter commisceri impeditur, cap. ex literis, extra. eodem.

Quotuplex impotentia coëundi?

Duplex: naturalis, & accidentalis. Naturalis vel contingit ratione ætatis: vt est in impubere, quæ adueniente ætate, quando scilicet natiuæ qualitates, quæ immatura, & nimia humiditate oppressæ erant, calescere, & vigere incipiunt, esse desinit, §. vnico, 30.q.2. & cap. quod sedem, extr. eod. Aut contingit in adulto, ratione deprauatæ natiuæ qualitatis: vt si vir, propter nimiam frigiditatem, sit naturaliter impotens: vel mulier ita arcta sit, vt virum pati non possit, tot. tit. extra. eod. Nam nimia frigiditas in viro, & arctatio in muliere: vt si pharetram ita habeat angustam, & arctam, vt lanceam, seu sagittam viri non possit capere, (vt loquitur Specul. hoc tit. nume. 2.) præbent impotentiæ coëundi causam, tit. eodem.

Quotuplex accidentalis?

Duplex: violenta, & occulta. Accidentalis violenta dicitur, quæ violenter infertur: vt si gladio, vel alio instrumento alicui sint virilia amputata. Occulta tamen est, quæ ex maleficio, sine violentia infertur, cap. si per sortiarias, 33.q.1.

Quis Finis, & Effectus?

1. Impotentia naturalis in masculo adulto, quæ ob nimiam frigiditatem prouenit; non tantùm impedit matrimonium contrahendum, verùm etiam dirimit contractum, cap. 1. ca. 2. 33. quæst. 1. 2. Impotentia naturalis in muliere, quæ medi-

eorum ope curari poterit, nuptiis impedimento non est; sed si adhibitis medicamentis iuuari non possit: vel possit quidem, sed non absque graui corporis periculo, & impedit contrahendum, & rescindit contractum, cap. fraternitatis, §. hoc autem, extra. eod. 3. Impotentialis violentia præstat impedimentum non tantùm contrahendo, verùm etiam contracto, si matrimonium præcesserit: sed si, durante matrimonio, contingat, non dirimit contractum. Nam ex quo semel consummatum est matrimonium, impedimento postea superueniente, non facilè rescindi debet, cap. quod sedem, 32. quæst. 6. 4. Occulta accidentalis impotentia impediens matrimonij effectum, si perpetua fuerit, & præcesserit matrimonium, contractum rescindit, & impedit contrahendum: non autem si consummato matrimonio alterutri coniugum acciderit, cap. si per sortiarias, 33. quæst. 1.

Quis modus rescindendi matrimonij?

Si impotentia acciderit violenter viro, & de defectu, vel abscissione membri virilis per inspectionem expertorum virorum, quibus hoc muneris commissum fuit, vel alio modo, constet, statim diuortium celebrari poterit. Quòd si autem acciderit mulieri, vocatis matronis fide dignis, & expertis, quæ si, facta inspectione, ipsam matrem fieri non posse asserant: vel si opus fuerit inspectione repetita, si idem asserant, statim dirimetur matrimonium, cap. fin. extra. eod. l. 1. ff. de ventre inspiciendo, Hostiens. §. qualiter, hoc tit. Si autem de vitio manifestè constare non possit, vel ipsum naturaliter, vel ex alterius maleficio prouenerit, triennij spacio cohabitare tenentur, quo elapso, nec tunc cohabitare voluerint, & iuxta decret. Gregor. mulier per iustum iudicium de viro probare potuerit, quòd cum ea coire non possit, rescisso matrimonio, alij nubat. Verùm, si ambo fateantur se inuicem non cognouisse, cùm septima manu propinquorum, vel vicinorum bonæ famæ, (si propinqui defuerint) tactis sacrosanctis Euangeliis vterque iureiurando asseuerat, quòd nunquam per carnis copulam vna caro effecti fuissent: quo facto, mulier ad secundas nuptias conuolare poterit, cap. laudabilem, & cap. fin. extra. eodem.

Aduerte tamen, quæ de rescissione matrimoniorum dicta sunt, quòd procedant, si alter coniugum ignorans vitium impotentiæ, quo alter laborat, contraxerit. Nam si habens exploratum vitium, nihilominùs ipsi matrimonio se iunxerit,

vel, impotentia postmodùm comperta, simul morari consenserit, his casibus rescissio facile non permittetur. Cùm talem mulierem, etsi vxorem habere non possit vir, habeat tamen, vt sororem, cap. laudabilem, extra. eod. exemplo huius, qui cum minore contraxit. Nam licèt sit obligatus ad expectandum, cap. de illis, extra. de sponsal, tamen si cum alia contrahat, subsistit matrimonium; tenetur tamen primæ sponsæ ratione celebrati contractus sponsaliorum, alimenta, & alia necessaria præstare, Abb. in cap. consultationi, extra. eod. & cap. laudabilem, extra. de diuor.

DE MATRIMONIO CONTRACTO CONTRA INterdictum Ecclesiæ.

TITVLVS XVI.

QVicquid contra interdictum, & ordinem Ecclesiæ factum est, ratum non haberi, tàm diuinæ, quàm humanæ legis proclamat authoritas, vt dicitur in ca. videtur. 35. quæst. 2. Igitur illi, qui ratione consanguinitatis coniungi prohibentur, si posteà contra interdictum Ecclesiæ contraxerint, tamdiù in pœnam contemptæ prohibitionis excommunicationi subiiciendi, & separandi sunt, quousque consanguinitatis controuersia dirimatur: & an matrimonium iure subsistere possit, legitimè cognoscatur, c. de muliere, extra. eodem. Et hoc quidem verum, si iusta, & legitima sit prohibitionis causa. Nam si nulla causa subsit, nulla etiam prohibitionis habetur ratio, cap. cùm dilecti, extr. de accus. Vel si causa subsit, non tamen adeò iusta, vt dirimendo actui subsecuto sufficere debeat. Vnde, si ratione sponsaliorum de futuro contractorum lis moueatur: etsi contra interdictum Ecclesiæ; appellatione pendente sequatur matrimonium de præsenti contractum, tamen ob interdictum Ecclesiæ, rescindi non debet, licèt contemptori in pœnam contempti mandati Ecclesiæ condigna pœnitentia sit imponenda, cap. ex literis, extra. eod. Et hoc est, quod Specul. hoc tit. num. 1. dicit, interdictum Ecclesiæ non esse tantæ efficaciæ, vt matrimonium contra id contractum, si aliàs legitimum fuerit, rescindatur, cap. 1. & cap. 2. extr. eod. Nisi impedimentum subesset perpetuum: tunc enim

enim separaretur,non tantùm ratione interdicti,quantùm ratione impedimenti. Et sic intelligitur,c.rua,extra.de sponsal. duorum,& cap.contradiximus, 35.quæst.3. Nec obstat, capit. penult.extra.de sponsal.impub. Quia illa clausula,*irritum*,&c refertur ad ea, quæ in iudicio fiunt: non ad matrimonium post contractum: ergo sine interdicto; tale matrimonium dissolui debet.

QVI FILII SINT LEGITIMI.

TITVLVS XVII.

Continuatio.

EFfectus matrimonij est,legitimatio sobolis,siue ante,siue post matrimonium procreatæ. Nam si quis ex ea persona, quam sola animi destinatione concubinam habebat, vel cum qua matrimonium consistere potest, liberos sustulerit; matrimonium posteà secutum,liberis naturalibus tantùm legitimationem afferet.

Quid est Legitimatio?

Legitimatio est, actus legitimus, quo is, qui extra licitas nuptias ex concubitu duarum personarum solutarum, inter quas legitimum matrimonium consistere potest; procreatus est,beneficium,ius,& nomen legitimi filij assequitur.

Quæ causa Efficiens?

Est oblatio Curiæ voluntate patris,& filij factæ,rescriptum Principis, subsequens mattimonium, & testamenti ius, quo pater filios extra matrimonium procreatos, suos esse vult. Præsumitur enim hoc ipso cum concubina domi suæ retenta, legitimis liberis non existentibus, contraxisse.

Quod Obiectum?

Est filius illegitimè natus, qui natalibus restituitur: non quilibet, sed qui nascitur ex concubina, cum qua matrimonium consistere poterit:Manzeres enim,Spurij vel Nothi,per subsequens matrimonium non legitimantur.

Dicitur autem Manzer,qui de scorto natus est;Nothus,qui ex adulterio: Spurius, qui quidem patrem nominare potest: sed ipsum ostendere nefas est: vt sunt filij incestuosi, qui ex consanguinea, & filij presbyterorum. Vnde versus per Alber. de Rosnotati in tit.ff. de lib.natural.

Manzeribus scortum, sed mœcha nothis dedit ortum:
Vt seges à spica, sic spurius est ab amica:
Dant naturales, quæ nobis sunt speciales.

Quæ quidem procedunt, si de alia legitimatione, quàm quæ per rescriptum Principis fit, intelligamus. Possunt enim Imperator, vel Papa de plenitudine potestatis, non solùm naturales; sed etiam incestuosos, & huiusmodi generis liberos, ex illicito coitu natos, legitimare, l. qui in prouincia, §. 1. ff. de ritu nupt. & Bart. in l. 2. ff. de verb. oblig.

Quæ Forma?

Forma consistit in vario legitimandi modo, eiúsque requisitis. Nam aut per oblationem curiæ legitimatio fit: aut per rescriptum principis: aut per subsequens matrimonium, verè, vel præsumptiuè.

Quomodo per oblationem curiæ fit Legitimatio?

Cùm filius naturalis à patre adhuc viuente, vel animam agente, in testamento, vel aliàs curiali ordini offertur: vel cùm filius, patre demortuo, seipsum curiæ offert; vel filia naturalis curiali, vel curialibus ciuitatis, ex qua oriundus pater est, vel sub qua vicus, vel possessio, vnde oritur, consistit: vel eius ciuitatis, quæ principatum totius prouinciæ tenet, matrimonio collocatur. Nihil enim interest, vt aiunt Theodos. & Valen. Imperatores, vtrùm per filios, an per generos commoditatibus ciuitatum consulatur, & vtrùm lex faciat curiales, an foueat, quos inuenit, l. 3. C. de naturalibus liberis, &c.

Ad hunc legitimationis modum requiritur, vt oblationi, vel desponsationi per patrem factæ, filij, vel filiæ cōsentiant. Ratio est: Ne inuiti in alienam potestatem transeant: si tamen filij, qui consentire noluerunt, reperiantur paternarium opum possessores: licèt eas alienauerint, omnimodò ad cōditionem, in qua pater eos esse voluit, amplificatis opibus inuiti accedere coguntur, d. l. 3. §. huiusmodi, C. de naturalibus liber.

Quomodo per Rescriptum Principis legitimatur filius naturalis?

Per rescriptum Principis filius naturalis fit legitimus: si ad preces à patre huius rei gratia Principi datas, rescribatur, & legitimationis priuilegium liberis naturalibus concedatur. Ad quam legitimationem requiritur, vt concubina, ex qua liberi

liberi procreati sunt, in rerum natura non sit; vel si adhuc in viuis sit, aliquod impedimentum obstet, quò minùs cum ea contrahi possit, vt in authent. quibus mo. nat. efficiantur sui, &c. §. illud tamen. Nam & per rescriptum Principis filij naturales, legitimi hæredes fieri dicuntur, si pater in testamento suo dixerit, istos filios sibi velle succedere. Et filij post mortem eius, testamento paterno exhibito, supplicauerint Principi. Ad quod si rescribatur: Principis, & legis beneficio, (dummodò patris voluntatem amplectantur filij) sui, & legitimi hæredes patri defuncto efficientur, dict. authent. quibus, modis nat. eff. sui, §. si verò is, qui solummodò. Ad hunc legitimandi modum etiam pertinet legitimatio, quæ per Comitem Palatinum, vel alium habentem potestatem legitimandi ab Imperatore, expeditur, & crebriori vsu hodie obseruatur.

Quomodo per subsequens matrimonium Legitimatio inducitur?

Dupliciter: verè, & præsumptiuè. Nam si quis concubinam suam vxorem ducit, etiam in agone mortis constitutus, licèt postmodùm, nulla carnis commixtio intercedat, liberi tamen ante matrimonium contractum nati, plenam legitimationem assequuntur. Et si nullum vitæ periculum immineat, liberósque durante matrimonio, cum concubina ducta, habeat: ij non melioris conditionis haberi debent, nec priores ab hæreditate paterna excludere possunt: cùm per subsequens matrimonium omnis turpitudinis causa sublata sit, gloss. in ca. tanta est vis. extr. eod. Et gratias agere posteriores fratribus suis ante matrimonium natis debeant: quorum beneficio ipsi sunt iusti filij, & nomen, & ordinem consecuti, l. cùm quis, C. de naturalibus liber. Præsumptiuè legitimatio filiorum fit, cùm pater in testamento publicè, vel manu propria scripto, habenti subscriptionem trium testium fide dignorum, siue sub gestis monumentorum dixerit, hos filios suos esse, nec adiecerit naturales, authent. vt liceat matri, & auiæ, §. ad hoc, col. 8. Ad quam præsumptam legitimationem requiritur: vt concubina mater naturalium talis fuerit, quæ in matrimonio haberi, vt vxor legitima, potuerit. 2. Vt nullus filiorum naturalium, & legitimorum existat; hoc enim casu, præsumptio est, matrem matrimonio fuisse copulatam, vel in agone mortis; vel tempore conditi testamenti eam a patre in vxorem esse ductam, dict. authe. §. si verò non hæres.

Licèt aliàs, vt per subsequens matrimonium legitimatio inducatur, siue verè; siue præsumptiuè; matrimonium suis requisitis destitutum esse non debeat.

Quis Finis, & Effectus?

1. Legitimatio; quæ fit per oblationem, vel dationem curiæ, efficit, vt filius ita legitimatus subiiciatur patriæ potestati, & in paterna hæreditate succedat, tam ex testamento, quàm ab intestato, cum aliis liberis legitimis. At aliis ascendentibus, vt auo; vel collateralibus, vt fratri, vel sorori, succedere non potest. Ratio illa datur: Quia; respectu patris, non autem respectu aliorum, dicitur legitimatus, §. & quoniam, in authent. quibus modis natur. effic. sui. 2. Pari ratione succedit legitimatus per rescriptum Principis: sed à successione bonorum feudalium excluditur, per text. in §. naturales. Si de feu. defun. controuer. sit inter dominum, & ag. vasal. Nisi tamen nominatim, & expressè ad feuda quoque legitimatus sit. Et si legitimentur per Comitem Palatinum; vel alium habentem potestatem legitimandi ab Imperatore, requiritur specialis clausula legitimandi: *Ad feuda:* non tantùm in priuilegio concessionis, sed etiam in instrumento legitimationis: alioqui tales legitimati non succedunt, nisi in allodialibus, prout in specie respondit Signoro. de Homod. consf. 217. num. 4. & 5. Et hanc velut communem refert, & sequitur Molinæus in 1. part. consuet. Paris. §. 8. glos. 1. q. 8. num. 38. 3. Quòd ita legitimati non possint ad honores, & dignitates peruenire. Quia spurij, vtcunque legitimi efficiantur, remanent tamen infames de facto inter bonos, & graues viros, Alexander in l. ex facto, col. 5. de vulg. & pupil. subst. & latè Chassa. in catalogo gloriæ mundi, part. 11. consf. 15. Et lege Mosaica, vsque ad decimam generationem, ecclesiam intrare prohibebatur, c. per venerabilē, extr. eod. Et assimilari ait Bal. in c. 1. col. 5. extr. de constit. & in c. fin. extr. de transf. Episc. legitimatos homini medicato à morbo, in quo semper aliquæ remanent cicatrices. Cùm igitur ita legitimati infames remaneant; infamibus autē portæ dignitatū patere nō debeant, sequitur legitimatū nec in Episcopū promoueri, vt putat Goff. & Hostiens. in §. qualiter. vers. itē quòd si quo, hoc tit. nec Doctoris titulo insigniri, nec alio dignitatis genere decorari posse, vt notat Mynsing. in obse. 31. cēs. 4. 4. Legitimatus per subsequens matrimoniū, non tātùm quò ad ius suitatis, verùm etiā, quò ad honores, & dignitates natalibus restituitur: hoc est;

Isti

isti legitimati iuri patrię potestatis subiiciũtur, patriq́s, siue testato, siue intestato defuncto, sui hæredes existunt, l. cùm quis, C. de naturalibus liberis, &c. Quod quidem in bonis allodialibus indubitatò procedit: sed an itidẽ in feudalibus succedant? Et controuertitur, vt notant Host. in c. 1. & c. tantæ, & Io. And. ibi. extr. eod. Curt. iun. consil. 136. numc. 7. & Pet. à Duen. reg. 350. in 10. limit. vers. quæ opinio. qui omnes asserunt, legitimatos, etiam per subseqũens matrimonium, excludendos esse à successione bonorum feudalium. Sed in Camera Imperiali contrarium decisum esse testatur Mynsing. obseru. 42. cent. 2. iuxta And. de Iser. Iacob. de Bel. Mart. Lauden. Afflict. & communiter Dd. in cap. 1. §. naturales, Si de feud. fu. contr. & Curt. in tract. feud. par. 3. 6. quæst. numer. 41. & Bald. cons. 129. in 3. par. 5. Licèt alio modo legitimatus à dignitatibus arceatur: tamen, per subsequens matrimonium legitimato, nulla conscendendi dignitatis gradus intercluditur via: potest igitur eligi in Episcopum; & quauis dignitate pro virtutum meritis ornari, gloss. in cap. innotuit, in verb. coniugata, extra. de elect.

Quæ Affinia?

Adoptio, concessio iuris aureorum annulorum, natalium restitutio, ingenuitas; de quibus habetur in l. 1. C. de iure aureorum an. & de nat. rest. & ff. iisdem titulis.

Quæ Pugnantia?

Illegitimitas, nefariæ, & incestæ nuptiæ: quia ex his nuptiis procreati filij, non legitimantur, nisi de plenitudine potestatis: subsequens matrimonium illegitimum; dissensus filij legitimandi.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Spurij variis pœnis plectuntur. Lex enim Mosaica illos ecclesiam intrare vsquè ad decimam generationem prohibet. Canones tales ad sacros Ordines promoueri vetant. Leges non tantùm eos à successione paterna repellunt, sed etiam necessaria alimenta denegant. Nec parentes ad præstationem talium alimentorum obligatos habere volunt. Quæ tamen iuris ciuilis durities Canonibus, ob naturalem æquitatem, qua homines paris conditionis censentur, emenda-

tur, cap. pasce, distinct. 86. & cap. per venerabilem, extr. eod. in fine.

Ad docendam prolem illegitimam, non sufficit probare impedimentum matrimonij, si fuit in conspectu Ecclesiæ contractum, c. peruenit, extr. eod.

Tanta vis est matrimonij, vt qui anteà sunt geniti, post contractum matrimonium legitimi habeantur, c. tanta vis est, extr. eod.

Licèt de causa ciuili inter laicos non cognoscat Ecclesia: decisio tamen causarum matrimonialium ad ecclesiam spectat, c. causam, extr. eod.

Quæstio natiuitatis opposita petenti hæreditatem coram iudice seculari, est ad ecclesiasticum iudicem transmittenda, c. lator, extr. eod.

Statur viri, & mulieris assertioni, qui negant aliquem esse filium: nisi indiciis, & testibus contrarium probetur, c. transmissæ, extr. eod. & c. per tuas, eod.

Legitimi patri succedunt: & dicuntur legitimi, ex quo publicè in facie ecclesiæ contraxerunt parentes: quamuis inter eos matrimonium non possit esse: dummodo alter habeat bonam fidem, nec impedimenti sibi sit conscius, c. cùm inter, & c. ex tenore, extr. eod. c. referente, eod.

QVI MATRIMONIVM ACCVSARE POSSVNT, VEL contra illud testari.

TITVLVS XVIII.

Continuatio.

DIuortium regulariter fieri non debet, nisi libello accusationis oblato, & intentione accusatoris fundata. Tutius enim est, contra statuta hominum dimittere coniugatos, quàm

quàm legitimè coniunctos contra statuta Domini separare, c. licèt, extr. de testibus.

Quid est matrimonij Accusatio?

Matrimonij accusatio est, explicatio impedimẽti, ob quod matrimonium consistere inter coniuges non potest, ab ipsis coniugibus, vel cõsanguineis, vel extraneis coram competenti iudice, legitimis probationibus facta, c. relatum, extr. eod.

Quæ causa Efficiens?

Voluntas accusantium matrimonium, quibus hoc de iure licet.

Qui matrimonium accusare possunt?

Huic quæstioni, sub distinctione respondendum est. Nam si impedimentum, quod matrimonio obiicitur, non ex delicto coniugum: nec cuiusquam; præterquàm ipsorum coniugum, interfit, sed ex defectu proueniat: vt si mulier ita sit arcta, vt cognosci non possit: vel vir ita frigidus, vt coire nequeat: soli ipsi coniuges admittuntur ad accusandum: extraneorum enim non interest: quia etiam, illis inuitis, simul morari poterunt, c. consultationi, ext. de frig. & malefi. dummodò castè viuant, c. quod Deo, 30. q. 5. Item, vbi per errorem petitur diuortium, c. proposuit, extr. de coniug. seruorum. Vel vbi agitur ad thori separationem, propter cõmissum adulterium: tunc enim alterius non interest: quia se possunt reconciliare, quolibet inuito, c. quemadmodum, extr. de iureiur. Si verò impedimentum delictum contineat: vt quia aliqui in gradu prohibito, consanguinitatis, vel affinitatis, vel contraxisse, vel contrahere voluisse dicantur, tunc, quia actio popularis fit, quilibet ad accusationem matrimonij admittitur. Hoc tamen ordine seruato, vt consanguinei extraneis, & inter hos seniores, & præstantiores aliis præferantur. Si igitur parentes existunt, hi aliis coniunctis in accusando præponuntur: his autem non existentibus, soror, frater, patruus, auunculus, amita, matertera, & reliqui admittuntur. Et si tota progenies defecerit, ab antiquioribus, & præstantioribus testimonium accusationis perquiri poterit, vt testatur Fabianus in c. consanguineos, 35. quæst. 6. Ratio huius est: vt habetur in cap. videtur, 35. quæst. 6. Quia horum interest matrimonium rescindi, vel non: Deinde, quia aliis meliùs scire veritatem præsumuntur. Ergò rectissimè in accusationem, vel testificationem matrimonij, vel coniungendi, vel disiungendi recipiuntur, d. cap. videtur, 35. q. 6.

Quod Obiectum?

Matrimonium,quod ob impedimentum consanguinitatis, affinitatis, vel alium defectum petitur rescindendum, cap.1. extr.eod.

Quæ Forma?

Vt is, qui matrimonium accusare potest, & aliquos propter propinquitatis cognationem separari petit,non per chartulæ conscriptionem; sed propria voce,hoc faciat,& duobus, vel tribus eiusdem consanguinitatis testibus adhibitis,vel totidem senioribus, & honestioribus eiusdem loci impedimentum coram Episcopo, vel competenti iudice cum præstiti iurisiurandi religione, iuxta formam in c.de parentela, 35.q.6. vel alio modo legitimo comprobet, d.c.1. à nobis,c.videtur, 35.q.6. Circa hæc notanda sunt tria. 1. Quòd non tantùm extranei, verùm proximi consanguinei, & parentes in testificationem admittantur. Quod enim aliàs legitur, patrem in causa filij,& filium in causa patris, ad testificandum non recipiendos,in criminalibus causis & contractibus procedit: non autem in causa matrimonij contrahendi, vel disiungendi:hoc enim casu; ipsius coniugij prærogatiua, quæ res fauorabilis est, licitè recipiuntur, cap.videtur,35.q.6. in fine. 2. Quòd in causa matrimoniali idem possit esse accusator,& testis,cap. si duo, 35.quæst.6.& cap.prætereà,extr.de testibus.Distingue tamen,vt Specul.in §.notandum, versicul. in causa, hoc titul. 3. Quòd accusator, vel testis iuramentum præstare debeat, quòd neque gratia,neque pretio, neque timore, vel odio alicuius contra eos, de quorum coniugio agitur, dicat: sed potiùs, quia credat ita verum esse, & ita se à suis antecessoribus audiuisse, c.de parentela illa, quam dicunt esse, & c.de parentela illa, vnde nos, 35.q.6.

Quis Finis,& Effectus?

Est rescissio ipsius matrimonij,impedimento, quòd obstabat,legitimè probato,c.consanguineos, 35.q.6. Iudex tamen, antequàm diuortij sententiam pronuntiet, omnes circumstantias diligenter perpendere debet; an accusator, & testis sint suspecti,& ob id repellendi:An coniuges se diligant verè; vt num eorum confessio cum aliis adminiculis præiudicet in primo,& secundo gradu:An fictè,vt tunc nullam præsumptionem inducat, c.de illa, extr.de eo, qui cog.cons.vxo.suæ, &c. Item,an fama de hoc increbuerit,quæ adminiculum præbeat, c.cùm in tua, extr.de despons. Quòd si totum negotium ambigui

biguitate ita fuerit obscuratum, vt aperta veritas erui non possit, tutius erit pro matrimonio iudicare, cap.licèt, extr. de testamenti.

Quæ Affinia?

Officium iudicis. Quia iudex etiam nullo existente accusatore, citatis his, quorum interest, nefarias, & incestas nuptias manifestè contractas dissoluere potest, c.porrò, extr.de diuortiis, c.1.extr.de offic, ordi, & c.qualiter, extr.de accusat. Et denuntiatio, quæ tam in scriptis, quàm sine scriptis fieri potest. Et differt bifariàm ab accusatione. 1. Quòd accusatio habeat locum in matrimonio contracto: sed denuntiatio in matrimonio contrahendo. 2. Quòd accusatio fiat viua voce, & sine scriptis, vel tutiùs & commodiùs voce, quàm scriptis, c. à nobis, extr.eod. Sed denuntiatio, licèt vtroque modo fiat, tutiùs tamen in scriptis, quàm sine scriptis, fieri contingit, c.literas, extr.de restit. spoliatorum, & dict.cap. à nobis, extr. eod. Dicitur autem denuntiatio, qua Episcopo, vel Officiali impedimentum contrahendi matrimonij in scriptis, vel sine scriptis, indicatur, Spec.in §.debet in forma denuntiationis, hoc tit.&c.

Quæ Pugnantia?

Iniustitia matrimonij contracti, nullitas matrimonij, furtiua, & clandestina accusatio, corruptio accusatoris, & alij modi, quibus accusare contendens, ab accusatione repellitur: vt sunt. 1. Si accusator sit extraneus, & consanguinei existant. 2. Si excommunicatus. 3. Si nec matrimonium, vel sponsalia sint contracta: forsitan ætate, vel alia causa prohibente, cap.ad dissoluendam, extr. de desponsf.impu. 4. Si clàm, & non publicè accuset, vel non propria voce: sed per scripturam accusationem depromat, dict.cap.à nobis, eod. 5. Si iurare recuset iuxta formam in cap. de parentela, 35.quæst.6. præscriptam, & cap.inquisitionis, extr.de accus. 6. Si turpis quæstus gratia ad accusationem procedat, c.significante, extr. eod. 7. Si malo zelo moueatur, & odio coniugum, ad accusandum prorumpat, d.c.de parentela, & c.cùm dilectus, extr.de accus. 8. Si accusator sit periurus, & infamis, c.cùm oporteat, extr.de accus. 9. Si denuntiationis tempore tacuerit: nisi denuntiationem probabiliter ignorauerit, vel ex causa (quorum quædam in c.fin.ext.eo.recensentur) accusationem opponere impeditus fuerit: vel iuret, se de nouo didicisse. Et quòd non obiiciat illam malitiosè; vt colligitur ex Innoc.constitutione, c.cùm in tua, extr.eod.

DE

DE DIVORTIIS.

TITVLVS XIX.

Continuatio.

PRobato coram iudice competenti legitimo matrimonij impedimento, ferenda est diuortij sententia. Quod quidem diuortium cum matrimonio pugnare, supra dictum est.

Quid est Diuortium?

Diuortium est, legitima mariti, & vxoris separatio, apud competentem iudicem, cum causæ cognitione, & sufficiente eius probatione, facta, Panorm. in c. ex conquestione, extr. de rest. spoliat.

Vnde dicitur Diuortium?

Diuortium, teste I.C. Caio, dicitur à diuersitate mentium: vel quia in diuersas partes eunt; qui distrahunt matrimonium, l. diuortium, ff. de diuort. & repud.

Quotuplex Diuortium?

Duplex, thori, & fœderis matrimonialis. Quò ad thorum, diuortium contingit, cùm cohabitatio, vel conuersatio mutua coniugum ad tempus, vel nulla temporis habita ratione interdicitur, c. dixit Dominus, 32. q. 1. Quò ad fœdus matrimoniale, dissoluitur matrimonium: si quò ad eius substãtiam, penitùs, & in perpetuum rescinditur, c. interfectores, 33. q. 2.

Quæ causa Efficiens?

Iure ciuili voluntas diuertentis, perpetuam constituere dissentionem volentis, & iure canonico decretum iudicis. Nam quod calore iracundiæ vel fit, vel dicitur, non priùs ratum est, quàm perseuerantia apparuerit, animi iudicium fuisse. Ideoque per calorem misso repudio, si breui reuersa vxor fuerit, nec diuertisse eam videri, putat Paulus l. 3. ff. eod. Sed cùm iure Pontificio diuortium absque sufficienti causarum cognitione non permittatur, decreto iudicis ad declarandam illam coniugum dissentionem, & diuortij publicationem opus erit: licèt etiam ob impedimentum consanguinitatis, vel affinitatis, coniugibus etiam cohabitare volentibus, diuortium fiat.

Quod Obiectum?

Matrimonium, quod ob impedimentum consanguinitatis, vel

vel affinitatis, vel alium defectum rescindi petitur.

Quæ Forma?

Vt iudex cum causæ legitimæ cognitione, & sufficienti eius probatione, ab ipsis propinquis, vel extraneis facta, matrimonium illegitimè contractum, iuxta formam in cap. ab isto die, 35. q. 6. rescindat.

Quæ sunt iustæ diuortij causæ?

Iure antiquo variæ erant matrimonij rescindendi causæ, ita vt etiam ob malos mores, vxor repudiari potuerit. Putà, si singulis diebus se inebriaret, singulis noctibus in lecto mingere soleret, vel alia turpiora patraret, l. fin. C. de diuort. & repud. Sed iudicio de moribus sublato, certæ sunt à Iustiniano diuortij causæ inductæ, l. consensu, C. eod. Quæ, quia leues, non facilè debeant rescissioni legitimè contracti matrimonij causam præbere. Iure Pontificio quinque tantùm approbantur diuortij causæ.

Quæ est prima diuortij causa?

Infidelitas. Cùm enim alter infidelium coniugum ad fidem Catholicam conuertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia diuini nominis, vel sine mortali peccato, ei cohabitare volente, qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit. Et in hoc casu intelligimus quod ait Apostol. ad Corinth. 7. Si infidelis discedit, discedat: non enim seruituti subiectus est frater, vel soror eiusdem; & Canon. in quo dicitur, contumelia creatoris solui ius matrimonij circa eum, qui relinquitur, cap. quanto, extr. eod. Si verò alter coniugum fidelium vel labatur in hæresim, vel transeat ad gentilitatis errorem, non potest is, qui relinquitur, viuente infideli, contrahere: licèt hoc casu maior appareat contumelia Creatoris. Nam etsi matrimonium verum inter infideles existat: non tamen est ratum. Coniugium enim triplex esse asseritur in c. si quis Iudaicæ, 28. q. 1. Aliud enim legitimum, & non ratum: aliud ratum & non legitimum: aliud legitimum & ratum. Legitimum coniugium est, quod legali institutione, vel prouinciæ moribus contrahitur; hoc inter infideles ratum non est. Quia non est firmum, & inuiolabile coniugium eorum; dato enim libello repudij, licet eis recedere ab inuicem, & ad alias nuptias conuolare. Inter fideles verò ratum coniugiũ est, quia cõiugia semel initiata, & impleta inter eos vlterius solui non possunt. Horum quædam sunt legitima: veluti cùm vxor à parentibus traditur, à sponso dotatur, & à sacerdote benedici

dicitur: hæc coniugia legitima,& rata appellantur. Morum verò coniugia, quæ contemptis omnibus illis solennitatibus, solo affectu aliquam sibi in coniugem copulant. Huiuscemodi coniugium non legitimum, sed ratum tantummodò esse creditur,dict.c.si quis,28.q.1. Cùm igitur inter fideles legitimum & ratum semel extiterit matrimonium, per subuenientem infidelitatem,vel apostasiam alterius coniugum, dissolui non debet.Ratio habetur in d.c.quantò,extr.eod.Quia sacramentum fidei,quod semel est admissum,nunquàm amittitur, sed ratum efficit coniugij sacramentum, vt ipsum in coniugibus,illo durante,perduret. Nec obstat:quòd fidelis relictus, non debeat iure suo sine culpa priuari. Hoc enim ob id introductum est, vt omnis fraudis committendæ occasio præcidatur, simulantibus forsitan ipsis coniugibus,si sibi inuicem displicerent,hæresim; cuius prætextu facilè diuortium peterent; & hæc, Innocentiana constitutione, d. c. quantò, traduntur; cum qua conuenit Gratiani distinctio, in c. si infidelis, 28.q. 2. Aliud,inquit,est dimittere volentem cohabitare, aliud discedentem non sequi.Volentem quidem cohabitare,licet quidem dimittere:sed non ea viuente, aliam superinducere: discedentem verò sequi non oportet,& ea viuente,aliam ducere licet:Verùm hoc non,nisi de his intelligendum est, qui in infidelitate copulati sunt. Cæterùm, si ad fidem vterque fidelis matrimonio iunctus est, & tractu temporis alter eorum à fide discesserit, & odio fidei Christianæ coniugem dereliquerit: derelictus discedentem non comitabitur: non tamen illa viuente,alteram ducere poterit. Quia ratum coniugium fuerat inter eos, quod nullo modo, fidei defectu superueniente, solui poterit,d.c.si infidelis,28.q.2.& per tot.28.q.1.

Quæ est secunda causa diuortij?

Adulterium, seu fornicatio:ob quam coniuges ita separantur,vt ne maritus quidem adulteram vxorem,etiam emendatam,recipere compellatur:etiamsi ei occasionem committendi adulterij dedisset,c.ex literis, extr.eod. Non enim paupertatis, vel alterius incommodi prætextu, turpiter se gerere debuit,c.ita ne,32.quæst.5. An autem ob sterilitatem vxoris liceat marito, viuente vxore, filios quærere ex ancilla? Hæc quæstio habetur in Decretis,32.q.4.& dicitur quòd nullo modo. Ratio:Satius enim est absque liberis defungi, quàm ex illicito concubitu stirpem quærere, c. sicut satius est, 32.q.4. Nec obstat exemplum Abrahæ:qui propter sterilitatem vxoris

ris suæ Saræ, sobolis procreandæ gratia, se Agar Ægyptiacæ iunxit. Et Iacob: qui cùm ex Rachele filios habere non posset, ex ancilla sibi suscitauit, Genes. 30. cap. Nam ante legem Moysi adulterium non fuit expressè, & in specie interdictum: sicuti nulla alia rei damnatio fuit. Cùm pœna criminis ex tempore legis, quæ crimen vetuit, processerit. Deinde non vagæ libidinis explendæ, sed quærendæ posteritatis, & sobolis propagandæ studio, ancillarum contubernio coniugalem posthabuerint thorum, cap. dixit, 32. quæst. 4. Sicuti etiam alij patriarchæ non explendæ libidinis desiderio; sed numerosæ prolis causa, coniunctione plurium vxorum vsi sunt, cap. obiiciuntur. 32. quæst. 4. Cùm igitur ratione sobolis procreandæ non sint committenda adulteria, cap. sic non sunt, 32. quæst. 4. Imò potiùs oportet maritum, cùm caput vxoris sit, & virtute vincere, & exemplo regere vxorem, cap. non mœchaberis, & cap. indignatur, 32. q. 6. Decorum enim est, & iustum, vt qualem vxorem desiderat, talem eidem se præbeat, & ab omni coniunctione illicita abstineat, cap. si ducturi, 32. quæst. 6. In tantùm, vt si secùs fecerit, vxorem fornicationis causa nullo modo dimittere possit, & grauiùs in eo adulterij crimen, quàm in vxore coërceatur, cap. nihil iniquius, & cap. indignantur, 32. quæst. 6.

Sunt autem quinque casus, quibus propter adulterium, diuortium fieri non potest. 1. Si vterque coniugum de adulterio conuincatur: cùm enim delicta mutua compensatione tollantur, criminis fit compensatio, cap. significari, & cap. seq. extra. eod. Iniquum enim est, vt quis de alio iudicare velit, & de se iudicari nolit, cap. iniquum est, 32. quęst. 6. Iudici tamen per hanc compensationem puniendi potestas, vel vindicta publica non adimitur. 2. Si maritus ipsemet vxorem suam prostituat: obstat enim illi exceptio, vel replicatio lenocinij, cap. discretionem, extra. de eo, qui cog. consang. 3. Si vxor dolo caret, nec habet fornicationis, vel adulterij committendi animum: vt si vxor nupserit alteri credens priorem maritum esse mortuũ: nam priore reuerso, cogitur deserere secundum, & redire ad priorem, cap. cùm per bellicam, 34. quæst. 1. & 2. nisi post ipsius reditum, sciens apud secundum remanserit, cap. Dominus, extra. de secundis nup. vel per errorem cognita fuerit ab alio, quẽ putabat proprium esse maritum, cap. in lectum, 34. quæst. 2. 4. Si per vim fuerit compressa, ca. proposito, 22. quæst. 5. 5. Si reconciliauit eam sibi maritus post adulterium commissum, vel eam adulteram, scienter retinet,

cap.1.2.& 3.32.quęst.1.Notandum tamen hoc loco est,quòd Canones ob adulterium,vel fornicationem,vinculum matrimonij non dissolui, sed consuetudine tantùm mensæ, & thori,separari asserant, cap.interueniente, & cap. Apostolus, 32. quæst. 7. Ob id neutri coniugum ad alias nuptias transeundi facultatem concedunt, cap.omnes, cap.quemadmodum, 32. quæst.7.& cap. fin.extra.eodem.

Quæ est tertia causa Diuortij?

Impotentia coëundi: quæ in viro dicitur nimia frigiditas: in fœmina autem arctatio: Si quis igitur ignarus virginem in vxorem duxerit,quæ adeò arcta sit,vt mulier fieri non possit: vel simile vitium à natura cõtraxerit, vt ope medicorum non possit adiuuari. Aut mulier viro nupserit,qui sit adeò frigidæ naturæ, vt eidem carnaliter commisceri non possit: poterunt inuicem separari, & qui matrimonio aptus erit, ad secundas nuptias liberè transitum facere, sup.tot.tit.de frig.& malef.& per tot. 33.quæst.1.de qua materia suprà latiùs dixi.

Quæ est quarta causa Diuortij?

Machinatio mortis. Cùm enim maritus sæuitia, vel veneno,vel fustibus, & gladio vitæ vxoris insidiatur, poterit vxor thori separationem petere,cap.1.& ca.2.extr.eod.Cùm etiam iniustè à viro verberata possit aufugere, Dd. in cap.ex transmissa, extra. de restit. spol. Et si ob iustam causam, non tamen diuortio legitimè facto, discesserit,repetenti viro, cuius sæuitiam vereatur, non restituitur: nisi præstita cautione, quòd restitutæ nullam violentiam inferet. Quòd si tanta sit viri sæuitia, vt vxori timenti de sufficiente securitate prouideri nequeat, vsque ad causæ decisionem alicui probæ,& honestæ mulieri custodienda committitur, cap. benedictio, 33. q.1.& Abb.in cap.literas, & cap. ex transmissa, extra.de restitut.spoliatorum, cap. seculares, 33.quæst.2.

Quæ est quinta causa Diuortij?

Tradunt Canones aliam rescindendi matrimonij causam: scilicet ingressum monasterij,vtriúsque coniugum libera voluntate,& consensu factum, toto tit.suprà de conuers. coniugato. Si igitur maritus,consentiente vxore, & continentiam perpetuam promittente, vel vtérque coniugum religionem ingrediatur,matrimonij legitimè contracti separatio fieri dicitur,cap.dudum,extra.de conuers.coniugatorum.

Quis

Quis Finis, & Effectus?

1. Si matrimonij vinculum ex causa fuerit dissolutum, desinunt esse coniuges; & dos ipsi mulieri, vel iis, quibus debetur, vnà cum parte bonorum, illis durante matrimonio communiter obuentorum restituitur, cap. significauit, & cap. mulieres, extra. de donat. inter virum, & vxor. nisi vxor causam diuortij dedisset: quo casu perdit dotem, & maritus eam lucratur, cap. plerumque, extr. de donat. inter vir. & vxor. Nisi esset profectitia dos, quæ soluto per diuortium, vel mortem alterius coniugum, reuertitur ad patrem, l. consensu, §. si verò causam, C. eodem. Quæ distinctio dotis in persona vxoris habet etiam locũ in donatione propter nuptias, in persona mariti, Hostiens. eod. tit. 2. Quòd liberè ad secunda vota transire, vel religionem, altera parte inuita, intrare possint, capit. Agathosa, 27. quæst. 2. Secùs est, si quò ad thorum tantùm diuortium sit celebratum; eo enim casu cùm coniuges maneant, neutri, altero coniuge viuente, contrahere permittitur, cap. quantò, extra. eodem.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Punitur affectus, licèt non sequatur effectus, cap. 1. extra. de præsumpt.

Animus, & propositum distinguunt maleficia.

Non debet quis delictum committere propter bonum spirituale, quod inde sequitur. Nec enim bonum aliquod secutum, præcedens delictum, vel pœnam eius abolet, cap. quod ait, dist. 1. cap. si dicat, 33. quæst. 5.

Cum ea, quam quis, vxore viuente, cognouit, non sub specie matrimonij, defuncta vxore, potest quis contrahere, si neuter ipsorum machinatus est in necem prædefunctæ vxoris, capit. laudabilem, exrt. de conuers. infidel.

Agenti petitorio ad coniugem, obstat consanguinitatis exceptio: secus si possessorio, quia antequàm de exceptione cognoscatur, plenaria restitutio est facienda: nisi conuentus excipiens iuret de malitia, & probationes habeat in promptu: quo casu fiet restitutio quò ad alia, non quò ad copulam, Abbas in cap. literas, extr. de restit. spoliatorum.

Paria delicta mutua compensatione tolluntur, cap. nihil, 32. quæst. 6.

Ob sterilitatem vxoris non licet progeniem ex ancilla quærere, cap.1.32.quæst.4.

Sanctius est absque liberis defungi, quàm ex illicito coitu stirpem quærere,cap.sicut,32.q.4.

Naturales filij dicuntur ingenuarum concubinarum filij,quos sola natura genuit,non honestas coniugij: hi verò,qui non sunt de legitimo coniugio, matrem potiùs, quàm patrem sequuntur, cap.liberi, 32.q.4.

Adulteria non sunt facienda,etiam voluntate generandi filios, cap.sic non sunt,32.q.4.

Liberorum procreatio in matrimonio laudatur, sed meretricia voluptas, etiam in vxore damnatur, cap. liberorum, 32. quæst. 4.

Viduæ priusquàm continentiam profiteantur, si nubere volunt, illis nubant, quos propria voluntate velint habere maritos, cap.viduæ, 27.quæst.1.

Nuptiarum bonum semper quidem bonum est: sed in populo Dei fuit aliquando legis obsequium, nunc est infirmitatis remedium: in quibusdam verò humanitatis solatium, cap.nuptiarum, 27. quæst.1.

Filiorum procreationi operam dare, non canino more per vsum promiscuum fœminarum: sed honesto ordine coniugali,est probandus affectus,dict.cap.nuptiarum,27.q.1.

Illa mulier ad matrimonium non pertinet,cum qua commixtio sexus non docetur fuisse,cap.non est,27.quæst.2.& ca. cùm societas,eodem.

Causa religionis coniugia legitimè contracta, solui non debent, cap. sunt qui,27.quæst.2.

Cùm initiatur coniugium,coniugij nomen adsciscitur: non cùm puella viri admixtione cognoscitur, cap. cùm initiatur, 27. quæstion.2.

In omni matrimonio coniunctio intelligitur spiritualis, quam

quam confirmat, & perficit coniunctio, & coniunctorum commixtio corporalis,ca.in omni, 27.q.2.c.quapropter,eod.

Raptus,& illicitus coitus à corrumpẽdo dictus:Vnde qui raptu potitur, stupro fruitur, cap.raptus,27.q.2.

Desponsatam puellam non licet parentibus alij tradere, cap.de coniugali, 27.quæst.2.

Duobus modis dicitur fides, pactionis & consensus, cap. duobus,27.quæst.2.

Coniugium inter infideles non existit. Quia omne, quod non ex fide est,peccatum est:coniunctio autem infidelium,non est ex fide,ideò peccatum est,cap.quòd autem,31.q.1.

Non solùm mœchatur, qui carnem suam coinquinat, sed etiam qui simulachrum facit,cap.non solùm, 28.q.1.

Ab infidelibus coniugibus licet recedere, sed non expedit,cap. sic enim, 28.quæst.1.

Qui de sacro fonte suscipitur, filius est eius, à quo suscipitur,cap.ita diligere, 20.quæst.3.

Per adoptionem quæsita fraternitas, eoúsque impedit nuptias,donec manet adoptio,cap.per adoptionem,30.q.3.

Aliud est præcipere, aliud permittere. Quod enim permittimus, nolentes præcipimus: quia malas hominum voluntates omnino prohibere non possumus, capit. hac ratione, 31. quæst.1.

Vt vitetur periculum fornicationis, matrimonia conceduntur, cap.quomodo, 31.quæst.1.

Quorum vnum corpus est, vnus debet etiam esse animus, cap.de neptis, 31.quæst.2.

Patronus turpitudinis est, qui vxorem suam adulteram dimittere noluerit: potest tamen peracta pœnitentia sibi reconciliari,cap.sicut,& ca.quòd autem, 32.q.1.

Pudor est, fœminas nuptiarum præmia non habere. Qui tamen non causa procreandæ sobolis, sed explendæ libidinis sibi inuicem copulantur, non tam coniuges, quàm fornicarij videntur, cap.pudor, 32.quæst.2.

Quicquid inter se coniugati immodestum, inuerecundum, sordidúmve gerunt, vitium est hominum, non culpa nuptiarum, cap.quicquid, 32.q.2.

Concubina ad tempus adhibita, nec, etiamsi causa filiorum concumbant, iustum faciunt concubinatum suum: sic è contrariò illi, qui coniugali affectu sibi copulantur, quòd, ètiamsi non causa procreandorum filiorum, sed explendæ libidinis, conueniunt, non ideò fornicarij, sed coniuges appellantur, cap.concubina, 32. quæst.2.

Fornicarij sunt, non coniuges, qui sterilitatis venena procurant, cap.aliquando, 32.q.2.

Anima non potest dici viua in corpore, quod sensu caret: ergò non est homicida, qui abortum procurat, antequàm anima corpori sit infusa, cap.quòd verò, 32.q.2.

Corpus non coinquinatur, nisi mens consenserit, cap.quòd autem, 32. q. 5. Vnde dicitur corpus non posse corrumpi, nisi priùs corruptus fuerit animus. Munda namque à contagione anima, caro non peccat, cap.potest, 32.q.5.

Nec peccatum, nec iustitia ex opere sine voluntate perficitur, cap.sicut, 32.q.5.

In vtroque sexu adulterium pari ratione punitur, capit. quicquid, 32.quæst.6.

Iniquum est, vt quis de alio iudicare velit, & iudicari de se nolit.

Nulla ratione vinculum coniugij fornicatione dissolui poterit, cap.interueniente, 32.q.7.

Minus est secundum naturam coire, quàm contra naturam delinquere, cap.offerebat, 32.q.7.

Vsus naturalis, & licitus est, sicut in coniugio: & illicitus, sicut in adulterio. Contra naturam verò semper illicitus est, & proculdubiò flagitiosior, atque turpior, cap.vsus, 32.q.7.

Impossibilitas reddendi debitum, vinculum soluit coniugale, cap.si quis, §. ecce, 33.quæst.1.

DE

DE DONATIONIBVS INTER VIRVM, ET VXOREM: ET de dote post diuortium restituenda.

TITVLVS XX.

Continuatio.

ADiacent matrimonio donatio propter nuptias, & dos: quia dos sine matrimonio esse non potest; sed matrimonij, morte alterutrius coniugum, vel diuortio, contingens rescissio, earum restitutionem, vel amissionem, prout diuortio culpa datur, inducit. Est igitur diuortij effectus, restitutio, vel amissio donationis propter nuptias, vel dotis.

Quæ dicitur donatio inter virum, & vxorem: & quotuplex?

Donatio inter virum, & vxorem dicitur hîc donatio ob causam. Et est triplex: scilicet dos, & donatio propter nuptias, & sponsalitia largitas.

Quid est dos?

Dos, secundum Bart. in rub. sol. matr. est quoddam vniuersale, in se continens id, quod à muliere, vel eius nomine traditur marito, eiúsve patri ad onera matrimonij sustinenda, Bart. in tract. dot. part. 2.

Vnde dicitur dos?

Dos dicitur à dando. Vnde Varro dotem definit, esse pecuniam, nuptiarum causa datam.

Quotuplex dos?

Dos à causa efficiente, obiecto, forma, & effectu varia dicitur. A causa quidem efficiente, vel profectitia, vel aduentitia, Profectitia est, quæ à patre, vel parente, de bonis, vel facto eius, profecta est, vt ait Vlp. in l. profectitia. 5. ff. de iure dot. Pater enim filiam, pro rerum suarum viribus, dotare copellitur. Aduentitia verò dicitur, quam nemo ex paternis bonis, sed quidam extraneus alicunde dedit, d. l. 5. ff. de iure dot. Ab obiecto dos dicitur vera, vel putatiua. Vera, si matrimonium, quod respicit ipsa dos, iure subsistat: Putatiua autem, si non subsistat, cuius causa data dos est, l. dotis, ff. de iure dot. & l. fin.

ff.de cond.causa da. A forma, & effectu dos dicitur vel confessata, vel numerata, vel cauta, vel promissa, tot.tit.C.de dot. cauta non numerata, & tit.de dotis promiss.

Quæ causa efficiens dotis?

Ius gentium, ex quo originem habet dotis constitutio, & consensus dantis. Quia dos, nudo pacto promissa, peti potest, l.ad exactionem, C.de dotis promiss.

Quæ Materia?

Res mobiles, immobiles, corporales & incorporales. Nec refert, an vsu consumãtur, vel non æstimatæ in dotem dentur, vel inæstimatæ. Licèt in effectu inter hæc magna appareat differentia, l.vni.§.cùm autem, C.de rei vxo.act.l.2.C.de act.l.res, quas, C.de iure dot. Imò, nulla lege prohibitum est, vniuersa bona marito in dotem dari, l.etsi dotis, C.de iure dot.

Quæ Forma?

Vt dos nudo pacto, vel stipulatione, purè, vel secundum arbitrium alterius constituatur, rebúsque in dotem datis, maritus quasi dominus subtili quadam iuris fictione, remanente tamen naturaliter, & verè earum dominio penes vxorem, si res dotales inæstimatæ sint: vel si æstimatæ sint, vt verus dominus, ob onera matrimonij vtatur, fruatur, eásque pro libito disponat, & administret: donec ipsum matrimonium diuortio, vel morte alterutrius fuerit dissolutum, l. doce ancillam, C.de rei vind.l.in reb.l.quotiens, l.pro oneribus, C.de iur.dot.

Quæ causa Impulsiua constituendæ dotis?

Ipsa æquitas. Cùm enim, vt ait Vlp.. in l. dotis, ff.de iure dot. maritus onera matrimonij subeat, æquum est, vt in hoc subleuetur, d. l.dotis.

Quis Finis?

Vt constantis matrimonij onera tantò faciliùs tolerare possit maritus; ob id non tantùm ipsa dos, verùm etiam dotis fructus ad maritum, durante matrimonio pertinent. Vnde Paulus: Dotis causa perpetua est, & cum voto eius, qui dat, ita contrahitur, vt semper apud maritum sit, l.dotis, ff.de iure dot. & Vlpian.in l.dotis fructum, ff.de iure dot. ait: Dotis fructum apud maritum pertinere debere, æquitas suggerit. Cùm enim ipse onera matrimonij subeat, æquum est, eum etiam fructus percipere, d.l.dotis, ff.de iure dot.

Quis Effectus?

Primus effectus est, actio ex stipulatu pro dote petenda, vel repeten

repetenda, quæ est ciuilis, bonæ fidei, in personam, daturque marito, constante adhuc matrimonio, ad consequendam dotem in matrimonij cōtractu sibi promissam, vel vxori ad eandem repetendam: vel matrimonio adhuc durante, ob mariti incidentem inopiam, vel facta dissolutione matrimonij, siue per mortem, siue per diuortiū, l. vni, C. de rei vxor. act. Huicq; actioni quædam insunt priuilegia pro consequenda, vel recuperanda dote, inducta: Scilicet, priuilegium tacitæ hypothecæ, quam mulier habet in rebus mariti, pro dote; & contrà, maritus in reb. vxoris. Sicuti enim mariti bona tacitè sunt obligata pro restitutione dotis: ita etiam maritus tacitam habet hypothecam in bonis vxoris, pro consequenda dote sibi promissa, d. l. vnica, §. tacitam hypoth. C. de rei vx. act. Et cùm illud priuilegium non sit personale, sed insit actioni, Ex stipulatu, bonæ fidei: ideò extraneo quoque, qui dotem pro muliere dedit, eamque sibi restitui stipulatus est, conceditur: & ad quemcunque successorem, etiam extraneum, transit, Bart. in l. 1. ff. solut. matr. Aliud priuilegium est, quod quidem personale est: quia non actioni inest, sed mulieri tantùm, eiusq; descendentibus competit, Bar. in l. 1. ff. sol. matr. scilicet priuilegium prælationis, quo vxor præfertur in dote omnibus aliis creditoribus mariti, tam tacitam, quàm expressam, vel etiam nullam hypothecam habentibus. l. in rebus, C. de iure dot. & l. assiduus, C. qui pot. in pig. hab. Est & priuilegium competentiæ, quod marito ne ad assem exigatur, sed in quantum facere potest, datur, l. non tantùm, ff. de re iud.

Secundus effectus est, translatio ciuilis dominij in ipsum maritum. Nam, traditione rei dotalis non æstimatæ facta, maritus subtili iuris fictione dominium consequitur: cuius vigore res dotales vendicare, seruos manumittere, iisdem auctor esse adeundæ, vel repudiandæ hæreditatis, & fructus percipere, rebusque dotalibus vti, vt suis, permittitur, d. l. doce ancillam, C. de rei vind. l. 3. C. de iure dot. l. seruus dotalis, ff. solut. matrim.

Tertius effectus est, translatio veri dominij rei æstimatæ in dotem datæ: ob id omne damnū, & lucrum rei dotali contingens ad maritum pertinet, cùm æstimatio contineat venditionem, & maritus, soluto matrimonio, restitutione pretij liberetur, l. quotiens, l. cùm dotem, C. de iure dotium, & l. quotiens, ff. de iure dot.

Quartus effectus, euicta re, quæ fuerit in dotem data, si pollicitatio, vel promissio fuerit interposita, gener contra soce-

rum, vel mulierem, seu hæredes, condictione, vel ex stipulatione agere potest: sin autem nulla promissio intercesserit post euictionem; siquidem res æstimata fuerit; ex empto competit actio. Si verò inæstimata in dotem data sit, bona fide, nulla marito competit actio. Dolo autem dantis interueniente, de dolo actio aduersus eum locum habebit: nisi à parte mulieris dolus committatur: tunc enim, ne famosa actio aduersus eam detur, in factum actio competit, l. euicta re, C. de iur. dot.

Quæ Affinia?

Donatio propter nuptias, sponsalitia largitas, puræ donationes inter virum, & vxorem, quæ morte confirmantur: & bona paripherna.

Quid est donatio propter nuptias?

Donatio propter nuptias, est renumeratio quædam facta vxori à marito, propter ipsius dotem, vt soluto matrimonio meliùs sit ei prospectum, auth. permissa, & ibi Dd. C. de donat. ante nupt. Atqui hæc donatio cum dote conuenit, causa Efficiente, Materia, Forma, Fine, & Effectu. Constituitur enim consensu sponsi, & sponsæ, in rebus tàm mobilibus, immobilibus, quàm corporalibus, & incorporalibus: iureq; singulari, mulier dominium rei, propter nuptias donatæ: hypothecam autem iure communi consequitur: & pactum de lucranda dote, in fauorem mulieris, etiam ad donationem propter nuptias, extenditur, c. fin. §. fin. extr. eod. Quòd si nihil pactum sit, soluto matrimonio sicut dos ad mulierem, sic & donatio propter nuptias, redit ad virum, nisi de consuetudine secùs obtineat, d. c. donatio, ext. eod. & c. 1. extr. eo. Sed hoc differt, quòd vxor non consequitur fructus donationis propter nuptias, sicuti maritus dotis fructus. Quia hi conceduntur marito, propter onera matrimonij, iuxta Bald. in auth. permissa, C. de donat. ante nupt.

Quid est sponsalitia largitas?

Sponsalitia largitas est, donatio, quam causa matrimonij sponsus, & sponsa sibi inuicem faciunt, vt alio modo, quàm si matrimonium non sequatur, vel impediatur, reuocari non possit. l. cùm veterum, C. de donat. ante nupt. Cuius effectus est: vt dominium rei donatę acquiratur donatario, subsequente matrimonio. Quòd si autem matrimonium non sequatur, distinguitur. Aut osculum interuenit, aut non interuenit: Si interuenit, & à sponso sponsæ aliquid donatum fuerit, vter eorum decesserit, sponsæ, vel eius hæredibus dimidia pars re-

rum

rum donatarum conceditur. Osculo verò non interueniente, vel interueniente quidem, sed donatio à sponso facta non est. Et his casibus tota donatio infirmatur, l.si à sponso, & d.l.cùm veterum, C.de donat.ante nupt.

Quid donatio inter virum, & vxorem?

Donatio inter virum, & vxorem hîc dicitur pura liberalita, quam coniuges in se inuicem effundunt: quam donationem non tantùm leges ciuiles: sed etiam Canones prohibent ob varias rationes, cap. donatio, extr. eod. l. 1. 2. & 3.ff.eod. titul. Prima ratio est: Ne mutuo amore coniuges inuicem spoliarentur, donationibus non temperantes, & profusa erga se facilitate vtentes, l.1.ff.eod. 2.Ne venalitia sint matrimonia. Nam si illæ donationes valerent, sæpè futurum esset, vt distraherentur matrimonia, si non daret is, qui posset; atque ea ratione eueniret, vt venalitia essent matrimonia, l. 2.ff.eodem. Ne concordia pretio conciliari videretur, néue melior in paupertatem incideret, deterior ditior fieret, l.3.ff. eod.Morte tamen tales donationes confirmari possunt. Quia in hoc tempus excurrit donationis euentus, quo vir, & vxor esse desinunt, l.quia in hoc, eod. Cùm igitur hæc in vim vltimæ voluntatis valeat, ideò instar aliarum vltimarum voluntatum, ad eius firmitatem præsentia quinque testium requiritur, Iason in l.si pater, C.de inoff.testam.gl.& Cyn.l.licet, C.de pactis:habetque cum aliis vltimis voluntatibus eundem effectum, Boer.in consil.Bitur.tit.de constitut. Paopherna bona dicuntur, quæ mulier vltra dotem marito affert: & sunt propria, vel hæreditaria, & aduentitia. Et in his paraphernis maritus administrationem habet, ita vt sine speciali vxoris mandato, & gerere, & conueniri possit, l.vlt.vbi gloss.& Dd. C.de pact.conuen.

Quæ Adiacentia?

Varia priuilegia doti, & donationi propter nuptias, concessa. De quibus vide Bald. & Ioannem Campezium, in tract. de dot.& eius priuilegiis.

Quæ Pugnantia?

Illegitimum matrimonium. Vbi enim legitimum non est matrimonium, ibi dos, vel donatio propter nuptias esse non potest, l.3.ff. de iure do. Diuortium, & rescissio matrimonij, quod vel morte, vel adulterio alterutrius coniugũ, & aliis dissoluendi matrimonij modis contingit. Sicut enim, si adulte-

rio

rio commiſſo per vxorem, matrimonium reſciſſum ſit, ipſa perdit dotem, cap.plerunque, extr.eod.ita etiam maritus, ſi ab vxore ſeparetur propter adulterium, amittit donationem propter nuptias, Panor.in d.c.plerunque, & auth.quia verò plurimas, iuncta auth.vt liceat matri, & auiæ, &c.

DE SECVNDIS NVPTIIS.

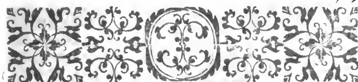
TITVLVS XXI.

An vxori plures maritos ſimul, vel ſucceſſiuè habere liceat? Et quid, ſi de morte mariti abſentis dubitet?

NOn polygamia, ſed bigamia, trigamia, imò etiam octogamia, vtroque iure permiſſa eſt. Hoc eſt, non plures ſimul, ſed plures ſucceſſiuè, vſque ad octonarium numerum. maritos, vel vxores coniugibus habere licet. Quid, ſi de morte vxoris maritus dubitet? Et ſtatutum eſt, ipſum contrahere non debere: & ſi de facto contraxerit, reddere, ſed non exigere debitum poſſe, tenerique ſi de prioris coniugis vita conſtiterit, relictis adulterinis complexibus, ad priorem coniugem reuerti, c.dominus, extr.eod. Pari ratione nec vxor dubitans de vita mariti abſentis ad ſecunda vota conuolare poteſt. Quòd ſi maritum demortuum certò conſtet, quandocunque voluerit, etiam intra tempus luctus, rectè nubit. Nam, vt ait Innocentius III. in c.fin.extr.eod. cùm ſecundum Apoſtolum, mulier mortuo viro, ab eius ſit lege ſoluta, & nubendi, cui vult in domino, liberam habeat facultatem, non debet legalis infamiæ ſuſtinere iacturam: quæ licèt poſt viri obitum intra tempus luctus (ſcilicet vnius anni ſpacium) nubat, conceſſa ſibi tamen ab Apoſtolo vtitur poteſtate. Cùm in his præſertim ſeculares leges non dedignentur ſacros canones imitari, d.c.fin. & cap. ſuper illa, extr eodem.

FINIS LIBRI QVARTI.

LIBER

LIBER QVINTVS.

OBiectum libri quinti est, criminale iudicium. Cuius exercitium, quàm necessarium sit, docet Plato, lib. de Repub. cùm inquit: Dare pœnas, maximi mali euitatio est: facit enim alios prudentiores, & iustiores: & medicina quædam iniquitatis est ipsum iudicium. Et hoc est, quod dicitur in c. non frustrà, 23. q. 5. Non frustrà sunt instituta Regis potestas, & cognitoris ius, vngulæ carnificis, arma militis, disciplina dominantis, sæueritas etiam boni patris. Habent omnia ista, modos, causas, rationes, vtilitates: hæc cùm timentur, & mali coercentur, & boni quieti inter malos viuunt, dict. cap. non frustrà.

DE ACCVSATIONIBVS, Inquisitionibus, & Denuntiationibus.

TITVLVS I.

Continuatio.

VM exercitium criminalium iudiciorum, ne impunita maneant delicta, exigat publica vtilitas, eaque per accusationem, inquisitionem, & denuntiationem, instituantur, rectissimè hic titulus primo

mo huius libri loco ponitur, c. vt famæ, extr. de sent. excom. & c. qualiter, extr. eod.

Quid Accusatio?

Accusatio (Hostiense authore) est, criminis alicuius hominis apud competentem iudicem, inscriptione interueniente, legitimè facta delatio. Vnde & accusare nihil aliud est, quàm Reum criminis aliquem per libellum deferre, ad vindictam publicam, Hostiens. §. quid sit accusatio, tit. eod. & c. super his, extr. eod.

Quæ causa Efficiens?

Lex publica permittens accusationem ob crimen publici iudicij, coram iudice ordinario, & competente institui, contra eum, qui accusari non prohibetur, iuncta voluntate eius, qui ius accusandi habet, l. præuaricationis, & l. si is, ff. de præuaricat. & l. 1. ff. de pub. iud.

Quæ Materia?

Crimen quoduis enorme communem reipublicæ tranquillitatem perturbans, cuius vindicatio ex legibus publicorum iudiciorum descendit: & accusatio cuilibet de populo, ordine tamen iudiciario seruato, ad hoc, vt delinquens promeritam pœnam luat, conceditur (modò id crimen nõ sit manifestum: quia manifesta accusatione non indigent. c. manifesta, c. quæ Lotharius, & c. de manifesta, 2. q. 1.) ex quib. iudicia publica existunt. Quorum quædam, teste Paulo, lib. 15. ad edictum prætoris, sunt capitalia, quædam non capitalia. Capitalia sunt, in quibus certa pœna mortis, vel naturalis, vel ciuilis infligitur. Non capitalia sunt, in quibus pecunia, aut in corpus aliqua coercitio, pœna est, l. publicorum, ff. de publicis iud. Dicuntur etiam ordinaria, & extraordinaria. Ordinaria sunt, quorum pœnæ specificè, & nominatim in iure expressæ habentur, quas iudici augere, vel minuere; cùm facti quidem quæstio sit, absque causæ cognitione non licet, l. 1. §. 2. ff. ad Turpillia. vt sunt crimen læsæ maiestatis, adulterium, homicidium, parricidium, veneficium, crimen falsi, vis publica, raptus virginum, peculatus, plagium, ambitus, repetundarum, & alia, quæ lib. 48. Pandectarum ordine traduntur. Extraordinaria verò sunt, de quibus iure ciuili, nihil specialiter proditum est: sed relinquuntur arbitrio iudicantis; vt secundum delicti qualitatem, & personæ delinquentis conditionem, pœnam statuat, cap. super his, extr. eod. c. de causis, extr. de offic. deleg. l. 1. ff. de effrac. & l. 2. ff. de crim. stelli. vt sunt incendium, concussio,

cussio,præuaricatio,occultatio,crimen stellionatus,& abigeatus,de termino moto,de effractoribus, de solicitatoribus alienarum nuptiarum, & alia : de quibus vide tot. tit. ff. de extra. ord.criminibus.

Quæ Forma instituendæ Accusationis?

Forma instituendæ accusationis traditur per Eutychianum Papam.in Epist.2. ad Episcopos Siciliæ, his verbis: Quisquis ille est,qui crimen intendit,in iudicium veniat,nomen rei indicet, vinculũ inscriptionis arripiat, custodiæ similitudinem, (habita tamen dignitatis æstimatione) patiatur; nec impunitam sibi nouerit mentiendi licentiam, cùm calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicij,c.quisquis,2.q.8. Et,vt Calixtus Papa præcepit:accusator,præsente eo,quem accusat, in scriptis,iudici accusationem offerat,& propria voce literas suæ accusationis legat,c.perscripta,2.q.8.

Quæ Accusationis, & libellorum concipiendorum inscriptionis forma?

Quæ forma accusationis, & quis modus concipiendorum libellorum sit, Paulus lib.48.titul. 2. de accusationibus & inscript.ff.ostendit, dicens: Libellorum inscriptionis conceptio talis est:Consul,& dies:vt:Apud illum pretorem,vel consulem Lucius Titius professus est, se Mæuiã lege Iulia de adulteriis Ream deferre;quòd dicat, eã cum Caio,& Seio in ciuitate illa,in domo illius,in mense illo,consulibus illis, commisisse adulterium: vtique enim locus designandus est, in quo adulterium commissum est, & persona, cum qua admissum dicitur:& mensis. Hoc enim, lege Iulia publicorum iudiciorum, cauetur, & generaliter præcipitur omnibus, qui aliquem Reum deferunt,l.libellorum,ff.de accus.& cap.perscripta,§.libellorum,2.quæst.8.

Quæ Accusationis requisita?

1.Vt is accuset,qui ius accusandi habet. 2.Vt accusatus talis sit,vt accusari possit. 3.Inscriptio solenniter facta. 4.Præstatio cautionis de prosequẽda lite. 5.Obseruatio iuris processus.

Qui Accusare possunt?

Qui accusare possint, intelligemus, ait Marcellus in l. qui accusare. ff. de accusa. si sciuerimus, qui non possint. Itaque prohibentur accusare alij propter sexum, vt mulier: alij propter ætatem, vt pupillus:alij propter sacramentum, vt qui stipendium merentur: alij propter magistratum, potestatémve

in qua

in qua agentes sine fraude in ius euocari non possunt:alij propter delictum proprium, vt infames:alij propter turpem quæstum, vt qui duo iudicia aduersus duos reos subscripta habet, nummosque ob accusandum, vel non accusandum accepit: alij propter conditionem suam,vt libertini contra patronos,l. qui accusare, 8.ff.de accus. Alij propter suspicionem calumniæ:vt illi, qui falsum testimonium subornati dixerunt,l.alij, 9.ff.eod. Nonnulli propter paupertatem : vt sunt qui minùs, quàm quinquaginta aureos habent.l.nonnulli,10.ff.eod. Recensitam hanc limitationem restringit Marcellus,l.hi tamen, ff.eod. Hi tamen omnes, si suam iniuriam exequantur, mortémve propinquorum defendant, ab accusatione non excluduntur;quæ omnia continentur in cap.prohibentur,2.q.1. Et sciendum, qui secundùm leges ab accusatione repelluntur, etiam secundum Canones repelli, cap. canonica, 3. quæst. 5. & duobus sequentibus capitulis, cap. accusatores, & cap. accusationes,eod.

Porrò ius accusandi non habent homicida,fur,latro, sacrilegus, raptor, adulter, incestuosus, veneficus,periurus, raptor virginum, vel cuiuscunque alterius criminis reus, c.quisquis, 2.q.8.c.à nobis, extr. de excep.Suspectus, malæ conuersationis,c.canonica,3.q.5. Vilis persona,c.cùm tua, extr.de sponsalibus.Inimicus,c.2.3.& 4.3.q.5.cap. omnes,extr.de accusat. Alienigena,& ignotus,c.accusatores,3.q.5. Socius, & particeps criminis,c.veniens, extr.de testibus. Publicus concubinarius,c.cùm dilectus,extr.de accus. Qui sit tutor,curator, vel procurator,qui alieno nomine accusare non possunt, l. pen.§. ad crimen, ff.de publ.iud. Qui fuit testis in alia causa contra accusatum, c.meminimus, extra.de accus. laicus in causa criminali contra clericum, c.cùm P.extr.eod. Hæreticus,infidelis,Iudæus,vel schismaticus,c.1.2.4.q.1.c.pagani,2.q.7.

Qui accusari non possunt?

Omnis, qui in ius vocari non potest, nec accusari potest. Qui autem illi sint, habetur in l.1.2.3.4.& 5.ff.qui in ius vocari non pos. Maior enim magistratus nec accusatur, nec accusat:nec præses prouinciæ:nec legatus prouinciæ:nec magistratus populi Rom.l.hoc accusare, ff.de accus. Papa & Imperator non accusantur.Quia soluti sunt legibus,cap.proposuit, extr.de conces.præben.Verùm hæreseos,periurij, & sacrilegij Imperator accusari potest,c.ad Apostolicam,extr.de re iud.Et Papa pari ratione de hæresi tantùm accusatur,cap.si Papa, 40. dist.

dist.& à Synodo, vel principe iudicatur, cap. princeps, § 2.q.5. Nec clericus coram seculari iudice de crimine Canonico, vel Ecclesiastico, in auth. de manda. prin. §. si verò canonicum, col. 3.& vt cler. apud pro. Epi. per tot. nec infans, vel furiosus, l. infans, ff. de sicar. l. impunitas, C. de pœn. Nec seruus accusatur de crimine, pro quo pecuniaria pœna imponitur: quia proprium non habet; vel pro quo imponitur pœna amittendæ ciuitatis, qui ciuis non est, §. libertinorum, Instit. de lib.

Quid est inscriptio? Et quid debet continere Libellus?

Inscriptio est, obligatio in scriptis facta, qua accusator ad eandem pœnam, si non probauerit crimen, quod commissum, accusationis libello porrecto, prętendit, quam reus debuit pati, si probasset, se obstringit, cap. quisquis, 2.q.8. cap. qui crimen, & cap. tuæ, extr. de procur. cap. qui non probauerit, 2.q.3. Debet autem libellus complecti nomen iudicis, coram quo criminis delatio fit, nomen accusatoris, & accusati: locum, & tempus, crimen, & eius qualitatem, & personam, cum qua crimen patratum est: neque tamen diem, vel horam inseri necesse est. Item subscriptionem eius, qui dat libellos, se professum esse, vel alterius pro eo, si accusator litteras nesciat. Quòd si libelli inscriptionum legitimè ordinati non fuerint, Rei nomen aboletur, & ex integro repetendi Reum potestas fiet, l. libellorum, ff. de accusat. Et licèt criminalia iudicia per accusationem cum solenni præcedente inscriptione instituantur, sunt tamen casus, in quibus non est necessaria hæc inscriptio. 1. In crimine apostasiæ, l. Apostatarum C. de apost. 2. Cùm accusatur Christianus, qui cōtraxit cum Iuęa, vel contra, c. super his, extra. eod. Vbi etiam Abb. & per eundem in c. fin. extr. de calum. 3. In crimine abigeatus, l. cui, C. de abigeis. 4. In leuibus criminibus, l. leuia, ff. eo. 5. In his, quę apparitores referunt, l. ea quidem, C. eodem. Extra hos casus inscriptio necessaria est, & ob id inuenta, ne facilè quis ad accusationem prosiliat, cùm sciat inultam sibi accusationem non futuram, cùm calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicij, l. si cui, ff. eo, & cap. quisquis, 2. quæst. 8.

Qualis Cautio præstanda?

Is, qui crimen obiicit, fideiussoribus adhibitis, cauere debet, se in crimine, vsque ad sententiam perseueraturum. Quòd si post satisdationem illam de exercenda lite præstitam præsens non fuerit, admonendus est, vt ad causam agen-

dam veniat, si necdum adfuerit, non solùm extra ordinem æstimatione iudicis puniendus est; sed etiam sumptus, quos in eam rem, & circa ipsum iter ad litem vocati fecerint, dependere cogitur, l. qui crimen, C. de his, qui accusare non poss. & l. si cui crimen, ff. eod.

Quis processus in Accusatione seruandus?

Relato inter Reos nomine accusati, in causa, eodem modo, quo in ciuilibus, proceditur. Nam & litis contestatio imponitur, admittuntur exceptiones, replicationes, duplicationes, &c. Requiruntur probationes luce meridiana clariores; conclusione causæ facta, sententia fertur, à qua appellatio ad corrigendam sententiæ iniquitatem casibus aliquot in l. 2. C. quorum appellat. non recipitur, exceptis permittitur, cap. dilectus, extra. de simonia, l. 2. C. de exhib. Reorum, l. qui accusare, C. de edend. l. adulterium, C. de adult. l. maritus, §. præscriptiones, ff. eod. Azo in rub. C. eod. num. 9. Nota tamen, quòd leuia crimina audire, & discutere de plano iudicem oporteat, l. leuia, ff. eodem.

Quis Finis, & Effectus?

Primò, vt illi, qui humanæ consociationis tranquillitatem turbant, pro qualitate delicti puniantur, vt alij, malo deditti, deterreantur, & boni quietè viuere possint, cap. non frustra, 23. quæst. 5. Ob id esse dicitur publicæ vtilitatis, ne maleficia maneant impunita, ca. vt famæ, extr. de sentent. excom. In his autem, vt tradit Marcianus libr. 2. de publicis iudiciis, respiciendum est iudicanti, ne quid aut durius, aut remissius, quàm causa deposcit, constituat. Nec enim aut sæueritatis, aut clementiæ gratia affectanda: sed perpenso iudicio, prout quæque res postulat, statuendum est. Planè in leuioribus causis proniores ad lenitatem iudices esse debent, in grauioribus pœnis sæueritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi, l. respiciendum, ff. de pœnis. Secundò, vt is, qui in accusatione deficit, pœnam illati criminis cum dispendio existimationis patiatur, vt damno pudoris, & existimationis iactura discat, sibi alienæ verecundiæ impunè insidiari saltem de cætero non licere, cap. si quis, cap. qua autem, 2. q. 3. Calumniator enim in accusatione deficiens, nec obiectum crimen probans, (vt Canonum censura definit) talionem recipit, pœnámque, quam ipse inferre intendit, patitur, cap. calumniatur, & cap. qui non probauerit, 2. quæst. 3. Et sciendum, quòd de iure canonum non imponantur pœnæ capitales, seu

corpo

corporales mortis, vt notat Innocentius in cap. qualiter, & quando, extra.eod.allegans cap. 1.& cap.2.dist. 52.& Specul. tit.de accus.§.secundo, num.2.allegans ca.cùm non ab homine,extr.de publ.iud.licèt sit arg.contra, extr.de maior.& obedient.cap.2.& extra. qui filij sint leg. cap.per venerabilem, & 5.q.6.c.delatori.Sed degradatio, depositio, suspensio,excommunicatio,& huiusmodi, vt ibi, & 24.q.3.c.corripiantur,11.q.3.c.nemo,& c.rursus.Et potest dici,quòd excommunicatio successit,seu comparatur interdictioni aquæ,& ignis,in cuius locũ successit deportatio,l.2.ff.de pœnis, l.peculatus,ff.ad leg. Iul.pecul.ita suspensio temporalis relegationi, depositio perpetuæ deportationi, degradatio capitis diminutioni, legalibus pœnis assimilantur,d.cap.qualiter,& quando,extr.eod.

Quæ Adiacentia?

Inscriptio,probatio criminis,citatio,litis contestatio,iuramentum, aliíque actus iudiciales.

Quæ Affinia?

Affinitatem quandam cum accusationibus habent actiones. Nam licèt trifariàm differant: respectu scilicet exordij, medij,& finis. Exordij respectu quidem, quia pro ciuili iudicio intenditur actio, pro criminali accusatio. Ratione medij: quia in ciuilibus adstringitur solus actor ad probandum,& eo non probante,reus absoluitur. In criminali verò causa pluribus casibus vtrique litigantium probationis incumbit onus, vt habetur in l. faciliter, C. de abol. Accusatori quidem pro crimine intẽtato:Reo verò super eius purgatione.Quibus casibus, licèt accusator non planè probet:non tamen absoluitur Reus;sed ad purgationem infamiæ tenetur,l.vbi,& ibi Salyc. C. ad leg. Cor.de fal. Denique intuitu finis discrepant. Quia in ciuilibus persecutionibus aliquid dari, vel fieri actor petit: in criminalibus verò ad vindictam, & pœnam fisco applicandam, vel corporaliter sufferendam,agitur,Bart.in l.fin. ff.de priua.del.& l. 3.ff. de sepul. viol In plerísque tamen inter se conueniunt. Quia vt in actionibus, ita & in accusationibus tres personæ, diuersis nominibus distinctæ, ad cuiuslibet iudicij constitutionem requiruntur. Deinde quòd & horum quædam sint ordinaria: quædam extraordinaria. Tertiò, quòd vtrinque tam in ciuilibus, quàm criminalibus, & citatio,& libellus,& iuramentum de calumnia,cæteræque iudiciorum solennitates requiruntur. authen.offeratur, C.de litis contest. & Bart.in l. 1. C.de iureiur.propter calumn.dand.

Denique conueniunt in eo, quòd ſiue per accuſatorem, vel denuntiatorem, crimen ad iudicem delatum ſit; ſiue ipſe ex diuulgatione criminis excitatus ſit ad inquirendum de eo, ſemper neceſſe ſit Reum, aut ſuſpectum de crimine vocari, vt ad iudicium veniat. Affinia etiam ſunt, interdicta, exceptio, denuntiatio, inquiſitio, cap. qualiter, & quando, §. ad corrigendos, extr. eod. & cap. meminimus, & cap. ſuper his, extra. eod. Et quomodo illa diſcrepent, vide in d. cap. ſuper his.

Quæ Pugnantia?

Impedimentum in cauſa efficiente, defectus materiæ, & vitium formæ libelli accuſatorij, vel inſcriptionis. Impedimenta in cauſa efficiente ſunt coactio, vtilitas, perſonæ proximitas, conſanguinitas, abſentia accuſati, mors vtriuſque, tàm accuſatoris, quàm accuſati, criminis participatio, vel aliud crimen, quod accuſatorem ad accuſandum inidoneum reddit: vt eſt latrocinium, homicidium, furtum, ſacrilegium, rapina, adulterium, periurium: contrariantur etiam hæreſis, apoſtaſia, calumnia, præuaricatio, inimicitia, infamia, excommunicatio, ſymonia, &c. Defectus materiæ deprehenditur, ſi crimen, vel delictum non ſit enorme, publicum: ſed priuatum: ſi non agitur ad vindictam publicam, ſed ad intereſſe priuati alicuius, vel ſi eorum executiones, denuntiationes, ſiue accuſationes ad illos tantùm pertinent, quibus inferuntur: vt furtũ, iniuria, damnum, crimen abigeatus, l. fin. ff. de fur. l. fin. ff. de priua. delict. Vel ſi ſuper crimine publico (excepto adulterio) pœnam ſanguinis ingerente tranſactio, vel pactum fuerit interpoſitum, vitium libelli accuſatorij, vel inſcriptionis ipſam accuſationem ita perimit, vt rei nomen, etiam illo non opponente, vnà cum libellis aboleatur, licèt ex integro repetendi Reum poteſtas fiat, l. libellorum, ff. eod. vitiatur autem, cùm omittitur tempus, locus, perſona, cum qua crimen admiſſum eſt, &c. d. l. libellorum, & cap. perſcripta, 3. quæſt. 1.

Quid eſt Inquiſitio?

Secundum tituli membrum eſt, de inquiſitionibus. Eſt autem inquiſitio nihil aliud (ſecundum Hoſtienſem) quàm alicuius criminis manifeſti, ex bono, & æquo iudicis competentis, Canonicè facta inueſtigatio, cap. qualiter, extra. eodem.

Quotuplex eſt Inquiſitio?

Triplex: Generalis ſimpliciter, id eſt quantùm ad perſonas, & de

& delicta: Vt cùm præses inquirit: an sint homines facinorosi: de qua, l. congruit, ff. de off. præsid. Specialis simpliciter, id est, in quantum ad personas, & delicta: Vt cùm de certo, & limitato delicto contra certam personam præses, vel prælatus inquirit, de qua, l. ea quidem, C. de accusat. Generalis simul, & specialis, siue sit generalis quò ad personas, & quò ad delicta, Specialis: vt cùm præses inquirit contra eos, qui Titium occiderunt: siue contrà sit generalis, quò ad delicta, & quò ad personas specialis: vt cùm potestas, vel aliàs punitur ad synd. licèt Panorm. in dict. cap. qualiter, aliam diuisionem pœnat, quem ibi vide.

Quæ causa Efficiens?

Lex diuina, & canonica, iuncta authoritate Prælati, vel Superioris merum imperium habentis, vel qui ius corrigendi, & puniendi habet. Possunt item. Papa, & Imperator inquirere per suos legatos, seu delegatos. Episcopi etiam in suis diœcesibus. Metropolitanus in sua prouincia, in casibus, qui notantur in c. pastoralis, extra. de off. Ord. Præses prouinciæ: Et quicunque habet cognitionem causæ criminalis, c. cùm dilectus, extr. eod. & d. c. qualiter. Non autem si sit criminosus, inimicus, publicus concubinarius, cap. cum dilectus, eod.

Quæ Materia?

Crimen aliquod graue, & enorme: vt est homicidium, simonia, adulterium, fornicatio, periurium, incestus. Nam super leuibus, & dissimulandis criminibus non inquiritur, cap. inquisitionis, extr. de accusa. c. cùm 1. & A. extr. de re iud. De quibus omnibus vide Specul. tit. de inquisit. §. quando autem.

Quæ Forma?

Vt, præcedente fama, optiméque cognita, patrati criminis suspicione, Prælatus inquirens, siue sit Ordinarius, siue Delegatus, & loca, & personas oculis subiiciat, & in præsentia eius, contra quem facienda est inquisitio, (nisi per contumaciam se absentauerit) exponat illa capitula, de quibus fuerit inquirendum: & non solùm dicta, sed etiam nomina testium publicet: vt quid, & à quo sit dictum, appareat, habeátque facultatem defendendi seipsum, nec non exceptiones, & replicationes legitimas admittat, ne per suppressionem nominum infamandi, per exceptionum verò exclusionem deponendi falsum, audacia præbeatur, vt notat Innocent. III. in c. qualiter, 2. extra. eod. §. debet igitur. Nota tamen, quòd quibusdam ca-

sibus exceptis: cùm fama loco accusatoris sit, & in ea testes recipiantur, lite non contestata, obseruationem processus iudiciarij non esse necessariam, d.cap.qualiter, & cap.licèt Heli, extr.de Simo. Forma autẽ iuramenti, quod quandoque inquisitores exigunt ab inquisitis, habetur in c.qualiter, 1.extr.eod.

Quis Finis, & Effectus?

Est punitio delicti commissi. Circa quod distingue: Aut conuincitur quis de crimine, per inquisitionem, quæ fit ex officio: & tunc ab administratione remouetur. Aut per inquisitionem factam aliquo denuntiante: & hoc casu imponitur pœna, iuxta petitionem denuntiantis, d.cap.qualiter, 2.nisi sit tale crimen, quod & post peractam pœnitentiam impediat executionem officij. Quia tunc debet deponi, licèt à denuntiatore fuerit petitum solum, quòd ab administratione remoueretur. Considerandum tamen est, vtrùm denuntiatio sit Euangelica, canonica, vel iudicialis. In simplicibus verò clericis debet pœna imponi iudicis arbitrio, nisi pœna sit expressa in iure: quia tunc illa imponetur, capit. de causis, extra.de off. deleg.& cap.per inquisitionem, extra.de elect. De pœna autem regularium habetur in cap.dilectus, extr. de sim. Si autem testes super inquisitione inducti, probent aliquod crimen, de quo non fuerat infamatus, illi non præiudicat, nec ex hoc damnabitur. Illud autem certum est, quòd qualitercunque agatur ad pœnam, si certa pœna, super crimine, de quo agitur, in iure statuta est, illa infligenda erit, vt 2.quæst. 3.§.notandum, versus princip. Alioquin iudicis arbitrio imponitur, dict.cap.de causis, extra.de off.deleg.& l.1.C.de iure delib. Licèt secundum petitionis modum, vt cùm agitur per modum accusationis, denuntiationis, inquisitionis, vel exceptionis, Dd.aliter distinguant.

Quid Denuntiatio?

Tertium tituli membrum est, de denuntiationibus, per quam aliquando ad inquisitionem peruenitur, & nihil aliud est (secundum Hostiens.) quàm criminis alicuius, apud iudicem, sine inscriptione legitimè facta delatio: ad pœnitentiam peragendam, vel aliam pœnam legitimam imponendam, ca. 2.3.cap.super his, & cap.dilectus filius, extra.eodem.

Quotuplex Denuntiatio?

Triplex, Euangelica, Iudicialis, & Canonica, Bal.in add.ad Speculat.titul.de denunt.

Quid

Quid Euangelica?

Euangelica est quæ tantùm ad pœnitentiam fit, & locum habet in peccato occulto: sed non omninò occulto, verùm quod aliquo modo probari potest. Quia omninò occulta soli Deo reseruantur, c. sicut nobis, extr. de sim. & c. Christiana, 32. q. 5. Ad hanc tenetur Prælatus, & etiam quilibet quantumcunque infamis, dum tamen non perseueret in crimine, admittitur, 2. q. 1. cap. si peccauerit, extr. de test. cap. in omnibus.

Quid Iudicialis: & quotuplex?

Iudicialis distinguitur. Nam alia est publica: alia priuata. Publica iudicialis dicitur, illa, quæ ex officio publicò competit, & ad eam faciendam non quidem monitio, sed Episcopi, vel eo negligente, Archiepiscopi, inquisitio requiritur, c. Romana, extr, de cens. c. Mennam, 2. q. 5. Priuata est, quæ ratione proprij interesse competit, multisque casibus tam legibus, quàm canonibus permittitur: vt si quis me iniuria afficiat, rem meam auferat: & habet locum, cùm oppressus nequit agere; putà: quia seruus, vel alterius potestati subditus est, vt libertus, vel filius, vel vxor, & similes. Et in his, quæ spectant ad forum venale, & rusticis oppressis, & dominis, l. 1. §. quòd autem, §. cùm patronos, & §. cura carnis, ff. de off. præf. vrbium.

Quid Canonica Denuntiatio?

Canonica denuntiatio est illa, in qua aliquod priuatum interesse non includitur: sed fit ad pœnitentiam peragendam, quam denuntiator prosequi tenetur; aliàs iudex ex officio eam perducit ad effectum, cap. cùm in tua, extr. de spons. cap. ad nostram, extr. de iurei. Nec in ea requiritur trina monitio, cap. ad dissoluendum, extr. de spons. impu. ca. fin. extr. de cland. desponf. & cap. præterea. 2. extra. de sponsa.

Quæ causa Efficiens?

Lex diuina, canonica, & ciuilis, permittens cuiuis, qui bonæ vitæ, famæ, & conuersationis est, & qui ad hoc ex charitate, non ex odij, vel inuidiæ concitatione procedit per se, vel per procuratorem denuntiare, vel denuntiationem prosequi, cap. repellantur, & cap. qualiter, extra. de accusat, cap. si peccauerit, 22. quæst. 1. cap. cùm in iuuentute, vers. licèt igitur, extr. de præsumpt. cap. ex parte, extra. de testi.

Quæ Materia?

Quoduis crimen occultum, quod aliquo modo probari

possit, authent. de man. princ. §. si tibi, col. 3. in authent. de collat. §. iubemus, col. 9.

Quæ Forma?

Vt præcedente monitione charitatiua, nulla facta inscriptione, denunriatio apud superiorem fiat, ad hoc, vt denuntiatus, etiam non porrecto denuntiationis libello, (cùm in ea de plano procedatur) pœnitentia iniuncta: vel si grauiorem pœnam criminis commissi qualitas infligi suadeat, corrigatur. Sicuti enim accusationem legitima inscriptio: & inquisitionem clamorosa insinuatio: ita etiam denuntiationem charitatiua monitio præcedere debet. Monitionis autem forma habetur in cap. si peccauerit, 2. quæst. 1. Et probantur præmissa, cap. nouit, extra. de iudic. & cap. 2. cap. inquisitionis, cap. qualiter, & cap. fin. & cap. accedens, extr. eod. & cap. sicut Heli, extr. de simon. cap. hoc videtur, 22. quæst. 5. cap. quapropter. 2. quæst. 7. & cap. venerabili, extr. de off. dele. Imò forma denuntiationis, & quòd eam debeat præcedere charitatiua monitio, docet Christus, Matth. 8. Luc. 17. Apost. 2. ad Corint. 13. & vt illam charitatem explicat Specul. lib. 3. part. tit. de denunt. nu. 13. inquiens: Si peccauerit in te, id est, contra te, vel te sciente, frater tuus, id est, quilibet Christianus, cap. ad mensam, 11. quæst. 3. vade, & corrige, id est, charitatiuè argue eum, inter te, & ipsum solum, id est, secretò, d. ca. si peccauerit, 2. quæst. 1. Si te audiuerit, lucratus es fratrem tuum, id est, animam, vel salutem fratris, eum à peccatis retrahendo: si te non audierit, adhibe tecum vnum, vel duos: supple de illis, qui hoc sciunt: alias esset proditor criminis, vt in præal. ca. si peccauerit, quod esse non debet, ca. placuit, dist. 6. de pœn. vel talib. qui possint prodesse, & non obesse: vt cap. hoc videtur, 22. quæst. 5. Vt in ore duorum, scilicet tui & alterius; si enim vnum adhibes: vel trium, scilicet tui, & duorum, quos adhibes, stet omne verbum, id est, probetur charitatiua monitio. Quòd si non audierit, scilicet cum effectu, quia se non corrigit, dic, id est, denuntia Ecclesiæ Prælato, qui est in Ecclesia, cap. scire, 7. quæst. 1. si autem Ecclesiam, id est, Prælatum, seu eius monitionem non audierit, sit tibi sicut ethnicus, id est gentilis, cap. nónne, 7. q. 1. vel excommunicatus, id est, alienus à participatione: Et publicanus, id est, publicè peccans. Hæc authoritas Euangelij habetur, cap. nouit, extra. de Iud. & dict. cap. si peccauerit, cap. quemadmodum, extr. de iureiur. cap. præcipuè, 11. quæst. 3.

Quis

Quis Finis, & Effectus?

Primus: Vt pro qualitate delicti denuntiatus corrigatur, vel conuictus remoueatur à beneficio, vel interdicatur ei Ordinis executio, vel iniungatur ei restitutio, vel, si ad correctionem tantùm agatur, spiritualis pœna tantùm ei imponatur, c.si quis neque, 1.q.1.c.requiritis, 1.q.6.c.nerui, dist.14.c.sæpè, extr.de de restitut.spoliat.c.1.extr.de off.custod.

Secundus effectus est: Quòd licèt denuntians ad talionem non teneatur: si tamen in probatione deficiat, donec suam purgauerit innocentiam, ab officio, & beneficio suspenditur, & de calumnia punitur, vt cæteri, simili pœna perterriti, ad aliorum infamiam facilè non prosiliant, c.fin.extr.de calum. c.quapropter, 2.q.7. Hoc igitur effectu differt denuntiatio ab accusatione. 1. Quòd accusator destitutus probationibus, ad talionem teneatur, id est, eam pœnam debeat incurrere, quam, si probasset, reus sustinere debeat, c. quæ autem, 2.q.3. non autem denuntiator. 2. Differt fine: Quia finis denuntiationis potissimùm est correctio, licèt in consequentiam aliæ pœnæ infligantur. Accusationis autem finis, est pœnæ, pro qualitate delicti patrati, impositio, cap.ecce, 24.q.3. 3. Differt forma. Quia accusatio fit per inscriptionem: sed in denuntiatione nulla inscriptione opus est. Cùm non conueniat rei, & negotio, vt quis se inscribat ad talionis pœnam, quæ non foret imponenda, d.c.qualiter, extr.eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Illi, qui in accusatione deficiunt, canonum censura, pœna illati criminis cum dispendio existimationis puniuntur, cap. 1.2.quæst.3.

Qui non probauerit, quod obiecit, pœnam, quam ipse intulerit, patiatur, c.qui non probauerit, 2.q.3.

Aliud est, crimen illatum non posse probare, aliud aliquam promissione accusationem deserere. Huic enim, qui promissione deceptus accusationem deserit, venia datur: illi verò, qui crimen illatum probare non valuerit, infamia irrogatur, c.si quis iratus, 2.q.3.

Accusatorum personæ nunquàm recipiantur sine scripto, nec absente eo, quem accusare voluerint, quibuslibet accusare

uilem duntaxat asserere voluerit, cap. si accusat. 3. q. 10.

Neganda est accusatis licentia criminandi, priusquàm se crimine, quo premuntur, exuerint. Quia non est credendum contra alios eorum confessioni, qui criminibus implicantur, nisi se probauerint innocentes: quoniam periculosa est, & non debet admitti rei aduersus quemcunq; professio, cap. neganda, & c. non est, 3. q. 11.

Nullus vnquàm præsumat accusator simul esse, & testis, vel iudex. Quoniam in omni iudicio quatuor personas semper necesse est esse: scilicet iudices electos, accusatores idoneos, defensores congruos, & testes legitimos. Iudices autem debent vti æquitate, testes veritate, accusatores intentione ad amplificandam causam, defensores extenuatione ad ad minuendam causam, cap. nullus vnquam, & cap. sequent. 4. quæst. 4.

Inscriptio necessaria est, vt calumniator talionem recipiat. Quia ante inscriptionem, nemo debet iudicari, vel damnari, d. c. nullus, 4. q. 4.

De domo iudicis accusator, vel testis produci non debet, ne in causam suspicionis incidat iudex, c. contra, 4. q. 4.

Omnibus, quibus accusatio denegatur, in propriis causis accusandi licentia non est deneganda, c. omnibus, 4. q. 4.

Non omnis, qui parcit amicus est: nec omnis qui verberat, inimicus. Meliora enim sunt vulnera amici, quàm voluntaria oscula inimici, Sicuti melius est cum seueritate diligere, quàm cum lenitate decipere, c. non omnis, 5. q. 5.

Infames esse eas personas dicimus: quæ pro aliqua culpa notantur infamia, id est, omnes, qui Christianæ legis normam abiiciunt, & statuta ecclesiastica contemnunt: similiter fures, sacrilegi, & omnes capitalibus criminibus irretiti, c. infames, 6. q. 1.

Accusator, quod asseuerat, profitendo se probare non posse, reum necessitate monstrandi contrarium, non adstringit, cùm per rerum naturam, factum negantis pro-

batio

batio nulla sit. Tamen propter scandalum remouendum Reo, authoritate Gregorij, imponitur onus purgandæ famæ suæ, modo publica fama ipsi nimium non obsistat, cap. accusator, 7. quæst. 5.

Afflictio afflictis non est addenda, ne culpæ offensam in se quis retorqueat, c. cùm percussio, 7. q. 1.

Iuri suo cedere nemo tenetur, cap. quàm periculosum, 7. quæst. 1.

Plurimorum vtilitas, vnius vtilitati, vel voluntati præferenda est, c. scias. 7. q. 1.

In criminalibus accusando, denuntiando, & inquirendo proceditur. Sicut igitur accusationẽ legitima inscriptio præcedere debet, ita denuntiationem charitatiua monitio, & inquisitionem clamorosa insinuatio, c. prælatorum, extr. eod.

Agenti possessionis adipiscendæ in beneficialibus non obstat exceptio criminis, nisi de eo sit infamatus: & infamato, accusatore non probante, vel non apparente, inducitur purgatio, in qua si defecerit, punitur vt conuictus, cap. accedens, extr. eod.

Crimen probatum per modum inquisitionis regulariter pœna ordinaria non punitur: sed si impedit ordinis executionem, sicut in accusatione, fit depositio: & si impedit tantùm beneficij retentionem, fit priuatio à beneficio, nec poterit index hanc pœnam moderari, c. inquisitionis, extr. eod.

De veritate criminum, non inquiritur, nisi prius constet de infamia. Et tum non inimici, vel periuri, sed idonei viri ad prosequendam inquisitionem, & testimonium, admittuntur, c. cum oporteat, extr. eod.

Iudicium criminale sine accusatore non procedit, cap. 1. extr. eod.

Euidentia patrati sceleris non indiget clamore accusatoris, c. euidentia, extr. eod.

De his criminibus, de quibus absolutus est accusatus, non potest accusatio replicari, c. de his, ext. eod.

Di

Dicens se aliquem accusaturum coram iudice, ante inscriptionem sine pœna desistere potest: sed ei desistendi silentium perpetuum imponitur: eo autem ad accusationem procedente, ad talionem pœnæ se inscribere tenetur, cap. licet, extra. eodem.

Denuntiator criminis se non inscribit, quia ad correctionem tendit: accusator autem inscribit, quia ad pœnam. Excipiens verò inscribit ad pœnam extraordinariam, si per exceptionem crimen opponendo, ab intentione repellatur, c. super his, extr. eod.

Si is, de cuius crimine in iudicio constat, petit restitutionem, propter iudiciorum ordinem non seruatum, non est audiendus: sed eum, tanquam notorium criminosum, debet superior de nouo priuare, c. ad petitionem, extr. eod.

Non punitur quis de crimine, de quo non constat, nisi per famam, & testium credulitatem: & per dicta paucorum non debet quis infamatus apud iudicem reputari, c. inquisitionis, §. quæsiuisti, extr. eod.

DE CALVMNIATORIBVS.

TITVLVS II.

Continuatio.

Contrariatur calumnia accusationi, & denuntiationi: cùm ea ad puniendos, & corrigendos delinquentes instituantur. Non autem dici potest innocens, qui falsitate criminis per calumniam accusatoris, vel denuntiatoris intentati, grauatur, delinquere, cuius delicti falsò conficti gratia, pœna aliqua afficiatur, sed potiùs accusator obiiciendo commenta, pœnam, quam reus probato crimine subiisset, in se retorquet, vt Imp. Honor. & Theodor. in l. fin. C. de calum. aiunt: Quisquis crimen intendit, non impunitam fore nouerit mentiendi licentiam, cùm calumniantes, ad vindictam poscat similitudo supplicij: quod & ad alterum accusationis effectum pertinere dictum est.

Quid

Quid est Calumnia?

Calumnia est, dolosa quædam machinatio, qua fraudulenter, iniustè, & temerè vexandi alterius causa lis mouetur: siue illa sit criminalis, siue ciuilis, l. 1. §. calumniari, ff. ad Senatusc. Turpil. l. cui necessitas, §. 1. ff. de lib. causa.

Quomodo accipitur verbum Calumniandi?

Genericè, & specificè accipitur. Siquidem calumniari generatim omnem ingenij malitiam, atque versutiam complectitur: strictiùs autem, & magis propriè, ad fraudes litigatorum restringitur, id est, actorū, accusatorum, & reorum. Hinc actor, vel accusator, falsa crimina alicui intentando, vel petendo quod non debetur, calumniari dicitur, d. l. 1. §. calumniari, ff. ad Senatusconsul. Turpil. Eodem modo, reus calumniari dicitur, qui, obiecta fraudulenta exceptione, petitorem frustratur, & sciens, prudensque per exceptionem opponendo falsa crimina, aduersarium suum vexat, tot. tit. C. de iureiuran. propter calum. dand. Hostien. in tit. de except. lib. 5. Vtrumque Paulus, lib. 1. receptarum sententiarum, complexus est. Criminosus est, inquit, qui sciens, prudensque per fraudem alicui negotium comparat.

Quæ causa Efficiens Calumniæ?

Mens accusatoris ad calumniam directa. Quando autem accusator calumniandi animum habeat: eius inquisitio iudicis arbitrio committitur: qui reo absoluto, de accusatoris incipit quærere consilio: qua mente ductus ad accusationem processit. Temeritas enim facilitatis veniam continet: & inconsultus calor calumniæ vitio caret, vt notatur in c. si quem pœnituerit, 2. q. 3. & c. si quis iratus, 2. q. 3.

Quæ Materia?

Crimen, vel negotium aliquod ciuile: cuius falso prætextu actio, vel accusatio aduersarij vexandi causa, instituitur, d. l. 1. §. calumniari, ff. ad Senatusconsul.

Quæ Forma?

Vt accusator animo calumniandi, vel vexandi reum, crimen intentet, & in eius probatione deficiat. Non tamen, qui non probat, quod intendit, protinùs calumniari præsumitur: sed si iudicanti ex proposito accusatoris ita visum fuerit, d. c. si quem, § sed non vtique, 2. q. 3. Nec solùm crimen falsum intentando, quis, verùm etiam actionem ciuilem fraudulenter, dolosè, iniustè, temerè, molestandi alterius causa, instituendo,

calum

calumniari dicitur,l.postquam,ff.de petit.hær.l.cui necessitas, §.1.ff.de lib.caus. Calumniator etiam perhibetur, qui pecuniam,vt alicui negotium faceret,vel non faceret, accepit, tot. tit.ff.de calumniatoribus.

Quis Effectus?

Si crimen falsum per accusationem calumniosè intentatur, accusator similitudine supplicij, quod, probato crimine, reus subiisset: cum existimationis dispendio plectitur, c. 1. 2.q.3. Nam, vt dicitur in c.quisquis,2.q.8. calumniantes ad vindictam poscit similitudo supplicij, & in c.calumniatur, 2. q.3. Calumniator si in accusatione defecerit, talionem recipiat. Subdiaconus tamen calumniosè accusans criminis, diaconum, ob quod diaconus, probato crimine, degradaretur: cùm ipse pari pœna puniri, id est, gradum, quem non habet, amittere non possit, subdiaconatu priuatur, & publicè verberibus castigatus in exilium deportatur,c.1.extr.eod. Denuntiator etiam in probatione criminum, quæ contra prælatum suum obiecit,deficiens, donec canonicè suã purgauerit innocentiam,scilicet, quòd non calumniandi animo ad huiusmodi crimina proponenda processit, ab officio, & beneficio suspenditur:vt cæteri simili pœna perterriti, ad infamiã suorum prælatorum facilè non prosiliant,c.cùm dilectus,ext.eod.& c. quia iuxta,5.q.6.Si autem alio modo calumnia fiat,pœna extraordinaria ex arbitrio iudicis imponitur,c.super his, extr.de accus. licèt accepta calumniæ causa pecunia, vt negotium faceret,vel non faceret, intra annum in quadruplum eius pecuniæ,quam accepisse dicetur, post annum autem simpli, in factum detur actio,l.1.ff.de calumniatoribus. Et est textus in c. in eum, qui vt calumniæ,1.q.1. Non tamen qualibet iudicis pronuntiatione pœna legitima, vel canonica irrogatur accusatori.Nam siquidem iudex ita pronuntiauerit:Non probasti: pepercit accusatori. Si autem pronuntiauit: Calumniatus es: condemnauit eum: Et quamuis nihil de pœna subiecerit, tamen legis potestas aduersus eum exercebitur. Nam, vt Papinianus respondit: facti quidem quæstio in arbitrio iudicantis est: pœnæ verò persecutio,non eius voluntati mandatur, sed legis authoritati reseruatur, d.c.si quem pœnituerit, §.si verò, 2.q.3.& l.1.ff.ad Senatusconsul.Turpil.

Quæ Affinia?

Dolus,deceptio,mẽdaciũ,præuaricatio,tergiuersatio. Accusatorũ temeritas tribus modis detegitur, inquit Marcianus libro

libro singulari, ad Senatusconf. Turpil. & tribus pœnis subiicitur. Aut enim calumniantur: aut prævaricantur: aut tergiuersantur. Calumniari est, falsa crimina intendere. Præuaricari verò, vera crimina abscondere. Tergiuersari, in vniuersum ab accusatione desistere, dict. l. 1. ad Senatusconf. Turp. & cap. si quem, 2. quæst. 3.

Quæ Pugnantia?

Veritas, & probatio criminis, abolitio institutæ actionis, vel accusationis. Dicitur enim abolitio, institutæ actionis, vel accusationis peremptio. Cuius causa efficiens est, principis authoritas, ipsa lex, & consensus partium. Vnde abolitio dicitur publica, priuata, & legalis. Publica est, quæ publicè à Principe conceditur, ob diem insignem, publicam gratulationem, vel ob rem prosperè gestam. Priuata est, quæ actore postulante cum consensu Rei, qui torméta, vel quid aliud passus est, permittitur, l. fallaciter, C. de abolitionibus, & l. aut priuatim, ff. ad Senatusconsult. Tur. Legalis est, quæ per legem, accusatore mortuo, vel ex iusta causa impedito, quò minus accusare possit, fieri contingit, d. l. aut priuatim, §. 3. ff. ad Senatuscōs. Turp. Forma impetrandæ, & concedendæ abolitionis habetur in l. abolitio, & l. fallaciter, C. de abolitionibus. Finis & effectus, est actionis, vel accusationis extinctio, remissio pœnæ: non autem purgatio ab infamia. Quia abolitio tantùm pœnam remittit, non autem infamiam tollit, d. cap. si quem, §. si quis autem, vers. abolitio, 2. q. 3. potissimùm, si à Principe abolitio conceditur. Nam, vt dicitur in l. fin. C. de generali abolit. Indulgentia Principis, quos liberat, licèt pœnæ gratiam faciat, infamiam tamen criminis non tollit, dict. cap. si quis, §. indulgentia, 2. quæst. 3.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Facti quæstio in voluntate iudicantis est, pœnæ autem persecutio non eius arbitrio mandatur: sed legis authoritati reseruatur, c. si quis, 2. q. 3.

Temeritas facilitatis veniam continet, & inconsultus calor calumniæ vitio caret, d. c. si quis, 2. q. 3.

Destitisse eum accipimus, qui in totum animum agendi deposuit: non qui distulerit accusationem, d. c. si quis, 2. q. 3.

Verbum, Restituo*, non tantùm pœnam remittit: sed etiam*

etiam honoribus, ordini, aliisque omnibus restituit. Indulgentia autem tantum pœnæ gratiam facit:non autem criminis infamiam tollit,d.cap.si quis.§.indulgentia,2.q.3.

Calumniator, si in accusatione defecerit, talionem recipiat, cap.calumniator,2.q.3.

Calumnia.propter exemplum,grauius punienda: ne alij eadem facilitate ducti ad accusationes, vel denuntiationes prosiliant,cap.fin.extra.eodem.

Calumniantes ad vindictam poscit similitudo supplicij, cap.quisquis,2.q.8.cap.qui calumniam, 5.q.6.

Omnis,qui falsa intulerit,puniatur,& pro falsitate ferat infamiam,cap.omnis,5.q.6.

Si quis falsum dixerit,vel personam innocentis falso crimine maculauerit, iuxta sacerdotis arbitrium diuturna pœnitentia expurgetur, 5.quæst.6.

Per delationem alteri nocere,Christianæ charitati aduersatur. Delatores autem sunt,qui inuidia produnt alios, capit. delatori, extra.eodem.

Aliud est ex charitate, aliorum crimina deferre: vt quos secreta admonitione corrigere non possumus,conuictos iudicis sententia corripiat: Atque aliud insidiando falsa obijcere,vel insultando vera facilè exprobrare. Illud enim charitatis,hoc verò impietatis est officium. Vnde prouerb. Verba impiorum insidiantur sanguini, os iustorum liberabit eos, cap.qui ambulat, §. sed aliud, 5.quæst.5.

DE SIMONIA, ET NE QVID PRO SPIRITVALIBVS exigatur,vel promittatur.

TITVLVS III.

Continuatio.

CRimen publici iudicij, ipsiúsque accusationis materia est: Simoniæ autem crimen, quo cæteris detestabilius,

eò grauius Diuina traditione vtriusque testamenti(vt ex variis exemplis apparet)vindicatum fuit, cap. eos, qui per pecunias.cap.sicut simoniaca, extra.eod.tit.& cap.qui studet, 1. quæst.1.cap.tanta est labes,extra.eodem.

Quid est Simonia?

Simonia est, secundum Abbatem, in cap.nemo, extra.eod. rei spiritualis, vel spiritualibus annexæ, cum aliquo temporali facta commutatio.

Vnde dicitur Simonia.

Simonia dicitur à Simone mago, qui primus hoc abominando crimine in nouo Testamento Diuinæ gratiæ pertinaciter repugnauit,sibíque damnationem comparauit.Appellatur etiam cupiditas Giezitica,à Giezi seruo Elizei,qui primò in veteri Testamento gratiam sanitatis vendidit Naaman principi militiæ Regis Assyriorum: in cuius facti pœnam,lepra,qua Naaman laborabat,afficiebatur,c.qui studet,1.q.1.

Quotuplex Simonia?

Duplex est. Aut conuentionalis,aut mentalis. Conuentionalis est,cùm conuentio,promissio,pactum,vel aliena conditio de commutanda temporali commoditate, pro spirituali re,interuenit,cap.cùm super, extr.de confess. Vbi etiam notat Abbas.& c.sunt connulli,1.q.1.Mentalis dicitur,studiosa dantis, aut recipientis cupiditas, nudáque intentio vendendi, vel permutandi spiritualia, vel spiritualibus annexa, absque vllo actu subsecuto,cap.fin extr.eod.cap.ex multis,1.quæst.1.

Quæ causa Efficiens?

Affectus animi, cupiditásque, & pactum, vel promissio emendi,vendendi,vel commutandi spiritualia, vel spiritualibus annexa,d.ca.fin.extr.eod.& cap.etsi quæstiones, extr.eod. cap.veniens,c.ex tuæ, extr.eod.& c.sicut Episcoporum,1.q.2.

Quæ Materia?

Spiritualia, & spiritualibus annexa, quæ pro re temporali commutantur, vel munere aliquo conceduntur. Spiritualia sunt: vt consecrationes, benedictiones, ordinationes, Sacramentorum disttibutiones,& quæ habentur in cap.non satis,& capit. cùm in Ecclesiæ,extr.eod. Vbi Alexand.III.ex Concilio Turonen.& Lateranensi affert:Horribile nimis esse, vt in quibusdam Ecclesiis perhibetur, quòd pro consecratione, vel confirmatione Episcoporum, benedictione abbatum, & ordinatione quarumcunque personarum Ecclesiasticarum, introductio

troductione presbyterorum in Ecclesiam: nec non pro sepulturis,exequiis mortuorum,benedictionibus nubentium,consecratione,& distributione sacramentorum munera requirantur,cap.suam nobis,cap.sicut tuis,cap.consulere, & c.sicut pro certo, extr.eod. Quæ autem sint temporalia spiritualibus annexa;docet Paschalis Papa,c.si quis obiecerit, 1.q.3.inquiens: Si quis obiecerit,non consecrationes emi:sed res,quæ ex consecratione proueniunt, penitus desipere probatur. Nam cùm corporalis Ecclesia,aut Episcopus,aut Abbas,aut tale quid,sine rebus corporalibus in nullo proficiat; sic nec anima sine corpore,corporaliter viuit: Quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum prouenit,neutrum inuenditum derelinquit. Nullus igitur emat præbendam, vel Ecclesiam, vel aliquid Ecclesiasticum:nec pastellum,nec pastum anteà,nec posteà pro huiusmodi soluat,dict.cap.si quis obiecerit,& vt notatur in cap. 1.1.quæstio.3.

Precium vel munus in triplici genere est. Est enim aliud munus ab obsequio,aliud à manu,& aliud à lingua.Munus ab obsequio est seruitus indebitè impensa. Munus à manu,pecunia est.Munus à lingua,fauor,c.sunt nonnulli,1.q.1.Sic totum quicquid homines habent in terra, omnia, quorum domini sunt,pecunia vocatur:seruus,vas,ager, arbor, pecus, quicquid horum est,pecunia dicitur.Hinc dicta,quia antiqui,quod habebant,in pecoribus habebant,cap.totum quicquid, 1.q.3.

Quæ Forma?

Cùm res sacra, vel spiritualis pro munere, siue sit ab obsequio,siue à lingua,siue à manu,animo commutandi detur,vel recipiatur,vel de ea danda & recipienda tacitũ,vel expressum pactum, vel promissio interueniat, simonia committitur. Quoniam in spiritualibus, spiritualibúsque annexis omnis cõditio,omnis promissio,omnéque pactum temporalis commoditatis simoniæ crimen inducit,c.quæsitum,extr.de rerum permutat.cap.fin.extr.de pact.cap.quam pio,1.q. 2.Vnde si sine promissione, pacto,cõditione, & animo permutandi quid pro re sacra,vel spirituali offeratur, absque scrupulo simoniacæ prauitatis receptionem fieri posse,Innoc.III.statuit in cap. tua nos, extr.eod. Quod & probatur in cap.etsi quæstiones,§. quos autem,c.veniens,c.ex tuæ,& c.fin.extr.eod.In his tamen oblationibus considerandum esse,Hostiens.existimat.1.Quid offeratur,c.serui,dist.19. 2.Quale offeratur,c.pen.& vlt.d.49. 3.A quo offeratur,arg.c.in gradi.3.q.8.4.Pro quo offeratur,c.

dictum est, 1. q. 1. 5. Qua intentione offeratur, cap. in scripturis, 8. q. 1. c. officij, extr. de elect. 6. Quantum offeratur, cap. Ananias, 17. q. 1. Et hoc est, quod Alex. III. in ca. etsi quæstiones, extr. eod. obscuriùs quodammodò asserit, cùm ait: In accipiendis, vel dandis muneribus tria sunt maximè attendenda, personæ scilicet dantis, & accipientis qualitas, quantitas muneris, & donationis tempus. Qualitas personarum: vt à quo, & cui videlicet, an à paupere diuiti, vel conuerso; siue à diuite locupleti datum fuerat: æstimatio muneris, & donationis: tempus, si magni, vel minoris pretij res data existat, & an, instanti necessitate, seu alio tempore, conferatur, &c.

Quis Finis?

Vt per temporalia bona, spiritualia quis adipiscatur, fiátque rei sacræ, vel spiritualis cum munere oblato commutatio, ca. tua nos, §. licèt autem, extra. eod. & cap. fin. eodem.

Quis Effectus?

Sicuti inter Simoniacos distinguitur: ita cum distinctionis moderamine Simoniaci variis pœnis subiiciuntur, vt refert Nicolaus Papa in ca. statuimus, vt sicut, & c. statuimus decretum, 1. q. 1. Nam alij simoniacè ordinantur à simoniacis: alij simoniacè à non simoniacis: alij non simoniacè à simoniacis. 1. Simoniaci simoniacè ordinati, vel ordinatores, secundum Ecclesiasticos canones, à proprio gradu decidunt. Simoniaci quoque simoniacè à nō simoniacis ordinati similiter ab officio malè accepto remouentur. A simoniacis autem non simoniacè ordinati, siquidem probare potuerint, se cùm ordinarentur, nescisse eos simoniacos esse, & quòd tunc pro Catholicis habebantur in Ecclesia, misericorditer per manus impositionem pro temporis necessitate in officio permanere conceduntur: si tamen eos laudabilis vita commendet, ca. statuimus, & cap. si qui à simoniacis, 1. q. 1. De iis autem, quos iusta ignorantia non excusat, statuit Alex. II. vt consecrator, & consecratus non disparem damnationis sententiam subeant: sed vtérque depositus pœnitentiam agat, & priuatus propria dignitate persistat, cap. de cætero, 1. quæst. 1.

2. Quòd si simonicus non ordinem, sed beneficium Ecclesiasticum; putà, præbendam, vel prioratum, seu decanatum, aut honorem, vel dignitatem execrabili ardore auaritiæ, per pecuniam acquirere contendit, perpetua infamiæ nota tenetur, cap. fin. 1. quæst. 3.

3. Canonicæ purgationis onus, quod imponitur simoniacis:

eis; si quidem crimen manifestum est: nec tamen inde simoniaci conuicti vel confessi fuerint: sed tantùm publica laborant infamia, cap. de hoc, & ca. insinuatum est, extr. de simo.

4. Depositio, & remotio ab Ecclesia. Sicuti enim simoniaca pestis, vt ait Lucius Papa, sui magnitudine alios morbos vincit: ita sine dilatione mox, vt eius signa per aliquam personam claruerint, (modò appareat, ob criminis euidentiam simoniacos se purgare canonicè non posse) dantes, & recipientes de Ecclesia Dei eliminari, & repelli debent, cap. sicut simoniaca, & cap. consulere, extr. eod. & cap. quos constiterit, 1. q. 1. Et nota, quòd tanta labes sit huius criminis, vt etiam serui aduersus dominos, meretrix, & quilibet criminosi admittantur ad accusandum, cap. tanta labes, extra. codem.

5. Suspensio, restitutio muneris exacti, & recepti, aliquando duplicati, textus est in cap. veniens, & cap. audiuimus, extr. eod. & cap. si quis dator, 1. quæst. 1.

6. Infidelitas. Cùm enim omnis auaritia idolorum sit seruitus: quisquis hanc & maximè in dandis Ecclesiasticis honoribus vigilanter non præcauet, infidelitatis perditioni subiicitur, etiamsi tenere fidem verbis (quam negat facto) videatur, ca. cum omnis, c. ventum est, §. his ita, & cap. Petrus, 1. quæst. 1.

7. Perpetua damnatio: si simoniacus in hoc crimine perseueret, nec resipiscat, cap. si quis dator, 1. quæst. 3. cap. quos constiterit, & cap. ventum est, 1. quæst. 1.

Quæ Affinia?

Crimen auaritiæ, ambitus, vsura, furtum. Nam simoniæ crimen in Canone vocatur ardor auaritiæ, cap. si quis præbendas, 1. q. 3. Et simoniacus comparatur furi, cap. ordinationes, 1. q. 1. Et denique simonia assimilatur crimini vsurarum, Hostiens. §. qualiter, eod. tit. Sicuti etiam per ambientis petitionem eam fieri contingit, c. sicut Episcoporum, 1. q. 2. in verbis: *quæ non ex ambientis petitione processit.*

Quæ Contraria?

Gratia gratis data. Vnde Leo Papa in cap. 2. 1. q. 1. Gratia, si non gratis datur, vel accipitur, gratia non est: simoniaci autem, non gratis accipiunt: igitur gratiam, quæ maximè in Ecclesiasticis Ordinibus operatur, nõ accipiunt: si non accipiunt non habent: si autẽ non habent, nec gratis, nec non gratis cuiquam dare possunt, c. gratiã, 1. q. 1. Oblatio voluntaria absque vlla conditione, pacto vel promissione, c. tua nos, & c. etsi quæstiones, extr. eod. Pernitiosa consuetudo, cap. ea, quæ, extr. eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Quæ malo inchoantur principio, non peraguntur bono exitu, cap. principatus, 1.quæst.1.

Quod non habeo, dare non possum, cap. qui perfectionem, 1. quæst.1.

Non superædificatur bonum opus, vbi Christus fundamentum non est, cap. cùm Paulus, 1.quæst.1.

Sicut Sol pertransiens sordida loca, non contaminatur: ita Sacramenta, administratione improborum clericorum, inefficacia non redduntur, cap. si iustus, 1.quæst. 1.& cap. nónne, 1.quæst.1.

Charitas, quæ operit multitudinem peccatorum, proprium donum est Catholicæ vnitatis, & pacis, cap. multæ, 1.q.1.

Simoniacorum sacramenta effectu gratiæ carent. Licèt enim vera sint quò ad formam: inania tamen, & falsa sunt quantùm ad effectum: cùm non possint in cordibus hominum gignere, vel incendere cœlestem gratiam, cap. sicut Eunuchus, 1.q.1. Contrarium videtur dici in cap. statuimus, vt sicut, §. sicut, 1. q. 1. Sed distingue intèr Sacramenta, quæ sunt necessitatis, & quæ dignitatis, vt ibidem.

Tantò grauiora sunt delicta, quantò diutiùs infœlicem animam tenuerint alligatam, cap. cùm in Ecclesia, extr. eod.

Diuturnitas temporis non diminuit peccata, sed auget, cap. non satis, extra. eodem.

Munera inuisibilis gratiæ quæstibus non sunt comparanda, cap. quicquid, 1.quæst.1.

Quibus sua sufficiunt, Ecclesiæ alimentis non sustentantur, cap. pastor, & cap. si quis, 1.q.2.

Quod pro necessitate temporis statutum est, cessante necessitate, pariter cessare debet, cap. quod pro, 1.q.1.

Vilissimus reputandus est, nisi præcellat scientia, & sanctitate, qui est honore præstantior, cap. vilissimus, 1.q.1.

Baptismus, siue per bonum, siue per malum ministrum admini-

administretur, reiterari non debet, cap. dedit, & cap. hanc regul. 1. quæst. 1.

Dum verbum accedit ad elementum, fit sacramentum, cap. 55. 1. quæst. 1.

Sine fide, & charitate, nec Euangelium habetur, nec prosunt aliqua bona, cap. Marcion, 1. quæst. 1.

Non meritis hominum, sed veritate Spiritus sancti peccata remittuntur, cap. vt euidenter, & cap. multi, 1. quæst. 1.

Sicut simoniaca pestis, sui magnitudine alios morbos vincit: ita sine dilatione mox, vt eius signa per aliquam personam claruerint, de Ecclesia Dei simoniacus eliminari, & repelli debet, c. sicut simoniaca, extra. eodem.

Simoniacum est, pro temporali obsequio beneficium promittere, cap. cùm essent, extra. eodem.

In accipiendis, vel dandis muneribus, tria attendenda sunt maximè, persona scilicet dantis, & recipientis qualitas: Quantitas muneris, & donationis tempus, cap. etsi quæstionis, extra. eodem.

Non solùm à malo, sed ab omni specie mali, est abstinendum, cap. audiuimus, extra. eodem.

Sacramenta liberè sunt conferenda: cogit tamen Ordinarius laicos obseruare laudabiles consuetudines, cap. ad Apostolicam, extra. eodem.

Simplicitas, & ignorantia in illis, quæ sunt iuris, neminem excusant, cap. quoniam, extra. eodem.

Simonia est, dare pecuniam pro administratione rerum spiritualium, seu Ecclesiasticarum habenda: & dantes, & recipientes simoniæ damnatio inuoluit, cap. consulere, eodem.

Is, qui ordinatus fuerit, si non ex pacto, neque exactus, ac petitus, post aceptas chartas, & pallium offerre aliquid cuilibet ex clero, gratiæ tantummodò causa, voluerit, permittitur: quia eius oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ non ex ambientis petitione processit, cap. sicut Episcopum, 1. quæst. 2.

NE PRÆLATI VICES SVAS, VEL ECCLESIAS, SVB annuo censu concedant.

TITVLVS IIII.

Continuatio.

Concessio iurisdictionum, & Ecclesiarum, sub pretio, vel annuo censu, species simoniæ est, arg. ex multis, 1. q. 3.

Quæ Forma concessionis, vt inducat Simoniæ vitium?

Si ita concedatur: Exercebis talem iurisdictionem super tales sacerdotes, & pars lucri, vel totum lucrum sit tuum; sed mihi Episcopo, vel Archiepiscopo tantùm reddes: talis concessio simoniaca est, arg. cap. ex multis, 1. q. 3. cap. quoniam in quibusdam, & cap. quoniam enormis, extr. eod. Sed si diceret: Ego tibi pro salario tuo centum dabo, & exerceas iurisdictionem, in hos sacerdotes, & tu dabis mihi totum lucrum: hæc concessio licita est, cap. militare, 23. quæst. 1. Quia Episcopi exercentibus iurisdictionem Episcopalem, salarium dare possunt, cap. charitatem, 12. quæst. 2. Imò licèt regimen Ecclesiæ, prælatio, vel ius spirituale, sub pretio committi non possit: si tamen contingeret, prælatum infirmum esse, vel absentem, bene potest pretio dato sacerdos vicarius ibi constitui, cap. peruenit, extr. de appel. cap. de rectoribus, extr. de cler. ægrot. ca. charitatem, 12. q. 1. Et ille, qui locat operas suas spirituales, non peccat, si aliunde sumptus non habeat, c. duces, 1. q. 1. Quid autem, si aliunde viuere possit? & tunc, licèt, non sit simonia, est tamen res mali exempli. Et ideò non locet operas, vel impendat: quia non tenetur. Sicuti etiam dicitur, quòd nunquàm pauperi sacerdoti, vel diuiti, nec ad diem, nec ad annum, pro diuinis officiis aliquid recipere licet, ca. in multis, extr. de magistris, in verb. & ne aliquid, &c. Nec pactũ de mercede constituenda pro diuinis initũ iure subsistit; sed quidem pro mansione, quam facit apud aliquã Ecclesiam, vel pro aliis beneficiis, quæ ibi facit, vel pro recompensatione damnorum, quæ sustinet occasione moræ ibi contractæ, c. ad quæstiones, extr. de rei permut. Nec obest si dicatur, quòd ius percipiendi mercedẽ temporalem in Ecclesia non habeat, si clericus diues est: cùm qui de proprio viuere possit, de bonis Ecclesiæ non debeat alimentari, c. clericos, & c. pastor, 1. q. 2. Hoc enim iuris est: quòd siue sit diues, siue pauper: Quia altari seruit, de altari viuat,

viuat,c.secundum Apostolum,extr.de præben. Nec contradicunt Dd.c.clericos, & c.pastor, quæ non loquuntur de clericis seruientibus Ecclesiis,sed aliis abundantibus clericis, qui seruitia debita Ecclesiis nō præstant:nec earum clerici sunt:hoc tenet Archi.c.illi qui,12.q.2.Abb.in c.Episcopus,extr.de præben.& alij in c.postulasti,extr.de rescriptis. Iurisdictio igitur Ecclesiastica,sub annuo censu concedi, vel vendi, regulariter non potest,licèt fructus Ecclesiarum, & obuentiones temporales quolibet alienationis titulo distrahantur,cap.querelam, extr.eod. Concessione autem officij temporalis pro pecunia, turpis quæstus quæritur, non simoniæ crimen committitur, nisi habeat spirituale annexum,c.saluator,1.q.3.

Qui Effectus prohibitæ Concessionis?

Primus effectus,est sacerdotum grauamen,& subuersio iudiciorum,c.2.extr.eod. Quia si iurisdictio vendi posset, emptor maiores faceret condemnationes:& sic aggrauaret,& iudicia subuerterentur æquitate repulsa.

2. Offensio Dei,& legis,c.qui rectè,11.q.3.Quia cùm prælatus gratis debeat iudicare, cap.non sanè, 14.q.5.& mundas seruare manus, nullumque contingere lucrum, c.cùm æterni, de re iud.in 6. si iudicia venalia exponit, Deum, & legem offendit,vt in auth.de mandatis prin.§.oportet,col.3.

3.Obliuio æternæ salutis,c.quoniam enormis,ext.eo.Cùm enim regimen Ecclesiæ, vel sacerdotium sub mercede venale disponitur, ad æternæ retributionis præmium consideratio non habetur,d.c.quoniam,extr.eod.

4.Delictum simoniæ. Quia, qui vices suas,vel iurisdictionem sub annuo censu concedunt, curam tradunt,c.fin.extr.de off.vica. Deinde iudicium, quod gratis prælati debent reddere,venale exponunt,c.vendentes,1.q.3.c.3.extr.eod.

5. Ius spirituale, id est, iurisdictionem, quæ spiritualis est, vendunt,c.ex multis,1.q.3.Quod nihil aliud est, quàm simoniam committere,vt notatur in c.si quis Episcopus,1.q.1.& c. saluator,1.q.3. Ob id tales Prælati pœnis canonicis in simoniacos constitutis subiiciuntur,c.2.extr.eod.

Quibus pœnis obstringuntur Prælati, vices suas, vel Ecclesias, sub annuo censu concedentes?

Is,qui iurisdictionem Ecclesiasticam, pecunia data, acquirit,officio adepto priuatur,& è clero remouetur. Prælatus autem, qui talem iurisdictionem sub pretio concedit, vel vendit, potestate conferendi destituitur. Et hac ratione quilibet

in eo, in quo deliquit, punitur, c.1. & cap.2.extr.eod.c.pastoralis,extr.de iure patronatus, c.literas, ext.de temporibus Ordinand. Quandoque Prælatus etiam deponitur, cap.dictum, 81.distin. Quandoque ad tempus,ratione dignitatis,& delicti habita,suspenditur,c.quicquid,1.quæst.1. Qui autem officium temporale, vel iurisdictionem secularem, data pecunia, consequitur,pœna legis Iuliæ,De ambitu,tenetur,l.1.C.ad legem.Iul.de amb.

DE MAGISTRIS, ET NE aliquid exigatur pro licentia docendi.

TITVLVS V.

Continuatio.

EXactio pretij, pro docendi licentia concedenda, etiam cuiusunque consuetudinis obtentu facta,quandam simoniæ speciem refert, vt notat Abb. in c.1.extr.eod.licèt propriè simonia non sit,sed potiùs turpe lucrum appelletur, Innoc. in c prohibeas,extr.eod.

Quis Magister,& vnde dicatur?

Magister dicitur,qui alicuius regiminis,rei,vel negotij,præ cæteris curam gerit: quicunque alium instruit, vel regit, à monendo,sine monstrando dictus, l.quibus, ff.de verb.signif. Is, qualis esse, quam scientiam, & qualiter docere debeat, vide Hostiens.§.qualis, §.quam scientiam, & §.& qualiter, eodem titul,

Quæ Forma constituendi Magistros?

Vt non solùm in qualibet Ecclesia Cathedrali:sed etiam in aliis, quarum sufficere poterunt facultates, sub assignatione vnius præbendæ prouentus, constituatur magister idoneus, prouidus, honestus, & discretus,à prælato cum Capitulo, seu maiori, & saniori parte Capituli eligendus, qui Clericos Ecclesiarum ipsarum in humanioribus literis, aliisque facultatibus gratis instruat,& doceat,cap.quia nonnullis, §.verùm,c. prohibeas,§.fanè,extr.eod.

Quæ

Quæ causa Impulsiua?

Pietas, & necessitas, cap. quoniam, & cap. quia nonnullis, extr.eodem.

Quis Finis, & Effectus?

1.Ne propter inopiam,& legendi studium,& opportunitas proficiendi subtrahatur. Quoniam Ecclesia Dei,sicut pia mater prouidere necessitati eorum tenetur, qui parentum opibus iuuari non possunt, cap. quoniam, & cap.quia nonnullis, extr.eod.

2. Vt docti habeantur clerici, qui in Ecclesia Dei, velut splendor fulgeant firmamenti,& velut stellæ in perpetuas æternitates mansuri ad iustitiam valeant plurimos erudire:quibus si proprij prouentus Ecclesiastici non sufficiant, prælatus cum Capitulo necessaria subministret. Docentes verò in Theologica facultate,dum in scholis docuerint, & Studentes in ipsa, integrè per annos quinque percipiunt de licentia sedis Apostolicæ prouentus præbendarum, & beneficiorum suorum,non obstante aliqua contraria consuetudine, vel statuto : cùm denario fraudari non debeant in vinea Domini operantes,c.fin.extr.eod.

3. Licet cuilibet Magistrorum à Capitulo adsignetur vnius præbendæ Prouentus, & pro Theologo à Metropolitano tantundem : tamen propter hoc non efficiuntur Canonici : sed tamdiù tantùm reditus ipsos percipiunt,quamdiù perstiterint in docendi munere, cap.quia nonnullis,§.assignetur, extr.eodem.

4. Vt quicunque viri idonei, & literati voluerint regere studia literarum, sine molestia, & exactione qualibet scholas regere permittantur. Si qui verò huiusmodi prohibitionis, vel præcepti extiterint transgressores, illi officiis, & dignitatibus priuantur. Dignum quippe videtur, vt in Ecclesia fructus sui laboris non habeat, qui cupiditate animi, dum vendit docendi licentiam, Ecclesiasticum profectum nititur impedire,c.quoniam,§.dignum, & c.quanto, vers.vt quicunque,§.cùm autem,extra.eodem.

DE

DE IVDÆIS, SARRACENIS, & eorum seruis.

TITVLVS VI.

Continuatio.

AD simoniæ crimen aliis vitiis propiùs accedit blasphemia, indecensque cultus, quo Iudæi, Sarraceni, hæretici, & cæteri, impiis sectis addicti, diuinæ traditioni aduersantur.

Qui dicuntur Iudæi?

Iudæi dicuntur, qui legibus Mosaicis, absque fide in Christum Saluatorem nostrum, adhærent, easque ad literam superstitiosè obseruant, c.cùm Marthæ, §.cæterùm, extr.de celebrat.Missa.& c.translato, extr.de constit.

Vnde dicti Iudæi?

Dicti à tribu Iuda, quòd illa tribus erat cæteris præstantior. Vnde in bellis primam aciem, & regni priuilegium obtinuit: scilicet vt de ea sola Rex crearetur: sicut ex tribu Leui, sacerdotes accipiebantur, Hostiens.in §.& vnde dicantur, extr. eodem tit.

In quibus Iudæi cum Christianis eodem iure, & priuilegiis vtuntur?

Licèt propria culpa Iudæos seruituti subiecerit, ipsos tamen tolerat Christiana pietas: ita vt in multis ad parem legum obseruantiam cum Christianis obstringantur, singularibusque priuilegiis iure indultis gaudeant. Vnde in contractibus leges Christianorum sequuntur, coram iudicibus secularibus litigant, matrimonia inter se contrahunt, nec diebus sabbatinis inuiti ad iudicium trahuntur, præcipiturque Christianis, ne aut Iudæos offendant, vel contra eorum synagogam irruant, vel violentas manus rebus eorum iniiciant, l.si qua, l.nullus die sabbato l. in synagogam, C. de Iudæis, & Cælico.

Quæ in odium Iudaismi contra Iudæos iura sunt introducta?

Primò, Iudæi, ab omnibus honoribus, & dignitatibus repelluntur: nouas synagogas non extruunt sub pœna statuta in l.fin.C.de Iudæis, & Cæl.& cap.Iudæi, extr.eod. 2. Vniuersitati Iudæorum non legatur, l.1. C.eod. 3. Ab actis legitimis

mis repelluntur,c.alieni,2.q.7. 4. Christiana mancipia illis habere non licet,c.1.extr.eod. 5. Ab assidua communione Christianorum abstinere tenentur,c.sæpè,28.q.1. 6. In diebus lamentationum,& Dominicæ passionis in publicum prodire vetantur, c.in nonnullis, extr.eod. 7. Vtriusque sexus Iudæi vti habitu,per quem à Christianis discernantur,iubentur,d.c.in nonnullis, extr.eod. 8. Iudæi medici Christianos inuisere in infirmitatibus, vel medicamenta præbere, vel cum eis in iisdem balneis esse,prohibentur,cap.nullus, & cap. omnes,28.quæst.1.

Quæ pœna imponitur prædicta non seruantibus?

Et certè Iudæo non contento suis finibus non est priuilegium seruandum,c.priuilegium,11.q.3. Vnde Iudæi irruentes in conuersum ad Christi cultum,sunt concremandi, iuxtà sanctionem Constantini Imperatoris,l,2.C.eod. Sed si Iudæi sint pacifici, & quis eis res suas violenter abstulerit, tenetur duplum restituere. Quid si iudex dissimulauerit,eandem incurrit,l.Christianis,C.de paga.Et hoc secundum leges,sed secundum canones,vel officij priuatione,vel excommunicationis censura plectitur,c.sicut Iudæ, extr.eodem. Sed etsi Iudæi contra canonicas sanctiones delinquant, puniuntur quandoque in personis, cap.sæpè,dist.28. Quandoque pecuniariter, c.cùm sit,extr.eod. Et quandoque per pœnam spiritualem indirectè. Quia excommunicantur fideles eis participantes,c. etsi Iudæos,extr.eod.c.quantò,extr.de vsur.& c.de terris,extr. de decimis.

Qui dicuntur Sarraceni?

Secundum Hostiensem,Sarraceni dicuntur,qui Deos innumeros,deasque,imò dæmones colunt,& adorant:nec nouum Testamentum,nec vetus recipiunt. Quibus interdicitur in l. 2.C. de paga.ne sub nobis degentes faciant sacrificia,vel, inspecto iecore animalis, vel extis, id est,interioribus, promittant,vel diuinent aliquid futurum.

Vnde dicuntur Sarraceni?

Sarraceni, vt putat Speculator, lib.4.par.4. hoc tit.non dicuntur à Sara,sed à Sarraca,quæ est pars Arabiæ.

An communio Sarracenorum est permissa?

Illis, qui cum Paganis ad fidem Christianam conuertendi gratia,viuunt, communio, sanctionibus canonicis, permittitur:ita vt his cibis,qui ab infidelibus apponuntur,cum modestia,& gratiarum actione, seruata temporum qualitate, vti liceat,

ceat,c.quàm ſit,extr.eod.Aliis autem à communione Sarracenorum, ſicut & Iudæorum, ſub pœna cenſuræ Eccleſiaſticæ, abſtinendum eſt.c.ſæpe,28.q.1.& c.ſequenti.

An Iudæus,vel Sarracenus mancipium Chriſtianum habere poteſt?

Concilio Matenſ. ſancitum eſt, vt nullum Chriſtianum mancipium Iudæo ſeruiat, ſed, datis 11.ſolidis, pro quolibet bono mancipio, ipſum, quicunque Chriſtianorum ſeu ad ingenuitatem, vel ad ſeruitium licentiam habeat redimendi. Quia nefas eſt, quem Chriſtus redemit, blaſphemum Chriſti in ſeruitutis vinculis detinere,c.1.extr.eod.& cap.2.eod. Vnde in legibus ſtatutum eſt,ne Chriſtianum mancipium hæreticus,Iudæus, vel paganus habeat, poſſideat, vel circumcidat: in tantùm,vt ſi id circumciderit,non ſolùm mancipij damno, verùm etiam capitali ſententia,ipſo ſeruo, pro præmio libertate donando mulctetur,l.vnica,C.ne quis Chriſt.man.hæret. vel Iudæus,&c.

DE HÆRETICIS.

TITVLVS VII.

Continuatio.

NOn minùs hæretici,quàm Iudæi, & Sarraceni ſuis confictis erroribus diuinam lædunt maieſtatem : qui ſi ſpirituali diſciplina corrigi non poſſunt, variis pœnis ſubiiciuntur,c.vergentis,extr.eod.

Quis dicitur Hæreticus?

Hæreticus eſt, qui alicuius temporalis commodi, & maximæ vanæ gloriæ,principatuſque ſui gratia,falſas, & nouas opiniones vel gignit,vel ſequitur,c.hæreticus,24.q.3.

Vnde Hæreſis dicta?

Hæreſis Græcè ab electione dicitur : quòd ſcilicet eam ſibi vnuſquiſque eligat diſciplinam , quam putat eſſe meliorem. Quicunque igitur aliter ſcripturam intelligit, quàm ſenſus Spiritus ſancti flagitat ; quo ſcripta eſt, licèt ab Eccleſia non receſſerit, tamen hæreticus appellari poteſt:& de carnis operibus eſt,eligens quæ peiora ſunt,c.hæreſis.24.q.3.

Quot ſunt ſectæ hæreticorum, & vnde nomina ſua habent?

Variæ ſunt hæreticorum ſectæ : quas Iſid.octauo lib. Etymolo

mologiarum,cap.5.recenset: Quidam autem hæretici,qui de Ecclesia recesserunt, ex nomine suorum authorum nuncupantur: veluti Menandriani à Menandro magno discipulo Simonis,nuncupati:qui mundum non à Deo creatum, sed ab angelis factum asseruit. Nicolaitæ, dicti à Nicolao Diacono Ecclesiæ Hierosolymorum, qui propter pulchritudinem relinquens vxorem, dixit, vt qui vellet, ea vteretur, versa est in stuprum talis consuetudo,vt inuicem coniugia commutarentur,c.quidam autem,24.q.3. Fotiniani à Fotino Gallogræciæ Smyrnæ Episcopo dicti,qui Hebionitarum hæresim suscitãs, asseruit Christum ex Maria per Ioseph nuptiali coitu fuisse conceptum, d.c.quidam autem. Alij verò ex causis nouorum rituum, vel opinionum nuncupantur, quas vel instituerunt, vel tutari conati sunt: cuiusmodi sunt Antropomorphitæ dicti, ex eo quòd simplicitate rustica Deum habere humana membra,quæ in diuinis libris scripta sunt,arbitrantur. Aquarij appellati, eo quòd aquam solam offerunt in calice sacramenti. Et alij,quos vide in d.c.quidam autem, 24. quæst.3.& l.Arriani,& seq.ll.C.de hæret.& Manichæ.

Quæ causa Efficiens.

Satan, pertinacia mentis, peruersus intellectus, dissidium, imperitia,& arrogantia Doctorum,c.dixit Apostolus,cap.qui Ecclesia, cap.transferunt, 24.q.3.c.1.24.q.1.& c. ad abolendum,extr.eod.

Quæ Materia?

Mendacium,& error circa articulos fidei,& sacramẽta.Vnde cõstitutionibus Imperialibus hæreticorum vocabulo continentur, & latis aduersus eos sanctionibus subiiciuntur, qui vel leui argumento à iudicio Catholicæ religionis,& tramite detecti fuerint deuiare,l.omnes vetitæ, C.eod.& notatur in c. ad Apostolicam,c.cùm Christus,& c.qui alios,ext.eod.& cap. quid autem,24.q.3.& c.Acatius,24.q.1.

Quæ Forma?

Est erroris contra fidem Catholicam conficti cum asseueratione pertinax defensio,& approbatio.Vnde qui in Ecclesia Christi morbidum, prauumque quid sapit, si correctus, vt sanum,rectumq; sequatur,resistat contumaciter,suaque pestifera,& mortifera dogmata emendare nolit,sed pertinaciter defensare persistat, proculdubiò hæreticus est, c.qui in Ecclesia, 24.q.3. multoque damnabilior illis qui errant: Quia non solùm errat,sed etiam aliis offendicula erroris præparat,& confirmat.

firmat. Vnde, quia magister erroris est: non tantùm hæreticus, sed etiam hæresiarcha dicendus est, c. qui aliorum, 24.q.3. è contrariò qui sententiam suam, quamuis falsam, atque peruersam, nulla pertinaci cōtentione defendit: præsertim quam non audacia suæ præsumptionis peperit, sed à seductis, atque in errorem lapsis parentibus accepit, solicitus quæsita veritate corrigi velit, inter hæreticos non est deputandus, c. dixit Apostolus, 24. quæst. 3.

Quæ causa Impulsiua?

Temporale aliquod commodum, vana gloria, principatus, c. hæreticus est, 24.q.3.

Quæ causa permittendæ Hæreseos?

Ideò diuina prouidentia multos diuersi erroris hæreticos esse permittit, vt probentur electi, teste Apostolo, 1. Corint. 2. Oportet hæreses esse, vt probati manifesti fiant, cap. ideò, 24. quæst. 3.

Quis Finis, & Effectus?

Finis, & effectus ex variis pœnis in hæreticos iure statutis colliguntur. Sunt autem canonicæ pœnæ, Excommunicatio, depositio, confiscatio, militaris persecutio, curiæ sæcularis traditio. Primò enim Lucius III. Canonica ordinatione sanciuit, vt quicunque manifestè fuerit in hæresi deprehensus, si clericus sit, totius Ecclesiastici Ordinis prærogatiua priuetur, & sic omni officio, & beneficio spoliatus Ecclesiastico, secularis potestatis relinquatur arbitrio, animaduersione debita puniendus, nisi continuò post deprehensionem erroris ad fidei Catholicæ vnitatem spontè recurrere, & errorem suum ad arbitrium Episcopi regionis publicè abiurare, & satisfactionem congruam exhibere consenserit, c. ad Apostolicam, extr. eod. cap. super, eod. tit. in 6. Si autem fuerit laicus, tunc nisi (prout dictum est) abiurata hæresi, & satisfactione exhibita cōfestim ad fidem confugerit orthodoxam, secularis iudicis arbitrio relinquatur: debitam recepturus pro qualitate facinoris vltionem. Qui verò inuenti fuerint sola suspicione notabiles, nisi ad arbitrium Episcopi, iuxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, simili sententiæ subiacebunt, cap. excommunicamus, §. qui autem. extr. eod. Illi autem, qui post abiurationem præfati erroris, vel postquàm se proprij antistitis examinatione purgauerint, deprehensi fuerint in abiuratam hæresim recidisse, seculari iudicio, sine vlla penitus audi-

dientia sunt relinquendi, dict. cap.ad Apost.eod.& cap.accus. eod.tit.in 6. Secundò, quòd bona hæreticorum ipso iure sint confiscata. Quæ bona, si eorum domini hæretici, quibus ablata sunt, in clericatu sint, vel temporali Ecclesiæ ditioni subiec. ,Ecclesiæ addicuntur: vel si ab aliqua Ecclesia stipendium habeant, ipsi Ecclesiæ, quæ stipendium eis suppeditabat, applicantur: sin autem laici sint,& imperio Principis secularis subiecti, fisco debentur,nec vnquam restituuntur, nisi abnegantibus hæreticorum consortium Princeps misericordia ductus vltrò restituat.Confiscationis tamen executio, vel bonorum ipsorum occupatio fieri non debet per Principes, aut alios, antequàm per Episcopum loci, vel aliam personam Ecclesiasticam, quæ super hoc habeat potestatem, sententia super eodem crimine fuerit promulgata, cap. cùm secundum, eod.tit.in 6.& cap.vergentis, eod.cap.excommunicatus, §.damnati,extra.eodem.

Tertiò, licèt filij pro parentibus ratione criminis patrati regulariter non puniantur, 1.quæst.4.per tot.tamen in hæresi vltio non solùm in authores scelerum, sed etiam in progeniem damnatorum, iuxta canonicas sanctiones: vt in crimine læsæ maiestatis, fertur: ita vt nec filij orthodoxi parentibus ob hæresim damnatis succedant, nec aliquis miserationis prætexus huiusmodi seueritatis censuram impedire possit, cap. vergentis, §. ne huiusmodi, extra.eod. licèt leges aliud statuant, l.Manichæos, C.eodem.

Quartò,vxorum catholicarum scienter nubentium maritis hæreticis, dotes propter hæresim maritorum simul cum aliis bonis confiscantur: nisi tempore contracti matrimonij maritos hæreticos esse ignorarent, cap.decreuit, eod.tit.in 6.

Quintò, in eo casu, quo hæredes ad successionem ob hæresim sui authoris non debent admitti,non obstante,quòd authore ipso viuente,hoc non fuerit(interueniente ipsius morte) per sententiam declaratum, ad confiscationem bonorum post mortem eiusdem, instituta accusatione proceditur, cap. accusatus, §.in eo verò, eod.tit.in 6. Proceditur autem in hæresis causa simpliciter, & de plano. Et dicta testium, accusatorúmque non publicantur, si periculum timeatur, cap. statuta, eod.in 6.

Sextò,Filij hæreticorum vsque ad secundum gradum lineæ paternæ,& ad primum gradum lineæ maternæ ad beneficium Ecclesiasticum,vel officium seculare,nõ admittuntur:nisi parentes ante mortem se emendauerint, cap.statutum,eod.in 6.

Septimò, Absoluuntur, & liberantur à debito fidelitatis, dominij, & obsequij, quicunque lapsis in hæresim aliquo pacto tenebantur adstricti, cap. absolutos, extra. eod.

Octauò, Filius per hæresim patris liberatur eius potestate: ideò emancipatio à patre facta, etiamsi posteà vitium detegatur, nullius momenti est, cap. quicunque, §. illorum, eodem in 6.

Nonò, Credentes, receptatores, defensores, & fautores hæreticorum, excommunicationis censuræ subiiciuntur; & postquàm quis talium excommunicatione fuerit notatus, si intra annum satisfacere contempserit, ex tunc ipso iure fit infamis: nec ad publica officia, seu consilia, nec ad eligendos aliquos, nec ad testimonium, nec ad hæreditatis successionem, nec ad testandi ius, vel alium iuris actum admittitur, cap. excommunicatus, §. credentes, extra. eod. cap. quicunque, §. hæretici, & cap. statutum fœlicis, eodem in 6.

10. Aduocati, notarij, qui hæreticis, credentibus, fautoribus, vel defensoribus eorundem, in aliquo præstiterint patrocinium, auxilium, consilium, vel fauorem, vel instrumenta publica conscripserint, ab officio suspensi perpetuæ infamiæ nota plectuntur, cap. si aduersus, extra. eod. & dict. cap. excommunicauimus, §. credentes. 11. Cadauera hæreticorum, credentium, receptatorum, defensorum, vel fautorum eorum Ecclesiasticæ sepulturæ non traduntur: si quis autem hoc scienter facere præsumpserit, excommunicationis pœnam incurrit: nec absolutionis beneficium meretur, nisi propriis manibus publicè extumulet, eáque terræ proiecta relinquat, cap. quicunque hæreticos, eod. in 6. 12. Damnato authore, damnantur eius scripturæ, libri, & opera, cap. fraternitatis, extra. eod. 13. Æternæ fœlicitatis iacturam faciet, & diabolo angelisque eius associabitur, nisi retracto gradu resipiscat, atque se per pœnitentiam, fidémque in Christum veram, repulsa falsa opinione, vnitati Ecclesiæ aggreget, cap. firmissimè, extra. eod. 14. In causa hæresis excommunicatus potest esse iudex, item excommunicati participes, vel socij criminis, alijque intestabiles, ad testificandum admittuntur, proceditúrque sine strepitu, & figura iudicij, cap. in fidei, cap. præsidentes, & cap. fin. eod. in 6.

Quæ Cognata?

Schisma, apostasia, infidelitas, Iudaïsmus, hypocrisis, superstitio, relapsus abiuratione facta.

Quæ

Quæ Pugnantia?

Pura doctrina, opinio, pertinaciter tamen non defensata, fidelitas, abiuratio criminis, veritas, dona Spiritus sancti.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Dubius in fide, infidelis est, nec ei omninò credendum est, qui fidem veritatis ignorat, cap.1.extr.eod.

Qui alios, cùm potest, ab errore non reuocat, seipsum errare demonstrat, cap.2. extra.eodem.

Omni homini, qui Ecclesiæ Catholicæ non tenet vnitatem, neque Baptismus, neque eleemosyna, quantumuis copiosa, neque mors pro nomine Christi suscepta proficere potest ad salutem, cap. firmissimè, extra. eod. cap. quicunque, 24.quæstio.1.

Sicut Christus verus est Deus, ita verus est homo ex anima rationali, & humana carne subsistens, cap. cùm Christus, extra.eodem.

Longè grauius est æternam, quàm temporalem lædere maiestatem, cap.vergentis, eodem.

Iuxta Canonicas sanctiones quandóque vltio non solùm in authores scelerum, sed etiam in progeniem damnatorum fertur, cap.vergentis, extra.eodem.

Hæretici magistri erroris existunt: quia veritatis discipuli non fuerunt, cap.quid autem, 24.q.3.

Diuina maledictio meritum maledicti designat, capit. Deus, 24. quæst.3.

Vbi sana fides non est, non potest esse iustitia: quia iustus ex fide viuit, cap.vbi sana, 24.quæst.1.

Hæretici cùm à fide catholica destiterint, perfectionem Spiritus, quam acceperant, amiserunt, cap.hæretici, 24.q.1.

DE SCHISMATICIS, ET ORDINATIS AB EIS.

TITVLVS VIII.

Continuatio.

AFfine hæresi est schisma. Nullum enim schisma est, quod sibi non aliquam hæresim confingat. Hoc tamen inter schisma, & hæresim interest: quòd hæresis peruersum dogma habeat: schisma post episcopalem decessionem, ab Ecclesia pariter separat: quod quidem à principio aliqua ex parte intelligi potest diuersum, cap. inter hæresim, 24. quæst. 3.

Quid est Schisma?

Schisma est illicita diuisio ab vnitate, vel vniuersitate Ecclesiæ, per inobedientiam facta, dict. cap. inter schisma, 24. quæstion. 3.

Vnde dicitur Schisma?

Dicitur schisma à scissura. Cùm enim fides, vel Ecclesia catholica vnionem designet: si quis ab hac recedat, diuisus est, & schismaticus dicitur, cap. schisma, 24. quæst. 1.

Quot modis dicuntur Schismatici?

Dicuntur largè, minùs largè, & strictè. Largè dicuntur Schismatici, quilibet criminosi, cap. sacerdotes, 1. quæst. 1. & cap. sectandum, 24. quæst. 3. Minùs largè Schismatici dicuntur, excommunicati, cap. Apostolicæ, 24. quæst. 3. Ex quibus aliqui sunt, qui non peccant in excommunicatione manentes, cap. inquisitioni, extra. de sentent. excommun. cap. exceptionem, extra. de except. Strictè appellantur Schismatici, qui diuisi ab vnitate Ecclesiæ, peculiaribus constitutionibus factis, suos constituunt Episcopos, & presbyteros, cap. Nouatianus, 7. quæst. 1. vel qui, contemptis constitutionibus Ecclesiæ, contra Episcopos, & prælatos Ecclesiæ coniurationes, & conspirationes faciunt, cap. coniurationum, & 4. cap. sequentibus, 11. quæst. 1.

Quibus pœnis puniuntur Schismatici?

Primò, excommunicationis, & suspensionis censura feriuntur: & si non resipuerint, deponuntur, cap. in nomine Domini,

Domini, 23. dist. Et si necdum corrigi possunt, imploratur iudicis secularis officium, & brachium seculare, cap. petimus, 10. quæst. 1. & cap. quoniam in quibusdam, §. penult. & fin. extra. de off. Ordinarij. Secundò, quòd ordinationes, beneficiorum collationes, Ecclesiasticarum rerum alienationes per Schismaticos factæ, sint irritæ, cap. 1. extra. eodem. Et ordinati ab officio repellantur: nisi cum eis fuerit dispensatum, cap. fin. extra. eodem. Sed à quo ordinatus per Schismaticum, dispensationem habere debet, vt sustineatur? Et distinguitur: Aut scienter recipit Ordinem à Schismatico, & solus Papa dispensat: Vel ignorantia ductus probabili, & non supina: & tunc à discreto Prælato prodest accepta dispensatio. Quia & ordinati ab hæretico dispensatiuè admittuntur, & tolerantur in ordinibus, cap. 1. & cap. 2. extr. de ord. ab Episcopo, qui resig. Episcop. Prædictas tamen pœnas intellige de Schismaticis stricta significatione sumptis. Inter quos tamen ita distinguitur: vt Schismatici constitutis suis Episcopis, & Prælatis ab vnitate Ecclesiæ recedentes, pœnas recensitas ipso iure incurrant, ordinatíque ab eis ordinis executione ipso iure priuentur, & deponantur, dict. cap. 1. & 2. extra. eod. sed Schismatici, qui coniurationes contra Episcopos, & Prælatos faciunt, non sunt ipso iure suspensi, vel excommunicati; sed suspendendi, vel excommunicandi: nec eorum ordinationes ipso iure sunt irritæ, sed per censuras Ecclesiasticas inordinatas exercitas infringendæ, cap. coniurationum, 11. quæst. 1. & Innocent. in ca. quod à prædecessore, extr. eod. Tertiò puniuntur amissione fidei, iustitiæ & chatitatis, cap. vbi sana fides, 24. quæst. 1. Quartò priuatione perfectionis Spiritus sancti. Qui enim à fide, & vnitate Ecclesiæ recedit, Spiritus perfectionem amittit, cap. hæretici, 24. quæstion. 1. Quintò, perpetua damnatione. Vnde Beda super Matthæum: Quicunque ab vnitate fidei, & societatis Petri Apostol. quolibet modo semetipsos segregauerint, tales nec vinculis peccatorum absolui, nec ianuam regni cœlestis ingredi possunt, cap. quicunque, 24. quæst. 1. & August. de fide Catholica: Omni homini, qui Ecclesiæ Catholicæ non tenet vnitatem neque Baptismus, neque eleemosyna, quantumuis copiosa, neque mors, pro nomine Christi suscepta, proficere poterit ad salutem, cap. firmissimè, extra. de hæret.

DE APOSTATIS, ET REITERANTIBVS BAPTISMA.

TITVLVS IX.

Continuatio.

HÆretici, & Schismatici deuiando à rectæ fidei tramite, & recedendo ab vnitate Ecclesiæ, in apostasiæ crimen incidere dicuntur, cap.excommunicatus, §. 1.de hæret.

Quid est Apostasia?

Apostasia (secundum Hostiens.) est,à statu fidei obedientiæ,& religionis,quam quis professus est se tenere,temerarius recessus,Hostiens.§.quid sit,eod.tit.

Vnde dicta?

Apostasia dicitur, quasi post status. Vnde Apostata, quasi retrò stans,vel retrogrediens,cap.non obseruetis,26.quæst.7. cap.sancimus, 12.quæst.1.

Quot sunt species Apostasiæ?

Secundùm Innocent.in cap.prætereà, extra. eod. tres sunt species.Prima,apostasia perfidiæ:qua quis recedit à fide,quam anteà colebat, sicut Iulianus apostata, cap.non potest, 2.q.7. Secunda,apostasia inobedientiæ: qua quis præceptum maioris sui transgreditur, vel sacris statutis, & canonibus non obedit, cap.alieni, 3.q.4.cap. si quis, extra. de maior.& obed. Quæ spes ita intelligitur, si statutis obediendum credat:alioquin est hæreticus, & schismaticus, cap.nulli, dist. 19.Tertia species est, apostasia irregularitatis, scilicet, cùm quis à statu sumptæ religionis recedit, cap.fin.extr.eod.c.ex parte,extr.de temp.ord.cap.fin.dist.50.c.quantùm,dist.47.c.beatus, 3.q.4.

Quæ pœnæ in Apostatas statutæ?

Apostatæ perfidi amittunt omnia iure communi Christianis concessa,bona eorum confiscantur(nisi habeant liberos & cognatos) & ipsi infames fiunt, accusarique possunt, absque obseruatione iudiciarij processus, etiam post mortem. Nec accusatio temporis lapsu tollitur, nisi mortuo apostata post quinquennium,l.1.2.3.& 4.C.de Apostatis,cap.non potest, 2. q.7.cap.infames, 6.q.1.ca.celebritatem,dist. 4. Et in omnibus puniuntur vt hæretici. Quia, rei veritate inspecta, illi hære-

tici,& excommunicati sunt,Innocent.ca.1.extr.eod.Apostatæ inobedientiæ, id est, qui non obediunt Prælato, vel canonibus, cùm nota infamiæ repelluntur ab accusatione, & testimonio,excommunicantur, & deponuntur, & quandóque degradati iudici seculari traduntur,cap.si quis à suo, 3.q.4.cap.si autem vobis, 10.q. 3. Apostatæ irregularitatis; ea durante ab accusatione, & testimonio repelluntur, & infames ipso iure fiunt,ca.alieni, 2.q.7.cap.beatus, 3.quæst.4.nec ad dignitates eligi possunt,cap.legi,16.quæst, 1.& si post admonitionem se non correxerint,deponuntur, priuilegiisque clericis concessis priuantur,cap.fine ornatu,22.quæst.4.ca.sin autem, 11.quæst. 3.& cap.1. extra.eodem.

Quæ pœna reiterationis Baptismi?

Secundùm canones clerici deponuntur,cap.eos, quos,dist. 4.laici verò excommunicantur, nec ad ordines admittuntur, c.qui aliquo,dist.51.cap.qui in qualibet,1.q.7.cap.2.extr.eod. Verùm secundùm leges,rebaptizanti,& rebaptizato scienter, id est, non ignorantibus hoc esse prohibitum; sed dolo malo in reiterationem Baptismi consentientibus, pœna imponitur capitalis,l.2.C.ne sanctum Baptisma iteretur. Episcopi etiam illicita vsurpatione sanctitatem Baptismatis geminantes, sacerdotio destituti legitimis pœnis subiiciuntur,l.1.C.ne sanctum baptism. iteretur, & secundum Azonem, ibidem.

DE HIS, QVI FILIOS OCCIDERVNT.

TITVLVS X.

Continuatio.

CVm illi, quos natura in officio retinere non potest, magnitudine pœnæ à maleficiis sint submouendi:non iniuria,grauissima pœna in parricidas,qui huius officij, obliti,naturalem coniunctionem delinquendo tollunt,statuta est.

In quibus personis, lege Pompeia, parricidium committitur? & quomodo punitur?

Lege Pompeia de parricidiis cauetur, ait Martianus l. 1. ff. de lege Pomp.de par.vt si quis,patrem,matrem,auum,auiam, fratrem,sororē,patruelem,matruelem,patruū, auunculū,ami-

tam, consobrinum, consobrinam, vxorem, nurum, generum, socrum, vitricum, priuignum, priuignam, patronum, patronámve occiderit, cuiúsve id dolo malo factum erit: pœna ea teneatur, quæ est legis Corneliæ de sicariis. Sed & mater, quæ filium, filiámve occiderit, eius legis pœna afficitur: & auus, qui nepotem occiderit. Et prætereà qui emit venenum, vt patri daret, quamuis conatus non sortitus fuerit effectum, l.1. ff.de lege Pomp. Pœna autem parricidij more maiorum hæc instituta fuit, vt patricida virgis sanguineis verberatus, deinde culeo insuatur, cum cane, gallo gallinaceo, vipera, & simia, atque in mare profundum culeus iactetur, vt omnium elementorum vsu viuus carere incipiat, & ei cœlum superstiti, terra mortuo auferatur, l.vnica, C.de his, qui par.vel lib. occid. Hoc ita, si mare proximum sit, alióquin bestiis obiicitur, secundum Diui Hadriani constitutionem. Atque illa pœna lege Pomp. confirmata est, in illis personis, quæ appellatione parentum, & liberorum veniunt. Qui autem aliàs personas propinquitate sanguinis, vel affinitate iunctas interfecerint, pœna legis Corneliæ, & vltimo supplicio plectuntur. Sanè si per furorem aliquis parentem occiderit, impunitus erit, vt Diui Fratres super eo, qui per furorem matrem necauerat, rescripserunt. Nam furore ipso eum puniri, diligentiúsque custodiendum, aut etiam vinculis coërcendum sufficere putant, l.pœna parricidij, ff.de leg. Pom.

Quomodo parentes necantes filios puniuntur?

Distinguitur. Aut interfecerunt scienter, diabolo instigante: & imponenda est pœna grauior, quàm pro homicidio, cap. cum iuramento, extr.de homicid. cap. aut facta, dist.1. de pœnit. Aut non apparet, vtrùm à patre, vel matre oppressus sit filius, vel suffocatus, vel propria morte defunctus: hoc casu non debent esse securi parentes, nec etiam sine pœna: sed tamen consideratio pietatis haberi debet, vbi nō voluntas, sed euentus mortis causa fuerit. Si autem eos non latet ipsos interfectores esse, scire debent se grauiter deliquisse, ideò pœnitentiam trium annorum agere debent, cap.fin. extra.eod. Mulier tamen, quòd maritus sæpè turgido vultu illi exprobrasset filium suum non esse, iracundiæ calore ducta eundem filium interficiens, debet mortuo marito perpetuò in monasterio pœnitere; si tamen timetur de incontinentia, datur vel saltem non denegatur ipsi licentia nubendi. Cùm tutiùs videatur, vt in Domino nubat vni soli, quàm inhonestè multos admittat,

cap.

c.veniens,ext.eo. Quòd si autem maritus cum quibusdam liberis adhuc sit superstes, vxor iniuncta sceleris sui pœna, ob salutem filiorum, marito non adimenda, vel adempta, restituenda est,c.intelleximus,extr.eod.

DE INFANTIBVS, ET languidis expositis.

TITVLVS XI.

Continuatio.

AIt Paulus libro secundo sententiarum : necare videtur non tantùm is,qui partum præfocat:sed & is,qui abiicit, & qui alimoniam denegat, & qui publicis locis misericordiæ causa, quam ipse non habet, exponit, l.necare, ff.de agnos. & alen.lib.

Quid Expositio infantium,& languidorum?

Expositio est, quum pater, mater, dominus : vel extraneus quidam,ipsis scientibus, & ratum habentibus, pietatis officio relegato,infantem,filium,liberum,vel seruum,ante Ecclesias, vel alium publicum locum, collocant, ad hoc, vt alij eos videntes ex commiseratione recolligant,& educent,c.si expositus,87.dist.l.necare,ff.de agnos.& alen.lib.

Quæ causa Efficiens?

Voluntas patris,vel domini,c.vni.extr.eod.& l.1.C.eod.

Quod Obiectum?

Filius in sacris patris constitutus, seruus, vel libertus, infans, vel languidus cuiuscunque ætatis, qui exponuntur, vel, quibus alimenta denegantur,dict.cap.vnico,& l.sancimus, C. eod.& d.l.necare.

Quæ expositionis Forma?

Vt infans,liber,vel seruus,à patre vel domino,vel alio quodam extraneo,ipsis scientibus,consentientibus,vel ratum habentibus ante Ecclesiam, vel alium publicum locum absque omni pietatis ratione exponatur,c.vni.extr.eod.l.1.C.eod.vel patre, & domino ignorantibus, nec ratum habentibus extraneus quidam exponat : & contestatio per epistolam publicè fiat ab eo, qui expositum collegit,vt si quis in puero ius putet habere,intra decem dies ad probandum veniat, cap.si expositus,distinct.87.

Quis Finis?

Vt moriantur, vel ex commiseratione suscipiantur, & educentur expositi, l. sancimus, vers. & mortis fortè, C. eod. & d. c. si expositus, dist. 87.

Qui Effectus?

1. Quòd filius infans in sacris patris constitutus à patre, siue alio, sciente ipso, aut ratum habente, relegato pietatis officio, expositus, hoc ipso à potestate patria liberetur, cap. vni. ext. eod. 2. Quòd per talem expositionem libertus ingenuitatem, & seruus libertatem adipiscatur. Quod & de cuiuscunque ætatis languidis, si expositi fuerint, vel si alicui eorum alimenta impiè negari contigerit, est dicendum, d. cap. vni. extr. eod. 3. Quòd nec patri, domino, vel patrono competat repetitio: nisi iis inuitis vel ignorantibus expositio facta sit: tunc enim cum conditione præstandi ea, quæ in alendo eo, vel fortè ad discēdum artificium iustè consumpta sunt, restitutio fiet, l. 1. C. eod. 4. Vt contestatione per epistolam publicè facta, si nec intra decem dies quæsitus, agnitusque fuerit à patre, vel domino, qui se ignorantibus expositionem factam prætendunt, securus habeat, qui eum suscepit: Et si lapso decem dierum spacio calumniator extiterit, sicut patrum sanxit authoritas, vt homicida, Ecclesiastica districtione damnetur, c. si expositus, dist. 87. 5. Quòd illi, qui ita expositi sunt, ingenui, & liberi fiant, & maneant, nec de dominica, vel patria potestate, per expositionem vindicati, suscipientis potestati subiiciantur: sicuti nec is, ob nutritionem, vel educationem, in eorum personis ius aliquod sibi vindicare potest, c. vni. extr. eod. & l. sancimus, C. eod.

DE HOMICIDIO VOLVNTARIO, VEL CASVALI.

TITVLVS XII.

Continuatio.

NOn tantùm inter sanguine iunctos, verùm etiam inter alios temeritas lædendi, & iniustus conatus inferendi necem, prohibetur. Naturæ enim parens, & opifex omnium rerum naturalem quandam inter homines constituit cognationem, quam qui violant, etiam aduersus Deos immortales impij iudicandi sunt. Nam ab iis constitutam societatem inter

ter homines euertunt: consequens igitur est, vt ait Florentinus, hominem hominis vitæ insidiari, nefas esse, l. vt vim, ff. de iust. & iur.

Quid Homicidium?

Homicidium est, interfectio hominis, dolo, culpa, vel ex ira, iusto dolore, metu præsentis violentiæ, vel casu, ab homine facta, cap. presbyterum, c. ad audientiam, c. lator, c. dilectus, extr. eod. c. verò, dist. 15. l. vt vim, ff. de Iust. & iure.

Vnde dictum Homicidium?

Dictum ab homine, & cædo, quasi hominis cædium, Hosti. §. quid sit, eod. tit.

Homicidium quotuplex?

Secundum Host. duplex Nã aut spirituale est, aut corporale. Spirituale per detractionem, odium, iniquitatem, oppressionem, iniustitiam, denegationem alimentorum, & aliis variis modis committitur, c. homicidium, dist. 1. de pœn. c. pace, dist. 85. c. omnis, & c. homicidiorum, dist. 1. de pœn. Corporale autem aliud non est, quàm corporis peremptio, c. homicidium, dist. 1. de pœn. Et illud, vel est voluntarium, vel casuale, vt notatur in rubrica.

Quæ causa Efficiens?

Voluntas, conatus animi, vel adhibitæ violentiæ actus, cap. Henricus, extr. de cle. pug. in duel. Vnde dicitur in cap. omnis, dist. 1. de pœn. Et si gladio non occidas, voluntate tamen interficis: & is, qui telo hominis necãdi causa ambulauerit, sicut is, qui hominem occiderit, vel cuius dolo malo factum erit commissum, legis Corneliæ de sicariis, pœna coercetur, l. is, qui cum telo, C. ad leg. Corn. de sicar. Quare D. Adrian. in hæc verba rescripsit, in maleficiis voluntatem, non exitum spectari, l. Diuus. & l. 1. §. Diuus, ff. ad l. Cor. de sicar.

Quod Obiectum?

Corpus humanum animatum. Nam corporis nondum formati, & inanimati homicidium non committitur: cum per homicidium exanimatio, id est, animæ à corpore separatio inducatur. Exanimatum autem corpus dici non possit, quod adhuc animam non habebat: nec possit dici animam habere, cùm sensu caruerit, c. quòd verò, 32. q. 2. Vnde, si fœtus abigatur, antequàm verisimiliter animatus fuerit, id est, ante quadragesimum à conceptione diẽ, homicidium non committitur, nec abigẽs vt homicida, sed mitiore pœna, lege Mosaica,

cano

canonica,& ciuili punitur,vt notatur in cap. Moyses, 32.q.2. cap.sicut ex literarum, extr.eod.& l.si mulierem, ff.ad l.Corn. de sicar.

Quæ Forma?

Forma committendi homicidij varia est. Nam aut consulto,& dolo malo committitur,& voluntarium dicitur,c.significasti,extr.eod. Aut casu aliquo inopinato, citra dolum malum:& casuale dicitur,vt notatur in c.Ioannes,c.exhibita,cap. dilectus,& c.ex literis,extr.eod.Aut ex iusto dolore,& ob vim illatam, quam propulsare leges permittunt, & ex necessitate præsentis violentiæ,vel iniuriæ auertendæ, & comprimendæ gratia,& coactum appellatur, l.1.§.fin.ff.eod.& l.4.C.de adul. Committitur etiam vario telorum genere. Quid autem teli appellatione veniat:vide l.si calumnietur, §.telum, ff.de verb. sign.& l.pen.ad l.Iul.de vi pub.& l.armorum,ff.de verb.signif. Committitur etiam veneficiis, & incendiis: quæ omnia lex Cornelia comprehendit. Nec non inuidendo, detrahendo, persuadendo,decipiendo, consuleno mala. Vnde dicitur in c. perniciosè, dist.1.de pœn. perniciosè decipiuntur, qui existimant eos tantùm homicidas esse, qui manibus hominem occidunt,& non potiùs eos, per quorum consilium, & fraudem, & exhortationem homines extinguuntur. Homicidium enim,vt ait Cœlestinus III.in c.Henricus, extr.de cler. pug. in duello,tàm facto, quàm præcepto,siue consilio, aut defensione patratur. Imò qui oderunr, detrahunt, & mala persuadent alteri,pariter homicidæ sunt,quod homicidium spirituale dicitur,c.homicidiorum,& c.noli,dist.1.de pœn.

Qui Effectus?

Effectus Homicidij à diuersis pœnis, pro qualitate delicti, aliarumque circumstantiarum statutis ducuntur. Nam in talibus excessibus, non solùm quantitatem, & qualitatem delicti,sed ætatem, scientiam, sexum, atque conditionem delinquentis, locumque, & tempus, quo delictum committitur, esse attendenda, Alexander III. statuit, cap. sicut dignum, extr.eodem.

Homicidium voluntarium igitur punitur secundum leges, pœna legis Corneliæ de sicariis: quæ est:in insulam deportatio,& omnium bonorum ademptio. Sed solent hodiè (vt ait Marcianus) capite puniri, nisi honestiore loco positi fuerint, quàm vt pœnam legis sustineant. Humiliores enim solent bestiis subiici, altiores in insulam deportantur, l.eiusdem, §. legis

legis Corneliæ, ff.ad l.Corn. de sicar.Infans autem, vel furiosus ob homicidium commissum, lege Cornelia non tenentur, cùm alterum innocentia consilij tueatur, alterum fati infelicitas excuset, l.infans, ff.eod.Secundùm canones autem, Episcopus absque dispensatione deponitur, & 15.annorum iniungitur pœnitentia. Presbyter 12.annis pœnitere debet, & deponitur Superioris sententia: Diaconus 10. Clericus & laicus 7. annis pœnitere debēt. Et depositi, excōmunicatiq; ad gradum cuiuslibet sacerdotij accedere, nullo modo præsumere debent, c.si quis homicidium, dist. 5 .c.si quis viduam, & c.si voluntate, dist. 50. Casuale homicidium, aut culpa fit, aut citra culpam. Culpa, vt si præceptor puerum parùm benefacientem in docendo occidat, l.sed etsi, §.fin.ff.ad l.Aquiliam. Præceptoris enim nimia sæuitia culpæ adsignatur, l.præceptoris, ff.ad l.Aquiliam: cùm leuis tantùm castigatio concessa sit docenti, d.l. sed etsi. Atque in huiusmodi casibus, vbi de seruo culpa occiso agitur, ex l.Aquilia ad cessationes operarum, & medicationis sumptum resarciendum ciuiliter agitur, d.l.sed etsi, & Exod. 21.19. Ratio est: Quia culpa, quamuis lata, in l.Cornelia, pro dolo non habetur, Dd.in l.quod Nerua, ff.depo. Clericus autem casuale homicidium culpa committens, iure Pontificio incurrit irregularitatem, & congruenti iniuncta pœnitentia deponitur: nec ministrare nisi in subdiaconatus officio, & minoribus ordinibus cum dispensatione permittitur, c.presbyterum, c.continebatur, c.ad audientiam, extr.eod.c.eos verò, & c.eum, qui, dist. 50. Verùm citra culpam casu commissum homicidium, sicut iure ciuili, ita canonico nullam meretur pœnam, c.lator, c.dilectus, c.exhibita, extr.eod.licèt ob spirituale homicidium iniungatur pœnitentia, c.si quis voluntate, dist. 50.& per tot.dist.1.de pœn.

Quæ Affinia?

Falsum testimonium, mala persuasio, cap.noli, distin.1.de pœn. Omnis motus ad nocendum iniquè, c.homicidium, dist. 1.de pœn.

Quæ Contraria?

Præceptum decalogi: Non occides, cap. homicidium, distinct.de pœnit.homicidium iure concessum, de quo in cap. quicunque, 23.quæst.8.& in c.miles, quæst.5.& 23.in cap.officia, 23.quæst.5.fortuitus casus, cap.si quis voluntate, & seq. capitulis, dist.50.

AXIO

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Omnis iniquitas, & oppressio, & iniustitia, iudicium sanguinis est, & licèt gladio non occidas, voluntate tamen interficis, c. omnis, dist. 1. de pœn.

Homicidium lege vetitum putabatur non aliud esse, nisi corporis peremptio. Aperuit ergo Dominus, omnem iniquum motum ad nocendum fratri, in homicidij genere deputari, c. homicidium, dist. 1. de pœn.

Non ideò minus delinquit, cui sola deest facultas, c. si cui, dist. 1. de pœn.

In illos, qui Christianos persequuntur, & ex vrbibus, & propriis sedibus pellunt, iustè pugnatur, cap. dispar, 23. q. 8.

Qui crimina, quæ potest emendare, non corrigit, ipse committit, c. preterea, 23. q. 8.

Quicunque percutit malos: in eo, quo mali sunt, & habet causam interfectionis, minister Dei est: qui verò sine aliqua publica administratione maleficum, furem, sacrilegum, & adulterum, periurum, vel quemlibet criminosum interfecerit, aut trucidauerit, aut membris debilitauerit, velut homicida iudicabitur, & tanto acriùs, quantò non sibi à Deo concessam, abusiuè vsurpare non timuit potestatem, cap. quicunque, 23. quæst. 8.

Si quatuor homines, aut quinque, seu etiam plures contra hominem vnum rixati fuerint, & ab his vulneratus mortuus fuerit: quicunque eorum plagam ei imposuit, secundùm statuta canonum, vt homicida iudicetur: reliqui autem, qui eum impugnabant, volentes eum interficere, similiter pœniteant. Qui nec eum impugnabant, nec vulnerabant, nec auxilio cooperatores fuerunt, sed tantùm adfuerunt, extra noxam sint, c. si quatuor. 23. q. 8.

Mali prohibendi sunt à malo, & cogendi ad bonum, cap. vnum, 23. q. 6.

Non

Non ita resistamus malo, ne nos vindicta, quæ alieno malo animum pascit, nos delectet, cap. de occidendis, 23. quæst. 6.

Seipsum perimere, nulla legis authoritate permittitur, d.c. de occidendis, in fine.

Miles cùm obediens potestati, sub qua legitimè constitutus est, hominem occidit: nulla ciuitatis suæ lege, Reus est homicidij. Imò nisi fecerit, reus est imperij deserti, atque contempti: quòd si sua sponte, absque authoritate fecisset, in crimen effusi humani sanguinis incidisset. Itaque vnde punitur, si fecerit iniussus, inde punietur si non fecerit iussus, cap. miles, 23. q. 5.

Homicida est, qui sponte occidit, quos iudex iubet occidi, c. cum minister, 23. q. 5.

Sicut iure laudatur obedientia, ita reprehenditur, qui sibi non concessa vsurpat, c. lex, c. æterna, 23. q. 5.

Officia vindictæ possunt impleri boni bono animo, quomodo iudex, & quomodo lex, c. officia, 23. q. 5.

Non est iniquitatis, sed potiùs humanitatis crimen persequi, vt homo liberetur, c. non est, 23. q. 5.

Non frustrà sunt instituta regis potestas, & cognitoris ius, vngulæ carnificis, arma militis, disciplina dominantis, seueritas etiam boni patris. Habent omnia ista modos suos, causas, rationes, vtilitates: hæc cùm timentur, & mali coercentur, & boni quieti inter malos viuunt, cap. non frustrà, 23. quæst. 5.

Plus peccat is, qui causam mortis præbet, quàm qui occidit, c. cùm homo, 23. q. 5.

Homicidas, sacrilegos, & venenarios punire, non est effusio sanguinis: sed legum ministerium, c. homicidas, 23. quæst. 5. Iudex scelus non admittit, qui homines vincit, cap. iud. 23. quæst. 5.

DE

DE TORNEAMENTIS.

TITVLVS XIIII.

Continuatio.

IS, qui aliquem in torneamentis interfecit, eadem pœna, quæ in homicidas constituta est, coercetur.

Quæ dicuntur Torneamenta?

Torneamenta dicuntur, nundinæ, vel feriæ, in quibus milites ex condicto conuenire, & ad ostentationem virium suarum, & audaciæ, temerè congredi solent, cap. fœlicis, extra. eodem.

An Torneamenta sunt concessa?

Canones torneamenta detestantur. Leges autẽ omne virtutis causa certamen initum, siue quis certet hasta, siue pilo iaciendo, currendo, saliendo, luctando, pugnando, permittunt: in tantum, vt etiam in illis ex lege Titia, & Cornelia sponsionem facere liceat, l. solent, & l. in quibus, ff. de aleatoribus. Nec teneatur lege Aquilia is, qui in publico certamine damnum dedit. Sic enim inquit Vlpianus, lib. 18. ad edictum: Si in colluctatione, vel in pancratico, vel pugiles dum inter se exercentur, alius alium occiderit, si quidem in publico certamine, cessat Aquilia. Quia gloriæ causa, & virtutis, non iniuriæ gratia, videtur damnum datum. Hoc autem in seruo non procedit: quoniam ingenui solent certare: in filiofamilias vulnerato procedit, l. qua actione, §. si in colluctatione, ff. ad l. Aquiliam.

Quæ causa prohibitionis?

Euitatio periculi. Quia ex hisce hominum congressibus, non tantùm vitæ, verùm etiam, animæ pericula prouenire solent, quę quantùm fieri potest, declinare oportet, cùm prudentis, & circumspecti sit, futura pericula præcauere, l. licet, ext. de ele. c. in nono, 22. q. 1. c. in nomine Domini. 23. dist.

Qui ad Torneamenta accedentes, & qua pœna puniuntur?

Si ad Torneamenta accedentes se in congressu interfecerint, vel alter eorum interfectus fuerit, & interfector, & interfectus puniuntur. Interfector quidem, pœna homicidæ voluntarij. Interfectus autem, priuatione sepulturæ. Quod quidem

dem ita procedit si animo ludendi,& congrediendi : non autem animo perquirendi, & percipiendi credita eò sese quis contulerit; is enim,si inopinato casu opprimatur,licèt sepultura,neque vilis, neque speciosa, animæ salutem promoueat, honestè tamen eius funera celebrari debent, cap.2. extr.eod. cap.sacris, extra.de sepult.& cap.animæ, 13.quæst.1.

DE CLERICIS PVGNANTIBVS IN DVELLO.

TITVLVS XIIII.

Continuatio.

CLericus, siue alicui sponte duellum obtulerit, vel oblatum susceperit, & trucidando aduersarium, victor extiterit,instar homicidæ punitur,cap.1.extra.eod.

Quid Duellum?

Duellum, authore Hostiens.est singularis pugna inter aliquos ad probationis veritatem inuenta, §.qui sit,eod.tit.

Vnde dictum Duellum?

Sicuti monomachia Græcè dicitur pugna singularis inter duos : ita duellum Latinè quasi duorum bellum dicitur,cap.1. & cap.2.extr.eod.cap.monomach.2.quæst.5.

Quæ Forma pugnandi in Duello ad promerendum Canonis pœnam?

Vt per se, vel per alium, duellum spontè offerat, vel oblatum spontè suscipiat,vel coactus,iudice forsitan præcipiente, non tamen inuitus, cùm potiùs debeat omnia mala tolerare, quàm malo consentire,cap.itáne, 32.quæst.5.ca.ita faciat, 22. q.2. Quòd si inuitus suscipiat, cùm aliàs forsan euadere, vel res suas saluare non possit,tunc excusatur, cap.interfecisti,extra.de.homicid.& Innocent.in cap.porrò, si cler.extra.eod.

Quis huius Pugnæ finis?

Probatio veritatis. Nam ad probationem veritatis institutur,& qui vicit probasse,& victus in probatione defecisse intelligitur, Hostiens.in §.quid sit,eod.tit.

Quæ causa prohibitionis?

Ne Deus tentetur. Hac enim pugna Deus tentatur, capit.

Mennam, 2.quæst. 5. Deus autem tentari non debet, cap.quare, 22.quæst, 2.

Quis Effectus?

Si clericus alicui spontè duellum obtulerit, vel oblatum susceperit, siue victor, siue victus fuerit, de rigore iuris est meritò deponendus. Sed quantumcunque eius in hoc grauis est, & enormis excessus, euadere potest depositionis sententiam, si cum ipso suus Episcopus duxerit misericorditer dispensandum: dum modò ex ipso duello homicidium, vel membrorum diminutio non fuerit subsecuta, cap. porrò, extra. eodem. Et hoc verum, licèt non in propria persona, sed per alium pugnet, in tantùm, vt peremptione hominis secuta, verus existat homicida. Cùm homicidium non tantùm facto, sed etiam præcepto, siue consilio, aut defensione patretur, capit. Henricus, extra. eodem.

DE SAGITTARIIS.

TITVLVS XV.

Continuatio.

NOn minùs sagittarij, quàm alij pugnantes, ob periculum teli, quo in opprimendis hominibus vtuntur, pœnis canonicis coërcentur.

Qui Sagittarij, & vnde dicti?

Sagittarij sunt milites, qui in bello sagittis, id est, arcu, & balistis ad perimendos homines vtuntur, dicti à mittendis sagittis, Hostiens. hoc tit. vers. sed forte.

Quæ pœna statuta in Sagittarios?

Pœna anathematis constituta est in balistarios, & sagittarios, qui artem illam mortiferam, & odibilem contra Christianos, & Catholicos exercent, cap. vnico, extra. eod. Contra Sarracenos autem, & alios infideles impunè exercere possunt. Cùm vbi iustum prælium, (vt est illud, quod pro defensione patriæ, aris, focísque, & fide suscipitur,) non referat, qualiter, quibus armis, quo fuco, qua fronte, apertáne, vel occulta, & ex insidiis pugnetur, cap. dominus iubet, 23. quæst. 2.

DE

DE ADVLTERIIS, ET STVPRO.

TITVLVS XVI.

Continuatio.

ADulterij crimen cæteris grauius non tantùm ob id censetur, quòd illa extra corpus committuntur: hoc verò solum corpus contaminat: verùm etiam, quia illa vitia sibi adiuncta habet, scilicet homicidia, periuria, falsa testimonia, vim, iniuriam.

Quid est Adulterium, & vnde dictum?

Adulterium est, alieni thori violatio. Vnde adulterium dicitur, quasi ad alterius thorum accessio, cap. cùm lex, §. adulterium, 36. quæst. 1. Nam, vt Isidorus ait, adulterium facit, qui præter suam ad alteram accedit, cap. non mœchaberis, 32. quæst. 6.

Quotuplex Adulterium?

Duplex: Generale scilicet, & proprium, siue speciale. Generale dicitur, quod non tantùm alieni thori violationem, sed omnem illicitam fornicationem comprehendit, cap. meretrices, 32. quæst. 4. §. fin. Propriè autem, & specificè adulterium dicitur illicitus coitus cum vxore aliena, siue is, qui eam adulterat, vxorem habeat, siue non, 32. quæst. 4. & 32. quæst. 6. cap. non mœchaberis, l. inter liberas, §. 1. ff. eodem, l. inter stuprum, ff. de verb. sign.

Quæ causa Efficiens?

Consensus, & scientia alieni thori. Vnde si virgo nupserit nesciens viro alieno: hoc si semper nesciat, nunquam ex hoc adultera erit: si autem sciat, iam ex hoc adultera esse incipit, ex quo cum alieno sciens cubauerit. Sicut in iure prædiorum tamdiu quisque bonæ fidei possessor rectissimè dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienam. Cùm verò scierit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei possessor perhibetur, & iustè iniustus possessor vocabitur, cap. si virgo, 34. q. 1. & 2. vel si vxor ab alio, quàm pro marito, violenter fuerit oppressa, vel ignoranter cognita, adulterium ab vxore commissum, quò ad accusationis effectum, non videtur, cap. in lectum, 34. quæst. 2. & l. vim passa, ff. de adult.

Quod Obiectum?

Vir,& vxor.Licèt enim iure ciuili,vir coniugatus,vel solutus ad mulierem accedens non coniugatam, non committat adulterium: hoc enim iure non coniugatus vir corruptus, sed coniugata mulier corrupta adulterij crimen inducit,secùs obseruatur tamen iure Pontificio,& vir adulterando grauiùs delinquere dicitur, quàm mulier. Est enim caput mulieris ipse vir; honestiorem igitur ducere vitam, & in omnibus vitæ operibus vxorem suam excellere debet; tantò igitur grauiùs, ob tale delictum, eos puniri oportet, quantò magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere fœminas, cap. indignantur, cap. non mœchaberis, 32. quæst. 6. Non enim commixtionem seminis, confusionem familiæ, vel incertitudinem agnitæ prolis, sicuti leges: sed delicti atrocitatem: qua quis proprium thorum violare dicitur, hoc ius Pontificium respicit.

Quæ Forma committendi Adulterij?

Actus violandi thori prorij, vel alieni, præbito consensu committentium. Quia hoc crimen sine dolo malo committitur: nec à voluntate, sed ab actu intelligitur, l.11.23.25.& 43, ffe.eodem.

Quis Effectus?

Iure Canonico laicus committens adulterium excommunicatur, cap.si quis Episcopus, 27.quæst.1.& cap.lator,2.q.7. clericus deponitur,d.cap.si quis Episcopus, 27.q.1.Abb.& alij in cap.vt clericorum,& cap.peruenit,extra.eod. Licèt in foro pœnitentiali vtrique certa pœnitentia quoque imponatur. Laicus enim 7.annis,& clericus 10.annis pœnitere, sanctione Canonica iubentur, cap.presbyter, 83.dist.cap.deuotam, 27. quæst.1.& cap.hoc ipsum,33.quæst.2.Secundum legem verò Mosaïcam,mulier de adulterio conuicta lapidabatur,cap.hæc imago, 33.quæst.5.ca.1.vers.cognoscat, dist.6.de pœnis,cap. qui sine,& cap.postulatus,3.quæst.7. Secundum leges ciuiles vir adulter punitur gladio,& pœna capitali,l.quamuis,C.eod. & l. transigere, C. de transact. Mulier autem adultera virgis cæsa nouella constitutione, & iure canonum, in monasterium coniicitur: quam intra biennium, maritus in gratiam recipere potest.Eo autem elapso perpetuò ibi commorari debet,etiam marito mortuo, vnà cum bonis suis, si liberos non habet;quòd si eos habet,duæ partes liberis,parentibus vna relinquenda,nouella, vt nulli,§.adulterium, auth.sed hodie,ibi

Bald.C.eod.cap.gaudemus,extra.de conuerſ.coniug. In accuſanda autem vxore hic ordo obſeruandus eſt: vt accuſatio primo loco deferatur marito, qui iure mariti abſque inſcriptione, & obligatione ad talionis pœnam, accuſat. Deinde agnatis, denique cuiuis de populo: nec enim extraneus ab omni accuſandi iure, (cùm hoc iudicium inter publica referatur per l.quamuis,C.eod.) arcetur: ſed tantùm ab illa accuſatione, quæ iure mariti fit, & proximioribus agnatis conceditur,gloſſ.in l.4.qui accuſare,ff.eod. Quòd ſi non criminaliter, ſed ciuiliter de hoc crimine agatur, primus effectus eſt, actio iniuriarum,quæ ipſi coniugi,cuius matrimonium flagitio alterius violatur, competit. Dubium enim non eſt, quin atrociſſima afficiatur iniuria, cùm vtriuſque famila hoc vitio quaſi conſpurcetur,l.quamuis,C.eod.Rom.conſ.451.ca.num. 10.& Bald.in l. 1.ff. eod. Alter effectus eſt,diuortium: poteſt enim mulier agere ad diuortium, ſi velit. Quo caſu ſeparabitur matrimonium, quò ad thorum: non autem quò ad ſubſtantiam matrimonij: quia hac ratione coniugibus ſeparatis, neuter ad aliud matrimonium conuolare poteſt: etiamſi præcedens matrimonium ex cauſa conſanguinitatis, vel affinitatis, nullum declarari poſſit, gloſſ.& Salyc.in d.l.1.ff. eod.& l. conſenſu, C. de repud.& cap.tuæ, extra. de procur. Ex quo & alius effectus colligitur, ſcilicet priuatio dotis, & donationis propter nuptias. Vt enim qui illicitè diuertit, & matrimonium diſſoluit: ita & qui vagis pollutionibus illud inquinat, & euertit, hac pœna coërcetur, dict. l.conſenſu. Mulier ergo adulterij damnata dote relicta marito, priuatur: ita vt liberis in quota parte ius proprietatis reſeruetur: ediuerſò maritus adulterij conuictus iacturam facit donationis propter nuptias,quæ vxori vna cum dote, ſalua Liberis proprietate, aſſignatur. Donatione autem propter nuptias vel pactis dotalibus non celebratis, vel conſtitutis, mulieri quarta pars ſubſtantiæ mariti, peræquè, atque illo mortuo conceditur, reliquis bonis ad liberos,aut proximos hæredes redeuntibus; ita tamen, vt inde marito damnato, quo ad viuat, alimenta ad vitæ ſuſtentationem neceſſaria ſint præſtanda, authent. vt nulli iud.& authen.vt liceat matr.& auiæ,& l.conſenſu:iuncta l.fin. C.de repud. Et hanc de donatione propter nup.conſtitutionem quoque in bonis paraphernalibus, quæ mulier marito, extra dotem affert, obſeruandam quidam putant, vt Panorm.cap.plerúmque, extra.de donat.inter virum, &c.& cap. paſtoralis,extr.de iud.Boër.deciſ. 338.& Hip.in l.patre,num.

10. ff. de quæſt. Sed & priuatim adulteria punire lege ciuili permittitur. Quia pater deprehenſam filiam cum adultero occidere poteſt, l. nihil, l. quod ait, ff. eod. & auth. ſi quis, C. eod. Quod & marito poſt ternam denuntiationem, in adulterum, ſi in domo ſua reperiat, aut alioqui vtilis ſit, permiſſum eſt, l. marito, ff. eod. Vxorem autem ob adulterium trucidare iure canonum prohibetur, cap. inter hæc, 33. quæſt. 2.

Quæ Affinia?

Fornicatio, ſtuprum, inceſtus, raptus, lenocinium. Quæ Gelaſius in cap. lex illa, 36. quæſt. 1. ita diſtinguendo deſcribit: Fornicatio, licèt videatur eſſe genus cuiuſlibet illiciti coitus, qui fit extra vxorem legitimam, tamen ſpecialiter intelligitur in vſu viduarum, vel meretricum, vel concubinarum. Stuprum propriè, virginum eſt illicita defloratio: quando videlicet, non præcedenti coniugali pactione, vtriuſque voluntate virgo corrumpitur, patre iniuriam ad animum ſtatim poſt cognitionem, non reuocante. Inceſtus eſt conſanguineorum, vel affinium abuſus. Vnde inceſtuoſi dicuntur, qui conſanguineis, & affinibus abutuntur. Raptus admittitur, cùm puella violenter à domo patris abducitur, vt corrupta in vxorem habeatur: ſiue puellæ ſolummodò, ſiue parentibus tantùm, ſiue vtriſque vis illata conſtiterit, dict. l. lex illa. Lenocinium committitur, ſi maritus, turpis quæſtus gratia, vxorem proſtituit, illámque in adulterio deprehenſam retinuit, l. 2. ff. eod. Et in hos eadem pœna, quæ in adulteros, conſtituta eſt, l. auxilium, ff. de mi. Pœna lenocinij tenetur, & is, cuius ope, vel conſilio dolo malo factum eſt, vt deprehenſi in adulterio pecunia, vel pactione aliqua interueniente, ſe redimerent, l. 2. & l. caſtitati, C. eod. l. is, cuius, ff. eodem.

Quæ Adiacentia?

Multa ſunt crimina, quæ adulterio cohærent. Vt ſunt raptus, ſtuprum, vis, iniuria, homicidia, periuria, falſa teſtimonia, lenocinium, veneficium.

Quæ Pugnantia?

Præceptum decalogi, & lex diuina: Non mœchaberis; qua omnis illicitus coitus damnatur, Deut. 23. & 1. Cor. 5. Fides matrimonij, pactio coniugalis, thori pudor, violenta oppreſſio, reconciliatio. Sunt enim quidam caſus, quibus, licèt ad alterius thorum fiat acceſſio, tamen quò ad iuris effectum non committitur adulterium: ita vt nec maritus vxori crimen adulte

adulterij obiicere, vel huius gratia criminale, vel ciuile iudicium illi dictare possit. Primum est: si & ipse maritus fornicatus sit: fit enim criminis compensatio, & violasso thorum alienum non videtur, vbi nullus est thori pudor, vel respectus, sed promiscua & vulgaris, conniuente marito, turpido, Bald. Cyn. & Salyce, in l. si ea, & l. quæ adulterum, C. eod. & per totum, 32. quæst. 6. 2. Si eam adulterandam tradiderit, cap. discretionem, extr. de eo, qui cog. consang. vxor. &c. 3. Si violenter fuit oppressa, l. vim passa, ff. de adult. 4. Si ignoranter fuerit cognita, cap. in lectum, 34. quæst. 2. 5. Si credens maritum mortuum, de licentia Episcopi nupsit alteri, cap. cùm per bellicam, 33. quæst. 2. 6. Si post adulterium eam sibi reconciliauit, cap. quemadmodum, extra. de iureiur.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Coniunx coniugem de adulterio impetere non potest, si & ipse adulterium commisisse conuincatur, cap. intelligimus, extr. eod. cap. fin. eodem.

Maritis ex suspicione vxores accusare permissum est, & in accusando præfertur cæteris, c. maritis, extr. eodem.

Maritus retinens adulteram coniugem, non peracta pœnitentia, particeps est delicti, cap. si vir. extr. eod.

Stuprans virginem nondum desponsatam, tenetur eam dotare, & ducere in vxorem. Quòd si noluerit cum ea contrahere, vltra præstitam dotem corporaliter castigatur, cap. 1. extra. eodem.

Hic raptum admisit, qui florem virginitatis puellæ renitenti violenter eripuit, cap. de raptoribus, 36. q. 1.

Vir, & Mulier vna caro sunt, cap. si cuius, 35. q. 10.

Veritas sæpius exagitata magis splendescit in lucem, & pernicies reuocata in iudicium grauiùs, & sine pœnitentia condemnatur. Nam fructus diuinus est, iustitiam sæpius recenseri, cap. graue, 35. quæst. 9.

Sententia, nisi per appellationem intra terminum lege constitutum, reuelata fuerit, irreuocabile robur obtinebit, cap. 1. 35. quæst. 9.

Quod contra interdictum, & ordinem Ecclesiæ factum est, ratum non haberi, tam humanæ, quàm diuinæ legis proclamat auctoritas, cap. videtur, 35. q. 7.

Vsus naturalis licitus est, sicuti in coniugio: illicitus, sicut in adulterio: contra naturam verò semper illicitus, & proculdubiò flagitiosior, atque turpior, cap. vsus naturalis, 32. quæstion. 7.

Vir caput est mulieris: meliùs igitur viuere debet, quàm mulier, & ipsam in omnibus bonis operibus excellere, cap. non mœchaberis, 32. quæst. 6.

Mariti tantò grauiùs, ob flagitia patrata puniendi, quàm mulieres, quantò magis ad eos pertinet, & virtute vincere, & exemplo regere fœminas, cap. indignantur, 32. quæstion. 6.

Iniquum est, vt quis de alio iudicare velit, & iudicari de se nolit, cap. iniquum, 32. quæst. 6.

Reuera non potest caro corrumpi, nisi mens fuerit antè corrupta, cap. reuera, 32. quæst. 5.

Cùm pudicitia sit virtus animi, comitémque habeat fortitudinem, potiùs quælibet mala tolerare, quàm malo consentire decernit, cap. ita ne, 32. quæst. 5.

Appellatione mœchiæ omnis illicitus coitus intelligi debet, cap. meretrices, 32. quæst. 4.

Sanctiùs est absque liberis esse, quàm ex illicito coitu, stirpem quærere, cap. sicut. 32. quæst. 4.

Qui coniugali affectu copulantur, etiamsi non causa procreandorum filiorum: sed explendæ libidinis conueniant, non ideò fornicarij, sed coniuges appellantur, cap. concubinæ, 32. quæst. 2.

Quorum vnum corpus est, vnus debet esse animus, cap. de nepiis, 31. quæst. 2.

DE RAPTORIBVS, INCENDIARIIS, ET VIOLATORIBVS Ecclesiarum.

TITVLVS XVII.

Continuatio.

RAptus, inquit Isidorus lib. 2. etymologiarum, c. 33. quoque illicitus coitus est, à corrumpendo dictus. Vnde qui raptu potitur, stupro fruitur, c. raptus, 36. q. 1.

Quotuplex est?

Duplex. Aut enim circa personas, aut circa res committitur. Fraudulenta abductio personarum, raptus: violenta autem ablatio rerum, rapina dicitur, c. lex illa, 26. q. 1.

Quid est rapina?

Rapina est fraudulosa rei alienæ mobilis, & corporalis, vi, aut dolo malo, studiosè facta ablatio. Et hoc intellige de rebus priuatorum: aliàs diceretur committi sacrilegium, c. nulli liceat, 12. q. 2. c. conquestus, extr. de foro. com.

Quid Raptus?

Raptus est fœminæ innuptæ, cuius fama honesta est, inuitis, in quorum potestate est, facta abductio, cap. lex illa, 36. quæst. 1.

Quæ causa Efficiens?

Fraudulenta mens, & vis ad potiendum personis, & rebus alienis, adhibita, c. de raptoribus, 36. q. 1.

Quæ Materia, vel Obiectum?

Rapinæ materia est, res aliena mobilis, corporalis, & profana. Nam res immobiles propriè non rapiuntur, sed inuaduntur, & in rebus Ecclesiasticis si illæ rapiãtur sacrilegium committi dicitur, d. c. conquestus, extr. de foro comp. & c. nulli liceat, 12. q. 2. Raptus autem obiectum, est fœmina honestæ famæ, siue virgo, siue vidua, siue vestalis aut monialis sit. Nam in meretricem, sicuti nec stuprum: ita nec raptus committitur, c. raptores, 3. q. 2.

Quæ Forma?

Forma rapinæ est, violenta rei alienæ mobilis corporalis, & profanæ ablatio, dolo malo facta. Forma raptus est, contrecta-

tio fraudulenta personæ honestæ, violenter à domo eius, in cuius potestate est, abductæ, ad hoc, vt corrupta in vxorē habeatur. Vnde dicit Gelasius: Raptus admittitur, cùm puella violenter à domo patris abducitur, vt corrupta in vxorem habeatur: siue puellæ solummodò, siue parentibus tantùm, siue vtrisque vis illata constiterit, c.lex illa, 36.q.1.

Quis Finis?

Vt rebus, personisque raptis potiatur, vel vt corrupta in vxorem habeatur, d.cap.lex illa, 26.q.1.& cap.apud omnipotentem, 36.quæst.2.

Qui Effectus?

Rapinæ effectus est, actio Vi bonorum raptorum, quæ datur ei, ex cuius bonis res rapta est: vel cuius interest, rem non fuisse raptam, licèt non habeat in bonis: vt est creditor pignus habens, depositarius, conductor, vsufructuarius, contra raptorem, & eum, qui præbuit opem, & auxilium, hæredesque, in quantum ad eos peruenit, intra annum quidē vtilem in quadruplū: ita vt huic quadruplo, persecutio rei insit: post annum autem in simplum, l.1.& 2.C.eod. Et iure Pontificio, raptores, qui suis rebus spoliant peregrinantes excommunicatione, aliisque pœnis coercentur: nisi ablata restituant, vel de restituendo caueant: de quibus habetur c.super eo, & c.excommunicationi, ext.eod. Raptus effectus, secundum leges, est pœna capitalis, intantum vt Iustiniani constitutione non solùm illi, qui huiusmodi crimen commiserunt; sed &, qui inuasionis tempore eis auxilium præbuerunt, adhuc flagrante crimine comprehensi, à parentibus virginum, vel ingenuarum, vel viduarum, vel quarumlibet fœminarum, aut earum consanguineis, aut tutoribus, vel curatoribus, vel patronis, vel dominis conuicti interfici possint, l.vnica, C.de raptu virginum, seu vidua, l.nec non sanctissimo, & l.raptores, C.de Episc.& cler. sed secundùm canones huiusmodi raptores cum suis adiutoribus anathemate: aut si clerici sint, proprij ordinis, & honoris priuatione coercentur, c.si quis virginem, cap.raptores, & c.eos, 36.quæst.2. Sed sciendum est iure ciuili raptores non tantùm, Vi bonorum raptorum: sed etiam aliis actionibus conueniri posse, tam ciuilibus, vt lege Aquilia, condictione furti, rei vindicatione, aliisque condictionibus, quàm criminalibus, l. si quis in tantam, C.vnde vi, l.extat, ff.quod metus causa, tot.tit. C.ad l.Iul.de vi pri.& ad l.Iul.de vi pub.& l.vn.C.de rapt. Imò qui ex incēdio, ruina, rate, naueq; expugnata, aliquid rapuisse,

vel

vel quid damni rebus alienis dedisse dicitur, actione in factum ex edicto de incendio, ruina, & naufragio, tenetur, l. 1. ff. eodem.

Qui dicuntur Incendiarij?

Qui data opera, ex odio, vel vindicta, ignem ad conflagranda ædificia apponunt, vel apponi faciunt: non autem illi, quorum negligentia incendij fomitem præbet, cap. pessimam, 23. quæst. 8.

Quomodò Incendium coercetur?

Secundùm leges distinguitur. Aut incendium fit intra oppidum, vel ciuitatem: aut extra. Et tunc, aut data opera, dolo, vindicta, vel ex odio. Aut ex negligentia, aut fortuitò. Primò: Qui data opera, inquit Vlpianus lib. 8. de officio proconsulis, in ciuitate incendium fecerint, si humiliore loco sint, bestiis subiici solent: si in aliquo gradu constituti, puniuntur capite, aut certè in insulā deportantur, l. licere, ff. de incend. ruin. nauf. Quod & Callistrat. in l. capitalium, §. incendiarij, ff. de pœn. asserit, inquiens: Incendiarij capite puniuntur, qui ob inimicitias, vel prædæ causa, incenderint intra oppidum, & plerunque viui exuruntur. Vnde qui ædes, aceruúmve frumenti, iuxta domūm positum, cōbusserit, vinctus, verberatus, igni necari (Caio teste) iubetur: si modò sciens, prudensque id commisetit, l. qui ædes, ff. de incend. rui. nauf. Qui verò casam, aut villam structo incendio conflagrant, aliquanto leuiùs puniuntur, d. l. capitalium. Quòd si per negligentiam incendium fuerit exortum, & damno vicinis sit, ciuiliter exercetur, vt qui iactura affectus est, damni disceptet, vel modicè vindicetur, vt Callistratus vult in d. l. capitaliū: vel, vt Caius explicat, noxam sarciat, vel si minùs idoneus sit, leuiùs castigetur, d. l. qui ædes, ff. eod. Fortuitum autem incēdium, in quo nullius culpa, luxuria, vel dolus argui potest, veniam meretur, l. si fortuitò, ff. eo. De iure autem Pontificio: si quis studio, odio, vel vindicta ignem apposuerit, vel apponi fecerit, aut appositoribus consilium, vel auxilium sciēter præstiterit, excommunicatur. Etsi mortuus fuerit incendiarius, Christianorum priuatur sepultura. Nec absoluitur, nisi priùs damno, cui intulit, pro ratione facultatum suarum resarcito, iuret, se vlteriùs ignem non appositurum. Si quis autem Archiepiscopus, vel Episcopus hoc relaxauerit, indulseritque, damnum restituere: & per annum ab officio Episcopali abstinere, districtione canonica

nica

nica compellitur, c.pessimam, 23.q.8.c.indigne, 12.q.3.& c. quisquis, 17.q.3.Non tamen isti incendiarij ipso iure excommunicati intelliguntur, vt prædictis iuribus, nisi Ecclesiam, vel ædificia religiosa, cœmeterium, aliaque, quæ intra spacium priuilegiatum constructa sunt, incenderint, vel effregerint. Illi enim, simulatque denuntiati sunt, pro sacrilegis habentur,& in Ecclesia ipso iure dicuntur excommunicati: nec absoluuntur, nisi per Summum Pontificem, c.tua nos, & cap. conquesti, extr.de sentent. excom.c.Canonica, 11.q.3.c.cùm deuotissima,12.q.2.

Quid est Sacrilegium?

Sacrilegium est, quotiens quis sacrum violat,aut auferendo sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro, vel non sacrum de sacro,c.si quis contumax,& c.quisquis,17.q.4.

Quæ causa Efficiens.

Ipsa rei sacræ contrectatio,vel iniuria, violentiaque personis,vel rebus sacris adhibita,d.c.quisquis, §.sacrilegium, & c. si quis suadente,17.q.4.

Quæ Materia?

Res sacra,mobilis,& immobilis corporalis siue surripiatur, contrectetur, siue violetur. Vnde qui prædia Ecclesiastica inuadit,vexatque sacrilegij crimen incurrit, c.prædia, & c.cùm deuotissimam,12.q.2. Et qui non sacrum de sacro aufert:quia sacrum violare videtur,licèt res,quæ sacra non sit,surripiatur, d.cap.si quis,17.quæst.4.Iure tamen ciuili si res non sacra auferatur,non sacrilegium, sed furtum committitur, l.Diuus,ff. ad l.Iul.pecul. Dicitur etiam sacrilegium committere, qui violentas, & impias manus in clericum iniecerit, dict.cap.si quis,17.quæst.4.

Quæ Forma?

Committitur sacrilegium,vel in rebus, vel in personis Ecclesiasticis. In rebus quidem, Ecclesiam infringendo, aliquid inde diripiendo, auferendo, iniuriam inferendo, prædia Ecclesiastica inuadendo,vexando, &c.cap.quisquis, 17.q.4. & c. prædia,12.q.2.Et intellige, quod si quid horum fiat intra 30. passus ab Ecclesiæ ianuis:nam tot passibus vniuscuiusque Ecclesiæ reuerentia in toto circuitu defendi debet, c. diffiniuit, 17.q.4.in personis autem,manus violentas clericis,vel personis Ecclesiasticis iniiciendo, pulsando, vinciendo, verberando,aliaque iniuria afficiendo,cap.si quis, suadente diabolo, c. quisquis, & cap.si quis,17.q.4.Committunt etiam impropriè sacri

ſacrilegium,qui contra diuinæ legis ſanctitatem,aut neſciendo committunt,aut negligendo violant,& offendunt,aut qui de Principali iudicio diſputant, dubitantes, an is dignus ſit, quem Princeps elegerit:vel qui intra prouinciam,in qua prouinciales,& ciues habentur, officium gerendæ, aut ſuſcipiendæ adminiſtrationis deſiderant,c.ſi quis ſuadente, §.committitur, 17.quæſt.4.

Qui Effectus?

Effectus in variis ſacrilegij commiſſi pœnis vertitur. 1. Enim cùm quis ſacrilegium,rem ſacram è loco ſacro,publico,vel priuato, vel ex loco non ſacro ſuffurando, perpetrauit,iure pontificio inducitur aliquando pœna excommunicationis ipſo iure,aliquando latæ ſententiæ,vt probant Dd.in c. conqueſtus,ext.de foro comp. & c.conqueſti, extr.de ſent.excom.& pœna pecuniaria. Dicitur enim in c.ſi quis contumax, 17.q.4.ſacrilegium duplicem continere pœnam:pecuniariam videlicet,& excommunicationis. Pecuniaria eis perſoluenda eſt, ad quos querimonia ſacrilegij pertinet, & ideò ſeq. cap. quiſquis, 17.q.4.ſubiicitur. Quiſquis inuentus fuerit reus ſacrilegij,Epiſcopis,vel Abbatibus,ſiue perſonis,ad quos querimonia ſacrilegij iuſtè pertinuerit, 30.libras examinati argenti puriſſimi componat,d.c.quiſquis. Et eod.c.quiſquis,§.fin.ſi qui monaſteria,& loca Deo dicata, & Eccleſias infringunt, & depoſita,vel alia, quælibet, exinde abſtrahunt, damnum nouies componant, & emunitatem tripliciter, & velut ſacrilegi Canonicæ ſententiæ ſubigantur, & in inuaſores rerum immobilium Eccleſiaſticarum pœna ſtatuta eſt hoc Canone. Attendendum eſt omnibus, ne prædia vſibus ſecretorum cœleſtium dedicata, à quibuſdam irruentibus vexentur : quod ſi quis fecerit,poſt debitæ vltionis acrimoniam(quæ erga ſacrilegos iure promenda eſt) perpetua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut exilio perpetuæ deportationis ſeruetur, cap. attendendum,17.q.4.c.prædia, & c.quicunque,12.q.2. Nota quoque pœnam,quæ habetur in c.de viro nefando,12.q.2. In hoc tamen differt ius ciuile,quòd eo iure propriè ſacrilegium dicatur, cùm res ſacra de loco ſacro publico ſurrepta fuerit, non autem de priuato ſacro,niſi impropriè. Ob id priore caſu mortis : poſteriore autem arbitraria ex arbitrio iudicis pœna imponitur, Bal.& Bart.in l.ſacrilegij, ff.ad leg.Iul.pecul.quod notat Hier.Zanet.tractat. de diff.Iu.Can.& ciuil.numer. 28.
2. Cùm ſacrilegium perpetratur immittendo impias manus

in cle

in clericos, tunc is sacrilegus iure ciuili pœna mortis punitur, l.si quis in hoc genus, C.de Episc.& cle. Quæ tamen cùm grauis sit, mitigata videtur ex auth.sed nouo iure, C.de Episc. & cler. quo loci scribit Bal. hodiè pœnam capitis huic sacrilegio indici, si quatuor concurrant. 1. Quòd sit clericus. 2. Quòd diuina celebrentur. 3. Quòd sit in Ecclesia. 4. Quòd diuinum officium perturbetur: Alioqui altero ex his quatuor deficiente, pœna erit exilij. Iure autem Pontificio vulnerans, vel verberans clericum, ipso iure in maiorem excommunicationem incidit, à qua non nisi à Pontifice absolui potest, c.si quis suadente, 17.q.4. quam constitutionem glo. ibi intelligit procedere etiam si violentia in vestes clerici committatur: quod & affirmat Innoc. in c.nuper, extr. de sent. excom. Deniq; cùm quis sacrilegium impropriè committit: vt putà, quando quis legem diuinam offendit, seu quouis modo eius intellectum violat; vel cùm de authoritate Principis, Pontificis, vel Imperatoris disputat, atque dubitat. Hoc in casu pœna est arbitraria: ita sentit Franc. de Marchis, q.859.p.2. Et intellige: disputat de potestate Principis in his, quę iuris sunt positiui, de quibus Princeps, cùm ius condendæ legis habeat, pro arbitrio statuere potest: non autem in his, quæ iuris diuini, naturalis, vel iurisgentium sunt: ita Crauet. cons. 241. nume. 20. & tract. de antiq. temp. prima parte, nu. 38. Committitur etiam sacrilegium violando virginitatem Deo dicatam, de cuius pœna suprà, eod. tit.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Ratio nulla permittit, vt propriis cuiusquam vsibus applicetur, quod pro communi vtilitate datum esse cognoscitur, cap. ratio, 17. quæst. 4.

Reum ad Ecclesiam confugientem nemo abstrahere audeat, neque inde damnare ad pœnam, vel ad mortem: vt honor Ecclesiarum conseruetur, sed rectores Ecclesiæ pacem eius, & vitam, & membra obtinere studeant, cap. reum, 17. quæst. 4.

Qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem operatur: qui autem pecuniam, aut res Ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit, c. qui rapit. 17. q. 4.

Sacri

Sacrilegium est, quoties quis sacrum violat, aut auferendo sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro, vel sacrum de sacro. Dicitur etiam sacrilegium committere, qui violentas & impias manus in clericum iniecerit. Porrò ipsum sacrilegium duplicem continet pœnam: pecuniariam videlicet, & excommunicationis, c. si quis, 17. q. 4.

Qui sacris locis derelicta retinere contenderit, vel Ecclesiæ res, & facultates alienauerit, sacrilegus esse iudicatur, cap. sacrilegium, & c. omnes, 17. q. 4.

Summum in rebus bonum est iustitiam colere, ac sua cuiq; iura seruare, & in subiectos non sinere, quod potestatis est fieri, sed quod æquum est custodire, c. si seculi, 12. q. 2.

Qui abstulerit patri, aut matri aliquid, dicitque hoc peccatum non esse, homicidij particeps est. Pater noster sine dubio Deus est, qui nos creauit: mater vero nostra, Ecclesia est, quæ nos in Baptismo regenerauit: ergo qui Christi pecunias & Ecclesiæ rapit, vel fraudat, homicida est, c. qui abstulerit, 12. quæst. 2.

Rapinam emere non licet, nisi ea intentione, vt cui est ablata, restituetur, c. rapinam, 14. q. 5.

Bonus vsus non iustificat iniustè quæsita, cap. neque, 14. quæst. 5.

Cùm alterius detrimento alteri subuenire non licet, cap. denique, 14. q. 5.

Aliena rapere non est contra præceptum: nullo siquidem Dei mandato rapina videtur prohibita: sed nomine furti omnis tacita vsurpatio rei alienæ intelligitur, cap. dixit, 14. quæst. 5.

Iniuria ex affectu facientis consistit, cap. illud relatum, 15. quæst. 1.

Voluntarios Reos non necessitate compulsos culpa constringit, & pœna condemnat, cap. illa cauenda, 15. quæstio. 1.

Qui nimio vino indulgent, si qua per vinum deliquerint, apud

apud sapientes iudices venia quidem facta, donantur: sed leuitatis damnantur auctores: c. sanè, 15. q. 1.

Si quis Ecclesiam igne combusserit, quindecim annis pœniteat, & eam sedulò restituat, & pretium pauperibus restituat, c. si quis Ecclesiam, 17. q. 4.

Res Ecclesiæ nullo modo distrahi possunt: Et si distracta sint, non possidentur, c. nunc quæritur, 12. q. 2.

Qui res mobiles Ecclesiæ rapit, vel immobiles inuadit, sacrilegij crimen incurrit, cap. prædia, & cap. in antiquis, 12. quæstio. 2.

DE FVRTIS.

TITVLVS XVIII.

Continuatio.

RApina, & sacrilegium species furti sunt: hinc rapinam, vel sacrilegium non permisit, qui furtum prohibuit. Cùm furti nomine omnis illicita rei alienæ vsurpatio intelligatur, cap. dixit, §. obiicitur, cap. pœnale est, 14. q. 4. & cap. meretrices, 32. q. 4.

Quid est Furtum?

Furtum, authore Paulo, est contrectatio rei fraudulosa lucrifaciendi gratia, vel ipsius rei, vel etiam vsus eius, possessionisve, quod lege naturali prohibitum est admittere, l. 1. §. furtum, ff. eod.

Quotuplex Furtum?

Duplex: Generale, & speciale. Generale est, quod omnem illicitam rei alienæ vsurpationem comprehendit. Vnde & rapina, sacrilegium, peculatus, &c. furti appellatione veniunt, d. c. meretrices, 32. q. 4. & l. 1. ff. ad legem Iuliam pecul.

Quid Furtum speciale priuatum: & quomodò diuiditur?

Furtum in specie consideratum, vel est manifestum: vt cùm quis adhuc in ipso actu surripiendi, vel antequàm ad locum destinatum perueniat, cum re furtiua, vel à domino rei, vel ab alio deprehenditur, l. fur est manifestus, ff. eod. Vel non manifestum:

festum : quod est, cùm quis insciis aliis, rem furto ablatam in eum transfert locum, in quem sese recipere constituit, l.siue igitur, & l.seq.ff.eodem.

Vnde dicitur Furtum?

Furtum à furuo, id est, nigro dictum Labeo ait, quod clam & obscurè fiat, & plerumque nocte : Vel à fraude, vt Sabinus ait; vel à ferendo, & auferendo; vel à Græco sermone, quo φῶρες appellantur fures. Imò, vt Paulus opinatur, Græci ἀπὸ τοῦ φέρειν, hoc est à ferendo φῶρας dixerunt, l.1.ff.eod.

Quæ causa Efficiens?

Mens fraudulosa, affectus, contrectatio furantis, cap.hi, qui in furtis, §.furtum, & cap.fur autem, 14.quæst. 6. Sicuti enim nullum delictum, nec plagium, nec adulterium, nec violentia, nec homicidium, sine dolosa intentione committitur: ita nec furtum absque dolo, & contrectatione, licèt voluntas, verba, vel scriptura interuenerit, fieri dicitur. Vnde sola cogitatio furti faciendi non facit furem, l. 1. ff. eod. & l.si quis vxor.l.inficiando, & l.falsus, ff.eodem.

Quæ Materia?

Res aliena, mobilis, corporalis, vel ipsius vsus, & possessio, siue illa res modica sit, siue magni momenti. Sicuti enim in fornicatione, non idcircò diuersa est fornicatio, si mulier sit pulchra, aut deformis, ancilla, aut ingenua, paupercula, aut opulenta : sed qualiscunque illa fuerit, vna est fornicatio : ita in furto quãtumcunque quis abstulerit, furti crimen incurrit. Non enim furtum tam in quantitate rei, quàm in affectu furandi consideratur; mens enim sola furantis attenditur, cap. fur est, & cap.hi, qui in furtis, 14.quæst. 6. Aliena res esse debet, cuius furtum factum sit : Quia in re propria furtum non committitur: nisi cum alio sit communis, l.si socius, ff.eod.nisi quis protestetur iure potiùs suo, quàm furti consilio vti, l. merito, ff.pro socio. Et mobilis: Quia immobiliũ furtum fieri nequit, l.qua re, ff.de vsucap.sicuti nec incorporalium. Quia incorporalia nec tradi, nec possideri, nec contrectari possunt, l.seruus, §.incorporales, ff.de acqui.rerum dom. Furtum autem iure corporali, vel eius vsu, vel possessione committitur: Nam si creditor vtatur pignore, vel depositarius re deposita : vel si debitor rem pignori datam subtrahat creditori : vel si colonus, qui fundum conduxit, eo vendito dominum possessione fraudet, furtum committitur, l.cùm æs, §.1.ff. eod.l.is, qui rem pignori, ff.eodem.

Quæ Forma?

Fraudulenta contrectatio rei alienæ, inuito domino facta; vnde, vt furtum committi dicatur, quatuor coniunctim requiruntur. 1. Mens fraudulenta furantis, cap. fur autem, 14. quæst. 6. 2. Vt fiat, domino inuito, l. falsus, ff. eod. 3. Actualis contrectatio, l. inficiando, ff. eod. 4. Vt res talis sit, in qua furtum committi possit, l. 1. ff. eod. Vnde Vlpianus in l. 43. §. 4. lib. 41. ad Sabinum, hæc requisita explicans, ait: Qui alienum quid iacens lucrifaciendi causa sustulit, furti obstringitur, siue sciuit cuius sit, siue ignorauit. Nihil enim ad furtum minuendum facit, quòd cuius sit ignoret. Quòd si dominus id dereliquit, furtum non fit eius, etiamsi is qui surripit, furandi animum habuerit. Nec enim furtum fit, nisi sit, cui fiat; in proposito autem nulli fit: quia etsi nō fuit derelictum, putauit tamen derelictum esse: At si neque fuit, neque putauit, iacens tamē tulit, non vt lucretur, sed redditurus ei, cuius fuit, furti non tenetur. Quid si nesciat cuius fuerit? Solent, inquit Vlpianus, plerique libellum continentem se inuenisse, & redditurum ei, qui desiderauerit, & ostenderit rem suam esse, proponere; quo facto, non furandi animo se fecisse ostendunt, l. falsus creditor, §. qui alienum, ff. eodem. Non igitur solus furandi animus ad inducendum furti vitium sufficit: sed etiam desideratur, vt subsecuta actualis contrectatio in re, in qua committitur furtum, inuito domino fiat. Contrectatio bifariam hîc intelligitur, verè, & interpretatiuè. Contrectatio vera, quolibet actu, quo res furtiua abducitur, amouetur, vel transfertur, designatur, l. si quis vxori, §. si quis asinum, ff. eod. l. alienum, C. eod. §. furtum, Instit. de oblig. quæ ex delict. l. possideri, §. si rem, ff. de possess. Interpretatiua contrectatio dicitur: quæ considerato effectu in iure pro vera habetur. Hinc falsus procurator tenetur, si volens debitum exigere, aliis delegauerit soluendum, se præsente: nam propter præsentiam suam, in se pecunia translata videtur, l. falsus, §. si is, ff. eodem. Item is, qui opem, & auxilium ad furtum faciendum præstitit, l. is, qui opem, ff. eodem. Item receptator rerum furtiuarum, l. eos, C. eod. & qui in officio fraudulenter versantur, l. 1. §. fin. & l. 2. ff. de tute. & rat. distra. Nuncius tamen pecuniam, quæ illi perferenda commissa est, inuito dominō, consumens, non pœna furti statuta, sed minori pro arbitrio iudicantis plectitur, Ias. in l. eius, qui, ff. si cer. pet.

Quæ

Quæ cau procatarctica?

Circunstantiatum committendo furto inseruientium oblata occasio, commoditas occultandi, &c.

Quis Finis?

Perceptio lucri ex contrectatione rei alienæ: si enim ad alium finem, scilicet explendæ libidinis, vel alterius causa fiat, furtum non erit, l. verum est, 39. ff. eodem. Furtum enim, sine intentione lucrandi non committitur.

Quis Effectus?

Actio furti pœnalis, actio ad exhibendum, rei vendicatio, & condictio furtiua. Actio furti est merè pœnalis, vel iure prætorio, vel ciuili; ad persequendam pœnam siue quadrupli, si furtum manifestum sit; vel dupli, si non manifestum, cum omnibus accessionibus, seu fructibus rei furtiuæ competit, l. qui sacrum, ff. eod. Et datur domino rei furto subtractæ, vel ei, cuius ex honesta, & probabili causa interest, furtum factum non esse: vt sunt creditor, commodatarius, depositarius, socius, bonæ fidei possessor, & maritus rei dotalis, l. eum, qui, §. qualis, & §. si res commodata, ff. eod. l. si socius, ff. pro socio, l. interdum, & l. cùm æs, §. 1. ff. eod. Et hæredibus eius, qui furtum passus est, §. non autem, Instit. de perpet. & temp. actionibus contra furem, præstantémque opem, & consilium, l. 1. §. falsus, l. qui seruo, & l. in furti, ff. eod. In hæredem tamen furis non exercetur, nisi de eo, quod ad ipsum ex furto peruenit scientem & contrectantem; vel si lis cum fure superstite contestata fuerit, d. §. non autem, & §. pœnales, Instit. de perp. & temp. actionibus. Actio ad exhibendum, est præparatoria rei vindicationis. Nam competit ad exhibendam rem surreptam, vt vindicari possit, l. 1. ff. ad exhibéd. Rei vindicatio domino aduersus quemlibet possessorem, vel eum, qui dolo desiit possidere, ad consequendam rem furto sibi surreptam competit. Qua actione possessor conuentus rem furtiuam domino: etiam pretio non persoluto, restituere tenetur, l. in ciuilem, C. de fur. & ser. corrupt. Condictio furtiua etiam domino aduersus furem ipsum, hæredésque eius, aut quemlibet successorem, siue res extet, siue perierit, ob moram, quam fur, qui primò inuito domino, rem contrectauit, semper in restituenda ea facere videtur, ad restitutionem rei furtiuæ, etsi melior facta sit impensa ipsius furis, extorquendam, datur, l. ex argento, l. 1. & l. fin. ff. de condictio. furti. Cùm igitur furti actio ad pœnæ persecutionem spectet;

condictio verò, & vindicatio, ad rei persecutionem, consequitur, recepta re, aut perempta, nihilominùs furti actionem competere; condictionem verò & vindicationem tolli, sicut ex diuerso post solutam dupli, vel quadrupli pœnam, salua est vindicatio, & condictio: ita tamen, vt alterutrius electione, altera tollatur, l. si pro fure, §. furti actio, ff. de con. fur. Hodie verò constitutionibus Imperialibus, hoc furti iudicium quasi publicum constitutum est. Et fures, qui quinque solidos, vel rem eius æstimationis furati fuerint, laqueo, vel cruce; sin minùs, forcipe, & fustigationibus puniuntur, §. si quis quinque, cap. de pace tenenda, in vsibus feud. & const. Caroli V. Impe. articulo 160. cum duobus artic. sequentibus, in tractatu de causis criminalibus. Et hoc ob delicti huius frequentiam, qua Reipublicæ salus, ad cuius conseruationem omnes leges referendæ sunt, nimiùm lædi videbatur. Nam & Claudius Saturninus, legibus permissum esse tradidit, vt constituta maleficiorum supplicia in terrorem aliorum exacerbentur, si quando nimiùm multis grassantibus exemplo opus est, l. aut facta, §. euenit, ff. de pœnis. Canones quò ad pœnam, ita distinguunt. Aut furtum fit ob necessitatem, vt si fame, vel indigentia rerum quis oppressus furetur cibaria, vestem, vel pecus: & trium hebdomadarum iniungitur pœnitentia, cap. si quis, extra. eod. Aut nulla impellente necessitate, seu fraudulenta intentione fit furtum: & tunc, vel est occultum, aut manifestum: si occultum: & fur sponte illud fuerit confessus, quo casu tenetur ad restitutionem, & ad agendam pœnitentiam, quibus peractis ad sacros Ordines promoueri potest, cap. ex literis, extr. eod. Si autem est manifestum, & accusatus, confessus, vel furti Reus legitimè conuictus fuerit, eo casu deponitur, & in monasterium coniicitur, vel si necdum corrigibilis sit, seculari iudici legitima pœna puniendus traditur, cap. at si clerici, §. 1. & cap. cùm non ab homine, extr. de iudic. c. tuæ, extr. de pœnis. Aliam pœnam furis in ipso actu furandi occisi, vide in cap. 2. extra. eod. & cap. fures, 13. quæst. 2. Quomodo autem illi, qui fures & latrones in ipso delinquendi actu interficiunt, cùm eos comprehendere possint, puniantur, vide cap. si fur, aut latro, 13. quæst. 2.

Quæ Affinia?

Rapina, quæ violentia: sacrilegium, quæ in re sacra fit; crimen peculatus, quod quasi publicum furtum dicitur, quo quis defraudat ærarium publicum; simonia, qua simoniacus quasi

furari

furari gratiam intendit: vsura, quia vsuram exercens, quodammodo furtum committit.

Quæ Pugnantia?

Præceptum decalogi: *Ne furtum facias*, lex diuina: ratio, & lex naturalis: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*: ius gentium, quo dominia sunt distincta, & vnicuique suum adiudicatum, l. ex hoc iure, ff. de iustitia, & iure.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Non fur solùm, sed & ille reus tenetur, qui furti conscius, quærente possessore, non indicat, cap. qui cum fure, extr. eod.

Non est aliquid eripiendum diuitibus, vt detur egenis, cap. forté, 14. quæst. 5.

Cum alterius detrimento alteri subuenire non licet, capit. denique, 14. quæst. 1.

Si quid inuenisti, & nõ reddidisti, rapuisti, quantum potuisti, fecisti. Quia plus non inuenisti, igitur plus non rapuisti, cap. si quid, 14. q. 5. & cap. multi, eod.

Furti nomine omnis illicita rei alienæ vsurpatio intelligitur, cap. dixit, & cap. pœnale, 14. q. 5.

De malo bonum facit, qui pauperibus dispensat, quod cum labore, & sollicitudine acquisiuit: quia nomine mali, curæ, & solicitudo mortalium exprimitur, ca. qui habetis, 14. q. 5.

Quæ contra ius societatis humanæ furtis, rapinis, calumniis, oppressionibus, inuasionibus, sunt ablata, reddenda potiùs, quàm donanda sunt, cap. non sanè, 14. q. 5.

Furtum non tam in quantitate rei, quàm in affectu furantis, consideratur, cap. hi, qui, 14. q. 6.

Fur non solùm in maioribus, sed in minoribus etiam iudicatur. Non enim quod furto ablatum est, sed mens iurantis attenditur: quomodo in fornicatione non idcircò diuersa est fornicatio, si mulier sit pulchra, aut deformis, ancilla, aut ingenua, pauporcula, aut opulenta: sed qualiscúnque illa fuerit, vna est fornicatio: ita in furto quantùm cuique quis ab-

ſtulerit,furti crimen incurrit,cap.fur autem, 14.q.6.

Voluntas,eſt animi motus ad aliquid imitandum, vel non imitandum,vel adipiſcendum, cap.quod autem,15.q.1.

Qui ob neceſſitatem ad ſe alendum furatur,pœnam regulariter in fures ſtatutam non incurrit,cap. ſi quis,extra.eod.

DE VSVRIS.

TITVLVS XIX.

Continuatio.

VSura cum furto affinitatem quandam habet: cùm hoc vitio contra diuinam legem alienæ rei illicita contrectatio fiat,cap.ſi quis,14.quæſt.4.

Quid Vſura?

Vſura eſt lucrum, quod ſorti mutuò datæ accedit, vel ex pacto, vel intentione mutuantis, cap. vſura, 14. quæſt. 3. & cap.de elogiis, diſt.18.

Vnde dicitur vſura?

Vſura dicitur ab vſu rei,id eſt pecuniæ.Nomine autem pecuniæ continetur quicquid homines in bonis habent, cap.totum, 1. q. 1. ſed hîc, cùm vſura non niſi in contractu mutui committatur, vſum rei, pro abuſu, & conſumptione ipſius rei, accipere oportet, Hoſtienſ. §. vnde dicatur, hîc.

Quotuplex Vſura?

Duplex: Mentalis,& conuentionalis. Mentalis eſt, quam ſola intentio dantis abſque pacto ab initio interueniente inducit, cap.cenſuluit, extr.eod. Conuentionalis dicitur, quando habito inter contrahentes tractatu de vltra ſortem mutuatam præſtando, & exigendo conuenit, cap.vſura eſt, 14. quæſt. 3. Eſt & vſura vel ſpiritualis, quæ ſacris literis commendatur,cap.ſicut non ſuo,diſt.46. Vel corporalis,quæ omni iure improbatur,de qua tot.hoc titul.

Quæ cauſa Efficiens?

Conuentio contrahentium, & voluntas, vel peruerſa intentio mutuantis,dict.cap.vſura,14.quæſt.3.& cap.conſuluit, extra.eod. Nam ſi gratis aliquid detur, non eſt vſura, cap.de elogiis,

elogiis,dist.18.nisi spes vltra sortem quid consequendi adsit; arg.cap.tua, extr.de sim.& cap. 1.dist.14.

Quæ Materia?

Res, quæ functionem in suo genere recipiunt, id est, quæ consistunt pondere,numero, & mensura : vt sunt pecunia,vinum,oleum,frumentum,&c. Non enim vsura committitur, nisi in contractu mutui, Hostiens. in §.& vnde, hoc tit. Ergo in his rebus tantùm, in quibus mutuum consistit, vsura committitur. Quod intelligitur quò ad contractum: quia in alio contractu regulariter non debet committi vsura, vt tradit Abb.in rub.hic,sed quò ad vsuram aliud est. Nam si pro mutuo detur, vel exigatur vestis, bos, equus, capella, prædium, vel quid aliud, quod numero, pondere, & mensura non constet, vsura est, vt traditur in cap. plerique, & cap.vsura, 14.q. 3. si modò mutui contractus præcesserit.

Quæ Forma?

Accessio solutionis rei mutuatæ, gratia ipsius rei vsus ex pactione interposita, vel sola lucrandi intentione exacta, vel accepta. Vt enim vsura committatur,requiritur primò accessio,id est, vt sorti aliquid accedat. Quicquid enim vltra sortem datur,vel exigitur,vsura est, cap.si fœneraueris, c.putant, c.plerique, 14.q.3.Secundò requiritur mutuum, id est, vt res ex mutui contractu data sit; in aliis enim contractibus minoris mali gratia vsura toleratur,Abb.in rubric. Denique pactio contrahentium, vel intentio exigentis desideratur. Quia si nullo pacto ab initio interueniente, & absque exactione debitor aliquid gratis offerret, impunè à creditore,qui mala intentione caret,recipi posset. Siquidem,vt dicitur,oblatio nullam culpæ maculam suscipiendi ingerit,quæ non ex ambientis petitione processit,cap.sicut Episcopum,14.q.2.

Quis Finis?

Lucrum : sine spe enim lucri vsura non committitur; arg. cap.tua,extr.de simo.& cap.1.dist.14.

Quis Effectus?

1.Desertio agriculturæ.2.Pauperes. Nam si licita esset vsura, eius lucrum, culturæ possessionum præferretur, ex quo multorum paupertas, cùm annua vsurarum præstatio periculosa sit,sequeretur,Innocent.in rub.hîc Vsurarum enim vorago non tantùm animas deuorat, sed etiam facultates exhaurit, vt ait Gregor. X.in generali Concil. Lugdun.capit.1. eod.in 6.3.Idololatria.Quia in diuidendo,& diligendo pecu-

niam, vix euitatur idololatria; ibi enim semper est cor auari; iuxta illud: *Vbi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum.* Et auari gratiùs intuentur aurum, quàm Solem, c. omnis, & c. sicut hi, dist. 47. Auarus autem, quia cultum Deo debitum nummo impendit, Idolorum cultor ab Apostolo appellatur, cap. quod autem 26. q. 4. Effectus colligitur ex pœnis in vsurarios constitutis.

10. *Quibus modis coërcetur?*

Variis. Nam alia pœna imponitur à Canone, alia à iudice, alia ab aduersario, exceptionis obiectione. Pœna à Canone statuta triplex est. Nam Alexander in Concilio Lateranensi statuit, manifestos vsurarios, nec ad cõmunionem altaris admittendos, nec in hoc vitio mortuos sepulturæ Ecclesiasticæ concedendos: nec eorum oblationes ab Ecclesia accipiendas, sed esse excommunicatos ipso iure, Innocen. super ca. quia in omnibus, extra. eod. Et qui aliquid accipiendo, vel Christianæ sepulturæ eos tradendo prædictis contrà fecerit, eum ad restitutionem accepti compelli, & donec ad arbitrium Episcopi sui satisfaciat, ab officij sui executione suspendi, d. cap. quia in omnibus, ext. eo. Pœna à iudice superiore proficiscitur. Nam si manifestus vsurarius, id, quod vsuræ loco exegit, restituere, & interdicto parere pertinaciter recuset, si clericus est, ab officio, & beneficio suspenditur; sin laicus vsque ad dignã satisfactionem vinculo excommunicationis obstringitur, ca. præterea, & Innoc. c. cùm tu manifestas, extr. eod. Qui si necdum resipiscat, nec obtemperare velit, degradatus seculari potestati legitimè puniendus traditur, c. Canonum, c. si quis oblitus, & c. quoniam, 14. q. 4. Quam tamen pœnam desistendo vitabit, c. 1. & c. 2. dist. 47. Gregorius enim X. constitutionem Lateranensis Concilij generali constitutione confirmans, sanciuit: Ne collegiũ, aut alia vniuersitas, vel singularis persona, cuiuscunque sit dignitatis, conditionis, vel status, alienigenas publicam fœnebrem pecuniam exercẽtes, aut exercere volentes, ad hoc domos in terris suis concedere, aut conductas habere, aut aliàs habitare permittant: sed huiusmodi manifestos vsurarios omnes intra mẽses tres de terris suis expellãt. Qui verò cõtrà fecerint, si personę fuerint Ecclesiasticæ, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, suspensionis; minores verò personę singulares, excommunicationis: si autem collegium, seu alia vniuersitas, interdicti sententiam incurrunt, ca. vsurarum, eod. tit. in 6. Et Clemens V. Christianorum consortio interdictos esse iussit, quicunq; super his vsuris soluẽdis statuta ordinauerint,

fecerint,

fecerint,scripserint,vel dictarint,qui secundum ea statuta iudicarint,oneratque fœneratores in causis fœnore vertentibus, rationum suarum libros aduersariis præferre, & exhibere. Item eos hæreticos esse decernit, qui asseuerare non dubitarint,minimè peccatum esse fœnerari,Clem.1.§.cæterum, & §. sanè,eod.tit. Alia pœna imponitur ab aduersario ope exceptionis. Vnde, si quis impetrauerit literas super vsuris, quas ipse alij soluit, restituendis sibi, vel fructibus sibi in sortem computandis, nulli commodo ei erunt literæ impetratæ, nec auditur : nisi prius restituerit quas aliquando extorsit vsuras. Quia frustrà legis auxilium inuocat,qui committit in legem, c.quia frustra,ext.eod. Sanxit enim Gregorius X.manifestum fœneratorem, nullo modo testamentis interesse, nec ad confessionem, vel absolutionem admitti:nec testamentum ipsius viribus subsistere posse, nisi de vsuris satisfecerit, vel de faciendo pro viribus facultatum idoneam cautionem præstiterit,c.quanquam,eod.tit.in 6.

Quomodò restitutio facienda, & quæ forma cautionis pro facienda restitutione exhibenda?

Quanquàm vsurarij manifesti(vt inquit Gregor.X.)de vsuris,quas receperant satisfieri,expressa quantitate,vel indistinctè, in vltima voluntate mandauerint:nihilominùs tamen eis Ecclesiastica sepultura denegatur, donec de vsuris ipsis fuerit (prout eorum facultates patiuntur)plenè satisfactum:vel illis, quibus facienda est restitutio, si præsto sint ipsi : aut aliis, qui eis possunt acquirere:vel eis absentibus, loci ordinario, aut eius vices gerenti,siue rectori parochię,in qua testator habitat, coram aliquibus fide dignis de ipsa parochia (quibus quidem Ordinario vicario, & rectori prædicto modo, cautionem huiusmodi eorum nomine licet recipere, ita quòd illis perinde actio acquiratur) aut seruo publico de ipsius Ordinarij mandato idoneè de restitutione facienda sit cautum. Cæterùm si receptarum vsurarum quantitas manifesta sit, illa semper in cautione prædicta exprimi debet. Alioquin aliam cautionem recipientis huiusmodi arbitrio moderandam : ipse tamen scienter non minorem, quàm verisimiliter creditur, moderabitur.Et si secùs fecerit,ad satisfactionem residui tenetur,cap. quanquam,eod.tit.in 6.Quid si nusquam appareant illi,à quibus vsuræ acceptæ sunt, cùm tamen certum sit aliquibus fuisse acceptas.Hóc casu poterunt malè ablata inter pauperes distribui,c.cùm tu,& c.Michael,ext.eod. Verùm vt iisdem ipsis

potiùs, quibus vſurariè erepta ſunt, reddantur, quàm incertis diſtribuantur, quæ certis perſonis debentur, cõſultum erit publicis edictis patefacere eo loci, vbi vſuræ ſolutæ ſunt, vt quiſquis fœnoris nomine à ſe aliquid ſciat ablatum, id veniat recepturus, gl. in d. c. quanquam, verb. ſatisfieri, eod. tit. in 6. Et ſciendum, quòd prædicta non tantùm procedant cõtra vſurarios manifeſtos, qui accuſatione præmiſſa per ſententiã legitimè condemnati ſunt: verùm etiam contra eos, contra quos non apparet accuſator, modò illos vſurarios manifeſtos eſſe, aliis argumentis conſtiterit, c. cùm in diœceſi, ext. co. Et etiam contra hæredem fœneratoris, quod ad reſtitutionem attinet. Ille enim iiſdem modis, quibus ipſe fœnerator poſſet, ſi viueret, ad reſtituendas vſuras compellitur, c. tua nos, ext. eod. Imò etiam contra Iudæos, qui ad reſtitutionem vſurarum, quas Chriſtianis extorſerint, interdicta eis Chriſtianorum communitate, & ſocietate coguntur, c. pen. ext. eod.

Quæ Affinia?

Furtum, rapina, ſimonia, intereſſe, variique generis acceſſiones, quæ ob ipſam ſortem capiuntur, & turpe lucrum, quod quid ſit, vide c. quicunque, 14. q. 4.

Quæ Pugnantia?

Lex diuina, quæ dicit: *Mutuum dantes, nihil inde ſperantes:* Chriſtiana charitas, qua quis tenetur ſubuenire proximo: natura contractus mutui: quæ parem dati deſiderat reſtitutionem.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Qui ex eo, quòd pecuniarum à ſe mutuo datarum periculum ſuſcepit, aliquid vltra ſortem percipit, fœneratoris labe non caret, c. fin. extr. eod.

Qui pro mutuata pecunia fundum pignori accepit, eius fructus, ſi quos percipit, in ſortem acceptos ferre debet: non ſibi lucro adſcribere, niſi fœneratoris nomen, & notam ſubire velit, c. 1. & c. conqueſtus, ext. eod.

Vſurarius monitus non deſiſtens: ſi clericus eſt, ab officio, & beneficio ſuſpenditur: ſi laicus excommunicatur, c. præterea, extr. eod.

Hæres vſurarij filius, vel extraneus vſuras extortas per defun

defunctum restituere compellitur, c. tua nos, extr. eod.

Per subtractionem communionis Christianorum, & per principes seculares cogendi sunt Iudæi ad vsuras restituendas, c. post miserabilem, & c. quanto, extr. eod.

Non auditur vsurarius repetẽs vsuras: nisi priùs restituat extortas, c. quia frustrà, ext. eod. c. Michael. eod.

Maritus recipiens pignus pro dote promissa, non tenetur fructus in sortem computare, c. salubriter, ext. eod.

Conuictus de vsuraria prauitate per famam, & alia argumenta, tanquàm manifestus vsurarius, secundum dispositionem Lateranensis Concilij, compesci potest, c. cùm in diœcesi, extr. eod.

Vsurarum vorago sicuti facultates exhaurit, ita animas deuorat, c. 1. eod. in 6.

Quò minor fœnatoribus aderit fœnerandi commoditas, eò magis libertas exercendi fœnus adimenda, dict. cap. vsurar. eod. in 6.

Quia fœneratores vt plurimùm contractus vsurarios occultè ineunt, & dolosè, quòd vix conuinci possunt de vsuraria prauitate, ad exhibendum, cùm de vsuris agitur, suarum rationum codices, censura Ecclesiastica compelluntur, Clement. vni. §. cæterum, eod.

Quicquid accedit, vel supra datum exigitur, vsura est, c. putant, c. plerique, & c. si fœnerauerit, 14. q. 3.

Si quis vsuram accipit, rapinam facit, vitam non viuit, c. si quis, 14. q. 4.

Non minus crudelis est, qui pauperem trucidat fœnore, quàm qui diuiti sua rapit, c. quid dicam, 14. q. 4.

Ab illo iure vsura exigitur, cui iure arma inferuntur, c. ab illo, 14. q. 4.

Turpe lucrum facit quicunque tempore messis, vel vindemiæ, non necessitate: sed propter cupiditatem, comparat annonam, vel vinum, & seruat vsque dum cariùs vendatur, c. quicunque, 14. q. 4.

Fideli homini totus mundus diuitiæ sunt, infideli autem nec obolus,c.quid dicam,14.q.4.

DE CRIMINE FALSI.

TITVLVS. XX.

Continuatio.

VSurarij ad extorquendum illicitas vsuras plerumque falsitate vtuntur.

Quid Falsitas?

Falsitas est occultatio, vel imitatio veritatis, ad decipiendum,scienter facta,cap.homines,§.quia ergo, & c.is autem,§. nemo,22.q.2.c.1.§.vterque,extr.eod.

Quæ causa Efficiens?

Mens conscia falsitatis, dolus malus. Falsum enim absque dolo non committitur,l.nec exemplum, C.eo.Vnde de falso, quod dicto fit, dicitur, quòd nemo mentiens iudicandus sit dicere falsum, qui putat verum, quod dicit:Quia quantùm in ipso est,non fallit,sed fallitur,c.is autem,§.nemo,22.q.2.

Quæ Materia?

Omnia falsa dicta,& facta,quæ animo corrumpendæ veritatis in fraudem alterius dolo malo fiunt: licèt non dictum, sed falsitatis factum lex coerceat,l.3.& 4.C.de patr.potestate.

Quæ Forma?

Forma committendæ falsitatis varia est.Nam aut dicto,aut scriptura,aut facto,aut vsu, committitur falsum. Dicto quidem, si falsum testimonium feratur, si loquendo occultetur veritas,& mendacium dicatur: quia & ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat, c.1.extr.eod. si periurium committatur,de quibus habetur per totũ,22.q.2.&4.& l.1.ff.ad l.Corn. de falsis. Scriptura committitur falsum, siue quis falsum scribat,siue deleat verum,vt rei veritas non appareat.Nec distinguitur vtrùm sit testamentum, instrumentúmve publicum, vel priuatum,tabulæ ligneæ,cereæ, vel rationes, l.1.§.qui rationibus,ff.eod. Vnde Paulus libr.3.ad Sabinum : Qui testamentum amouerit,celauerit,rapuerit, deleuerit, interleuerit, subiecerit,resignauerit, quíve testamentum falsum scripserit, signa

signauerit, recitauerit, immutauerit dolo malo, cuiúsve dolo malo id factum erit, legis Corneliæ pœna damnatur, l.qui testamentum, ff.eo. Et alibi, quid sit falsum, quæritur, & videtur id esse, si quis alienum Chirographum imitetur, aut libellum, vel rationes intercidat, vel describat: non qui aliàs in computatione, vel ratione mentitur, l.quid sit falsum, ff.eod. Item, qui in testamento sibi aliquid adscripsit, l.impuberum, & l.si quis legâtum, ff.eod. Et qui falsas leges ad obtinendam victoriam in lite allegat, iudicemque fucosè confictis mendaciis instruit, l.ji. in princip. & l.fin.ff.eod. Item qui immutando literas Apostolicas falsificat, ita vt in modo dictaminis, vel in forma scripturæ, vel qualitate chartæ, falsitas cognoscatur: Nouem autem modis falsificandi literas Apostolicas, ex quibus varietas falsitatis deprehendi potest, tradit Inno. III. in c. licet ad regimen, extr. eod. quos ibidem vide. Facto falsum committit, qui signum adulterinum fecerit, sculpserit, partum falsum supposuerit, quo casu soli parentes accusant, aut hi, ad quos ea res pertinet. Non quilibet ex populo, vt publicam accusationem intendat, l.lege Cornelia, ff.eod. Si venditor mensuras publicè probatas, vini, frumenti, vel cuiuslibet rei, aut emptor corruperit, dolóve malo fraudem fecerit, l. hodiè, ff. eod. Qui ad litem instruendam aduocatione, testibúsve pecuniam acceperit, obligationem, pactionémve fecerit, societatem inierit, vel vt aliquid eorum fieret curauerit, l.falsi pœna, & l.1.ff.eod. Item qui in aurum vitij quid addiderit, vel argenteos nummos adulterinos conflauerit, falsi crimine tenetur. Cuius pœna afficitur etiam is, qui cùm prohibere tale quid posset, non prohibuit, l.lege Cornelia, ff.eod. Committitur falsum, etiam ab eo, qui falsis literis scienter vtitur, cap.ad falsariorum, ext.eod. & cap.accedens, eod. Qui nummos stagneos, vel plumbeos emit, vel vendit, l.lege Cornelia, ff.eod. Qui falso nomine dolosè vtitur. Falsi enim nominis, vel cognominis adseueratio pœna falsi coercetur, teste Papiniano, l.falsi, ff.eod. sicuti & ille falsarius perhibetur, quicunq; conditionem mentitus est, ad imponendum aliis: vt si quis pro milite se gerat, & falso diplomate vtatur, vt tutò commeare possit, l.eos qui, §.vlt.ff.eod. Et denique quoties quis imitatione veri suum commodum dolo malo quærit, cum proximi sui detrimento, falsum committere dicitur.

Quis Finis?

Vt quid dicatur, vel fiat, ne veritas appareat, & alius decipia

piatur,l.instrumentorum,& l.1.ff.eod.c.1.extr.eod.& c.beatus Paulus,22,quæst.2.

Qui Effectus?

Pœna,inquit Marcianus,falsi,vel quasi falsi,deportatio est, & omnium bonorum publicatio: Et si seruus eorum quid admiserit, vltimo supplicio affici iubetur: & licèt hæc pœna in omnis generis falsarios iure Pandectarum constituta sit, tamen etiam ciuiliter, & criminaliter de crimine falsi agi potest. Vnde Vlpian.lib.7.ad edictum. Qui nomine prætoris literas falsas reddidisse, edictúmvę falsum proposuisse dicetur, ex ea causa, actione in factũ pœnali tenetur, quanquam legis Cornelię reus sit,l.qui nomine,ff.eod.Ciuiliter quidem actione in factum ad id, quod interest, d.l.qui nomine; vel ad duplum,l.hodie,ff.eod.vel ad retractandum falsum,l.2.vbi gl.C. de fide instr. Criminaliter autem ad vindictam, l.pen.C.eod. Quo casu iudex pro qualitate personæ, falsitatisq; commissæ (cùm crimen falsi variè committatur) pœnam imponet, vel pœnam legibus constitutam moderabitur. Et ita falsitas quò atrocius crimen inducit,vel à nobiliori persona committitur, grauiùs punienda est.Vnde corruptæ monetæ author concrematur,l.pen.C.de fals.monet. Et qui falsis constitutionibus, nullo authore habito,vtitur,lege Cornelia,àqua,& igni ei interdicitur,l.fi.ff.eo.Nam tales falsitates quasi crimen lęsæ maiestatis inducunt,l.1.C.de fal.monet. Et nobiliores, à quibus dignitatis,honoris,bonæq; famæ conseruandę gratia ob confirmatam opinionem,qua ipsorũ simplicibus promissionibus, & verbis,perinde ac si iuramenti præstiti religione essent munita,creditur,falsitas longè abesse debet,aliis in exẽplum grauiori pœna afficiendi sunt,l.presbyteri,C.de Episc.& cler. Afflict.decis.404. Iure autem Pontificio falsarij variis plectuntur pœnis: nam clerici si Pontificis literas falsasse fuerint deprehẽsi, omnibus officiis, & beneficiis Ecclesiasticis perpetuò priuantur:ita quòd qui per se falsitatis vitiũ exercuerint,postquàm per Ecclesiasticũ iudicẽ fuerint degradati, seculari potestati secundum legitimas constitutiones puniendi tradãtur: per quas & laici,qui fuerint de falsitate conuicti, & eorũ fautores, adiutores, defensoresq; legitimè puniuntur. Qui verò talibus Pontificis falsis literis vtũtur,si clerici fuerint, officiis, & beneficiis Ecclesiasticis spoliantur: si laici, tamdiu, donec competenter satisfaciant, excommunicationi subiecti remanere coguntur:ita tamẽ vt in istis, & in illis malitia grauiùs,

quàm

quàm negligentia puniatur,c.ad falſariorum,ext.eod. Sed ſi non fuerint autores illius falſitatis,deſiſtendo poſſunt euitare pœnam,c.accedens,extr.eod.& l.ſi falſos, C.eod. Quod & de his, qui falſas literas impetrant, ſtatuitur, d.c.ad falſariorum. Qui verò alterius Principis, vel ſecularis ſigillum falſauerit:ſi clericus ſit,à ſuis ordinibus depoſitus,in ſignum facinoris patrati impreſſionem alicuius characteris, quo ab aliis cognoſcatur,pati,& miſſus in exilium,prouinciam ipſam, in qua deliquit,abiurare compellitur, c.ad audientiam,extr.eod. Sed ſi prælati alicuius literis,vel iudicis,falſitatem clericus adhibuerit,ab ordine depoſitus,& omnibus beneficiis priuatus in monaſterium ad agendam pœnitentiam coniicitur.Quod ita verum eſt, ſi accuſatione præuia legitimè fuerit conuictus:ſed ſi per modum inquiſitionis contra eum fuerit proceſſum,ab officio, & beneficio ſuſpendendus erit, donec indulgentiam ſedis Apoſtolicæ meruerit obtinere,c.ſi Epiſcopus, diſtinct.50. Abb.cap. olim, extr.de reſcr. Soci.in cap.ad falſariorum, extr. eod. Falſidicus autem tribus perſonis obnoxius fit. Primò, Deo, cuius præſentiam contemnit; ideò imponitur ei pœnitentia ſeptem annorum,c.quicunque,7.q.1, Secundò, iudici, quem mentiendo fallit:ideò infamis fit,cap.ſi quis conuictus, 22.q.6.& verberibus caſtigatur, c.illi, qui, 5.q.5. vel extraordinariè punitur, l,nullum, C.de teſt. Poſtremò, proximo ſuo innocenti,quem falſo teſtimonio lædit: ideò pro læſionis ratione punitur,c.nihilominùs, 3.q.9.c.quiſquis, 11.q.3.& c.1. ext.eod.Et ſi non reſipiſcat, vitam æternam, qua mentiendo ſe indignum fecit,amittit,iuxta illud:*Os,quod mentitur,occidit animam*,c.ſi quis ad te,22.q.2.

Quæ Affinia?

Mendacium, periurium peruerſi humani iudicij, quorum quodlibet falſitatem in ſe comprehendit. Vnde etiam illi, qui talia committunt,falſarij dicuntur,gl.in cap.illud, extr.de exceſſ.prælator.

Quid Mendacium?

Mendacium eſt falſa ſignificatio vocis cum voluntate fallendi,c.beatus,§.ille ergo falſum,22.q.2.

Quot genera mendacij?

Primum eſt capitale mendacium:quod fit in doctrina religionis, ad quod mendacium nulla conditione quis debet adduci; quia mentiri in doctrina pietatis, magnum ſcelus eſt. Secundum:Vt ſi aliquem lædat iniuſtè, quod tale eſt, vt nulli

profit, & obsit alicui: atqui & hoc vitandum:quia nulli inferenda iniuria est. Tertium: Quod ita prodest alteri, vt obsit alteri:quamuis non ad immunditiam obsit corporalem. Nec hoc licitum est: Quia nulli cum alterius detrimento est consulendum. Quartum: Quod fit sola mentiendi, fallendique libidine, quod merum mendacium, est; necnon prohibitum, propter mendacij libidinem, quæ per seipsa vitiosa est. Quintum: Quod fit placendi cupiditate de suauiloquio. Nec hoc genere mentiendum, quia nec ipsa veritas placendi causa hominibus enuntianda est: quantò minus mendacium, quod per seipsum, quia mendacium est, vtique turpe est. Sextũ: Quod nulli obest, & prodest alicui: velut: si quispiã alicuius pecuniã iniustè tollendam, sciens vbi sit, se nescire mentiatur. Nec hoc licet. Neq; enim testimonij veritas pro cuiuscunq; temporali commodo, ac salute corrumpitur: ad æternam verò salutem nullus opitulante mendacio ducendus est. Septimum: Quod & nulli obest, & prodest alicui: velut si nolens hominem ad mortem quæsitum prodere, mentiatur. Nec sic mentiendum est. Non enim cuiusquam commoditas, aut salus temporalis perficiendæ fidei præferenda est. Nec se quisquam in rectè factis nostris tam malè moueri sentiat, vt fiat etiam animo deterior, longeque à pietate remotior. Octauum: Quod & nulli obest, & ad hoc prodest, vt ab immũditia corporali aliquem tueatur. Nec hoc genere mentiendum est: Quia & in bonis castitas animæ pudicitiæ corporis præfertur: & in malis id, quod ipsi facimus, eò quòd fieri finimus, nobis damnabilius est, c. primum est, 22.q.2.

Quæ causa efficiens Mendacij?

Animus fallendi, c. beatus Paulus, 22.q.2.

Quæ Materia?

Quæuis res, quas verbis exprimimus.

Quæ Forma?

Oratio, nulla opinione: sed certa proferentis scientia ad fallendum instituta, cap. is autem, 22.q.2. Nam quod non ex libidine fallendi procedit, propriè mendacium non est, cap. primum, 22.q.2.

Quis Finis?

Vt alter mendacio decipiatur, c. primum, 22.q.2.

Quis Effectus?

Priuatio vitæ æternæ, iuxta illud: *Os, quod mentitur, occidit ani-*

animam, cap.si quis, 22.quæst. 2. Nec minùs periculi est verbis, vel lingua mentiri, quàm manibus sanguinem fundere, cap.nemo, 22.quæst. 2.Sciendum tamen est,quò ad effectum non esse paria mendacia, sed multùm interesse,quo animo,& de quibus rebus quisque mentiatur. Non enim ita peccat qui consulendi, quomodo ille, qui nocendi voluntate mentitur: nec tantùm nocet,qui viatorem mentiendo in aduersum iter mittit, quantùm is, qui viam vitæ mendacio fallente deprauat,cap.mihi autem, 22.quæst.2.Ergo pro ratione delicti pœna infligitur.Si tamen mendacium dolo non caruit,pari pœna,vt crimen falsi,cùm huic non sit absimile,coërcetur.

Quid Periurium?

Periurium committit, qui contra conscientiam suam falsum iuramentum præstat, quod maius crimen ipso homicidio creditur esse,vt tradit Ripa in cap.ex parte, num.3.extra. de rescript.

Quæ causa Efficiens?

D[illegible]alus: absque enim dolo non committitur, l. qui iurasse, ff.de iureiur.

Quæ Materia?

Res falsæ, inhonestæ, & illicitæ.

Quæ Forma?

Conscientia veritatis contrariæ, & aduersantis asseuerationi, quæ interueniente iurisiurandi religione per mendacium iniustè, & ad decipiendum facta est: Vnde dicitur in c. in dolo, 22.quæst.2.In dolo iurat,qui aliter facturus est,quam promittit; cùm periurium sit, nequiter decipere credentem. Huic accedit quod iusiurandum debeat tres habere comites, scilicet veritatem,iudicium,& iustitiam: ista si defuerint,nequaquàm iuramentum erit, sed periurium,ca.animaduertendum, 22.q.2.& cap.innocens, 22.q.4.cap.in dolo, 22.q.2.

Quis Finis, & Effectus?

Quòd in foro conscientiæ pœnitentia 50. dierum imponatur, text.est in cap.quicunque, 6. quæst.1.& cap.prædicandum, 22.quæst.1.dicit quòd pœnitentia periurij est velut homicidij. Ciuilium autem pœnarum effectus septem sunt. 1. Priuatio omnis actionis. Alexandr.cons.67.vol.5. 2.Infamia iuris,& facti,cap.infames, 6.quæst.1. 3.Priuatio dignitatum, cap.infamibus de reg.iur.in 6. 4.Repulsio à testificando,cap. paruuli, 22.quæst.5. 5.Ab agendo repulsio, dict. cap.paruuli,

6. Priuatio beneficiorum,legum,& canonum, Panorm.in ca. quæstioni,extr.de appell. Beneficiati à beneficio remotio, & collationis beneficij annullatio, ca.quærelam,extr.de iurei.& Hostienf.in cap.cùm inter,extr.de excesf.præla.si tamen iuramentum legitima ex causa extortum fuit; putà, per vim, vel metum,nullam pœnam incurrit, promissa non seruans, si iuramenti præstiti relaxationē consecutus fuerit. Hinc vsu frequenti obseruatur, vt subditi, qui à dominis suis absque legitima causa fuerint carceribus mancipati, nec relaxari potuerint, nisi præstito iuramento de non vindicando carcere, relaxationem à iuramento ad effectum agendi in Camera Imperiali petant. Quod quomodo fiat, vide And.Geyl.obser. 22.23.24.& 25.lib.1.pract.obserua.& ordinat. Cameræ part. 2.titul. 24.

Quot modis humanum iudicium peruertitur?

Quatuor modis: scilicet timore: dum metu potestatis alicuius veritatem loqui pertimescimus. Cupiditate, cùm præmio alicuius animum corrumpimus. Odio:cùm cōtra quemlibet aduersarium molimur. Amore: dum amico, vel propinquo contendimus præstare auxilium,cap.quatuor, 11.q.3.Et hi pari pœna cum falsariis, cùm illis absimiles non sint, plectuntur, l.1.ff.eod.cap. quicunque, & cap.nemo, 10.q.3.

Quæ Contraria?

Præceptum decalogi: *Non loqueris contra proximum falsum testimonium*, Exod.13. Veritas,iustitia,illæsa conscientia.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Quicunque aut consanguinitate, aut amicitia, seu hostili odio,vel inimicitiis, in iudicando ducitur, peruertit iudicium Christi: qui est iustitia,& fructum illius vertit in amaritudinem,cap quicunque,11.quæst.3.

Quisquis metu cuiuslibet potestatis veritatem occultat, iram sibi super se prouocat: quia magis timet hominem, quam Deum, cap.quisquis,11.quæst.3.

Vterque Reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit: quia & ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat, d.cap.quisquis, & cap.1.extra.eodem.

Nemo

Nemo peritorum, aut prudentum putet, quòd minus sit periculum in verbis linguæ, mentiendo, quàm manibus sanguinem fundendo. Melius est autem pro veritate pati supplicium, quàm pro adulatione beneficium, cap. nemo, 11. q. 3.

Falsidicus testis tribus personis est obnoxius: primùm Deo, cuius præsentiam contemnit. Deinde iudici, quem mentiendo fallit. Postremò, innocenti, quem falso testimonio lædit, cap. 1. extra. eodem.

Qui veritatem pro pecunia negat, vel falsum testimonium contra aliquem dicit, Deum negare, vel vendere videtur, cap. vnicuique, 11. quæst. 3.

Graue satis est, & indecens, vt in re dubia certa detur sententia, cap. graue, 11. quæst. 3.

Duæ sunt res necessariæ, conscientia, & fama: conscientia tibi, fama proximo tuo necessaria est, cap. nolo, 12. q. 2.

In dolo iurat, qui aliter facturus est, quàm promittit: cùm periurium sit, nequiter decipere credentem, cap. in dolo, 22. quæstione 2.

Iusiurandum tres habet comites, veritatem scilicet, iudicium, atque iustitiam: si ista defuerint, nequaquam iuramentum erit, sed periurium, cap. animaduertendum, 22. q. 2.

Non omnis, qui falsum dicit, mentitur: sicut nec omnis, qui mentitur, falsum dicit, cap. homines, 22. q. 2.

Nemo mentiens iudicandus est, qui dicit falsum, quod putat verum: quia quantum in ipso est, non fallit ipse, sed fallitur, c. is autem, §. nemo, 22. quæst. 2.

Non mentitur, qui animum fallendi non habet, cap. beatus, 22. quæst. 2.

Longè tolerabilius est in his, quæ à religione fidei seiuncta sunt, mentiri, quàm in his, sine quorum fide, vel notitia, Deus coli non potest, falli, cap. in ipsarum, 22. q. 2.

Veritas ipsa est, vt quod est dicas, cap. cùm humilitatis, 22. quæst. 2.

Non artificioso mendacio, nec simplici verbo oportet

quemquam decipere. Quia quomodolibet mentitur quis, occidit animam, cap.nec artificioso, 22.q.1.

Iuramentum non debet esse vinculum iniquitatis: ergo iuramentum clerici, quo promisit concubinæ matrem suam cum fratribus domo se expulsurum, ab eo seruandum non est, cap.inter cætera, 22.quæst.4.

Iuramentum illicitum dicitur, vel ex eo, quod iuratur, vel ex causa extrà veniendi, vel ex modo iurandi, cap.innocens, 22. quæstion.4.

Iuramenti huiusmodi causa est: quia omnis, qui iurat, ad hoc iurat, vt quod verum est, loquatur. Et ideò inter iuramentum, & loquelam, nulla est differentia. Quia sicuti in iuramento nullam conuenit esse perfidiam: ita quoque in verbis nullum debet esse mendacium, cap.iuramenti, 22.q.5.

DE SORTILEGIIS.

TITVLVS XXI.

Continuatio.

Sortilegia etiam per falsitates, aliáque dæmonum seducentium homines à via veritatis præstigia, committuntur. His enim portentis per diabolorum fallaciam illuditur curiositas humana, quando illud impudenter appetunt scire homines, cuius inuestigationem nulla ratio permittit, cap.nec mirum, §.his ergo, 26.quæst.5.& cap.illud quid, 26.q.2.

Quid Sortilegium?

Sortilegium est, quoddam genus culturæ idolorum, quo per falsam, vel superstitiosam doctrinam ex quibusdam signis coniecturando, vel ex dæmonum consultationibus per ludificationes futurum prædicitur, cap.quod autem, 26.quæst.5.& dicitur in legibus maleficium; sicut etiam iure Pontificio, cap.sortes, 26.quæst.5.

Quotuplex Sortilegium?

Duplex: Vnum, quod causa amoris concitandi paratur. Alterum, quod causa vaticinij prædicendi, & ad diuinandum, commit

committitur, de quo hoc titulo agitur. Vnde Isidorus lib. 8. Etymologiarum, Sortilegos ita definit: Sortilegi sunt, qui sub nomine fictæ religionis, per quasdam, quas sanctorum, seu Apostolorum vocant sortes, diuinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt, cap. Sortilegi, 26. quæst. 1. & 2. Diuini ideò dicti sunt, quasi Deo pleni. Diuinitate enim se esse plenos simulant, & astutia quadam fraudulenta hominibus futura coniectant, cap. igitur genus, 26. quæst. 3. & 4.

Quot sunt Diuinationum genera?

Varro Diuinationum genera quatuor esse asserit; scilicet, Geomantiam, à terra, Æromantiam, ab aëre, Pyromantiam, ab igne, Hydromantiam, ab aqua dictam, cap. igitur genus, 26. q. 3. & 4. Et, vt dicitur in cap. nec mirum, 26. q. 5. Hydromantia nihil aliud est, quàm in aquarum inspectione vmbras dæmonum euocare, & imagineas ludificationes eorum videre, ibique ab eis aliqua audire; vbi, adhibitio sanguine, etiam inferos perhibentur suscitare: sicuti etiam Necromantici; quorum præcantationibus videntur resuscitati mortui, diuinare, & ad interrogata respondere. Ad quos suscitandos cadaueri sanguis adiicitur: nam amare sanguinem dæmones dicuntur: ideoque quotiescunque Necromantia fit, cruor aqua miscetur, vt colore sanguinis faciliùs prouocentur, cap. Nec mirum, §. Necromantici, 26. q. 5. Magi sunt, qui vulgò malefici, ob facinorum magnitudinem, nuncupantur. Hi permissu Dei elementa concutiunt, turbant mentes hominum minùs confidentium in Deo, ac sine vllo veneni haustu, violentia tantùm carminis interimunt: vnde Lucanus.

Mens hausti nulla sanie polluta veneni
Incantata perit.

Dæmonibus enim accitis audent ventilare, vt quoscunque suos perimant malis artibus inimicos. Hi enim sanguine vtuntur, & victimis, & sæpè contingunt mortuorum corpora, cap. nec mirum, §. magi sunt, 26. q. 5. Sunt & alij diuinatores, qui non ab elementis, sed aliis rebus, quibus diuinandi artem exercedo, incumbunt, appellantur: vt sunt Arioli, Aruspices, Augures, Pythonissæ, Astrologi, Genethliaci, Mathematici, Goroscopi, Salitores, Arioli, ita vocati propterea, quòd circa aras idolorum; nefarias preces mittunt, & funesta sacrificia offerunt: hisque celebritatibus dæmonum accipiunt responsa. Aruspices nuncupantur horarum inspectores: dies enim, &

horas in agẽdis negotiis,operibúsque custodiunt: & quid per singula tempora obseruare debeat homo,intendunt. Augures sunt,qui volatus auium, & voces intendunt, aliáque signa rerum, vel obseruationes improuisas hominibus occurrẽtes ferunt: iidem sunt & Auspices. Nam & Auspicia sunt,quæ iter facientes obseruant.Dicta autẽ sunt auspicia,& auguria,quasi auium garria, id est, auium voces, & linguæ.Item augurium quasi auigerium,quod aues gerũt.Duo autẽ sunt auspiciorum genera:Vnum ad oculos:alterum ad aures pertinens. Ad oculos,scilicet volatus;ad aures vox auium. Pythonissæ à Pytheo Apolline dictæ,quòd is auctor fuerit diuinandi.Dictus autem Apollo Pythius à pythone dracone, quem iaculis suis cõfecit. Astrologi dicti sunt,eò quòd in astris augurantur.Genethliaci appellati sunt propter natalitiorum cõsiderationes dierum. Geneses enim hominum per duodecim cœli signa describũt, siderúmque cursu,nascentium mores,actus,& euentus prædicere conantur, id est, quali quis signo fuerit natus, aut quem effectum habeat vitæ, qui nascitur, interpretantur. Hi sunt, qui vulgò Mathematici vocantur,cuius superstitionis genus, cõstellationes Latini vocant,id est,notationes siderum,quomodo se habeant, cùm quisque nascitur. Horoscopi dicti: quòd horas natiuitatis hominum contemplentur,dissimili & diuerso facto. Salitores vocati sunt, qui dum eis membrorum quæcunque partes salierint,aliquid sibi inde prosperum seu triste significari prædicunt, c.igitur genus, 26.q.4.

Quæ causa Efficiens?

Ipse Satan, & assensus sortilegi. Omnes enim artes huiusmodi,vel nugatoriæ,vel noxiæ superstitionis,ex quadam pestifera societate hominum, & dæmonum proficiscuntur: & quasi pacta infidelis,& dolosæ amicitiæ cõstituuntur, c.illud, quod,§.omnes,26.q.2.Hæc enim potestas immundis spiritibus ideò permittitur, vt peruersos sibi aptent, hoc est prauos homines seducant: illos scilicet, qui veritatem contemnunt, & credunt mẽdacio,iuxta Pauli sentẽtiam,sanam doctrinam non ferent, sed ad alia desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus.Et à veritate quidem auditum auertent,ad fabulas autem conuertentur,onerati peccatis,ducentur variis desideriis, semper discentes, nunquam ad scientiæ veritatem peruenientes,cap.Nec mirum,§.his ergo,26.quæst.5.

Quæ Materia?

Elementa,syderum motus,& constellationes:nec non aliæ res,

res, ex quarum consideratione, vel potiùs inspectione, superstitiosa diuinatio desumitur, cap.illud, 26.quæst.2.& capi igitur, 26.quæst.4.

Quæ Forma?

Forma ex variis diuinationum generibus colligitur; siquidem per superstitiosam inspectionem Elementorum, vel per quandam falsam artem, ex quorundam signorum coniecturis collectam; vel per concitationem furoris, & dæmoniaci præstigij, consultationisque inanem ludificationem sortilegia committũtur. Nam præter quatuor diuinationum genera, ars, & furor quoque diuinationis genera recensentur, c.igitur genus, 26.q.4.& cap.quod autem, 26.q.5.& c.Episcopi, 26.q.4.

Quis finis,& quæ causa prohibitionis?

Ars putatiua diuinandi, superstitio, & ad idololatriam seductio. Antequàm enim claresceret Euangelium, multa permittebãtur, quæ tempore perfectionis disciplinæ sunt sublata. Copula námque sacerdotalis, vel consanguineorum, nec legali, nec Euangelica, vel Apostolica auctoritate prohibetur. Ecclesiastica tamen lege penitùs interdicitur: sic & sors non est aliquid mali, sed res in humana dubietate diuinam indicans voluntatem; prohibetur tamen fidelibus, ne sub diuinationis specie ad antiquos idololatriæ cultus redeant, cap.sors non est, 26.q.1.& 2.cap.illud quòd, 26.q.1.& 2.

Qui Effectus?

1 Primò, quòd inducat hæresim, & idololatriam, ca.sors non est, 26.q.1.& 2.Et tunc sortilegium iure ciuili, si hæresim sapiat manifestam, vt hęresis punitur, ita scribit Paulus Grillandus, tract.de sortileg.q.11.num.1.& 6.Et intelligit etiam cùm amoris causa sortilegia committuntur. Quæ autem sit pœna hæreticorũ, suprà tit.de hæreticis vide. Quòd si manifestam hæresim nõ sapiat, & hic sortilegus sit laicus, tunc imponitur de iure ciuili pœna mortis, l.nemo, C.de malefi.& Mathemat. Subiicit Grillandus, dicta quæst. 11.num. 5. ius ciuile nullam constituere differentiam, siue sortilegium sit ad diuinandum, siue amoris causa commissum. In foro autem conscientiæ, siue sit laicus, siue clericus, à quo sortilegium, quod non sapit manifestam hæresim, perpetratur, pœnitentia quadraginta dierum indicitur, c.2.extra.eod.& ibi Dd. Cùm autem in eodem sortilegij crimine agitur de pœna in foro cõtentioso iuris canonici, tunc si sortilegus est clericus, suspenditur à diui-

his, & à ministerio Altaris, per annum, & vltra, iudicis arbitrio, secundùm facti qualitatem, & facinoris turpitudinem, ita probat text.c.2.& ibi clarè gloss. extra.eod. Et ita sentit Abb. nu.4.in fin.& clariùs Grillandus, d.tract.de sortileg.q.11.num. 3.& 10. Qui inquit, hoc procedere cùm clericus bono zelo, & ex simplicitate sortilegium commisit: secùs si dolo, & impiè, tunc deponitur ab omni ordine sacro, omnibus beneficiis priuatur, & in monasterium includitur, c.si quid Episcopus, vbi gloss. 24.q. 5. Laicus verò sortilegium diuinatiuum committens, quod tamen manifestam hæresim non sapit, si vilis est, fustigatur, vel mitra insignitur: si honestior, relegatur, vel perpetuo carceri mancipatur, quod probat text.in c.contra idolorum, 26.q.5. quem singularem dixit Rom.sing. 660. Et potissimùm si moniti, vt desistant, non desistunt. Sed olim sortilegia pœna arbitraria puniebantur. Quod & Plato dialogo, 11.de legibus, faciendum esse scribit, his verbis: Quando verò quis nobis, inductionibus, cantibus, similibúsque veneficiis ad nocendum paratus deprehensus est, si Aruspex, aut prodigiorum interpres sit, occidatur: Sin verò non fuerit, iudicium similiter de ipso quid dari; patíve debeat, statuat. Lege autẽ 12. tab. ita sancitum fuit: Qui malum carmen incantauerit, frugésque excantarit: Balduin.in comment.ad leges 12.tabul.lege autem Mosaïca puniebantur indistinctè, malefici omnes: ita enim legitur Exod.cap.22. *Maleficos non patieris viuere.*

Quæ Affinia?

Veneficium, hæresis, idololatria, crimen falsi, variæque gentilium superstitiosæ obseruationes.

Quæ Adiacentia?

Hæresis, & superstitio.

Quæ Pugnantia?

Primum præceptum Decalogi: quod, sicuti idololatriam, seu cultum falsorum deorum: ita artem magicam vel diuinatoriam, obseruationes superstitiosas, omnémque cultum impium damnat, Exod.23.& Deut.18.& 19. Sicut enim auarus, quia cultum Deo debitum nummo impendit, idolorũ cultor ab Apostolo nominatur: sic illi, qui futura, quæ ex Dei oraculo nonnunquàm reuelata inueniuntur, sed dæmonum consultatione, vel quibuslibet præstigiis inuenire laborant, diuinitatis iura creaturis attribuunt, vt est text.in ca.quòd autem, 26.q. 5. Constantia fidei. Qui enim constanter verbo diuino credit, non facilè Indificatione dæmoniaca ad fidem mẽdacio adhiben

adhibendam, spreta veritate, seducitur, cap. nec mirum, §. ius ergo, 26. quæst. 5. Denique solius Dei diuina potestas. Futura enim præscire solius Dei est; qui in sui contemplatione etiam Angelos præscire facit illa. Vnde Esaias ait: Priora, & nouissima annuntiate mihi, & dicam quòd dij estis, dict. cap. quòd autem, 26. q. 5. Non enim hæc præsciendi futura potestas dæmonibus, ex quorum consultationibus sortilegia committuntur, concessa est. Quamuis dæmones acumine sensus, & celeritate motus, multò antè cogitata prænuntient, quæ homines pro sensus terreni tarditate mirentur, c. sciendum, 26. quæst. 4. Nam; vt dicitur in d. cap. sciendum, hæc natura dæmonum est, vt aërij corporis sensu terrenorum corporum sensum facilè præcedant, celeritate etiam propter aërij corporis superiorem mobilitatem non solùm cursus quarumlibet rerum: vt hominum, vel ferarum: verùm etiam, volatus auium incomparabiliter vincant. Accessit etiam dæmonibus per tam longum tempus, quo eorum vita protenditur, rerum longè maior experientia, quàm potest hominibus, propter breuitatem vitæ, prouenire. Per has efficacias, quas aërij corporis natura sortita est, non solùm multa prædicunt futura dæmones, verùm etiam multa faciunt, quæ quoniam homines dicere, aut facere non possunt, eos dignos quidem, quibus seruiant, & quibus honores diuinos deferant, arbitrantur, instigante maximè vitio curiositatis, propter amorem fœlicitatis falsæ, atque terrenæ, & excellentiæ temporalis, & quæ sequuntur, d. c. sciendum, 26. q. 4.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Sors non est aliquid mali, sed res in humana dubietate diuinam indicans voluntatem, cap. sors est, 26. quæstio. 1. & 2. Sortes prohibentur fidelibus, ne sub specie diuinationis, ad antiquos idololatriæ cultus redeant, cap. sors est, eod. Superstitiosum est, quicquid institutum est ab hominibus, ad facienda, vel colenda idola, vel ad colendam, sicut Deum, creaturam, vel partem vllam creaturæ, vel ad consultationes, & pacta quædam significationum cum dæmonibus placita, atque fœderata, qualia sunt molimina magicarum artium, vel Aruspicum, & augurum libri, c. illud, 26. q. 2.

Omnes ar.es huiusmodi nugatoria, vel noxia superstitionis, ex quadam pestifera societate hominum, & dæmonum; quasi pacta infidelis, & dolosæ amicitiæ constituta pœnitus sunt repudianda, & fugienda, c. illud, §. omnes, 26. q. 2.

Obseruare auguria, requirere stellarum cursus, & euentus ex his futurorum rimari, cæterisque huiusmodi superstitionibus implicari, genus idololatriæ est, cap. sed &, 26. quæst. 2.

Est quoddam genus culturæ idolorum; ex dæmonum consultationibus futura prædicere, cap. quod autem, 26. quæstio. 5.

Sicut auarus, qui cultum Deo debitum nummo impendit, idolorum cultor ab Apostolo dicitur: sic illi, qui futura, quæ ex Dei oraculo nonnunquam reuelata inueniuntur, vel dæmonum consultatione, vel quibuslibet præstigiis inuenire conantur, diuinitatis iura creaturis attribuunt, d. cap. quod autem, 26. quæst. 5.

Futura præscire solius Dei est, qui in sui contemplatione etiam Angelos illa præscire facit: vnde Esaias ait: Priora; & nouissima annuntiate mihi, & dicam quòd Dij estis, d. c. quod autem, 26. q. 5.

Non intelligitur esse iteratum, quod esse nescitur, c. vnico, extr. de cler. per saltum promoto.

Si quis Ariolos, Aruspices, vel incantatores obseruauerit, aut phylacteriis eorum vsus fuerit, anathema sit, cap. si quis, 26. quæst. 5.

Non licet Christianis temerè traditiones Gentilium, obseruare, & colere elementa, aut Lunæ, aut stellarum cursus; aut inanem signorum fallaciam pro domo facienda, vel propter segetes, vel arbores plantandas, vel coniugia socianda: sed omnia, quæ verbo, vel opere fiunt, in nomine Iesu Christi cum gratiarum actione fieri debent; ca. non liceat, 26. quæst. 5.

Mulieribus Christianis in suis lanificiis vanitatem obser

seruare non licet: sed Deum, qui eis sapientiam texendi donauit, adiutorem inuocare debent, d. c. non liceat, §.mulieribus,26.quæst.5.

Insunt rebus corporeis per omnia elementa, quædam occulta seminariæ rationes, quibus cùm data fuerit opportunitas temporalis, atque causalis, prorumpunt in species debitas suis modis, & finibus: & sic non dicuntur Angeli, qui illa faciunt, animalium creatores: sicut nec Agricolæ segetum, vel quorumcunq; in terra gignentium creatores dicendi sunt: quamuis nouerint præbere quasdam visibiles opportunitates, & causas, vt illa nascantur. Quod autem isti faciunt visibiliter, hoc illi inuisibiliter. Deus verò solus est creator, qui causas ipsas, & seminarias rationes rebus inseruit, c.nec mirum,§.insunt,26.q.5.

Nullum suffragium habet iustitia, dict.cap.nec mirum, 26.quæst.5.

Præstigium Mercurius primus inuenisse dicitur, dictum à præstringendo, quòd oculorum aciem præstringat, d. c. nec mirum,§.præstigium,26.q.5.

Non omnis, qui ignorat, immunis est à pœna. Ille enim ignorans potest excusari à pœna, qui à quo disceret, non inuenit: illis autem hoc ignosci non poterit, qui habentes à quo discerent, operam non dederunt, cap. non omnis, distinct.37.

Geometria, Arithmetica, & Musica in sua scientia veritatem habent: sed illa scientia non est pietatis. Quid autem sit scientia pietatis: vide in cap. si quis artem,distinct.37.

DE

DE COLLVSIONE DETEGENDA.

TITVLVS XXII.

Continuatio.

AD crimen falsi propiùs accedit præuaricatio, qua falsitas in probationibus dissimulandis, admittendisque falsis excusationibus, & sic adiuuando aduersam partem cum proditione causæ propriæ committitur, l.1.§.calumniari, ff.ad Senatusconf.Turpil.& c.si quem, 2.q.3.

Quid Collusio?

Collusio, est inter Accusatorem, & Reum occulta conuentio, ad desistendum ab accusatione citra abolitionem, fraudulenter celebrata, c.si quem, 2.q.3. Qua collusione, qui partem aduersam adiuuat, prodita sua causa, præuaricator dicitur.d.cap.si quem.

Quis dicitur Præuaricator?

Præuaricator dicitur, qui causam aduersario suo donat, & ex parte Actoris in partem Rei concedit, l.præuaricatores, ff. de verb.sign.Sic legitur etiam in l.1.ff.de præuaricato.Præuaricator est,quasi varicator,qui diuersam partem adiuuat, prodita causa sua.Et l.1.§.calũniari,ff.ad Senatusconsultum.Turpil. Præuaricari(ait Marcellus)est,vera crimina abscondere. Et paulò pòst:Præuaricatorem eum esse ostendimus, qui colludit cum Reo, & translatiuè munere excusandi defungitur, eò quòd probationes proprias quidem dissimulet, falsas verò excusationes admittat.

Quot modis dicitur Præuaricator?

Duobus modis: vt ex prædictis responsis colligitur.Primò: qui tanquam alicuius aduocatus, vel procurator illum perdit, detegendo illius aduersario secreta causæ: ita loquitur dict.l. 1.ff.de præuaricat.& l.præuaricatores,ff.de verb.sign. Secundo verò modo dicitur præuaricator is, qui cùm accusator, & denuntiator criminis sit,cum Reo colludit,ita loquitur l.1.§. calum.ff.ad Senatusc.Turpil.& d.c.si quem.

Vnde Præuaricatio dicta?

Præuaricationis nomen à varia certatione tractum Labeo

putat,

putat,quasi is,qui prævaricatur,ex vtraque parte consistat, c.si quem,2.q.3.& d.l.1.§.Vlpianus,ff.ad Senatusc.Turpillianum, sed veriùs à varicando dicitur. Varicari enim à varicibus crurum dicitur,qui in transuersum discedit. Vnde Vlpian. in l.1, ff.de prævaricat. ait: Prævaricator est quasi varicator, qui diuersam partem adiuuat,prodita causa sua,& notat Alciat. in l. prævaricatores,ff.de verb.sign.

Quæ causa Efficiens?

Dolus malus colludentis Aduocati,vel Procuratoris,qui vel rem publicam, cuius interest delicta puniri, desistendo ab accusatione:vel clientulum, cuius causam accepta mercede defendendam susceperunt,vel non defendendo,vel secreta eius aduersario detegendo,fraudare conantur,cap.vt famæ,extr.de sent.excom.d.c.si quem,2.q.3.c.audiuimus,extr.eod.

Quæ Materia Collusionis?

Quævis causa:licèt enim in qualibet causa cuiuscunq; generis sit,colludatur:non tamen ob id is,qui colludit, prævaricari dicitur. Nam prævaricari is propriè dicitur, qui publico iudicio accusauerit, c.si quis, §. is autem, 2.q.3.l.1.§.is autem prævaricator, ff.de præuar. Impropriè tamen Aduocatus, & Procurator, qui clientulos suos produnt, causasque eorum, quas iam mercede accepta,defendẽdas susceperunt, deserunt, & in aliam partem transeunt, hoc nomine appellari possunt. Quo crimine Demosthenem notatum, & triginta talentis damnatum, & in carcerem duci iussum, meminit Plutarchus in vita Demosth.ac Athenæ.lib.6. Dispon.c.3. & Iustinus histor.lib.13. Qui cùm vna die reipublicæ Atheniensis causam contra Milesiorum Legatos defendisset: altera de pretio victus,tacuit,in publicum prodiens collo lana circumuoluto, se anginam pati asserens: cui vnus è populo exclamans, dixit: Non anginam, sed argentaginam pateris, Demosthenes, Author est Gellius lib. 11.noct.Attica.c.9. Huius criminis conuictum etiam Oldrad. testatur Castrensis in l.1. in fin. C. de Aduocat.diuer.iud.vbi, inquit, Oldradum præ nimio dolore, quod delictum fuisset detectum,decessisse.

Quæ Forma?

Admittitur collusio, cùm actor, vel accusator ex parte Rei consilium prodit. In causa quidem ciuili detegendo aduersario secreta causæ,vel mercede accepta prorsus deserendo causam,& in aliam partem transeundo. In criminali autem citra abolitionem,abstinendo ab accusatione, vel admittendo fal-

ſas excuſationes,vel diſſimulando proprias probationes. In cauſa ſpirituali denique ſuper ſpirituali tranſigendo,vel alterius generis conuentionem celebrando,c.audiuimus,ext.eod. l.1.ff.ad Senatuſc.Turpil. Tria enim genera cauſarum refert Innoc.in c.crimina, extr.eod.ciuilem ſcilicet, criminalem, & ſpiritualem. A Ciuili pecuniaria, ſiue per gratiam, ſiue per tranſactionem antè,vel poſt litis conteſtationem, ſine iudicis authoritate recedere licet: Niſi in famoſa actione,in qua ſine iudicis authoritate tranſigere non licet,l.furti, §.pactúſque.ff. de his,qui notan.infam.In criminali verò ante inchoatam accuſationem per abolitionem deſiſtere licet, poſt litis conteſtationem non licet ſine conſenſu Rei, niſi intra 30.dies:quibus,etiam inuito Reo,abolitio permittitur.Niſi reus tormenta,vel verbera,vel catenas fuerit paſſus, l.fallaciter, C.de abolit.vel per accuſationem infamatus,c.quidam,5.q.1.Et ſi aliàs deſtiterit,incidit in Senatuſc.Turpillianum,ſi intendit publicum crimen, l.1.C.ad Turpil,ſi autem priuatū extra ordinem punitur,l.ſi quis,ff.ad Turpillia.Tranſigere autem,vel paciſci de crimine capitali(excepto adulterio)prohibitum non eſt:in aliis autem publicis criminibus, quæ ſanguinis pœnam non ingerunt, citra falſi accuſationem trāſigere non licet,l.tranſigere,C.de tranſactio. A cauſa denique ſpirituali, ſiue ſit inquiſitionis,ſiue denuntiationis, ſiue de rebus ſpiritualibus, ex cauſa licet per gratiam diſcedere.Qui autem ſine cauſa diſcedit,punitur,c.quapropter,2.q.7.c.ſi.ext.de tranſ.vbi autem in criminali, vel ſpirituali aliter, quàm debet accuſator deſiſtit, iudex nihilominùs ex officio inquiret,hoc tit.c.1.c.2.& c.3.

Quis Effectus?

Primò,Actio mandati,qua vltrà pœnas legibus in præuaricatores conſtitutas,præuaricator procurator tenetur domino, ita gl.in rubr.C.de procurator.& ibi Iaſon,nu.2. Secundò punitur præuaricator pœna extraordinaria, pro arbitrio iudicis, Felin.in rub. extr.de cal.l.1.& l. 2.ff. de præuaricator. Tertiò vltra pœnam extraordinariam efficitur infamis, l.athletas, §. item præuaricator,ff.de his, qui notant.infa.l.4.ff.de præuaricat.& Iulius Clarus libr.5.ſent. iuris,§.fin.p.72. Quartò, repellitur à munere ſuo, l.5.ff.de præuaricat. Et ſi in cauſa beneficiali colluſerit, ſit,que beneficiatus, priuatur beneficio, c. audiuimus,extr.eod.

DE DELICTIS PVERORVM,

TITVLVS XXIII.

QVæ suprà de pœnis perpetratorum criminum relata sunt,in adultis delinquentibus locum sibi vindicāt.Peruersos enim mores, & delicta impuberum, infirmitas animi aliquo modò excusat:& ita excusat,vt ob delicta,quæ puerilis ætas committere potest:vt sunt homicidia,furta,mendacium, periuria,mitiùs,quàm adulti puniantur,c.1.extr.eod. Hoc enim casu iudex suo arbitrio pœnam ordinariam,ratione ætatis,temperabit.Quod in specie affirmarunt Decius in l.ferè,ff. de reg.iur. Et Didac.in Clem.vn.par.3.nu.5.de homicid. Placa.Lepitomæ delic.cap.32.nu.6.& 10. Horum sententia confirmatur diuini Platonis auctoritate: qui dialo. 11. de leg.ita scriptum reliquit:Prętereà in singulis iniuriis vt pœna moderatior fiat,mulcta afficiatur,leuiore quidem, si propter iuuentutis imprudentiam aliena malitia fuit impulsus: grauiore, si dementia sua,aut immoderatis voluptatibus,& doloribus,aut timore,aut inuidia,aut iracundia insanabili. Legibus autem duodecim tabul. datum erat prætori arbitrium castigandi fures impuberes; quod apertissimè Gellius,& Plinius testantur. Gellius quidem,lib.11.noct.Attica.c.vlt.ait:Sed pueros impuberes prætoris arbitratu verberari voluerunt, noxamq; ab his factā sarciri.Plinius verò lib.2.natura.hist.c.3.sic scribit: Frugem quidem aratro quæsitam furtim noctu pauisse, ac secuisse,puberi duodecim tabulis capitale erat, suspensumq; Cereri necari iubebant,grauiùs, quàm in homicidio conuictum:impuberem prætoris arbitratu verberari,noxamq;,duplionémve decerni. Hæc ille. Ex his patet ordinariam pœnam legibus constitutam, ratione ætatis, iudicis arbitratu esse temperandam. Quod non de infante doli minimè capace accipiendum est: ille enim in totum excusatur, l.1.§.impuberes, C.de fal.monet.l.infans,ad l.Cornel.de sicar.Clem.vni.de homicid. sed intelligendum est de proximo pubertati,& doli capace, l. auxilium, §.in delictis, ff.de minor. Vnde licèt Senatusconsf. Syllaniano impuberes serui excipiantur,Trebius tamen Germanus legatus, etiam de impubere sumi supplicium iussit. Et hoc non absque ratione, vt ait Marcianus. Quia is puer nec multùm à pubertate aberat, & ad pedes domini,cùm trucidaretur cubuerat:nec posteà cædem eius prodiderat, l.excipiun

piuntur, ff.ad Senatusconsul.Sylla. Supplicio tamen non tam graui minor plectendus est, quàm adultus: nam & mitioribus tormentis affliguntur serui impuberes, vel ancillæ nondum viripotentes : cùm in causam domini in domo occisi torquendi sunt, vt expressa lege traditur, in l.1.§.impubes, ff. ad Senatuscons.Sylla. & pupillus committens homicidium, non punitur pœna mortis naturalis, sed mitiori, Mynsing.cent.2. obser.54.& Dec.cons.535.num.5.

DE CLERICO VENATORE.

TITVLVS XXIIII.

Continuatio.

VT pueri lasciuientes delinquunt, ita clericorum quidam voluptatum illecebris detenti, venationibus, aliisque illicitis exercitiis non absque impio officij iniuncti neglectu, sese dedunt, c.1.extr.eod.

Quid est Venatio?

Venatio est facultas prosequendi,& capiendi feras bestias, vbi libet locorum, omnibus iure Diuino, gentium, & ciuili permissa, Dd.in c.peccatum, 2.par.§.1.num.3.de reg.iur.in 6. Quæ tamen facultas singulari Summi Pontificis placito, inueteratæque consuetudinis dispositione restricta, & hodie certis personis permissa est, vt inferiùs patebit.

Quotuplex Venatio?

Venatio triplex est: Oppressiua, Arenaria, & Saltuosa. Oppressiua est; quæ homines perdit: vt cùm vir sceleratus rapiendo homines necat,& trucidat. Huius meminit textus in c.hic ita, dist.6.quod sumptum fuit à Genesi, c.10.cœpit Nemroth esse robustus venator coram Domino, hoc est hominum oppressor: quemadmodum interpretes ibi exponunt, & Ioan.de Turrecremata, in c.qui venatoribus, num.2.6.distin. Arenaria dicitur, cum quis recepto salario in arena cum feris bestiis pugnat. Hic enim mos fuit antiquis Romanis, vt in spectaculis populo ludi loco exhiberentur feriæ bestiæ, cum quibus homines aliqui virtutis exercendæ gratia, vel mercede ad hoc conducti decertarent. Hinc ab arena arenatij dicti sunt, l. & hæ demum, ff. de operis liber. hos bestiarios appellat Iulius Capi

Capitolinus in Antonino philoſopho. Qui autem exercendæ virtutis ſuæ gratia in arenam deſcendebant, non infames: ſed laude digni exiſtimabantur, l.athletas, ff. de his, qui not. infam. qui verò recepta intercede operas ſuas locabant, infames & viles habebantur, l.1.§.item Senatus, ff.de poſtulan.& l.2. §. vlt.ff.de iis, qui notan.infam. Venatio autem ſaltuoſa eſt, quæ in ſyluis & ſaltibus perſequendo, & occidendo feras iure gentium permittitur.

Quæ cauſa Efficiens permittendæ Venationis?

Ius Diuinum, Gentium & Ciuile: imò ipſa naturalis æquitas: cùm enim naturalis æquitas admoneat occupanti benefaciendum eſſe, cùm nulli noceatur; feræ beſtiæ autem ſecundùm ſuam naturam communes relictæ in nullius dominio ſint, has occupanti concedendas conſequens eſt: quod enim ante nullius eſt, id naturali ratiohe occupanti conceditur, l. quod enim, ff.de acquiren.rerum dominio.

Quæ Materia?

Feræ beſtiæ, quæ ſecundùm naturã ſuam relictæ ſunt communes: volucres autem cœli in aëre, & piſces maris in aqua, feris beſtiis nõ rectè annumerãtur. Cùm enim occupatio, quæ eſt modus iuris naturalis, quo rerum ex ſua natura communium dominia acquirimus, tres diſcretas ſub ſe contineat ſpecies, ſcilicet venationem, aucupium, & piſcationem, conſequens eſt, occupationem diuerſi generis animalium propriis nominibus appellandam eſſe: cùm & in iis non ſit per omnia iuris diſponentis paritas, Dd.in §. feræ beſtiæ, Inſtit. de rerum diuiſ.& in cap.2.extr.eod.& in cap.Eſau, 85.diſt.

Quæ Forma?

Eſt ipſa facultas adimendæ naturalis libertatis, qua feræ beſtiæ fruuntur: & ipſarum iure permiſſiuo in noſtram poteſtatem redactio. Quia ſimulátque in poteſtatem noſtram venerunt, liberè vagandi facultatem amittunt; quam ante occupationem, & poſt, ſi noſtram cuſtodiam euaſerunt, recuperant. Et inde naturalis poteſtatis compotes dicuntur, quaſi immenſam & infinitam à natura liberè vagandi facultatem non habeant: quam tamen iure venandi comprimere, & illis adimere licet.

Quis Effectus?

Quòd quicquid perſequendo feras captum fuerit, ſiue in

fundo proprio, vel alieno; muris tamen, vel ſepibus non circumiecto, (niſi alieni fundi reditus ex venatione conſtet) hoc capienti acquiratur, gloſſ. in d. §. feræ, & gloſſ. in l. 3. ff. de acquir. rerum dom. & in l. Diuus Pius, ff. de ſerui. ruſt. præd. & Bart. in l. 1. §. omnia, ff. de acquir. rerum dom. & l. venationem, ff. de vſuris, vbi Iuriſconſultus venationem fructus fundi negat eſſe, niſi fructus fundi ex venatione conſtet.

Ad quos hodie ſpectat ius venandi? Et qua pœna coërcetur contra prohibitionem Principis feras perſequens?

Hodiè ius venandi ad Principes, & nobiles, ex ſingulari ſummi Principis conceſſione, vel præſcriptionis iure, inſtar realis ſeruitutis, pertinere: iuriſdictioniſque effectus eſſe videtur. Vnde is, cui pro beneficio ſpecialiter hoc ius conceſſum, vel longo vſu quæſitum eſt in fundo alieno eius loci, cuius iuriſdictionem habet, vel longo vſu præſcriptionem induxit, etiam domino inuito venandi, & ſubditos, vel dominos fundorum à venationibus arcendi, ex conſuetudinis diſpoſitione, facultatem habet: intantùm, vt contra Principum, vel nobilium prohibitiones feras perſequens, iniuriarum teneatur, pœnáque extraordinaria, pro arbitrio principis, ſcilicet capitis, oculorum priuatione, ſtigmatis impreſſione, cuiuſdam membri mutilatione, vel pœna pecuniaria iure coërceatur. Quandoquidem ex approbata moribus vtentium conſuetudine feras ſyluarum & nemorum, piſceſque aquarum publicarum in principum, ac nobilium poſſeſſione, & dominio etiam eſſe conſtat. Quæ ſi quis facilitate ductus propria authoritate, abſque ipſorum conſenſu ceperit, furtum committit. Quia inuito domino contrectat rem alienam; Decius conſ. 197. Stephan. Bertrang. conſ. 255. in 1. parte, Benedict. in repet. c. Raynutius, extr. de teſtam. Cæpolla, tract. ſerui. ruſt. prædi. col. 7.

Quod genus venationis eſt permiſſum: & an Clericis venari licet?

Venatio oppreſſiua non Clericis modò, ſed quibuſcunque prohibita eſt. Extat enim diuinum præceptum: *Non occides*, vt notat Ioan. de Turrecrem. in ca. qui venationibus, numer. 26. Idem dicitur de venatione arenaria, ex qua hominum interitus ſequitur. Peccatum eſt mortale, ita decertare niſi id fiat cauſa neceſſitatis, ad mortem euitandam, Abb. & cæteri in

cap. 1.

cap.1.extr.eod. Vnde Canones: Qui venatoribus donant,non hominibus donant,sed arti nequissimæ. Nam si homo tãtùm, & venator non esset,non ei donares,honoras in eo vitiũ,non naturam,c.qui venatoribus,86.dist.& alibi: Vident homines venatores, & delectantur; væ miseris si se non correxerint. Qui enim venatorem vident, & delectantur:videbunt Saluatorem,& tristabuntur, c.vident, dist. 86. Saltuosa venatio sui natura,& regulariter permissa est,vt scribit Chassaneus in catalogo gloriæ mundi, part.11.consid.50.versicul. Ex quo primò.Omnibus autem clericis,siue in Ordinibus, siue in dignitate cõstituti sint,venationes,& syluaticę vagationes cum canibus,accipitribus,& falconibus, interdicuntur. Nam primò, Episcopo,cùm id non facit causa recreationis honestæ,vel ex necessitate tutandæ,& cõseruandę sanitatis gratia,venari non licet,est text.in c.1.dist.34.Abb.in c.1.extr.eod.& Angel. Clauasius,& Syluester in summa,in verbo, Venatio. Deinde reliquis clericis facultas venandi non est concessa, quod ita intelligitur, si venationibus, quàm muneri iniuncto magis intendere, & plus operæ locare velint, ita quòd exinde Ecclesia in spiritualibus vel temporalibus aliquod detrimẽtum patiatur. Ideò clericus, eo tempore, quo diuina peragenda, vel prædicandum est:canes & aues ad venandum sequi nõ debet, c.1.extr.ne clerici,vel monachi, d.c.1.& c.2.extr.eod. Sed necessitate Ecclesiæ exigente, & ita causa vtilitatis, vel etiã recreationis,dummodò rarò, & tempore congruo fiat, clerici à venationibus non sunt arcendi, vt notant Benedict.in c.Raynutius in verb.& vxorem nomine Adalasiam,nu.17.ext.de testa.& Beruhard.Diaz.in pract.canonica criminali,c.61.n.13.

Quæ rationes prohibendi clericis facultatem Venandi?

Prima ratio est: Quòd clamoris plena, & immoderata sit venatio. 2. Quòd in his contingant plerúmque rixæ,iniuriæ, & violationes pacis. Decet autem clericos honestati, paci, & tranquillitati esse deditos,& ab omnibus cõtentionibus,iniuriis,& rixis auersos. 3. Quòd clerici petulanti hoc voluptatis exercitio à diuinis abstrahantur. Cùm tamen nemo militans Deo:se negotiis talibus implicare debeat,cap.1.extra.ne cler. vel monach. 4.Quòd si venari eis liceret,permissa censeretur in antecedens facultas alioquin detestanda, habendi scilicet, & alẽdi canes,accipitres,& his similia animalia venationibus inseruientia.Cùm tamẽ Ecclesiæ bona ad hoc tantum clericis sint concessa,vt Ecclesiæ,& pauperũ necessitati(si ex reditibus

vltra sustentationem necessariam quid supererit)subueniant. Nō enim bonum est(vt ait Christus)sumere panem filiorum, & dare canibus.Et hanc rationem probauit gloss.in cap.Esau, 86.dist.Et Raynald.Corsus lib.3.indagiorum iuris,cap.14.

Qua pœna feriendi sunt clerici,qui contra Ecclesiæ,& Canonum interdicta venationi operam dant?

Ex concilio Aurelianensi, Episcopus tribus mensibus à communione, presbyter duobus, diaconus verò & subdiaconus ab omni officio suspendi iubetur, cap.1.extra.eod.& cap. quorundam,dist.34.Alij verò inferiores omnes, ita tamen vt trina monitio vindictam præcedat, iudicis arbitrio puniuntur. Ioannes Andr,in d.cap.1.extra.eod. Sed an capta restituere teneantur? dicit Didacus in ca.peccatum, de regul.iur.in 6, quòd non, Quia verè illa sibi acquirunt, &c.

Num Piscatio clericis permissa sit?

Piscandi facultas clericis permissa est,cùm quòd cessent in ea rationes, ob quas prohibita venatio dicitur; tum quia piscatio habet exempla virorum bonorum, quos piscantes Seruator noster ad se vocauit, & retia tendi iussit, Luc.10.& 14. Vnde canon: Esau venator erat, quoniam peccator erat. Et penitus non inuenimus in Scripturis sanctis, sanctum aliquem venatorem, piscatores inuenimus sanctos, cap. Esau, dist.86. Est autem clericis piscandi facultas cum moderamine quodam temporis ratione habita,concessa. Nam in maioribus solennitatibus, & dominicis prorsus nihil, aliis autem diebus vrgenti de causa, adhibita Superioris Prælati licentia, & pauperibus portione de captis facta, solùm piscari licet. Quod statuit Alexander III. in cap.licet, extra de feriis. Quam constitutionem explicat Syluester Prierius in sua summa, in verb. piscatio.

DE CLERICO PERCVSSORE.

TITVLVS XXV.

Continuatio.

CLericis venationes interdictas,ob id traditum est, ne ipsi contentionibus,vel rixis, ex quibus persecutiones, vel etiam

etiam quandoque mortis pericula proueniunt, subiiciantur, implicentúrque.

Quotuplex percussio: & quid vtráque?

Duplex; Spiritualis & corporalis. Spiritualis est sermo inutilis, quo doctor percussor percutit cõscientiam infirmorum, de qua habetur, cap. sanè percussor, 45. distin. & cap. si rector, 43. distin. Percussio corporalis dicitur, cùm flagris, vel verberibus afficitur is, qui percussori non est subiectus: vel subest quidem, sed crudeliter cæditur, cap. præterea, extra. eod.

An Prælato licet verberibus corrigere clericos?

Episcopus clericos delinquentes causa correctionis leuiter, non crudeliter; non ex odio, nec per se; sed per alium clericum, non laicum, verberando punire potest, cap. cùm beatus, dist. 45. cap. ante omnia, dist. 35. & cap. circumcellationes, 23. q. 5. cap. 1. 24. q. 5. Quòd de illis clericis accipiendum est, qui in minoribus Ordinibus sunt constituti. Nam clerici in sacris constituti, & senio confecti, vel etiam alij, quorum existimatio collectis flagris lædi posset, huic correctioni non sunt subiiciendi. Non enim asperis, sed blandis verbis, quidam ad fidem, & obedientiam sunt prouocandi: nec Episcopum percussorem, iracundum, & perturbati sensus esse oportet: sed in corrigendo patientem, iuxta illud: Argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina, cap. quid autem, cap. sequitur, & cap. qui syncera, distinct. 4.

Qua pœna coërcetur clericus Percussor?

Si quis eum, quem non licet, sæpiùs; vel eum, quem licet, aliter, quàm concessum sit, percusserit; quamuis mors secuta non fuerit, & monitus se non correxerit, deponitur, c. si quis, extra. eod. Quòd si non sæpiùs, vel monitione facta spes sit correctionis, ad tempus saltem suspenditur, ca. præterea, extr. eod. & ca. neminem, 45. dist. Quòd si in conflictu vim illatam propulsare compulsus fuerit, nulla pœna imposita ad ordines promouetur: & promotus muneri suo præesse permittitur. Nam & naturali ratione vim vi repellere licet, cap. præsentium, & cap. continentia, extr. eod, & l. vim. ff. de iust. & iur.

DE MALEDICTIS.

TITVLVS XXVI.

Continuatio.

GRauia flagra Deo inferunt, qui Deum cum sanctis blasphemia afficiunt: vel in fidem Christianam quid iniuriosè dicunt, instar impiæ turbæ Iudæorum, qui Christum verberibus confectum, crucéque sublatum impiissimè interfecerunt.

Quid Maledictio?

Maledictio est, cùm malum aliquod de præsenti, vel de præterito dicitur, Bart. in l. item apud Labeonem, §. ait prætor, num. 4. ff. de iniuriis. Et hæc, Blasphemia etiam dicitur.

Quid Blasphemia?

Blasphemia est, cùm de Deo aliquid negamus, quod ei conuenit: aut aliquid Deo tribuimus, quod ei minimè conuenit, cap. non sunt, 11. quæst. 3. Didacus in cap. quamuis, part. 1. & 7. num. 8. de pact. in 6. Et ideò is, qui derogat diuinæ maiestati, eius potestati, aut bonitati detrahens, blasphemus est, & quidem propriè.

Estne differentia inter blasphemiam, & maledictionem?

Quò ad Deum inter hæc nulla constituenda est differentia: cùm omnis maledictio, quò ad Deum, sit blasphemia, Bart. in d. l. item apud Labeonem, §. ait prætor. Quocirca siue in foro conscientiæ, siue in foro fori, versemur, blasphemia proculdubiò erit. Cùm & statuta, quæ puniunt blasphemos, Dei cultum, & reuerentiam respiciant. Soci. consi. 102. lib. 1. & consil. 119. lib. 4. Neapolita. tit. de blasphem. colum. 3.

Quæ causa Efficiens?

Ipse Satan, liuor vindictæ, votum vltionis, & mens infernalibus furiis exagitata. Vnde à causa efficiente maledictio dicitur licita, & illicita. Illicita quidem, quæ ex voto vltionis, & odio persequentis hominis improbi procedit. Maledictio autem licita est: qua sanctissimi viri non ex liuore vindictæ, sed amore iustitiæ maledicunt, cap. cùm ergò, §. distinguendum, & cap. cùm sancti, 24. quæst. 3.

Quæ

Quæ Materia?

Sunt res, quæ Deo falsò tribuuntur, vel de Deo falsò negantur: & verba contumeliosa, & impia, quibus diuinus cultus, reuerentiáque, & diuina humanáque maiestas læditur.

Quæ Forma?

Committitur blasphemia verbis, & factis. Verbis quidem variè, vt notat Iacob. Menoch. de arc. Iudic. lib. 2. cent. 4. casu 375. varias formulas blasphemandi explicans. Factis autem: cùm signum Saluatoris nostri, vel imago, & statua Principis, manibus fœdatur, vel destruitur, & conspurcatur, l. vnica, C. nemini licere sign. Saluat. &c.

Quis Effectus?

Circa effectus distinguitur: Aut blasphemia fit verbis in Deum, vel in Principem: aut factis in imaginem Dei, vel Principis. Effectus blasphemiæ, quæ verbis in Deum fit, est peccatum, quod iure antiquo diuino morte plectebatur. Nam lapidibus blasphemi opprimebantur, Leuit. cap. 24. Sic & propter blasphemiam Sennacherib, Angelus Domini vna nocte totum exercitum percussit, Reg. 4. cap. 19. & gygas Israëlem blasphemans à Dauide occiditur, Reg. 1. cap. 21. Sic blasphemi, qui Beelzebub consuluerant, consumpti sunt igne è cœlo demisso, Reg. 4. cap. 1. Constitutionibus etiam Imperialibus pœna mortis imponitur, vt in auth. vt non luxurientur contra naturam Nouella 77. & Didacus, cap. quamuis, part. 1. §. 7. num. 10. de pactis, in 6. Quod etiam procedit, si ex consuetudine blasphemat, & corrigi minimè potest, Bal. & Salic. in l. 2. C. de reb. cred. Iure Pontificio blasphemantibus variæ pœnæ indicuntur. Nam Pius I. huius nominis Pontifex sanciuit, vt est relatum in cap. si quis per capillum, 22. q. 1. quòd iurans per capillum Dei, vel aliter blasphemans, si in Ecclesiastico ordine sit, deponatur: si laicus anathematizetur. Gregorius deinde IX. hanc pœnam mitigauit, & blasphemanti primò à iudice spirituali pœnitentiam, deinde à iudice seculari pœnam pecuniariam iniungendam in hæc verba statuit: Statuimus, vt si quis Deum, vel Sanctos contumeliosis, & obscœnis verbis blasphemauerit, per Episcopũ suum pœnæ subdatur inferiùs adnotatæ, videlicet quòd septẽ diebus Dominicis præ foribus Ecclesię in manifesto blasphemus existens, vltimo illorum die Dominico palliũ, & calceamenta non habeat, ligatus corrigia circa collũ, septẽmque præcedẽtibus sex feriis in pane, & aqua ieiunet, Ecclesiã nullatenùs ingressurus.

Quolibet quoque prædictorũ dierum tres, si poterit, alioquin duos reficiat pauperes, siue vnum. Etsi nec ad hoc eius suppetunt facultates, id in pœnam aliam commutetur. Cui etiam, si renuerit recipere, ac peragere pœnitentiam supradictam, Ecclesiæ interdicatur ingressus, & in obitu Ecclesiastica careat sepultura. Per temporalem prætereà potestatem coactione (si necesse fuerit) Episcopi diœcesſ. adhibita contra ipsum, blasphemus, si diues, fuerit, quadraginta solidorum, alioquin triginta, siue viginti: & si ad id non sufficiat, quinque solidorum vsualis monetæ pœna mulctetur, c. statuimus, extra. eod. sed Concilium deinde Lateran. sub Leone X. Ann. 1541. in blasphemos alias constituit pœnas. Communior tamen Dd. opinio est, pœnam blasphemorum esse arbitrariam: ita quòd iudex pro personæ, & facti qualitate pœnam indicere possit. Nam is, qui incorrigibilis est, & semper blasphemare consueuit, grauiùs eo, qui non consueuit, puniendis est. Blasphemare autem consueuisse dicitur; qui non bis, vel ter, sed qui sæpiùs in illud vitiũ incidit. Et mitiùs agendum est cum blasphemo, qui calore iracundiæ, quàm qui ex proposito blasphemauit, Decius cons. 103. num. 10. Tiraquel. tract. de pœn. leg. causa 1. nu. 13. Didacus d. c. quamuis, part. 1. §. 7. nu. 13. de pact. in 6. Abbas & cæteri in c. statuimus, ext. eod. Alex. conſ. 72. nu. 8. lib. 1. Si autem infamia verbis facta sit, qua Princeps impetetur, tunc distinguitur: Aut quis temulentia, & ebrietate impulsus: Aut ex leuitate, & linguæ lubrico: Aut ex stultitia, dementia, & furore: Aut ex proposito, & per iniuriam Principi maledixit. Primò; si temulentia, ebrietate, vel ex leuitate maledixerit, Principis arbitrio punitur: is enim vt iustus, & æquitate insignis, ex personæ qualitate, vel indicere, vel remittere pœnam poterit, vt dicitur in fin. l. vnicæ, C. si quis Imp. maledix. Qua constitutione Theodosius loquitur, vt verus Christianus: cuius non vlcisci, sed remittere iniurias proprium est. Nec non hac loquendi formula voluit ostendere: non quòd quælibet quouis modo iniuria illata principi, sit remittenda: sed quòd iudices Ordinarij, non cum impetu ad hos maledicos coërcendos prosilire, sed principi, qui pro facti qualitate pœnam infligere poterit, referre debeant. Nec impunitum est delictum, quod per ebrietatem committitur. Nam & ius Pontificium per ebrietatem lapsos punit, siue ad ipsum delictum, siue ad ebrietatem vitium referatur, cap. sanè, 15. quæst. 1. Nec obstat quod dicitur: ebrietatem mentis exilium inducere, ca. à crapula, extra. de vita, & honestate cler. Quia & milites per ebrieta

ebrietatem delinquentes capitali pœna remissa, militia exauthorandos esse statuit Menander in l. Omne delictum, §. per vinum,ff.de re militari. Cùm autem ex stultitia, dementia,atque furore quis Principi maledixit,non punitur.Delicta enim ex intentione committentis diiudicantur,l.qui iniuriæ, ff.de furtis.Stultus autem,demens,vel furiosus,quod agit,non intelligit:imò perinde habendum est,quod ab ipsis actum est. ac si casu aliquo sine facto personæ id accidisset,l.vlt.ff.de administr.tuto. Tiraquel.tracta.de pœnis leg.causa,2.nu.1.& 2. quo loci,nu.3. ex Theologorum sententia subiicit, quòd nec quoad Deum illæ personæ delinquendo peccent. Deniq; maledicum,qui ex proposito,& per iniuriam maledixit,lex diuina,Canonica, & ciuilis, puniendum suadent.Diuina quidem: quia scriptum est Exod.22.cap.Diis non detrahes, & principi populi non maledices.Canonica in c.1.extr.eod. Maledicus in terrorem aliorum iubetur puniri. Lex ciuilis quidem, quæ illatam iniuriàm priuato, vlciscitur, magis igitur vindicanda est iniuria illata Principi. Nam nisi Princeps hos maledicos puniret, se nec legis diuinæ, nec humanæ obseruatorem: sed violatorem ostenderet. Cùm tamen non alia ratione à Deo præeminenti principis loco sit ordinatus,quàm vt bonos pręmiis inuitet,malos verò emeritis pœnis coërceat, glo.in cap. omnes,extr.de maiò.& obed. Accedit,quòd quemadmodum leges non debent esse ludibrio : ita nec ipse Princeps sui contemptum ferre debeat,l.si prætor, ff.de iud. Cùm igitur tales maledici grauiter delinquant,graui etiam pœna sunt plectendi.Non tamen pœna,qua reus criminis læsæ maiestatis afficitur,sed mitiori, pro arbitrio Principis, qui pro sua iustitia, facti & personæ qualitate pensata, pœnam imponet, d.l.vnica, C.si quis Imp.Crauet.cons.6.nu.4.Gigas tract.de crim.lęs.ma. Afflict.decis.265.Diaz.in pract. Canonica criminali, cap.60. nu.2.Quòd si facto in imaginem Dei, vel Principis blasphemia committatur,vt spurcando,vel fœdando,vel obliniendo. Hoc casu blasphemus grauiter punitur,vel etiam mitiùs arbitrio iudicis, qui qualitate personæ, & facti perpensa, poterit pœnam mortis, vel etiam multò mitiorem indicere, vt putat Ang.in l.ex Senatusc.ff.ad l.Cornel.de sica. Quem secuti sunt plures relati à Boerio, q.301.col.fin.& Decius in l.si quis, nu. 4.ff.de iurisdict.omnium iud. Nam si is,qui imaginem Principis fœdauit,vel dehonestauit, grauiter puniendus est, l.non contrahitur,& l.seq.l.famosi, ff.ad l.Iul.maiest.l.capitalium,§. statuas,vers.eum quoque,qui imaginem Cæsaris,ff.de pœnis;

quantò grauiùs hic, qui imaginem Dei deturbat, plectendus est. Quo argumenti genere vtitur Boerius, q. 301. num. 17. Et confirmatur ex l. vni. C. nemini licere signum Salua. Qua lege, pœna grauissima puniuntur ij, qui per contemptum Christiannæ religionis, in terra, vel marmore signum Crucis, vt pedibus conculcari possit, insculpsit, atque finxit.

DE CLERICO EXCOMMVNICATO, DEPOSITO, VEL interdicto, ministrante.

TITVLVS XXVII.

Qua pœna feriendus Clericus excommunicatus, vel depositus ministrans?

Effectus excommunicationis est, quòd clericus, durante excommunicatione, sacra ministrare non possit, in tantùm, vt si ministret, hoc ipso irregularis efficiatur, cap. si quis Episcop. 11. quæst. 1. de sent. & re iud. in 6. cap. is, cui, de sent. excom. in 6.

Circa hoc tamen distingue. Aut clericus ignarus excommunicationis, celebrabat, & tunc si ignorantia probabilis fuerit, excusabitur. Cæterùm si fortè ignorantia crassa, supina, aut erronea: nisi dispensationem à Pontifice consecutus fuerit, irregularitatem contrahit, c. Apostolicæ, extr. eod. Quòd si cognita excommunicationis censura ministrat: interest an excommunicatio maior, vel minor sit: Si maior clericus excommunicatus omnibus beneficiis priuatur: si monitus ab administrando non desistat, ad requisitionem Ecclesiæ exilio damnatur, c. si quis, c. clerici, & c. latores, extr. eod. Nec potest aliud beneficium illi conferri: adeò vt scienter excommunicato beneficium conferens, à beneficiorum collatione suspendatur, nisi collationis tempore absolutio illi contigerit, c. postulastis, & c. proposuit, ext. eod. Si verò minor excommunicatio: quæ ex communione excommunicatorum prouenit, tunc cùm clericus minori excommunicationi subiectus, irregularitatem non contrahat, ea, quæ iurisdictionis sunt exercere poterit: si tamen ea, quæ Ordinis sunt exercuerit, sacramentaque

Eccle

Ecclesiastica contulerit: licèt conferendo peccet, collata tamen, virtutis non carent effectu: cùm non videatur à collatione, sed participatione sacramentorum remotus: dummodò in contemptum Ecclesiasticæ disciplinæ, videlicet contra prohibitionem Superioris; communioni excommunicatorum pertinaciter se non ingesserit. Eo enim casu anathemate feriendus est, vt Gregorius VIII. statuit, c. si celebrat, ext. eod.

DE CLERICO NON ORDINATO, MINISTRANTE.

TITVLVS XXVIII.

Quæ pœna clerici non ordinati ministrantis?

POena clerici ministrantis ea, quæ ad ordinem, ad quem ordinatione Episcopi non est admissus, pertinent, est, quòd depositus eiiciatur ab Ecclesia, nec amplius ordinetur, c. 1. extr. eod. licèt Diaconus fungens munere sacerdotij, ad quod ipse non est promotus, à diaconatu, cum iactura adeptionis maiorum ordinum, biennio, vel triennio suspendatur, c. ex litteris, extr. eod.

DE CLERICO PER SALTVM PROMOTO.

TITVLVS XXIX.

Quis clericus dicitur per saltum promotus: & quæ huius pœna?

PEr saltum promoueri dicitur clericus, qui non gradatim, sed præposterè aliquibus ordinibus intermediis intermissis, ad ordines ascendit. Et tunc si in ordine recepto ministret scienter, pœna, quæ in clericum non ordinatum ministrantem constituta est, punitur. Quòd si autem ignoranter, putans scilicet, se promotum, cùm ex aliorum assertione contrarium appareat, iniuncta pœnitentia cum dispensatione cautè supplebitur, quod incautè omissum est, c. vnico, extr. eod. & c. Ecclesia, dist. 1. de consec.

DE

DE EO, QVI ORDINEM furtiuè suscepit.

TITVLVS XXX.

Quis dicitur furtiuè Ordines suscepisse: & quomodo punitur?

CLericus furtiuè ordinatus dicitur tribus modis. 1. Si clàm cum aliis se intrusit, cum quibus promouetur, c. quando Episcopus, distin. 4. 2. Si plures simul Ordines vno tempore suscepit, c. innotuit, extr. eod. 3. Si omissis quibusdam gradibus, per saltum promouetur, c. vnico, extr. de cler. per saltum pro. Vnde dicitur in c. sicut, distinct. 48. Casum appetit, qui ad summi loci fastigia, postpositis gradibus, per abrupta quærit assensum. Et sanè clericus furtiuè ordinatus, à maioribus Ordinibus exclusus, etiam suscepti ordinis executionem, de rigore iuris, non habet, cap. innotuit, extr. eod. Et iniuncta pœnitentia monasterium ingredi admonetur, cap. veniens, & d. c. innotuit, extr. eod.

DE EXCESSIBVS PRÆLATORVM, ET SVBDITORVM.

TITVLVS XXXI.

Quid est Excessus?

EXcessus hîc dicitur delictum, vel vitium, quo quis modum, quem seruari iniuncti muneris ratio requirit, transgreditur, c. ad hæc, & c. illud, extr. eod.

Qui dicuntur Excessus Prælatorum?

Sunt omnia grauamina iniquæ conditionis, quibus subditos opprimunt Prælati: & vitia, quæ dignitati eorum non parùm dedecoris afferunt: vt sunt iniquæ exactiones, prouocationes, census, iniustæ vsuræ, occupationes, detentiones, subiectiones, liberationes, iniustæ excommunicationes, suspen

pensiones, aliaque interdicta, detractiones, diminutiones redituum, obseruationes nimij rigoris, singularium cibariorum exquisitiones, diuitiarum & ornamentorum studium, inhabilium promotiones, superbæ prædicationes, sacramentorum conferendorum neglectus, & denegationes: & alia vitia, quæ functionis ratio detestanda, & fugienda flagitat, de quibus c. 1. 2. & 3. c. sicut, c. inter, c. nimis, extr. eod. Et per omnes distinctiones Decretorum.

Qui sunt Excessus subditorum?

Sicuti Prelati virtute regere subditos debent, ita subditi vicissim suis Prælatis cum omni honore, & reuerentia morem gerere tenentur: quem si peruersitate morum corrupti non gesserint, excessum facere videntur. Dicitur enim excessus delictum, vel vitium, quo ratio officij, quod incumbit, exceditur: vt sunt blasphemiæ, crimen læsæ maiestatis, crimen falsi, vsura, rapina, mendacia, furta, turpe lucrum: & alia crimina, de quibus supra latiùs, &c.

DE NOVI OPERIS nuntiatione.

TITVLVS XXXII.

Continuatio.

Modus quandoque in ædificando, non absque vicini iniuria & damno exceditur. Cui malo per operis noui nuntiationem, iuris conseruandi, damnique depellendi causa, introductam, obuiam itum est, c. 1. extr. eod.

Quid est noui operis Nuntiatio?

Nuntiatio noui operis est, illi, vel alij eius nomine, qui nouum opus cum damno, & iniuria alterius ædificat, legitimè facta prohibitio. Nuntiare enim hic nihil aliud significat, quàm prohibere. Et renuntiat nouum opus, qui denuntiat vicino, ne ædificet, gloss. in l. si procurator. ff. eod. & c. significantibus, extr. eod. Opus verò nouum facere videtur, qui ædificando, vel detrahendo aliquid, pristinam operis faciem mutat, d. l. 1. §. opus nouum, ff. eod.

Qua

Quæ causa Efficiens.

Lex, statuta canonum, & voluntas nuntiantis. Vnde Lucius III. Paduano Episcopo. Sicut (inquit) leges non dedignantur sacros canones imitari: ita & canonum statuta Principum constitutionibus adiuuãtur. Quod igitur per denuntiationem noui operis, siue iure, siue iniuria fuerit constructum, legalibus constitutionibus demoliri debet. Et quia nulla Ecclesia in præiudicium alterius est constituenda, negotium ipsum secundùm legum, & canonum statuta absque mora terminandum est, c. intelleximus, extr. eod.

Quæ Materia?

Opus nouum, quod futurum est, & solo adhæret: siue fiat intra oppida, siue extra, siue in villis, vel in agris, siue in priuato, vel publico. Publicum autem non de loco sacro, religioso, ripa publica, vel flumine publico accipiendum est: sic enim inquit Vlp. lib. 52. ad edictum: Remedium noui operis nuntiationis aduersus futura opera inductum est, non aduersus præterita: hoc est, aduersus ea, quæ nondum facta sunt, ne fiant: nam si quid operis fuit factum, quod fieri non debuit, cessat edictum de noui operis nuntiatione: & transeundum erit ad interdictum, quod vi, aut clam, vt restituatur: & quod in loco sacro, religiosóve, & quod in flumine publico, ripáve publica factum erit. Nã his interdictis restituitur, quod illicitè factum est, dict. l. 1. §. hoc autem, ff. eod. licèt iure Pontificio inter loca non videatur distinguendum, c. 1. extr. eod.

Quæ Forma?

Noui operis nuntiatio fit tribus modis. Vel per prætorem, id est, authoritate magistratus, per personam publicam: vel per manum, id est, per lapilli iactum: aut verbis: nec ex edicto prætoris nuntiatio habet necessariam prætoris aditionem, fieríque potest nostro, & alieno nomine, omnibus diebus, aduersus absentes, etiam inuitos, & ignorantes, l. de pupillo, §. meminisse, & l. 1. §. nuntiatio, ff. eod. Etiam is, qui nuntiat, tenetur locum, in quo opus nouum nuntiat, demonstrare, vt is, cui nuntiatum est, scire possit, vbi ædificare debeat, & vbi interim abstinendum sit. Totiens autem demonstratio facienda est, quotiens in partem fit denuntiatio. Cæterùm si in totum opus fiat, non est necesse demonstrare: sed hoc ipsum dicere, si in pluribus locis opus fiat: quia in re præsenti fit nuntiatio, plures nuntiationes, & remissiones, ex sententia Iuliani necessarias esse cónstat, d. l. de pupillo. Et denique no-

ran

tandum est,cum,qui nouum opus nuntiat,iurare debere,non calumniæ causa, nuntiare: quod tamen iusiurandum cùm prætore authore deferatur, ad eius præstationem non tenetur, nisi legitimè fuerit exactum, dict.l.de pupillo, §. qui opus, ff.eodem.

Quis Finis,& Vsus?

Nuntiatio fit, aut iuris nostri conseruandi causa:aut damni repellendi:aut publici iuris tuendi gratia,l.1.§.nuntiatio fit,ff. eod.Ob id Sextus Pedius, Operis noui nuntiationis triplicem esse causam definiuit,scilicet,aut naturalem,aut publicam,aut impositiuam. Naturalem,cùm in nostras ædes quid immittitur,vel ædificatur in nostro solo. Publicam causam, quotiens leges,Senatusconsulta, constitutionesque Principum, per Operis noui nuntiationem tuemur. Impositiuam, cum quis, postquàm ius suum diminuit, alterius auxit, hoc est, posteaquàm seruitutem ædibus suis imposuit,contra seruitutem fecit, d.l.de pupillo,ff.eod.§.bellè.

Cùm igitur nuntiationis finis potissimùm sit, vt ius nostrum conseruetur: duobus prioribus; scilicet per prætorem, vel lapilli iactum, vtendum erit, si quid Operis Noui in nostro ædificatur, & possessionem retinere velimus: non autem verbali nuntiatione: Quia illa aduersus possessorem facimus, sed verbali tantùm vtendum erit, si vicinus in suo ædificet; contra tamen causam impositiuam, & constitutionem seruitutis, l.1.§. in operis, & l.pupillo, §. & bellè,ff.eod.

Quis Effectus?

Quòd nuntiatione noui operis facta, ædificans abstinere, & prætoris iurisdictioni,examinãdi iuris ædificationis gratia, se submittere: vel si in ædificando pergere malit, satisfactionem de opere demoliendo, si ita iudicatum fuerit, offerre teneatur.Edicto enim prætoris expressum est,ne post noui operis nuntiationem quicquam operis fiat,antequàm vel nuntiatio missa fiat, vel vice nuntiationis missæ, satisdatio de opere demoliendo fuerit interposita.Qui ergo facit,etsi ius faciendi habuerit,tamen contra interdictum,satisdatione non oblata, facere videtur, & ideò hoc destruere cogitur, l.prætòr, ff.eod. Satisdatio autẽ interponi debet, quoties vicinus dicit, ius sibi esse,prohibere vicinum opus nouum inuito se facere:qua interposita vtrique consultum est: tam ei, qui nuntiauit; quoniam cautum habet de opere restituendo:quàm ei,cui nuntiatum

tum eſt: quia molitio eius non impeditur, l. ſtipulatio, ff. eod. Iure autem Pontificio in optione nunciantis nouum opus eſt, an intra tres menſes de præiudicio ſuo oſtendere velit, & interim ceſſetur ab opere: an verò recepta cautione de opere demoliendo, ſtatim ædificare permittat. Nam, non obſtante ſatiſdatione, ſi non iure ædificatum exiſtat, tenetur ædificator nunciantem, iuris ſui præiudicium probare volentem, per trium menſium ſpacium exſpectare, c. is, cui opus, & c. ſignificantibus, extr. eod.

DE PRIVILECIIS, ET EXCESSIBVS PRIVILEGIATORVM.

TITVLVS XXXIII.

Continuatio.

PRiuilegiati quandoque indultis beneficiis abutuntur, & vitæ modum, obliti conditionis ſuæ excedunt.

Quid Priuilegium: & vnde dictum?

Priuilegia (inquit Iſidorus lib. 5. Etymologiarum) ſunt leges priuatorum, quaſi priuatę leges. Nam priuilegium dictum eſt ex eo, quod in priuato feratur, c. priuilegia, diſt. 3. Vel priuilegia dicta ſunt, quaſi priuata legia, vt Gregorius putat: eo quòd priuatam legem ſingulis generent, c. ideò permittente, §. priuilegia, 25. q. 1.

Quotuplex Priuilegium?

Duplex: Generale, & ſpeciale. Generale eſt, quod pluribus perſonis, vel ratione plurium perſonarum, vel rerum conceditur. Speciale eſt, quod vni loco, vel perſonæ, ſingulari quodam fauore, indulgetur, cap. cùm & plantare, extr. eod. cap. veniens, extr. de præſcript. cap. ex tuæ, extr. de filiis presbyterorum.

Quæ cauſa Efficiens?

Quæuis perſona, quæ ius condendi legem, vel faciendi conſtitutiones habet, Hoſtienſ. §. quis poſſit, & §. qualiter, tit. de conſtitut. Poſſunt igitur Imperator, Pontifex, Epiſcopus, & quilibet Princeps in loco ſibi ſubiecto, argum. cap. conſtitutus, extr. de relig. dom. c. conſtitutus, & cap. cùm venera

nerabilis, extra.de censib. cap. vsus, 16. quæst. 3.& cap. inter vos, extra.de sent.& re iudic.

Quæ Materia?

Res non turpis,sed honesta,& possibilis:cùm enim priuilegium sit priuata lex, debet, instar legis, continere in se honestatem,iustitiam,& possibilitatem, cap.factæ, cap.prætereà, dist. 4. Ad hoc, iustum est Principem legibus obtemperare suis: tunc enim iura sua ab omnibus custodienda existimare debet, cùm & ille legibus à se latis reuerentiam præbet, cap.iustum est,dist. 9. Ergo nec alij legum relaxationem singulari indulto priuilegiò, vt pro libitu turpiter viuat, concedere potest.

Quæ Forma concedendi Priuilegia?

Vt Princeps,qui condendæ legis potestatem habet,alicui, quem concedentis constitutio obstringit, aliquid singulare, quod in præiudicium alterius non tendat, vel bonis moribus non repugnet,speciali beneficio, considerata æquitatis ratione,concedat. Priuilegium bonis moribus repugnans,vel quo alter læditur,nullius est momenti,cap.quæ est, 25.q.2.& cap. constitutiones,dist. 10.Conceduntur autē priuilegia vel personis,vel rebus; vnde personalia, & realia dicuntur. Personalia simul cum personis,quibus concessa sunt, intereunt. Realia autem,personis etiam sublatis, in rebus subsistunt, c.mandata,extr.de præsumpt.c.petiisti, 7.q.1.ca.hinc est.16.q.1.c.2. extr.de vsu pallij,c.non exemplo,26.q.2.& per tot.25.q.2.

Quis Effectus?

Acquisitio iuris priuati, & specialis; quo legi generali derogatur, cap.ideò pœnitente, 25.quæst.1.§.priuilegia, cap. non exemplo, 26. quæst.2.cap. Abbate, extra. de verb.signific.cap.priuilegia,dist.3.

Quæ Affinia?

Constitutiones, leges,consuetudines,rescripta,&c.

Quæ Pugnantia?

Sunt illi modi, quibus priuilegia amittuntur. Quod variè contingit. Primò: si priuilegiatus contra priuilegium quid committat,& eo indignum se reddat, cap.pro illorum, extra. de presbyt.cap.cùm accessissent, extra.de constit.cap.si de terra,& ca.accedentibus,extr.eod. 2. Perditur per negligentiam spatij 10.annorum, l.1.ff.de nundinis, licèt contra priuilegia Ecclesiæ 40. annorum tempore iure Pontificio præscribatur,

cap.accedentibus,extr.eod. 3. Si priuilegio abutatur, c.priuilegium, 11.quæst. 4.& cap.vbi ista, 74.dist. 4. Propter delictum,cap.talia,8.quæst.3.cap.ad aures, & ca.quibusdam,extr. de pœn. Vnde dicitur in cap.ita nos,ciuitatem perdere priuilegium propter delictum ciuium. 5. Cùm enorme damnum inducit alteri, cap.dilecti, extr.de dec.& cap.quid per nouale, extr.de verb.signifi. 6.Si princeps,qui illud concessit,scienter iudicat contra illud,cap.suborta,extr.de re iudic. 7.Si priuilegiatus,verbo,vel facto tacitè,vel expresse ei renuntiat,cap.licet,extr.de reg.iur.cap.nuper,extr.de decimis. 8. Perditur per secundum priuilegium expressam de primo faciens mentionem,cap.1.extr.de rescript.cap.veniens,extra.de præscript.ita tamen vt generalitatis, & specialitatis habeatur ratio: quia speciale non tollit generale priuilegium eius,nisi quo ad hoc, quod speciale comprehendit;generi enim per specie derogatur,ca.generi, de reg.iur.in 6.& l.vxores, §.fœlicissimos, ff.de leg.3. 9.Per reuocationē concedentis,cap.suggestum,extr.de deci.nisi tamen priuilegiatus præscriptione,vel alia legitima causa iuuetur,cap.pastoralis,extr.de don.cap.intellecta,extra. de iureiur.& c.Abbate,extr.de re iudic. 10.Si quis cōtemptui aliorum priuilegia habeat,nec ea seruet,cap.dilecti, extr.eod. Potest tamen contra priuilegia etiam Ecclesiæ, præscriptio per aliam Ecclesiam induci, quæ continuationem temporis 40.annorum compleuit, cap.accedentibus,extra.eodem.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Cùm Ecclesia legum secularium,quæ æquitatis, & iustitiæ vestigia imitantur,seruitium non aspernetur:quia tamen in Francia, & nonnullis prouinciis Romanorum Imperatorum legibus non vtuntur, & occurrunt raro Ecclesiasticæ causæ tales,quæ non possint statutis canonicis expediri, vt plenius sacræ paginæ insistatur, sub excommunicationis pœna interdicitur,ne Parisiis, vel ciuitatibus, seu aliis locis vicinis quisquam docere, vel audire ius ciuile præsumat, cap. super, extra.eodem.

Innouatio priuilegij ius nouum non inducit, sed vetus conseruat, capit.quia intentionis, extra. eod. & cap. ex parte eodem.

Quæ

Qualem te inuenio, talem te iudico, cap. ex parte, extra. eodem.

Pallium est plenitudinis Pontificialis officij insigne, capit. antiqua, extra. eodem.

Exemptus ratione rei, vel certi loci, non censetur exemptus respectu alterius rei, vel loci, cap. cum capella, extra. eodem.

Contra priuilegia Ecclesiæ minori spacio quadraginta annorum non præscribitur, cap. accedentibus, extr. eod.

Priuilegium vni concessum non potest propter rationis paritatem, ad alium extendi, cap. sane, extra. eod.

Suis priuilegiis priuandus est, qui alienis derogat, cap. dilecti, extra. eodem.

Liberum est vnicuique suo iuri renuntiare, l. si de terra, extra. eodem.

DE PVRGATIONE CANONICA.

TITVLVS XXXIIII.

Continuatio.

CErtitudine probationis, vel accusatore deficiente, infamatus de aliquo crimine apud bonos, & graues, purgatione canonica innocentiam suam probare tenetur, cap. si quis presbyter, extra. eodem.

Quid Purgatio?

Purgatio est innocentiæ super obiecto crimine certis à iure inuentis mediis facta ostensio.

Quotuplex Purgatio?

Canonica, & vulgaris. Canonica est, quæ ad probationem innocentiæ faciendam Canonibus approbatur. Vulgaris autem, quæ non approbatur, de qua infra, prox. tit.

Quæ causa Efficiens?

Præceptum, & iussus iudicis: qualitercúnque enim de crimine contra aliquem actum fuerit, si non sit conuictus & confessus, & nihilominùs mala fama duret, monebit eum iudex seorsim, posteà coram testibus, vt se corrigat, quòd si necdum hoc fecerit, præcipiet ipsi iudex super crimine, de quo infamatur, purgationem: quæ non in voluntate suspecti, sed in arbitrio iudicis consistit, vt notat Gratian. in cap. auditu, §. ecce, 2. quæst. 4. cap. presbyter, 2. quæst. 4. & cap. si quis presbyter, extr. eod. & donec ipsam fecerit, ab officio canonicè suspensus manebit, d. cap. presbyter, eodem.

Quæ Materia?

Quoduis crimen, vel vitium occultum, de quo quis infamatur; quia non tantùm adulterij, simoniæ, furti, periurij, aliorúmque criminum suspicionem, infamatus purgare debet, cap. nobilis, cap. consuluisti, 2. quæst. 4. cap. de hac autem, extra. de simonia; sed etiam suspicionem impotentiæ, & defectus natalium. Vnde infamatus super defectu natalium priusquàm se purget, ad Ordines promoueri non potest, cap. accedens, extra. eod. debétque crimen, vel vitium esse occultum. Nam si probabile, & manifestum fuerit, purgatio non indicitur. Quia nec in re notoria verisimili suspicioni, quæ purgationem inducit, locus datur, cap. si quis de gradu, & cap. cùm dilectis, extra. eodem.

Quæ Forma?

Vt suspectus de crimine occulto, suspicionem criminis, præstiti iurisiurandi religione, purget, adhibitis compurgatoribus, qui suspectum verum iurasse, pariter iuramento affirment, cap. quoties, cap. inter, extr. eod. cap. presbyter, 2. quæst. 4. Exempli gratia, vt si Episcopus commissæ simoniæ reus dicatur, ipse iurabit, quod pro tali Ecclesia, vel pro tali re spirituali danda, seu concedenda, nec ipse per se, nec per submissam personam, nec alius pro eo, se sciente, mandante, consilium dante, vel authoritatem præstante, pretium receperit, d. cap. quoties, extr. eod. cap. si quis viduam, dist. 50. & cap. auditum, 2. quæst. 5. Si verò super aliis criminibus fuerit suspectus, iurabit quòd sit immunis ab illis, vel sub expressa in specie, forma, quò ad simoniam, venditionem iustitiæ, & incontinentiam non commiserit, postquàm ad Episcopalem dignitatem fuerit assumptus, cap. accepimus, extr. eod. Compurgatores autem corporaliter iurabunt, tactis sanctis Euangeliis, quòd

quòd ex sua conscientia iudicent ipsum ab illo crimine immunem esse;bonum igitur,& verum iuramentum ipsum præstitisse credant, d.c.quoties, extr.eod.& cap. presbyter, 2.q.4. Potest autem iudex,vt suo arbitrio compurgatores assignentur,curare;modò illius honestatis,& opinionis sint,quòd verisimile sit, eos nullo amore, vel odio, seu obtentu pecuniæ, peierare.Vt autem idonei appareant, necesse est, inquit Alexander III.vt eius,quem purgare debent, vitam, & conuersationem agnoscant,cap.cùm P. Manconella,extra.eod.& d.cap. presbyter,cap.si à plebe,2.q.4.& cap.cùm dilectus,extr.eod.

Quis Finis, & Effectus?

Quòd purgatione legitimè facta ab illo crimine, cuius accusabatur:vel etiam à suspicione eius, efficiatur immunis,ita vt nec posteà huius delicti causa contra ipsum accusatio admittatur,exceptis tribus casibus. 1.Nisi quis suam,suorúmque iniuriam prosequatur.2.Vel nisi doceat cumpriore accusatore collusionem interuenisse. 3. Vel nisi ad probandum se offerat: quòd suspectus peierando se purgauerit;cõtra illud enim iuramentum,cùm iudiciale sit, probatio in cõtrarium admittitur,Dd.in l.admonendi, ff.de iureiur.& Specul.tit.de abolit. & purg.in fin. Quòd si autem suspectus in indicta purgatione defecerit, perinde puniendus est, atque si de crimine, de quo diffamatus fuit, legitimè conuictus, & confessus fuisset, cap.cùm P.Manconella, & cap.inter,in fin.extr.eod.Notat tamen Menoch.lib. 2.Cen.3.casu 274.num.5.de arb.iud.Clericum deficientem in purgatione canonica, & ob id traditum curiæ seculari puniendum, non puniri pœna ordinaria, sed sola iudicis arbitraria, arbitriúmque putat, quando quis in purgatione deficere dicitur, iuxta Simanc.tit.54.num.13.

DE PVRGATIONE VVLGARI.

TITVLVS XXXV.

Continuatio.

Altera species purgationis est vulgaris, quæ cùm ex superstitiosa hominum inuidorum inuenrione profecta sit, Canonibus non immeritò improbatur, cap.Mennam, §. purgationem, 2. quæst.4.

Quid est Purgatio vulgaris?

Vulgaris purgatio dicitur, quam vulgus contra sanctorum Patrum traditiones,& sancita, superstitiose, & ex inuidia induxit,cap.consuluisti, 2.quæst.4.

Quæ causa Efficiens?

Ipse Satan,superstitio,inuidia vulgi,d.cap.Mennam,§.purgationem,in verb.*fabricante inuidia*,2.quæst.4.dict.cap.consuluisti, in verb. *superstitiosa adinuentione.*

Quæ Materia?

Crimen non manifestum,sed occultum. Cuius cognitio & punitio soli Deo, qui omnium corda nouit,relinquenda est, d.cap.consuluisti, §.occulta,2.quæst.4.cap.1.& c.2.extr.eod.

Quæ Forma?

Est aquæ frigidæ,candentis ferri,vel singularis certaminis, vel alterius rei ex superstitiosa inuentione vulgi institutæ iudicium, ad probandam suspecti innocentiam, vel extorquendam criminis occulti confessionem adhibitum,cap.consuluisti,cap.Mennam, 2.q.4.cap.1.cap.2.& cap.3.extr.eod.

Quis Finis, & Effectus?

Vt postquàm subiit suspectus iudicium ferri candentis,vel aquæ frigidæ, alteriúsve rei, si non sequatur læsio, quasi demonstrata innocentia,impunè euadat: sin minùs pœnis ciuilibus subdatur, dict.cap.fin.extra.eodem.

Quæ causa Prohibitionis?

Hæc purgatio vulgaris prohibetur.1.Quia sanctorum Patrum sancitis aduersatur, cap.consuluisti, 2.quæst.4. 2.Quia superstitiosa,inuidiosa & nociua est,cap.significantibus, extr. eod.& cap.satis peruersum, 65. dist. Denique: quia hoc genere superstitionis Deus tentari videtur,cap.monomachiam, 2. quæst. 4. quod omnibus modis cauendum est, cap.si nulla vrget,23.quæst.8.& cap.quæritur, 22.quæst.2.

DE INIVRIIS, ET DAMNO DATO.

TITVLVS XXXVI.

Continuatio.

IS, qui canonica purgatione innocentiam suam ostendit, contra accusatorem, qui falso obiecto eum diffamare tentauit, iniuriarum experiri potest.

Quot

Quot modis accipitur iniuria?

Duobus modis:generaliter,& specialiter.Vnde generaliter accipiendo iniuriam, iniuria ex eo dicta est, quod non iure fiat.Omne enim,quod non iure fit,iniuria fieri dicitur: quandóque etiam significat damnum culpa datum, vt in lege Aquilia; & interdum iniquitate; specialiter autem iniuria, dicitur contumelia: contumelia dicta à contemnendo, l.1.ff. eod. in princip.

Quid iniuria specialiter accepta?

Iniuria est,delictum,quod committitur, cùm liberi hominis corpus, dignitas, vel fama læditur.

Quæ causa Efficiens?

Affectus, & voluntas iniuriandi. Nam si noluerit iniuriam facere quis,non tenetur: voluntas enim,& propositum delinquentis,sicuti maleficia distinguunt, ita ea quoque inducunt, l.quæ iniuria, ff.de furt.& Bart.consil. 104.visis,l.1.ff.si quad. pau.fecis.dicatur: & iniuria ex affectu facientis consistere dicitur, cap.illud relatum, 16.quæst.1.

Quæ Materia?

Corpus,dignitas,& infamia.Labeo enim ait,omnem iniuriam aut in corpus inferri, aut ad dignitatẽ, aut ad infamiam pertinere. In corpus fit, cùm quis pulsatur. Ad dignitatem, cùm comes matronæ abducitur. Ad infamiam, cùm pudicitia attentatur, l.1.§.omnémque,ff.eodem.

Quæ Forma?

Vt is, qui iniuriam facere potest, affectu iniuriandi,& dolo malo inferat iniuriam re, vel verbis, corpori, dignitati, vel existimationi eius, qui pati iniuriam potest. Nam ad iniuriam committendam, requiritur primò, animus iniurandi,vt scilicet contumeliæ faciendæ gratia quid fiat.Vnde animantia bruta contumeliam inferre non possunt: quia affectu iniuriæ faciendæ carent,dict.l.1. ff. si quadrupes paup. Secundò, vt iniuria fiat re,vel verbis: Vnde realis, & verbalis dicitur. Re: vt si manus inferantur, familia corrumpatur, impediatur quid fieri, quod iure naturali conceditur, &c. Verbis: quando fit conuitium: quod variis modis fieri potest,vt notant Dd.in l.si non conuitij,C.eod.Tertiò,vel famosus libellus scribatur,de quo per tot. 5.q. 1. Quartò requiritur,vt persona iniurians, & contumelia affecta talis sit, quæ iniuriam

inferre & pati possit. Qui autem illi sunt, ex Pandectis perspicuè intelligi potest.

Quis Finis?

Vt alicuius corpus, dignitas, vel fama, illata contumelia, lædatur, l.1.ff.eodem.

Qui Effectus?

Primus: Actio iniuriarum, prætoria, annalis, quæ tamen in tribus casibus, ex lege Cornelia ciuilis est, & vltra anni spacium durat: scilicet, si quis pulsatus, verberatus, domúsque eius vi introita sit, l.lex Cornelia, ff. eodem. De quáuis autem iniuria, siue leui, siue atroci, potest is, qui eâm passus est, vel ciuiliter, vel criminaliter agere; vtroque tamen modo ad vindictam. Ciuiliter quidem, quando actor sibi adiudicari pœnam petit, datúrque in tantùm actio, in quantùm iniuriam passus eam ad animum reuocauerit: licèt iudex perpensis circumstantiis(ex facto enim, loco, & persona, atrocior redditur iniuria) suo arbitrio iniuriæ æstimationem moderari possit, l.cõstitutionibus, cod. Criminaliter agitur, cùm iniurians puniri petitur in corpore, vel agitur ad pœnam pecuniariam fisco applicandum; quo casu iudex quoque ex facti qualitate, & dignitate affecti iniuria, pœnam ex arbitrio statuere potest. Et notandum hîc, quòd per electionem alterutrius actionis, altera consumatur; vtraque enim ad vindictam, & pœnam tendit: cùm aliàs secùs sit, si vna ad rem familiarem adipiscendam, altera ad vindictam competat, §.liberum, Instit. de leg. Aquilia. Alter effectus est actio iniuriarum reclamatoria, ciuilis, qua iniuriatus ad reuocationem iniuriosorum verborum, si conuitiis fuerit lacessitus, agit. Quæ ab Imperatore etiam Carolo V. hodiè in noua Imperialis Cameræ Ordinatione comprobata est, in Ord. fol. 112.& iure communi fundata, Dd.in cap.1.extr.de libel.oblat.per text.ibi verb.*reclamatoria.* Vltimus effectus est, ipsa infamia, siue ciuiliter, siue criminaliter iniuriarum actum fuerit. Quam tamen reus euitabit, si per procuratorem in iudicio litigauerit, vel antequàm lis contestata fuerit, pœnam, ratione iniuriæ illatæ, debitam præstiterit. Cæpoll. caut.12.in tractat. cautelarum, & Bart.in l.infamem, ff. de pub.iudic.

Quæ Affinia?

Damnum, pauperies, furta, rapinæ, & alia delicta, quæ omnia circa res dicuntur iniuriæ.

Quid

Quid Damnum?

Damnum hîc dicitur iniuria,qua quis seruum, vel quadrupedem alterius occidit,vulnerauit,vel alioqui res eius confregit,rupit,vel læsit,§.capite tertio, Inst.de leg.Aquil.

Quæ causa Efficiens?

Iniuria,dolus,vel lata culpa damnum inferentis,§.2.Instit. de leg.Aquilia,& l.sedet,§.iniuriam,ff.eod.tit.

Quæ Materia?

Seruus,& quadrupes,vel quæuis alia res, cui læsio infertur, l.2.ff.ad leg.Aquil.c.1.2.3.& 4.extr.eod.

Quæ Forma?

Ipsa læsio,dolo,culpa, vel iniuria seruis, pecudibus, vel rebus alienis facta. Tria enim sunt Aquiliæ legis capita: quorum primo,de occiso alieno homine, quadrupedéve:tertio de vulnerato, damnoque iniuria rebus alienis dato, scilicet rumpendo, frangendo, vel vrendo, cauetur. Secundùm legis caput,nec antiquis in vsu fuit,Paul.lib.1.tit.15.Iniuria autem hîc,non pro contumelia:vt in actione iniuriarum:sed generaliter pro eo,quod contra ius,& per culpam factum est, accipitur.Quotiescunque igitur damnum iniuria inferetur,Aquiliæ locus erit.Quare magistratus,qui non ex lege,neque iure aliquem damno afficiunt, hac lege tenentur:necnon vniuersitates, & qui horum iussis illicitis parent. Culpa verò non tantùm lata, verùm etiam leuis, & leuissima, vt impetitiam, & negligentiam contineat,intelligitur: vnde Gregorius IX. Si culpa tua datum est damnum,vel iniuria irrogata,seu aliis irrogantibus opem fortè tulisti, aut hæc imperitia tua, siue negligentia euenerunt, iure super his satisfacere oportet, nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo iniuriam verisimiliter posse contingere, vel iacturam, cap. si culpa tua, extr.eod.

Quis Effectus?

Actio legis Aquiliæ ciuilis in personam, quæ datur domino aduersus eum, qui damnum iniuria dedit, vel saltem causam damni præstitit,vt quanti plurimi res,vel anno proximo, vel triginta diebus proximis fuerit, tanti damnetur, l.ait lex, & ll.sequentibus,ff.ad legem Aquiliam.

Quid Pauperies?

Pauperies est damnum sine iniuria facientis datum. Nec

enim, vt ait Vlpian.animal dici poteſt iniuriam feciſſe, quod ſenſu caret,l.1.ff.ſi quadrup.pau.

Huius forma eſt.Noxia,commota feritate,contra naturam eius generis communem à quadrupede commiſſa. Nam ſi fera ſit, quæ feritatem habet congenitam,& euadendo noxiam dederit,dominus non tenetur ex damno dato. Nec conueniri poteſt hac actione in factum de pauperie, cùm euadendo quaſi immenſam, & infinitam à natura liberè vagandi facultatem fera conſequatur, & dominio cuſtodientis, & tenentis eximatur, dict.l.1.§. & generaliter. Effectus autem eſt actio in factum de pauperie, ad conſequendam quadrupedem,quæ pauperiem dedit, vel eius æſtimationem. Quæ actio ex lege duodecim Tabularum deſcendit: quæ voluit, aut dari quod nocuit, id eſt, animal, quod noxiam commiſit: aut æſtimationem noxiæ offerre: quod in arbitrio ipſius domini eſt, vt ſcilicet poſſit quadrupedem noxæ dedere, vel æſtimationem eius præſtare,l.1.ff.ſi quad. Niſi dominus in iudicio interrogatus quadrupedem ſuam non eſſe mentitus fuerit, dict.l.1.§. interdum: noxia autem eſt ipſum delictum, dict.l.1. Datur etiam hæredi,cæteriſque ſucceſſoribus, item aduerſus ſucceſſores, cæteroſque hæredes, non iure ſucceſſionis, ſed eo iure, quo domini ſunt, d.l.1.§.fin. Eſt tamen hæc actio etiam vtilis, ſi non quadrupes, ſed aliud animal pauperiem fecerit, l. hæc actio,ff.eod.

Quæ Pugnantia?

Ius naturæ:*Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, vt in 5.& 8. decalogi præcepto. Defenſio cum moderamine inculpatæ tutelæ,l.1.C.vnde vi,& ibi Bart. Et modi,quibus iniuria aboletur: Vt diſſimulatio: quando iniuriatus nullum de ſe indicium iniuriæ ad animum reuocandæ oſtendit:ſed eam negligit,vel prorſus vult eſſe ſopitam,l.non ſolùm,ff.eod.Dein pactum,tranſactio,vel iuſiurandum ſuper illata iniuria,interpoſitum,lapſus continui anni,l.ſi non conuitij,C.eod.Niſi ciuili, ex lege Cornelia agatur,l.lex Cornelia,ff.eod. Satisfactio: ea enim facta ampliùs non agitur ad vindictam, ſed tantùm ad damna. Denique mors iniuriati, lite nondum conteſtata: & iniuriantis,etiam poſt litis conteſtationem,l.ſi eum,§.qui iniuriarum,ff.ſi quis caut.

AXIO

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Iniuria ſemel remiſſa, iterùm reuocari non debet, cap. ſi illis, 33. quæſt. 4.

Peccata, quæ in Deum, vel proximum committuntur, legitimis pœnis vindicanda ſunt: ea autem, quibus in Principem delinquitur, patienter vel toleranda, vel diſſimulanda ſunt, c. inter querelas, 23. q. 4.

Non mediocriter Deum offendit, qui debita cœleſtis regis ſua præſumptione reſoluit, c. ſi is, 23. q. 4.

Occulto Dei iudicio mali obdurantur flagellis, boni emendantur, c. Nabuchonoſor, 23. q. 4.

Leuiùs occulta, ſeueriùs autem punienda ſunt ab Eccleſia delicta manifeſta, c. quiſque, 23. q. 4.

Infidelium colloquia, & connubia non ſunt vitanda, cap. infideles, 23. q. 4.

Quando multitudo eſt in ſcelere, nec ſalua pace Eccleſiæ, mali puniri poſſunt, tolerandi ſunt potiùs, quàm violata pace Eccleſiæ puniendi, c. infideles, 23. q. 4.

Non tantùm iniuriam faciens punitur, verùm etiam, qui adminicula iniuriæ quoquo modo ſuggeſſerit, c. ſi quis, §. non ſolùm. diſt. 1. de pœn.

Si quis pulſatus quidem non eſt, verùm manus aduerſus eum leuatæ ſunt, & ſæpè territus, quaſi vapulaturus, non tamen percuſſus iniuriarum actione tenetur, c. ſi quis, diſtin. 1. de pœni.

Non eſt inferenda, ſed depellenda iniuria, ſecundùm virtutis legem: qui enim non repellit à ſocio iniuriam, ſi poteſt, tam in vitio eſt, quàm ille, qui facit, cap. non inferenda, 23. quæſt. 3.

Qui occaſionem damni dat, damnum dediſſe videtur, c. ſi culpa, extr. eod.

Ignorantia in damno culpa dato, non excusat. dict. cap. si culpa, extr. eod.

Si quis domum, vel aream cuiusquam incenderit voluntariè, sublata & incensa omnia restituat, & tres annos pœniteat, c. si quis, extr. eod.

Si rixati fuerint homines, & percusserit alter proximum suum lapide, vel pugno, & ille mortuus non fuerit: si iacuerit in lecto, qui percusserit, operas eius, & impensas restituat, c. 1. extr. eod.

Qui in alterius famam publicè scripturam, aut verba contumeliosa confinxerit, & repertus scripturam non probauerit, flagelletur: & qui eam prior inuenerit, rumpat, si non vult authoris facti causam incurrere, cap. qui in alterius, 5. quæst. 1.

DE POENIS.

TITVLVS XXXVII.

Continuatio.

SI reus crimen confessus, vel testibus, aliisque iuris remediis conuictus fuerit, legitimis pœnis subiicitur. Nam Reipublicæ interest: ne delicta remaneant impunita: si verò de commisso crimine manifestè non constet, suspectus coercendus non erit, cùm nulla pœna in crimen, cuius suspicio tantùm extat, legibus constituta sit. Satiùs enim est, impunitum relinqui facinus nocentis, quàm innocentem damnare, l. absentem, ff. de pœnis, c. vt famæ, extr. de sententià excom. c. non afferamus, 24. q. 1.

Quid est pœna?

Pœna est generalis coercitio omnium delictorum, quæ per fraudem committuntur, legibus constituta, & approbata, l. aliud fraus, §. si qua est, ff. de verb. sign.

Quot sunt species pœnarum?

Secundùm Hostiensem sunt tres: personales, reales, & mix

mixtæ.Personales,iure Pontificio,sunt excommunicatio, suspensio, depositio, intrusio, incarceratio, verberatio, characteris impressio,seruitus, priuilegij clericalis priuatio, curiæ seculari traditio, relegatio. De excommunicatione, suspensione, & depositione legitur in cap.sorte,23.quæst.4.cap.cùm non ab homine,extr.de iur.Et fere per tot.11.quæst.3.De intrusione,cap.edictum,& cap.si quis clericus,dist.8.cap.de lapsis,16.quæst.6.cap.si qua monacharum,27.q.1.c.tuæ,ext.eod. De incarceratione, cap.graui, extr.depositi,c.à nobis,extr. de Apostas.cap.nouimus, extr.de verb.signif. De verberatione, c.illi,qui, 5.q.5.cap.circumcelliones, 24.q.5. De characteris impressione,c.ad audientiam,extr.de crim.fal.cap.ita quorundam,extr.de Iudæ.cap.cùm multæ,15.q.fin. De traditione facienda seculari curiæ,cap.ad falsariorum,extr.de crim.fal.cap. ad abolendum, extr.de hære. De priuatione priuilegij clericalis, c.contingit, extr.de sent.excom. & c.fin.extr.de vita, & honest.cler. De relegatione, cap.cùm non ab homine,extr.de iud.& c.2.extr.de lib.

Reales pœnæ sunt, in possessionem rei petitæ, vel aliàs pro modo debiti declarati missio: de qua pœna in cap. quoniam, extr.vt lite non contest. Beneficij priuatio, per tot.tit. de cohab.cleric.& tit.de cler. coniug. Beneficij suspensio, & subtractio,de quo in cap.cum adhuc,extr.de cler.non residen. cap.pastoralis, extr.de aposta. c.communicamus, extr.de hæret.Rerum omnium confiscatio.cap.ita quorundam,& cap.ad liberandam, extr. de Iudæ.Pecuniari pœnæ iniunctio, cap. in Archiepiscopatu,extr.de rap. cap.2.extr.de maled. & c.postulasti,extr.de Iudæ.

Mixtæ sunt,quæ partim reales,partim personales videntur; vt sunt inscriptio, proscriptio,exilium & relegatio, cap.accedens, distinct.50.cap.biduum, 2.quæstio.6.& cap.placet, 16. quæst. 1. Nam & ad iudicem Ecclesiasticum pertinet ex causa in exilium mittere. In exulibus autem certos pœnarum gradus Diuus Adrianus edicto constituit: vt scilicet, qui ad tempus relegatus est, si redeat,in insulam relegetur. Qui relegatus in insulam,excesserit,in insulam deportetur. Qui deportatus euaserit,capite puniatur, l.capitalium, §.in exulibus, eod. Et iure ciuili: pœnæ vel sunt capitales, vel non capitales.Capitales sunt,quæ caput,vitamq́ue adimunt.Non capitales,quæ non adimunt.Quæ autem illæ sint:vide l.capitalium, & l.fin.ff.eod.

Quæ

Quæ causa Efficiens?

Eſt ipſa lex, vel canon, qui legis nomine quoque comprehenditur. Nam, vt Iſidorus de officio legis dicit: Omnis lex aut permittit aliquid; vt vir fortis petat præmium: aut vetat: vt ſacrarum virginum nuptias, nulli petere liceat: aut punit; vt qui cædem facit, capite plectatur, c.omnis autem, diſtin. 2. Habent autem poteſtatem animaduertendi illi ſolùm, ad quos ius gladij, & merum imperium ſpectat, l.1.& l.2.ff.eod. Et magiſtratus, cui adminiſtrandæ iuſtitiæ onus incumbit, ſolùm pœnam lege conſtitutam exequitur. Nam legis executio, nihil aliud; quàm adminiſtratio iuſtitiæ, eſt, l.ſeruos.C. ad l.Iul.de vi pub.

Quæ Materia, & Subiectum?

Sunt homines, qui deliquerunt: non autem alij pro illis, qui non deliquerunt: intantùm, vt nec filius pro patre, vel maritus pro vxore, &ècontrà puniatur. Nam vt dicitur, pœna ſuos debet tenere authores, & vnuſquiſque ex ſuo admiſſo ſorti ſubiicitur, nec alius alieni criminis ſucceſſor conſtituitur, cap.crimen, 1.quæſt.4.cap.vndecunque, diſtin.56.cap. quæſiuit, extr.de his, quæ fiunt à maio.parte. Cap. Prægnantis autem mulieris damnatæ pœnam, quò ad pariat, differri, ita vt nec quæſtio de ea, donec vterum gerit, habeatur, conſtitutum eſt, l. prægnantis, ff.eod. Quia partus non pœnæ, ſed reipublicæ naſcitur, l.1.§. ſic, ff. de vent.in poſ.mit. Puniuntur igitur homines, aut propter facta, vt furta, cædeſque: aut dicta, vt conuitia, & inſidas aduocationes: aut propter ſcripta, vt falſas chartas, & famoſos libellos: aut propter conſilia, vt coniurationes. Quæ quatuor genera ſeptem modis ſunt conſideranda: ſcilicet, cauſa, perſona, loco, tempore, qualitate, quantitate, euentu, c. aut facta, diſt.1.de pœn.

Quæ Forma imponendæ pœnæ?

Forma excommunicationis imponendæ habetur in cap. debent, 11.q.3. Forma traditionis in c.nouimus, extr.de verb. ſignif. aliarumque pœnarum canonicarum imponendarum modi habentur textibus ſu p. notatis. Et ſanè varietas criminum, varietatem inducit pœnarum, diſt.1.de pœn.& c.non afferamus, 24.q.1. Igitur reſpiciendum iudicanti (vt ait Martianus) ne quid aut duriùs, aut remiſſiùs, quàm cauſa depoſcit, conſtituat. Nec enim aut ſæueritatis, aut clementiæ gratia affectanda, ſed perpenſo iudicio, pro vt quæque res poſtulat, ſtatuendum eſt. Planè in leuioribus cauſis procliuiores ad lenita

nitatem iudices esse fas est;in grauioribus pœnis sæueritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi debent, l.perspiciendum, ff.eod. & c.pœnæ, distinct.1. de pœn. Considerare etiam debet iudex in modo infligendæ pœnæ committentis intentionem, & affectum: quia affectus discernit maleficia, & aliter is,qui proposito, quàm qui casu delinquit, puniendus. Nam delinquitur tripliciter: aut proposito:aut impetu: aut casu. Proposito delinquunt latrones, qui factionem habent.Impetu,cùm per ebrietatem ad manus, aut ad ferrum venitur. Casu verò,cùm in venando telum in feram missum, hominem interficit, dict. l. perspiciendum, ff. eod. Modus autem iustus obseruabitur, si circa facta, dicta, scripta,aut consilia,quibus delicta committuntur, septem circumstantiæ, quarum meminit in l. aut facta, ff. eod. Claudius Saturninus: scilicet causa, persona, locus, tempus, qualitas, quantitas, & euentus in infligenda pœna rectè perpendantur, cap. aut facta, distinct.1. de pœnitent. Primò enim considerandum est, ob quam causam quid factum sit, vt in verberibus patet, quæ à magistro, vel parente illata impunita sunt: quoniam emendationis animo, non iniuriæ gratia, videntur adhiberi. Pœna autem infligitur; cùm quis ab extraneo per iram pulsatur: Persona dupliciter spectatur, eius, qui fecit, & eius, qui passus est: aliter enim puniuntur ex eisdem facinoribus serui, quàm liberi: & aliter qui in dominum,parentémve aliquid ausus est, quàm qui in extraneum; & in magistratum, quàm in priuatum,l. in seruorum, ff.eod. Et in huiusmodi consideratione ætatis quoque ratio habetur. Locus facit,vt idem vel furtum,vel sacrilegium sit capite puniendum, vel minori supplicio. Tempus discernit emansorem à furtiuo, & effractorem,vel furem diurnum à nocturno. Qualitate, factum vel atrocius, vel leuius est,vt furta manifesta à non manifestis discerni solent, rixæ à grassaturis, expilationes à furtis, petulantia à violentia. Quantitas discernit furem ab abigeo. Nam qui suum vnum surripuerit, vt fur coërcebitur: qui gregem, vt abigeus. Euentus spectatur, vt à dementissimo scilicet: qui animum nocendi non habet,facta:quanquam lex non minus eum, qui occidẽdi hominis causa, cũ telo fuerit deprehensus,quàm eum, qui occiderit, puniat. Et ideò apud Græcos exilio voluntario fortuiti casus luebantur,l.is,qui telo,C.ad l.Corn.de sica.Euenit etiam vt eadem scelera, in quibusdam prouinciis grauiùs plectantur, vt in Africa messium incisores, in Mysia vitium, vbi metalla

talla sunt, adulteratores monetæ. Nonnunquam euenit, vt aliquorum maleficiorum supplicia exacerbentur, quoties nimirum multis personis grassantibus exemplo opus sit, c. aut facta, in fin. dist. 1. de pœnit.

Quis Finis?

Conseruatio reipub. & societatis humanæ. Sicuti enim præmio afficiendi sunt boni, ita pœna mali. His enim duobus, præmio scilicet, & pœna, omnem constare Rem. Solon dicere solebat. Cùm enim naturæ parens, & opifex omnium rerum naturalem quandam inter homines constituerit cognationem, impij sanè aduersus Deos immortales iudicandi sunt, qui hanc ab ipsis constitutam consociationem peruersitate morum euertere conantur: ergò illi, qui perpetratione delictorum publicam hominum societatem turbant, legitimis pœnis coërcendi sunt, vt & aliis pronior delinquendi occasio auferatur: & inde læsi habeant, quod pro remuneratione delicti ipsis solatio esse possit, l. si quis fortè, §. si quos, in verb. vt exemplo deterriti minùs delinquant, ff. eod. & l. capitalium, §. famosos, ff. eod. & Plato. in Gorgia, & cap. non frustra, 23. quæst. 5.

Quis Effectus?

Peremptio obligationis ratione commissi delicti constitutæ: sicuti enim in ciuilibus solutione eius, quod debetur, eius debiti constituta obligatio tollitur: ita in criminalibus pœna, ad quam lex delinquentem obligabat, perpessa, ipsa obligatio simul cum delicto aboletur. Bald. in aut. sed nouo, nu. 4. C. de ser. fugitiuis, l. Diuus, ff. de iure patro.

Quæ Affinia?

Incarceratio, quæ non pœnæ loco, licèt ea delinquens puniatur: sed custodiæ causa habetur, iure ciuili. Quia non reis puniendis, sed custodiendis magis carceris angustiæ inuentæ sunt, l. incredibile, C. eod. Tamen iure Pontificio hic quoque carcerum vsus pro delinquentium supplicio receptus est, atque hæc pœna capitalibus interdum annumeratur, c. quamuis, vbi gl. in 6. & Felin. in c. qualiter, §. ad corrigendos, extr. de accusat. eique supplicio quàm simillima est, quo seculares vtuntur, dum quempiam in metallū, vel ad triremes damnant, Felin. d. c. qualiter, & mulcta: quæ à pœna tamen variè differt, vt tradit Vlpia. in l. aliud, §. inter. & Paul. in l. si qua, ff. de verb. signif. 1. Pœna generale nomen, est omnium delictorum coercitio: mulcta autem specialis peccati coërcitio. 2. Pœna non

non tantùm pecuniaria est, verùm etiam capitis, & existimationis: mulcta autem tantùm pecuniaria. 3. Pœna legis est, & non imponitur, nisi lex, vel quodlibet aliud ius delicto ipsam imponi iubeat; vnde dicitur: Certas esse singulorum peccatorum pœnas, id est, lege statutas, l. si qua, ff. de verb. signif. Mulcta verò non legis est, sed in arbitrio iudicaris, qualem, & quantam imponere velit, consistit, d. l. si qua, & l. aliud, ff. de verb. sign. 4. A pœna appellari non potest: simulátque enim victus quis est eius malefícij, cuius pœna statuta est, statim ea debetur: at mulcta non debetur priusquàm aut non esse prouocatum, aut prouocatorem victum esse appareat, d. l. si qua. 5. Mulctam is dicere potest, cui adiudicatio data est, id est, soli maiores magistratus, & præsides prouinciarum, quibus mandatis Principis id permissum est, qui potestatem iudicandi habet, vel cui criminis siue delicti executio competit, dict. l. aliud fraus, ff. de verb. signif.

Quæ Adiacentia?

Fraus, infamia, confiscatio bonorum. Fraus (vt ait Vlpianus in d. l. aliud, ff. de verb. signifi.) aliud est, aliud pœna. Fraus enim sine pœna esse potest, pœna sine fraude esse non potest. Pœna est noxæ vindicta, fraus & ipsa noxa dicitur, & quasi pœnæ quædam præparatio. Infamia notantur omnes illi, qui Christianæ legis normam abiiciunt, & statuta Ecclesiæ contemnunt. Qui illi sint, vide cap. infames, 6. quæst. 1. Forma infamiæ contrahendæ habetur in cap. infames. Contrahitur enim aliquando infamia genere delicti declarati per sententiam: veluti, cùm iudex pronuntiat: Iniuriam fecisti: hæreditatem expilasti, &c. Aliquando genere pœnæ: sicuti illi, qui damnantur in opus publicum, qui pristinum quidem statum obtinent: sed damno infamiæ etiam post impletum tempus subiiciuntur. Aliquando genere pœnæ, & delicti per sententiam declarati: veluti dum fustibus cæso per præconem dicitur, συκοφαντεῖς, id est, calumniaris. Aliquando ipso genere facti: vt exercentes improbum fœnus, & illicitè exercentes vsuras vsurarum: & mulier, quæ intra tempus, quo moris est lugere maritum, contrahit matrimonium: & qui sciens illam duxerit, d. c. infames, §. porrò infamia, 3. quæst. 7. Confiscatio est auctio omnium bonorum, vel alicuius quotæ, & ad fiscum associatio, Chas. rub. 2. fol. 340. Quæ iure Pandectarum, & Codicis, liberis non existentibus permittebatur: vt scilicet, damnato corpore, bona fisco applicarentur, l. fin.

C.de bon.proscript.& l.1.ff.de bon.dam. Iure tamen nouissimo bona damnatorum, seu proscriptorum ob delictum commissum (crimine læsæ maiestatis excepto)non confiscantur, sed vel ascendentibus,& descentibus,vel ex latere iunctis vsque ad tertium gradum, si supersint, relinquuntur. Vxoribus quoque eorum dotem, & ante nuptias donationem accipere licet, & si sine dote sint, de substantia maritorum damnatorum partem legibus definitam, siue filios habeant, siue non, consequi possunt, authent. Bona damnatorum, C.de bonis proscriptorum. Licèt enim triplex ius nouissimum authenticorum sit,quod de confiscatione statuit,scilicet vnum,de quo in §.1.authen.de nupt.Colla. 2. Secundum, quod indistinctè publicatio bonorum fiebat. Aliud,de quo in §.oporter, in authen.de mand.princip.secundum quod non fiebat indistinctè publicatio bonorum. Aliud,quod fuit vltimum,de quo §.fin. authen.vt nulli iudic.collat.9.tamen hoc iure authenticorum iure nouissimo, quod etiam cum authen. bona damnatorum, C.de bonis proscript.conuenit, omnia alia iura corriguntur. Chassa.rub. 2.§.1.fol. 346. Est autem confiscatio meri imperij : nemo igitur eam facere potest, nisi is, qui suprema potestate & iure gladij vtitur,vt sunt Imperator, Rex,Dux,& qui ab his ius gladij exercendi potestatem habet, text.in l.vnica, C.ne sine iuss.princ.& Bald.in l.fin.ff.de off.præsid.

Quæ Pugnantia?

Abolitio, quæ pœnam remittit, & infamiam tollit, cap.si quem, §.abolitio, 2.q.3.Indulgentia,restitutio. Vnde in d.c.si quem,in fin. Indulgentia, quos liberat,notat : nec infamiam criminis tollit,sed pœnæ gratiam facit;si autem restituo te in integrum Princeps dixerit,infamia cum pœna tollitur,d.ca.si quem,in fin.2.q.3.Delictum absque dolo committentis paratum:est enim fraus præparatio pœnæ, nec pœna absque fraude esse potest,d.l.aliud,ff.de verbor.signif. Transactio criminum,quæ sanguinis pœnam ingerunt,l.transigere, C.de transact. Collusio partium litigatium, tot. tit.extra.de collusione deteg. Fauor iudicis, l.prospiciendum, ff. eod. Mors accusati Rei antequam pœnæ subiiceretur, l.2.& l.3. C. si Reus accusat.Mutua compensatio,Iason,& Dd.in l.1.ff.de leg.Sunt autem aliæ multæ causæ,ob quas licèt non tollatur, tamen mitigatur pœna,quas Dd.suis locis tradunt.

AXIO

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Legum interpretatione molliendæ sunt potiùs pœnæ, quàm nimis exasperandæ, cap. pœnæ, dist. 1. de pœnit.

Cogitatio non meretur pœnam, iure ciuili, cùm suis terminis contenta sit: discernuntur tamen à maleficiis ea, quæ de iure effectum desiderant: in his enim non nisi animi iudicium consideratur, cap. cogitatio, dist. de pœnit.

Verbum, statuit, *rem perfectam significat, & consummatum iniuriam, non cœptam, cap. hæc autem, dist. 1. de pœnit.*

Bonus iudex nihil ex suo arbitrio, & proposito domesticæ voluntatis facere, sed iuxta leges, & iura pronuntiare: statutis iuris obtemperare, non indulgere propriæ voluntati, nihil præparatum, & meditatum de domo deferre, sed sicut audit, ita iudicare: & sicut se debet natura, decernere debet, cap. iudices, 3. quæst. 7.

Qui aliorum vitia punit, sua priùs corrigere studeat, cap. qui sine, 3. quæst. 7.

Victus victori in expensis damnatur, etiam in causa pecuniaria, cap. calumniam, extra. eodem.

DE POENITENTIIS, ET REMISSIONIBVS.

TITVLVS XXXVIII.

Continuatio.

INter poenas refertur poenitentia, quæ in variis casibus loco poenæ in commissi delicti correctionem, & purgationem iniungitur, cap. 1. ext. eod. & cap. poenitentia, dist. 3. eod.

Quid Pœnitentia?

Poenitentia est quædam dolentis vindicta puniens in se, quod dolet commisisse. Poena enim propriè dicitur læsio, quæ punit, vindicans quod quisque commisit, cap. poenitentia est, dist. 3. de poenit.

Vnde dicitur Pœnitentia?

Pœnitere est, quasi pœnam tenere. Ille autem pœnam tenet, qui semper vindicat, quod commisisse dolet; vel, vt semper puniat in se vlciscendo, quod peccando commisit, d.cap. pœnitentia est, dist. 3.eodem.

Quotuplex Pœnitentia?

Duplex; interior, & exterior. Interior est illa, de qua Augustinus ait: Omnis, qui voluntatis suæ arbiter constitutus est, non potest inchoare nouam vitam, nisi veteris eum non pœniteat. De exteriore loquitur Ambros. super epistol. ad Rom. Gratia (inquit) Dei in Baptismate non requirit gemitum, vel planctum, non opus aliquod: sed solum contritionem cordis, & omnia gratis condonat: quæcunque enim de pœnitentia facienda dicuntur, non ad exteriorem, sed ad interiorem, cordis videlicet contritionem, referenda sunt: sine qua nullus vnquam Deo reconciliari poterit, cap. quis aliquando, §. ea verò, & §. est enim, distinct. 1.

Quæ causa Efficiens?

Primò, Spiritus sanctus; & secundariò, voluntas sincera pœnitentis. Nec enim propriis viribus humanis opus bonum adscribendum est, Ioann. 16. 1. Reg. cap. 2. Ierem. 31. & 2. ad Timot. 2. ibi; ne fortè Deus det illis pœnitentiam. Nec vera pœnitentia dicetur nisi ex quadam cordis sinceritate omni æmulatione, odio, inuidia, aliisque vitiis pœnitus repulsis processerit, cap. falsas poenitentias, dist. 5. & cap. nihil prodest, dist. 3. eodem.

Quæ causa Impulsiua?

Promissio Euangelij. Lex enim ostendit peccatum, terret, & occidit conscientiam; hæc tandem quærit solatium: Accedit Euangelium, & promittit, & confert credentibus, & poenitentibus salutem, seu remissionem peccatorum ad nouam vitam, cap. ille rex, dist. 3. eodem.

Quæ Materia?

Peccatum, ad quod suggestione, delectatione, vel consensione, peruenitur, cap. sicut tribus, dist. 2. de poenitent. Omnéque genus delicti, ad cuius purgationem, poenitentia iniungitur, cap. 1. extra. eodem.

Quæ

Quæ Forma pœnitentiæ?

Vera contritio cordis, per fidem directam in Euangelij promissionem: qua peccatorum remissio pœnitentibus conceditur, cap.pœnitentiam, dist. 3.eod.& cap.quæ aliquando, §.est enim,& §.fine contritione,dist.1.eod.Tres autem actiones pœnitentiæ,vide in c.tres sunt, dist.1.eodem.

Quæ forma imponendæ pœnitentiæ?

Sicuti bonus, atque diligens medicus non vno solo pharmaco, vel collyrio omnibus morbis medetur: sed pro arbitrio, facultate sua,& pro morborum varietate, varijs vtitur, vt inquit gloss.in cap. vlt. dist. 29. Ita quoque Sacerdos, & vir bonus pro personæ qualitate, & delicti atrocitate, vel leuitate, canonicas pœnitentias indicere debet, Alexan. Alensis in 4.part. Summæ,quæst.8.membr.3.art.1.Sunt enim poenitentiæ omnes arbitrariæ hodie:quemadmodũ probant permulta iuris Pontificij loca,vt in cap.de his, 50.dist.cap.si monachus, 90. dist.cap.tempora. 26.quæst.6.& ibi gloss.in cap. quem poenitet, cap. mensuram, de poenit.dist.1.& cap.significauit, & cap. Deus, qui,extr.de poenit.& remiss.& ita sentit Abb.in cap.at si clerici, §. de adulterijs, num. 5. & ibi Decius num.6.& Alcia.num.3.de iudic.& Iulius Clarus lib.5.senten. iuris, §.fin.quæst.83,in fine. Et hanc iuris sententiam procedere tradit Menoch..de arb.iudic. lib. 2.c.cat.4.,etiamsi ex toto poenitentiam hanc remittere vellet iudex, vel Sacerdos, vel etiamsi canones certam iam poenam indixissent, vel iniuncta esset à Pontifice; nihilominus tamen, posse ex causa inferiorem: putà, Episcopum, vel alium Prælatum poenitentiam indictam immutare, vel minuere. Ita etiam Decius, §.de adulteriis,num.6.Excipiuntur tamen tres casus. 1.Quando Episcopus sine aliqua causa, poenitentiam iam consuetam, & determinatam iure, immutare, vel minuere vellet, Abb.in cap.Deus,qui, extra.eod. 2. Quando poenitentia publicè peragenda foret, & Episcopus eam immutando priuatam facere vellet, Felin.in capit. accusasti, extra. de accusat. 3. Quando iniuncta poenitentia tertio damnum afferret,cap. relatum,extra.de senten.excommun.

Quis Finis, & Effectus?

Purgatio, remissio,vel deletio peccatorum,ad quem finem instituitur poenitentia,d.cap.si quis aliquando,dist.1.eodem.

Hîc nota, quòd peccata tripliciter purgentur. Aut enim donantur, aut delentur, aut teguntur. Donantur per gratiam Baptismi, cap. nullus expectet, 7. dist. eod. Delentur effusione sanguinis Christi, ca. baptizati, dist. 4. de consecrat. Teguntur per charitatem, cap. charitas est, dist. 2. Sunt & alij effectus, scilicet acceptio Spiritus sancti, tranquillitas, bona conscientia, vita, salus. Cùm enim fide Christus apprehenditur in poenitentia, remittuntur peccata, & donatur iustificatis Spiritus sanctus, qui posteà eos in omni tranquillitate defendit, & ad salutis vitam ingrediendam viam præstruit, cap. quomodo, dist. 2. eod. cap. in dolo, distinct. 4.

Quæ Affinia?

Ieiunium, eleemosyna, moderatio naturalium motuum, atque libidinum, cap. nihil prodest, dist. 3. eod. cap. culpa, cap. productior, dist. 3. eod. aliáque opera bona, & officia iustitiæ Christianæ.

Quæ Adiacentia?

Confessio, dolor, contritio cordis, & Theologicæ virtutes, scilicet fides, spes, charitas, cap. si Apostolus, dist. 3. d. cap. quia aliquando, dist. 1. & per tot. tit. dist. 2. de poenit.

Quæ Pugnantia?

Peccati delectatio, cordis elatio, delinquentium multitudó, desperatio, spes per longa tempora propagandi vitam, timor, pudor, satisfactio propriis viribus attributa, poenitentia simulata, falsa, & destituta contritione, & bonis operibus, de quibus in cap. falsas, dist. 5. eod. & d. cap. quia aliquando, eod.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Cogitationis pœnam nemo patitur, cap. cogitationis, distin. 1. de pœnit.

Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre. In corde enim contritio, in ore confessio, in opere toto humilitas. Hæc est frugifera pœnitentia, cap. perfecta, distinct. 1. eodem.

Mortificatio vitiorum magis, quàm abstinentia ciborum pœnitenti necessaria est, cap. mensuram, dist. 1. eod.

Omnis,

Omnis, qui sua voluntatis arbiter constitutus est, non potest incohare nouam vitam, nisi pœniteat eum veteris vitæ, c. si quis aliquando, §. omnis, dist. 1. eod.

Sine pœnitentia interiori, nullus vnquam Deo reconciliari potest, d. cap. aliquando, §. quæcunque, dist. 1. eod.

Sine contritione cordis nullum peccatum dimitti potest, d. cap. quia aliquando, §. sine, eod. dist. 1.

Primam vitij causam non penitus extinguit, qui in illam postea recidit, cap. si quis, dist. 2. de pœnit.

Virtute mortis dilectio comparatur. Quia nimirum mentem, quam semel ceperit, à delectatione mundi funditus occidit, cap. valida, dist. 2. eodem.

Charitas est recta voluntas, & ab omnibus terrenis, ac præsentibus prorsus auersa: iuncta verò Deo inseparabiliter, & ignita igne quodam Spiritus sancti, quo est, & ad quem refertur incensa, & quæ sequuntur in cap. charitas est, dist. 2. eodem.

Humanæ gloriæ & arrogantiæ vitium per contrarium, id est, humanitatis exercitia euitatur. Exercitia autem humilitatis sunt, si se vilioribus officiis subdat, & ministeriis indignioribus tradat, cap. si quis, dist. 2. eod.

Ficta charitas est, quæ deserit in aduersitatibus, cap. ficta, dist. 2. eodem.

Radix omnium malorum est cupiditas, & radix omnium bonorum est charitas. Et simul ambæ esse non possunt: & nisi vna penitus euulsa fuerit, alia plantari non potest, cap. quia ra- dix, distinct. 2.

Sicut tribus gradibus ad peccatum peruenitur: suggestione scilicet, delectatione, & consensione: ita ipsius peccati tres sunt differentiæ: in corde, & in facto, & in consuetudine, tanquàm tres pestes. Vna quasi in domo, id est cùm in corde consentitur libidini: altera verò, quasi iam prolata extra portam: cùm in factum procedit assensio:

Tertia cùm vi consuetudinis malæ, tanquam mole terrena, premitur animus, quasi in sepulchro iam putens, cap. sicut, dist. 2. eodem.

Tribus modis admittitur peccatum. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur: Et grauius quidem infirmitate, quàm ignorantia: sed multò grauius studio, quàm infirmitate peccatur, cap. sciendum, distinct. 2. eodem.

Pœnitentia, est mala præterita plangere, & plangenda iterùm non committere, cap. pœnitentia, distin. 3. eodem.

DE SENTENTIA EXCOMMVNICATIONIS.

TITVLVS XXXIX.

Continuatio.

EXcommunicatio, licèt capitalis poena non habeatur: tamen non modò grauis, sed & grauissima est iis, qui de religione non benè sentiunt. Nam ab Ecclesia, communíque hominum societate excludit, atque separat: ideò vna ex censuris Ecclesiasticis esse perhibetur, ca. ad mensuram, 11. quæst. 3. cap. corripitur, 24. quæst. 3. & cap. quærenti, extr. eod.

Quid est Excommunicatio?

Excõmunicatio (secundùm Panorm.) est nihil aliud, quàm censura à Canone, vel iudice Ecclesiastico prolata, & inflicta, priuans legitima communione Sacramentorum, & quandóque hominum.

Vnde dicta Excommunicatio?

Dicta excommunicatio, quasi extra communionem: quia hominum communionem, & consociationem adimit, Abb. in rub. hoc titul.

Quotu

Quotuplex Excommunicatio?

Duplex: maior ſcilicet, & minor. Minor eſt, per quam quis, à ſacramentorum participatione conſcientia, vel ſententia arcetur. Hæc enim tantùm ſacramentorum vſum interdicit, ſed fidelium conſuetudinem permittit. Quòd ſi quis communicauerit, vel orauerit cum excommunicato, ſi laicus eſt, excommunicetur: ſi clericus deponatur, c. qui communicauerit, 11. q. 3. Maior eſt, quæ non ſolùm à ſacramentorum, verùm etiam fidelium communione, excludit, & ab omni actu legitimo ſeparat, & diuidit. Et hæc anathema etiam dicitur, c. ad menſam, 11. q. 3. & c. Engeltrudam, 3. quæſt. 4. c. cùm non ab homine, & c. intelleximus, extr. de iud. c. penul. ext. eod. Et Abb. in rub. eod. tit. col. 2. & in cap. ſi celebrat, extr. de cler. excom. miniſtrant.

Quæ cauſa Efficiens?

Cauſæ excommunicationis remotæ ſunt. 1. Chriſtus, qui & approbator, & inſtitutor excommunicationis eſt, teſte Matthæo, c. 18. 2. Mandatum Dei: quia Chriſtus eam exercendam in Eccleſia mandauit, vt habetur Matt. 18. *Si in te peccauerit frater tuus, vade & argue illum.* 3. Eccleſia; quia Eccleſia excommunicationis iuriſdictionem à Chriſto accepit exercendam: quia ſine authoritate, & conſenſu Eccleſiæ, nemo debet excommunicari. Et quanquam Chriſtus dicto loco loquatur de priuatis peccatis in priuatos, ideò tamen non ſequitur, à Chriſto non eſſe inſtitutam, vel mandatam excommunicationem, quæ publicorum criminum tantùm dicitur. Fiunt enim priuata peccata in priuatos publica, quando deferuntur ad Eccleſiam, quæ priuatim admonitos ad pœnitentiam, & nolentes audire fratres, publicè excommunicat. Habet enim Eccleſia poteſtatem excommunicandi, quam tamen aliis certis perſonis committit exercendam, vt omnia cum decore, & ordine fiant. Hinc magis propinqua excommunicationis cauſa eſt, Canon, & iudex. Vnde & alia excommunicatio dicitur canonica, vel legitima: alia iudicialis. Canonica, qua quis ab ipſo Canone, abſque iudicis miniſterio, excommunicationis vinculis obſtringitur. Et hæc latæ ſententiæ excommunicatio, & pœna criminis dicitur. Iudicialis eſt, quæ à iudice ferè ſemper propter delinquentis contumaciam, quæ vel non veniendo, vel non parendo, commiſſa eſt, infligitur, Abb. in rub. eod. tit. col. 1. & c. cùm non ab homine, vbi glo. extr. de iud. Et

hæc pœna contumaciæ dicitur, Abb.in rub. & c.reprehensibilis,ext.de appel.& c.curiæ,10.q.3.Iudicem intellige non tantùm ordinarium,verùm etiam delegatum, & quemlibet Prælatum iurisdictionem in subditos habentem. Licet enim hæc iudicialis excommunicatio magis propriè quidem iurisdictionis Episcopalis sit:vnde & muero Episcopi appellatur, c. ex parte,extr.de verb.sign.& Abb.in c.cùm contingat, extr.de for. comp.possunt tamen alij Prælati omnes, qui iurisdictionem spiritualem, de consuetudine, vel de iure communi habent,siue muneri presbyterali, vel curæ animarum præsint, siue non,etiam maiorem excommunicationem imponere.Hostien.hoc tit.§.nedum autem:adducens in argumentum c.prælectis, dist.25.c.si in plebibus, dist.63.extr.de off.Archid.cap. reprehensibilis,ext.de appell.cap.cùm in Ecclesiis, de maio.& obed.& c.quanto,ext.de off.ord.& hoc de maiore excõmunicatione intelligit. Minor enim non tantùm ab Episcopo, verùm etiam quouis inferiore Prælato, vel etiã à clerico curam animarum habente,infligitur,c.quotidiè,dist.2.de consecr.

Quod Subiectum?

Non Iudæus, vel Paganus, nec superior: sed Christianus subditus inferior respectu iudicis, & Canonis ab eò lati. Non enim Iudæus, & Paganus excommunicantur, cùm à Chrstiana religione sint alieni. Nec superior ab inferiore, ob defectum iurisdictionis:nisi potestati inferioris se subiiciat,c. peruenit.11.q.1. Sed inferior ob delictum patratum, vel ob contumaciam. Quæ autem delicta canonica excommunicatione puniantur,& quæ iudiciali,tradit Hosti.in §.quis possit, & §.nedum, hoc tit. Non tamen pro paruis & leuibus causis quis communione priuatur,c.nullus,11.q.3.

Quæ Forma ferendæ sententiæ excommunicationis?

Forma excommunicationis habetur in c.debent,11.q.3.vt scilicet Episcopum excommunicationis sententiam ferentem duodecim sacerdotes circumstent,candelas ardentes manibus tenentes, quas sub ipsum anathematis intorti finem in terram proiectas, pedibus conculcent: deinde epistola continens excommunicati nomen,& excommunicationis causam per Ecclesias parochiales mittatur. Hanc tamen formam vsitatam non esse tradit Abb. c.cùm contingat, ext.de for.comp. num. 31. sed in ferenda sententia excommunicationis generali

taliter obseruandum esse ait. 1. Vt ipsam sententiam trina monitio cum iustis dierum interuallis præcedat.cap.constitutionum, eod.in 6. 2. Vt præsentibus personis idoneis cum causæ cognitione fiat, c.sacro, vbi glo.& c.contingit,ext.eod. 3. Vt in scriptis excõmunicationis causa nominatim adiecta promulgetur, schedæ exemplum, si petitum fuerit, excommunicato intra mensem exhibeatur,cap.1.eod.in 6. Et denique vt excommunicati nomen publicetur, cap.curæ sit, 11. quæst.3. Et hæc traduntur in cap. constitutum,eod.titul.in 6. Formam inducendæ excommunicationis, Matth.c.18. hanc ponit:Primùm,vt admoneatur,qui deliquit,priuatim. Secundò, in præsentia vnius, aut duorum. Tertiò coram Ecclesia, quam si non audierit peccator, subiaceat sententiæ excommunicationis.

Quis Effectus?

Maioris excommunicationis effectus est: quòd ab Ecclesia, communique hominum societate excludat, atque separet,cap.ad mensam, 11.quæst.3. Et per eam tanquàm membrum à corpore abscissum excommunicatus abiiciatur, c.nihil,16.Satanæque,& angelis eius tradatur, c.omnis Christianus,11.q.3. Secundò,quòd is excommunicatus, si in excommunicatione per annum, & vltra perseueret, habeatur pro confesso, & conficto de eo delicto & causa, ob quæ fuit excommunicatus. Hunc enim effectum perseuerantia in excommunicatione inducit.Estque lapsus anni, loco solius probationis, & deinde sententiæ, quo ad illud crimen, facitque perinde, ac si is excommunicatus ore suo esset confessus, & lata esset à iudice sententia.Quocirca,si illud crimen,ob quod lata est excommunicatio,ita graue est, vt delinquens priuari, & deponi possit, & debeat, à beneficiis vel sententia declaratoria tantùm,vel diffinitiua, priuandus, & deponendus est: si verò illud delictum non est ita graue, vt priuationis, vel depositionis pœnam inferat, non erit is deponendus, & priuandus, sed pœna arbitraria indicenda, si ordinaria deficiat; ita sentit Menoch.de arb.iudi.cauf.416.lib.2.cent.5.

Tertiò, quòd maiori excommunicatione notatus, non possit eligere, vel eligi, nec vllum Ecclesiasticum beneficium acquirere, nec quid de beneficiorum suorum prouentibus percipere, cap.postulastis, extr.de cleric.excomm. cap. pastoralis, extr. de appellat. Minoris autem excommunicationis esse

effectus est, exclusio à sacramentorum participatione: quod ex Gregorio VIII. intelligitur, qui ita ait: Si celebrat minore excommunicatione ligatus, licet grauiter peccet, nullius tamen notam irregularitatis incurrit: nec eligere prohibetur, vel ea, quæ ratione iurisdictionis sibi competunt, exercere. Si tamen scienter talis electus fuerit, eius electio est irritanda, pro eo, quòd ad susceptionem eorum eligitur, à quorum perceptione, à sanctis patribus est priuatus. Peccat autem conferendo Ecclesiastica sacramenta, sed ab eo collata, virtutis non carent effectu. Cùm non videatur à collatione, sed participatione sacramentorum (quæ in sola consistit perceptione) remotus, dummodò non in contemptum Ecclesiasticæ disciplinæ, videlicet contra prohibitionem Superioris, communioni excommunicatorum pertinaciter se ingesserit: in quo casu anathemate feriendus, c. si celebrat, extr. de clerico excom. vel deposito, ministrante.

Quæ Affinia?

Affinitatem magnam habent cum excommunicatione degradatio, depositio, cessatio à diuinis officiis, irregularitas, bannum imperiale, & aliæ Ecclesiasticæ censuræ, scilicet interdictum Ecclesiasticum, & suspensio.

Quot sunt Censuræ Ecclesiasticæ?

Sunt tres: Excommunicatio, Ecclesiasticum interdictum, & suspensio. Vnde, animaduersionis, verbum, latiùs patet: quia complectitur non tantùm depositionem, sed etiam alias pœnas, c. 1. de homicid. in 6.

Quod est Ecclesiasticum interdictum, quæ causa Efficiens, Materia, Forma, & Effectus?

Ecclesiasticum interdictum est, censura Ecclesiastica prohibens administrationem diuinorum, cap. quod in te, extr. de pœn. & remis. Causa efficiens est, Canon & iudex. Vnde interdictum dicitur, vel iudiciale, vel legitimum. Iudiciale est, cùm competens iudex locum, vniuersitatem, vel certos homines à diuinis prohibet, vel interdicti sententia arcendos pronuntiat. Et habent ius prohibendi Papa, c. tanta, ext. de exces. prælat. Legatus, c. nouit, extr. de off. leg. Delegatus, cap. quoniam, de off. ordina. Episcopus cum Capitulo, cap. 1. ext. de his, quæ fiunt à ma. par. Capituli: Vacante Ecclesia Capitulum, cap. graue, de off. ord. Legitimum interdictum dicitur, quod Canonis, vel iuris dispositione, inducitur, de quo legitur c. 1. de vsur. in 6. cap.

6.c.quanquam,de censib.in 6.c.fin.de pœnis, in 6.& c.vbi periculum,de elect.in 6.

Materia interdicti, sunt prouincia,regnum, diœcesis, rus, castrum, Ecclesia, sacellum, & homines. Vnde interdicta vel sunt generalia,vel specialia,vel singularia. Generalia quidem appellantur, cùm prouincia, regnum, vel diœcesis, & eorum homines interdicuntur. Specialia verò cùm ciuitas, rus, castrum, vel horum homines. Singularia denique,cùm Ecclesia, vel sacellum,vel homo nominatim interdicuntur, cap. si sententiam,de sent.excom.in 6.Forma, cum excommunicatione eadem est,c.reprehensibilis, extr.de appellat. Effectus est,àmotio à certis sacramentis, & omnibus diuinis officiis, & sepultura Ecclesiastica,c.quod in te,extr.de pœnis.

Quid Suspensio, causa Efficiens, Subiectum, Forma & Effectus?

Suspensio est inhabilitas quædam ordinum,vel officiorum executionem impediens,Antoninus in suo tractat.de suspens. Causa efficiens est Canon, & iudex. Vnde suspensio dicitur, vel Canonis, vel iudicis:Hæc per iudicis sententiam:illa ipso iure inducitur,c.reperiuntur,1.q.7.& c.præter hoc, 32.distin. Subiectum est,persona tantùm clericalis. Cùm enim suspensio sit inhabilitas quædam ad exequendos ordines, & officia Ecclesiastica:laicus,qui tales ordines non habet,suspendi non potest:priuatio enim præsupponit habitum. Formam sententiæ ferendæ suspensionis,vide in c.is,cui, eo.in 6.& in c.1.eo. tit.in 6. Effectus,quòd suspẽsus à sui ordinis,& officij executione arceatur:quæ si exerceat,ratione huius censuræ non habita, contrahat irregularitatem. Alios effectus vide notatos per Abb.post Innoc.in c.sicut, ext.de cohab.mulier,cap.fin.de cler.excom.c.miror,17.q.4.& c.2.extr.de transla.

In quibus sententia Excommunicationis,suspensionis,& interdicti conueniunt,& discrepant?

Notant Dd.in c.1.de sent.excom. interdictum, excommunicationem, & suspensionem in quibusdam æquiparari. Primò:in causa efficiente conueniunt.Quia quælibet sententia à competente iudice proferenda,superioribus seruanda est,cap. cùm ab Ecclesiarum, extr.de off.iudicis ordinar. Et vel iure, vel per iudicem inducitur.Vnde & excommunicatio,& interdictum,& suspensio dicuntur iuris,& iudicis.Secundò conueniunt in forma. Quia tam sententia excommunicationis, quàm

quàm suspensionis, & interdicti, in scriptis cum expressione iustæ causæ, proferenda: & exemplum huiusmodi scripturæ excommunicato, ad eius requisitionem, super qua publicum instrumentum, vel literæ testimoniales sigillo authentico consignatæ confici debent, tradendum intra vnum mensem, cap.1.eod.tit.in 6. Item quamliber sententiam præcedere debet monitio, cap. reprehensibilis, extr. de appellat. Nec debet superior de ipsis aliquid disponere, partibus non reuocatis, c. Romana, §.fin.eod.tit.in 6. Tertiò conueniunt in effectu. Ista enim tria comprehenduntur appellatione censuræ Ecclesiasticæ, & arcent ab administratione diuinorum officiorum: adeò vt constitutus in his, immiscendo se diuinis, contrahat irregularitatem, à qua non, nisi à Pontifice, absolui possit, cap. eod. in 6. in fin.cap.is,cui, eod.in 6. & per Inno. & Dd.in cap. fin.extr. de excess. prælat.& in cap. Abbates, de priuileg. in 6. Nec durante sententia excommunicatus, suspensus, vel interdictus eligere, eligi, vel testificari potest, c.cùm dilectus, extr. de consuetud. cap. Apostolicæ, extr. de recept. & cap. veniens, extr. de testib. Et in his omnibus sententia etiam iniusta ligat, potestq; ad cautelam relaxari, c. sententia, 11. q. 3. Indifferenter autem absolutio fieri debet, præcedente præstiti iurisiurandi religione, de parendo mandatis Ecclesiæ, c. venerabili, ext. eod. In aliis tamen effectibus differunt: Quia per interdictum non ita tollitur communio hominum, sicuti per excommunicationem. Ideò primò differunt in participatione: Quia cùm suspenso, & interdicto participari potest, nisi participatio specialiter esset interdicta: non autem cum excommunicato, c. sacris, extra. de his, quæ vi, metusq́ue causa, &c. Secundò, propriè loquendo homo excommunicatur, vel suspenditur: sed non interdicitur, nisi impropriè, c. cùm dilectus, extr. de relig. dom. & c. pastoralis, extr. de appellat. Cadit enim interdictum in rem inanimatam, vt in locum, c. si ciuitas, eod. in 6. Vbi interdicta ciuitate, suburbana, & continentia ædificia dicuntur interdicta: Ecclesia, capella contigua, & contiguum cœmeterium dicitur interdictum, ita Cardinal. in c. fin. de cleric. excomm. & in Clement. 1. de sentent. excom. Loca igitur propriè interdicuntur, licèt in pœnam personarum delinquentium, c. non est, ext. de sponsa. Ideò debet per id potiùs fieri districtio in persona, quàm in facultatibus, c. illud, in fin. 16. q. 6. Tertiò. Quia effectus excommunicationis latæ non possunt suspendi, sed reliquorum possunt, vt in c. ad hæc,
quo

quoniam, extr.de appellat. Quartò, differunt in casu, c.quia periculosum, eod.tit.in 6. Quintò, differunt in cap.præsenti, eod.in 6. Vbi dicitur Relaxatio ad cautelam non habet locum in generali interdicto. Sextò, differunt in c.Romana, ad finem, eo.tit.in 6.vbi Dd.ex text.notant differentiam inter excommunicationem & interdictum: Quia sententia interdicti, per quam punitur quis pro delicto alterius, & iustè, benè potest fieri contra vniuersitatem, & iustè, vt in c.nō est, ext.de sponsf.vbi legitur, per censuram Ecclesiasticam patrem compelli restituere filio vxorem eius, quam iniustè detinet. Secùs in sententia excommunicationis contra vniuersitatem, & iustè, dicendo: Excommunico omnes de vniuersitate, qui fuerint mandato meo rebelles: ita probatur ex d.text. secundum Io.And.Imò si constaret, quòd tota vniuersitas, vel collegium deliquisset, excommunicari possent singuli de vniuersitate, vel collegio, & locus interdici, vt tradit Hostien.in sum.tit.de contum.§.fin.Plures differentias vide in c.statutum, eod.in 6. c.fin.§.1.& §.in festiuitatibus, extr.eod.

Quid est Depositio? quomodò differt à Degradatione? Degradatio quotuplex? Quæ causa Efficiens, Subiectum, Forma & Effectus?

Depositio est à dignitatibus, & honoribus motio, cap.nouimus, extr.de verb.sign. Et differt depositio à degradatione, quæ non est honorum, vel dignitatum: sed priuilegiorum, & ordinum sacrorum priuatio, ob crimen atrox, contra clericum constitutum in sacris factum: probatur in cap.2.de pœn.in 6.dict.cap.nouimus, extr.de verb.signif.cap. cùm non ab homine, extr.de iudic.& c.qualiter, extr.de accusat. Degradatio duplex est: scilicet, verbalis & actualis. Verbalis Degradatio aliquando est, vt terminus pœnæ: aliquando, vt præambula ad degradationem actualem. Est autem degradatio verbalis, vt terminus pœnæ: quando iudex ipse Ecclesiasticus non vult progredi ad actualem degradationem: sed hac verbali contentus est, Bald.in l. iubemus, C.de Episcop.& cleric. Et hæc degradatio sumitur pro ipsa depositione seu priuatione, c.tuæ, extr.de pœn. Forma eius habetur in c. accedens, 50.dist.nec fit, nisi in casibus lege expressis: nec requirit consensum aliorum Prælatorum, Abb.in c.non potest, ext.de sent. & re iudic. Degradatio verò verbalis, quæ est præparatoria ad

ad pœnam, fit: quando iudex vult procedere ad degradationem actualem: qua quidem actuali facta, relinquit degradatum iudici seculari puniendum. Huius causa efficiens est consensus Prçlatorum: Subiectum, clericus in sacris, vel dignitate constitutus: aliàs enim degradari non posset. Obiectum est, crimen atrox, ob cuius patrationem fit degradatio. Forma habetur in cap. accedens, 50. dist. & c. 2. de pœn. in 6. Effectus est, priuatio omnium priuilegiorum, & ordinum. Hæc enim degradatio destituit degradatum omni officio, & priuilegio clericali, eximitque clericum à iurisdictione, & potestate iudicis Ecclesiastici: non autem superior illa verbalis, Panorm. in c. ad audientiam, nu. 2. de crim. falsi, c. degradatio, extr. de pœnis, & Bal. in l. officiales, C. de Episc. & cleric. Et in hac adhibetur consensus Prælatorum, potissimùm si crimē hæresis commissum dicatur, cap. quoniam, de hær. in 6. & in aliis criminibus consensus Episcoporum, d. c. degradatio. Est autem hîc annotandum, quòd quando canones statuunt clericum esse degradandum, & in monasterium detrudendum intelligunt de verbali degradatione, quę fit in pœnam: & depositio dicitur, Abb. in c. at si clerici, col. 3. ext. de iud. Degradatio realis est, quæ re ipsa fit ab Episcopo in præsentia Prælatorum in clericum præsentem absque alia monitione: Sicuti in hæretico pertinace, negatiuo & relapso fit, c. ad abolendam, & c. excommunicamus, ext. de hæret. Et hæc dicitur quædam executio verbalis degradationis. Nam primò clericus degradatur verbis, deinde facto. A quibus autem fiat hæc degradatio, ex quibus causis Episcopus, vel clericus sit degradandus, & ita, quæ sit causa efficiens, subiectum, obiectum, forma, & effectus huius degradationis, vide latè per Ioan. Bertach. in tract. suo de Episcopo, in fol. 7. & Dd. in c. degradatio, §. actualis, & cap. 2. de pœn. in 6. & Albertinum, q. 14. nu. 8. in fin. Et de degradatione à dignitate Doctoratus, militiæ, & clericali, vide latiùs Bart. in l. 2. §. exercitium, ff. de infamibus, Dd. in l. iudices, de dignita. lib. 12. & Abb. & Felin. in c. cùm sit, extr. de simonia.

Quid est Cessatio à diuinis? Quotuplex? Quæ causa Efficiens, Obiectum, Forma & Effectus?

Cessatio est, intermissio diuini officij, ratione iniuriæ ab alio illatæ, vel ex consuetudine, vel ex aliqua legitima causa, de iure facta, vide in cap. si canonici, de offic. ordina. in 6. Causa efficiens est, priuilegium, consuetudo, vel ius. Cessant enim clerici

clerici à diuinis, si consuetudine, vel alio iure, hoc eis permittatur, d.c.si canonici, & cap.1, de cens. in 6. Obiectum est, offensa, vel delictum alicuius, d.cap.de cens. Forma ex requisitis colligitur. 1. Requiritur, quòd qui cessant, habeant de consuetudine, vel alio iure, vt cessare possint. 2. Quòd vocentur absentes ad tractandum de cessione. 3. Quòd ipso facto tractent. 4. Quòd de cessando diligenter deliberent. 5. Quòd sit manifesta offensa, propter quam cessant. 6. Quòd sit rationabilis. 7. Quòd ante cessationem instrumento publico, vel patentibus literis, authentico sigillo munitis, causam cessationis exprimant. 8. Quòd illud instrumentum, vel literas ei tradant, contra quem approbatur cessatio. 9. Quòd præcedat requisitio pro emendatione offensæ, & iniuriæ illatæ, ob quam cessatio inducitur. Effectus est, perceptio fructuum, perinde ac si præstent officium debitum, donec satisfiat pro offensa. Quòd si autem forma in cessatione iam tradita seruata non fuerit, priuantur clerici cessantes à diuinis, fructibus præbendarum suarum: & si perceperint, ad restitutionem perceptorum redituum, & satisfactionem competentem pro iniuria illata illi, in cuius odium cessatio inducta fuit, tenentur, Dd. in d.cap.si canonici, & cap.quamuis, de officio iudic. Ordinarij, in 6. Est autem cessatio, quo ad effectum, duplex: generalis scilicet, & specialis. Generalis vim habet interdicti, vt notatur in Clemen.1.eod.tit. Non autem specialis cessatio. Illa enim est quid facti, cùm nihil aliud sit, quàm suspendere organa ministrorum, ne ibi præstent debitum officium. Sententia verò interdicti quid iuris est: Vnde subiicitur ille locus interdicto, ita vt in loco interdicto se immiscens diuinis, contrahat irregularitatem, c.is, cui, eod.tit.lib.5.

Quid est Irregularitas, vnde dicta, quotuplex, quæ causa Efficiens, quod obiectum, quæ Forma, & Effectus?

Irregularitas, est nota quædam, seu canonicum impedimentum, ex facto, seu defectu proueniens, quo quis tam ad Ecclesiasticos ordines promoueri: quàm promotus in iisdem ministrare prohibetur; ita definit Guil. Dura. in Specul.tit.de dispens.§.iuxta propositionis: dicta irregularitas ab In, quod est sine, & Regula quasi contra regulam Ecclesiæ, &c. Et dicitur tripliciter. Primò, pro defectibus, qui sunt in homine sine

AA

peccato: vt quia quis est bigamus, vel maritus viduæ, vel illegitimus, &c. cap. nisi cùm pridem, §. personæ, extra. de renuntiat. cap. non confidat, dist. 50. & per tot. dist. 54. Secundò, dicitur irregularitas personæ, vbi generaliter omnis homo prohibetur ordinari sine dispensatione Pontificis, vel etiam debitum officium in Ordine iam suscepto præstare, siue patiatur defectum sine peccato, siue graue peccatum commiserit: & qui hi sint, notatur tit. de temporibus ord. Tertiò dicuntur irregulares omnes illi, qui, non possunt remanere in susceptis Ordinibus: nec ad maiores promoueri, etiam post actam poenitentiam, sine dispensatione Pontificis, & aliorum Prælatorum. Notatur de his etiam, d. tit. de tempor. ord. vt tradit Innocen. in cap. nisi cùm pridem, ex de renuntia. Huius irregularitatis causa efficiens est, ius diuinum, & ius canonicum, cap. 28. & cap. hinc etenim, dist. 49. Obiectum est crimen commissum, vel alius defectus. Forma contrahendæ irregularitatis certa præscribi nequit, cùm non incurratur nisi expressum iure sit, cap. is, qui, eod. tit. in 6. Qui autem casus inducẽdæ irregularitatis iure exprimatur, vide apud Alphõsum in suo Thesauro Christ. relig. qui cap. 38. De irregularitate, pro explicatione huius materiæ duas & quinquaginta Regulas ponit. Effectus est, quò irregularis ex canonica institutione, ab executione diuini officij repellatur: nec ad maiores ordines ascendere possit, cap. si quis Episcop. 11. quæst. 3.

Quid Bannum, Vnde dictum, Quæ causa Efficiens, Subiectum, Forma, & Effectus?

Solent banniti comparari iis, qui qui censuram Ecclesiasticam patiuntur. Hi apud Hebræos aposynagogi dicebantur, quasi synagoga exacti, & extorres, vt refert Budæus, l. 2. ff. de pœnis: Et dicebantur sacri homines, quasi execrandi, & detestandi. Dicitur autem bannum imperij iudicialis censura, qua violatoribus pacis publicæ aqua, & igni interdicitur: ita vt à nemine in clientelam, fidem, aut amicitiam recipi, ab omnibus verò impunè tam in persona, quàm rebus offendi possint, Cuiacius in præfatione commentarij, De feudis, scribit, Bannum fuisse generale nomen, quo significabatur edictum, siue citatio: Heribannum speciale nomen, nempe citatio ad delectum. Nam Vasalli solebant citari, vt ad comitatum equis, & armis instructi venirent. Vtroque nomine significari etiam pœnam edicto non obtemperantis. Causa efficiens

ficiens banni eſt ſummi Principis voluntas, & præceptum. Soli enim Cæſari, vel eo abſente regi Romanorum & Cameræ Imperiali ius banni Imperialis competit: facit ad hoc text. in l.1.§.hi, quibus, ff.de leg. 3. Non autem aliis inferioribus principibus, & ſtatibus Imperij. Et licèt nonnulli ſtatus Imperij ius banni, quo ad ſuos ſubditos, ſibi quoque vſurpent; tamen talia banna vltra eorum territoria non extenduntur, & ideò non banna, proſcriptiones, deportationes, & relegationes propriè appellanda ſunt, Nellus in tract.de bannitis, nu. 1. 2.part. An bannum Imperij, quod à Cæſare, vel ſuæ maieſtatis nomine à Camera Imperiali irrogatur, vniuerſale eſt, propter vniuerſalem Cæſaris iuriſdictionem, quam in omnes omnium ordinum perſonas, cuiuſcunque dignitatis, & excellentiæ, ex æquo habet: ita quòd ab Imperatore bannitus, vbique terrarum in Imperio pro bannito reputetur, & ab omnibus, tanquam communis omnium hoſtis, impunè offendi poſſit, l.deprecatio, ff.ad l.Rho.de iact. Subiectum: Non tantùm ſingulares perſonæ, ſed etiam tota vniuerſitas, vel communitas, aut ciuitas ob nimiam contumaciam, in ciuilibus; vel ob delictum cōtra pacem publicam commiſſum cum omnibus rebus ſuis in bannum Imperiale declarari, & denuntiari poſſunt. Nam & vniuerſitas dolum committere, & proinde delinquere poteſt, l.metum, §.animaduertendum, ff.quod vi, aut clam, & l.ſed & ex dolo, §.1.ff.de dolo. Forma inducendi banni eſt, vt is, qui delictum turbatæ pacis publicæ, vel ſolam contumaciam, non comparendo, vel iudicis præcepto non obtemperando, commiſit, à iudice Cameræ Imperialis per ſententiam cum expreſſione cauſæ declaretur in bannum. Atqui publicata hac ſententia declaratoria banni in publico Cameræ conſiſtorio, ſtatim dominus Iudex, & Aſſeſſores, ex iudicio ſurgentes in publicum prodeant, vbi Prothonotarius iudicij in corona Iudicis, & Aſſeſſorum, atque multa hominum frequentia, ex breuiculo ſub dio recitet nuntiationem banni. Cuius denuntiationis publicatione facta ſub dio, Prothonotarius ſchedulam denunriationis diſrumpat, & in terram abiiciat: mox edicta Cæſarea banni in loco denuntiationis, nec non domicilij publicè ad valuas Eccleſiarum, vel domus ſenatoriæ affigantur: ad hoc, vt omnibus bannum innoteſcat, & banniti perſona, tanquam communis omnium hoſtis, euitari, & offendi queat. Effectus eſt. 1. Quòd, quemadmodum excommunicati membra

Ecclesiæ esse desinunt, cap.decernimus, eod. titul.ita banniti membra imperij non sunt:sed à fide, & tuitione sacri Imperij excluduntur. 2. Sicuti cum excommunicatis nulla debet esse conuersatio,nullum hospitalitatis, & beneuolentiæ officium per discursum,11.quæst.3,ita etiam banniti, omnia humanitatis iura, officiorum vicissitudines, & commercia amittunt, suntque extra protectionem,clientelam, & fidem Imperij, & pro hostibus, transfugis, & rebellibus habentur; quos nemo vrbe,domo,hospitio,mensave recipere potest, quibus tellus, pontísque negatur, facit l. 2. ff. de fur. 3. Cùm extra protectionem sacri Imperij banniti sunt,in discrimine vitæ,& fortunarum suarum constituuntur: ita vt & persona, & in rebus impunè molestari possint. 4. Quòd denuntiati, & declarati in bannum Imperij, ciues Romani esse desinant, impiorúmque, & sceleratorum numero habeantur: quibus ius non redditur,neque honos vllus communicatur;quorum nec obligationes, contractus, pacta,iuramenta, vel actiones ipso iure subsistunt: æquiparantur enim deportatis, quibus actus iuris ciuilis interdicti sunt,cùm eo iure pro mortuis habeantur, vt tradit Zazius in tract.de Iudæ. quæst. 3.& in apologia contra Eckium, & Nellus in tract.de bannitis; & colligitur ex ipsis constitutionibus Diuorum Impp. Maximiliani I.Caroli V. & Ordinat. Cameræ Imperialis. Denique, sicut excommunicatus, expiato crimine, Ecclesiæ restituitur, cap.canonica, 11. quæst. 3.ita quoque bannitus,Cæsari, Imperio, & parti læsæ reconciliatus,omnia iura amissa recuperat,Tiraq.de retracta. §.1.gloss.9.nu.271.& facit l.1.& l.fin.C.de sent.passis,& restit.

Quæ Adiacentia?

Infamia,priuatio prouentuum beneficij,denuntiatio,& iurisdictio; nam sine his iudicialis excommunicatio fieri non potest,cap.conquesti.cap.cùm non,& cap.à nobis,extr.eod.

Quæ Pugnantia?

Absolutio,Dispensatio,& Indulgentia,&c.

Quid Absolutio, quæ causa Efficiens, Obiectum, Forma, & Effectus?

Vnus modus,quo tollitur excommunicatio, est absolutio: quæ nihil aliud est, quàm censuræ Ecclesiasticæ per eos, qui absoluendi ius habent,facta relaxatio. Habent autem ius absoluendi maiori excommunicatione canonica excommunicatum,

catum, Episcopus, vel superior, exceptis certis casibus: quibus Pontifex facultatem absoluendi sibi reseruauit, vt in cap. non dubium, cap. porrò, cap. de cætero, cap. ea noscitur, ca. tua nos, extr. eod. cap. si quis suadente, 17. q. 4. cap. conquesti, extr. eod. Clem. 1. de pœnit. Clem. grauis, eo. tit. Et alia, quæ sparsim per iuris Pontificij libros inueniri licet. Causa igitur efficiens absolutionis, est præceptum diuinum, & voluntas Prælati, qui censuræ Ecclesiasticæ indicendæ ius habet. Sententia enim ab homine prolata, ab eodem etiam auferri potest, à quo fuerit pro lata, Hostiens. in Summ. versic. si verò sit lata, eo. Obiectum est, censura Ecclesiastica, à qua liberatio fieri debet. Forma absolutionis est, si maior excommunicatio siue à lege, siue ab homine inflicta sit: vt cùm delictum per confessionem, vel legitimas probationes sit manifestum, excommunicatus, antequàm absoluatur, iuramento promittat, se Ecclesiasticis mandatis pariturum, & de omni damno illato, omníque offensa plenè satisfacturum: vel vbi tunc de damni summa non constaret, vel vbi soluendo non esset, quòd satisfacere velit, saltem cautionem cum iuramento præstet, Hostiens. §. 2. eod. tit. & cap. ex parte, vbi gloss. vers. contumacia, extr. de verb. signific. Quibus peractis, ille, qui absoluendi ius habet, vel cui ex delegatione commissum est, excommunicatum coram se prostratum, seruata forma, absoluet. Quam formam, & solennitatem reconciliationis excommunicatorum, vide in c. cùm aliquis, 11. q. 3. & notat Hostiens. in d. §. secundum. Si verò excõmunicatio fuerit minor etiam sacerdos, cognita excommunicationis causa, nullis aliis solennibus obseruatis, absoluere potest, Hostiens. in §. qualiter absolutio, eod. tit. Fit quandóque absolutio ad cautelam, iuxta Innocentianarum constitutionum tenorem, cap. solet, & cap. venerabilibus, eod. in 6. Cùm quis scilicet sententiam excommunicationis asserit esse nullam, vel iudicem esse incompetentem, vel excommunicatum, vel intrusum, aut à iurisdictione suspensum, aliísque modis, cap. 2. eod. in 6. & gloss. in cap. præsente, eod. in 6. Effectus absolutionis à minore excommunicatione est restitutio Ecclesiasticorum sacramentorum, à quorum participatione excõmunicatus fuerat priuatus. Effectus absolutionis à maiore excommunicatione est, restitutio communionis, aliarúmque rerum, à quibus, per excommunicationis maioris sententiam, excludebatur. Effectus absolutionis ad cautelam est, quòd ita absolutus, licèt pendente probationis articulo, extra

iudicium in officiis, postulationibus, electionibus, alijsque legitimis, & canonicis actibus, admittatur: tamen in cæteris, quæ actor in iudiciis attentauerit, euitetur, cap. 2. de sentent. excommunic. suspens. & interdict. in 6.

Quid est dispensatio, Vnde originem traxit, Quæ eius species, Quæ causa Efficiens, Materia, Forma, & Effectus?

Dispensatio est, rigoris mitigatio, vel pœnæ inducendæ moderatio per eum, qui ius dispensandi habet, suadente vtilitate publica, vel alia rationabili æquitate facta, Bald. in addit. ad Specul. tit. de dispensat. Et colligitur ex cap. requisitis, §. nisi rigor, 1. quæst. 7. & cap. seq. Dispensatio originem traxit ex iure diuino, vt multis ex veteri testamento adductis exemplis docet Specul. §. originem, tit. de dispens. lib. 1. part. 1. Est autem duplex: iudicialis & extraiudicialis. Iudicialis est, cùm agitur in forma iudicij, & quis de aliquo crimine conuictus, in quo secundùm formam iuris dispensari possit, à pœna, per sententiam liberatur. Extraiudicialis dicitur: quæ extra iurisdictionem contentiosam, vel dissimulando, vel monendo, vel remittendo, vel tolerando fit: nec sententiæ prolationem exigit, cap. vbi ista, 74. dist. cap. si homo, 27. quæst. 1. cap. ad reprimendam, extr. de ord. ca. cùm iamdudum extr. de præbend. Causa efficiens, authoritas summi, vel inferioris prælati. Dispensat enim summus Pontifex, cap. domino sancto, 50. dist. Legatus Apostolicæ sedis in prouincia sibi decreta, cap. quod translationem, extra. de officio Legat. Episcopus in sua diœcesi, cap. significasti, extr. de offic. archi. Quatuor principales Patriarchæ, cap. mos antiquus, dist. 55. & cap. antiqua, extr. de priuileg. Abbates etiam cum monachis de variis rebus dispensant, cap. non medio criter, dist. 5. de consecrat. Materia dispensationis, sunt variæ res. De quibus autem rebus Episcopi, aliíque Prælati dispensare possint; vide Panorm. & Ioann. Andr. in cap. dilectus, extr. de tempor. Ordinan. & Alphons. ca. 17. De dispensat. Episcop. in suo Specul. An autem summus Pontifex in omni casu dispẽsare possit? Et sunt qui affirmant: ita vt etiam contra Apostolum, & de iure supra ius dispensare ipsum posse tradant, cùm legibus non astringatur, & teneat locum Diui Petri, sitque Vicarius Christi; par autem in parem non habeat imperium, cap. innotuit, extr. de elect. Et hoc videtur

detur asserere cap.post translationem, extr.de renuntiat. Sed hoc impium est dicere, sincerioríque religioni, & omni iuri aduersatur. Papa enim his casibus, quibus per dispensationem peccatum inducitur, dispensare canonibus prohibetur. Quare contra Euangelium Papa non dispensat, cap.cùm quidam, 26.dist.& cap.sicut, dist. 14. Nec contra decem præcepta Decalogi, d.c.sicut. Nec contra salutiferas Apostolorum traditiones, & articulos fidei, cap.1.dist.40.& c.aliorum, 9.q.3.& cap. super eo, extra.de bigamis. Et sic nec contra ius diuinum, vel ius naturale, quod immutabile est; & dicitur in canonibus id, quod in lege, vel Euangelio continetur, cap.humanum, dist. 1.& cap.fin.dist.9. Ob id nec in gradibus consanguinitatis lege diuina prohibitis, ca.literas, extr.de restitut.spoliat.& cap. Pictatium, 30.quæst.3. In aliis gradibus dispensare potest, ca. fin.extr.de transact.& cap.quia circa, extr.de consang.& affin. Et denique in omnibus his, quæ de sui natura mala sunt, & commissa, peccata inducunt: putà, vt quis sine peccato adulterium, furtum, & quid simile committere possit dispensare prohibetur, cap.etsi Christus, §.quædam.extra.de iureiur. Plures casus, quibus Pontifex dispensandi facultatem non habet, vide apud Speculator.§.nunc autem, titu.de dispens.lib.1. Forma dispensationis est, vt Prælatus, qui ius dispensandi habet, diligenter perpensis omnibus circumstantiis, & sic cum causæ certæ cognitione dispenset de rigore iuris in casibus iure permissis. Iusta causa ex tempore, persona, pietate, necessitate, vtilitate, vel euentu rei desumpta æquitatem inducit, qua Prælatus ad mitigandum iuris rigorem moueri debet, cap.& si illa, 1.quæst.7.cap.cùm nostris, extr.de concessio. præbend.cap.sicut, dist.14.cap.scias, 7.quæst.1.& cap.requisitis, extr.de præbend. Rigor est stricti iuris sæueritas. Æquitas, est flectio rigoris ad humaniorem partem: ius est constitutio rationabilis, Bald.tit.de dispensationibus, in addit.ad Speculator. Forma autem dispensationis per sententiam in iudicio concessæ, habetur in cap.fraternitatis, distin.34.cap.alligant, 16.quæst.vlt.cap.non satis, dist.86.cap.ex diligenti, extr.de simon.& cap.sicut, extr.de elect. Effectus sunt. 1. Vt super crimine publico, super quo publicè dispensatum est, non possit quis vlteriùs accusari, cap.ex tua, extr.de filiis presby.& ca.de his, extr.de accusat. Secus si in occulto dispensatum fuerit, cá. admonere, 33.q.2. 2. Abolitio infamiæ, infamia enim, secundùm Canones tripliciter aboletur. 1. Per in integrum restitu-

tionem. 2. Per dispensationem: quando scilicet is, qui ius, dispensandi habet, pœnam crimini debitam remittit. 3. Per pœnitentiam: vide de hoc, cap. in summa, distin. 50. Tertius effectus est: vt ea obtenta, Ecclesiastica sacramenta, & beneficia dignè, & licitè recipi, retineri, & exequi possint. Quæ omnia aliàs in mortali peccato constituto, qui quantum ad se suspensus videtur, prohibentur, cap. multi, distin. 40. cap. securi, 2. quæst. 7. & cap. diuersis, extr. de cler. coniuga.

Quid Indulgentia, causa Efficiens, Obiectum, Forma, & Effectus?

Indulgentia est, remissio pœnæ temporalis, quæ pro peccatis debetur, ab eo, qui potestatem indulgendi habet, concessa. Causa efficiens est Deus ipse: Merito enim passionis Christi, omnis pœna, quæ debetur pro peccato, in Baptismo remittitur, cap. paruulo, distinct. 3. de consecrat. Et iuxta illud Apostoli: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nobis abundè. Et ad Titum cap. 4. Qui autem possint concedere indulgentias; vide Alphonsum in suo Specul. cap. 28. de indulgentiis. Obiectum est peccatum, quod per indulgentiarum concessionem remittitur. Forma, ex requisitis colligitur: quorum duo ex parte dantis, scilicet potestas indulgentias concedendi, & causa rationabilis, & honesta: duo ex parte recipientis; vt debita deuotio, & contritio desiderantur, Alexan. de Ales. in 4. senten. distin. 20. Effectus est, relaxatio pœnæ pro peccatis debitæ, quæ merito passionis Christi, ad augmentum gratiæ, & adeptionem æternæ fœlicitatis, nititur, Card. in Clem. 1. de priuil. & Felin. in suo sermone de indulg. plena.

AXIOMATA, ET SENTENTIÆ.

Nemo incurrit irregularitatem, nisi in casibus iure expressis, c. is, cui, eod. in 6.

Dispensationes, cùm sint contra ius commune, restringendæ sunt, arg. c. pœnæ, dist. 1.

Qui dignus est minore honore, non ob id dignus est maiori, c. scriptum est, ext. de elect.

Resti

Restitutus per indulgentiam Principis ad dignitatem, non est per hoc restitutus ad bona: nisi generaliter restitutus sit ad ordines, & honores, & cætera bona, c. si quem, 2.quæst,3.

In beneficiis ampla interpretatio est facienda,c.cum dilectus,extr.de dona.& c.quia circa,extr.de priuil.

Excommunicatus, vel suspensus, absolui non debet, nisi prius iuramento præstito,c.quod in dubiis,ext.eod.

Prælatus excommunicare non debet subditum, nisi competenti monitione præmissa, & ex causa manifesta,& rationabili, & contrafacienti imponitur pœna:iuxta c. sacro approbante,ext.eod.

Semel excommunicatus debet vitari semper vt excommunicatus, nisi legitimè probet se fuisse absolutum,c.sicut nobis,extr.eod.

Excommunicatus est,qui in clericum etiam volentem manus iniecerit violentas:etiamsi hoc faciat in vindictam præcedentis iniuriæ,c.contingit,extr.eod.

Excommunicatur & qui mandat,& qui dolosè permittit clericum percuti,ex quo poterat prohibere,& non prohibuit,c. quantæ,extr.eod.

Excommunicatio simpliciter lata,intelligitur de maiori,c. si quem,extr.eod.

Excommunicatus, vel suspensus absolui non debet: nisi prius iuramento præstito,si tamen sine scandalo iuramentum præstari non possit,poterit fieri absolutio per manualem promissionem,c.super,extr.eod.

Non leuem culpam committit iudex infligendo pœnam insonti, nisi forsitan errauerit ex probabili causa, c. sacro approbante,extr.eod.

Clericus si scienter, & spontè participat excommunicato in diuinis officiis, excommunicatus est maiori, & tantum per Pontificem absoluendus,c.significauit,ext.eod.

Excommunicatio requirit iurisdictionem: ideò generalis excommunicatio non ligat, nisi subditos proferentis, cap. à nobis, extr. eod.

Qui clericum, dimisso clericali habitu, propulsando iniuriam illatam occidit, impunis est, cap. perpendimus, extr. eodem.

Vim vi repellere licet, modò vindicta caueatur, d. cap. perpendimus.

Clericus vt laicus incedens, tertiò monitus, non resipiscens, perdit priuilegium clericale, cap. in audientia, & c. contingit, extr. eod.

Ligatus pluribus excommunicationibus, licèt ex eodem facto obtinens absolutionem, expressa vna causa, vel vna excommunicatione, non habetur pro absoluto, quò ad aliam, c. cùm pro causa, extr. eod.

Communicans excommunicato incurrit minorem excommunicationem, c. quod in dubiis, extr. eod.

Excommunicatio non tollit obligationem obsequij familiaris, c. inter alia, extr. eod.

Cùm Pontifex absolutionẽ excommunicati delegat, mandat recipi cautionem de parendo mandatis Ecclesiæ, cap. ad hæc, extr. eod.

Ante absolutionem communicandum nõ est excommunicato: licèt iurauerit parere mandatis Ecclesiæ, vel composuerit cum offenso, c. cùm desideres, extr. eod.

Infamato de excommunicatione communicandum non est, nisi se purget, vel ad cautelam absoluatur, dict. cap. cùm desideres.

Sententia interdicti proferri debet in scriptis, causa interdicti addita, eiusq́ exemplum sententiam passis, si fuerit petitum, edi debet, c. 1. eod. in 6.

Si quis dicat, se iniustè excommunicatum, priùs est absoluendus, quàm sint admittendæ probationes super iniusti

iustitia excommunicationis: nisi excommunicator, vel is, ad cuius petitionem excommunicationis sententia lata fuerit, velit probare eam fuisse pro offensa notoria latam. Eo enim casu non debet absolui, nisi priùs satisfaciat, cap. solet, eodem in 6.

Si pars dicat post appellationem, vel aliàs, nulliter fuisse excommunicationem factam, sunt super hoc partium admittendæ probationes, vt appareat, an quis indigeat absolutione, nec ne, c. venerabilibus, eod. in 6.

Necessitas, & simplicitas excusat à communione cum hæreticis, ad euitandam excommunicationem, cap. si verè, extr. eod.

Communicans excommunicato in contemptum, incidit in maiorem excommunicationem, cap. fin. extr. de cler. excom. minist.

Participatio criminosa cum excommunicatis implicat excommunicantem eadem excommunicatione, c. in primis, 2. q. 1. Quòd si non fuerit criminosa, ligat participantem minore exmunicatione, à quo ab ordinario absolui poterit, cap. quoniam, 11. quæst. 3.

Defectu, qui obuenit mihi ex te, non potes vti contra me ad tuum commodum, c. significauit, extr. eod.

Excommunicationis sententiam præcedere debere monitio, ferriq; debet in scriptis, & legitimam causam continere, quæ, etiamsi falsa sit, ligat tamen ea notatum, cap. 1. eod. in 6.

Cui causa committitur, omnia, quæ causam contingunt, censentur permissa, cap. 1. & cap. præterea, extra. de offic. deleg. & c. cùm voluntate, §. fin. extr. eod.

Qui seipsum irato animo verberat, & grauibus flagris afficit, incidit in excommunicationem, c. contingit, extr. eod. & cap. si non licet, 23. q. 5.

Sentientia quamuis iusta, non tenet, omissa citatione, & ordine

& ordine iudiciario, cap. Ecclesia, extr. de constit.

Pro paruis, & leuibus caussis nullus communione priuatur, c. nullus, 11. quæst. 3.

Licèt potiùs causa facti, quàm ipsum factum, consideretur: neque tamen in facto, neque in modo debet esse peccatum, cap. Pisanus, extr. de restit. spoliat. & cap. occidit, 23. quæst. fin. 8.

Is ligandi, atque soluendi potestate se priuat, qui hanc pro suis voluptatibus, & non subditorum moribus exercet, c. ipse ligandi, 11. quæst. 3.

Iudicare dignè de subditis nequeunt, qui in subditorum caussis suum vel odium, vel gratiam sequuntur, cap. iudicare, 11. quæst. 3.

Non debet quis magis obedire Superiori suo, quàm Deo, cap. Iulianus, cap. si dominus, & cap. qui resistit, 11. quæstio. 3. Quinimò, nec Papæ est obtemperandum, quando ex eius mandato secuturum est scandalum, vel peccatum, Innoc. in c. inquisitioni, extr. eod. Papa enim non habet authoritatem peccandi: ex consequenti igitur, eius authoritas non excusat, cap. si Papa, distinct. 40.

Sicut in potestatibus societatis humanæ maior potestas minori ad obedientiam præponitur: ita Deus omnibus præferri debet, cap. quæ contra, distinct. 8.

ANALYSIS IVRIS PONTIFICII FINIS.

EXCVDEBAT

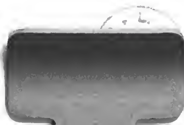
CLAVDIVS LARIOT.

M. D. C. IIII.

Ad futuram rei memoriam

Cum sicut Nobis nuper exponi fecerunt Dilecti.

& ordine iudiciario, cap. Ecclesia, extr. de constit.

Pro paruis, & leuibus caussis nullus communione priuatur, c. nullus, 11. quæst. 3.

Licet potius causa facti, quàm ipsum factum, consideretur: neque tamen in facto, neque in modo debet esse peccatum, cap. Pisanus, extr. de restit. spoliat. & cap. occidit, 23. quæst. fin. 8.

Is ligandi, atque soluendi potestate se priuat, qui hanc pro suis voluptatibus, & non subditorum moribus exercet, c. ipse ligandi, 11. quæst. 3.

Iudicare dignè de subditis nequeunt, qui in subditorum caussis suum vel odium, vel gratiam sequuntur, cap. iudicare, 11. quæst. 3.

Non debet quis magis obedire Superiori suo, quàm Deo, cap. Iulianus, cap. si dominus, & cap. qui resistit, 11. quæstio. 3. Quinimò, nec Papæ est obtemperandum, quando ex eius mandato secuturum est scandalum, vel peccatum, Innoc. in c. inquisitioni, extr. eod. Papa enim non habet authoritatem peccandi: ex consequenti igitur, eius authoritas non excusat. cap. si Papa, distinct. 40.

Sicut in potestatibus societatis humanæ maior potestas minori ad obedientiam præponitur: ita Deus omnibus præferri debet, cap. quæ contra, distinct. 8.

ANALYSIS IVRIS PONTIFICII FINIS.

EXCVDEBAT
CLAVDIVS LARIOT.

M. D. C. IIII.

Ad futuram rei memoriam

Cum sicut Nobis nuper exponi fecerunt Dilecti.

1973